

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

**ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

**Το ΚΚΕ κατά την περίοδο 1939–1941
*Η Παλιά Κεντρική Επιτροπή και η Προσωρινή Διοίκηση***

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Σωτήρης Χρ. Γκουντουβάς
Α.Μ. 1117Μ004**

Αθήνα, Δεκέμβριος 2019

Το ΚΚΕ κατά την περίοδο 1939–1941 *Η Παλιά Κεντρική Επιτροπή και η Προσωρινή Διοίκηση*

Οι φυλακές της Κέρκυρας

Τριμελής Επιτροπή

Νίκος Θεοτοκάς, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Νίκος Κοταρίδης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Ειρήνη Λαγάνη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σωτήρης Χρ. Γκουντουβάς, 2019 All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέως.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	5
Συντομογραφίες	6
Περίληψη	7
Abstract	8

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ΚΚΕ από την ίδρυσή του μέχρι το 1936	9
---	---

ΜΕΡΟΣ Α

1. Το ΚΚΕ και η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα το 1936	15
2. Η δικτατορία της 4 ^{ης} Αυγούστου	19
3. Το καθεστώς της 4 ^{ης} Αυγούστου και το ΚΚΕ	24
4. Η εξάρθρωση της ηγεσίας του ΚΚΕ	38
5. Οι θέσεις της ΚΔ για τον πόλεμο από το 7 ^ο Συνέδριο έως το 1939	46

ΜΕΡΟΣ Β

1. Η δημιουργία της Προσωρινής Διοίκησης	51
2. Η “σύσκεψη των στελεχών” της 9 ^{ης} Γενάρη 1940	56
3. Η μεταφορά του Ζαχαριάδη στα κρατητήρια της Γ.Α Αθηνών	66
4. Η Ακροναυπλία στηρίζει την ΠΔ	73
5. Οι Ριζοσπάστες της ΠΚΕ 1939–1940	77
1) Φύλλο 49 (25-12-1939)	77
2) Φύλλο 50 (25-1-1940)	78
3) Φύλλο 51 (29-2-1940)	80
4) Φύλλο 52 (25-3-1940)	81
5) Προκήρυξη της ΚΕ του ΚΚΕ (16-8-1940)	83
6) Φύλλο 58 (30-8-1940)	84
7) Φύλλο 59 (10-9-1940)	85
Συμπεράσματα	87
6. Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ αρ. φύλλου 5 (15-5-1940)	90
7. Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ αρ. φύλλου 9 (1-10-1940)	96
8. Η Ακροναυπλία τάσσεται υπέρ του πολέμου	106
9. Η θέση της ΠΚΕ για τον πόλεμο	110
10. Το Α΄ Ανοιχτό Γράμμα του Ζαχαριάδη	115
11. Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ αρ. φύλλου 10 (8-11-1940)	122
12. Η γραμμή του Ζαχαριάδη για τον πόλεμο αλλάζει.....	126
13. Το Β΄ Ανοιχτό Γράμμα του Ζαχαριάδη	129
14. Η ρήξη Ζαχαριάδη – Προσωρινής Διοίκησης	133

ΜΕΡΟΣ Γ

1. Το Γ΄ Ανοιχτό Γράμμα του Ζαχαριάδη	137
2. Οι Ριζοσπάστες της ΠΔ το 1941	141
1) Φύλλο 12 (8-1-1941)	141

2) Φύλλο 14 (8-3-1941)	143
3) Φύλλο 16 (8 ^{ος} 1941). Το κύκνειο άσμα της ΠΔ	147
3. Η διάλυση της Προσωρινής Διοίκησης	150
4. Οι Ριζοσπάστες της ΠΚΕ το 1941	152
1) Φύλλο 63 (28-1-1941)	152
2) Φύλλο 64 (14-2-1941)	155
3) Φύλλο 65 (18-3-1941)	155
4) Φύλλο 66 (25-3-1941)	156
5) Φύλλο 67 (14-4-1941)	158
6) Φύλλο 68 (25-4-1941)	160
7) Φύλλο 69 (18-5-1941)	161
8) Φύλλο 70 (17-6-1941)	164
9) Φύλλο 71 (4-7-1941)	165
10) Φύλλο 72 (30-7-1941)	166
Συμπεράσματα	167
5. Η συγκρότηση της Νέας Κεντρικής Επιτροπής	170

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Βιογραφίες	176
2. Αλληλογραφία Ζαχαριάδη-ΠΔ	199
3. Χρονολόγιο	205
Πηγές – Βιβλιογραφία	211

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στην κατεύθυνση “Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία” του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Τώρα που το ταξίδι αυτό έφτασε στο τέλος του, θέλω από καρδιάς να ευχαριστήσω τους παρακάτω που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο συνέβαλαν στην ολοκλήρωσή της:

- ❖ Τους διδάσκοντες του μεταπτυχιακού προγράμματος και τους συμφοιτητές μου, για την πολύπλευρη και δημιουργική συνεργασία που είχαμε κατά τη διάρκεια των σπουδών μου και τη δημιουργία ενός τέτοιου περιβάλλοντος, όπου οι σπουδές μου εκεί είχαν το “ευ”.
- ❖ Τον καθηγητή κ. Νίκο Θεοτοκά που είχε την επίβλεψη της εργασίας αυτής, για την ευχάριστη και γόνιμη συνεργασία μας, τις αποτελεσματικές και εύστοχες παρατηρήσεις του και κυρίως την καθοδήγησή του στη σπουδή των κοινωνικών επιστημών που δεν ήταν οικεία σε μένα και που μάλλον, ως μαθηματικός, αγνοούσα!
- ❖ Τον υπεύθυνο του αρχείου του ΚΚΕ Φάνη Παρή για την προθυμία του να μου χορηγήσει αρχεία, καθώς και τους Ριζοσπάστες της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής και της Προσωρινής Διοίκησης του ΚΚΕ.
- ❖ Τον κ. Θεόδωρο Λυμπερίου για τις πληροφορίες που μου έδωσε και τις κατατοπιστικές συζητήσεις που είχαμε με την εκπληκτική καθαρότητα σκέψης και διαύγεια νου που διαθέτει, αν και διανύει τη δέκατη δεκαετία της ζωής του, και που θα ζήλευε πολύ νεότερος άνθρωπος.
- ❖ Τον κ. Κώστα Μίσσιο για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου έδωσε και αφορούν τον Μιχάλη και Γιώργο Τυρίμο.
- ❖ Τον Γιώργο Πετρόπουλο για τη διαδικτυακή ανταλλαγή απόψεων πάνω σε διάφορα σημεία της εργασίας.
- ❖ Τη σύζυγό μου Αγγελική για την υπομονή και κατανόηση που επέδειξε όλο αυτό το διάστημα.

Τέλος, η εργασία αυτή αφιερώνεται στα δυο παιδιά μου Χρήστο και Ευάγγελο.

Αθήνα, Δεκέμβρης 2019

Σωτήρης Χρ. Γκουντουβάς

Συντομογραφίες

ΑΚΕ : Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας
ΑΚΟΑ : Ανεξάρτητη Κομμουνιστική Οργάνωση Αθήνας
ΑΣΚΙ : Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας
ΓΓ : Γενικός Γραμματέας
ΓΣΕΕ : Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
ΔΑΣ : Διεθνής Λενινιστική Σχολή (MLS)
ΔΣΕ : Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας
ΕΑΜ : Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΒΕ : Εργατική Βοήθεια Ελλάδας
ΕΕΑΜ : Εργατικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΓΣΕΕ : Ενωτική Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
ΕΕΚΔ : Εκτελεστική Επιτροπή Κομμουνιστικής Διεθνούς
ΕΛΑΣ : Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΛΙΑ : Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο
ΕΜΕΑ : Ενιαίο Μέτωπο Εργατών Αγροτών
ΕΠΟΝ : Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων
ΕΡΓΑΣ : Εργατικός Αντιφασιστικός Σύνδεσμος
ΕΣΣΔ : Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΤΚΔ : Ελληνικό Τμήμα Κομμουνιστικής Διεθνούς
ΚΔ : Κομμουνιστική Διεθνής (Κομιντέρν)
ΚΔΝ : Κομμουνιστική Διεθνής Νέων
ΚΕ : Κεντρική Επιτροπή
ΚΚ : Κομμουνιστικό Κόμμα
ΚΚΕ : Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
ΚΚΕ εσ. : Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας Εσωτερικού
ΚΟΑ : Κομμουνιστική Οργάνωση Αθήνας
ΚΟΘ : Κομμουνιστική Οργάνωση Θεσσαλονίκης
ΚΟΠ : Κομμουνιστική Οργάνωση Πειραιά
ΚΟΜΕΠ : Κομμουνιστική Επιθεώρηση
ΚΟΥΤΒ : Κομμουνιστικό Πανεπιστήμιο Εργαζομένων Ανατολής (KUTV)
ΚΥΝΜΖ : Κομμουνιστικό Πανεπιστήμιο Εθνικών Μειονοτήτων Δύσης
ΜΕΣ : Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας
ΜΕΣ-Ε : Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνη
ΜΑΣ : Μαρξιστική Λενινιστική Σχολή (MLS)
Μ-Μ-Μ : Μανιαδάκης – Μιχαηλίδης – Μιχελίδης
ΝΚΕ : Νέα Κεντρική Επιτροπή
ΟΚΝΕ : Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας
ΟΠΛΑ : Οργάνωση Περιφρούρησης Λαϊκού Αγώνα ή Οργάνωση Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών
ΟΦΕΒΑ : Οργάνωση Φίλων Ειρήνης και Βαλκανικής Αλληλεγγύης
ΠΓ : Πολιτικό Γραφείο
ΠΔ : Προσωρινή Διοίκηση
ΠΚΕ : Παλιά Κεντρική Επιτροπή
ΠΚΚ (μπ.) : Πανρωσικό (ή Πανενωσιακό) Κομμουνιστικό Κόμμα (μπολσεβίκων)
ΣΕ : Σοβιετική Ένωση
ΣΕΚΕ : Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας

Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά την πολιτική δράση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (ΚΚΕ) κατά την περίοδο 1939–1941 που η χώρα τελούσε υπό το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου. Η εργασία αυτή αποτελείται από τρία μέρη.

Το πρώτο μέρος μελετά την περίοδο 1936-1939. Η δικτατορία Μεταξά έθεσε ως προτεραιότητα τη δίωξη του ΚΚΕ το οποίο πέρασε στην παρανομία και παρόλες τις συλλήψεις συνέχισε την πολιτική του δράση, ενώ εξέδιδε τον παράνομο *Ριζοσπάστη*. Η Ασφάλεια μέχρι τα τέλη του 1939 εξάρθρωσε όλη την ηγεσία του ΚΚΕ. Η ανώτατη ηγεσία του ΚΚΕ και ο Γενικός Γραμματέας Νίκος Ζαχαριάδης φυλακίστηκαν στην Κέρκυρα σε απόλυτη απομόνωση, στελέχη και μέλη του ΚΚΕ στην Ακροναυπλία και πλήθος κομμουνιστών εξορίστηκαν σε νησιά του Αιγαίου πελάγους. Τα διωκτικά μέτρα του καθεστώτος σκοπό είχαν να απενεργοποιήσουν πολιτικά τα στελέχη του ΚΚΕ μέσω των δηλώσεων μετανοίας και περαιτέρω να εντάξουν στους μηχανισμούς της Ασφάλειας κάποια από αυτά.

Προς τα τέλη του 1939 το επιτελείο του Υφυπουργείου Ασφαλείας συλλαμβάνει την ιδέα συγκρότησης μιας πλαστής καθοδήγησης του ΚΚΕ υπό την κηδεμονία της Ασφάλειας για να διαβρώσει την πραγματική καθοδήγηση, τη λεγόμενη Παλιά Κεντρική Επιτροπή (ΠΚΕ), και να διοχετεύσει στα μέλη του ΚΚΕ, ελεύθερα και κρατούμενα, τη γραμμή της κυβέρνησης Μεταξά για τον επερχόμενο πόλεμο.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας μελετά τη δράση των δύο καθοδηγήσεων του ΚΚΕ το 1940. Της ΠΚΕ και της Προσωρινής Διοίκησης (ΠΔ) του ΚΚΕ που συγκρότησε η Ασφάλεια στις αρχές του 1940. Οι δύο καθοδηγήσεις εκδίδουν δικό τους *Ριζοσπάστη* και έρχονται σε σφοδρή αντιπαράθεση κατηγορώντας η μια την άλλη ως «χαφιεδική». Ο Ζαχαριάδης την άνοιξη του 1940 συνδέεται με την ΠΔ, της οποίας αγνοούσε τον ρόλο, και συνεργάζεται μαζί της. Αρθρογραφεί στον *Ριζοσπάστη* της ΠΔ και εξαπολύει επιθέσεις στην ΠΚΕ χαρακτηρίζοντάς την «χαφιεδική». Με την ΠΔ συνδέεται και η Ακροναυπλία και τη συστήνει ως τη γνήσια καθοδήγηση. Η σύγχυση στα μέλη και στελέχη του ΚΚΕ από τις δύο αντιμαχόμενες καθοδηγήσεις ήταν απόλυτη.

Το τρίτο μέρος της εργασίας μελετά τη δράση των δύο καθοδηγήσεων του ΚΚΕ το 1941. Η ΠΔ έδρασε μέχρι την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς και η ΠΚΕ μέχρι τον Ιούλιο του 1941, όταν και παρέδωσε την καθοδήγηση στη Νέα Κεντρική Επιτροπή που συγκροτήθηκε από στελέχη του ΚΚΕ που δραπέτευσαν από τους τόπους εξορίας τους.

Στην εργασία μελετάμε τις θέσεις των δύο καθοδηγήσεων για τον ελληνοϊταλικό πόλεμο καθώς και τα γράμματα του Ζαχαριάδη. Και στα δύο πεδία οι θέσεις των καθοδηγήσεων ήταν αντιδιαμετρικά αντίθετες και η αντιπαράθεση μεταξύ τους οξύτατη. Η ΠΔ στο διάστημα δράσης της εξέδωσε 16 φύλλα *Ριζοσπάστη*, ενώ η ΠΚΕ 24. Από τα 16 φύλλα της ΠΔ σώζονται στα αρχεία των ΚΚΕ, ΑΣΚΙ και ΕΛΙΑ 7 φύλλα, ενώ από τα 24 φύλλα της ΠΚΕ σώζονται 16. Ένα σημαντικό μέρος της εργασίας αναλύει, σχολιάζει και συσχετίζει τα φύλλα αυτά ενταγμένα μέσα στο πολιτικό περιβάλλον της εποχής, διατρέχοντας την περίοδο από τα τέλη του 1939 μέχρι το καλοκαίρι του 1941.

Λέξεις – κλειδιά

Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, Παλιά Κεντρική Επιτροπή, Προσωρινή Διοίκηση, εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, Κομμουνιστική Διεθνής, καθεστώς 4^{ης} Αυγούστου, Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, καθοδήγηση, ιμπεριαλισμός, χαφιεδισμός, δηλώσεις μετανοίας.

Abstract

This thesis studies the political activity of the Communist Party of Greece (KKE) during the period 1939–1941, when the country was under the August 4th regime.

This thesis is consisted of three parts. The first part covers the period 1936-1939. The Metaxas dictatorship raised the persecution of KKE as a priority and with new methods upgraded the “anti-communist struggle”. KKE put into action the plan to transition into a state of lawlessness, continued political action and issued illegally *Rizospastis*. Until the end of 1939 all members of KKE instruction had been arrested.

The superior KKE leadership, along with its leader Nikos Zachariadis, were kept in solitary confinement in Corfu prisons, the largest group of communists were kept in Akronafplia and many others were exiled to small Aegean islands. The measures of the regime intended to politically disable KKE executives through statements of repentance and to further integrate some of them into Security mechanisms.

Towards the end of 1939, the leadership of the Ministry of Public Security conceived the idea of establishing a fake KKE instruction under the guardianship of Security in order to erode the genuine KKE instruction, the so-called Old Central Commission (PKE), but mainly to channel the members of KKE, free, imprisoned and exiles to the political line of Metaxas government for the forthcoming war.

The second part of this thesis studies the political action of two KKE instructions in 1940. On the one hand the Old Central Commission, and on the other the Temporary Administration (PD) of KKE. PD was established from Security at the beginning of 1940, issued its own *Rizospastis* alongside the *Rizospastis* of the PKE and were in a fierce confrontation accusing each other. The KKE leader Zachariadis, with appropriate and calculated moves on the part of the Security, was channeled to the PD, which he supported from the spring of 1940 until the end of the year and he was writing articles in its *Rizospastis*. Also, Akronafplia cooperated with PD and suggested it as the genuine instruction. The confusion of the KKE members by the two warring and accused instructions was absolute.

The third part of this thesis studies the political action of two KKE instructions in 1941. PD acted until the occupation of the country by the Germans and PKE until July 1941, when it handed over the instruction to the New Central Committee that had been established by exiled KKE executives who escaped from their places of exile.

In this thesis we study the political lines for the Greek-Italian war from the two instructions, as well as in Zachariadis’ letters. In both fields the positions of instructions were completely opposite and the confrontation between them was very strong.

PD during its period of operation issued 16 papers of *Rizospastis*, while PKE issued 24. Of the 16 papers of PD, 7 are saved in the archives of KKE, ASKI and ELIA, while 16 of the 24 papers of PKE are saved. A significant part of this thesis analyzes, comments on and correlates these papers integrated into the political environment of their time, running from the end of 1939 until to the summer of 1941.

Keywords

Communist Party of Greece, Old Central Commission, Temporary Administration, newspaper *Rizospastis*, Communist International, August 4th regime, Second World War, instruction, imperialism, informing–snitching, statements of repentance.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ΚΚΕ από την ίδρυσή του μέχρι το 1936

Το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας (ΣΕΚΕ) ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1918 αμέσως μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου με τη συνένωση διάφορων σοσιαλιστικών συλλόγων που υπήρχαν στην Ελλάδα. Από την ίδρυσή του ακόμη, εμπνεόμενο και από την πρόσφατη Οχτωβριανή Επανάσταση, απέκτησε επαναστατικό προσανατολισμό διακηρύσσοντας ότι παλεύει «δια την ανατροπή της διεθνούς κεφαλαιοκρατίας και τον θρίαμβον του διεθνούς σοσιαλισμού»¹ και η πολιτική του δράση σύμφωνα με το ιδρυτικό του ψήφισμα «βασίζεται επί των παρακάτω δύο θεμελιωδών αρχών :

1. Πολιτική και οικονομική οργάνωσις του προλεταριάτου σε ξεχωριστό κόμμα τάξεως για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας και δημοσιοποίηση των μέσων παραγωγής και ανταλλαγής δηλαδή την μεταβολήν της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας εις κοινωνίαν κολλεχτιβικήν ή κομμουνιστικήν και
2. Διεθνής συνεννόησις και δράσις των εργατών».²

Τον Μάρτιο του 1919 ιδρύθηκε στη Μόσχα από τον Λένιν η Γ΄ ή Κομμουνιστική Διεθνής (ΚΔ) με σκοπό την προώθηση της παγκόσμιας επανάστασης των καταπιεσμένων λαϊκών στρωμάτων και την καθοδήγηση του παγκόσμιου προλεταριάτου. Το ΣΕΚΕ δεν συμμετείχε στο ιδρυτικό συνέδριο, παρότι υπήρχε σε αρκετά μέλη του η βούληση αυτή. Στο δεύτερο συνέδριο της ΚΔ το καλοκαίρι του 1920 το ΣΕΚΕ έστειλε ως αντιπρόσωπό του τον νεαρό Δημοσθένη Λιγδόπουλο (1898-1920) με σκοπό το κόμμα να γίνει οργανικό μέλος της ΚΔ. Όμως κατά την επιστροφή του στην Ελλάδα με πλοίο από τη Μαύρη Θάλασσα δολοφονήθηκε μαζί με τον εκπρόσωπο της ΚΔ Ωρίωνα Αλεξάκη (1899-1920) (ελληνορώσος από την περιοχή της Σεβαστούπολης) από μέλη του πληρώματος για να ληστευθούν, οπότε η σύνδεση του κόμματος με την ΚΔ ματαιώθηκε.³

Στα επόμενα συνέδρια της ΚΔ το ΣΕΚΕ έλαβε μέρος με αντιπροσωπείες και τελικά έγινε οργανικό μέλος της με απόφαση του 3^{ου} Έκτακτου Συνεδρίου του ΣΕΚΕ τον Δεκέμβριο του 1924, αποδεχόμενο τους 21 όρους της ΚΔ. Το κόμμα τότε μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας – Ελληνικό Τμήμα της ΚΔ με τα αρχικά ΚΚΕ και εντός παρενθέσεως (ΕΤΚΔ).⁴ Ξεκίνησε τότε η λεγόμενη «μπολσεβικοποίηση» του ΚΚΕ, δηλαδή η οργάνωσή του σε ένα τυπικό επαναστατικό κόμμα τμήμα της ΚΔ, σύμφωνα με τις αρχές του μαρξισμού–λενινισμού. Στο συνέδριο αυτό κυριάρχησε η αριστερή πτέρυγα του κόμματος που τη συγκροτούσαν στελέχη του κινήματος Παλαιών Πολεμιστών και εξέλεξε νέα Κεντρική Επιτροπή με γραμματέα τον δικηγόρο Παντελή Πουλιόπουλο (1900–1943). Επίσης διαγράφηκαν τα περισσότερα από τα μέλη της ιδρυτικής γενιάς του ΣΕΚΕ ως οπορτουνιστές.

Ο Νίκος Ζαχαριάδης αρκετά χρόνια αργότερα έγραψε για τα ιδρυτικά μέλη του ΣΕΚΕ ότι : «δεν μπόρεσαν να αποβάλλουν τη μικροαστική νοοτροπία και να αποκτήσουν μπολσεβίκικη. Ο μπολσεβίκος δεν μπόρεσε να επικρατήσει του μικροαστού».⁵

---

1. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α΄ 1918-1949*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2012, σελ. 89.

2. *Το πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ*, Πρακτικά, έκδοση ΚΕ του ΚΚΕ, σελ.133.

3. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α΄, όπ. π.*, σελ. 108-109.

4. Στο ίδιο, σελ. 150.

5. Νίκος Ζαχαριάδης, *Θέσεις για την ιστορία του ΚΚΕ* (Εκδοτικό της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα 1945), σ. 11.

Την τύχη των ιδρυτικών μελών του ΣΕΚΕ είχε και η επόμενη ηγεσία του ΚΚΕ. Στο 3^ο Τακτικό Συνέδριο του ΚΚΕ τον Μάρτιο του 1927 την ηγεσία του ΚΚΕ ανέλαβε η ομάδα του Ανδρόνικου Χαϊτά, η αποκαλούμενη και «σταλινική», η οποία διέγραψε από το ΚΚΕ την ομάδα του Πουλιόπουλου ως λιγκβινταριστές–τροτσκιστές.⁶

Το κόμμα υπό την ηγεσία του Χαϊτά συντάχθηκε πλήρως με τη γραμμή της ΚΔ στην ηγεσία της οποίας είχαν επικρατήσει οι Στάλιν – Μπουχάριν, ενώ η ομάδα των τροτσκιστών (Τρότσκι – Ζηνόβιεφ – Κάμενεφ) είχε διαγραφεί. Έτσι λοιπόν και στο ΚΚΕ διαγράφηκαν οι τροτσκιστές του Πουλιόπουλου, αλλά και οι Κεντριστές του Σεραφείμ Μάξιμου και το κόμμα «καθαρό» πλέον και «μονολιθικό» προσπάθησε να οργανωθεί ώστε να «εκπληρώσει την ιστορική του αποστολή», δηλαδή σε κατάλληλες συνθήκες να καταλάβει την εξουσία εγκαθιδρύοντας προλεταριακή κυβέρνηση, όπως οι μπολσεβίκοι στη Ρωσία.

Στη συνέχεια την περίοδο 1929–1931 το κόμμα ταλαιπωρήθηκε από τη λεγόμενη «φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές» μεταξύ των ομάδων Χαϊτά – Ευτυχιάδη από τη μια και Σιάντου – Θεού από την άλλη.⁷ Η κρίση στο κόμμα έληξε τον Νοέμβριο του 1931 με επέμβαση της ΚΔ, όπου καθαίρεσε την ηγεσία του κόμματος και διόρισε άλλη με επικεφαλής τον Νίκο Ζαχαριάδη,⁸ ο οποίος έγινε και ο αδιαμφισβήτητος αρχηγός του ΚΚΕ. Το νέο Πολιτικό Γραφείο που διόρισε η ΚΔ αποτελείτο από τους Νίκο Ζαχαριάδη, Γιάννη Ιωαννίδη, Γιώργο Κωνσταντινίδη, Γιάννη Μιχαηλίδη, Βασίλη Νεφελούδη, Στέλιο Σκλάβαινα και Λεωνίδα Στρίγκο.⁹

Η κατάσταση στο ΚΚΕ στα τέλη του 1931 ήταν δραματική. Αποκομμένο από τις εργατικές μάζες και με ελάχιστα μέλη το κόμμα ήταν στα πρόθυρα της διάλυσης. Η νέα ηγεσία εργάστηκε με μεγάλη συνέπεια, κατόρθωσε να ανασυγκροτήσει το κόμμα και να αναστρέψει αυτή την αρνητική κατάσταση. Έτσι σε λιγότερο από ένα χρόνο, στις εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 το ΚΚΕ έλαβε 58223 ψήφους (4,97%) και εξέλεξε τους παρακάτω δέκα βουλευτές:¹⁰

1. Βασίλης Βερβέρης (Ροδόπη)
2. Μισέλ Γκαζές (Θεσσαλονίκη)
3. Γιάννης Ιωαννίδης (Λάρισα)
4. Απόστολος Κλειδωνάρης (Μαγνησία)
5. Μανώλης Μανωλέας (Πειραιάς)
6. Βασίλης Νεφελούδης (Αθήνα)
7. Δημήτρης Παρτσαλίδης (Καβάλα)
8. Μιλτιάδης Πορφυρογένης (Λάρισα)
9. Στέλιος Σκλάβαινας (Θεσσαλονίκη)
10. Ευάγγελος Χαλκογιάννης (Σέρρες)

Στο εξής στο ΚΚΕ, μετά και τη διαγραφή του Γιώργου Κωνσταντινίδη το 1934 ως οπορτουνιστή,¹¹ θα επικρατούσε η «μπολσεβίκικη ομοψυχία», δηλαδή το κόμμα θα δρούσε ενιαίο και μονολιθικό υπό την ηγεσία του αρχηγού Ζαχαριάδη και εναρμονιζόμενο πλήρως με τις κατευθυντήριες γραμμές της ΚΔ.

---

6. Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α', όπ. π., σελ. 185-187.

7. Στο ίδιο, σελ. 221-223.

8. Στο ίδιο, σελ. 225-226.

9. Στο ίδιο, σελ. 228.

10. Στο ίδιο, σελ. 292.

11. Η διαγραφή του Γ. Κωνσταντινίδη έγινε λόγω των θέσεων του που ονομάστηκαν «οπορτουνιστική πλατφόρμα Ασημίδης», οι οποίες διαφοροποιήθηκαν από εκείνες του Ζαχαριάδη. Ασημίδης ήταν το κομματικό ψευδώνυμο του Κωνσταντινίδη.

Η καθιέρωση του Ζαχαριάδη ως ηγέτη – καθοδηγητή ξεκίνησε με σειρά άρθρων στον Ριζοσπάστη, αρχής γενομένης τον Ιανουάριο του 1933 με άρθρο του Σκλάβαινα με τίτλο «Αυτός μας οδηγεί».

Στο 5^ο Συνέδριο του ΚΚΕ τον Μάρτιο του 1934 εξελέγη νέο Πολιτικό Γραφείο αποτελούμενο από τους Ν. Ζαχαριάδη, Γ. Ιωαννίδη, Γ. Μιχαηλίδη, Β. Νεφελούδη, Σ. Σκλάβαινα και Δ. Παρτσαλίδη και αναπληρωματικά μέλη τους Γιώργη Σιάντο και Μιγάλη Σινάκο.¹²

Σε όλη αυτή τη διαδρομή του ΚΚΕ από την παρέμβαση της ΚΔ και μετά ο πυρήνας της καθοδήγησης, το λεγόμενο «σταλινικό διευθυντήριο του ΚΚΕ», ήταν η τριάδα των Ζαχαριάδη–Μιχαηλίδη–Ιωαννίδη. Ο Βασίλης Νεφελούδης αναφέρει ότι αυτοί οι τρεις αποτελούσαν ένα «άτυπο διευθυντήριο μέσα στο Πολιτικό Γραφείο» και ότι:

Η ταυτότητα θέσεων σε όλα και η μεταξύ τους αλληλεγγύη ξεπερνούσε τα όρια της συνηθισμένης κομματικής ομάδας, έπαιρνε επαγγελματικό χαρακτήρα. Σαν να ασκούσαν οι τρεις τους κάποιο κοινό επάγγελμα, που τους υποχρέωνε να είναι αλληλέγγυοι, πέρα και πάνω από τη σωστή κομματική λειτουργία, τις τίμιες, ισότιμες και ελικρινείς σχέσεις μέσα στα κομματικά όργανα και γενικότερα μέσα στο κόμμα.¹³

Και οι τρεις είχαν σπουδάσει στη Μόσχα στο Κομμουνιστικό Πανεπιστήμιο Εργαζομένων Ανατολής (ΚΟΥΤΒ), ήταν μέλη του κόμματος των Μπολσεβίκων ΠΚΚ (μπ.)¹⁴, απολάμβαναν της εμπιστοσύνης της ΚΔ και λογοδοτούσαν σε αυτή, αλλά και τα υπόλοιπα στελέχη του ΚΚΕ αναγνώριζαν αυτό το προβάδισμά τους. Ο Ζαχαριάδης ήταν ο αδιαμφισβήτητος αρχηγός, ο Μιχαηλίδης ήταν ο πλέον έμπιστος συνεργάτης του (με τον οποίο συνδεόταν με στενή φιλία από το 1920 όταν και οι δύο εργαζόταν ως λιμενεργάτες στην Κωνσταντινούπολη) και ο Ιωαννίδης ο αμέσως επόμενος έμπιστος του Ζαχαριάδη.

Θα δούμε τώρα σύντομες βιογραφίες αυτών των τριών στελεχών και την πολιτική τους δράση μέχρι την κήρυξη της δικτατορίας του Μεταξά.

Ο Νίκος Ζαχαριάδης γεννήθηκε στην Αδριανούπολη το 1903.¹⁵ Ο πατέρας του Παναγιώτης Ζαχαριάδης με καταγωγή από τη Ρούμελη, εργαζόταν στο γαλλικό μονοπώλιο καπνού (Ρεζί) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως πραγματογνώμονας. Η μητέρα του Ερατώ Πρωτόπαππα είχε καταγωγή από τα Άδανα. Λόγω των συχνών μετακινήσεων της οικογένειάς του φοίτησε στο δημοτικό σχολείο των Σκοπίων και της Νικομήδειας απ' όπου και αποφοίτησε, ενώ φοίτησε και στο τετρατάξιο Γυμνάσιο της Αδριανούπολης. Σε ηλικία 16 ετών ξεκίνησε να εργάζεται ως λιμενεργάτης στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης όπου ήρθε σε επαφή με το συνδικαλιστικό κίνημα και εντάχθηκε στους κύκλους της αναρχοσυνδικαλιστικής Πανεργατικής. Την περίοδο 1919–1921 έκανε ταξίδια στη μετεπαναστατική Ρωσία και το 1921 εγκαταστάθηκε στη Μόσχα όπου έγινε μέλος της Ομοσπονδίας Νεολαίων Σοβιετικής Ένωσης και τον επόμενο χρόνο του κόμματος των Μπολσεβίκων. Φοίτησε στο ΚΟΥΤΒ και ήρθε παράνομα στην Ελλάδα για πρώτη φορά το καλοκαίρι του 1924 με μυστική αποστολή

12. Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α', όπ. π, σελ. 265.

13. Βασίλης Νεφελούδης, *Ντοκουμέντο. Το σταλινικό φαινόμενο στην Ελλάδα, Ζαχαριάδης και Ζαχαριαδισμός, ο μύθος και η αλήθεια*, εκδόσεις Δελφίνι, Αθήνα 1993, σελ. 56.

14. ΠΚΚ (μπ.): Πανρωσικό (ή Πανενωσιακό) Κομμουνιστικό Κόμμα (μπολσεβίκων).

15. Τα βιογραφικά στοιχεία του Ζαχαριάδη αντλήθηκαν από διάφορες πηγές όπως τα βιβλία των Ανταίου, Αποστόλου, Πετρόπουλου, Ροδάκη κλπ, καθώς και από αυτοβιογραφία του που έγραψε το 1946 για την ΚΕ του ΚΚΕ.

της ΚΔ. Εντάχθηκε αρχικά στην κομμουνιστική νεολαία Πειραιά όπου ανέλαβε καθοδηγητική θέση, στη συνέχεια στο Βόλο και κατόπιν στη Θεσσαλονίκη. Καταδικάστηκε και φυλακίστηκε τέσσερις φορές για διάφορα αδικήματα με διάφορες ποινές και απέδρασε ισάριθμες.¹⁶

Το 1929 το ΚΚΕ τον έστειλε στη Σοβιετική Ένωση για ανώτερες κομματικές σπουδές, αλλά και για να χάσει τα ίχνη του η Ασφάλεια που τον καταζητούσε όχι μόνο για τις αποδράσεις του, αλλά και για τη δολοφονία του αρχειομαρξιστή Ηλία Γεωργοπαπαδάκου τον Δεκέμβριο του 1926.¹⁷ Κατά την παραμονή του στη Μόσχα εντάχθηκε στον μηχανισμό της ΚΔ, όπου κέρδισε την εμπιστοσύνη της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ και ήταν ο βασικός πληροφοριοδότης για την κρίση στους κόλπους του ΚΚΕ την περίοδο 1929–1931, την φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές. Επέστρεψε στην Ελλάδα στα τέλη του 1931, όταν η ΚΔ τον τοποθέτησε επικεφαλής της τριμελούς γραμματείας, μαζί με τους Μιχαηλίδη–Κωνσταντινίδη, που ανέλαβε την καθοδήγηση του ΚΚΕ.

Το 1934 στο 5^ο Συνέδριο του ΚΚΕ ανέλαβε τη θέση του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΕ μια θέση αναβαθμισμένη σε σχέση με τη εκείνη του Γραμματέα της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, την οποία κατέλαβε ο Βασίλης Νεφελούδης. Ο Ζαχαριάδης έγινε ο αδιαμφισβήτητος αρχηγός του ΚΚΕ με έντονα στοιχεία προσωπολατρίας μέχρι την καθαίρεσή του το 1956.

Κατά την παραμονή του στη Μόσχα παντρεύτηκε την Τσέχα Μάνια Νοβάκοβα που εργαζόταν στη γραμματεία της ΚΔ. Μαζί της απέκτησε δύο παιδιά, τον Κύρο το 1934 και την Όλγα το 1947. Το 1950 απέκτησε το τρίτο του παιδί τον Ιωσήφ (Σήφη) με την Ρούλα Κουκούλου, με την οποία είχε παντρευτεί κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου.

Τα κομματικά ψευδώνυμα του Ζαχαριάδη ήταν Κόλιας και Κούτβης. Καθαιρέθηκε από την ηγεσία του ΚΚΕ από την 6^η Πλατεία Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ το 1956, ενώ τον επόμενο χρόνο διεγράφη από το ΚΚΕ. Μετά την καθαίρεσή του εργάστηκε σε δασική επιχείρηση στο Μποροβίτσι και το 1962 εξορίστηκε στο Σουργκούτ της Σιβηρίας ζώντας υπό συνεχή επιτήρηση με το ψευδώνυμο Νικαλάι Νικολάγιεβιτς Νικολάγιεφ. Αυτοκτόνησε στο Σουργκούτ τον Αύγουστο του 1973.

Ο Γιάννης Μιχαηλίδης¹⁸ γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1899 από εργατική οικογένεια. Πήγε στο δημοτικό σχολείο μέχρι την τρίτη τάξη και διέκοψε τη φοίτηση λόγω απορίας. Από δώδεκα ετών ξεκίνησε να εργάζεται σε εργοστάσιο μετάλλου και απέκτησε την ειδικότητα του τορναδόρου. Το 1917 εργάστηκε για τρία χρόνια ως μεταλλεργάτης στο Λουλέ Μπουργκάς της Ανατολικής Θράκης. Το 1920 εργάστηκε ως λιμενεργάτης στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης και εντάχθηκε στους κύκλους της αναρχοσυνδικαλιστικής Πανεργατικής, όπου γνωρίστηκε και με τον Ζαχαριάδη.

Το 1923 φθάνει σαν πολιτικός πρόσφυγας στη Σοβιετική Ένωση εργάζεται για ένα έτος σε εργοστάσιο και γίνεται μέλος του κόμματος των Μπολσεβίκων. Την περίοδο 1924–1927 σπουδάζει στο ΚΟΥΤΒ και το 1927 έρχεται με εντολή της ΚΔ στην Ελλάδα όπου εντάσσεται στο ΚΚΕ και αναλαμβάνει διάφορες κομματικές θέσεις. Το 1930 συλλαμβάνεται με το Ιδιώνυμο και φυλακίζεται και στις αρχές του 1931 φεύγει για τη Σοβιετική Ένωση. Στα τέλη του 1931 επανέρχεται στην Ελλάδα σαν μέλος της

---

16. Κώστας Γκριτζώνας *Κόκκινοι δραπετές 1920-1944*, εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1985, σελ. 15-20.

17. Για τη δολοφονία του Γεωργοπαπαδάκου τον Δεκέμβριο του 1926 είχαν καταδικαστεί σε πολυετείς φυλακίσεις και τα μέλη του ΚΚΕ Δ. Σακαρέλος, Δ. Φαρδής και Τζ. Φλαράκος.

18. 1931-1944 Φάκελος Ελλάς, *Τα αρχεία των μυστικών Σοβιετικών Υπηρεσιών*, (Αυτοβιογραφία του Γιάννη Μιχαηλίδη στην ΚΔ. Αρχείο 495, κατ. 207, φάκελος 114), εκδόσεις Νέα Σύνορα-Λιβάνη, Αθήνα 1993, σελ. 40-43.

τριμελούς γραμματείας και του Πολιτικού Γραφείου που διόρισε η ΚΔ στο ΚΚΕ. Την περίοδο 1931–1935 εργάζεται στον παράνομο μηχανισμό του ΚΚΕ και είναι ο υπεύθυνος για το στήσιμο των παράνομων τυπογραφείων του κόμματος. Στις αρχές του 1935 επιστρέφει στη Σοβιετική Ένωση ως εκπρόσωπος του ΚΚΕ στην Εκτελεστική Επιτροπή της ΚΔ. Λαμβάνει μέρος ως αντιπρόσωπος του ΚΚΕ στο 7^ο συνέδριο της ΚΔ το καλοκαίρι του ίδιου έτους και το φθινόπωρο επιστρέφει στην Ελλάδα αναλαμβάνοντας και πάλι υπεύθυνος του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ. Τα κομματικά του ψευδώνυμα ήταν Μπάμπης, Ψηλέας, Κάμος, Κατσανέβας, Έξτος, Ειρηνοδίκης, Μιχαλόπουλος, ενώ το κομματικό του ψευδώνυμο κατά την παραμονή του στη Σοβιετική Ένωση ήταν Ιβάν Αντρέγιεβιτς Μεμέντοφ. Ο Μιχαηλίδης διαγράφηκε από το ΚΚΕ με απόφαση της Β΄ Πανελλαδικής Συνδιάσκεψης τον Δεκέμβριο του 1942 για τη συμμετοχή του στην Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ και πέθανε στην Αθήνα τη δεκαετία του 1960.

Ο Γιάννης Ιωαννίδης¹⁹ γεννήθηκε στον Πύργο (Μπουργκάς) της Ανατολικής Ρωμυλίας, τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και σήμερα Βουλγαρίας, το 1900. Παιδί πολύτεκνης οικογένειας, εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του το 1907 στον Βόλο. Φοίτησε στο σχολείο μέχρι την έκτη δημοτικού και μετά για να βοηθήσει την οικογένειά του έκανε διάφορες δουλειές, όπου και καταστάλαξε ως κουρέας.

Το 1920 στον Βόλο έγινε μέλος του ΣΕΚΕ και μέχρι το 1928 ήταν χαμηλόβαθμο στέλεχος του κόμματος. Το 1928 τοποθετήθηκε στην καθοδήγηση της Κομματικής Οργάνωσης Μακεδονίας Θράκης στη Θεσσαλονίκη και έγινε μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ στο 4^ο συνέδριο του κόμματος. Στα τέλη του 1928 μετέβη στη Σοβιετική Ένωση όπου νοσηλεύτηκε σε σανατόριο για θεραπεία από τη φυματίωση που έπασχε. Τότε έγινε μέλος του κόμματος των Μπολσεβίκων και φοίτησε στο ΚΟΥΤΒ. Την επόμενη χρονιά επιστρέφει στην Ελλάδα και το 1931 με εντολή της ΚΔ και υπόδειξη του Ζαχαριάδη συντάσσει έκθεση για την φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές που ταλάνιζε το ΚΚΕ. Με βάση την έκθεση αυτή καλούνται στη Σοβιετική Ένωση εμπλεκόμενα άτομα για να λογοδοτήσουν στην ΚΔ.

Το 1932 παντρεύτηκε τη Δόμνα Παπάζογλου πρώην σύζυγο του Γιώργου Κολοζώφ μέλος του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ που είχε καταφύγει το 1931 στη Σοβιετική Ένωση και εκτελέστηκε αργότερα κατά την περίοδο των σταλινικών εκκαθαρίσεων το 1938. Τα κομματικά ψευδώνυμα του Ιωαννίδη ήταν “Ράμος” και “μπάκακας”, ενώ κατά την παραμονή του στη Σοβιετική Ένωση ήταν Ντενίσοφ Ιβάν Κωσταντίνοβιτς.²⁰ Από το καλοκαίρι του 1933 μέχρι το φθινόπωρο του 1934 ήταν εκπρόσωπος του ΚΚΕ στην ΕΕΚΔ στη Μόσχα και έλαβε μέρος ως αντιπρόσωπος του ΚΚΕ στο 7^ο συνέδριο της ΚΔ το καλοκαίρι του 1935. Εκλέχθηκε βουλευτής του ΚΚΕ το 1932 και 1936 στην εκλογική περιφέρεια της Λάρισας.

Παρέμεινε στην ΚΕ του ΚΚΕ από το 1928 μέχρι το 1961 και πέθανε το 1967 στο Βουκουρέστι.

Ελάχιστο χρόνο μετά την εγκαθίδρυση της δικτατορίας Μεταξά, (τέλη Σεπτεμβρίου 1936) τα τρία αυτά κορυφαία στελέχη συνελήφθησαν από την Ασφάλεια και οι μεν Ζαχαριάδης–Μιχαηλίδης κλείστηκαν στις φυλακές της Κέρκυρας, ο δε Ιωαννίδης στην Ακροναυπλία, οπότε την καθοδήγηση του ΚΚΕ ανέλαβαν άλλα μέλη της ΚΕ του κόμματος, με τα μάτια πάντως στραμμένα στην Κέρκυρα και στην

---

19. Γιάννης Ιωαννίδης, *Αναμνήσεις, Προβλήματα της πολιτικής του ΚΚΕ*, επιμέλεια Α. Παπαναγιώτου, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1979, σελ. 25-31.

20. Γρηγόρης Φαράκος, *Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σελ. 329-330.

Ακροναυπλία. Η γνώμη του Ζαχαριάδη ήταν πάντα καθοριστική για το ΚΚΕ και αν αυτή απουσίαζε την υποκαθιστούσε αυτή του Ιωαννίδη.

Τον Δεκέμβριο του 1935 διοργανώθηκε στην Αθήνα το 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ, το οποίο επικύρωσε τις θέσεις του 7^{ου} Συνεδρίου της Κομμουνιστικής Διεθνούς (ΚΔ), που είχε συνέλθει το καλοκαίρι του 1935 στη Μόσχα, και προσάρμοσε αντιστοίχως τις θέσεις του στον ελληνικό χώρο. Η κύρια γραμμή των θέσεων του 7^{ου} Συνεδρίου της ΚΔ ήταν η αντιμετώπιση του φασισμού που είχε κατακλύσει πολλές ευρωπαϊκές αλλά και μη ευρωπαϊκές χώρες με τη συγκρότηση “Λαϊκών Μετώπων”, δηλαδή τη δημιουργία αντιφασιστικών συμμαχιών όπου τα κομμουνιστικά κόμματα κάθε χώρας θα ήταν πρωτοπόρα στη σύμπηξη τους.

Έτσι λοιπόν το 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ διακήρυξε ότι μπροστά στον κίνδυνο φασιστικής ιταλικής επιδρομής είτε άλλης ιμπεριαλιστικής δύναμης κατά της Εθνικής Ανεξαρτησίας, θέτει ως υπέρτατο καθήκον του την υπεράσπιση της Εθνικής Ελευθερίας και ότι θα παλέψει με όλες του τις δυνάμεις για να κατακτήσει την ηγεμονία της πάλης ενάντια στους ξένους ιμπεριαλιστές. Επίσης ότι θα συνεργαστεί με όλες τις οργανώσεις και τα κόμματα που θα παλέψουν πραγματικά για την εθνική ακεραιότητα και ανεξαρτησία.²¹

Τέλος καθόρισε ως καθήκον του ΚΚΕ τη δημιουργία Παλλαϊκού Μετώπου για την αποσόβηση του κινδύνου της εγκαθίδρυσης φασιστικής δικτατορίας στην Ελλάδα. Το 6^ο Συνέδριο εξέλεξε νέα Κεντρική Επιτροπή που αποτελείτο από τα παρακάτω 26 (14 τακτικά και 12 αναπληρωματικά) μέλη:²²

Στέργιο Αναστασιάδη, Βασίλη Βερβέρη, Παντελή Δαμασκόπουλο, Νίκο Ζαχαριάδη, Γιάννη Ζέβγο, Κώστα Θεό, Γιάννη Ιωαννίδη, Παντελή Καραγκίτση, Δαμιανό Μάθεση, Γιάννη Μιχαηλίδη, Δημήτρη Μιχελίδη, Στέφανο Μόσχο, Βασίλη Νεφελούδη, Δημήτρη Παρτσαλίδη, Νίκο Πλουμπίδη, Μιλτιάδη Πορφυρογένη, Πέτρο Ρούσο, Γιώργη Σιάντο, Μιχάλη Σινάκο, Διονύση Σιτοκωνσταντίνου, Γρηγόρη Σκαφίδα, Στέλιο Σκλάβαινα, Λεωνίδα Στρίγκο, Ανδρέα Τσίπα, Μιχάλη Τυρίμο και Χρύσα Χατζηβασιλείου.

Το Πολιτικό Γραφείο της Κ.Ε συγκροτήθηκε από τα παρακάτω επτά μέλη:

Νίκο Ζαχαριάδη, Γιάννη Ιωαννίδη, Γιάννη Μιχαηλίδη, Βασίλη Νεφελούδη, Δημήτρη Παρτσαλίδη, Στέλιο Σκλάβαινα και Γιώργη Σιάντο.

---

21. ΚΚΕ *Τα επίσημα κείμενα, τόμος Δ'*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1975, σελ. 294.

22. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α'*, όπ. π, σελ. 286.

ΜΕΡΟΣ Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Το ΚΚΕ και η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα το 1936

Για τις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936 το ΚΚΕ στη γραμμή των λαϊκών μετώπων ξεκίνησε ένα κύκλο διαπραγματεύσεων με αντιφασιστικά κόμματα και προσωπικότητες, αλλά τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά. Μόνο το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας (ΑΚΕ) του Απόστολου Βογιατζή αποδέχθηκε τη συμμετοχή του σε ένα εκλογικό συνασπισμό και επίσης ο παιδαγωγός Δημήτρης Γληνός δέχθηκε να συμμετάσχει στο ψηφοδέλτιο ως συνεργαζόμενος. Συγκροτήθηκε λοιπόν ο εκλογικός συνασπισμός του Παλλαϊκού Μετώπου που έλαβε 73411 ψήφους (5,76%) και εξέλεξε τους παρακάτω 15 βουλευτές:²³

1. Βασίλης Βερβέρης (Ροδόπη)
2. Δημήτρης Γληνός (Αθήνα)
3. Κώστας Θέος (Δράμα)
4. Γιάννης Ιωαννίδης (Λάρισα)
5. Μανώλης Μανωλέας (Πειραιάς)
6. Διονύσης Μενύχτας (Σέρρες)
7. Βασίλης Νεφελούδης (Αθήνα)
8. Δημήτρης Παρτσαλίδης (Καβάλα)
9. Μιλτιάδης Πορφυρογένης (Λάρισα)
10. Φίλιππος Παπαδόπουλος (Κοζάνη)
11. Γιώργης Σιάντος (Τρίκαλα)
12. Μιχάλης Σινάκος (Θεσσαλονίκη)
13. Στέλιος Σκλάβαινας (Θεσσαλονίκη)
14. Ανδρέας Τζήμας (Φλώρινα)
15. Μιχάλης Τυρίμος (Λέσβος)

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο αρχηγός του ΚΚΕ Νίκος Ζαχαριάδης δεν εξελέγη βουλευτής στον Πειραιά όπου ήταν υποψήφιος, αλλά εκεί εξελέγη ο Μανώλης Μανωλέας, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής. Μάλιστα τα μέλη της κομμουνιστικής νεολαίας Πειραιά αποκαλούνταν «Μανώληδες», όπως συνέβη αρκετά χρόνια αργότερα με τους Λαμπράκηδες. Ο Ν. Ζαχαριάδης ουσιαστικά ζούσε σε ένα καθεστώς ημιπαρanoiίας, αφού εκκρεμούσαν εναντίον του κάποιες ερημοδικίες μεταξύ αυτών και για τη δολοφονία του Ηλία Γεωργοπαπαδάκου τον Δεκέμβριο του 1926.²⁴ Για το λόγο αυτό δεν ήταν ευρέως γνωστός και δημοφιλής στα απλά μέλη και στους ψηφοφόρους του ΚΚΕ, γεγονός που μπορεί να δικαιολογήσει τη μη εκλογή του στον Πειραιά.²⁵ Ο Βασίλης Νεφελούδης ανώτατο στέλεχος του ΚΚΕ γράφει σχετικά:

Ορισμένες φυγοδικίες και ερημοδικίες τον υποχρέωναν να ζει στην παρανομία. Για την προφύλαξή του, κάθε δημόσια συζήτηση γύρω από το όνομά του και το ρόλο του στην ηγεσία του κόμματος ήταν απαγορευμένες. Έτσι, έξω από ένα

23. Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α', όπ. π, σελ. 292.

24. Λευτέρης Αποστόλου, Νίκος Ζαχαριάδης - Η πορεία ενός ηγέτη 1923-1949, Φιλίστωρ, Αθήνα 2000, σελ. 48.

25. Περικλής Ροδάκης, Νίκος Ζαχαριάδης, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1987, σελ. 94.

μικρό κύκλο ηγετικών στελεχών, στα μεσαία στελέχη και στη μάζα των μελών του κόμματος ο Ζαχαριάδης σαν γραμματέας του κόμματος ήταν άγνωστος.²⁶

Αρχηγός της κοινοβουλευτικής ομάδας και κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος ορίστηκε ο Στέλιος Σκλάβαινας, τυπογράφος στο επάγγελμα, μέλος του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ και μέλος του ΔΣ της Ενωτικής ΓΣΕΕ.

Στις εκλογές αυτές τα βενιζελικά κόμματα εξέλεξαν 142 βουλευτές και τα αντιβενιζελικά 143, γεγονός που σήμαινε ότι καμιά από τις δύο αυτές παρατάξεις δεν διέθετε κοινοβουλευτική πλειοψηφία με συνέπεια ο ρόλος του Παλλαϊκού Μετώπου να είναι ιδιαίτερα σημαντικός.

Αμέσως μετά τις εκλογές στελέχη του Παλλαϊκού Μετώπου ξεκίνησαν μυστικούς κύκλους διαπραγματεύσεων με κόμματα από τους δύο αυτούς συνασπισμούς. Με το Κόμμα Φιλελευθέρων τις διαπραγματεύσεις έκανε ο Σ. Σκλάβαινας και με το Λαϊκό Κόμμα ο Μ. Πορφυρογένης.

Οι διαπραγματεύσεις τελεσφόρησαν με το Κόμμα Φιλελευθέρων και στις 19 Φεβρουαρίου 1936 υπεγράφη το λεγόμενο Σύμφωνο Σοφούλη–Σκλάβαινα. Με βάση τη συμφωνία αυτή το Παλλαϊκό Μέτωπο αναλάμβανε την υποχρέωση να ψηφίσει για πρόεδρο της Βουλής τον Θεμιστοκλή Σοφούλη και να δώσει ψήφο ανοχής σε κυβέρνηση που θα πρότεινε ο Σοφούλης ως αρχηγός του Κόμματος Φιλελευθέρων. Από την πλευρά της η κυβέρνηση θα καταργούσε τον Ιδιώνυμο νόμο, θα έδινε αμνηστία στους καταδικασμένους με αυτό το νόμο μεταξύ αυτών οι Ν. Ζαχαριάδης, Β. Βερβέρης και Β. Νεφελούδης, θα διέλυε όλες τις φασιστικές οργανώσεις, θα καθιέρωνε μόνιμο εκλογικό σύστημα την απλή αναλογική, θα ελάττωνε την τιμή του ψωμιού, θα απαγόρευε την προσωποκράτηση για χρέη προς το δημόσιο μέχρι 3000 δραχμές, θα καθιέρωνε πεντάχρονο χρεοστάσιο χωρίς όρους για τα χρέη των αγροτών στις τράπεζες και στους ιδιώτες και θα προχωρούσε στην άμεση εφαρμογή των κοινωνικών ασφαλίσεων.²⁷

Το Παλλαϊκό Μέτωπο στην ψηφοφορία της 6^{ης} Μαρτίου για εκλογή προέδρου της Βουλής ψήφισε τον Σοφούλη, ο οποίος και με τις ψήφους των βενιζελικών κομμάτων έγινε πρόεδρος της Βουλής. Τότε ο υπουργός Στρατιωτικών Αλέξανδρος Παπάγος με εξουσιοδότηση των αρχηγών των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, συνάντησε τον βασιλιά Γεώργιο Β' και του δήλωσε ότι ο στρατός δεν ήταν διατεθειμένος να ανεχτεί κυβέρνηση Βενιζελικών που θα στηριζόταν μάλιστα σε ψήφους κομμουνιστών.²⁸ Ο Σοφούλης στη συνέχεια δεν θέλησε να σχηματίσει κυβέρνηση που θα στηριζόταν στην ψήφο ανοχής των κομμουνιστών και ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με το Λαϊκό κόμμα για το σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας, αλλά οι αδιάλλακτοι των δύο παρατάξεων τις ματαίωσαν. Τότε ο Σοφούλης εισηγήθηκε στον βασιλιά να αναθέσει στον Κωνσταντίνο Δεμερτζή τον σχηματισμό υπηρεσιακής κυβέρνησης με υπουργό Στρατιωτικών και αντιπρόεδρο της κυβέρνησης τον Ιωάννη Μεταξά, η οποία και ορκίστηκε στις 14 Μαρτίου.²⁹ Ο Σοφούλης λοιπόν δεν τήρησε τις υποχρεώσεις του που απέρρεαν από τη συμφωνία με αποτέλεσμα το ΚΚΕ να φέρει στο φως της δημοσιότητας το σύμφωνο και να προκληθούν μεγάλες αντιδράσεις.

Οι πολιτικές εξελίξεις στη συνέχεια ήταν ραγδαίες. Με το θάνατο του υπηρεσιακού πρωθυπουργού Κ. Δεμερτζή στις 13 Απριλίου 1936 ο Γεώργιος Β'

26. Βασίλης Νεφελούδης, *Αχτίνα Θ' Αναμνήσεις 1930-1940*, Εστία, Αθήνα 2007, σελ. 90.

27. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α'*, ό.π.π, σελ. 294.

28. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2008 σελ. 375.

29. Στο ίδιο, σελ. 377.

παρακάμπτοντας τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες διόρισε πρωθυπουργό τον Ιωάννη Μεταξά ο οποίος σχημάτισε κυβέρνηση που εξασφάλισε ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή στις 27 Απριλίου με συντριπτική πλειοψηφία (241 υπέρ, 4 αποχές και 16 κατά). Οι προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης Μεταξά κάλυπταν ένα ευρύτατο φάσμα από την εξωτερική πολιτική και την άμυνα μέχρι την εκπαίδευση και έδειχναν ξεκάθαρα ότι η παραμονή της στην εξουσία δεν θα ήταν προσωρινή. Η κυβέρνηση θεωρούσε επίσης «ως μίαν των υψίστων αναγκών της Χώρας» την αμυντική θωράκιση και την πολεμική της παρασκευή.³⁰

Στη συνέχεια η Βουλή διέκοψε τις εργασίες της έως το φθινόπωρο, παρέχοντας το δικαίωμα στην κυβέρνηση να εκδίδει νομοθετικά διατάγματα. Η παραδοσιακή πολιτική ηγεσία, σε αντίθεση με το ΚΚΕ, παρέδωσε την εξουσία στον Μεταξά, τον άνθρωπο που δεν έχανε την ευκαιρία να εκδηλώνει τις φιλοδικτατορικές του τάσεις. Τη λύση Μεταξά ευνόησε και ο εξόριστος Ελευθέριος Βενιζέλος. Και βέβαια την ενέκρινε και η Μεγάλη Βρετανία. Ο Μεταξάς γερμανόφιλος από τη νεότητά του τώρα σε ώριμη ηλικία θεωρούσε ότι η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, δεν θα μπορούσε να βρεθεί σε αντίπαλο συνασπισμό από αυτόν της θαλασσοκράτειρας Μεγάλης Βρετανίας. Επιπλέον ο Μεταξάς ήταν υπό την κηδεμονία του βασιλιά Γεωργίου Β΄ που ήταν πιστός φίλος και σύμμαχος της Μεγάλης Βρετανίας και είχε τον στρατό υπό τον έλεγχό του. Έτσι έληξε άδοξα η προσπάθεια του ΚΚΕ για τη δημιουργία αντιφασιστικού ενιαίου μετώπου.

Τον Μάιο του 1936 έγιναν μεγάλες απεργιακές κινητοποιήσεις σε όλη τη χώρα με αποκορύφωμα τα γεγονότα της 9^{ης} Μαΐου στη Θεσσαλονίκη με τη δολοφονία 12 εργατών και τον τραυματισμό εκατοντάδων. Την επόμενη μέρα στην κηδεία των δολοφονημένων εκατοντάδες χιλιάδες λαού κατέβηκαν στους δρόμους για να διαδηλώσουν κατά της κυβέρνησης Μεταξά και των αιματηρών επεισοδίων. Η Χωροφυλακή που κλήθηκε να επιβάλλει την τάξη ήταν αδύναμη μπροστά στον όγκο των διαδηλωτών και ο στρατός τήρησε στάση ανοχής απέναντι στους διαδηλωτές. Οι αρχές στην πόλη ουσιαστικά είχαν καταλυθεί. Τελικά ο Μεταξάς με στρατό που έφερε τις επόμενες μέρες στη Θεσσαλονίκη από άλλα μέρη της Ελλάδας κατάφερε να καταστείλει τις κινητοποιήσεις και να κατηγορήσει το ΚΚΕ, που ήταν πρωτοπόρο σ' αυτές, ότι απέβλεπε στην κατάληψη της εξουσίας με βίαια μέσα και ότι τα γεγονότα αποτελούσαν «γενική δοκιμή κομμουνιστικής επανάστασεως».³¹ Τα γεγονότα αυτά ήταν το προοίμιο της σφοδρής αντιπαράθεσης του Μεταξά με το ΚΚΕ.

Την περίοδο μετά τα γεγονότα της Θεσσαλονίκης τα επεισόδια μεταξύ απεργών και αστυνομίας ήταν συχνά και το ΚΚΕ με καθημερινά δημοσιεύματα του Ριζοσπάστη κατήγγειλε την κυβέρνηση Μεταξά για τις αντιλαϊκές πρακτικές της χαρακτηρίζοντάς την «ματωβαμένη», «φασιστική» κλπ και έκανε έκκληση σε άλλα κόμματα και πολιτικούς για συγκρότηση αντιφασιστικού συνασπισμού. Και πάλι τα αποτελέσματα δεν ήταν ικανοποιητικά και η μόνη επιτυχία του ΚΚΕ ήταν η σύμπληξη ενός Λαϊκού Μετώπου με το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος (ΑΚΕ) του Ιωάννη Σοφιανόπουλου και του Κώστα Γαβριηλίδη. Ο Σοφιανόπουλος είχε εκλεγεί βουλευτής στις εκλογές του Ιανουαρίου, ενώ ο αγροτιστής Γαβριηλίδης είχε εκλεγεί βουλευτής Θεσσαλονίκης στις εκλογές του 1932 και δήμαρχος Κιλκίς στις δημοτικές εκλογές του 1934. Στο συμφωνητικό της 22^{ης} Ιουλίου 1936 που υπέγραψε από το ΚΚΕ ο γραμματέας της ΚΕ

30. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ, *ό.π.π.*, σελ. 377.

31. Στο ίδιο, σελ. 379.

του ΚΚΕ Βασίλης Νεφελούδης και από το ΑΚΕ ο Ι. Σοφιανόπουλος αναφέρονται στην αρχή του οι γενικές αρχές και οι σκοποί του Λαϊκού Μετώπου:

Αι υπογεγραμμένα κομματικά οργανώσεις, αγωνιζόμενοι δια την υπεράσπισιν των λαϊκών συμφερόντων, την καταπολέμισιν του φασισμού, την προαγωγήν του συγχρόνου κράτους εις μίαν λαοκρατούμενην δημοκρατίαν και την δημιουργίαν μιας δικαιότερας κοινωνίας, που θα σέβεται την εργασίαν των ανθρώπων, απεφάσισαν την σύμπηξιν του Λαϊκού Μετώπου

Το Λαϊκόν Μέτωπον θα επιδιώξει να έλθη εις την εξουσίαν δια της διαφωτίσεως και του προσεταιρισμού της πλειοψηφίας του λαού προς τας αρχάς και το πρόγραμμά του.³²

Το συμφωνητικό περιελάμβανε πολιτικές και οικονομικές επιδιώξεις. Οι πολιτικές επιδιώξεις ήταν η συνταγματική κατοχύρωση των λαϊκών ελευθεριών, η ισοτιμία των δύο φύλλων, η διάλυση των φασιστικών οργανώσεων, η κατάργηση του νόμου 4229 (Ιδιώνυμο), η παροχή γενικής αμνηστίας προς όλους τους πολιτικούς καταδίκους, εξορίστους και καταδιωκόμενους, η καθιέρωση της απλής αναλογικής, η προστασία των μειονοτήτων, η κάθαρση των ενόπλων δυνάμεων από κάθε φασιστικό στοιχείο, η καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας σε όλη την πνευματική ζωή κ.ά. Υπήρχε και η παράγραφος για επίθεση κατά της χώρας: «*Εις περίπτωσιν εξωτερικής ιμπεριαλιστικής επιθέσεως η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου θα κινητοποιήση όλας τας εθνικάς δυνάμεις και θα αγωνιστεί τόσον εναντίων των ξένων επιδρομέων όσον και κατά των πρακτόρων των εις το εσωτερικόν, δια την προάσπισιν της εθνικής ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της χώρας*».³³

Οι οικονομικές επιδιώξεις ήταν η αναπροσαρμογή του φορολογικού συστήματος προς όφελος του εργαζόμενου λαού, η καθολική και πιστή εφαρμογή τους οκταώρου, η κατάργηση του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου, η άμεση και καθολική εφαρμογή των Κοινωνικών Ασφαλίσεων, η εθνικοποίηση της πολεμικής βιομηχανίας, η εκτέλεση έργων υποδομής (ύδρευσης, οδοποιίας αποξηραντικών κλπ), η άμεση απαλλοτρίωση όλων των τσιφλικιών μοναστηριακών και δημοσίων κτημάτων υπέρ των καλλιεργητών, η προστασία της επαγγελματικής στέγης κ.ά.³⁴

Το ΚΚΕ και το ΑΚΕ αποτελούσαν μια όχι πολύ σημαντική δύναμη μέσα στο χώρο των μη φασιστικών – δημοκρατικών πολιτικών δυνάμεων. Εκτός από τα δύο μεγάλα κόμματα, το Λαϊκό και των Φιλελευθέρων, που έμειναν έξω από τον συνασπισμό δεν μετείχαν σε αυτόν και τα άλλα αγροτικά κόμματα, τα σοσιαλιστικά κόμματα καθώς και οι μεγάλες συνδικαλιστικές οργανώσεις.

---

32. Βασίλης Νεφελούδης, *Αχτίνα Θ' Αναμνήσεις 1930-1940*, Εστία, Αθήνα 2007, σελ. 126-127.

33. Στο ίδιο, σελ. 128.

34. Στο ίδιο, σελ. 128-133.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου

Ο Μεταξάς με την ανάληψη της πρωθυπουργίας προχώρησε στο διορισμό στενών συνεργατών και φίλων του ως νομαρχών προετοιμάζοντας το έδαφος για την παραμονή του στην εξουσία. Η χώρα όδευε ταχύτατα προς τον ολοκληρωτισμό που δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν οι αντιφασιστικές δυνάμεις της Ελλάδας και το ΚΚΕ. Τον Ιούνιο και τον Ιούλιο συνεχίστηκε εντατικά από τον Μεταξά η προετοιμασία πραξικοπήματος και στις 4 Αυγούστου ο Μεταξάς με τη συναίνεση του βασιλιά εγκαθίδρυσε την ομώνυμη δικτατορία. Για την επόμενη μέρα στις 5 Αυγούστου είχε προγραμματιστεί εικοσιτετράωρη γενική πανελλαδική απεργία από κοινού από τις δύο εργατικές οργανώσεις τη ΓΣΕΕ και την Ενωτική ΓΣΕΕ, η οποία όμως δεν πρόλαβε να πραγματοποιηθεί.³⁵

Το βράδυ της 4^{ης} Αυγούστου ο Μεταξάς κάλεσε τα μέλη της κυβέρνησης σε έκτακτο υπουργικό συμβούλιο και ανακοίνωσε την απόφασή του να αναστείλει βασικά άρθρα του συντάγματος και να διαλύσει τη Βουλή με την έγκριση του βασιλιά. Με μερικές εξαιρέσεις οι υπουργοί υπέγραψαν τα σχετικά διατάγματα τα οποία αργότερα υπέγραψε και ο Γεώργιος. Τα διατάγματα δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως με ημερομηνία 4 Αυγούστου, οπότε καταλύθηκε το δημοκρατικό πολίτευμα και κηρύχθηκε η δικτατορία. Το αιτιολογικό που προβλήθηκε ήταν η απειλή «σοβαράς διαταράξεως της δημοσίας τάξεως» και ο «κομμουνιστικός κίνδυνος».³⁶

Η προγραμματισμένη πανελλαδική απεργία δεν πραγματοποιήθηκε και μερικές απόπειρες εργατών να απεργήσουν στην Καβάλα³⁷ και σε άλλες πόλεις στις 5 Αυγούστου κατεστάλησαν βίαια.

Το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου από τις πρώτες μέρες της εγκαθίδρυσής του έπαυσε τη λειτουργία όλων των πολιτικών κομμάτων, διέλυσε τη Βουλή, ανέστειλε τη λειτουργία διάφορων συλλόγων και σωματείων, απαγόρευσε την έκδοση πολλών εφημερίδων και έθεσε υπό καθεστώς επιτήρησης τον τύπο. Συνέλαβε και εξόρισε πολιτικούς αρχηγούς (Ανδρέα Μιχαλακόπουλο, Παναγιώτη Κανελλόπουλο, Γεώργιο Καφαντάρη κ.ά.), ενώ άλλους τους έθεσε σε κατ' οίκον περιορισμό. Ωστόσο το καθεστώς έθεσε ως υπ' αριθμόν ένα αντίπαλό του το ΚΚΕ και εξαπέλυσε εναντίον του πρωτοφανείς διώξεις. Εξάλλου για την εγκαθίδρυση του δικτατορικού καθεστώτος ο Μεταξάς επικαλέστηκε τον κομμουνιστικό κίνδυνο.

Η οργανωτική κατάσταση του ΚΚΕ την παραμονή της δικτατορίας ήταν η εξής: Ανώτατο όργανο του κόμματος ήταν η Κεντρική Επιτροπή με έδρα την Αθήνα. Συνεδρίαζε σε διάφορα μέρη της πόλης υπό άκρα μυστικότητα και περιφρούρηση και οι αποφάσεις της δημοσιεύονταν στον Ριζοσπάστη μερικές μέρες αργότερα. Τα μέλη της ΚΕ είχαν ψευδώνυμα, με αυτά λάμβαναν μέρος στις συνεδριάσεις και με αυτά ήταν γνωστά σε έναν ευρύτερο κομματικό κύκλο. Το ολιγομελές Πολιτικό Γραφείο (6–7 άτομα) ήταν ο πυρήνας της καθοδήγησης που επεξεργαζόταν τις θέσεις του κόμματος και τις εισηγούνταν στην ΚΕ προς διαβούλευση και επικύρωση. Για μερικά θέματα ήσσονος σημασίας συνεδρίαζε μόνο το ΠΓ και έπαιρνε τις αποφάσεις του. Τα μέλη του κόμματος ήταν οργανωμένα σε Κομματικές Οργανώσεις που υπήρχαν στις περισσότερες πόλεις της Ελλάδας. Ο γραμματέας κάθε μιας ήταν ο καθοδηγητής

35. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ.π.*, σελ. 137.

36. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ, *όπ.π.*, σελ. 379.

37. Δημήτρης Μιχελίδης, *Ο σκληρός δρόμος*, εκδ. Αφων Τολίδη, Αθήνα 1983, σελ. 86-87.

της που ήταν συνδεδεμένος με την ΚΕ. Οι τρεις μεγαλύτερες ήταν η Κομματική Οργάνωση Αθήνας (ΚΟΑ), η Κομματική Οργάνωση Πειραιά (ΚΟΠ) και η Κομματική Οργάνωση Θεσσαλονίκης (ΚΟΘ), όπου καθοδηγητές τους ήταν ανώτερα στελέχη του ΚΚΕ, συχνά μέλη της ΚΕ.

Οι Κομματικές Οργανώσεις ήταν οργανωμένες σε αχτίδες, όπου ήταν συγκροτημένες κατά περιοχές (π.χ αχτίδα ανατολικών προαστίων), ή κατά επαγγέλματα (π.χ αχτίδα δημοσίων υπαλλήλων, ή αχτίδα σιδηροδρομικών). Ο καθοδηγητής κάθε αχτίδας ήταν συνδεδεμένος με την καθοδήγηση της κομματικής οργάνωσης, απ' όπου έπαιρνε την κομματική γραμμή για να την περάσει στα μέλη της αχτίδας. Συνολικά οι αχτίδες στην περιοχή της πρωτεύουσας ήταν 16. Και τέλος οι αχτίδες ήταν οργανωμένες κατά πυρήνες, όπου σε κάθε πυρήνα υπήρχε ένας καθοδηγητής, ο πυρηνάρχης, που καθοδηγούσε τα μέλη του πυρήνα.

Αντιστοίχως υπήρχαν και οι οργανώσεις νεολαίας που ήταν παραρτήματα της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας (ΟΚΝΕ). Για τον καλύτερο συντονισμό των οργανώσεων της Μακεδονίας και της Θράκης είχε συσταθεί το Γραφείο Μακεδονίας–Θράκης με έδρα τη Θεσσαλονίκη που συνδεόταν απευθείας με την ΚΕ και την καθοδήγησή του είχε ανώτατο στέλεχος του ΚΚΕ, συνήθως μέλος του Πολιτικού Γραφείου.³⁸

Η δύναμη του ΚΚΕ στις πόλεις της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης ήταν ισχυρή, ιδίως σε αυτές που υπήρχαν καπνεργάτες, όπως στην Καβάλα, Δράμα, Σέρρες, Ξάνθη και Κομοτηνή.

Το ΚΚΕ εξέλεξε βουλευτές σε νομούς της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στις βουλευτικές εκλογές του 1926, 1932 και 1936. Επιπλέον στην Καβάλα και στις Σέρρες στις δημοτικές εκλογές του 1934 το ΚΚΕ είχε εκλέξει κομμουνιστές δημάρχους με τον Δημήτρη Παρτσαλίδη και τον Διονύση Μενύχτα αντίστοιχα.

Δίπλα στην Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ ήταν και η κοινοβουλευτική ομάδα του Παλλαϊκού Μετώπου με τους 15 βουλευτές. Επιπλέον συνδεδεμένες με το ΚΚΕ ήταν η Ενωτική ΓΣΕΕ, η Εργατική Βοήθεια Ελλάδας (ΕΒΕ) και η Κοινωνική Αλληλεγγύη, στην ηγεσία των οποίων βρισκόταν ανώτατα στελέχη του ΚΚΕ. Η Ενωτική ΓΣΕΕ προέκυψε από τη διάσπαση της ΓΣΕΕ το 1929 και σε αυτήν προσχώρησαν τα αριστερά εργατικά σωματεία που επρόσκειντο στο ΚΚΕ. Πρόεδρος της είχε εκλεγεί ο Κώστας Θεός βουλευτής και μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ.

Η ΕΒΕ ιδρύθηκε το 1924 και η Κοινωνική Αλληλεγγύη το 1933 με σκοπό την παροχή υλικής βοήθειας και νομικής υποστήριξης σε πολίτες οι οποίοι διώκονταν για τα πολιτικά τους φρονήματα. Η ΕΒΕ αποτελούσε οργανικό τμήμα στην Ελλάδα της Διεθνούς Οργάνωσης για τη Βοήθεια των Επαναστατών (η οποία σε ορισμένες χώρες έγινε γνωστή ως «Διεθνής Κόκκινη Βοήθεια»), η οποία είχε ιδρυθεί στο 4^ο συνέδριο της ΚΔ το 1922 με εισήγηση του Λένιν.³⁹

Επίσημο δημοσιογραφικό όργανο του κόμματος ήταν η εφημερίδα *Ριζοσπάστης* με κυκλοφορία που ανερχόταν την παραμονή της δικτατορίας στα 25000 φύλλα ημερησίως. Περιοδική έκδοση για την μαρξιστική κατάρτιση των μελών του κόμματος ήταν η Κομμουνιστική Επιθεώρηση (ΚΟΜΕΠ) θεωρητικό και πολιτικό όργανο της ΚΕ του ΚΚΕ.

Αυτός ήταν ο νόμιμος μηχανισμός του ΚΚΕ. Παράλληλα με αυτόν υπήρχε και ο παράνομος μηχανισμός που μεθοδικά είχε στηθεί από τις αρχές του 1932 και

38. Δημήτρης Μιχαλίδης, *όπ.π.*, σελ. 92-93.

39. Κώστας Ευθυμίου, «*Εργατική Βοήθεια*» και «*Κοινωνική Αλληλεγγύη*», *Δύο παραδείγματα ταξικής αλληλεγγύης δράσης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2015, σελ. 8.

περιλάμβανε τυπογραφεία, γιάφκες κλπ που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε έκτακτες συνθήκες. Το ΚΚΕ είχε τεθεί εκτός νόμου την εποχή της δικτατορίας του Πάγκαλου (1925–26). Τότε για ένα χρόνο προσπάθησε να δράσει στην παρανομία χωρίς όμως να τα καταφέρει ιδιαίτερα καλά. Με την έλευση όμως της ηγεσίας που διόρισε η ΚΔ στα τέλη του 1931 τέθηκε το θέμα της συγκρότησης του παράνομου μηχανισμού του κόμματος και το ΠΓ «έβαλε αποφασιστικά στο Κόμμα το ζήτημα της δημιουργίας γερού και εύκαμπτου παράνομου μηχανισμού και της προετοιμασίας του Κόμματος για τη βαθύτερη παρανομία και το πέρασμα στις παράνομες μέθοδες δουλειάς».⁴⁰

Το ΚΚΕ ως οργανικό τμήμα της ΚΔ και σύμφωνα με το καταστατικό της (άρθρο 3, παράγραφος γ) ήταν υποχρεωμένο να τηρεί αυστηρά τους κανόνες συνωμοτισμού και επαναστατικής επαγρύπνησης ανεξάρτητα από το πολιτικό καθεστώς που επικρατούσε στη χώρα.

Έτσι η 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1932 επιβεβαιώνοντας την απόφαση του Πολιτικού Γραφείου για τη συνωμοτική δουλειά «έβαλε με μεγάλη οξύτητα το ζήτημα της οργάνωσης και της εξασφάλισης της παράνομης λειτουργίας, του παράνομου μηχανισμού των κομματικών σχηματισμών, της περιφρούρησης των καθοδηγητικών επιτροπών των οργανώσεων και παράνομων στελεχών του, την αυστηρή και αδιάλλακτη εφαρμογή των συνωμοτικών κανόνων από όλα τα μέλη του Κόμματος».⁴¹ Ο παράνομος εκδοτικός μηχανισμός ήταν ζωτικής σημασίας και θέμα άμεσης προτεραιότητας. Εκτός λοιπόν του νόμιμου τυπογραφείου του Ριζοσπάστη κατασκευάστηκαν σε κρύπτες στα υπόγεια οικιών στην οδό Μιχαήλ Βόδα 227 και στα νταμάρια της Ηλιούπολης δύο σύγχρονα ηλεκτροκίνητα τυπογραφεία.⁴² Σε διάφορα άλλα μέρη εγκαταστάθηκαν χειροκίνητα τυπογραφεία. Επικεφαλής του παράνομου μηχανισμού με εντολή του Ζαχαριάδη τέθηκε ο Γιάννης Μιχαηλίδης με βοηθούς τους Μισέλ Γκαζέ, Δημήτρη Κουτσογιάννη και Τηλέμαχο Μύτλα.

Ο Μισέλ Γκαζές γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1905 και ήταν μέλος της ισραηλιτικής κοινότητας της πόλης. Ήταν τυπογράφος και από νεαρή ηλικία εντάχθηκε στο ΚΚΕ. Σπούδασε στο ΚΟΥΤΒ στη Μόσχα και ειδικεύτηκε στην οργάνωση παράνομων μηχανισμών και δικτύων και ως τυπογράφος. Εξελέγη βουλευτής Θεσσαλονίκης του ΚΚΕ τον Σεπτέμβριο του 1932. Συνελήφθη από την Ασφάλεια τον Οκτώβριο του 1939, κλείστηκε στις φυλακές της Κέρκυρας, έκανε δήλωση και αποφυλακίστηκε. Κατηγορήθηκε ότι πρόδωσε στην Ασφάλεια τους Γ. Σιάντο και Γρ. Σκαφίδα μέλη του ΠΓ που συνελήφθησαν τον Νοέμβριο του 1939 και τα παράνομα τυπογραφεία του ΚΚΕ.⁴³ Κατά τη διάρκεια της Κατοχής συνελήφθη και κλείστηκε στο Στρατόπεδο Παύλου Μελά στη Θεσσαλονίκη. Εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στις 30 Δεκεμβρίου 1942 μαζί με άλλους αριστερούς, ως αντίποινα για αντιστασιακή ενέργεια που έγινε στη Θεσσαλονίκη.

Ο Δημήτρης Κουτσογιάννης⁴⁴ γεννήθηκε το 1898 στην Τραπεζούντα και το 1915 εγκαταστάθηκε οικογενειακώς στο Καρς του ανατολικού Πόντου, λόγω των τουρκικών διώξεων. Πήρε μέρος στην Οκτωβριανή Επανάσταση, πολέμησε με τους μπολσεβίκους στον ρωσικό εμφύλιο και έγινε λοχίας του κόκκινου στρατού. Φοίτησε

40. ΚΚΕ *Τα επίσημα κείμενα, τόμος Γ'*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1975, σελ. 370.

41. Στο ίδιο, σελ. 477.

42. Θεόδωρος Λυμπερίου, *Το κομμουνιστικό κίνημα στην Ελλάδα*, τόμος Α', εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005, σελ. 221–222.

43. ΚΚΕ *Τα επίσημα κείμενα, τόμος Δ'*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1975, σελ. 476.

44. Δημήτρης Μιχαηλίδης, *Ο μυστικός πράκτορας του ΚΚΕ*, εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1986, σελ. 58–60.

στα ΚΟΥΤΒ και στάλθηκε από την ΚΔ στην Ελλάδα το 1927 για να βοηθήσει το ΚΚΕ σε οργανωτικά θέματα και κυρίως στην οργάνωση του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ και στο στήσιμο των παράνομων τυπογραφείων. Ο Κουτσογιάννης ήταν στενός συνεργάτης του Ζαχαριάδη και απολάμβανε της απόλυτης εμπιστοσύνης του. Όμως, σε απροσδιόριστο χρόνο είχε γίνει πράκτορας της Ασφάλειας και ήταν το πρόσωπο που βοήθησε την Ασφάλεια σε πολλές συλλήψεις ακόμα και ηγετικών στελεχών και μάλιστα χωρίς να τον υποψιαστεί κανείς.

Ο Κουτσογιάννης θα διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στη συγκρότηση της Προσωρινής Διοίκησης (ΠΔ), της πλαστής καθοδήγησης του ΚΚΕ από την Ασφάλεια. Τα ψευδώνυμά του ήταν Δημητριάδης και Ψαράς. Εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών ως «προδότης του ΚΚΕ».⁴⁵

Ο Τηλέμαχος Μύτλας γεννήθηκε στα Τρίκαλα γύρω στο 1900 και από νεαρή ηλικία έγινε μέλος του ΚΚΕ. Σπούδασε στο ΚΟΥΤΒ, τοποθετήθηκε στον παράνομο μηχανισμό του κόμματος και ο Ζαχαριάδης του είχε αναθέσει τη φύλαξη του αρχείου του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ. Συνελήφθη τον Οκτώβριο του 1936, βασανίστηκε και αποφάσισε να συνεργαστεί με την Ασφάλεια, η οποία στις αρχές του 1937 σκηνοθέτησε απόδρασή του και εντάχθηκε εκ νέου στον μηχανισμό του ΚΚΕ, δρώντας ως πράκτορας. Η ανακάλυψη του αρχείου του ΠΓ από την Ασφάλεια έδωσε πολύτιμες πληροφορίες για τον μηχανισμό του κόμματος και βοήθησε πολύ στη εξάρθρωσή του. Ο Μύτλας ήταν από τους πρωτεργάτες στη συγκρότηση της Προσωρινής Διοίκησης. Στην Κατοχή δεν εντάχθηκε στην αντίσταση και στη μετέπειτα περίοδο ιδιώτευσε.

Το ΚΚΕ ως τμήμα της ΚΔ σύμφωνα με το άρθρο 16 του καταστατικού της όφειλε να αποδέχεται και να εφαρμόζει όλες τις αποφάσεις των συνεδρίων της ΚΔ καθώς και τις αποφάσεις της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ (ΕΕΚΔ). Επίσης το ΚΚΕ έπρεπε να έχει εκπρόσωπό του στην Εκτελεστική Επιτροπή της ΚΔ στην Μόσχα και δίαιλο επικοινωνίας με την Ελλάδα. Τη θέση του εκπροσώπου στην ΕΕΚΔ είχαν καταλάβει κατά καιρούς ανώτατα στελέχη του ΚΚΕ (Νεφελούδης, Ιωαννίδης, Μιχαηλίδης κ.α) οι οποίοι προωθούσαν τις διάφορες αποφάσεις των οργάνων της ΚΔ στην Ελλάδα. Η αποστολή των αποφάσεων και των οδηγιών της ΚΔ γινόταν είτε με πρόσωπα που ερχόταν στην Ελλάδα, (συνήθως άτομα που σπούδαζαν στο ΚΟΥΤΒ και επέστρεφαν στην Ελλάδα) είτε ερχόμενοι οι ίδιοι οι εκπρόσωποι. Με την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά και τη μετάβαση του ΚΚΕ στην παρανομία η σύνδεση με την ΚΔ έγινε αρκετά πιο δύσκολη. Οι απευθείας αποστολές από τη Σοβιετική Ένωση σταμάτησαν διότι τα άτομα που ταξίδευαν από εκεί με την έλευσή τους στην Ελλάδα τίθεντο υπό την παρακολούθηση της Ασφάλειας και αν επιχειρούσαν σύνδεση με στελέχη του ΚΚΕ κινδύνευαν να συλληφθούν τόσο αυτοί, όσο και τα πρόσωπα που θα ερχόταν σε επαφή. Επίσης η σύνδεση με μέλη της πρεσβείας της Σοβιετικής Ένωσης στην Αθήνα, που συνέχισε να λειτουργεί μέχρι την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς το 1941, ήταν επισφαλής γιατί και αυτοί ήταν υπό στενή παρακολούθηση.

Η σύνδεση γινόταν με δύο κυρίως τρόπους:

Α) Μέσω επιχειρήσεων που είχαν εμπορικές συναλλαγές με τη Σοβιετική Ένωση, όπως η οικογενειακή επιχείρηση του Βαγγέλη Κτιστάκη, υψηλόβαθμου στελέχους του ΚΚΕ.
Β) Μέσω του λεγόμενου «στεκιού του Παρισιού». Το στέκι του Παρισιού το αποτελούσε μια ομάδα Ελλήνων αριστερών και δημοκρατών που ζούσαν στο Παρίσι και είχαν αντιδικτατορική δράση, με επικεφαλής τον Δημήτρη Σακαρέλο. Ο Σακαρέλος (ψευδώνυμο Ζωγράφος) παλιό στέλεχος του ΚΚΕ, είχε δραπετευτεί από

---

45. ΚΚΕ *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α, όπ.π., σελ. 476.*

τις φυλακές της Αίγινας τον Μάιο του 1934, όπου ήταν φυλακισμένος για τη δολοφονία του Ηλία Γεωργοπαπαδάκου, και είχε καταφύγει στη Σοβιετική Ένωση. Το 1936 επικεφαλής αποστολής Ελλήνων αριστερών μετέβη στην Ισπανία και εντάχθηκε στις Διεθνείς Ταξιαρχίες, όπου πολέμησε ως πολιτικός επίτροπος του ελληνικού λόχου “Ρήγας Φεραίος”. Με την ήττα των δημοκρατικών στον ισπανικό εμφύλιο κατέφυγε στα τέλη του 1938 μαζί με πολλούς μαχητές των Διεθνών Ταξιαρχιών στην Γαλλία. Στο Παρίσι που εγκαταστάθηκε ορίστηκε από την ΚΔ ως εκπρόσωπός της με αποστολή την οργάνωση των Ελλήνων μεταναστών και την επικοινωνία με την ηγεσία του ΚΚΕ που δρούσε στην Ελλάδα σε συνθήκες παρανομίας. Κατά τη διάρκεια παραμονής του στο Παρίσι ήταν υπεύθυνος έκδοσης της εφημερίδας «Ελευθερία» ως όργανο ευρύτερης αντιδικτατορικής συσπείρωσης των εκεί Ελλήνων.⁴⁶

Μέλη του ΚΚΕ από τη Σοβιετική Ένωση έφθναν στο Παρίσι και μέσω της Μασσαλίας ο Σακαρέλος τους προωθούσε παράνομα στην Ελλάδα ακτοπλοϊκώς. Προς τα τέλη του 1939 το στέκι του Παρισιού ήταν ο μοναδικός διάυλος επικοινωνίας μεταξύ ΚΚΕ και ΚΔ. Τα άτομα που έφθναν στην Ελλάδα μέσω Παρισιού έφερναν μαζί τους έγγραφα από την ΚΔ, αλλά και χρηματικά ποσά για τη λειτουργία του ΚΚΕ. Ο Σακαρέλος έχαιρε της απόλυτης εμπιστοσύνης της ΚΔ και έφυγε από το Παρίσι τον Αύγουστο του 1940 λίγο μετά την κατάληψη της πόλης από τους Γερμανούς και εντάχθηκε στον μηχανισμό της ΚΔ στη Μόσχα, ως υπεύθυνος για το ΚΚΕ. Τον Ιανουάριο του 1944 μετείχε σε αεροπορική αποστολή από τη Μόσχα στη Γιουγκοσλαβία για να βοηθήσουν το αντάρτικο του Τίτο και σκοτώθηκε όταν καταρρίφθηκε το αεροπλάνο τους.⁴⁷

Στην Αθήνα υπήρχαν δύο γιάφκες⁴⁸ για τη σύνδεση των ερχομένων από τη Σοβιετική Ένωση με το ΚΚΕ. Η μία στο Ψυχικό είχε υπεύθυνο τον Δαμιανό Μάθηση και η άλλη στην οδό Σύρου 27 στην Κυψέλη τον Δημήτρη Κουτσογιάννη. Ο Δαμιανός Μάθησης ήταν υψηλόβαθμο στέλεχος του ΚΚΕ, μέλος της ΚΕ και υπεύθυνος των πυρήνων του ΚΚΕ στον στρατό. Ήταν απόστρατος αξιωματικός της αεροπορίας και είχε σπουδάσει στη Μόσχα στην ανώτατη κομματική σχολή «Λενίνσκυ» (MLS). Το ψευδώνυμό του ήταν «στρατηγός» και τελικά ήταν το μόνο μέλος της ΚΕ που είχε προκύψει από το 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ το 1935 και παρέμεινε ασύλληπτο από την Ασφάλεια. Μετά τις εκτεταμένες συλλήψεις στελεχών του ΚΚΕ το 1938 ο Μάθησης θεωρήθηκε υπεύθυνος για αυτές και συνεργάτης της Ασφάλειας οπότε από τις αρχές του 1939 απομονώθηκε από τα υπόλοιπα μέλη της ΚΕ, οι συνδέσεις που είχε του αφαιρέθηκαν και η γιάφκα που κρατούσε απενεργοποιήθηκε.⁴⁹ Έτσι λοιπόν η μόνη γιάφκα σύνδεσης με την ΚΔ από τα μέσα του 1939 ήταν του Κουτσογιάννη στην Κυψέλη,⁵⁰ η οποία θα διαδραματίσει έναν πολύ ενεργό ρόλο στην υπόθεση της Προσωρινής Διοίκησης του ΚΚΕ.

Τέλος, ένας άλλος τρόπος επαφής με την ΚΔ, παράλληλα με τους άλλους ή όταν οι άλλοι τρόποι δεν τελεσφορούσαν, ήταν μέσω ασυρμάτου που το ΚΚΕ είχε εγκαταστήσει σε κρύπτη οικίας που ενοικίαζε στο Μαρούσι (Μαγκουφάνα) τον οποίο όμως στα τέλη του 1939 ανακάλυψε και κατάσχεσε η Ασφάλεια.⁵¹ Έτσι αυτός ο τρόπος επικοινωνίας που είχε την αμεσότητα και δεν ήταν χρονοβόρος απενεργοποιήθηκε.

---

46. Γρηγόρης Φαράκος, *Β' Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σελ. 92-96.

47. Στο ίδιο, σελ. 95.

48. Γιάφκα: (ρωσική λέξη) χώρος στον οποίο συγκεντρώνονται μέλη παράνομης (εκτός νόμου) οργάνωσης, καταστρώνουν σχέδια και πιθανώς φυλάνε τον εξοπλισμό τους.

49. Δημήτρης Μιχελίδης, *Ο σκληρός δρόμος*, εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1983, σελ. 101.

50. Δημήτρης Μιχελίδης, *Ο μυστικός πράκτορας του ΚΚΕ*, όπ. π., σελ. 12-13.

51. Εφημερίδα *Ακρόπολις* 8^{ης} Δεκεμβρίου 1939, σελ. 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου και το ΚΚΕ

Δίωξη και καταστολή – αυτές είναι οι άμεσες, αλλά και σταθερές πολιτικές προτεραιότητες του δικτατορικού καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου απέναντι στο ΚΚΕ. Παρανομία και συνωμοτικότητα, «προσαρμογή της δουλειάς στις νέες συνθήκες», είναι η απάντηση της ηγεσίας του ΚΚΕ στη δικτατορία. Για το ΚΚΕ οι μέρες της οργανωτικής ευφορίας του Παλλαϊκού Μετώπου και των μαζικών απεργιακών κινητοποιήσεων τελείωσαν το βράδυ της 4^{ης} Αυγούστου.⁵²

Ο Μεταξάς μερικά χρόνια αργότερα γράφει στο ημερολόγιό του:

*Η Ελλάδα έγινε από της 4^{ης} Αυγούστου Κράτος αντικομμουνιστικό, Κράτος αντικοινοβουλευτικό, Κράτος ολοκληρωτικό. Κράτος με βάση αγροτική και εργατική, και κατά συνέπεια αντιπλουτοκρατικό. Δεν είχε βέβαια κόμμα ιδιαίτερο να κυβερνά. Αλλά κόμμα ήτανε όλος ο Λαός, εκτός από τους αδιόρθωτους κομμουνιστάς και τους αντιδραστικούς παλαιοκομματικούς.*⁵³

Στο πνεύμα αυτής της ιδεολογίας διώχθηκαν συστηματικά όλα τα μέλη, στελέχη, οπαδοί και συγγενείς οπαδών του ΚΚΕ, συμπαθούντες, αριστερίζοντες, δημοκράτες και συνδικαλιστές. Το μεταξικό καθεστώς κατήργησε την εκλεγμένη διοίκηση της ΓΣΕΕ και διόρισε άλλη με γενικό γραμματέα τον υπουργό Εργασίας Αριστείδη Δημητράτο.⁵⁴ Ταυτόχρονα εξόρισε όσα στελέχη της ΓΣΕΕ δεν συντάχθηκαν μαζί του, ενώ όσα συντάχθηκαν διατήρησαν τις θέσεις τους.

Επικεφαλής του αντικομμουνιστικού αγώνα τέθηκε από τον Μεταξά ο Κωνσταντίνος Μανιαδάκης, απότακτος ταγματάρχης του μηχανικού από το αποτυχημένο κίνημα Λεοναρδόπουλου – Γαργαλίδη το 1923. Για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε το Υφυπουργείο Ασφαλείας στις 17 Αυγούστου την ηγεσία του οποίου ανέλαβε ο Μανιαδάκης. Το Υπουργείο Εσωτερικών είχε αναλάβει από τον Απρίλιο ο Θεόδωρος Σκυλακάκης επίσης απότακτος ταγματάρχης του 1923 και φανατικός αντικομμουνιστής.

Για τη δίωξη του κομμουνισμού ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε ιδρύσει το 1929 την Ειδική Ασφάλεια ως ειδικό τμήμα της Βασιλικής Χωροφυλακής με αρμοδιότητα όλη την επικράτεια. Ο Μανιαδάκης ενίσχυσε την Ειδική Ασφάλεια με προσωπικό και μέσα, η δύναμη της οποίας ανήλθε σε 445 αξιωματικούς και υπαξιωματικούς και 1200 χωροφύλακες.⁵⁵ Η έδρα της ήταν ένα κτίριο με δαιδαλώδεις διαδρόμους, υπόγεια, κρατητήρια και γραφεία στη συμβολή των οδών Γ' Σεπτεμβρίου 106 και Δερινγύ. Διοικητής της Ειδικής Ασφάλειας διορίστηκε από τον Μεταξά ο Κεφαλλονίτης

52. Ιωάννα Παπαθανασίου, «Ιδεολογικές προσλήψεις των κοινωνικών συγκρούσεων και διαμόρφωση της πολιτικής στρατηγικής - Το ΚΚΕ στα χρόνια 1936-1949», στο Η Ελλάδα '36 - '49, επιμέλεια Χ. Φλάισερ, εκδ. Καστανιώτη, 2003, σελ. 98.

53. Το προσωπικό ημερολόγιο του Ιωάννη Μεταξά, τόμος Δ', εκδ. Γκοβόστης, Αθήνα 2005, σελ. 553.

54. Ο Αριστείδης Δημητράτος (1902-1986) ήταν κοινωνιολόγος και αδερφός του Νίκου Δημητράτου, πρώτου Γραμματέα της ΚΕ του ΣΕΚΕ κατά την περίοδο 1918-1922. Από τα νεανικά του χρόνια εντάχθηκε στην ΟΚΝΕ και ανέπτυξε έντονη συνδικαλιστική δράση στο καπνεργατικό κίνημα. Το 1925 αποχώρησε από το ΚΚΕ και το 1928 εξελέγη γενικός γραμματέας της ΓΣΕΕ, ενώ προσχώρησε στη συντηρητική παράταξη και στον αντικομμουνισμό. Διορίστηκε υπουργός εργασίας από τον Μεταξά και στην μεταπολεμική εποχή εξελέγη βουλευτής το 1946 με την Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων και με την ΕΡΕ το 1956, 1958 και το 1961, ενώ διατέλεσε εκ νέου υπουργός εργασίας την περίοδο 1958-1961 στην κυβέρνηση Κ. Καραμανλή.

55. Θεόδωρος Λυμπερίου, *όπ. π.*, σελ. 171.

υποστράτηγος της Χωροφυλακής Αντώνης Αγγελέτος.⁵⁶ Η αρμοδιότητα της περιορίστηκε στην εκτός Αθηνών-Πειραιώς επικράτεια, όπου εκεί την ευθύνη ανέλαβαν οι ανασυγκροτηθείσες Γενική Ασφάλεια Αθηνών και Πειραιώς. Επιπλέον ο Μανιαδάκης ίδρυσε ως παράρτημα της Γενικής Ασφαλείας Αθηνών την “Υπηρεσία Διώξεως Κομμουνισμού” με τέσσερις τομείς: Συνδικαλιστικών, Αναζητήσεων και Συλλήψεων, Πνευματικής Κινήσεως και Προπαγάνδας, Κατασκοπείας και Πληροφοριών⁵⁷ και τοποθέτησε επικεφαλής τον υποδιοικητή της Γενικής Ασφαλείας Αθηνών Σπυρίδωνα Παξινό και βοηθό του τον αστυνόμο Νικόλαο Χαραλαμπίδη. Η δύναμη της Γενικής Ασφαλείας ανήλθε στα 80 άτομα.

Ο Παξινός, ο ιθύνων νους του αντικομμουνιστικού αγώνα, εστάλη από τον Μανιαδάκη και μετεκπαιδεύτηκε στη γερμανική Γκεστάπο στη δίωξη του κομμουνισμού. Επιστρέφοντας στις αρχές του 1937 από τη Γερμανία εφάρμοσε πολύ αποτελεσματικά νέες μεθόδους, αναβαθμίζοντας τις αντίστοιχες ελληνικές υπηρεσίες. Χαρακτηριστικά αναφέρει ο παράνομος Ριζοσπάστης της 12^{ης} Ιανουαρίου 1937:

Κοντά στις άλλες γνωστές μεθόδους που χρησιμοποιεί η Ασφάλεια στην αντικομμουνιστική της πάλη, προσθέτει τώρα μερικές καινούργιες, παρμένες απ’ τη χιτλερική γκεσταπό. Έτσι, συντρόφους που συλλαμβάνει τους γυρίζει στους δρόμους, σε καφενεία κλπ κι όποιος τους μιλήσει ή τους πλησιάσει τον πιάνει. Εννοείται ότι οι χαφιέδες στις περιπτώσεις αυτές φροντίζουν να μη γίνει αμέσως αντιληπτή η παγίδα τους. Τη μέθοδο αυτή την εφάρμοσε η Ασφάλεια της Αθήνας στους σ.σ Μίτλα και Φίκα.⁵⁸

Το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου από την πρώτη κιόλας μέρα έκλεισε τον Ριζοσπάστη και εξαπέλυσε το πρώτο κύμα συλλήψεων μελών και στελεχών του ΚΚΕ (Βασίλης Βερβέρης, Μανώλης Μανωλέας, Κώστας Θεός, Δημήτρης Μαρουκάκης κ.ά). Τον Σεπτέμβριο του 1936 συνέλαβε και φυλάκισε τον αρχηγό του ΚΚΕ Νίκο Ζαχαριάδη στις φυλακές της Κέρκυρας στην Ακτίνα Θ'. Μέχρι τα μέσα του 1938 συνέλαβε πολλά στελέχη της ηγεσίας του ΚΚΕ, ενώ κατά τη διάρκεια του 1939 οι συλλήψεις κλιμακώθηκαν και ελάχιστα ηγετικά στελέχη διέφυγαν τη σύλληψη (από την ΚΕ του ΚΚΕ που είχε εκλεγεί στο 6^ο Συνέδριο τον Δεκέμβριο του 1935, το μόνο ασύλληπτο μέλος ήταν ο Δαμιανός Μάθησης). Στις φυλακές της Ακροναυπλίας που λειτούργησαν από την άνοιξη του 1937 φυλάκισε τη μεγαλύτερη ομάδα κομμουνιστών, περίπου 600 άτομα. Επίσης, εκτόπισε στα μικρά νησιά Αη Στράτη, Ανάφη, Φολέγανδρο, Κίμωλο, Γαύδο και αλλού πολλά στελέχη και μέλη του ΚΚΕ. Στα τέλη του 1939 ελάχιστα στελέχη και μέλη του ΚΚΕ είχαν παραμείνει ασύλληπτα και όσα από αυτά δεν ιδιώτευσαν δρούσαν σε βαθιά παρανομία.

Για τα ανώτατα στελέχη του ΚΚΕ (Ζαχαριάδη, Μιχαηλίδη, Μανωλέα κ.ά.), το καθεστώς διέθεσε την Ακτίνα Θ' των φυλακών της Κέρκυρας, όπου σε πλήρη απομόνωση από τις υπόλοιπες εννέα πτέρυγες της φυλακής αλλά και τον έξω κόσμο, τους φυλάκισε. Τα κελιά της Ακτίνας Θ' ήταν περίπου τριάντα και οι κρατούμενοι διαβιούσαν σε αυτά με μία έξοδο το εικοσιτετράωρο στο προαύλιο διάρκειας μισής ώρας για την προσωπική τους υγιεινή. Η έξοδος στο προαύλιο γινόταν ατομικά και οι κρατούμενοι δεν ερχόταν μεταξύ τους σε επαφή. Επισκεπτήριο επιτρεπόταν μία φορά το εξάμηνο για δέκα λεπτά παρουσία του αρχιφυλάκα και μπορούσαν να στείλουν και να λάβουν γράμμα μια φορά το μήνα, αφού περνούσε πρώτα από λογοκρισία. Τέλος

56. Γιάννης Μανούσακας, *Ακροναυπλία, θρύλος και πραγματικότητα*, εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα 1978, σελ. 15.

57. Θεόδωρος Λυμπερίου, *όπ. π.*, σελ. 171.

58. *Ριζοσπάστης 12^{ης} Ιανουαρίου 1937*, σελ. 1.

απαγορευόταν στα κελιά τα ρολόγια, τα βιβλία, οι εφημερίδες και κάθε είδος χαρτιού και γραφικής ύλης.⁵⁹

Οι κρατούμενοι της Ακτίνας Θ' αν και δεν είχαν οπτική επαφή επικοινωνούσαν μεταξύ τους με χτυπήματα στους τοίχους μέσω του κώδικα μορς. Τον τρόπο αυτής της επικοινωνίας τον αποκαλούσαν “σαντούρι”. Και τα νέα από τον έξω κόσμο τα μάθαιναν από τους νεοεισελθόντες κρατουμένους, με μια καθυστέρηση βέβαια.

Γράφει ο Βασίλης Νεφελούδης:

Νέα μαθαίναμε μόνο από τους νεοερχομένους. Νέους, φυλακισμένους όμως, μας έφερναν αργά και πον. Και ίσαμε να “ξυπνήσουν”, δηλαδή ώσπου να πάρουν επαφή με το “σαντούρι”, τα νέα τους έχαναν τη φρεσκάδα τους, εκτός κι αν ήταν τίποτα πολύ ενδιαφέρον. Από τα γράμματα που παίρναμε από τους δικούς μας (ένα το μήνα) τα μόνα που μαθαίναμε ήταν τα σχετικά με την υγεία των δικών μας. Κι αυτά έπρεπε να είναι επιγραμματικά, σύντομα, χωρίς λεπτομέρειες. Αλλιώς μπορούσε να επιστραφεί το γράμμα στον αποστολέα με την ένδειξη “Γράφετε σύντομα, χωρίς πολλές περιγραφές και μόνο για οικογενειακά ζητήματα”.⁶⁰

Η επιλογή των φυλακών της Κέρκυρας είχε τα εξής πλεονεκτήματα:

Α) Οι φυλακές κατασκευασμένες από την εποχή της αγγλοκρατίας ήταν υψίστης ασφαλείας και καθιστούσαν κάθε προσπάθεια για απόδραση μάταιη. Να σημειωθεί ότι από τις φυλακές Συγγρού, Αίγινας, Αβέρωφ κλπ τα προηγούμενα χρόνια είχαν αποδράσει με μυθιστορηματικό πολλές φορές τρόπο αρκετά στελέχη του ΚΚΕ.⁶¹

Β) Ήταν πολύ μακριά από την Αθήνα, οπότε κάθε προσπάθεια επικοινωνίας μέσω δικτύου με τα ασύλληπτα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ που δρούσαν εκεί πρακτικά γινόταν αδύνατη.

Γ) Ο αρχιφύλακας και οι δεσμοφύλακες της Ακτίνας Θ' ήταν της απολύτου εμπιστοσύνης του ίδιου του Μεταξά. Αρχιφύλακας ήταν ο Ευάγγελος Βασιλάτος από την Κεφαλονιά, κουμπάρος του Μεταξά όπου στο παρελθόν είχε διατελέσει και σωματοφύλακός του και ήταν πιστά αφοσιωμένος σ' αυτόν και στον Μανιαδάκη.⁶² Το ίδιο συνέβαινε και με τους περισσότερους από τους δεσμοφύλακες, δηλαδή ήταν Κεφαλλονίτες και πιστοί στον Μεταξά. Διευθυντής των φυλακών της Κέρκυρας ήταν ο Ευάγγελος Κρίτσας, αλλά ο ρόλος του ήταν μάλλον διακοσμητικός. Ο αρχιφύλακας Βασιλάτος και η Ασφάλεια έπαιρναν πολλές από τις αποφάσεις για τους πολιτικούς κρατούμενους της Ακτίνας Θ' χωρίς πολλές φορές να ενημερώνουν τον διευθυντή.

Ο Ζαχαριάδης γράφει για τον αρχιφύλακα Βασιλάτο και τη δραστηριότητα που ανέπτυξε: «Στο Θήτα [Ακτίνα Θ'] ο διευθυντής δεν είχε αρμοδιότητα, γιατί αυτού ντερβέναγας ήταν ο Βασιλάτος, άνθρωπος του Μεταξά, απ' τις ομάδες που συγκέντρωσαν στις παραμονές της 4^{ης} Αυγούστου και σταλμένος στη Θήτα ειδικά απ' το Μανιαδάκη που τούδινε κάθε μέρα τηλεφωνικά αναφορά».⁶³

Δ) Σε συνθήκες λοιπόν αυστηρής απομόνωσης και άγρυπνης επιτήρησης από τους δεσμοφύλακες ο Μανιαδάκης θα επιχειρούσε, ασκώντας πολλές φορές ψυχολογική, αλλά και σωματική βία να μεταστρέψει τα ανώτατα αυτά στελέχη και να τα εντάξει, ει

59. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ.π.*, σελ. 169, 173-176 κλπ.

60. Στο ίδιο, σελ. 198.

61. Τον Απρίλιο του 1931 από τις φυλακές Συγγρού είχαν αποδράσει 8 ανώτατα στελέχη του ΚΚΕ μεταξύ αυτών και ο ΓΓ της Κ.Ε Ανδρόνικος Χαϊτάς, τον Μάρτιο του 1932 από τις ίδιες φυλακές ο Μιχάλης Μπεξεντάκος και τον Μάιο του 1934 από τις φυλακές Αίγινας 8 στελέχη του ΚΚΕ.

62. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ.π.*, σελ. 213.

63. Πέτρος Ανταίος, *Νίκος Ζαχαριάδης: Θύτης και Θύμα*, εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα 1991, σελ. 522.

δυνατόν, στον καθεστωτικό μηχανισμό και ιδεολογία ή τουλάχιστον να τα απενεργοποιήσει πολιτικά και να ιδιωτεύσουν υπογράφοντας δήλωση μετανοίας.

Για την ακτίνα Θ' δεν υπήρχε γιατρός ούτε φάρμακα. Μπορούσες να αρρωστήσεις από οποιαδήποτε αρρώστια. Θα σε άφηναν να πεθάνεις. Σου το έλεγαν καθαρά: "Μη ζητάς γιατρό. Δεν υπάρχει. Ένας μόνο τρόπος υπάρχει να σωθείς και τον ξέρεις". Η εντολή που είχαν από τον Μανιαδάκη ήταν να αποσπάσουν δηλώσεις μετανοίας με κάθε τρόπο. Και δεν δίσταζαν μπροστά σε τίποτα.⁶⁴

Δηλώσεις μετανοίας υπέγραψαν αρκετά μέλη και στελέχη του ΚΚΕ. Κάποια από τα άτομα που εκδήλωσαν την πρόθεσή τους να υπογράψουν δήλωση και βρισκόταν σε άλλους τόπους κράτησης, όπου δεν υπήρχε το καθεστώς της απόλυτης απομόνωσης, τους μετέφεραν στην Κέρκυρα ώστε να μην ασκηθούν ψυχολογικές πιέσεις από τους συγκρατούμενούς τους και τελικά αρνηθούν να την υπογράψουν. Ο Μιχάλης Τυρίμος και ο Θανάσης Κλάρας ήταν δύο τέτοιες περιπτώσεις όπου από τις φυλακές της Αίγινας μεταφέρθηκαν στην Κέρκυρα ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία της δήλωσης τους. Σημειώνεται ότι στην Αίγινα, στην Ακροναυπλία και σε όλους τους νησιωτικούς τόπους εξορίας οι κομματικές επιτροπές που είχαν συγκροτήσει οι κρατούμενοι λειτουργούσαν αποτρεπτικά για τις δηλώσεις.

Επιπλέον οι δηλώσεις που υπογράφηκαν στην Κέρκυρα δημιουργούσαν ένα κλίμα συνεχούς ψυχολογικής πίεσης στους υπόλοιπους κρατούμενους, που σκοπό είχε τον επηρεασμό και αυτών για να πράξουν το ίδιο. Ο Β. Νεφελούδης αναφέρει ένα χαρακτηριστικό περιστατικό από επίσκεψη της μητέρας του στην Κέρκυρα, όπου ο αρχιφύλακας Βασιλάτος της είπε:

Ο γιος σου είναι ο πιο στραβοκέφαλος απ' όλους. Οι πιο πολλοί έκαναν δήλωση και βγήκαν. Ο Μανωλέας, ο Σκλάβαινας, ο Τυρίμος, ο Μιχαηλίδης... Αυτές τις μέρες βγαίνει και ο Ζαχαριάδης. Και τούτος εδώ, ο στραβοκέφαλος, θα μείνει εδώ, να πεθάνει.⁶⁵

Οι πρώτοι που φυλακίστηκαν στην Ακτίνα Θ' ήταν οι Ζαχαριάδης, Μιχαηλίδης και Μανωλέας στα τέλη του 1936. Τον Απρίλιο του 1938 φυλακίστηκαν εκεί επτά στελέχη του ΚΚΕ, οι Β. Νεφελούδης, Δ. Παρτσαλίδης, Σ. Σκλάβαινας, Χ. Μαλτέζος, Ν. Νικολιτσάκος, Β. Σπανός και Θ. Κουκολιός. Από τις φυλακές της Κέρκυρας πέρασαν συνολικά γύρω στα 30 άτομα, οι Σιάντος, Σκαφίδας, Ζέβγος, Παπαρήγας, Κλάρας, Οικονομίδης, Τυρίμος, Γαβριηλίδης, Μιχελίδης, Σινάκος, Γκαζές κ.ά.⁶⁶

Οι Μανιαδάκης – Παξινός είχαν ζητήσει από τον διευθυντή των φυλακών και τον αρχιφύλακα να ενημερώνονται συστηματικά στην Αθήνα, ακόμη και για την πιο ασήμαντη λεπτομέρεια στις μεταπτώσεις συμπεριφοράς των κρατουμένων, ώστε να μπορούν να τους χειραγωγούν και να αξιοποιήσουν τυχόν εντάσεις μεταξύ τους. Σε μερικές περιπτώσεις το πέτυχαν (περίπτωση Μανωλέα), όχι όμως σε ευρεία κλίμακα. Οι περισσότεροι από τους μισούς άντεξαν στην απομόνωση και είτε έφυγαν κανονικά γιατί έβγαλαν την ποινή τους όλη, είτε τους βρήκε εκεί ο τερματισμός της απομόνωσης λίγο μετά την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου.

Οι υπόλοιποι έφυγαν με δήλωση γιατί δεν μπόρεσαν να αντέξουν στο καθεστώς της απομόνωσης. Και δύο, οι Τυρίμος και Μανωλέας όχι μόνο έκαναν δήλωση αλλά

64. Βασίλης Νεφελούδης, *οπ.π.*, σελ. 205.

65. Στο ίδιο, σελ. 262.

66. Στο ίδιο, σελ. 170-171.

πέρασαν και στην υπηρεσία της Ασφάλειας διαδραματίζοντας σημαντικότατο ρόλο στην ίδρυση της Προσωρινής Διοίκησης του ΚΚΕ, της πλαστής καθοδήγησης που κατασκεύασε ο Μανιαδάκης. Οι Τυρίμος–Μανωλέας εκτελέστηκαν από την ΟΠΛΑ, ο Μανωλέας τον Απρίλιο του 1944 και ο Τυρίμος προς το τέλος των Δεκεμβριανών.

Στην Κέρκυρα στην Ακτίνα Θ' στις 28 Οκτωβρίου 1940 κρατούμενοι ήταν δέκα στελέχη:⁶⁷

Γιάννης Ανδρουλιδάκης, Γιώργος Γιώσης, Γιάννης Ζέβγος, Βασίλης Νεφελούδης, Γιώργος Παπαρήγας, Δημήτρης Παρτσαλίδης, Γιώργης Σιάντος, Βασίλης Τσίτσος, Κώστας Τζωρτζάτος και Νίκος Χρονόπουλος.

Με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και τους βομβαρδισμούς της Κέρκυρας από τους Ιταλούς, έληξε το καθεστώς της απόλυτης απομόνωσης. Το ελληνικό καθεστώς μετά την κατάρρευση του μετώπου και τη συνθηκολόγηση με τους Γερμανούς, παρέδωσε τους πολιτικούς κρατούμενους της Ακτίνας Θ' στους Ιταλούς. Κατά τη διάρκεια της Ιταλικής κατοχής στα Επτάνησα οι κρατούμενοι της Ακτίνας Θ' μεταφέρθηκαν σταδιακά σε άλλα μέρη κράτησης και ο τελευταίος που έφυγε από εκεί ήταν ο Βασίλης Νεφελούδης το 1943, ο οποίος μεταφέρθηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στην Ιταλία. Όταν συνθηκολόγησε η Ιταλία τον Σεπτέμβριο του 1943 μεταφέρθηκε με συμμαχικό πλοίο στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Ο Σιάντος κατά την μεταγωγή του από την Κέρκυρα στην ηπειρωτική Ελλάδα τον Σεπτέμβριο του 1941 κατάφερε να αποδράσει και να ενταχθεί και πάλι στην ηγεσία του ΚΚΕ και να γίνει ο Γραμματέας της ΚΕ.

Η σωματική βία δεν ήταν καθολική, αλλά επιλεκτική. Επέλεξαν τα πλέον ευάλωτα άτομα, ώστε να καταφέρουν να τους σπάσουν και να υπογράψουν δήλωση. Ατομικά βασανιστήρια περιγράφει ο Β. Νεφελούδης που έγιναν στον ίδιο, αλλά και σε συκρατούμενούς του:

Εκεί ο Μοσχονάς και οι άλλοι φύλακες που τον συνόδευαν [Ορφέας Οικονομίδης] τον υποχρέωσαν να βγάλει τη στολή της φυλακής. Με ένα ρόπαλο, με κλοτσιές και γροθιές, του έσπασαν το κεφάλι και του μελάνιασαν το κορμί. Από τη μύτη του έτρεχε αίμα. Λιποθύμησε. Τον παράτησαν λιπόθυμο στο πειθαρχείο και έφυγαν κλείνοντας τη σιδερένια πόρτα. Όταν συνήλθε, ολόκληρη στρατιά από ποντίκια τον είχαν περιζώσει. ... Με το αίσθημα της φρίκης που τον κυρίευσε, άρχισε να χτυπά δυνατά την πόρτα και να φωνάζει. Άνοιξαν το πειθαρχείο και τον ζανάρχισαν στο ζύλο, για να σωπάσει.⁶⁸

Τα βασανιστήρια έφτασαν μέχρι και στον θάνατο του γραμματέα της ΟΚΝΕ Χρήστου Μαλτέζου, τον Νοέμβριο του 1938. Αλλά και ομαδικά βασανιστήρια έγιναν στις 11 Δεκεμβρίου 1938 με αφορμή ένα σημείωμα που βρήκαν οι φύλακες στην τουαλέτα της αυλής. Άδειασαν τα κελιά από τα πράγματα που είχαν μέσα, αφαίρεσαν τα ρούχα, τα παπούτσια τις κάλτσες και άφησαν τους κρατούμενους μόνο με τα εσώρουχα. Το μόνο πράγμα που άφησαν στα κελιά ήταν τα ουροδοχεία. Επίσης την πρώτη μέρα τους άφησαν τελείως νηστικούς και χωρίς νερό. Την επόμενη 12 Δεκεμβρίου τους έδωσαν μόνο νερό. Τις τρεις επόμενες μέρες τους έδιναν μια φορά τη μέρα μόνο νερό και ψωμί. Το ομαδικό βασανιστήριο τελείωσε το βράδυ της 16^{ης} Δεκεμβρίου, όπου έδωσαν πίσω όλα τα πράγματα των κρατουμένων και το κανονικό συσσίτιο της φυλακής.

Σε αυτή την ομαδική δοκιμασία δεν άντεξαν και υπέγραψαν δήλωση οι Στέλιος Σκλάβαινας, Κώστας Γαβριηλίδης, Κώστας Μπασιάκος και Βασίλης Σπανός.⁶⁹

67. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ.π.*, σελ. 303.

68. Στο ίδιο, σελ. 215.

69. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ.π.*, σελ. 217-219.

Στις φυλακές της Ακροναυπλίας τον Μάρτιο του 1937 λειτούργησε το «Στρατόπεδο Κράτησης Κομμουνιστών». Εκεί φυλακίστηκε η μεγαλύτερη ομάδα κομμουνιστών, περίπου 600 άτομα. Οι συνθήκες κράτησής τους ήταν διαφορετικές από αυτές της Κέρκυρας. Οι έγκλειστοι ήταν αποκλειστικά πολιτικοί κρατούμενοι, διέμεναν μαζί σε μεγάλους θαλάμους και οι επαφές με τον έξω κόσμο ήταν καλύτερες. Μέσω δικτύων έμπαιναν στην Ακροναυπλία εφημερίδες και ο παράνομος Ριζοσπάστης. Οι κρατούμενοι ήταν οργανωμένοι σε διάφορα συνεργεία όπως παρασκευής φαγητού, καθαριότητας, τσαγκάρηδων, τεχνικά συνεργεία κλπ και κυρίαρχο ρόλο κατείχε η επιμόρφωση με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Οι πιο μορφωμένοι κρατούμενοι, δάσκαλοι και καθηγητές έκαναν μαθήματα στους υπόλοιπους. Τα μαθήματα κάλυπταν ένα μεγάλο εύρος από γραφή και ανάγνωση για όσους δεν γνώριζαν, μέχρι φιλοσοφία και πολιτική οικονομία.⁷⁰ Το όλο σύστημα εκπαίδευσης επέβλεπε ο Γληνός. Κάποιοι από τους κρατούμενους μάθαιναν και ξένες γλώσσες όπως ρωσικά, γαλλικά, αγγλικά και γερμανικά. Ο Γιάννης Ζέβγος στην Ακροναυπλία κατά το διάστημα εγκλεισμού του έγραψε την εργασία του για την ελληνική επανάσταση του 1821.

Όλο το στρατόπεδο λειτουργούσε υπό την καθοδήγηση της Κομματικής Επιτροπής Ακροναυπλίας στην ηγεσία της οποίας ήταν ο Γιάννης Ιωαννίδης. Στην Ακροναυπλία εκτός από μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ (Α. Τσίπας, Γ. Ζέβγος κ.α) ήταν κρατούμενοι και οι βουλευτές του Παλλαϊκού Μετώπου Β. Βερβέρης, Δ. Γληνός, Κ. Θέος, Γ. Ιωαννίδης, Δ. Μενύχτας, Φ. Παπαδόπουλος, Μ. Σινάκος, και Α. Τζήμας.⁷¹

Επίσης κρατούμενοι εκεί ήταν και τροτσκιστές, πρώην μέλη και στελέχη του ΚΚΕ, όπως ο Γραμματέας της ΚΕ του ΚΚΕ την περίοδο 1924-27 Παντελής Πουλιόπουλος, αλλά και δηλωσίες όπως ο Στέλιος Σκλάβαινας, οι οποίοι ήταν απομονωμένοι από τους άλλους κρατούμενους με εντολή της καθοδήγησης (Ο Πουλιόπουλος εκτελέστηκε στο Κούρνοβο τον Ιούνιο του 1943 και ο Σκλάβαινας την πρωτομαγιά του 1944 στην Καισαριανή).

Η Ακροναυπλία θα διαδραματίσει ένα πολύ σημαντικό ρόλο στα κομμουνιστικά δρώμενα γιατί ήταν εκεί έγκλειστα πολλά ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ τα οποία μέσω δικτύου διατηρούσαν επαφές με στελέχη του ΚΚΕ που ήταν ελεύθερα και δρούσαν στην παρανομία. Η Κέρκυρα, όμως δεν μπόρεσε να παίξει ένα τέτοιο ρόλο παρότι εκεί ήταν φυλακισμένα τα κορυφαία στελέχη της καθοδήγησης, λόγω της ολοκληρωτικής απομόνωσης, αλλά και της μεγάλης απόστασης από την Αθήνα.

Όμως ο κόσμος είχε προσανατολιστεί στην Ακροναυπλία. Στην Κέρκυρα κανένας δεν είχε εμπιστοσύνη. Γιατί εκεί ήταν ο Ζαχαριάδης και οι λοιποί, αλλά ήταν και ο Σκλάβαινας, ο Τυρίμος, ο Μιχαηλίδης και οι άλλοι που κάνανε δηλώσεις. Ποιος κοιτούσε πια Κέρκυρα. Εκεί είχε γίνει... Κατάλαβες τι γίνεται; Από τις αρχές ακόμα 1937-38 και καθόλη τη διάρκεια, που έξω υπήρχε ακόμη καθοδήγηση, ο κόσμος απευθυνόταν σε μας. Μετά αυτό έγινε πιο σταθερό, πιο συγκεκριμένο με το : ότι πει η Ακροναυπλία.⁷²

Στους άλλους τόπους εξορίας βρέθηκαν τα υπόλοιπα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ: στην Κίμωλο οι Π. Ρούσος, Χ. Χατζηβασιλείου, Μ. Πορφυρογένης, Κ. Καραγιώργης, στην

70. Κυριακή Καμαρινού, *Τα πέτρινα Πανεπιστήμια*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1999, σελ. 123-141.

71. Για την Ακροναυπλία έχουν γράψει βιβλία με προσωπικές μαρτυρίες οι: Δ. Γιαννόγκωνας, Γ. Μανούσακας, Β. Μπαρτζώτας, και Α. Φλούντζης.

72. Γιάννης Ιωαννίδης, *Αναμνήσεις, Προβλήματα της πολιτικής του ΚΚΕ*, επιμέλεια Α. Παπαναγιώτου, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1979, σελ. 73.

Φολέγανδρο οι Στέργιος Αναστασιάδης και Παντελής Καραγκίτσης, στην Ανάφη κάποιον χρονικό διάστημα ο Γ. Σιάντος, στη Γαύδο ο Λ. Στρίγκος και ο Μ. Βαφειάδης. Λίγο πριν τον ελληνοϊταλικό πόλεμο κρατούνται στις φυλακές και στις εξορίες 2000 περίπου κομμουνιστές και αναλυτικά σύμφωνα με τον Άγγελο Ελεφάντη:⁷³

Ακροναυπλία	630	Γαύδος	32
Αη Στράτης	230	Ίος, Αμοργός, Πύλος	50
Ανάφη	220	Κίμωλος	36
Αίγινα	170	Τρίπολη κ.α φυλακές	500
Ασβεστοχώρι	17	Φολέγανδρος	130

Ενώ σύμφωνα με την Ιστορία της Αντίστασης:⁷⁴

Ακροναυπλία	462	Γαύδος	32
Αη Στράτης	230	Πύλος	200
Ανάφη	220	Κίμωλος	36
Φολέγανδρος	134	Σαμοθράκη, Ίος, Αμοργός	136
Σανατόρια	50 (Ασβεστοχώρι, Πέτρα, Σωτηρία)	Φυλακές Αίγινας, Κέρκυρας	500

Το δικτατορικό καθεστώς στα πρώτα του βήματα για τη δίωξη των κομμουνιστών αξιοποίησε το υπάρχον νομικό πλαίσιο και συγκεκριμένα το νόμο 4229/25-7-1929 «Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών», το επονομαζόμενο «Ιδιώνυμο», που είχε νομοθετήσει η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου το 1929.

Ο νόμος αυτός προέβλεπε ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών και εκτόπιση μέχρι δύο έτη στο άρθρο 1 παράγραφος 1, «Όστις επιδιώκει την εφαρμογήν ιδεών έχουσών ως έκδηλον σκοπόν την δια βιαίων μέσων ανατροπήν του κρατούντος κοινωνικού συστήματος ή την απόσπασιν μέρους εκ του όλου της Επικρατείας ή ενεργεί υπέρ της εφαρμογής αυτών προσηλυτισμόν τιμωρείται με φυλάκισιν τουλάχιστον έξι μηνών. Προς τούτοις επιβάλλεται δια της αποφάσεως και εκτοπισμός ενός μηνός έως δύο ετών, εις τόπον εν αυτή οριζόμενον».

Επιπλέον τον Σεπτέμβριο ενίσχυσε το νομικό οπλοστάσιο με τον Α.Ν. 117/15-9-1936 «Περί μέτρων προς καταπολέμησιν του κομμουνισμού και των εκ τούτου συνεπειών» (ΦΕΚ 402/Τεύχος Πρώτον/18 Σεπτεμβρίου 1936) διατηρώντας το πνεύμα του ιδιώνυμου νόμου με εντατικοποίηση του ελέγχου των πολιτικών φρονημάτων, διευρύνοντας τα αδικήματα και θεσπίζοντας αυστηρότερες ποινές.

Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους το καθεστώς με τον Α.Ν. 375/18-12-1936, «Περί τιμωρίας των εγκλημάτων κατασκοπείας και των εγκληματικών ενεργειών των απειλουσών την εξωτερικήν ασφάλειαν της χώρας», χρησιμοποιεί το αδίκημα της κατασκοπείας προβλέποντας αυστηρές ποινές για την εξουδετέρωση όλων των εχθρών του καθεστώτος και των υποστηρικτών της δημοκρατίας. Με το νόμο αυτό καταδικάστηκαν και εκτελέστηκαν πολλά άτομα κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και μετέπειτα, όπως ο Μπελογιάννης και ο Πλουμπίδης. Ο νόμος αυτός διατηρήθηκε μέχρι το 1981, οπότε και καταργήθηκε από την κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου.

Το αντικομμουνιστικό οπλοστάσιο της μεταξικής δικτατορίας ενισχύθηκε με πολλές άλλες νομοθετικές πράξεις. Η σπουδαιότερη απ' αυτές ήταν ο Α.Ν. 1075/10-2-1938 «Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των

73. Α. Ελεφάντης, *ΚΚΕ και Αστισμός στον Μεσοπόλεμο*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1999, σελ.282.

74. *Ιστορία της Αντίστασης 1940-45*, εκδόσεις Αυλός, Αθήνα 1979, σελ.196.

πολιτών» (ΦΕΚ 45/Τεύχος Πρώτον/11 Φεβρουαρίου 1938) όπου θέσπισε αυστηρότερες διατάξεις και σκληρότερους όρους εγκλεισμού των αριστερών πολιτικών αντιπάλων της κεντρικής εξουσίας σε στρατόπεδα συγκέντρωσης (Ακροναυπλία κ.α), σε αντικατάσταση των προηγούμενων νομοθετημάτων και του Α.Ν. 117/1936.

Ο Μανιαδάκης με τον Α.Ν. 1075/1938 εισήγαγε τις περίφημες «δηλώσεις μετανοίας και αποκήρυξης του κομμουνισμού», ένα μέτρο που έπληξε καίρια το ΚΚΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, κάθε καταδικασμένος με βάση το νόμο αυτό, μετά την έκτιση του 1/3 της ποινής του μπορούσε να απολυθεί προσωρινά με την προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, να δηλώσει ότι μεταμελήθηκε ειλικρινώς και να παύσει στο μέλλον να προβαίνει σε οποιαδήποτε ενέργεια που αντιβαίνει στον παρόντα νόμο.

Όποιος λοιπόν κομμουνιστής πολιτικός κρατούμενος υπέγραφε τη «δήλωση» απελευθερωνόταν άμεσα και επέστρεφε στο οικογενειακό και επαγγελματικό του περιβάλλον με τη δέσμευση ότι θα παύσει να ασχολείται με τα πολιτικά δρώμενα. Η δήλωση δημοσιευόταν στον τύπο και διαβαζόταν στην εκκλησία της ενορίας του ατόμου που υπέγραψε τη δήλωση. Για την υπογραφή των δηλώσεων το καθεστώς χρησιμοποίησε πρωτοφανή έως τότε βασανιστήρια. Φυλακίσεις σε καθεστώς απομόνωσης, ξυλοδαρμούς, φάλαγγα, πάγο, ρετινόλαδο, σιδερένιο στεφάνι σύσφιξης της κεφαλής, καυτερή πιπεριά στον πρωκτό, ακόμα και εκπαραθυρώσεις.⁷⁵ Ο Δημήτρης Μαρουκάκης αρχισυντάκτης του Ριζοσπάστη εκπαραθυρώθηκε από την Γενική Ασφάλεια Πειραιά στις 13 Οκτωβρίου 1936. Ο γηραιός συνδικαλιστής Νίκος Βαλλιανάτος εκπαραθυρώθηκε από την Ειδική Ασφάλεια Αθηνών στις 9 Αυγούστου 1938 και ο τσαγκάρης Στέφανος Λασκαρίδης από την Ειδική Ασφάλεια Θεσσαλονίκης στις 31 Ιανουαρίου 1938. Όλες οι εκπαραθυρώσεις αποδόθηκαν από την Ασφάλεια σε αυτοκτονίες. Το δελτίο της Ειδικής Ασφαλείας Θεσσαλονίκης αναφέρει για το θάνατο του Λασκαρίδη:

Εν Θεσσαλονίκη την 31ην Ιανουαρίου 1938 συλληφθείς ο κομμουνιστής υποδηματεργάτης Λασκαρίδης Στέφανος και προσαχθείς εις το Γραφείον του διοικητού Ασφαλείας, όπως προβή, τη προτροπή και των παρισταμένων δύο αδελφών του, εις δήλωσιν μετανοίας, επί τοσούτον συνεσκοτίσθη, μη δυνάμενος να συμβιβάση το αίσθημα της αποκηρύξεως των ιδεωδών του εν σχέσει με το καθήκον του προς την έννομον τάξιν, ώστε καθ' ην ώραν, υπείκων εις τας αδελφικάς συστάσεις και επικλήσεις, ήρχισε να γράφη την δήλωσιν αποκηρύξεως του κομμουνισμού, διέκοψεν αποτόμως ταύτην και ριφθείς από του παραθύρου ηυτοκτόνησε.⁷⁶

Σύμφωνα με στοιχεία του Υφυπουργείου Δημοσίας Ασφαλείας 47.000 κομμουνιστές υπέβαλαν δηλώσεις μετανοίας μέχρι το 1940, ενώ οι συλληφθέντες ανέρχονταν σε 50.000 περίπου.⁷⁷ Οι αριθμοί αυτοί ήταν αρκετά εξογκωμένοι αν ληφθεί υπόψιν το γεγονός ότι τα μέλη του ΚΚΕ το 1936 ανέρχονταν σε 15.000 περίπου. Η διόγκωση αυτή οφείλεται προφανώς στην προσπάθεια της δικτατορίας να μεγαλοποιήσει τον κομμουνιστικό κίνδυνο, καθώς και στην προσπάθεια του Υφυπουργείου Δημοσίας Ασφαλείας να δείξει την δραστηριότητά του. Πιθανώς πολλοί από αυτούς που δήλωσαν μετάνοια αναγκάστηκαν να το κάνουν, δηλαδή να αποκηρύξουν τον

75. Σπύρος Λιναρδάτος, *Η 4^η Αυγούστου*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1966, σελ. 53-54.

76. Έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ, *Έπεσαν για τη ζωή*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988, σελ. 63.

77. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ, *όπ.π.*, σελ. 389.

κομμουνισμό για να αποφύγουν την εξορία ή τη φυλάκιση και υπό την πίεση των βασανιστηρίων.⁷⁸

Στις αρχές του 1940 και ο ίδιος ο Μανιαδάκης θεώρησε υπερβολικό των αριθμό των δηλώσεων και απέστειλε εγκύκλιο στις αστυνομικές αρχές ώστε να μην χαρακτηρίζουν με ευκολία κομμουνιστές διάφορα άτομα που στη συνέχεια υπέβαλαν δηλώσεις.

Το ΚΚΕ πήρε από την πρώτη στιγμή θέση κατά της υπογραφής δηλώσεων και ο απαξιωτικός όρος «δηλωσίας» στιγματίζε πλέον το άτομο αυτό. Η πάγια εντολή της ηγεσίας επέτασσε να του αφαιρεθεί η οποιαδήποτε κομματική ιδιότητα, να διαγραφεί από το ΚΚΕ και να παύσουν κάθε επαφή μαζί του οι πρώην σύντροφοί του. Έτσι λοιπόν ο δηλωσίας απενεργοποιούνταν πλήρως πολιτικά. Αργότερα κατά τη διάρκεια της Κατοχής στην Β΄ Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1942 η ηγεσία του κόμματος διαχώρισε τους δηλωσίες σε τρεις κατηγορίες:

Υπάρχουν δηλωσίες σαν τον Μανωλέα και τον Τυρίμο, που έγιναν χαφιέδες του εχθρού, δηλωσίες σαν τον Σκλάβαινα που ατίμασαν τα ανώτερα πόστα που το κόμμα μας τους είχε εμπιστευθεί. Αυτοί είναι λίγοι άτιμοι προδότες, που η θέση τους θα ξεκαθαριστεί από τα λαϊκά δικαστήρια, όταν οι περιστάσεις το επιτρέψουν. Υπάρχουν δηλωσίες που πήγαν στο σπιτάκι τους και δε θέλουν να ανακατευθούν σε καμιά πολιτική δράση. Μ' αυτούς δεν θα ασχοληθούμε. Υπάρχουν και δηλωσίες, που μετάνιωσαν σκληρά για την πράξη τους και θέλουν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον αγώνα κάτω από την καθοδήγηση του κόμματός μας. Τέτοιοι ευτυχώς είναι η μεγάλη πλειοψηφία της μάζας των δηλωσιών. Αυτούς πρέπει να τους βοηθήσουμε να παλέψουν σαν εξωκομματικοί για δύο λόγους: από το ένα μέρος, ότι και να προσφέρουν είναι ωφέλιμο στον αγώνα του λαού μας και από το άλλο δίνεται η δυνατότητα στους δηλωσίες αυτής της κατηγορίας να ξεπλύνουν μόνοι τους το σφάλμα τους και να ξεκαθαρίσουν την από δω και πέρα θέση τους έναντι στον εργαζόμενο λαό.⁷⁹

Η εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά την 4^η Αυγούστου αιφνιδίασε το ΚΚΕ, ωστόσο τις πρώτες μέρες συνελήφθησαν ελάχιστα ηγετικά στελέχη (Βερβέρης, Θέος, Μανωλέας). Τα υπόλοιπα κατάφεραν να περάσουν στην παρανομία και παρόλο που το καθεστώς έκλεισε από την πρώτη μέρα τον Ριζοσπάστη και συνέλαβε μερικούς συντάκτες του (Μ. Μαρουκάκης), ο Ζαχαριάδης έθεσε σε εφαρμογή τον παράνομο εκδοτικό μηχανισμό που από καιρό είχε ετοιμάσει. Επικεφαλής του παράνομου εκδοτικού μηχανισμού ήταν ο Γιάννης Μιχαηλίδης στενός φίλος του Ζαχαριάδη και μέλος του Π.Γ. Έτσι στα τέλη Αυγούστου κυκλοφόρησε το πρώτο παράνομο τεύχος του Ριζοσπάστη που κατήγγειλε την «μοναρχοφασιστική δικτατορία».

Ο αρχηγός του ΚΚΕ Νίκος Ζαχαριάδης συνελήφθη στις 17 Σεπτεμβρίου από τη Γενική Ασφάλεια Πειραιά και ο Γιάννης Μιχαηλίδης στις 26 του ίδιου μήνα. Αυτές οι δύο συλλήψεις ήταν καταλυτικής σημασίας, αλλά η δράση του ΚΚΕ δεν έπαυσε αφού ενεργοποιήθηκαν άμεσα άλλα στελέχη για να αναλάβουν την ηγεσία της καθοδήγησης, αλλά και για τον παράνομο εκδοτικό μηχανισμό.

Συγκεκριμένα συγκροτήθηκε μια τριμελής γραμματεία από τα μέλη του Π.Γ Στέλιο Σκλάβαινα, Βασίλη Νεφελούδη και Δημήτρη Παρτσαλίδη που αποτέλεσε τον πυρήνα της καθοδήγησης. Ο Ν. Ζαχαριάδης προσήχθη σε δίκη για παράβαση του

78. Στο ίδιο, σελ. 389.

79. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε΄, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1981, σελ. 289-290.

Ιδιώνυμου νόμου και καταδικάστηκε σε φυλάκιση 4,5 ετών και εκτόπιση 2 ετών.⁸⁰ Επιπλέον στις 12 Δεκεμβρίου δικάστηκε από το Κακουργιοδικείο Πειραιά για τη δολοφονία του αρχειομαρξιστή Ηλία Γεωργοπαπαδάκου τον Δεκέμβριο του 1926 σε 9 χρόνια ειρκτή.⁸¹ Ο Γ. Μιχαηλίδης καταδικάστηκε επίσης για παράβαση του Ιδιώνυμου σε φυλάκιση 4,5 ετών και εκτόπιση 2 ετών. Ο Ζαχαριάδης και ο Μιχαηλίδης φυλακίστηκαν στην Κέρκυρα στην Ακτίνα Θ'. Στο μεταξύ στα τέλη Σεπτεμβρίου συνελήφθη και το τρίτο μέλος του «διευθυντηρίου» ο Γ. Ιωαννίδης, μέλος του Π.Γ και στενός συνεργάτης του Ζαχαριάδη, ο οποίος φυλακίστηκε προσωρινά στις φυλακές της Αίγινας και την άνοιξη του 1937 στην Ακροναυπλία, όπου ανέλαβε την καθοδήγηση των κρατούμενων εκεί κομμουνιστών.

Ο Ριζοσπάστης συνέχισε να εκδίδεται και να διακινείται καταγγέλλοντας τη μοναρχοφασιστική δικτατορία, ενώ η Κεντρική Επιτροπή διατήρησε τη σύνδεσή της με το σύνολο σχεδόν των οργανώσεων του κόμματος σε όλη τη χώρα.⁸²

Το ΠΓ (Νεφελούδης, Παρτσαλίδης, Σκλάβαινας και Σιάντος παρέμεναν ασύλληπτοι, ενώ οι Ζαχαριάδης, Μιχαηλίδης και Ιωαννίδης είχαν συλληφθεί) συνεδρίασε στις αρχές Νοεμβρίου και στην απόφαση που εξέδωσε και δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη στις 10 Νοεμβρίου 1936 ζητά από τα μέλη του ΚΚΕ να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες τηρώντας τους συνωμοτικούς κανόνες, να συνεχίσουν τον αγώνα για την ανατροπή της φασιστικής δικτατορίας και να βοηθήσουν υλικά τα θύματά της.

Πιο συγκεκριμένα θέτει τα παρακάτω επείγοντα καθήκοντα:⁸³

Α) Προφύλαξη των οργανώσεων από τα χτυπήματα της δικτατορίας. Διεξαγωγή πλατιάς καμπάνιας ανάμεσα στα μέλη για τη συνωμοτική τους διαπαιδαγώγηση. Διαρκής αναπροσαρμογή του μηχανισμού τους ώστε να εξουδετερώνονται οι προσπάθειες της δικτατορίας.

Β) Επανεξέταση της προέλευσης και της δουλειάς των στελεχών και τοποθέτηση στις καθοδηγητικές θέσεις αφοσιωμένων και αποφασιστικών κομμουνιστών.

Γ) Ανάπτυξη της πρωτοβουλίας των κατώτερων οργανώσεων και όλων των μελών του κόμματος.

Δ) Εξασφάλιση της έκδοσης άφθονου έντυπου υλικού και από μιας τουλάχιστον εφημερίδας από κάθε αχτιδική οργάνωση.

Ε) Καταπολέμηση του σεχταρισμού σε οποιαδήποτε μορφή.

ΣΤ) Οι οργανώσεις Αθήνας Πειραιά να εντείνουν τη δράση τους για την οργάνωση αγώνων κατά της δικτατορίας και τη συγκρότηση ενιαίου εργατικού μετώπου.

Για «παράβαση των συνωμοτικών κανόνων» και «ασυγχώρητη επιπολαιότητα» τιμωρεί τον Μιχάλη Τυρίμο με βαριά μομφή. Με απόφαση της ΚΟΑ διαγράφει από μέλη του κόμματος τους Κατσαρό, Μενεγάτο, Δελαγραμμάτικα και Τσακαμπίκα. Τους δύο πρώτους για μη εκπλήρωση κομματικής δουλειάς και τους άλλους δύο για προβοκάτορες της Ασφάλειας.⁸⁴

Επίσης καταγγέλλει τη σύλληψη και εκτόπιση 1000 πολιτών διάφορων πολιτικών φρονημάτων και την φυλάκιση 330 με βαριές ποινές και τέλος καταγγέλλει την παράνομη και υπό απάνθρωπες συνθήκες κράτηση των Ζαχαριάδη-Μιχαηλίδη.⁸⁵

Σε σύσκεψη των κομματικών οργανώσεων Μακεδονίας-Θράκης και Πελοποννήσου-Ηπείρου διαπιστώθηκε ότι «παρά τα λυσσασμένα χτυπήματα της φασιστικής δικτατορίας

80. *Το ΚΚΕ στον Ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2015, σελ. 55.

81. Στο ίδιο, σελ. 55.

82. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ. π.*, σελ. 149.

83. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Δ', Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1975, σελ. 402-403.

84. Στο ίδιο, σελ. 403.

85. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Δ', *όπ. π.*, σελ. 403-404.

στέκονται στο μαχητικό τους πόστο και συνεχίζουν τον αγώνα για τη δημιουργία λαϊκού μετώπου για την ανατροπή της δικτατορίας».⁸⁶

Τον Σεπτέμβριο του 1936 ο υπουργός προπαγάνδας του Γ' Ράιχ Γκαίμπελς επικεφαλής γερμανικής αντιπροσωπείας έρχεται για επίσημη επίσκεψη στην Ελλάδα προσκεκλημένος από την κυβέρνηση για να παρακολουθήσει τους βαλκανικούς αγώνες και δηλώνει ότι: «Οι άνθρωποι που ξερίζωσαν τον μπολσεβικισμό στην Ελλάδα, αξίζουν της ευγνωμοσύνης και του σεβασμού μας».⁸⁷ Οι Μανιαδάκης-Γκαίμπελς αποφάσισαν τη συνεργασία των δύο χωρών στον αντικομμουνιστικό αγώνα και συμφώνησαν στην αποστολή στελεχών της Αστυνομίας στη Γκεστάπο για να εκπαιδευτούν στη δίωξη του κομμουνισμού. Έτσι λοιπόν τον Οκτώβριο του 1936 ο υποδιευθυντής της Γενικής Ασφαλείας Αθηνών Σπύρος Παξινός αποστέλλεται στη Γερμανία για εκπαίδευση. Επίσης τον Μάιο του 1937 ο Παξινός επικεφαλής ομάδας Ελλήνων αστυνομικών μετέβη εκ νέου στη Γερμανία προσκεκλημένος από τη ναζιστική κυβέρνηση για να παρακολουθήσει το συνέδριο του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος στη Νυρεμβέργη και να συζητήσουν με Γερμανούς ομολόγους τους της Γκεστάπο για τον αντικομμουνιστικό αγώνα.⁸⁸

Ο Μανιαδάκης στην απαντητική του επιστολή για την πρόσκληση των Ελλήνων αστυνομικών ευχαριστεί θερμά τον Χίμλερ και αναφέρει τα θέματα που επιθυμεί να μελετήσουν στη συνδιάσκεψη:

Σας ευχαριστώ για όλη την ενθάρρυνση και βοήθεια που θα δώσετε στους αντιπροσώπους μου οι οποίοι έχουν λάβει οδηγίες να μελετήσουν ειδικώς τα ακόλουθα θέματα:

- 1. Αντικομμουνιστική νομοθεσία γενικά, ποινική δίωξη του κομμουνισμού και διατάξεις που περιορίζουν αποτελεσματικά τη δραστηριότητα των κομμουνιστών στη χώρα.*
- 2. Αστυνομικές κατασταλτικές μέθοδοι και μέσα χρησιμοποιούμενα τώρα από τις υπηρεσίες σας για την καταπολέμηση του κομμουνισμού και τα αποτελέσματα που είχαν οι αστυνομικοί σας σ' αυτόν τον αγώνα.*
- 3. Το σύστημα μεταχειρίσεως και απομονώσεως κρατουμένων (στρατόπεδα συγκεντρώσεως, στρατόπεδα εργασίας για κομμουνιστές κλπ), επειδή ενδιαφερόμαστε ιδιαίτερα για την εδώ εφαρμογή του συστήματος.*
- 4. Θέματα που σχετίζονται με την προστασία της χώρας από τους εσωτερικούς εχθρούς και την ξένη προπαγάνδα.*
- 5. Θέματα που σχετίζονται με την ανταλλαγή πληροφοριών της αστυνομίας και τη συνεργασία μεταξύ αντικομμουνιστικών οργανώσεων.*
- 6. Οι πρόοδοι της αστυνομίας στην επιστημονική καταδίωξη του εγκλήματος. Κλείνω με την ευχή να καταλήξει η συνδιάσκεψη, υπό την φωτισμένη ηγεσία σας, σε συγκεκριμένα αποτελέσματα και αποφάσεις για το καλό των πολιτισμένων δυνάμεων.⁸⁹*

Η αλληλογραφία μεταξύ Μανιαδάκη και Χίμλερ έγινε γνωστή στην αγγλική κατασκοπεία στην Αθήνα τον Νοέμβριο του 1937 και διαβιβάστηκε στο Λονδίνο από τον Άγγλο πρέσβη Γουότερλω. Η κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας ανησύχησε από τον προσανατολισμό της Ελλάδας έστω και για αστυνομική συνεργασία προς τη

86. Στο ίδιο, σελ. 403.

87. Στο ίδιο, σελ. 529.

88. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Οι ρίζες του ελληνικού φασισμού*, εκδ. Διογένης, Αθήνα 1975, σελ. 86.

89. Στο ίδιο, σελ. 86-87.

ναζιστική Γερμανία, άσκησε πίεση στην ελληνική κυβέρνηση και η συνεργασία με την Γκεστάπο φαίνεται ότι σταμάτησε.

Η Κεντρική Επιτροπή συνήλθε στην 3^η Ολομέλεια τον Φεβρουάριο του 1937 και απευθύνθηκε στα κόμματα που αντιπολιτεύονται τον Μεταξά, στις λαϊκές οργανώσεις και στον ελληνικό λαό να συγκροτήσουν λαϊκό μέτωπο για το διώξιμο της φασιστικής δικτατορίας και το σχηματισμό προσωρινής αντιδικτατορικής κυβέρνησης που θα αποκαταστήσει τις ελευθερίες του Λαού και θα διενεργήσει ελεύθερες εκλογές με αναλογική.⁹⁰

Από τα 26 μέλη της ΚΕ είχαν συλληφθεί οι Βερβέρης, Θέος και οι Ζαχαριάδης Μιχαηλίδης και Ιωαννίδης που ήταν μέλη και του Πολιτικού Γραφείου, δηλαδή η μεγάλη πλειοψηφία είχε διαφύγει τη σύλληψη.

Τον Αύγουστο του 1937 συνήλθε η 4^η Ολομέλεια της ΚΕ και με ανακοίνωσή της τονίζει ότι η δύναμη της μοναρχοφασιστικής δικτατορίας πηγάζει από τη διάσπαση των αντιδικτατορικών δυνάμεων και έθεσε σαν κεντρικό καθήκον την οργάνωση λαϊκού αντιδικτατορικού μετώπου για την ανατροπή της.⁹¹

Στις 17 Απριλίου 1938 η Ασφάλεια επιτυγχάνει το μεγαλύτερο μαζικό χτύπημα μέχρι τότε κατά του ΚΚΕ. Συλλαμβάνει στην Αθήνα 74 στελέχη και μέλη του ΚΚΕ μεταξύ αυτών και τα μέλη της τριμελούς γραμματείας του Π.Γ, Νεφελούδη, Σκλάβαινα και Παρτσαλίδη μαζί με τις γυναίκες τους Σοφία Νεφελούδη, Δωροθέα Σκλάβαινα και Αύρα Βλάσση-Παρτσαλίδη.⁹² Η σύλληψη των τριών μελών της γραμματείας έγινε στο σπίτι του Νεφελούδη στα Άνω Πατήσια (οδός Δ. Ράλλη 27 πίσω από το εργοστάσιο Κλωναρίδη) μετά από παρακολούθηση ημερών από άνδρες της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών.

Επίσης συνελήφθησαν ο γραμματέας της ΟΚΝΕ Χρήστος Μαλτέζος, ο Σπύρος Καλοδίκης γραμματέας της επιτροπής πόλης της ΚΟΑ, ο Νίκος Νικολιτσάκος οργανωτικός γραμματέας της ΚΟΑ, ο Σολομών Κοέν βουλευτής Θεσσαλονίκης το 1926 και πολλά άλλα μικρά και μεσαία στελέχη του ΚΚΕ.

Εκτός από τις συζύγους των Νεφελούδη, Σκλάβαινα, Παρτσαλίδη συνελήφθησαν και τρεις ακόμη γυναίκες και ο τύπος της εποχής έγραφε διάφορα υποτιμητικά και σκωπτικά σχόλια: *«Όλοι συνέζων παρανόμως με δύο και τρεις γυναίκες κατά το κομμουνιστικόν σύστημα. Ο γάμος εις αυτούς θεωρείται ως αστεία αστική πρόληψις»*, ή *«συνελήφθησαν μεταξύ αυτών και εξ γυναίκες ζωηραί και σατανικαί συντόφισσες»*.⁹³

Η Ασφάλεια κράτησε μυστικές τις συλλήψεις για 20 περίπου μέρες για να καταφέρει να συλλάβει και άλλα μέλη που θα είχαν επαφές με τους ήδη συλληφθέντες και τελικά τις ανακοίνωσε στον τύπο στις 4 Μαΐου. Την επομένη μέρα στις 5 Μαΐου οι εφημερίδες είχαν σε πρωτοσέλιδα την είδηση των συλλήψεων. Οι συλλήψεις των μελών της τριμελούς γραμματείας του Π.Γ ήταν καταλυτικής σημασίας, αφού ο πυρήνας της καθοδήγησης του ΚΚΕ διαλυόταν και το μόνο πλέον ασύλληπτο μέλος του ΠΓ ήταν ο Σιάντος.

Όλοι οι συλληφθέντες προσήχθησαν σε δίκες και οι Νεφελούδης, Σκλάβαινας και Παρτσαλίδης καταδικάστηκαν από το Πλημμελειοδικείο Αθηνών δυνάμει της απόφασης 7926/30-4-1938 σε 4,5 ετών φυλάκιση για παράβαση του νόμου 1075/38,

90. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Δ', όπ. π., σελ. 530.

91. Στο ίδιο, σελ. 531-532

92. Εφημερίδα *Ακρόπολις*, 5/5/1938, σελ. 1.

93. Εφημερίδα *Ακρόπολις*, 5/5/1938, σελ. 1.

διετή εκτόπιση στην Ακροναυπλία και πενταετή στέρηση των πολιτικών τους δικαιωμάτων.⁹⁴

Οι Χρήστος Μαλτέζος, Νίκος Νικολιτσάκος, Βασίλης Σπανός και Θουκυδίδης Κουκολιός καταδικάστηκαν από το Πλημμελειοδικείο Αθηνών δυνάμει της απόφασης 7969/2-5-1938 σε 4,5 ετών φυλάκιση για παράβαση του νόμου 1075/38 και ένα έτος εκτόπιση στην Ακροναυπλία.⁹⁵

Οι Νεφελούδης, Σκλάβαινας, Παρτσαλίδης, Μαλτέζος, Σπανός, Νικολιτσάκος και Κουκολιός στέλνονται στις φυλακές της Κέρκυρας, έτσι η Ακτίνα Θ' έχει πλέον δέκα κρατούμενους. Ο Κουκολιός αμέσως μετά την καταδίκη υπέγραψε δήλωση μετανοίας, αλλά μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα μαζί με τους υπόλοιπους καταδικασμένους πιθανώς για να αποσπάσει πληροφορίες από τους έγκλειστους εκεί και να τις διαβιβάσει στην Ασφάλεια. Όμως η δήλωσή του έγινε γνωστή και όπως γράφει ο Νεφελούδης: «Από τη Γενική Ασφάλεια ακόμα, ξέραμε ότι ο Κουκολιός είχε κάνει δήλωση μετανοίας και μας φάνηκε αρκετά περίεργη η μεταγωγή μαζί μας».⁹⁶

Η Σοφία Νεφελούδη μαζί με το εβδομήντα ημερών κοριτσάκι της, η Αύρα Βλάσση-Παρτσαλίδη και η Δωροθέα Σκλάβαινα εξορίστηκαν στη Γαύδο και αργότερα οι δύο πρώτες στην Κίμωλο (η Σκλάβαινα ελευθερώθηκε μετά τη δήλωση του άντρα της), απ' όπου και απέδρασαν τον Μάιο του 1941 όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν την Ελλάδα.⁹⁷

Τον Νοέμβριο του 1938 πεθαίνει ύστερα από φρικτά βασανιστήρια στην Ακτίνα Θ' ο Χρήστος Μαλτέζος. Ο Μαλτέζος μέρες πριν ξεψυχήσει είχε χάσει τα λογικά του και η διεύθυνση των φυλακών εκμεταλλεύεται το γεγονός κλείνοντας τον Μανωλέα στο κελί του Μαλτέζου. Ο Μανωλέας επηρεάζεται ψυχολογικά από την τραγική κατάσταση του Μαλτέζου, κάνει δήλωση και αποφυλακίζεται. Δεν στέκεται όμως μόνο στη δήλωση, αλλά περνάει στην απέναντι όχθη και στην υπηρεσία του καθεστώτος.⁹⁸ Ο ίδιος γράφει αργότερα το 1943 σε κείμενό του ότι ήθελε από καιρό να φύγει από το ΚΚΕ και οριστικοποίησε την απόφασή του εκείνη τη χρονική στιγμή:

*Δεν μπορούσα να περιμένω περισσότερο. Εβιαζόμουν να καταγγείλω τον κομμουνισμόν υπέρ του οποίου εχρησιμοποίηον το όνομά μου και εδημιούργει θύματα. Ήθελα να εκδικηθώ. Υπέγραψα την γνωστήν δήλωσιν αποκηρύξεως του κομμουνισμού. Καταλαβαίνετε πως αυτό δεν ήταν παρά μία τυπική πράξις, εκδήλωσις αυτού που πολύ πριν είχε γίνει εντός μου. Δια της δηλώσεως εκείνης, κατέστην ανίκανος να διασπάσω το ΚΚΕ εκ των έσω. Έτσι προχώρησα πολεμώντας τον κομμουνισμόν κατά μέτωπον».*⁹⁹

Ο Νίκος Ζαχαριάδης έγραψε για τον ταυτόχρονο θάνατο του Μαλτέζου και τη δήλωση Μανωλέα:

Στις 22 Νοέμβρη 1938, εδώ στην Κέρκυρα ένας ήρωας, ο Χρήστος Μαλτέζος πέθανε. Και ένας προδότης ο Μανωλέας έκανε δήλωση. Συμβολική σύμπτωση. Αναδείχνοντας τέτοιους ήρωες και ξεκαθαρίζοντας τέτοιους προδότες, το ΚΚΕ

94. Εφημερίδα *Ακρόπολις*, 5/5/1938, σελ. 6.

95. Εφημερίδα *Ακρόπολις*, 5/5/1938, σελ. 6.

96. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ. π.*, σελ. 169.

97. Κώστας Γκριτζώνας, *όπ. π.*, σελ. 114-115.

98. Βασίλης Νεφελούδης, *όπ. π.*, σελ. 212.

99. Δημοσθένης Κούκουνας, *Νίκος Ζαχαριάδης*, εκδόσεις Historia, Αθήνα 2016, σελ. 116.

*στέρεα, ακλόνητα, αποφασιστικά βαδίζει προς τη νίκη, παρ' όλες τις δυσκολίες, τις θυσίες και τις προδοσίες.*¹⁰⁰

Η δήλωση του Μανωλέα ήταν η πρώτη στην Κέρκυρα και οπωσδήποτε μια μεγάλη επιτυχία της Ασφάλειας, την οποία το καθεστώς την εκμεταλλεύεται στο έπακρο. Τη δημοσιεύει σε όλο τον τύπο της εποχής και το καθεστώς τον χρησιμοποιεί φανερά για τους δικούς του σκοπούς. Τον στέλνει σε διάφορα μέρη κράτησης πρώην συντρόφων του κομμουνιστών για να προπαγανδίσει υπέρ των δηλώσεων μετανοίας και του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου. Στην Ακροναυπλία όμως μόλις οι κρατούμενοι τον αντιλήφθηκαν βγήκαν στα κάγκελα και άρχισαν να τον αποδοκιμάζουν όλοι μαζί. Το αποτέλεσμα ήταν να τον πάρει ο διοικητής του στρατοπέδου και να απομακρυνθούν.¹⁰¹

Είκοσι μέρες αργότερα, στις 12 Δεκεμβρίου, μετά από ομαδικά και ατομικά βασανιστήρια, κάνει δήλωση και ο Σκλάβαινας και αποφυλακίζεται. Η δήλωσή του δημοσιεύεται στον τύπο στις 21 Δεκεμβρίου και γίνεται πρώτο θέμα. Αφού περιγράφει τη δράση του στο κομμουνιστικό κίνημα από την ένταξή του στην ΟΚΝΕ το 1923 μέχρι τη σύλληψή του τον Απρίλιο του 1938, κλείνει τη δήλωση ως εξής:

*Η τελευταία σύλληψη και καταδίκη μου, μου έδωσε την ευκαιρία ν' αναθεωρήσω το παρελθόν και τις ιδέες μου. Με την αμετάκλητη απόφασί μου να ζήσω από εδώ και στο εξής ήσυχη ζωή, δηλώνω ότι κόβω κάθε σχέση και κάθε δεσμό με το κομμουνιστικόν παρελθόν. Είμαι βέβαιος ότι η κυβέρνησις θα εκτιμήση την μεταμέλειάν μου και θα με αποδώση ελεύθερον πλέον στην οικογένειάν μου.*¹⁰³

Στη δήλωση ο Σκλάβαινας πουθενά δεν αποκηρύσσει τον κομμουνισμό και συνήθως σε τέτοιες περιπτώσεις ο Μανιαδάκης ζητούσε από τον «δηλωσία» συμπληρωματική δήλωση που να αποκηρύσσει ευθέως την κομμουνιστική ιδεολογία και το ΚΚΕ. Κάτι τέτοιο δεν έγινε με τον Σκλάβαινα και ο Μανιαδάκης αρκέστηκε στην αρχική δήλωση την οποία το καθεστώς πρόβαλλε γρήγορα στον τύπο και την εκμεταλλεύτηκε δεόντως.

Στις 30 Δεκεμβρίου μεταφέρεται στις φυλακές Συγγρού και στη συνέχεια αφήνεται ελεύθερος, αφού του δόθηκε χάρη για τις καταδικαστικές αποφάσεις που τον βάραιναν. Παράλληλα διακόπηκε η εκτόπιση της συζύγου του Σκλάβαινα Δωροθέας Καστανιά που ήταν εξόριστη στη Γαύδο. Τον Μάρτιο προσήχθη στο κακουργιοδικείο της Βέροιας με την κατηγορία της συμμετοχής του στα γεγονότα της 9^{ης} Μαΐου 1936 και αθωώθηκε. Στη συνέχεια ιδιωτεύει στην Αθήνα, ασκώντας το επάγγελμα του τυπογράφου, χωρίς να έχει καμία σχέση με τους πρώην συντρόφους του. Ο Σκλάβαινας δεν αναμίχθηκε καθόλου στα σχέδια της Ασφάλειας για τη συγκρότηση της Προσωρινής Διοίκησης, ούτε συνεργάστηκε μαζί της με οποιονδήποτε τρόπο.

Αυτές οι δύο δηλώσεις των ανώτατων στελεχών του ΚΚΕ Μανωλέα και Σκλάβαινα θορύβησαν τον Ζαχαριάδη και πίστεψε ότι θα πάρουν τη μορφή χιονοστιβάδας. Όμως, περιορίστηκαν σε μερικές ακόμη, του Κώστα Γαβριηλίδη ηγέτη του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδας (ο οποίος ποτέ δεν υπήρξε μέλος του ΚΚΕ), του Βασίλη Σπανού και του Κώστα Μπασιάκου.¹⁰⁴

100. Νίκος Ζαχαριάδης, *Θέσεις για την ιστορία του ΚΚΕ* (Εκδοτικό της ΚΕ του ΚΚΕ), Αθήνα 1945, σ. 21.

101. Σπύρος Λιναρδάτος, *όπ. π.*, σελ. 403.

103. Εφημερίδα *Ελεύθερον Βήμα* 21-12-1938, σελ.1.

104. Β. Νεφελούδης, *όπ. π.*, σελ. 219.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η εξάρθρωση της ηγεσίας του ΚΚΕ

Τον Μάιο του 1938, ένα μήνα μετά τη σύλληψη της τριμελούς γραμματείας, η ΚΕ συνεδριάζει με θέμα τις συλλήψεις και την τρέχουσα πολιτική κατάσταση και με απόφασή της που δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της 20^{ης} Ιουνίου 1938 καλεί ολόκληρο το κόμμα να πάρει άμεσα μέτρα για την οργανωτικοτεχνική αποκέντρωση, την ανασυγκρότηση των κομματικών οργανώσεων, την αναπροσαρμογή των μεθόδων δουλειάς και δράσης του με σκοπό την περιφρούρηση του από τα χτυπήματα και την ανάπτυξη της μαζικής του δράσης.¹⁰⁵ Δηλώνει επίσης ότι :

Η απώλεια των συντρόφων Νεφελούδη, Σκλάβαινα, Παρτσαλίδη κλπ είναι βαριά, αλλά το ΚΚΕ δεν έπαθε κανένα κλονισμό ικανό να παρεμποδίσει και στο ελάχιστο τη συνέχεια του αγώνα για την ικανοποίηση των λαϊκών απαιτήσεων και την ανατροπή της φασιστικής δικτατορίας.¹⁰⁶

Σχετικά με αυτή τη συνεδρίαση που έγινε στο Νέο Φάληρο ο συμμετέχων Δημήτρης Μιχελίδης έγραψε ότι συμμετείχαν 15 άτομα, 9 μέλη της ΚΕ (Σιάντος, Θέος, Μιχελίδης, Πλουμπίδης, Σιτοκωνσταντίνου, Γραμμένος, Γκαζές, Μάθησης Σκαφίδας) και 6 ακόμη στελέχη (Δ. Παπαγιάννης, Γ. Παπαρήγας, Α.Τσουρτσούλης, Η. Καρράς, Χ. Κανάκης και Κ. Βαρουξής) τα οποία έγιναν με κοοπάτσια¹⁰⁷ αναπληρωματικά μέλη της ΚΕ, ο δε Παπαγιάννης εισήλθε και στο Πολιτικό Γραφείο.¹⁰⁸

Με τη σύλληψη των Νεφελούδη, Σκλάβαινα, Παρτσαλίδη το μόνο ασύλληπτο μέλος του Π.Γ ήταν ο Γιώργης Σιάντος. Οπότε συγκροτείται νέο Πολιτικό Γραφείο από τους Σιάντο, Θέο, Πλουμπίδη, Μιχελίδη, Σκαφίδα, Σιτοκωνσταντίνου και Παπαγιάννη. Η ενέργεια αυτή ήταν σύμφωνη με το καταστατικό του ΚΚΕ που ψηφίστηκε στο 6^ο Συνέδριο και ανέφερε: «*Η εσωκομματική δημοκρατία επιτρέπει σε συνθήκες παρανομίας εξαιρέσεις, σαν την πρόσληψη (κοοπάτσια) μελών στα καθοδηγητικά όργανα με την έγκριση ανώτερων οργάνων, το διορισμό των κατώτερων από τα ανώτερα, τη διεξαγωγή λογοδοσίας με μορφές που να μην εκθέτουν σε κτυπήματα την Κομματική Οργάνωση*».¹⁰⁹

Η οργανωτική διάρθρωση που πραγματοποιήθηκε ήταν η ακόλουθη: στη Γραμματεία του ΠΓ εξελέγησαν οι Σιάντος, Θέος και Σκαφίδας, στην ΚΟΑ τοποθετήθηκε ο Μιχελίδης, στην ΚΟΠ ο Παπαγιάννης, στην ΚΟΘ ο Σιτοκωνσταντίνου, και στο Μακεδονικό Γραφείο ο Πλουμπίδης.¹¹⁰

Η Ασφάλεια το δεύτερο μισό του 1938 συνέχισε τις επιτυχίες της με τη σύλληψη και άλλων ανώτερων στελεχών του ΚΚΕ (Ζέβγος, Ρούσος, Χατζηβασιλείου, Τυρίμος, Μόσχος, κ.α) με αποτέλεσμα η καθοδήγηση να φθάσει στα όρια της εξάρθρωσης. Οι συνεχιζόμενες συλλήψεις και μάλιστα στελεχών στα ανώτατα κλιμάκια, όπου οι συνωμοτικοί κανόνες ήταν αυστηροί, είχαν σαν επακόλουθο την καχυποψία μεταξύ των μελών της ΚΕ. Οι υποψίες επικεντρώνονται στο πρόσωπο του Παντελή

105. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Δ', όπ. π., σελ. 533.

106. Στο ίδιο, σελ. 444.

107. Κοοπάτσια = Τράβηγμα προς τα πάνω, δηλαδή οι Παπαγιάννης κ.α έγιναν μέλη της ΚΕ μετά από πρόταση άλλων μελών της ΚΕ και έγκριση από την Ολομέλεια και όχι με εκλογή από συνέδριο.

108. Δημήτρης Μιχελίδης, *Ο σκληρός δρόμος*, εκδόσεις Αφων Τολίδη, Αθήνα 1983, σελ. 103-104.

109. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Δ', όπ. π., σελ. 314.

110. Δημήτρης Μιχελίδης, *όπ. π.*, σελ. 103-104.

Δαμασκόπουλου και τα υπόλοιπα μέλη της καθοδήγησης αποφασίζουν να τον απομονώσουν¹¹¹ και λίγο αργότερα, στην 5^η Ολομέλεια της ΚΕ, τον Φεβρουάριο του 1939 να τον διαγράψουν από το ΚΚΕ, χωρίς ο ίδιος να είναι παρών.¹¹²

Τον Φεβρουάριο του 1939 συνέρχεται η 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ και με απόφασή της που δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της 12^{ης} Μαρτίου 1939, αφού τονίζει ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται στα πρόθυρα ενός νέου παγκοσμίου πολέμου, υπογραμμίζει ότι το ΚΚΕ αγωνίζεται για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ελλάδας εναντίον της απειλής του άξονα Ιταλίας – Γερμανίας.¹¹³ Επίσης διαγράφει από το κόμμα τον «*αισχρό προβοκάτορα*» Παντελή Δαμασκόπουλο και «*στιγματίζει την ατιμωτική προδοτική πράξη των Σκλάβαινα–Μανωλέα που συνθηκολόγησαν με τη δικτατορία και καλεί ολόκληρο το κόμμα να συσπειρωθεί γύρω από την κεντρική καθοδήγηση και να εφαρμόσουν όλες τις αποφάσεις και τα μέτρα που υποδεικνύει η 5^η Ολομέλεια για την προφύλαξη του Κόμματος από τα χτυπήματα του εχθρού και την ανατροπή της δικτατορίας*».¹¹⁴

Από την ΚΕ του 1935 είχαν απομείνει ασύλληπτα οκτώ μέλη. Έξι από αυτά, οι Σιάντος, Σιτοκωνσταντίνου, Θέος, Πλουμπίδης, Σκαφίδας και Μιχελίδης εξακολούθησαν να είναι μέλη της ΚΕ, ενώ ο Δαμασκόπουλος διαγράφηκε και σταμάτησε κάθε επαφή μαζί του και ο Μάθησης απομονώθηκε και απομακρύνθηκε από το ΚΚΕ, αφού του αφαιρέθηκαν όλες οι επαφές που είχε χρεωθεί.

Τον Μάρτιο του 1939 συνελήφθη και ο Θέος και τα μέλη της ΚΕ που είχαν παραμείνει ασύλληπτα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι συλλήψεις δεν οφείλονται μόνο στην ικανότητα της Ασφάλειας και στη μη τήρηση συνωμοτικών κανόνων, αλλά στην ύπαρξη χαφιέδων μέσα στο κόμμα και μάλιστα στα ανώτατα κλιμάκια. Οι υποψίες που είχαν στραφεί στον Δαμασκόπουλο και είχε διαγραφεί, πέφτουν στο κενό αφού οι συλλήψεις συνεχίστηκαν και μετά τη σύλληψή του τον Μάιο από την Ασφάλεια. Κανείς πλέον δεν εμπιστεύεται κανέναν και το κόμμα παραλύει από τον χαφιεδισμό.

Αρκετοί από τους συλληφθέντες καταλήγουν στην Κέρκυρα, όπου στις αρχές του 1939 τα κελιά της Ακτίνας θ' γεμίζουν. Εκεί σε συζητήσεις με το «σαντούρι» αναλύουν τις συνθήκες σύλληψης ενός εκάστου και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι συλλήψεις είναι αποτέλεσμα χαφιεδισμού και ότι το κόμμα είναι διαβρωμένο από την Ασφάλεια. Κάποιο άτομο που βρίσκεται στα ανώτατα κλιμάκια του ΚΚΕ θα πρέπει να είναι χαφίης της Ασφάλειας και οι ενδείξεις συγκλίνουν στο πρόσωπο του Δαμιανού Μάθησης. Τότε ο Ζαχαριάδης, με σύμφωνη γνώμη των Νεφελούδη–Παρτσαλίδη, αποφασίζει να αποφυλακιστεί με δήλωση ο Γιάννης Μιχαηλίδης, το πλέον έμπιστο σε αυτόν στέλεχος του ΚΚΕ, για να ξεκαθαρίσει το κόμμα από τους χαφιέδες.¹¹⁵

Ο Μιχαηλίδης στην έκθεση του προς το ΠΓ έγραψε:

...να βγω έξω να ξεκαθαρίσουμε το Κόμμα από τον χαφιεδισμό, γιατί είχαν καταλήξει στο συμπέρασμα πως οι συλλήψεις που γίνονταν στον κεντρικό δεν

111. Δημήτρης Μιχελίδης, *όπ. π.*, σελ. 104.

112. Ο Παντελής Δαμασκόπουλος δολοφονήθηκε το καλοκαίρι του 1944 στο Καρπενήσι, όπου είχε κληθεί από την ηγεσία του ΚΚΕ για να του ανατεθεί κομματική δουλειά. Η διαγραφή του ανακλήθηκε από την Επιτροπή Ελέγχου της ΚΕ του ΚΚΕ με απόφαση που δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη τον Δεκέμβριο του 1984.

113. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Δ', σελ. 534.

114. Στο ίδιο, σελ. 469.

115. Β. Νεφελούδης, *ό.π.*, σελ. 234.

*μπορεί νάναι από εξυπνάδα της ασφάλειας, αλλά ο χαφιές της ασφάλειας βρίσκεται πολύ κοντά στο κέντρο, και καταλήζανε πως αυτός είναι ο Μάθησης. Στην αρχή όταν μου το ανακοίνωσε ο Μήτσος δεν μπορούσα να χωνέψω πως ο Μάθησης μπορεί νάναι χαφιές. Τα στοιχεία που εξετάσανε και καταλήζανε στο πρόσωπο του Μάθησης ήταν περίπου τούτα εδώ: Ποτέ δεν είχε πιαστεί, παληός μάγκας της Πλάκας, στενές φιλίες με τον Γκαβόπουλο και εκεί πήγαινε ο Μειμάρης (...) αλώνιζε όλη την Αθήνα χωρίς να πάθει τίποτα. (...) Ακόμα εξετάστηκε και το ότι, όταν έλλειπε από την Αθήνα συλλήψεις δεν γίνονταν.*¹¹⁶

Έτσι ο Μιχαηλίδης τον Μάρτιο του 1939 στην Κέρκυρα κάνει ψευδή δήλωση και αποφυλακίζεται. Φθάνει στην Αθήνα με ιδίοχειρο σημείωμα του Ζαχαριάδη ραμμένο στη φόδρα του σακακιού του και με εντολή να έρθει σε επαφή με τον Σιάντο που είναι πλέον το μόνο ασύλληπτο μέλος του ΠΓ που εξελέγη στο 6^ο Συνέδριο.¹¹⁷

Ο Μιχαηλίδης κλείνει ραντεβού με τον Σιάντο, αλλά αυτός φοβούμενος στέλνει στη θέση του τον στενό συνεργάτη του Πλουμπίδη. Ο Μιχαηλίδης μεταφέρει στον Πλουμπίδη την εντολή του Ζαχαριάδη, αλλά δεν του δίνει το ιδίοχειρο σημείωμα γιατί θέλει να το παραδώσει στον ίδιο τον Σιάντο. Έτσι κλείνουν νέο ραντεβού στο οποίο ο Σιάντος και πάλι δεν πηγαίνει, αλλά στέλνει τον Πλουμπίδη. Ο Μιχαηλίδης επιμένει να παραδώσει το σημείωμα του Ζαχαριάδη μόνο στον Σιάντο και κλείνουν τρίτο ραντεβού στα τέλη Μαΐου στο Κουκάκι, αλλά η Ασφάλεια τους συλλαμβάνει με διαφορά λίγων λεπτών. Πρώτα τον Πλουμπίδη και μετά τον Μιχαηλίδη. Ο Πλουμπίδης όντας άρρωστος με φυματίωση σε προχωρημένο στάδιο κλείστηκε στο Σανατόριο Σωτηρία στην πτέρυγα των πολιτικών κρατουμένων.

Σε σωματική έρευνα που έγινε στον Μιχαηλίδη η Ασφάλεια ανακαλύπτει το ραμμένο σημείωμα του Ζαχαριάδη στο σακάκι του, οπότε γίνεται φανερό ότι η δήλωση του ήταν ψευδής και ετοιμάζονται να στείλουν τον Μιχαηλίδη πίσω στην Κέρκυρα. Αυτός μην έχοντας ακόμη εκτελέσει την εντολή του Ζαχαριάδη και θέλοντας να κερδίσει χρόνο δηλώνει στους Παξινό-Χαραλαμπίδη ότι είναι πρόθυμος να δουλέψει για την Ασφάλεια.¹¹⁸

Ο Πλουμπίδης πίστεψε ότι η σύλληψή του οφείλεται στον Μιχαηλίδη για δύο λόγους: α) γιατί με εκείνον είχε ραντεβού πριν συλληφθεί και β) γιατί ο Μιχαηλίδης είχε βγει από τις φυλακές της Κέρκυρας με δήλωση και δεν γνώριζε αν αυτό είχε γίνει κατόπιν εντολής του Ζαχαριάδη. Αυτή η πεποίθηση είχε εδραιωθεί και στον Σιάντο και έστειλε τον Πλουμπίδη στο ραντεβού με τον Μιχαηλίδη, αντί να πάει ο ίδιος. Σε ανακοίνωση του ΠΓ που δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη στις 30 Νοεμβρίου 1939 με αφορμή τη σύλληψη του υπεύθυνου του παράνομου εκδοτικού μηχανισμού Γκαζέ και την ανακάλυψη των δύο τυπογραφείων καταγγέλλεται ο Μιχαηλίδης σαν χαφιές:

*Τα δύο κατασχεθέντα κομματικά τυπογραφεία ήταν εγκαταλημένα το ένα απ' τις αρχές του 1937 και το άλλο απ' τις αρχές του 1938 προδόθηκαν στην Ασφάλεια απ' τους διωχθέντες απ' το Κόμμα μας χαφιέδες Μίτλα και Μιχαηλίδη οι οποίοι γνώριζαν την τοποθεσίαν τους.*¹¹⁹

Η Ασφάλεια έφτασε στα ίχνη των Πλουμπίδη-Μιχαηλίδη από τον Δημήτρη Κουτσογιάννη, ο οποίος θα διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στη συγκρότηση της Προσωρινής Διοίκησης (ΠΔ), της πλαστής καθοδήγησης του ΚΚΕ από την Ασφάλεια.

116. Αρχείο ΚΚΕ-Έγγραφο 457821, Έκθεση Γιάννη Μιχαηλίδη προς το ΠΓ του ΚΚΕ, 9/8/1944, σελ.3.

117. Στο ίδιο, σελ.3.

118. Στο ίδιο, σελ.3.

119. ΚΚΕ, Τα επίσημα κείμενα, τόμος Δ', όπ. π., σελ. 474.

Ο Μανιαδάκης και οι επικεφαλής του αντικομμουνιστικού αγώνα Παξινός και Χαραλαμπίδης εκτιμούσαν ότι ο Κουτσογιάννης ήταν «*Άνθρωπος με ποικίλα προσόντα και καταλληλότατος (...) προσέφερε τεράστιες υπηρεσίες, περισσότερες ίσως από κάθε άλλον πράκτορα, στην υπόθεση της ιδρύσεως του ψεύτικου ΚΚΕ. Ο Μανιαδάκης, από την αρχή της θητείας του ως Υπουργού, έκρινε ότι ο Κουτσογιάννης, ανάλογα με τα φόντα του είχε παραμείνει αναξιποίητος. Διότι ο Κουτσογιάννης είχε το τεράστιο πλεονέκτημα ότι, απελάμβανε της εμπιστοσύνης του ΚΚΕ και της Κομιντέρν η οποία τον έστειλε στην Ελλάδα το 1925 για να ενισχύσει το Ελληνικό ΚΚ, ακριβώς διότι στη Ρωσία είχε διακριθή ιδιαιτέρως για τη δράση του στο Στρατό*». ¹²⁰

Ο Κουτσογιάννης στα τέλη του 1939 θα στρατολογήσει στην υπηρεσία της Ασφάλειας, εν αγνοία τους, στελέχη του ΚΚΕ που είχαν έρθει μέσω Γαλλίας από τη Μόσχα που σπούδαζαν στο ΚΟΥΤΒ και θα συγκροτήσουν την ΠΔ. Ο Κουτσογιάννης κρατούσε τη γιάφκα του ΚΚΕ στην Κυψέλη για τη σύνδεση με την ΚΔ και εκεί συνδέθηκαν οι ερχόμενοι εκ Γαλλίας. Ως τυπογράφος θα τυπώνει και εκδίδει τον πλαστό Ριζοσπάστη της ΠΔ σε παράνομο τυπογραφείο του ΚΚΕ στο οποίο ήταν υπεύθυνος. Αργότερα το 1942 κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όταν η ΠΔ είχε διαλυθεί, ο Κουτσογιάννης θα παραδώσει στο ΚΚΕ το παράνομο τυπογραφείο όπου τυπωνόταν ο Ριζοσπάστης της ΠΔ. Ο Γιάννης Ιωαννίδης γράφει στις *Αναμνήσεις* του:

Και τώρα ο Κουτσογιάννης επειδή είδε ότι εμείς καθαρίζαμε όλους αυτούς τους προδότες, σου λέει αυτοί θα με βρουν και δεν γλυτώνω. Στάσου να κάνω ότι είμαι καλός... Κατάλαβες; Έξυπνο δηλαδή. Χαφιάς προ του 1936 ο Κουτσογιάννης». ¹²¹

Τελικά ο Κουτσογιάννης εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών ως προδότης του ΚΚΕ.

Στα τέλη Μαΐου του 1939 μετά τη σύλληψη του Πλουμπίδη, ο Σιάντος είναι πλέον το μόνο μέλος του ΠΓ που παραμένει ασύλληπτο και από την ΚΕ του 1935 οι Σκαφίδας, Μιχελίδης και Μάθεσης. Όμως ο Μάθεσης είχε ήδη απομονωθεί από τα άλλα μέλη γιατί υπήρχαν υποψίες ότι συνεργάζεται με την Ασφάλεια. Μέλος της ΚΕ από το καλοκαίρι του 1938, που επικυρώθηκε από την 5^η Ολομέλεια τον Φεβρουάριο του 1939, είχε γίνει και ο Μήτσος Παπαγιάννης και αυτά τα τέσσερα άτομα αποτελούν πλέον και το ΠΓ, αφού είχαν συλληφθεί οι Θεός και Σιτοκωνσταντίνου. Η εξαρθρωμένη καθοδήγηση του ΚΚΕ προσπαθεί να δράσει πολιτικά, αλλά στις 30 Ιουνίου συλλαμβάνεται στη Θεσσαλονίκη και ο Δημήτρης Μιχελίδης υπεύθυνος της ΚΟΘ και του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ και έτσι χάνεται η επαφή με τη Βόρεια Ελλάδα. ¹²² Ο Μιχελίδης προδόθηκε από τον Κουτσογιάννη, ο οποίος είχε πάει στη Θεσσαλονίκη για να βοηθήσει στο στήσιμο παράνομου τυπογραφείου. Η προδοσία όμως του Κουτσογιάννη έγινε αντιληπτή από τον Μιχελίδη.

Ο Μιχελίδης θα βασανιστεί στην Ειδική Ασφάλεια Θεσσαλονίκης για να προδώσει συνδέσμους, επαφές και κρυπτογραφικούς κώδικες και θα σταλεί στις φυλακές της Κέρκυρας στην Ακτίνα Θ'. Μόλις φθάνει στην Κέρκυρα, υπογράφει δήλωση, όπως ο ίδιος λέει, για να απελευθερωθεί και να εξιχνιάσει το ρόλο του Κουτσογιάννη του οποίου τη δράση είχε αντιληφθεί. ¹²³

120. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 40261, *Πως ο κύριος Μανιαδάκης εδημιούργησε δικό του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα*, σελ. 6-7.

121. Γιάννης Ιωαννίδης, *όπ. π.*, σελ. 114.

122. Δημήτρης Μιχελίδης, *όπ. π.*, σελ. 120-121.

123. Στο ίδιο, σελ. 125

Η εξαρθρωμένη καθοδήγηση του ΚΚΕ με τα μόλις τρία μέλη (Σιάντος, Σκαφίδας, Παπαγιάννης) υφίσταται μόνο τυπικά. Έχουν χαθεί οι επαφές με τις κομματικές οργανώσεις σχεδόν σε όλη την Ελλάδα, οι οποίες και αυτές υπολειπόμενες λόγω των χτυπημάτων της Ασφάλειας. Η μόνη πολιτική δραστηριότητα της ισχνής ΚΕ του ΚΚΕ είναι η έκδοση του Ριζοσπάστη σε μη τακτικά διαστήματα, περίπου ένα τεύχος το μήνα. Η διακίνηση της εφημερίδας όμως αντιμετωπίζει τεράστια προβλήματα και δεν μπορεί να φθάσει στα μέλη του κόμματος και στους πολιτικούς εξόριστους στα διάφορα νησιά. Στην Ακροναυπλία, έστω και με δυσκολία, καταφέρνει και μπαίνει ο Ριζοσπάστης.¹²⁴

Τον Οκτώβριο του 1939 συλλαμβάνεται στην Αθήνα ο Μισέλ Γκαζές υπεύθυνος του παράνομου εκδοτικού μηχανισμού του ΚΚΕ και η Ασφάλεια ανακαλύπτει τα δύο παράνομα τυπογραφεία του ΚΚΕ στην οδό Μιχαήλ Βόδα 227 και στην Ηλιούπολη. Η Ασφάλεια κράτησε μυστικές τις συλλήψεις και την ανακάλυψη των τυπογραφείων και τις ανακοίνωσε ένα μήνα μετά με δελτίο τύπου του Υφυπουργείου Δημοσίας Ασφαλείας. Η εφημερίδα Ακρόπολις της 16^{ης} Νοεμβρίου 1939 στο πρωτοσέλιδο της γράφει: «Αποκαλύφθησαν η έδρα του ΚΚΕ και δύο τυπογραφεία του Ριζοσπάστη». Το άρθρο της εφημερίδας ανέφερε ότι:

*Από πολλού καιρού η Γενική Ασφάλεια Αθηνών μετά την ολοσχερή σχεδόν αποκεφάλισιν τόσο του ΚΚΕ, όσο και της ΟΚΝΕ και την παντελή σχεδόν εξάρθρωσιν των διαφόρων και ποικιλώνυμων κομμουνιστικών οργανώσεων αίτινες έδρων εν Αθήναις έστρεψε την προσοχήν της προς την κατεύθυνσιν του παρανόμου τεχνικού μηχανισμού του ΚΚΕ γενικώς, του εκδοτικού του δε μηχανισμού ειδικότερον.*¹²⁵

Μετά τις απώλειες αυτές υπεύθυνη του εκδοτικού μηχανισμού αναλαμβάνει με εντολή του Σιάντου η Σταματία Βιτσαρά και στο σπίτι της εκδίδεται πλέον ο παράνομος Ριζοσπάστης με ένα χειροκίνητο τυπογραφείο. Σε έκθεση που έγραψε η ίδια στις 6 Ιουλίου 1946 προς τον Ζαχαριάδη γράφει: «Τον Οκτώβρη του 1939 το ΠΓ μου παρέδωσε τον εκδοτικό μηχανισμό, βρήκα σπίτι, συγκατοικήσαμε με τη Βλάχα¹²⁶ και αρχίσαμε δουλειά».¹²⁷

Στις 22 Νοεμβρίου συλλαμβάνονται στην Αθήνα οι Σιάντος και Σκαφίδας οπότε το μόνο ασύλληπτο πλέον μέλος της ΚΕ είναι ο Παπαγιάννης. Το Υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας κράτησε μυστικές τις συλλήψεις των δύο αυτών στελεχών που ήταν και τα τελευταία μέλη της ΚΕ που είχε εκλεγεί από το 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1935. Οι ανακοινώσεις για την επιτυχία αυτή της Ασφάλειας έγιναν στις 23 Δεκεμβρίου και δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες την επόμενη μέρα Κυριακή 24 Δεκεμβρίου, όπου υπήρχαν εκτενή δημοσιεύματα με πολλές φωτογραφίες. Η Γενική Ασφάλεια Αθηνών σε ανακοίνωσή της που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες στις 24 Δεκεμβρίου 1939 ανακοίνωσε την οριστική διάλυση του ΚΚΕ:

Όπως λοιπόν φαίνεται εκ των ανωτέρω, ο κύκλος των στελεχών του ΚΚΕ ακόμη προ της συλλήψεως των Σιάντου και Σκαφίδα είχε κλείσει και ήρχισε να κρούει ο πένθος κώδων δια το ΚΚΕ. Ακριβώς δι' αυτόν τον λόγον οι δύο

124. Γιάννης Ιωαννίδης, *όπ. π.*, σελ. 125.

125. Εφημερίδα Ακρόπολις 16-11-1939, σελ. 3.

126. “Βλάχα” στην συνωμοτική ορολογία ήταν το τυπογραφικό μηχάνημα.

127. Έκθεση Σταματίας Βιτσαρά 6/7/1946 ΑΣΚΙ Φ. 29/1/31, όπως αυτή παρατίθεται στο Κουσιδου-Σταυρόπουλος *Υπόθεση Ν. Πλουμπίδη, όπ. π.*, σελ. 156.

εναπομείναντες δεν εξήρχοντο καθόλου εκ των οικιών των και μετεχειρίζοντο τας συζύγους των και τας ερωμένας των ως συνδέσμους προς επαφήν με τους ελαχίστους οπαδούς των.

Όπως είνε ευνόητον, η τοιαύτη θέσις της εναπομεινάσης διανδρίας είχεν ως αποτέλεσμα, όχι μόνον να παραλύσουν και αυτοεξορισθούν αι κατ' ευφημισμόν 2-3 οργανώσεις του ΚΚΕ, αλλά να κλονισθή η πίστις των μελών προς την καθοδήγησίν των ιδία το τελευταίον διάστημα με την ραγδαίαν εξέλιξιν της Διεθνούς πολιτικής καταστάσεως και της στροφής της Κομμιντέρν, καθόσον η καθοδήγησις των δεν ήτο πλέον εις θέσιν να δώση οιαδήποτε πολιτικήν γραμμήν.

Ήδη δια της συλλήψεως των δύο τούτων ηγετών, αποκεφαλίζεται εντελώς το ΚΚΕ και τα ελάχιστα μέλη του ακαθοδήγητα πλέον θα τραβήξουν τον δρόμον του διασκορπισμού.

Δι' αυτό ακριβώς, η επιτυχία αυτή του Υπουργείου Ασφαλείας αποτελεί την χαριστικήν βολήν κατά του ΚΚΕ.¹²⁸

Μετά τον αποκεφαλισμό της εκλεγμένης ΚΕ του 1935, ο Δημήτρης Παπαγιάννης μαζί με τα στελέχη Χρήστο Κανάκη, Βαγγέλη Κτιστάκη και Σταματία Βιτσαρά συγκροτούν τη λεγόμενη Παλιά Κεντρική Επιτροπή (ΠΚΕ) για να αναλάβουν την καθοδήγηση του κόμματος. Ο Κανάκης, όπως έχουμε αναφέρει, ήταν ήδη μέλος της ΚΕ από τον Μάιο του 1938. Για τον Κτιστάκη υπήρχε απόφαση του ΠΓ (Σιάντος, Σκαφίδας, Παπαγιάννης) να προτείνει την πρόσληψή του στην ΚΕ τον Ιούνιο του 1939, αλλά η συνεδρίαση εκείνη δεν πραγματοποιήθηκε και έτσι η απόφαση εκείνη δεν τέθηκε στην ΚΕ για επικύρωση.

Η ΠΚΕ αποκαθιστά επαφή με τον έγκλειστο στο σανατόριο Σωτηρία Ν. Πλουμπίδη, ο οποίος αναλαμβάνει την καθοδήγηση της μέσω ενός δικτύου και κάποια άρθρα του δημοσιεύονταν στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ. Υπεύθυνη που παράνομου τυπογραφείου στο οποίο τυπώνονταν ο Ριζοσπάστης εξακολουθεί να είναι η Βιτσαρά. Η ονομασία Παλιά Κεντρική Επιτροπή δηλώνει τη συνέχεια της νόμιμης καθοδήγησης που είχε εκλεγεί από το τελευταίο Συνέδριο του ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1935.

Η Ασφάλεια είχε στο ενεργητικό της το καλοκαίρι του 1939 μία ακόμη επιτυχία και μάλιστα, όπως αποδείχθηκε, την πιο σημαντική. Ήταν η προσχώρηση του Μιχάλη Τυρίμου στην υπηρεσία της Ασφάλειας. Ο Τυρίμος ήταν δάσκαλος, μέλος της ΚΕ, βουλευτής Λέσβου με το Παλλαϊκό Μέτωπο στις εκλογές του 1936 και διευθυντής του Ριζοσπάστη. Συνελήφθη το καλοκαίρι του 1938 και κλείστηκε στις φυλακές της Αίγινας. Εκεί η Ασφάλεια διοχέτευσε εντέχνως την είδηση της εκτέλεσης στη Μόσχα του μικρότερου αδελφού του Γιώργου ως τροτσκιστή, στα πλαίσια των σταλινικών εκκαθαρίσεων.¹²⁹ Η είδηση όμως ήταν πλαστή αφού ο Γιώργος Τυρίμος όχι μόνο δεν εκτελέστηκε, αλλά επέστρεψε στην Ελλάδα το 1960 και εγκαταστάθηκε οριστικά.¹³⁰ Ο Τυρίμος μόλις έμαθε την είδηση αυτή κλονίστηκε ψυχολογικά, γιατί με δική του εισήγηση είχε πάει ο αδελφός του στη Μόσχα για να σπουδάσει στο ΚΟΥΤΒ.

Ζήτησε να δει τον Παξινό και του δήλωσε ότι θα αγωνιστεί με κάθε τρόπο για να διαλύσει το ΚΚΕ. Μεταφέρεται στην Κέρκυρα την άνοιξη του 1939, στην Ακτίνα Θ', κάνει δήλωση και απελευθερώνεται και θέτει τον εαυτό του στην υπηρεσία της

128. Εφημερίδα *Ακρόπολις* 24-12-1939, σελ.3.

129. Εφημερίδα *Ελεύθερος Κόσμος* 2-8-1966, σελ.7.

130. Ο Γιώργος Τυρίμος επέστρεψε οριστικά στην Ελλάδα το 1960 και εγκαταστάθηκε στη Μυτιλήνη. Πέθανε στον Πειραιά το 1988. Βιογραφικό του υπάρχει στο παράρτημα. Ο Μυτιληνιός Κώστας Γ. Μίσσιος συνάντησε τον γιο του Βλαδίμηρο Τυρίμο και τις εντυπώσεις του κατέγραψε σε άρθρο στο περιοδικό *Αιολικά Χρονικά*, τεύχος 32, Μάρτιος-Απρίλιος 1999, Αθήνα.

Ασφάλειας. Στην Κέρκυρα, το λίγο διάστημα που έμεινε δεν επικοινωνήσε με τους υπόλοιπους κρατούμενους, παρ' όλες τις προσπάθειες των εκεί συντρόφων του.

Είμαστε στην άνοιξη του 1939. Έφεραν από την Αίγινα στην Κέρκυρα τον Τυρίμο. Το κελί που τον έβαλαν ήταν δίπλα στον Παρτσαλίδη. Ο Μήτσος βάλθηκε να τον “ζυπνήσει”, δηλαδή να συνεννοηθεί μαζί του με χτύπους στον τοίχο. Άδικος κόπος. Καμιά απάντηση από τον Τυρίμο. Μια μέρα, δυο, τρεις, πέντε. Τίποτε. Ο Ζαχαριάδης δίνει εντολή να τον καλέσει ο Παρτσαλίδης με το κομματικό του ψευδώνυμο. (...) Ο Παρτσαλίδης φώναζε Σβίγκο, Σβίγκο. (...) Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πια πως ο Τυρίμος δεν θέλει να απαντήσει. (...) Σε λίγες μέρες, ο Τυρίμος φεύγει από τη Θ'. Έκανε δήλωση. Και, όπως είναι γνωστό, πέρασε στην υπηρεσία της δικτατορίας. Έγινε χαφιές της Ασφάλειας.¹³¹

Ο Τυρίμος υπέγραψε δήλωση στις 26 Ιουνίου του 1939 και έγινε τελικά αποδεκτή από τον Μανιαδάκη, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω. Η δήλωσή του δημοσιεύτηκε στις 2-8-1939 στην εφημερίδα *ΒΗΜΑ*, η οποία ήταν η εξής:

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος κομμουνιστής κατάδικος Μιχαήλ Τυρίμος δηλώ τα εξής: εις τον κομμουνισμόν ανεμείχθην από παιδικής ηλικίας (1924). Χάρης εις την μακρόχρονον δράσιν μου και την κομμουνιστικώς γόνιμον και δημιουργικής εργασίας μου ανήλθον ταχύτατα εις τας ανωτάτας βαθμίδας της ιεραρχίας του Κομ. Κόμματος. Ήμην μέλος του Πολιτικού Γραφείου του Κομ. Κόμματος, μέλος της τριμελούς Γραμματείας της Κεντρικής Επιτροπής του αυτού κόμματος, διετέλεσα καθ' όλην την τελευταίαν περίοδον της νομίμου υπάρξεως του Κ. Κόμματος διευθυντής της εφημερίδος “Ρίζοσπάστης” και κατά τας τελευταίας εκλογάς εξελέγην βουλευτής Λέσβου. Ήδη ευρισκόμενος εις τας φυλακάς Κερκύρας δηλώ ότι διακόπτω κάθε σχέσιν με το κομμουνιστικόν κόμμα και την επαναστατικήν κίνησιν και θα ασχοληθώ του λοιπού με τας ατομικάς μου, καθαρώς, υποθέσεις και την αποκατάστασιν της κλονισμένης μου υγείας.

*Ο Δηλών
Μ. Τυρίμος¹³²*

Ο Τυρίμος στη δήλωση του αναφέρει ότι ήταν μέλος του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ, πράγμα που δεν ίσχυε. Ήταν μέλος της Κεντρικής Επιτροπής εκλεγμένος από το 5^ο και 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ το 1934 και 1935 αντίστοιχα, αλλά όχι του ΠΓ. Επίσης, αναφέρει ότι η υγεία του έχει κλονισθεί και του λοιπού θα ασχοληθεί με την αποκατάστασή της και τις καθαρώς ατομικές του υποθέσεις. Βέβαια στη δήλωση αυτή δεν αποκηρύσσει την κομμουνιστική ιδεολογία και το ΚΚΕ, οπότε μόλις την παρέλαβε η διεύθυνση των φυλακών Κερκύρας δεν έγινε αποδεκτή και υπέδειξαν στον Τυρίμο να γράψει άλλη σύμφωνα με τα καθιερωμένα πρότυπα. Ο Τυρίμος αρνήθηκε να υπογράψει άλλη δήλωση και την επόμενη μέρα στις 27-6-1939 έστειλε επιστολή στον Μανιαδάκη που του εξηγεί ότι η αποκήρυξη είναι πραγματική, αλλά δεν μπορεί να γράψει μια πιο θερμή δήλωση γιατί δεν θέλει να μπει στο στόχαστρο των πρώην συντρόφων του, αλλά να μείνει κατά το δυνατόν στην αφάνεια ώστε να μπορέσει να αξιοποιηθεί στον αντικομμουνιστικό αγώνα στον οποίο επιθυμεί να ενταχθεί. Επίσης στην επιστολή εσωκλείει και τη δήλωσή του.

131. Β. Νεφελούδης, *όπ.π.*, σελ. 239-242.

132. Εφημερίδα *Βήμα* 2-8-1939, σελ. 6.

Ο Τυρίμος χαρακτηριστικά αναφέρει στην επιστολή του:

Κύριε υπουργέ,

Χθες υπέγραψα δήλωσιν μετανοίας την οποίαν παρέδωσα προς την υπηρεσίαν φυλακών, αντίγραφον της οποίας και σας εσωκλείω, η οποία δυστυχώς δεν έγινε αποδεκτή. Το γεγονός αυτό με αναγκάζει σήμερα να απευθυνθώ προς εσάς. ... Η ιδεολογική μου στροφή δεν είνε πρόσφατος. Μέσα μου από μακρού χρόνου, σχεδόν πέραν του έτους, έχουν συντελεσθή βαθύτατοι ή ριζικά μεταβολαί. Έτσι η δήλωσίς μου δεν έχει τυπικόν χαρακτήρα αλλά ουσιαστικόν και ακόμη περισσότερον: έχω προχωρήσει πολύ πέραν της δηλώσεως την οποία σας εσωκλείω. Προσωπικώς είμαι εις την διάθεσιν του υπουργείου σας εις τον αγώνα κατά του κομμουνισμού και εις την διάθεσιν της κυβερνήσεως εις την προσπάθειάν της δια την αναγέννησιν της Ελλάδος.

... Νομίζω ότι η δήλωσις την οποία σας εσωκλείω και την οποίαν μόνον δέχομαι να έλθη εις δημοσιότητα σήμερον, είναι αρκετή δια να φέρη τα αποτελέσματα που επιδιώκει το υπουργείο. Ασφαλώς θα κάμει μεγάλη εντύπωσιν εις τας κομμουνιστικάς τάξεις και θάχει τα αυτά αποτελέσματα με οιαδήποτε άλλην τυποποιημένης μορφής. Προφορικώς δύναμαι να σας είπω πολλά και ότι μου ζητήσετε. Η μοναδική αιτία είναι ένα καθαρώς προσωπικόν - οικογενειακόν ζήτημά μου, το οποίον με εμποδίζει σήμερα να είπω δημοσία περισσότερα και το οποίον θα σας το αναφέρω προφορικώς. Εάν η υπηρεσία σας είνε καλώς πληροφορημένη δια τα κομματικά ζητήματα του Κ. Κόμματος ασφαλώς θα μαντεύετε τι είνε εκείνο που με κάνει σήμερα να διστάζω να εκτεθώ περισσότερον.

Ήδη παραμένω εις την ακτίνα των κομμουνιστών εν απομονώση. Πιστεύω πως θα διατάξητε να αφεθώ ελεύθερος να μεταφερθώ ταχύτατα εις Αθήνας. Σας παρακαλώ και πάλι να μη γίνη χρήση δημοσία της επιστολής μου αυτής.¹³⁴

Το οικογενειακό ζήτημα που αναφέρει ο Τυρίμος πιθανώς σχετίζεται με την τύχη του αδελφού του Γιώργου στη Μόσχα. Οι πληροφορίες τον έφεραν ως εκτελεσμένο. Αν όμως αυτός δεν είχε εκτελεστεί τότε θα ήθελε να περάσει απαρατήρητη η δήλωσή του για τον επιπλέον λόγο να μην γίνουν αντίποινα στον αδελφό του.

Ο Τυρίμος ως διευθυντής του Ριζοσπάστη είχε μερικές καταδικαστικές αποφάσεις με βάση το νόμο περί τύπου και εκκρεμούσε εναντίον του ένταλμα σύλληψης για χρέη προς το δημόσιο ύψους 70.000 χιλιάδων δραχμών, ποσό μεγάλο για την εποχή εκείνη. Ο Μανιαδάκης αποφασίζει να μεταφερθεί από τις φυλακές της Κέρκυρας και οδηγείται στις φυλακές Συγγρού στην Αθήνα, όπου οι διαπραγματεύσεις με τους επικεφαλής της Ασφάλειας θα ήταν πιο εύκολες. Στις φυλακές Συγγρού λοιπόν και σε εκτεταμένες συζητήσεις με τους Παξινό-Χαραλαμπίδη ο Τυρίμος συμφωνεί να πληρωθεί το χρέος του εντάλματος σύλληψης, να γίνει έμμισθο όργανο της Ασφάλειας και να ενταχθεί στον αντικομμουνιστικό αγώνα. Έτσι λοιπόν η αρχική του δήλωση έγινε τελικά αποδεκτή από τον Μανιαδάκη και δημοσιεύτηκε στον τύπο στις 2 Αυγούστου 1939.

Η πρόθεση του Τυρίμου να μη λάβει ευρεία δημοσιότητα η δήλωσή του και ασχοληθούν μαζί του οι πρώην σύντροφοί του επετεύχθη. Κανείς δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον Τυρίμο και τη δήλωσή του και δεν έγινε ευρέως γνωστό ότι συνθηκολόγησε με το καθεστώς μιας και η μέλλουσα συνεργασία του με την Ασφάλεια έπρεπε να κρατηθεί μυστική.

134. Η επιστολή υπάρχει στον φάκελο του Τυρίμου στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη πρώην Δημοσίας Τάξεως (Γενική Διεύθυνσις Εθνικής Ασφαλείας, αρ. φακέλου 204877), όπως αυτή παρατίθεται στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 15-7-2018.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οι θέσεις της ΚΔ για τον πόλεμο από το 7^ο Συνέδριο έως το 1939

Το 7^ο Συνέδριο της ΚΔ συνήλθε στη Μόσχα από τις 25 Ιουλίου έως 21 Αυγούστου 1935. Το ΚΚΕ πήρε μέρος στο συνέδριο αυτό με οκταμελή αντιπροσωπεία που την αποτελούσαν οι Γιάννης Μιχαηλίδης, Γιάννης Ιωαννίδης, Στέλιος Σκλάβαινας, Δημήτρης Σακαρέλος, Νίκος Πλουμπίδης, Μιχάλης Σινάκος, Μιχάλης Τυρίμος και Ανδρέας Τσίπας.¹³⁵ Ο Μιχαηλίδης ήταν από τα τέλη του 1934 ο αντιπρόσωπος του ΚΚΕ στην Εκτελεστική Επιτροπή της ΚΔ (ΕΕΚΔ) και ο Σακαρέλος που ζούσε στη Μόσχα μετά την απόδρασή του το 1934 από τις φυλακές της Αίγινας ήταν ενταγμένος στον μηχανισμό της ΚΔ και υπεύθυνος για το ΚΚΕ.¹³⁶ Τα υπόλοιπα μέλη της αντιπροσωπείας ήταν μέλη του Πολιτικού Γραφείου και της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ.

Το 7^ο Συνέδριο διαμόρφωσε στρατηγική που προσανατόλιζε τα κομμουνιστικά κόμματα στη σύμπραξη με κόμματα και δυνάμεις για τη δημιουργία αντιφασιστικών Λαϊκών Μετώπων για την αντιμετώπιση του φασισμού που είχε κατακλύσει πολλές χώρες του κόσμου. Τα ΚΚ θα ήταν πρωτοπόρα στη σύμπληξη των Λαϊκών Μετώπων και θα προσπαθούσαν να κατακτήσουν την ηγεμονία στον αντιφασιστικό αγώνα.¹³⁷ Ο Γενικός Γραμματέας της ΚΔ Γκεόργκι Δημητρόφ στην εισήγησή του στο Συνέδριο χαρακτηριστικά ανέφερε τα παρακάτω:

*Αυτόν τον καιρό οι εργαζόμενες μάζες σε μια σειρά καπιταλιστικές χώρες έχουν να διαλέξουν, συγκεκριμένα για σήμερα, όχι ανάμεσα σε προλεταριακή δικτατορία και την αστική δημοκρατία, αλλά ανάμεσα στην αστική δημοκρατία και τον φασισμό.*¹³⁸

Οι θέσεις της ΚΔ έγιναν ομόφωνα αποδεκτές αρχικά από την 4^η Ολομέλεια του ΚΚΕ τον Σεπτέμβριο του 1935 και στη συνέχεια από το 6^ο Συνέδριο τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Έτσι λοιπόν το 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ διακήρυξε ότι μπροστά στον κίνδυνο φασιστικής ιταλικής επιδρομής είτε άλλης ιμπεριαλιστικής δύναμης κατά της Εθνικής Ανεξαρτησίας, θέτει ως υπέρτατο καθήκον του την υπεράσπιση της Εθνικής Ελευθερίας και ότι θα παλέψει με όλες του τις δυνάμεις για να κατακτήσει την ηγεμονία της πάλης ενάντια στους ξένους ιμπεριαλιστές. Επίσης, ότι θα συνεργαστεί με όλες τις οργανώσεις και τα κόμματα που θα παλέψουν πραγματικά για την εθνική ακεραιότητα και ανεξαρτησία.¹³⁹

Έμπρακτη εφαρμογή της γραμμής των Λαϊκών Μετώπων από το ΚΚΕ υπήρξαν η δημιουργία του εκλογικού συνασπισμού του Παλλαϊκού Μετώπου για τις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936, το Σύμφωνο Σοφούλη-Σκλάβαινα (Φεβρουάριος 1936), και το Σύμφωνο ΚΚΕ-Αγροτικού Κόμματος Ελλάδας του Σοφιανόπουλου (Ιούλιος 1936).

Αυτές οι πρωτοβουλίες του ΚΚΕ έλαβαν χώρα μέχρι την επιβολή της δικτατορίας από τον Μεταξά. Μετά την 4^η Αυγούστου το ΚΚΕ πέρασε στην παρανομία και το πρώτο διάστημα προσπάθησε να έρθει σε επαφή με αστούς πολιτικούς για τη

135. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α', όπ. π., σελ. 89.*

136. Ο Σακαρέλος απολάμβανε της εμπιστοσύνης της ΚΔ. Πολλές βιογραφίες στελεχών του ΚΚΕ στα αρχεία της ΚΔ ήταν γραμμένες ή επικαιροποιημένες από τον Σακαρέλο, ο οποίος γνώριζε άπταιστα ρωσικά, είχε σπουδάσει το 1921-22 στο ΚΟΥΤΒ και η γυναίκα του ήταν ρωσίδα.

137. *Το ΚΚΕ στον ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41, όπ. π., σελ. 26-27.*

138. Στο ίδιο, σελ. 26.

139. ΚΚΕ *Τα επίσημα κείμενα, τόμος Δ', όπ. π., σελ. 294.*

δημιουργία μετώπου κατά της δικτατορίας, αλλά οι προσπάθειες απέτυχαν. Η γραμμή του ΚΚΕ για τον πόλεμο παρέμεινε αυτή που καθόρισε το 6^ο Συνέδριο, δηλαδή ο ενδεχόμενος πόλεμος της Ιταλίας ή άλλης ιμπεριαλιστικής δύναμης κατά της Ελλάδας είναι **αντιφασιστικός** και **εθνικοαπελευθερωτικός** και καθήκον των κομμουνιστών είναι να βρεθούν στη πρώτη γραμμή του πολέμου.

Στις 30 Σεπτεμβρίου 1938 η πολιτική του «κατευνασμού» των δυτικών δημοκρατιών έναντι του Άξονα επισφραγίστηκε με το Σύμφωνο του Μονάχου μεταξύ Γερμανίας, Ιταλίας, Μεγάλης Βρετανίας και Γαλλίας. Το Σύμφωνο παρέδιδε τη Σουδητία (τμήμα της Τσεχοσλοβακίας) στη Γερμανία και άνοιγε το δρόμο στη ναζιστική Γερμανία εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Παράλληλα οι διπλωματικές προσπάθειες της ΕΣΣΔ για αμυντική συνεργασία με τις δυτικές δημοκρατίες απέναντι στην επιθετικότητα του Άξονα ναυάγησαν.

Η 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (που ήταν και η τελευταία πριν το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου) τον Φεβρουάριο του 1939 διακήρυξε:

Η χιτλερική εξωτερική πολιτική της δικτατορίας εκμηδενίζει και το τελευταίο ίχνος της εθνικής μας ανεξαρτησίας. Οι βασικότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές του τόπου μας, οι στρατιωτικές και αστυνομικές δυνάμεις καθώς και όλα τα αμυντικά έργα της χώρας βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο και τη διάθεση των γερμανών. Η χιτλερική κατασκοπεία δρα ελεύθερα. Η συμφωνία της Θεσσαλονίκης αφαιρεί και το τελευταίο ίχνος ομαδικής ασφάλειας απ' τη βαλκανική συνεννόηση και η χειροκροτηθείσα από τη δικτατορία συμφωνία του Μονάχου ανοίγει τις πόρτες για την είσοδο της Βουλγαρίας στη δυτική Θράκη και της Σερβίας στη Θεσσαλονίκη. Η Ιταλία αποβλέπει στην κατάληψη της Κρήτης και Σάμου για να ενισχύσει στρατηγικές της βάσεις στη Μεσόγειο και η Αγγλία για αντιστάθμισμα προς την Ιταλία, την Πύλο και το Αργοςτόλι, ενώ η δικτατορία συντρίβει κάθε ικμάδα του τόπου μας, καταπιέζει τον ελληνικό λαό και παίρνει μέτρα ενάντια στην αυτοδιάθεση της Κύπρου και των Δωδεκανήσων. Η δικτατορία ξεπουλά τη χώρα μας στους ξένους.

Το Κόμμα μας αγωνίζεται για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της Ελλάδας, αλλά ταυτόχρονα διακηρύττει ότι ο μεγαλύτερος εχθρός της ανεξαρτησίας μας και της ακεραιότητας της χώρας μας βρίσκεται στη Αθήνα - είναι η μοναρχοφασιστική δικτατορία.¹⁴⁰

Η θέση του ΚΚΕ για τον πόλεμο παραμένει στη γραμμή της υπεράσπισης της ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της Ελλάδας, αλλά πρώτο καθήκον των κομμουνιστών είναι η ανατροπή της μοναρχοφασιστικής δικτατορίας. «*Το Κόμμα μας βάζει στην πρώτη γραμμή των καθηκόντων του τη συγκέντρωση όλων των πολιτικών και λαϊκοστρατιωτικών αντιδικτατορικών δυνάμεων του τόπου και τη συντονισμένη αποφασιστική ομαδική πάλη για την ανατροπή της δικτατορίας.*»¹⁴¹

Ο Παπαγιάννης στην έκθεση που έγραψε προς την ΚΕ του ΚΚΕ στις 25-1-1946 αναφέρει ότι : «*Την Πρωτομαγιά ο Γέρος [Σιάντος] έγραψε στο Ρίζο ένα άρθρο μα και μια προκήρυξη που τάχθηκαν ενάντια στον πόλεμο. Δεν θα πολεμήσουμε με τον Μεταξά. (...) Αργότερα ήρθε ένα γράμμα της ΚΔ, που μια φορά το διαβάσαμε και το κάψαμε, που έλεγε πως πρώτο εχθρό να θεωρήσουμε τον Μουσολίνι, δηλαδή έδινε γραμμή.*»¹⁴²

140. ΚΚΕ *Τα επίσημα κείμενα, τόμος Δ', όπ. π.*, σελ. 463.

141. Στο ίδιο, σελ. 467.

142. ΑΣΚΙ, Φ 29/1/48, όπως παρατίθεται στο Ντούνια Α. Κουσίδου – Σταύρος Γ. Σταυρόπουλος, *Η υπόθεση Νίκου Πλουμπίδη*, εκδόσεις Διογένους, Αθήνα 1998, σελ. 150.

Επρόκειτο για την Οδηγία της ΚΔ της 29^{ης} Ιουλίου 1939 (Η «γενική γραμμή» της ΚΔ για τα Βαλκάνια και ειδικές υποδείξεις προς το ΚΚΕ) η οποία ανέφερε ότι:

Ο βασικός εχθρός είναι ο άξονας Βερολίνο-Ρώμη, που στην Ελλάδα δρα κυρίως με την ιταλική πτέρυγα. Ο Μουσολίνι είναι ο σπουδαιότερος και εγγύτατος εχθρός, εναντίον του οποίου θα πρέπει να κινητοποιηθεί ο ελληνικός λαός. Αλλά από το κομμάτι της απόφασης του ΚΚΕ, όπου τίθεται το ζήτημα της συμπεριφοράς των κομμουνιστών σε περίπτωση επιστράτευσης, προκύπτει ότι το ΚΚΕ θεωρεί “κύριο εχθρό της χώρας” τη δικτατορία, χωρίς να παίρνει υπόψη του την εξωτερική πολιτική του Μεταξά, τη στάση του προς τον Μουσολίνι και τον Χίτλερ (...) Δουλεύοντας για τη διαμόρφωση πλατύτατου εθνικού μετώπου άμυνας κατά του Μουσολίνι και του Χίτλερ, το ΚΚΕ οφείλει να παλεύει κατά του δικτατορικού καθεστώτος, γιατί η δικτατορία παρεμποδίζει τη συσπείρωση όλου του λαού, δεν μπορεί να εξασφαλίσει την άμυνα της χώρας κατά των επιδρομέων. Ο ελληνικός λαός διεξάγει την πιο ενεργητική πάλη εναντίον της δικτατορίας στο όνομα της καλύτερης υπεράσπισης της ανεξαρτησίας του. (...) Αν συμβεί να επιτεθούν κατά της Ελλάδας οι φασίστες επιδρομείς (Μουσολίνι, Χίτλερ) ενώ στην εξουσία βρίσκεται η κυβέρνηση του Μεταξά, δεν μπορεί ούτε λόγος να γίνει για να στρέψουμε εναντίον της τα όπλα, εάν αυτή αντισταθεί στους επιδρομείς. Εμείς θα μαχόμαστε με όλες τις δυνάμεις εναντίον του κυρίου εχθρού, των φασιστικών στρατευμάτων που εισέβαλαν στην Ελλάδα. Αλλά και σε αυτή την περίπτωση, οφείλουμε να μην ξεχνάμε ότι η δικτατορία της βασιλομεταξικής και μεγαλοκαπιταλιστικής κλίκας δεν αποτελεί καμία εγγύηση, δεν αξίζει να την εμπιστευόμαστε γιατί αυτή μπορεί οποιαδήποτε στιγμή να συνθηκολογήσει με τον εχθρό, να προδώσει το λαό. Εμείς πρέπει να παίρνουμε όλα τα επιβαλλόμενα από τις περιστάσεις μέτρα, για να συσπειρώνουμε τις δημοκρατικές μάζες, να τις δραστηριοποιούμε, ώστε να είναι σε θέση να παρεμποδίσουν οποιαδήποτε συνθηκολόγηση και προδοσία, να μπορέσουν να φέρουν το έργο της άμυνας της χώρας σε νικηφόρο πέρας.¹⁴³

Η Οδηγία αυτή επαναφέρει τη γραμμή του ΚΚΕ στη θέση πριν την 5^η Ολομέλεια, ότι ο βασικός εχθρός είναι ο Μουσολίνι και ο ιταλικός ιμπεριαλισμός και κατά δεύτερο λόγο η κυβέρνηση Μεταξά, η οποία δεν αποτελεί καμία εγγύηση γιατί μπορεί να συνθηκολογήσει με τον εχθρό και να προδώσει το λαό.

Στις 23 Αυγούστου 1939 υπεγράφη στη Μόσχα το γερμανοσοβιετικό σύμφωνο μη επίθεσης Ρίμπεντροπ–Μολότωφ, που τροποποίησε τη θέση της ΚΔ για τον πόλεμο. Η Οδηγία της ΚΔ που υπογραφόταν από τον Δημητρώφ με ημερομηνία 8/9/1939, κι ενώ ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είχε ξεσπάσει από την 1^η Σεπτεμβρίου με την εισβολή της Γερμανίας στην Πολωνία, ανέφερε ότι:

*Ο παρών πόλεμος είναι **ιμπεριαλιστικός** και **άδικος**, για τον οποίο είναι εξίσου υπεύθυνη η αστική τάξη όλων των εμπόλεμων κρατών. Αυτόν τον πόλεμο δεν μπορούν να στηρίζουν σε καμία χώρα ούτε η εργατική τάξη, ούτε, πολύ περισσότερο, τα κομμουνιστικά κόμματα. Η αστική τάξη δεν τον διεξάγει εναντίον του φασισμού, όπως ισχυρίζεται ο Τσάμπερλεν και οι ηγέτες της σοσιαλδημοκρατίας. Ο πόλεμος διεξάγεται ανάμεσα σε δύο ομάδες καπιταλιστικών χωρών για την παγκόσμια ηγεμονία, Το παγκόσμιο προλεταριάτο*

143. ΑΣΚΙ, κιβ. 540/φ = 2/18, όπως παρατίθεται στο Γρηγόρης Φαράκος, *Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 341-343.

δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερασπίζεται τη φασιστική Πολωνία, η οποία απέρριψε τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης και καταπιέζει πολλές εθνότητες. Τα κομμουνιστικά κόμματα αγωνίστηκαν εναντίον των υποστηρικτών του Μονάρχου, γιατί επιθυμούσαν γνήσιο αντιφασιστικό μέτωπο με τη συμμετοχή της ΕΣΣΔ, αλλά η αστική τάξη της Αγγλίας και της Γαλλίας απέκρουσαν την ΕΣΣΔ, προκειμένου να διεξάγουν ένα ληστρικό πόλεμο.

Ο πόλεμος άλλαξε κατά τρόπο ριζικό την κατάσταση: η διάκριση των καπιταλιστικών κρατών σε φασιστικά και δημοκρατικά έχει πλέον απωλέσει την προηγούμενη της σημασία. Κατόπιν αυτού είναι αναγκαία η **αλλαγή τακτικής**. Η τακτική των κομμουνιστικών κομμάτων κατά το παρόν στάδιο του πολέμου, σε όλες τις εμπόλεμες χώρες συνίσταται **να πάρουν θέση κατά του πολέμου**, να αποκαλύψουν τον ιμπεριαλιστικό του χαρακτήρα, να ψηφίσουν, εκεί όπου υπάρχουν κομμουνιστές βουλευτές, κατά των πολεμικών δαπανών, να πουν στις μάζες ότι ο πόλεμος δεν τους προσφέρει τίποτε, εκτός από βάσανα και καταστροφές. Στις ουδέτερες χώρες να ξεσκεπαστούν οι κυβερνήσεις, που υπερασπίζονται την ουδετερότητα για τις δικές τους χώρες, αλλά στηρίζουν τον πόλεμο σε άλλες χώρες, με σκοπό το κέρδος, όπως η κυβέρνηση των ΗΠΑ, ως προς την Ιαπωνία και την Κίνα. Τα κομμουνιστικά κόμματα πρέπει παντού να περάσουν σε αποφασιστική επίθεση κατά της προδοτικής πολιτικής της σοσιαλδημοκρατίας. Τα κομμουνιστικά κόμματα, ιδίως της Γαλλίας, της Αγγλίας, των ΗΠΑ και του Βελγίου, που είχαν πάρει θέσεις διαφορετικές από αυτές τις αποφάσεις, είναι αναγκαίο να διορθώσουν αμέσως την πολιτική τους γραμμή

8.9.39 Γκ. Δ.¹⁴⁴

Η αλλαγή της γραμμής της ΚΔ στην παραπάνω οδηγία είναι ολοφάνερη. Ο πόλεμος από αντιφασιστικός το καλοκαίρι του 1935 γίνεται ιμπεριαλιστικός και άδικος τον Σεπτέμβριο του 1939 μετά τη σύναψη του Συμφώνου Ρίμπεντροπ–Μολότωφ και οι προσπάθειες για προσέγγιση των ΚΚ με τα σοσιαλιστικά και δημοκρατικά κόμματα το 1935 αλλάζει άρδην σε αγώνα κατά των υποστηρικτών του Μονάρχου και αποφασιστική επίθεση κατά της προδοτικής σοσιαλδημοκρατίας.

Επιπλέον σε συνεδρίαση του Προεδρείου της ΕΕΚΔ στις 19 και 20 Οκτωβρίου 1939 πάρθηκε η εξής απόφαση:

Με σκοπό την εκδήλωση συστηματικής βοήθειας προς τα κομμουνιστικά κόμματα για τη διόρθωση των σφαλμάτων που έγιναν και την αποκατάσταση της ορθής θέσης της τακτικής των κομμουνιστικών κομμάτων στις περιστάσεις του πολέμου (...) α) Να βοηθηθούν τα κομμουνιστικά κόμματα να τηρήσουν σταθερή μπολσεβίκικη θέση στα ζητήματα του πολέμου, να ανασυγκροτήσουν ολόκληρη την οργανωτική, πολιτική και ιδεολογική τους δουλειά έτσι, ώστε να μπορούν να ασκούν καθημερινή επίδραση στις μάζες και στις οργανώσεις της εργατικής τάξης, δίνοντας το παράδειγμα της μπολσεβίκικης, γενναίας πάλης εναντίον του **ιμπεριαλιστικού πολέμου** και των εμπνευστών του, δείχνοντας στις μάζες την επαναστατική δουλειά από τη σημερινή κατάσταση (...) ε) Να διεξάγουν ιδεολογικό αγώνα εναντίον των σοσιαλδημοκρατικών και άλλων ξένων επιρροών στην εργατική τάξη, να επικεντρώσουν τα πυρά τους εναντίον του οπορτουνισμού, που εκφράζεται με την κατολίπηση σε αμυντικές θέσεις, της

---

144. ΡΚΑ, απ. 495, κ.18, θ.1292, φλ. 47-48, όπως παρατίθεται στο Γρηγόρης Φαράκος, *Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 163-164.

*υποστήριξης του μύθου για τον αντιφασιστικό χαρακτήρα του πολέμου και της οπισθοχώρησης μπροστά στις διώξεις της αστικής τάξης.*¹⁴⁵

Και στην απόφαση αυτή δηλώνεται emphaticά η αλλαγή της πολιτικής γραμμής της ΚΔ και δίνεται εντολή για να εναρμονιστούν τα κομμουνιστικά κόμματα με τη νέα θέση της για τον πόλεμο. Η αλλαγή αυτή της γραμμής της ΚΔ πραγματοποιήθηκε δύο μήνες πριν την οριστική εξάρθρωση της καθοδήγησης του ΚΚΕ με τη σύλληψη των Σιάντου–Σκαφίδα. Δεν είναι πλήρως επιβεβαιωμένο το αν έλαβε η ηγεσία του ΚΚΕ μέχρι τη σύλληψη του Σιάντου (τέλη Νοεμβρίου 1939) την οδηγία της ΚΔ.

Ο Παπαγιάννης πάντως στην έκθεσή του της 25^{ης} Ιανουαρίου 1946 προς την ΚΕ του ΚΚΕ γράφει ότι η καθοδήγηση του ΚΚΕ έλαβε την οδηγία:

*Όταν είχε πιαστεί ο Γέρος [Σιάντος], και σύμφωνα με το τελευταίο γράμμα της ΚΔ, κάναμε την ΟΦΕΒΑ (Οργάνωση Φίλων Ειρήνης Βαλκανικής Αλληλεγγύης) με τον Καρβούνη επικεφαλής. Κατά τον Μάη του 1940 ήρθαν στη σοβιετική πρεσβεία περί τους εικοσιπέντε (25) υπαλλήλους με το νέο πνεύμα της πολιτικής και ζήτησαν να συνδεθούν... Αυτοί, μέσω του Κτιστάκη, μας έλεγαν ποια πρέπει να είναι η θέση μας. Η σύνδεση, η επαφή ήταν τέλη του Σεπτεμβρίου με αρχές Οκτώβρη 1939.*¹⁴⁶

Η δημιουργία της ΟΦΕΒΑ (που έγινε σύμφωνα με το τελευταίο γράμμα της ΚΔ) είναι κατά του πολέμου και υπέρ της ειρήνης, δηλαδή στην κατεύθυνση της νέας θέσης της ΚΔ. Επιπλέον το νέο πνεύμα της πολιτικής της ΚΔ που απέρρευε από το σύμφωνο Ρίμπεντροπ–Μολότωφ το επιβεβαίωσαν και οι υπάλληλοι της σοβιετικής πρεσβείας που ήρθαν τον Μάιο του 1940. Επίσης ο Κτιστάκης που συνδέθηκε με υπαλλήλους της σοβιετικής πρεσβείας αρχές Οκτωβρίου 1939 ανακοίνωσε στα μέλη της ηγεσίας τη γραμμή της ΚΔ και τη θέση που πρέπει να πάρουν για τον πόλεμο.

Συνεπώς σύμφωνα με τον Παπαγιάννη η καθοδήγηση του ΚΚΕ στα τέλη του 1939 είχε μάθει τη νέα γραμμή της ΚΔ. Αυτό που δεν είναι ξεκάθαρο από την έκθεση του είναι αν και ο Σιάντος είχε μάθει τη νέα γραμμή ή όχι. Πάντως το διάδοχο σχήμα της καθοδήγησης του ΚΚΕ, η λεγόμενη Παλιά Κεντρική Επιτροπή που συγκροτήθηκε μετά τη σύλληψη των Σιάντου–Σκαφίδα, είχε πλήρη γνώση της νέας γραμμής της ΚΔ, την οποία εφάρμοσε με συνέπεια σε όλο το επόμενο διάστημα.

---

145. ΡΚΑ, απ. 495, κ.2, θ.267, φλ.1-3, όπως παρατίθεται στο Γρηγόρης Φαράκος, *Β' Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 169-170.

146. ΑΣΚΙ, Φ 29/1/48, όπως παρατίθεται στο Ντούνια Α. Κουσίδου – Σταύρος Γ. Σταυρόπουλος, *Η υπόθεση Νίκου Πλουμπίδη*, όπ. π., σελ. 150.

ΜΕΡΟΣ Β

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η δημιουργία της Προσωρινής Διοίκησης

Τα σύννεφα του πολέμου το καλοκαίρι του 1939 έχουν πυκνώσει επικίνδυνα πάνω από την Ευρώπη. Η πολιτική του «κατευνασμού» των μεγάλων δυτικών δημοκρατιών απέναντι στην επιθετικότητα του Άξονα (της ναζιστικής Γερμανίας και της φασιστικής Ιταλίας) και το Σύμφωνο Ρίμπεντροπ–Μολότοφ ενθάρρυναν τη Γερμανία να επιτεθεί κατά της Πολωνίας την 1^η Σεπτεμβρίου 1939, η οποία δεν μπόρεσε να αντισταθεί στη γερμανική υπεροχή και κατέρρευσε μέσα σε λίγες μέρες.

Η φασιστική Ιταλία τον Απρίλιο του 1939 κατέλαβε την Αλβανία εκφράζοντας την επιθετικότητά της στα Βαλκάνια με τον πιο εμφοτικό τρόπο. Μετά την κατάληψη της Αλβανίας η Ιταλία ξεκίνησε ένα πόλεμο νεύρων κατά της Ελλάδας με δημοσιεύματα στον ιταλικό τύπο, διπλωματικά διαβήματα, επίδειξη δύναμης στα ελληνοαλβανικά σύνορα και η επίθεση κατά της Ελλάδας έγινε πλέον σαφές ότι ήταν θέμα χρόνου. Η αγωνία της Ελλάδας και του Μεταξά την περίοδο εκείνη κορυφώθηκε. Οι ενέργειες της κυβέρνησης Μεταξά ήταν πολύ προσεκτικές και πάντα στην κατεύθυνση του κατευνασμού ώστε να κερδηθεί χρόνος. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει ο Μεταξάς είχε προσανατολίσει την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στην πλευρά της Μεγάλης Βρετανίας της οποίας τα συμφέροντα στα Βαλκάνια ερχόταν σε σύγκρουση με της Ιταλίας. Επιπλέον ο Μεταξάς από την ανάληψη της εξουσίας ακόμη, τον Απρίλιο του 1936, είχε θέσει ως προτεραιότητα την πολεμική παρασκευή της χώρας και τώρα ο πόλεμος ήταν προ των θυρών.

Οι Μεταξάς–Μανιαδάκης θεωρούσαν το ΚΚΕ ως τον πιο επικίνδυνο αντίπαλο του καθεστώτος. Ήταν το μόνο κόμμα που εξακολούθησε να λειτουργεί με τυπογραφεία, εφημερίδα και παράνομο μηχανισμό, όταν τα υπόλοιπα αστικά κόμματα είχαν παύσει να υφίστανται από το βράδυ της 4^{ης} Αυγούστου. Επιπλέον το ΚΚΕ ήταν οργανικό τμήμα της ΚΔ, οι αποφάσεις της υιοθετούνταν χωρίς επιφύλαξη από αυτό και εφαρμόζονταν απαρέγκλιτα.

Η απόφαση της 5^{ης} Ολομέλειας του ΚΚΕ τον Φεβρουάριο του 1939 που δημοσιεύτηκε στον παράνομο Ριζοσπάστη στις 12 Μαρτίου, έθετε ως κυριότερο εχθρό (περισσότερο και από τον Άξονα) της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας τον μοναρχοφασισμό που χωρίς την ανατροπή του δεν θα υπήρχε τρόπος να υπερασπιστεί η ανεξαρτησία της Ελλάδας, ώθησε τον Μανιαδάκη να βρει τρόπους για να μεταστραφεί αυτή η θέση του ΚΚΕ.

Το επιτελείο του Μανιαδάκη από τους Παξινό–Χαραλαμπίδη προέκρινε το τολμηρό σχέδιο της ανάληψης της ηγεσίας του ΚΚΕ από τον ίδιο τον Μανιαδάκη και την Ασφάλεια θεωρώντας ότι αυτό αποτελεί εθνική ανάγκη, *«Αλλοιώς η Ελλάς θα εκινδύνεε κάποια μέρα ίσως να μάχεται για την ύπαρξή της σε δύο ταυτόχρονα μέτωπα, εξωτερικό και εσωτερικό»*.¹⁴⁷

Ο Σπύρος Παξινός σε απόρρητα αρχεία του εκείνης της περιόδου γράφει ότι υπήρχαν δύο τρόποι δράσεως για την Ασφάλεια.¹⁴⁸ Ο ένας ήταν η ανάληψη της ηγεσίας του ΚΚΕ από συνεργάτες της Ασφάλειας και ο δεύτερος η διάσπαση του ΚΚΕ με τη δημιουργία δεύτερου κόμματος.

147. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 40261, Πως ο κύριος Μανιαδάκης εδημιούργησε δικό του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα, σελ. 3.

148. Στο ίδιο, σελ. 2-3.

Η ίδρυση ενός νέου κομμουνιστικού κόμματος ήταν ανέφικτη γιατί, σύμφωνα με το καταστατικό της ΚΔ, σε κάθε χώρα μόνο ένα κομμουνιστικό κόμμα μπορούσε να υπάρχει. Οπότε μόνο το υφιστάμενο ΚΚΕ μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να υλοποιηθούν τα σχέδια της Ασφάλειας. Για τον πρώτο τρόπο δεν υπήρχαν οι προϋποθέσεις γιατί οι πράκτορες της Ασφάλειας που ήταν ήδη μέλη των κομματικών οργανώσεων ήταν όλοι κατώτερα στελέχη και δεν υπήρχε τρόπος ραγδαίας ανόδου τους στην κομματική ιεραρχία, ώστε να αναλάβουν την ηγεσία του ΚΚΕ. Ο δεύτερος τώρα τρόπος απαιτούσε τρεις προϋποθέσεις:

Α) Να καταστραφεί ότι είχε απομείνει από τον παράνομο μηχανισμό του ΚΚΕ (τυπογραφεία, ασύρματος κλπ).

Β) Ολοσχερής εξάρθρωση των τριών βασικών οργανώσεων του ΚΚΕ (ΚΟΑ, ΚΟΠ, ΚΟΘ) και σύλληψη των τελευταίων ηγετικών στελεχών του κόμματος που θα μπορούσαν λόγω κύρους και πείρας να αντιδράσουν και να ξεσκεπάσουν τα σχέδια της Ασφάλειας και

Γ) «Έντατική και συστηματική υπόσκαψις» των ηγετών του ΚΚΕ από τους πράκτορες της Ασφάλειας και ιδεολογική προπαρασκευή της κομμουνιστικής βάσης για τη νέα κίνηση.¹⁴⁹

Τον Σεπτέμβριο του 1939 οι προϋποθέσεις αυτές αρχίζουν να υλοποιούνται, οπότε οι Μανιαδάκης–Παξινός–Τυρίμος αρχίζουν να προετοιμάζονται για να θέσουν σε εφαρμογή το σχέδιο για τη συγκρότηση πλαστού ΚΚΕ υπό την κηδεμονία της Ασφάλειας και περιμένουν την κατάλληλη στιγμή.

Η Ασφάλεια είχε ήδη στην υπηρεσία της τους Μανωλέα, Μύτλα, Μιχαηλίδη και Τυρίμο οι οποίοι είχαν υπογράψει δηλώσεις μετανοίας και είχαν αποφυλακιστεί. Ο Τυρίμος γίνεται ο σύμβουλος των Μανιαδάκη – Παξινού και ο θεωρητικός του αντικομμουνιστικού αγώνα. Ο Γιάννης Μιχαηλίδης στην έκθεσή του προς το ΠΓ του ΚΚΕ τον Αύγουστο του 1944 γράφει για τον Τυρίμο:

Όταν λέμε Ασφάλεια, για τις προβοκάτσιες μέσα στο Κόμμα, να καταλαβαίνουμε τον Τυρίμο. Αυτός ήταν ο στοιχειώδης αυτής της δουλειάς, ο διευθύνων νους. Ότι έλεγε αυτός ήταν δεκτό και από τον Παξινό και από τον Χαραλαμπίδη.¹⁵⁰

Ο Τυρίμος τέλη Νοεμβρίου 1939¹⁵¹ έγραψε αναλυτική έκθεση προς το Υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας σχετικά με την ιδεολογικοπολιτική και οργανωτική θεμελίωση και πρακτική του εγχειρήματος. Η έκθεση που έγινε αποδεκτή από τον Μανιαδάκη δημοσιεύτηκε πολλά χρόνια αργότερα στην εφημερίδα *Ελεύθερος Κόσμος* του Σάββα Κωνσταντόπουλου στις 5 Αυγούστου 1966. Στην εισαγωγή γράφει ο Τυρίμος:

Μπροστά στο Υφ. Δημοσίας Ασφαλείας είχε εμφανιστεί, αυτή τη στιγμή μια μοναδική περίπτωση: Να πάρει στα χέρια του το ΚΚΕ, να το διαρθρώσει όπως αυτό θέλει, να κανονίζει αυτό την οργανωτική και πολιτική του γραμμή, να κάνει σύνδεση με το εξωτερικό, με την Κ.Δ, με τους οπαδούς του στην Ελλάδα, και σε δεδομένη στιγμή να δώσει τη χαριστική βολή εναντίον του ελληνικού κομμουνισμού.¹⁵²

149. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 40261, *Πως ο κύριος Μανιαδάκης εδημιούργησε δικό του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα*, σελ. 4.

150. Αρχείο ΚΚΕ – Έγγραφο 457821, *Έκθεση Γιάννη Μιχαηλίδη προς το ΠΓ του ΚΚΕ*, 9/8/1944, σελ.3.

151. Η εκτίμηση του χρόνου που γράφηκε η έκθεση προκύπτει από τη φράση : «μόλις προχθές έγινε δυνατόν να ολοκληρωθεί η σύλληψη μιας μόνον Κ.Ε, που βγήκε το 1935. Ο Σιάντος και ο Σκαφίδας ήταν τα τελευταία μέλη της». Η σύλληψη των Σιάντου-Σκαφίδα έγινε στις 21-23 Νοεμβρίου 1939.

152. Εφημερίδα *Ελεύθερος Κόσμος* 5-8-1966, σελ.7, Έκθεση Τυρίμου προς το Υφ. Δημοσίας Ασφαλείας.

Στη συνέχεια αναλύει τα πλεονεκτήματα αυτού του εγχειρήματος και αναπτύσσει το θέμα σε τρία μέρη.

Α. Μια εισαγωγή από τη διεθνή πείρα της πάλης κατά των κομμουνιστικών κομμάτων.

Β. Ποια θα είναι η τακτική του κομμουνιστικού κόμματος που θα διοικεί η Ασφάλεια.

Γ. Έκδοση και κυκλοφορία Ριζοσπάστη.

Στο πρώτο μέρος ο Τυρίμος κάνει μια αναφορά στη δράση των κομμουνιστικών κομμάτων της Ιταλίας, Βουλγαρίας, Κίνας, Πολωνίας και Γερμανίας και πως εκεί αντιμετωπίστηκαν από τις αρχές ασφαλείας.

Στο δεύτερο μέρος που σύμφωνα με τον Τυρίμο «αποτελεί την ουσία όλης αυτής της ιστορίας» αναλύει την τακτική του καθοδηγούμενου από την Ασφάλεια πλαστού κομμουνιστικού κόμματος. Χαρακτηριστικά γράφει:

Όταν θα πάρουμε στα χέρια μας το Κόμμα, τι θα γίνει; Θα κάνουμε προπαγάνδα και δράση κομμουνιστική; Θα εκδίδουμε το Ρίζο και προκηρύξεις; Θα κάνουμε στρατολογία μελών και θα οργανώσουμε εξωκομματικές οργανώσεις; Όλα αυτά θα τα κάνουμε, ή σχεδόν θα τα κάνουμε. Μα τότε λοιπόν το κέρδος; Αυτό που θα γίνει από μας τυπικά μεν θα είναι κομμουνιστικό κόμμα, ουσιαστικά όμως μια μεγάλη απόχη στα χέρια του Κράτους. Η πολιτική μας επίσης θα είναι κομμουνιστική στην επιφάνεια, μα στο βάθος και στην ουσία δηλητήριο και λεπίδι, που αργά στην αρχή, κεραυνοβόλα κατόπιν – όταν θα πρέπει –, θα παραλύσει καθολικά τόσο τον οργανωμένο κομμουνισμό, όσο και τον ανοργάνωτο, τον διάχυτο.¹⁵³

Στο τρίτο μέρος σχετικά με τον Ριζοσπάστη γράφει ο Τυρίμος:

Και όμως ο Ριζοσπάστης αργά ή γρήγορα – αυτό θα εξαρτηθεί απ' τον ρυθμό της κατάστασης όλου του Κόμματος από μας – θα γίνη ένα πέρα για πέρα αντικομμουνιστικό φύλλο. Γιατί; Απλούστατα. Εμείς μόνον στα πρώτα φύλλα θα κάνουμε μια αδιάλλακτη και συνεπώς κομμουνιστική πολιτική, κι αυτό για να πεισθούν όλοι πως εμείς αποτελούμε ότι καλό έχει στην Ελλάδα ο κομμουνισμός, και οι άλλοι (Μάθησης) είναι όργανα της Ασφάλειας. Κατόπιν όμως ο Ρίζος θ' αρχίσει να γράφει άλλα αντ' άλλων.¹⁵⁴

Στα τέλη λοιπόν του 1939, μετά την ανακάλυψη των δύο παράνομων τυπογραφείων του ΚΚΕ και του ασυρμάτου επικοινωνίας με την ΚΔ, τη σύλληψη και των τελευταίων μελών του ΠΓ του ΚΚΕ Σιάντου και Σκαφίδα και το κενό στην καθοδήγηση του ΚΚΕ οι Μανιαδάκης–Παξινός–Τυρίμος αποφασίζουν να θέσουν σε εφαρμογή το σχέδιο της συγκρότησης μιας πλαστής καθοδήγησης του ΚΚΕ στην υπηρεσία της Ασφάλειας, η οποία την κατάλληλη χρονική στιγμή θα συντασσόταν με την κυβέρνηση Μεταξά και θα διοχέτευε στους κομμουνιστές τη θέση της κυβέρνησης για τον πόλεμο. Στην έκθεση που έγραψε ο Τυρίμος προς την ΚΕ όταν συνελήφθη από την ΟΠΛΑ τον Δεκέμβρη του 1944, γράφει: «Με τη Γενική Ασφάλεια συνδέθηκα με τη συμφωνία να τους βοηθήσω να διοικήσουν το κόμμα (έστω και τυπικά) για να μπορέσουν να το χρησιμοποιήσουν όταν θα έπαιρνε μέρος η Ελλάδα στον πόλεμο. Κείνο που ζήτηγε η Γ.Α από μένα ήτανε μια θεωρητική και πρακτική ενημέρωση της άποψής της αυτής»¹⁵⁵

153. Εφημερίδα *Ελεύθερος Κόσμος* 5-8-1966, Έκθεση Μιχάλη Τυρίμου προς το Υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας, σελ.7.

154. Εφημερίδα *Ελεύθερος Κόσμος* 5-8-1966, Έκθεση Μιχάλη Τυρίμου προς το Υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας, σελ.7.

155. Αρχείο ΚΚΕ-Έγγραφο 528229, Έκθεση Μιχάλη Τυρίμου προς την ΚΕ του ΚΚΕ, 24/12/1944, σελ 1.

Τα πρόσωπα που θα συγκροτούσαν τη νέα καθοδήγηση του ΚΚΕ ήταν οι Κουτσογιάννης, Μύτλας, Μιχαηλίδης Τυρίμος και πιθανώς ο Μανωλέας, όπως είχε αποφασισθεί από τον Μανιαδάκη, την Ασφάλεια και τον Τυρίμο.

Τον Οκτώβριο του 1939 έφθασαν στον Πειραιά από τη Μασσαλία με πλαστά διαβατήρια οκτώ μέλη του ΚΚΕ που είχαν σπουδάσει στο ΚΟΥΤΒ στη Μόσχα. Τα άτομα αυτά που αποκλήθηκαν Κούτβηδες ήταν:¹⁵⁶ Όλγα Μπακόλα (ψευδώνυμο Αλίκη Καντά ή Ασπασία, ή Μαίρη), Κώστας Τζωρτζάτος (ψευδώνυμο Τάκης Πούλος), Γιώτης Μπουκίδης (ψευδώνυμο Πέτρος Ράλλης), Χρύσα Κατσίδου (ψευδώνυμο Καίτη Βασιλείου), Γιώργος Γιώσης, Μιλτιάδης Τιμογιαννάκης (ψευδώνυμο Παύλος Αδριανίτης, ή Παναγιώτης, ή Τάκης, ή Μαντούβαλος), Νίκος Χρονόπουλος (άντρας της Μπακόλα, ψευδώνυμο Νίκος Αποστολίδης) και Στρατής Καραφύλλας (ψευδώνυμο Νίκος Ράνιν). Τα άτομα αυτά από τη Μόσχα που σπούδασαν μόλις τελείωσαν τις σπουδές τους πήγαν στο Παρίσι στο λεγόμενο «Στέκι» του Παρισιού όπου υπεύθυνος ήταν ο Δημήτρης Σακαρέλος (ψευδώνυμο Ζωγράφος) για να μεθοδεύσει την παράνομη είσοδό τους στην Ελλάδα. Τα άτομα αυτά έμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα στο Παρίσι μέχρι να βρεθεί τρόπος να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Σε σημείωμα της ΕΕΚΔ με ημερομηνία 16/2/1939 που υπογράφει ο Μάρεκ (Στάνκε Δημητρώφ), Γραμματέας της ΕΕΚΔ, αναφέρεται:

2. Με το σ. Ζωγράφο βρίσκονται 8 σύντροφοι που τελείωσαν τη ΜΛΣ [Μαρξιστική Λενινιστική Σχολή], τους οποίους στείλαμε στο Παρίσι πριν από 6-7 μήνες, ώστε ο σ. Ζωγράφος να οργανώσει το ταξίδι τους στην Ελλάδα. Η αποστολή είναι δυνατή στη χώρα μόνο από παράνομο δρόμο, αλλά συναντάει εξαιρετικά μεγάλες δυσκολίες και μέχρι τώρα δεν πραγματοποιήθηκε. Αυτοί ζουν στο Παρίσι παράνομα και δύο απ' αυτούς έχουν συλληφθεί.¹⁵⁷

Τους περισσότερους όμως τους συνέλαβε η Ασφάλεια κατά την είσοδό τους στην Ελλάδα ή λίγο μετά. Οι Χρονόπουλος, Γιώσης και Τζωρτζάτος συνελήφθησαν και κλείστηκαν στην Ακροναυπλία και λίγο αργότερα μεταφέρθηκαν στην Κέρκυρα.

Ο Μιχαηλίδης είπε στον Γιάννη Ιωαννίδη για τον Τιμογιαννάκη και τους άλλους κούτβηδες που ήρθαν από τη Γαλλία ότι:

Ο Παναγιώτης [Τιμογιαννάκης] νόμιζε ότι τον περίμεναν, είχε ειδοποιήσει και τον περίμεναν. Μόλις βγήκε από το βαπόρι τον πιάσαν. Πιάσανε τότε πολλούς, μάλιστα και σκοτώσαν. Αλλά αυτόν τον πήραμε, επειδή τότε σκαρωνόταν η "ΠΔ", τον πήραμε και τον είπαμε έχουμε ορισμένα χτυπήματα κλπ, είμαστε εμείς, καλά που ήρθες εσύ από πάνω και τα λοιπά, θα γίνεις τώρα εσύ ο Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος, και να αρχίσουμε να κάνουμε οργανώσεις του Κόμματος κλπ.¹⁵⁸

Αργότερα στην περίοδο της γερμανικής κατοχής συνελήφθη και ο Τιμογιαννάκης και εκτελέστηκε από τους Γερμανούς. Η Σταματία Βιτσαρά έγραψε για τον Τιμογιαννάκη ότι «Ο Τιμογιαννάκης πιάστηκε μέσα στην κατοχή και εκτελέστηκε από τους Γερμανούς. Έχω τη γνώμη πως οι ίδιοι οι Προσωρινίτες τον παράδωσαν για να μην τους μαρτυρήσει όλες τις ατιμίες τους».¹⁵⁹

156. Το ΚΚΕ στον ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41, όπ. π., σελ. 92.

157. ΑΣΚΙ, κιβ.540/φ=2/7, όπως παρατίθεται στο Γρηγόρη Φαράκος, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου, όπ. π., σελ. 345.

158. Γιάννης Ιωαννίδης, όπ. π., σελ. 111.

159. Έκθεση Σταματίας Βιτσαρά 6/7/1946 ΑΣΚΙ Φ. 29/1/31, όπ. π., σελ. 158.

Ο Τιμογιαννάκης, ο Καραφύλλας και η Μπακόλα κατόρθωσαν να συνδεθούν με τη γιάφκα της οδού Σύρου 27 στην Κυψέλη την οποία κρατούσε ο Κουτσογιάννης (ο οποίος όμως ήταν πράκτορας της Ασφάλειας). Ο Κουτσογιάννης τους συστήθηκε ως μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ και τους απομόνωσε πειθοντάς τους ότι δεν έπρεπε να έρθουν σε επαφή με κανέναν άλλον εκτός από αυτόν διότι η Ασφάλεια έκανε θραύση.¹⁶⁰

Ο Μιχαηλίδης γράφει στην έκθεσή του για τη σύνδεση του Τιμογιαννάκη με τον Κουτσογιάννη:

Πως συνδέθηκαν μ' αυτούς; Μούπε αυτοί τον είχαν πάρει από τη γιάφκα που πήγε όταν ήρθε από το εξωτερικό. Τη γιάφκα αυτή την ήξερε η ασφάλεια (...). Όταν τον πήραμε τον πήγαν σ' ένα σπίτι και τον κλείσανε με τη δήλωση ότι δεν πρέπει να βγει από κει χωρίς έγκριση του ΠΓ. Του παρουσίασαν και ένα γράμμα του Σιάντου κατασκευασμένο από την ασφάλεια, που του συνιστούσε να φυλάγεται και να κάνει υπομονή. Επέμενε με τον κατηγορηματικό τρόπο ότι ήτανε γράμματα του Σιάντου, ενώ εγώ είχα μάθει ότι του το κατασκεύασε η ασφάλεια.¹⁶¹

Τα τρία αυτά άτομα είχαν πειστεί από τον Κουτσογιάννη ότι, αφού η καθοδήγηση του κόμματος είχε εξαρθρωθεί, έπρεπε να δημιουργηθεί ένα προσωρινό όργανο που θα αναλάμβανε την καθοδήγηση του ΚΚΕ. Επιπλέον πίστευαν ότι η εξάρθρωση της ΚΕ που είχε εκλεγεί στο 6^ο Συνέδριο το 1935 οφειλόταν στην ύπαρξη χαφιέδων στα ανώτατα κλιμάκια του κόμματος. Τα άτομα αυτά που είχαν έρθει από την ΚΔ θα προσέδιδαν κύρος στην πλαστή καθοδήγηση, μάλιστα η Όλγα Μπακόλα είχε μαζί της και οδηγίες της ΚΔ για το ΚΚΕ.¹⁶²

Η Ασφάλεια εκτός από τα στελέχη του ΚΚΕ που είχαν προσχωρήσει σε αυτή είχε επιπλέον και τους κούτβηδες, οι οποίοι αγνοούσαν ότι είναι υπό την κηδεμονία του Μανιαδάκη και της Ασφάλειας και θα ήταν η βιτρίνα στο στήσιμο της Προσωρινής Διοίκησης. Τα βασικά στηρίγματα της καθοδήγησης που θα συγκροτούσε ο Μανιαδάκης και η Ασφάλεια ήταν ο Τυρίμος ως ιδεολογικός υπεύθυνος, ο Μιχαηλίδης ως ο εντολοδόχος του αρχηγού του ΚΚΕ Ζαχαριάδη από τη φυλακή της Κέρκυρας για την κάθαρση του κόμματος, οι Κούτβηδες ως απεσταλμένοι της ΚΔ και ο Κουτσογιάννης που τους στρατολόγησε στην υπηρεσία της Ασφάλειας εν αγνοία τους.

Ο Τυρίμος γράφει σχετικά: «*Την ΠΔ την πατρονάριζα θεωρητικά εγώ αναμφισβήτητα. Δεν μπορούσε όμως να στηριχτεί σε καμιά περίπτωση, χωρίς τις οργανώσεις τις 4 που είχε φτιάξει η ΓΑ, χωρίς το κύρος του Μιχαηλίδη και δίχως το μπερδεμα των παιδιών του εξωτερικού [κούτβηδες]*».¹⁶³

Η συγκρότηση της καθοδήγησης αυτής δεν ήταν πλέον δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Το δύσκολο εγχείρημα ήταν να πείσουν τα μέλη και τα στελέχη του ΚΚΕ (ελεύθερα και φυλακισμένα) ότι αυτή είναι πλέον η καθοδήγηση του κόμματος. Και τέλος έπρεπε να πάρουν τις ευλογίες της Κέρκυρας και της Ακροναυπλίας, δηλαδή του Ζαχαριάδη και του Ιωαννίδη αντίστοιχα.

---

160. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 40261, *Πως ο κύριος Μανιαδάκης edημιούργησε δικό του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα*, σελ. 8.

161. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 457821, *Έκθεση Γιάννη Μιχαηλίδη προς το ΠΓ του ΚΚΕ*, 9/8/1944, σελ. 9.

162. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 40261, *Πως ο κύριος Μανιαδάκης edημιούργησε δικό του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα*, σελ. 8.

163. ΑΣΚΙ, κιβ. 481, κωδ.29/1/66 και 68, όπως παρατίθεται στο Γρηγόρης Φαράκος, *Β' Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου*, όπ. π., σελ. 319.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η «σύσκεψη των στελεχών» της 9^{ης} Γενάρη 1940

Στις αρχές Ιανουαρίου του 1940 όλα από την πλευρά της Ασφάλειας είχαν λεπτομερώς καταστρωθεί και ήταν έτοιμα για τη δημιουργία της πλαστής καθοδήγησης του ΚΚΕ, της λεγόμενης Προσωρινής Διοίκησης.

Το βράδυ της Παρασκευής 9 Ιανουαρίου σε κάποιο σπίτι στα Πατήσια άρχισε τις εργασίες της η «σύσκεψη στελεχών του ΚΚΕ Αθηνών – Πειραιώς». Το σπίτι αλλά και η ευρύτερη περιοχή φυλασσόταν από κλιμάκιο της Ασφάλειας ώστε να διευκολυνθεί η συγκέντρωση των ατόμων που θα λάμβαναν μέρος, αλλά και για να αποφευχθεί τυχαία σύλληψη. Η παρουσία της Ασφάλειας ήταν διακριτική και δεν έγινε αντιληπτή από κανένα.

Και όμως η Ασφάλεια, εν αγνοία τους βέβαια, είχε περικυκλώσει αθέατα το σπίτι όπου γινόταν η σύσκεψη, ώστε να μην τους ενοχλήσει τίποτε. Ασφαλώς μια τέτοια σύσκεψη όπου η αστυνομία προστάτευε εχθρούς του καθεστώτος, ώστε να μπορέσουν να εξυφάνουν ανενόχλητοι τα συννομοτικά των σχέδια, είναι κάτι εκπληκτικό.¹⁶⁴

Στη σύσκεψη συμμετείχαν 23 άτομα (20 από τις ΚΟΑ – ΚΟΠ και 3 από την ΟΚΝΕ). Συμμετείχαν οι πράκτορες της Ασφάλειας Δ. Κουτσογιάννης (ψευδώνυμο Δημητριάδης ή Ψαράς), Τ. Μύτλας, Δ. Μαλιτσικιώτης, Δ. Μαύρος (ψευδώνυμο επίσης Δημητριάδης) και ο Γ. Μιχαηλίδης. Σύμφωνα με τον Μιχαηλίδη συμμετείχαν οι Κούτβηδες Μιλτιάδης Τιμογιαννάκης, Όλγα Μπακόλα και Στρατής Καραφύλας καθώς και άλλοι ανύποπτοι κομμουνιστές και κομμουνίστριες.¹⁶⁵

Στη σύσκεψη αυτή, όπως και στις υπόλοιπες που ακολούθησαν, ο Τυρίμος δεν παραβρέθηκε. Ο Μανωλέας δεν είναι βέβαιο ότι συμμετείχε στην Προσωρινή Διοίκηση (ΠΔ). Ούτε ο Μιχαηλίδης, ούτε ο Τυρίμος τον αναφέρουν στις εκθέσεις που έγραψαν προς την ΚΕ του ΚΚΕ το 1944. Στην περίπτωση που είχε κάποια ανάμιξη στην ΠΔ αυτή μάλλον περιοριζόταν σε θεωρητικό επίπεδο και ποτέ δεν συμμετείχε σε κάποια συγκέντρωση μελών της ΠΔ. Ο λόγος ήταν ότι η δήλωσή του στην Κέρκυρα και η διαγραφή του από το ΚΚΕ στην 5^η Ολομέλεια της ΚΕ τον Φεβρουάριο του 1939, τον είχε στοχοποιήσει σαν δηλωσία και χαφιέ της Ασφάλειας. Επίσης, από τα δημοσιεύματα του Ριζοσπάστη η δράση του (δήλωση, διαγραφή και συνεργασία με την Ασφάλεια) είχε γίνει γνωστή στα μέλη του κόμματος και η φανερή συμμετοχή του ήταν απαγορευτική. Ο Μανωλέας πιθανώς να ήταν σύμβουλος των Μανιαδάκη–Παξινού, χωρίς όμως να έρχεται σε επαφή ακόμη και με τους Μιχαηλίδη–Τυρίμο.

Στη σύσκεψη τηρήθηκαν όλες οι κομματικές διαδικασίες. Πρόεδρος ορίστηκε η Μπακόλα, ενώ στο τιμητικό προεδρείο εξέλεξαν συμβολικά τον Νίκο Ζαχαριάδη. Η σύσκεψη εξέλεξε **τριμελή Προσωρινή Διοικητική Επιτροπή** που επικράτησε ως Προσωρινή Διοίκηση (ΠΔ), με γραμματέα τον Μιλτιάδη Τιμογιαννάκη και μέλη τους Καραφύλα και Μπακόλα. Αμέσως μετά στην ΠΔ μπήκαν και οι πράκτορες της Ασφάλειας Κουτσογιάννης, Μαλιτσικιώτης και Μαύρος και λίγο αργότερα στη θέση του Μαύρου τοποθετήθηκε ο Μιχαηλίδης, ενώ σύμφωνα με τον Μιχαηλίδη συμμετείχε

164. Αρχείο ΚΚΕ – Έγγραφο 40261, Πως ο κύριος Μανιαδάκης εδημιούργησε δικό του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα, σελ. 9.

165. Αρχείο ΚΚΕ–Έγγραφο 457821, Έκθεση Γιάννη Μιχαηλίδη προς το ΠΓ του ΚΚΕ, 9/8/1944, σελ. 8.

και ο Μύτλας. Σύμφωνα με τον Τυρίμο την ΠΔ αποτελούσαν οι Κουτσογιάννης, Τιμογιαννάκης, Καραφύλας, Μπακόλα, Μιχαηλίδης και Μύτλας.¹⁶⁶ Το κεντρικό άρθρο του πολυγραφημένου Ριζοσπάστη της ΠΔ της 16^{ης} Γενάρη 1940 έγραφε:

9 του Γενάρη 1940

Να μια μέρα που θα παραμείνη ιστορική για το επαναστατικό κίνημα της χώρας μας. Μια μέρα που οι αυριανοί ιστορικοί της επαναστατικής ιστορίας της πατρίδας μας θα σταθούνε μπροστά της με σεβασμό κι ευγνωμοσύνη και θα ξεφυλίσουν με στοργή τα χαρτιά και τα ντοκουμέντα που θ' αφοράνε τις ιστορικές της αποφάσεις. Τι είν' εκείνο που τη μέρα αυτή την ανεβάζει τόσο ψηλά, την κάνει νέο σταθμό και καινούργια αφετηρία για το κόμμα μας και για την επαναστατική μας ιστορία;

Τρία πράγματα κατά τη γνώμη μας: α) Το ότι θέτει τέρμα σε μια χαφιεδική δράση 3 και πάνω χρόνων, ξεκαθαρίζει το κόμμα και του δίνει τη δυνατότητα μιας νέας θυελλώδους ανάπτυξης. β) Το γεγονός πως αυτή η συντριβή του χαφιεδισμού που κατάτρωγε τα σπλάχνα του γίνεται μέσα στην περίοδο του δεύτερου ιμπεριαλιστικού πολέμου που το κόμμα μας έχει βαρυνά ιστορικά καθήκοντα να επιτελέσει και γ) γιατί το κόμμα σήμερα διέκρινε τα πολιτικά του λάθη, διόρθωσε τη γραμμή του, ξεκαθάρισε τη πολιτική του προοπτική. Να οι λόγοι που κάνουν τη μέρα αυτή εστία νέου φωτός για το Κόμμα μας. Οι οργανώσεις Αθηνών-Πειραιώς θα μπορούν να είναι περήφανες για το έργο που έχουν καταπιασθή. Είναι το πιο ρωμαλέο και σοβαρό επαναστατικό έργο της τελευταίας τριετίας. Με πίστη στις δυνάμεις του εργαζόμενου λαού και πεποίθηση στη ζωτικότητα του επαναστατικού-λαϊκού κινήματος ας εργασθούμε όλοι μας με φανατισμό και ταξικό μίσος, με αυταπάρνηση και αυτοθυσία, για την εφαρμογή της γραμμής του κόμματος παραμερίζοντας τους δειλούς, εμψυχώνοντας και ενθουσιάζοντας τους διστακτικούς, σπρώχνοντας τους βραδυπορούντας.¹⁶⁷

Η ανακοίνωση συνόψιζε σε τρία θέματα τα αποτελέσματα της σύσκεψης. Στον τερματισμό της χαφιεδικής δράσης των Μάθηση – Παπαγιάννη και στο ξεκαθάρισμα του κόμματος, στα ιστορικά καθήκοντα του κόμματος στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και στη διόρθωση της πολιτικής γραμμής του, αφού διαπιστώθηκαν τα λάθη του.

Η σύσκεψη αποφάσισε τη διαγραφή των Μάθηση – Παπαϊωάννου (Παπαγιάννη), απέστειλε χαιρετιστήριο στους φυλακισμένους και εξορίστους αντιφασίστες και προς τους «ηρωικούς αρχηγούς» του ΚΚΕ Ζαχαριάδη – Νεφελούδη – Παρτσαλίδη. Στη δεύτερη σελίδα του Ριζοσπάστη υπήρχε η σημείωση:

Κάνουμε γνωστό πως το προσωρινό Π.Γ. σε λίγες μέρες θα κυκλοφορήσει πολυγραφημένη όλη την εισήγηση του σ. Τάκη (σ.σ ψευδώνυμο του Τιμογιαννάκη) στη σύσκεψη, την οποία θα πρέπει όλοι οι σ. να φροντίσουν να βρουν και να διαβάσουν με προσοχή, γιατί αναπτύσσει το όλο ζήτημα πλατειά.¹⁶⁸

Τα θέματα της κομματικής σύσκεψης ήταν τρία. Το πρώτο αφορούσε τις συλλήψεις των στελεχών του ΚΚΕ και συνδεόταν με τον «κομματικό χαφιεδισμό». Το δεύτερο αφορούσε τον πόλεμο και τη στάση των κομμουνιστών, σε περίπτωση που η Ελλάδα δεχόταν επίθεση, ενώ το τρίτο θέμα περιλάμβανε οργανωτικά ζητήματα, όπως εκλογή

166. Αρχείο ΚΚΕ-Έγγραφο 528229, Έκθεση Μιχάλη Τυρίμου προς την ΚΕ του ΚΚΕ, 24/12/1944, σελ 1.

167. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 68192, Ριζοσπάστης της Προσωρινής Διοίκησης 16/1/1940, σελ. 1.

168. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 68192, Ριζοσπάστης της Προσωρινής Διοίκησης 16/1/1940, σελ. 2.

καθοδηγητικού οργάνου, έκδοση Ριζοσπάστη και διάφορα άλλα. Εισηγητής στο πρώτο θέμα ήταν ο Μαλιτσικιώτης, ενώ στο δεύτερο ο Κουτσογιάννης.

Η ανακοίνωση της «σύσκεψης στελεχών» που δημοσιεύτηκε στο πρώτο τεύχος του δισέλιδου πολυγραφημένου Ριζοσπάστη που εξέδωσε η Προσωρινή Διοίκηση στις 16 Ιανουαρίου ήταν η εξής:

Στις 9 τ.μ. συνήλθε στην Αθήνα η σύσκεψη των στελεχών των κομμουνιστικών οργανώσεων Αθηνών-Πειραιώς με συμμετοχή και αντι/πειών των κομμουνιστικών νεολαίων των δύο πόλεων. Θέματα της σύσκεψης αυτής ήταν:

α) οι συλλήψεις των σ. του Π.Γ, ο κομματικός χαφιεδισμός και τα καθήκοντα των δύο οργανώσεων μας, β) ο δεύ(τ)ερος ιμπεριαλιστικός πόλεμος, η θέση της Ελλάδας και τα καθήκοντα του κόμματός μας και γ) Εκλογές μιας προσωρινής τριμερούς Διοικητικής Επιτροπής του Κόμματος.

Ο προϊστάμενος της σύσκεψης

Σημείωση : Στη σύσκεψη αυτή πήρανε μέρος 20 αντιπ/ποι των δύο οργανώσεων του κόμματός μας, επίσης 3 σ. αντιπρόσωποι των δύο οργανώσεων της Κ.Ν. Συνολικά 23.

Η σύσκεψη έβγαλε μια τριμελή Διοικητική επιτροπή προσωρινή, με την εντολή σε σύντομο διάστημα να συγκεντρώσει γύρω της και τις πιο βασικές επαρχιακές οργανώσεις και να τραβήξει για Πανελλαδική συνδιάσκεψη. Επίτιμος πρόεδρος της σύσκεψης εξελέγη ο σ. Ζαχαριάδης. Επίσης η σύσκεψη ----- μια απόφαση για τους χαφιεδισμούς μέσα στο κόμμα μας και την ανάγκη να κοπή κάθε επαφή με τα υπολείμματα της Παλιάς Κ.Ε. και δεύτερη για την ως τώρα πολιτική γραμμή του Κόμματός μας και τα καθήκοντα μας στη τρέχουσα στιγμή. Ακόμα ενέκρινε την άμεση έκδοση Ρίζου, χαιρετιστήριο προς τους συντρόφους φυλακισμένους και εξορίστους και ειδικά προς τους τρεις ηρωικούς αρχηγούς μας Ζαχαριάδη, Νεφελούδη, Παρτσαλίδη. Επίσης η σύσκεψη πήρε απόφαση διαγραφής των Μάθηση και Παπαϊωάννου, σαν χαφιέδων στην υπηρεσία του υπουργείου Ασφαλείας.¹⁶⁹

Ο Δ. Μαύρος άνοιξε τις εργασίες της σύσκεψης λέγοντας : «...Προτείνω ως πρόεδρο της συζήτησης τη σ. Ασπασία, που όπως ξέρετε ήρθε πριν δύο μήνες από τη Μόσχα. Εκεί σπούδασε στη Σχολή Στελεχών Λενίνσκυ και έχει φέρει μαζί της τις οδηγίες της ΚΔ για την παραπέρα οργάνωση του αγώνα στην Ελλάδα».¹⁷⁰

Στη συνέχεια πήρε το λόγο η Μπακόλα και υποστήριξε με θέρμη:

Σύντροφοι, οι συλλήψεις που έγιναν απ' το Μάη του 1938 δεν μπορούν να αποδοθούν μόνο στο χαφιέ Δαμασκόπουλο. Είναι φανερό πως υπάρχουν κι άλλοι προδότες. Υπάρχει μέσα στο ΠΓ κάποιος χαφιές. (...) Οι οργανώσεις Αθήνας-Πειραιά και της ΟΚΝΕ πρέπει να ξεκόψουν κάθε επαφή με το Μάθηση και τον Παπαγιάννη που έμειναν στο μηχανισμό (...) να διαγραφούν και ξεσκεπαστούν οι προβοκάτορες Μάθησης και Παπαγιάννης, να μελετηθεί η δραστηριότητα των μελών Αθήνας - Πειραιά, να ανασυγκροτηθούν οι επαρχιακές οργανώσεις του ΚΚΕ...¹⁷¹

169. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 68192, Ριζοσπάστης της Προσωρινής Διοίκησης 16/1/1940, σελ. 1.

170. Ντούνια Α. Κουσίδου - Σταύρος Γ. Σταυρόπουλος, Η υπόθεση Νίκου Πλουμπίδη, εκδόσεις Διογένης, Αθήνα 1998, σελ. 96.

171. Στο ίδιο, σελ. 96.

Για το δεύτερο ζωτικό θέμα του πολέμου και της στάσης του κόμματος εισηγητής ήταν ο Κουτσογιάννης. Τα βασικά θέματα της εισήγησης, την οποία είχε γράψει ο Τυρίμος, ήταν τα παρακάτω:

α) *Η φασιστική Ιταλία πρόκειται να χτυπήσει τα Βαλκάνια. Πίσω από τους επιθετικούς τους σκοπούς βρίσκονται οι Αγγλογάλλοι που θα της παραχωρήσουν τα Βαλκάνια για να εξαγοράσουν την μη συμμετοχή της στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας. Αν η Ιταλία χτυπήσει την Ελλάδα υποκινούμενη από τους Αγγλογάλλους, είναι βέβαιον ότι η Βασιλομεταξική δικτατορία δεν θα αντιδράσει. Οπότε θα είναι χρέος των κομμουνιστών να αντισταθούν σ' αυτήν την εθνική προδοσία, καθώς επίσης και να δουλέψουν για τη δημιουργία ενός γερού και ουδέτερου Βαλκανικού Μπλόκ.*

β) *Αν όμως η δικτατορία αποφασίσει να αντισταθεί στην επιδρομή των φασιστών ιμπεριαλιστών, τότε το ΚΚΕ θα καλέσει το λαό σε γενικό ξεσήκωμα κατά της επιδρομής, θα βοηθήσει επομένως την Κυβέρνηση Μεταξά. Καθήκον επομένως του ΚΚΕ είναι να προπαρασκευάσει και να δια φωτίσει από τώρα το λαό, για το ενδεχόμενο να βρεθεί η Ελλάδα μπλεγμένη σε πόλεμο κατά του Άξονα.*

γ) *Το κόμμα μας κατά το παρελθόν έπεσε σε λάθη στο θέμα της πολιτικής του γραμμής. Τα σπουδαιότερα απ' αυτά είναι:*

1) *Η σχηματική-μηχανική εκτίμηση της εξωτερικής πολιτικής της βασιλομεταξικής δικτατορίας, που οδήγησε το ΚΚΕ στο λανθασμένο συμπέρασμα, ότι η Ελλάδα υπηρετεί τον Άξονα και μεταβλήθηκε σε γερμανικό προτεκτοράτο. Το σφάλμα αυτό γέννησε και πολλά άλλα. Η θέση αυτή δεν είχε καμμία σχέση με την αντικειμενική πραγματικότητα και δεν στηριζότανε πάνω σε βαθιά Μαρξιστικολενινιστική κριτική και μελέτη γεγονότων.*

2) *Κακή εκτίμηση του συμφώνου Θεσ/νίκης, το οποίο είχε χαρακτηριστεί από το ΚΚΕ σαν βήμα προς τον πόλεμο, ενώ ήταν βήμα προς την ειρήνη.*

3) *Η θέση του ΚΚΕ μέχρι τότε στο θέμα της Βαλκανικής συνεργασίας.¹⁷²*

Στο θέμα του πολέμου λοιπόν η ΠΔ, δηλαδή ο Μανιαδάκης και οι επιτελείς του διατυπώνουν τη γραμμή της κυβέρνησης Μεταξά, δηλαδή σε περίπτωση επίθεσης από την Ιταλία στην οποία η ελληνική κυβέρνηση θα αντισταθεί, τότε το ΚΚΕ θα καλέσει τον λαό σε γενικό ξεσήκωμα και θα βοηθήσει την κυβέρνηση Μεταξά. Επιπλέον θα προπαρασκευάσει και θα δια φωτίσει τον λαό για τον πόλεμο με τον Άξονα.

Δηλαδή ο πόλεμος για το ΚΚΕ και τους κομμουνιστές θα είναι αντιφασιστικός και εθνικοαπελευθερωτικός με σκοπό την υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας και όχι ιμπεριαλιστικός και από τις δύο πλευρές, όπως ήταν η πρόσφατη θέση της ΚΔ.

Επιπλέον ασκείται οξεία κριτική στις παλιότερες εκτιμήσεις του ΚΚΕ για την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά χαρακτηρίζοντάς τις εντελώς εσφαλμένες, οπότε συντάσσεται και στο θέμα αυτό με τις θέσεις της Κυβέρνησης Μεταξά. Οι λανθασμένες θέσεις του ΚΚΕ ήταν :

α) η Ελλάδα υπηρετεί τον Άξονα και μεταβάλλει τη χώρα σε γερμανικό προτεκτοράτο.

β) το σύμφωνο της Θεσσαλονίκης ως βήμα προς τον πόλεμο.

γ) η Βαλκανική συνεργασία.

Οι λάθος εκτιμήσεις οφειλόταν σε επιφανειακές σχηματικές-μηχανικές εκτιμήσεις των γεγονότων και στη μη βαθιά μαρξιστικολενινιστική μελέτη τους. Επιπλέον διακηρύττεται ότι «το κόμμα σήμερα διέκρινε τα πολιτικά του λάθη, διορθώνει τη γραμμή του και ξεκαθαρίζει την πολιτική προοπτική του».

---

172. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 40261, Πως ο κύριος Μανιαδάκης εδημούργησε δικό του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα, σελ. 12-13.

Ο Τυρίμος στην έκθεσή του προς το Υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας τον Νοέμβριο του 1939 στο Γ' μέρος είχε αναλύσει την πολιτική που θα ακολουθούσε ο Ριζοσπάστης της Ασφάλειας:

Εκείνο που μοιάζει σαν αρνητικό στοιχείο στην υπόθεση αυτή είναι η έκδοση Ριζοσπάστη και η κυκλοφορία κάπου κάπου επαναστατικών προκηρύξεων. Και όμως, ο Ριζοσπάστης αργά ή γρήγορα – αυτό θα εξαρτηθεί απ' τον ρυθμό της κατάστασης όλου του Κόμματος από εμάς – θα γίνει ένα πέρα για πέρα αντικομμουνιστικό φύλλο. Γιατί; Απλούστατα. Εμείς μόνον στα πρώτα φύλλα θα κάνουμε μια αδιάλλακτη και συνεπώς κομμουνιστική πολιτική, κι αυτό για να πεισθούν όλοι πως εμείς αποτελούμε ό,τι καλό έχει στην Ελλάδα ο κομμουνισμός, και οι άλλοι (Μάθησης) είναι τα όργανα της Ασφάλειας. κατόπιν ο Ρίζος θ' αρχίσει να γράφει άλλα αντ' άλλων. (...) Ωστε στα χέρια μας ο Ρίζος από όργανο κομμουνιστικό, θα μετατραπή σε φύλλο διαλυτικό, σε όργανο αποσύνθεσης. Το μόνο που θα μείνει θα είναι κάμποση φρασεολογία και αρκετό βρισίδι της Ασφάλειας, τίποτε άλλο.¹⁷³

Σύμφωνα με την ανάλυση του Τυρίμου για να δημιουργηθεί θετική εικόνα για την ΠΔ οι συντάκτες του πρώτου τεύχους του Ριζοσπάστη της 16^{ης} Ιανουαρίου εξαπολύουν επίθεση στον Μεταξά και την κυβέρνησή του με φράσεις όπως:

«Βασιλομεταξική πανούκλα», «καθεστώς της σκλαβιάς, της βαρβαρότητας και των εθνικών προδοσιών», «καθεστώς που ατιμάζει την Ελλάδα και την ιστορία του ηρωικού λαού μας» και ζητά την ανατροπή του καθεστώτος: «δε θα αργήσει η μέρα που θα γκρεμισθή και διάπλατα θα ανοιχθή η λεωφόρος προς τη λευτεριά, την ευημερία, τη πρόοδο και το πολιτισμό της πατρίδας μας», «να θέσουμε τέρμα στο καθεστώς που ατιμάζει τη χώρα μας και προσβάλλει το λαό μας».

Η σύσκεψη αποφασίζει τη διαγραφή των Μάθησης–Παπαγιάννη ως προβοκάτορες της Ασφάλειας και όργανα στην υπηρεσία του Υπουργείου Ασφαλείας. Ζητά από όλα τα μέλη του ΚΚΕ και τις οργανώσεις να κόψουν κάθε επαφή με τα «αισχρά και πουλημένα καθάρματα» και να φροντίσουν να έρθουν σε επαφή με οποιαδήποτε άλλα μέλη του κόμματος ή νεολαίας Αθηνών και Πειραιά.

Δίνονται επίσης βιογραφικές πληροφορίες για τους Μάθησης–Παπαγιάννη:

Βιογραφικές πληροφορίες για τους δύο πιο πάνω χαφιέδες:

α) Ο Μάθησης ήταν ιδιωτικός υπάλληλος και ανακατεύτηκε με τον κομμουνισμό κατά το 1925. Στοιχείο διανοουμενίστικο μα επίσης και κουτσαβακίστικο και μάγκας της Πλάκας. Όλη του η δουλειά ήτανε στην εργατική βοήθεια στη περίοδο 1927 κατόπιν τα κατάφερε και πήγε στη Μόσχα για το Σχολειό. Σπουδαίο κάθαρμα και καταφερτζής, έμεινε απάνω πολλά χρόνια, ήλθε στην Ελλάδα το 1935 κι από τη πρώτη στιγμή μπήκε στο Κεντρικό μηχανισμό του Π.Γ. στη στρατιωτική δουλειά. Από τότες 5 ολόκληρα χρόνια ελεύθερα μέσα στην Αθήνα και ενώ όλοι γύρω του πέφτουν αυτός μένει ορθός και ασύλληπτος. Δεν πιάστηκε και δεν πήγε εξορία ή φυλακή ούτε μια φορά. Το β) κάθαρμα ο Παπαγιάννης είναι ένας παλιός χωροφύλακας που σύμφωνα με τους κομματικούς κανονισμούς δεν θάπρεπε να πάει πάνω από γραμματέας πυρήνα. Αυτός τώρα τα κατάφερε, αφού δεν άφησε ρουθούνι μέσα στο Π.Γ. και με τους Σιάντο-Σκαφίδα να αποτελούν μια τριάδα. Το κόμμα πάντα τον έβλεπε με δυσπιστία, ουδέποτε τον χρησιμοποίησε σε

173. Εφημερίδα *Ελεύθερος Κόσμος* 5-8-1966, σελ.7, Έκθεση Τυρίμου προς το Υφ. Δημοσίας Ασφαλείας.

σοβαρή πολιτική και οργανωτική δουλειά πριν τη δικτατορία. Μετά τις συλλήψεις του σ. Νεφελούδη κλπ. Χρησιμοποιήθηκε στην αρχή Γραμματέας του Πειραιά και μετά της Σαλονίκης. Στη Σαλονίκη όμως πιάστηκε όλη η οργάνωση εκτός από τον ίδιο. Πιάστηκαν περίπου 300 άτομα όλα μέλη του κόμματος. Πιάστηκαν όλα τα μέλη της Ε.Π., όλοι οι γραμματείς αχτιδών και οι αχτιδικές επιτροπές. Έμεινε το ξαναλέμε μόνο αυτός και καμιά δεκαριά απλά μέλη. Το Π.Γ. (Σιάντος) ασχολήθηκε με αυτή την ιστορία, πραγματικά πολύ ύποπτη ιστορία. Τον τιμώρησε για 6 μήνες να παραμένει σαν απλό μέλος και εν τω μεταξύ να εξετάσει την όλη υπόθεση. Δυστυχώς η υπόθεση δεν εξετάστηκε στα σοβαρά. Όταν πέρασε λίγος καιρός τον ξαναχρησιμοποίησαν και όταν πιάστηκαν οι σ. Θέος, Πλουμπίδης κλπ τον πήραν στο Π.Γ. Αυτοί είναι οι δύο κύριοι που σήμερα ζητάνε να συνδεθούν και πάλι με τις οργανώσεις μας για να μας δώσουν τελικά και όλους εμάς στην ασφάλεια.¹⁷⁴

Στις βιογραφικές πληροφορίες αναπτύσσεται η «εντατική και συστηματική υπόσκαψις των ηγετών του ΚΚΕ» που αναφέρει η έκθεση Παξινού. Ο Μάθησης λοιπόν είναι στοιχείο διανοουμενίστικο, αλλά και κουτσαβακίστικο και μάγκας της Πλάκας με ελάχιστη κομματική δουλειά. Όψιμος κομμουνιστής, καταφερτζής, πήγε στη Μόσχα στις κομματικές Σχολές για σπουδές και έμεινε για πολλά χρόνια. Γύρισε το 1935 και μπήκε στο μηχανισμό του ΠΓ υπεύθυνος για τον στρατιωτικό τομέα. Εκινείτο στην Αθήνα για 5 χρόνια χωρίς να συλληφθεί, ενώ όλοι γύρω του πέφτουν. Δεν συνελήφθη ούτε μια φορά, δεν πήγε φυλακή ή εξορία, σε αντίθεση με τα άλλα στελέχη του ΚΚΕ. Ο Παπαγιάννης είναι κάθαμα και παλιός χωροφύλακας, ανίκανος ούτε για τη θέση γραμματέα πυρήνα. Το κόμμα τον έβαλε στην ΚΕ και στο ΠΓ μετά τις εκτεταμένες συλλήψεις στελεχών τον Απρίλιο του 1938 και του ανάθεσε αρχικά τη Γραμματεία της ΚΟΠ και μετά της Επιτροπής Πόλης της Κομματικής Οργάνωσης Θεσσαλονίκης, όπου διέφυγε τη σύλληψη, ενώ όλη η οργάνωση συνελήφθη. Ο Σιάντος τον τιμώρησε με 6 μήνες απομάκρυνση από την ΚΕ και το ΠΓ, αλλά δεν εξέτασε την υπόθεση του με σοβαρότητα και λίγο αργότερα με τη σύλληψη των Θεού-Πλουμπίδη ξαναμπήκε στο ΠΓ. Οι αιχμές κατά του Σιάντου είναι σαφείς γιατί με κάποιο «ύποπτο τρόπο» προστάτευσε τον Παπαγιάννη, ο οποίος αν του επιτραπεί θα δώσει στην Ασφάλεια και τα ελάχιστα εναπομείναντα μέλη. Η αναφορά στον Σιάντο και οι σκιές που δημιουργούνται για το πρόσωπό του είναι επίσης ενταγμένες στο πλαίσιο της «εντατικής και συστηματικής υποσκάψεως των στελεχών του ΚΚΕ».

Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ που εκδόθηκε με ημερομηνία 16 Ιανουαρίου 1940 στους τίτλους της πρώτης σελίδας περιείχε τα εξής:

Με κεφαλαία γράμματα γραμμένα στο χέρι ο τίτλος «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ». Κάτω από τον τίτλο γραμμένο με γραφομηχανή το μότο «ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΕΝΩΘΕΙΤΕ» και η φράση «ΕΠΙΣΗΜΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΚΕ (Ε.Τ.Κ.Δ.)».

Στην επόμενη γραμμή:

«Έκδοση της προσωρινής Διοίκησης του Κ.Κ.Ε που βγήκε απ' τη σύσκεψη των στελεχών των Κ.Ο. Αθηνών-Πειραιώς». Η φράση αυτή από το τέταρτο φύλλο του Ριζοσπάστη τον Απρίλιο, που βγήκε έντυπο και όχι πολυγραφημένο, και μετά δεν ξαναμπήκε στους τίτλους της πρώτης σελίδας. Στην επόμενη γραμμή:

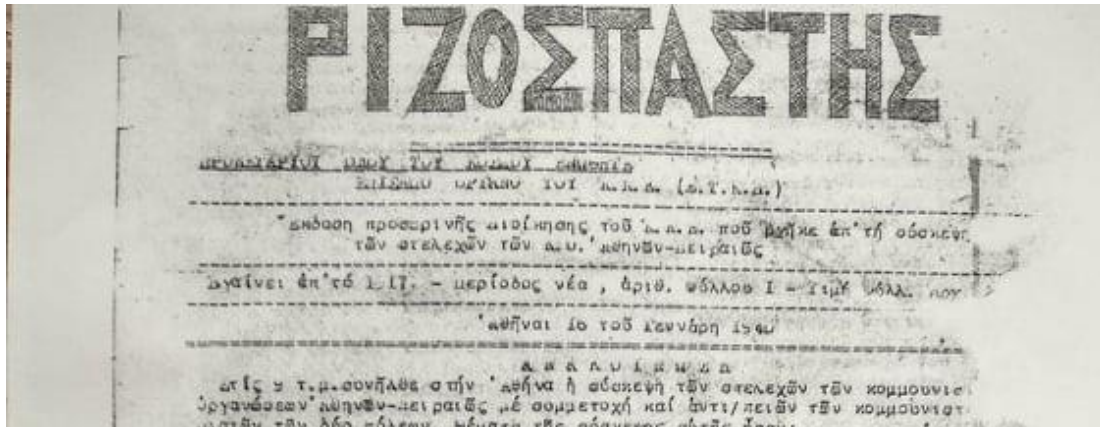
«Βγαίνει από το 1917 – Περίοδος νέα, αριθ. Φύλλου Ι – Τιμή Φύλλ. Δρχ. 2».

Και στην επόμενη γραμμή:

«Αθήνα 16 του Γεννάρη 1940».

---

174. Αρχείο ΚΚΕ - Έγγραφο 68192, Ριζοσπάστης της Προσωρινής Διοίκησης 16/1/1940, σελ. 2.

Πρώτη σελίδα του Ριζοσπάστη της ΠΔ (16-1-1940)

Ο Ριζοσπάστης που εκδιδόταν μέχρι τότε και συνέχισε να εκδίδει η Παλιά Κεντρική Επιτροπή είχε το μόντο «ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΕΝΩΘΕΙΤΕ» και όχι «ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ» και τη φράση «ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (Ε.Τ.Κ.Δ.)» και όχι «ΕΠΙΣΗΜΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΚΕ (Ε.Τ.Κ.Δ.)».

Πρώτη σελίδα του Ριζοσπάστη της ΠΚΕ (25-12-1939)

Η διαφορά στους τίτλους ήταν εμφανέστατη. Η ΠΚΕ επισήμανε αυτές τις διαφορές και κατηγόρησε τον Ριζοσπάστη της ΠΔ ως πλαστό και προϊόν της Ασφάλειας. Έτσι λοιπόν στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ της 25^{ης} Ιανουαρίου 1940 (αρ. φύλλου 50) στην πρώτη σελίδα δημοσιεύτηκε ανακοίνωση του ΠΓ που καταγγέλλει τον Δημητριάδη (Κουτσογιάννη) ως χαφιέ της Ασφάλειας, την πλαστότητα του Ριζοσπάστη της ΠΔ, την προβοκάτσια των Μεταξά-Μανιαδάκη και ζητά από τα μέλη του κόμματος να μην έχουν καμία επαφή με τα άτομα της ΠΔ που είναι όργανα της Ασφάλειας.

ΠΡΟΣΟΧΗ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ Π.Γ. ΤΗΣ Κ.Ε. ΤΟΥ ΚΚΕ

Ο χαφιές Δημητριάδης (για τον οποίο δημοσιεύθηκαν δύο ανακοινώσεις της Κ.Ο. Αθήνας στο προηγούμενο φύλλο) χρησιμοποιείται απ' την Ασφάλεια για την κυκλοφορία δύο ακόμα εντόπων της πολυγραφημένων. Το ένα: «ΔΕΛΤΙΟ, Εσωτερικό δελτίο του Κ.Κ.Ε. (Ε.Τ.Κ.Δ) αρ.1» με ημερομηνία 12 του Γενάρη. Το άλλο: «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, Προλετάριοι όλου του κόσμου ενωθείτε. Επίσημο(!) όργανο του Κ.Κ.Ε. (Ε.Τ.Κ.Δ.) αρ. 1» με ημερομηνία 16 του Γεννάρη. Για τη σύνταξη των εντόπων αυτών έχουν επιστρατευθεί οι άσοι του Μανιαδάκη.

Ξέχασαν ωστόσο πως ο «Ριζ.» απ' το 1933 χρησιμοποιεί το μότο «προλετάριοι όλων των χωρών κτλ.», όχι «όλου του κόσμου» και πως ποτέ δεν επρόσθεσε στον τίτλο του τη λέξη «επίσημο όργανο»!...

Τα παραπάνω έντυπα περιέχουν ηλίθιες ιστορίες για καλούς συντρόφους καθώς και τον ισχυρισμό πως ο «Ριζ.» είναι ...όργανο της Ασφάλειας, βγαλμένος απ' τα τυπογραφεία που πιάστηκαν. Ο Μανιαδάκης νομίζει έτσι πως θα κερδίσει μ' ένα σμπάρο δύο τρυγόνια: Να επιβεβαιώσει πως πιάστηκαν τα τυπογραφεία του «Ριζ.» και να παρουσιάσει τα δικά του έντυπα για γνήσια.

Το πολιτικό περιεχόμενο των εντύπων αυτών είναι προωρισμένο να εξαπατήσει τον αναγνώστη, δίνοντας και υλικό απ' την Κομ. Διεθνή, που περιήλθε στα χέρια του Μανιαδάκη με τη σύλληψη των συντρόφων Σιάντου και Σκαφίδα. Εννοείται πως το υλικό αυτό είναι διαστρεβλωμένο σκόπιμα σε ωρισμένα σημεία που αφορούν τη μέχρι σήμερα πολιτική μας γραμμή, για να χτυπήσει το κύρος του Κόμματος. Επίσης το σύνθημα μας για το «Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας» μετατρέπεται απ' το Μανιαδάκη σε ... «παλλαϊκό μέτωπο σωτηρίας»!

Τα μέλη και οι οπαδοί του Κόμματος μας, ιδιαίτερα στις επαρχίες, οφείλουν να προσέξουν την καινούργια, όχι απροσδόκητη προβοκάτσια των Μεταξά-Μανιαδάκη, και να προφυλάζουν τον εαυτό τους και τις οργανώσεις τους από οποιαδήποτε επαφή με τα όργανα της Ασφάλειας.

Το Π.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ.¹⁷⁵

Η ΠΔ συνέχισε να χρησιμοποιεί αυτούς τους τίτλους και στα 16 φύλλα που εξέδωσε (τα τρία πρώτα πολυγραφήμενα και τα υπόλοιπα 13 έντυπα). Από το πρώτο φύλλο του Ριζοσπάστη που εξέδωσε η ΠΔ διαφοροποιήθηκε από τον Ριζοσπάστη που εκδιδόταν μέχρι τότε, πιθανώς, για να δείξουν ότι αυτοί διαφοροποιούνται από τα μέλη της ΠΚΕ που τους κατηγορούν εξάλλου για χαφιέδες και ότι η νέα καθοδήγηση της ΠΔ δεν έχει καμία σχέση με την μέχρι τότε καθοδήγηση. Η κατηγορία της ΠΚΕ για τους «άσσους του Μανιαδάκη» που «ξέχασαν ωστόσο» κλπ τους αυθεντικούς τίτλους του Ριζοσπάστη μάλλον δεν μπορεί να ληφθεί σοβαρά υπόψιν.

Συνοψίζοντας λοιπόν για τη «σύσκεψη των στελεχών» και την έκδοση του πρώτου φύλλου του Ριζοσπάστη της ΠΔ μπορεί κανείς να παρατηρήσει τα εξής:

1. Συγκροτήθηκε προσωρινή καθοδήγηση του ΚΚΕ με την ονομασία Προσωρινή Διοίκηση από πρώην στελέχη του ΚΚΕ που είχαν περάσει στην υπηρεσία της Ασφάλειας και από τους κούτβηδες και άλλα μέλη του ΚΚΕ που αγνοούσαν το ρόλο των πρώτων.
2. Η καθοδήγηση αυτή ήταν προσωρινή γιατί δεν είχε εκλεγεί από Συνέδριο, όπως προέβλεπε το καταστατικό του κόμματος, και στόχος ήταν να συνδεθούν με τις οργανώσεις της επαρχίας και να διοργανωθεί πανελλαδικό Συνέδριο του ΚΚΕ ώστε να εκλεγεί νέα καθοδήγηση.
3. Διέγραψαν το δύο τελευταία μέλη της ΚΕ του ΚΚΕ (Μάθεση και Παπαγιάννη) ως χαφιέδες και πράκτορες της Ασφάλειας.
4. Συνέστησαν στα μέλη του ΚΚΕ και στις οργανώσεις να κόψουν κάθε επαφή με την Παλιά Κεντρική Επιτροπή και να συνδεθούν με την ΠΔ.
5. Έθεσαν ως γραμμή του ΚΚΕ και καθήκον των κομμουνιστών για τον επερχόμενο πόλεμο την αντίσταση με κάθε μέσο κατά των φασιστών Ιταλών ή άλλης μπεριαλιστικής δύναμης, υποστηρίζοντας την κυβέρνηση Μεταξά, αν αυτή αντιστεκόταν στους εισβολείς.

---

175. Ριζοσπάστης της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής, 25/1/1940, αρ. φύλλου 50, σελ. 1.

6. Ασκήθηκε έντονη κριτική κατά των εκτιμήσεων του ΚΚΕ απέναντι στις θέσεις της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης Μεταξά που τις χαρακτήρισαν λανθασμένες και διόρθωσαν τις θέσεις το κόμματος συντασσόμενοι πλήρως με αυτές του Μεταξά.
7. Εξέδωσαν «παράνομο» Ριζοσπάστη, πολυγραφημένο στην αρχή (τα τρία πρώτα τεύχη) με σκοπό στη συνέχεια να είναι έντυπος (τα υπόλοιπα 13 τεύχη). Το ύφος και η ορολογία του γραπτού κειμένου ήταν σύμφωνα με την κομμουνιστική πρακτική. Μια διαφορά που μπορεί να εντοπίσει κανείς είναι ότι η λέξη «κόμμα» δεν γράφεται πάντα με κεφαλαίο Κάπα, όπως απαρέγκλιτα πράττει ο Ριζοσπάστης της ΠΚΕ.
8. Για να πείσουν τα μέλη και στελέχη του ΚΚΕ ότι η ΠΔ είναι πλέον η καθοδήγηση του κόμματος και να κερδίσουν την εύνοια τους καταφέρθηκαν σε πολλά σημεία του Ριζοσπάστη κατά του Μεταξά και της κυβέρνησής του με αυστηρούς χαρακτηρισμούς και ζήτησαν το σχηματισμό μετώπου για την ανατροπή της.
9. Σύμφωνα με τα κομμουνιστικά παραδεδομένα έχρισαν τον Ζαχαριάδη τιμητικά πρόεδρο της σύσκεψης και έστειλαν χαιρετιστήριο στους φυλακισμένους στην Κέρκυρα «ηρωικούς αρχηγούς» του ΚΚΕ, Ζαχαριάδη–Νεφελούδη–Παρτσαλίδη για να πείσουν έτι περαιτέρω για τις προθέσεις τους.

Η Παλιά Κεντρική Επιτροπή εξέδωσε Ριζοσπάστη στις 25 Ιανουαρίου 1940 και στην πρώτη σελίδα, όπως αναφέραμε πιο πάνω, δημοσιεύει την ανακοίνωση του Π.Γ της ΚΕ του ΚΚΕ με την καταγγελία του Κουτσογιάννη ως χαφιέ και όργανο της Ασφάλειας. Καταγγελία κατά του Κουτσογιάννη δημοσιεύτηκε και στο προηγούμενο φύλλο του Ριζοσπάστη της ΠΚΕ της 25^{ης} Δεκεμβρίου 1939, όπου υπάρχει ανακοίνωση της Κ.Ο. Αθηνών:

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ Κ.Ο. ΑΘΗΝΩΝ

Η Ε.Π. της Κ.Ο.Α. γνωρίζει στα μέλη του Κόμματος και στο λαό, ότι ο Δημητριάδης (επώνυμο) ή Ψαράς ή Λεωνίδας ή Μαύρος ή Γέρος (ψευδώνυμο) πρόσφυγας που ήλθεν από την Καβάλλα κατά το 1929 και έγινε Πρόεδρος του Σωματίου εργατών ιχθύων και πάγου στον Πειραιά είναι αισχρός τυχοδιώκτης και όργανο της Ασφάλειας της Δικτατορίας. Το υποκείμενο αυτό κατώρθωσε λόγω της παρανομίας να κρύβεται και κατάφερε πολλά χτυπήματα στην οργάνωση της Αθήνας και του Πειραιά. Από όσα γνωρίζουμε αυτός παρέδωσε τον δάσκαλο Παπαδόπουλο, το Γκαζέ, τον Σμπόκο και καταχράστηκε λεπτά της οργάνωσης. Το κάθαρμα αυτό με το μηχανισμό της Ασφάλειας βγάζει λίγα αντίτυπα της εφημερίδας “Σπίθας” για να εξαπατεί τους εχθρούς της δικτατορίας.

Η Κ.Ο. της Αθήνας τον ρίχνει στα σκουπίδια και στην περιφρόνηση του λαού, που κάποτε θα τον πληρώσει όπως του αξίζει.¹⁷⁶

Με το ψευδώνυμο “Δημητριάδης” εκτός του Κουτσογιάννη ήταν γνωστός και ο Δ. Μαύρος, οπότε μετά τις καταγγελίες του Ριζοσπάστη της ΠΚΕ ο Μαύρος αντικαταστάθηκε και τη θέση του στην ΠΔ πήρε ο Μιχαηλίδης. Η ανακοίνωση της ΚΟΑ για τον “Δημητριάδη”, παρότι αναφερόταν στον Κουτσογιάννη, είχε σαν αντίδραση την κίνηση της ΠΔ με την αντικατάσταση του Μαύρου που υποδείχθηκε από την Ασφάλεια. Ο προφανής στόχος της κίνησης αυτής ήταν να προστατευτεί ο Κουτσογιάννης. Να σημειώσουμε ότι στις συνθήκες εκείνες του συνωμοτισμού δεν ήταν απόλυτα ξεκάθαρα τα πράγματα για ποιόν Δημητριάδη επρόκειτο, εξάλλου η ΠΚΕ το “Δημητριάδης” το αναφέρει ως επίθετο και όχι ως ψευδώνυμο.

176. Ριζοσπάστης της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής, 25/12/1939, αρ. φύλλον 49, σελ. 1.

Ο Τιμογιαννάκης τυπικά μόνο ήταν ο γραμματέας της ΠΔ και η βιτρίνα της. Ουσιαστικά εκτελούσε τις εντολές της Ασφάλειας εν αγνοία του. Μέχρι τότε ήταν χαμηλόβαθμο στέλεχος του κόμματος που οι συγκυρίες και οι μεθοδεύσεις της Ασφάλειας τον έφεραν στην κορυφή της ηγεσίας του πλαστού ΚΚΕ. Ο Ιωαννίδης αναφέρει στις *Αναμνήσεις* του τη γνώμη του Μιχαηλίδη για τον Τιμογιαννάκη:

Ο Τιμογιαννάκης. Και μούλεγε ο Μιχαηλίδης: Τι κορόιδο ήταν αυτός και τον στείλαμε και πάνω στη Μόσχα... Τί κορόιδο... Αφού έβλεπε εκεί χάρω ότι τα μάτια μας παίζαν. Μια φορά ήρθε και ο Χαραλαμπίδης με κάποιον άλλον από τους χαφιέδες σε μια συνεδρίαση και μας έβαλε γραμμή. Κατάλαβες τι γίνεται; Κι ούτε πήρε χαμπάρι αυτός. Να διερωτηθεί ποιοι είναι αυτοί. Ήταν όμως και ο συνωμοτισμός, που εμφανίζονταν και άλλοι σαν κομήτες... .¹⁷⁷

Η συγκρότηση λοιπόν της ΠΔ επέτυχε πλήρως, έθεσε τους οργανωτικούς και πολιτικούς της στόχους, διέγραψε τους Μάθηση–Παπαγιάννη και εξέδωσε νέο Ριζοσπάστη. Τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο εξέδωσε επίσης πολυγραφημένους Ριζοσπάστες, τον Απρίλιο έντυπο οι οποίοι όμως δεν υπάρχουν στα αρχεία του ΚΚΕ ή αλλού. Η συχνότητα έκδοσης του Ριζοσπάστη ήταν ένα φύλλο το μήνα. Το επόμενο βήμα της ΠΔ ήταν η προσπάθεια σύνδεσης με τον Ζαχαριάδη, ο οποίος ήταν κρατούμενος σε απομόνωση στην Ακτίνα Θ' των φυλακών Κερκύρας. Η απομόνωση και η μεγάλη απόσταση ήταν απαγορευτικές για τη σύνδεση με τον Ζαχαριάδη, οπότε ο Τυρίμος πρότεινε στους Μανιαδάκη–Παξινό τη μεταφορά του Ζαχαριάδη στην Αθήνα. Ο Μιχαηλίδης στην έκθεσή του προς το ΠΓ του ΚΚΕ γράφει:

Έτσι βλέποντας ότι η δουλειά δεν προχωρεί γιατί άρχισε να βγαίνει πια και αυτός και όλοι της Προσωρινής στη φόρα για τη διασπαστική δουλειά που κάνανε, προτείνει [ο Τυρίμος] να φέρουν εδώ το Νίκο για να τον εκμεταλλευτούμε και να συνδεθούμε μαζί του.¹⁷⁸

Το επιτελείο της Ασφάλειας υιοθέτησε την πρόταση του Τυρίμου για τη μεταφορά του Ζαχαριάδη στην Αθήνα και την έθεσε σε εφαρμογή. Έτσι μετέβησαν στην Κέρκυρα οι Παξινός–Χαραλαμπίδης και ξεκίνησαν συζητήσεις μαζί του για να τον πείσουν ώστε να δεχθεί να μεταφερθεί στην Αθήνα. Ο Ζαχαριάδης αποδέχτηκε την πρότασή τους και συναίνεσε στη μεταφορά του στην Αθήνα για να μπορέσει να συνδεθεί με τον εντολοδόχο του Μιχαηλίδη και να πληροφορηθεί για τις ενέργειές του για την κάθαρση του κόμματος και την ανασυγκρότησή του.

177. Γιάννης Ιωαννίδης, *όπ. π.*, σελ. 111-112.

178. Αρχείο ΚΚΕ – Έγγραφο 457821, Έκθεση Γιάννη Μιχαηλίδη προς το ΠΓ του ΚΚΕ, 9/8/1944, σελ. 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η μεταφορά του Ζαχαριάδη στα κρατητήρια της Γ.Α Αθηνών

Στις 23 Ιανουαρίου 1940, ελάχιστες μέρες μετά τη συγκρότηση της ΠΔ, ο Μανιαδάκης μετέφερε τον Ζαχαριάδη από τις φυλακές της Κέρκυρας στα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών στη συμβολή των οδών Πατησίων και Στουρνάρη.

Επιστέγασμα των συζητήσεων αυτών στην Κέρκυρα ήταν μια ιδιαίτερα πολύωρη συζήτηση του Ζαχαριάδη με τους Παζινό – Χαραλαμπίδη, στα τέλη του Γενάρη του 1940. Την ίδια μέρα ο Ζαχαριάδης έφρευγε για την Αθήνα. Το τελευταίο σήμα του ήταν : “Φεύγω χωρίς δήλωση!”¹⁷⁹

Επίσημη αιτιολόγηση της μεταφοράς του Ζαχαριάδη από την Κέρκυρα δεν υπήρξε. Ο Μανιαδάκης κι ενώ ο πόλεμος πλησίαζε δεν ήθελε να αφήσει τον αρχηγό του ΚΚΕ στην Κέρκυρα που ήταν πολύ ευάλωτη σε ιταλική επίθεση και υπήρχε το ενδεχόμενο να κινδυνεύσει η ζωή του από ιταλικούς βομβαρδισμούς στο νησί. Για αυτό θέλησε να τον έχει κοντά του για κάθε ενδεχόμενο και μάλιστα στα κρατητήρια του κτηρίου της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών και όχι σε κάποια φυλακή στην Αθήνα. Στα κρατητήρια αυτά παρέμεινε, κατά παράβαση του σωφρονιστικού κώδικα, μέχρι τον Φεβρουάριο του 1941, οπότε και μεταφέρθηκε στα κρατητήρια του Κέντρου Αλλοδαπών που στεγαζόταν στην Ανωτάτη Εμπορική (ΑΣΟΕΕ) στην οδό Πατησίων πεντακόσια μέτρα πιο μακριά σε καθεστώς αυστηρής απομόνωσης.

Η μεταφορά του Ζαχαριάδη στην Αθήνα δεν κοινοποιήθηκε στον ημερήσιο τύπο. Η πρώτη δημοσίευση της είδησης ήταν στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ της 29^{ης} Φεβρουαρίου 1940 (αρ. φ.51) στη δεύτερη σελίδα με το εξής κείμενο:

Πληροφορούμαστε πως μεταφέρθηκε από την Κέρκυρα με συνοδεία 20 χωροφυλάκων και κρατιέται στη Γενική Ασφάλεια σε αυστηρή απομόνωση ο αρχηγός του Κόμματός μας σ. Ζαχαριάδης. Τα αίτια της μεταφοράς του μας είναι άγνωστα. Πρέπει ο Ελληνικός λαός να επαγρυπνά για τη σωτηρία της ζωής του.

Οι Μανιαδάκης–Παζινός ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τον Ζαχαριάδη για τη σύνδεσή του με την ΠΔ και την από μέρους του υποστήριξή της. Αν ο αρχηγός του ΚΚΕ στήριζε την ΠΔ τότε όλα τα μέλη του κόμματος θα την αποδεχόταν ως νόμιμη καθοδήγηση. Και το επόμενο βήμα θα ήταν η στήριξη της ΠΔ από την Ακροναυπλία, οπότε τότε κάθε αμφιβολία θα εξέλιπε και ο Μανιαδάκης θα είχε επιτύχει πλήρως το σκοπό του, δηλαδή να διοικεί αυτός και η Ασφάλεια το ΚΚΕ μέσω της ΠΔ. Ο Βασίλης Νεφελούδης γράφει για τη μεταφορά του Ζαχαριάδη στην Αθήνα:

Από ορισμένα περιστατικά που έγιναν γνωστά αργότερα, φαίνεται πλησιέστερο προς την αλήθεια η ακόλουθη εξήγηση: απ’ την πλευρά του ο Ζαχαριάδης επεδίωξε τη μεταγωγή του στην Αθήνα μέσα στα πλαίσια του “κόλπου” που είχε επινοήσει, για να συντελέσει στην εκκαθάριση του ΚΚΕ από την παρέα του “Άζεφ” [Μάθησης]. Απ’ τη δική της πάλι πλευρά, η Γενική Ασφάλεια τον ήθελε στην Αθήνα για να αποσπάσει με τα μέσα που αυτή διέθετε, με το δικό της δηλαδή κόλπο, την ευλογία του Ζαχαριάδη προς τη νέα Κεντρική Επιτροπή που η ίδια είχε

179. Β. Νεφελούδης, *όπ. π.*, σελ. 283.

*συγκροτήσει με τους Τυρίμο, Μιχαηλίδη, πράγμα που σ' ορισμένο στάδιο το είχε επιτύχει.*¹⁸⁰

Ο Μανιαδάκης αποφάσισε την ευνοϊκή μεταχείριση του Ζαχαριάδη σε μια προσπάθεια προσέγγισης του. Έτσι στις 27 Ιανουαρίου του επέτρεψαν να στείλει γράμμα στη μητέρα του που την πληροφόρησε ότι μεταφέρθηκε στην Αθήνα και της ζήτησε να τον επισκεφθεί.¹⁸¹ Ένα χρόνο αργότερα ο Ζαχαριάδης στις φυλακές της Κέρκυρας ήταν η θεραπεία των δοντιών του από τα οποία υπέφερε. Έτσι, αφού οδοντίατρος δεν υπήρχε στη Γενική Ασφάλεια, τον Φεβρουάριο επισκέφθηκε ιδιώτη οδοντίατρο και έφτιαξε τα δόντια του. Επίσης τον Αύγουστο έστειλε επιστολή στη γυναίκα του Μάνια στη Μόσχα που εργαζόταν ως γραμματέας της ΚΔ ζητώντας της να έρθει στην Αθήνα μαζί με τον γιο τους Κύρο για να τον δουν.¹⁸² Η Ασφάλεια με εντολή του Μανιαδάκη μεσολαβεί και διευκολύνει την αποστολή του γράμματος ώστε αυτό να φθάσει στη Μόσχα όσο το δυνατόν ταχύτερα. Η γυναίκα του Ζαχαριάδη δεν ήρθε στην Ελλάδα, αλλά του έστειλε γράμμα μέσω της μητέρας του με πρόσφατη φωτογραφία της μαζί με τον γιο τους Κύρο και ο Ζαχαριάδης τον Φεβρουάριο του 1941 της έστειλε νέο γράμμα ζητώντας της ρούχα, τρόφιμα και χρήματα.

Ο Ζαχαριάδης από τη Γενική Ασφάλεια έψαχνε τρόπο για να συνδεθεί με τον εντολοδόχο του Μιχαηλίδη που βρισκόταν στην Αθήνα και του οποίου τον ρόλο αγνοούσε, όπως αγνοούσε και τη συγκρότηση της ΠΔ και τον Ριζοσπάστη που εξέδιδε. Από την άλλη πλευρά και οι Παξινός – Χαραλαμπίδης έψαχναν τρόπο σύνδεσης της ΠΔ με τον Ζαχαριάδη. Το άτομο που έπαιξε τον ρόλο του συνδέσμου αυτού ήταν ο Δημήτρης Μιχελίδης μέλος της ΚΕ του 1936 και του ΠΓ από το 1938, που όπως είπαμε είχε συλληφθεί το καλοκαίρι του 1939 στη Θεσσαλονίκη.

Ο ίδιος ο Μιχελίδης γράφει¹⁸³ ότι στα τέλη Φεβρουαρίου 1940 είχε λήξει η οκτάμηνη καταδίκη του μετά τη σύλληψή του, αλλά αντί να αποφυλακιστεί η Ασφάλεια τον μετέφερε στα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών. Εκεί ο Μιχελίδης τοποθετήθηκε σε διπλανό κελί από του Ζαχαριάδη και με χτυπήματα στον τοίχο ήρθε σε επαφή με τον αρχηγό του ΚΚΕ.¹⁸⁴ Ο Ζαχαριάδης αγνοούσε τι είχε κάνει ο εντολοδόχος του Μιχαηλίδης σχετικά με την κάθαρση και ανασυγκρότηση του κόμματος και ζήτησε από τον Μιχελίδη, ο οποίος θα αποφυλακιζόταν σε λίγο, να παραδώσει στον Μιχαηλίδη μια έκκληση προς τα μέλη του ΚΚΕ και να συνεργαστεί μαζί του στην προσπάθειά του για νέα καθοδήγηση. Ο Μιχελίδης ισχυρίζεται ότι αυτός και ο Ζαχαριάδης αγνοούσαν την ύπαρξη της ΠΔ και γράφει για τη συνεργασία του με τον Ζαχαριάδη στην Γ.Α Αθηνών:

Αφού καθορίσαμε ένα οργανωτικό πλαίσιο και για να έχει κύρος και καλό ξεκίνημα η νέα προσπάθεια επεξεργαστήκαμε μαζί μια έκκληση προς τα μέλη του ΚΚΕ, την οποία έγραψε ο ίδιος στο χαρτί και με το δικό του χέρι πρόσθεσε τα ονόματα του Νεφελούδη και του Παρτσαλίδη. Αυτή την έκκληση και άλλα γραφτά του σε τσιγαρόχαρτο την πήρα και την έβγαλα έξω μέσα στα λερωμένα ρούχα μου.

180. Β. Νεφελούδης, *όπ. π.*, σελ. 284.

181. Θ. Λυμπερίου, *ό. π.*, σελ. 608 (το γράμμα παρατίθεται φωτοτυπημένο στο παράρτημα του βιβλίου).

182. Στο ίδιο, σελ. 609 (το γράμμα παρατίθεται φωτοτυπημένο στο παράρτημα του βιβλίου).

183. Δημήτρης Μιχελίδης, *όπ. π.*, σελ. 136-138.

184. Η τοποθέτηση του Μιχελίδη σε κελί δίπλα από του Ζαχαριάδη θεωρήθηκε από πολλά στελέχη του ΚΚΕ (Μιχαηλίδης, Νεφελούδης κ.α) απόδειξη της συνεργασίας του με την Ασφάλεια, αν και ο ίδιος το αρνήθηκε κατηγορηματικά.

(...) Έπειτα ο Ζαχαριάδης μου είπε όταν βγω να προσπαθήσω να συνδεθώ και να συνεργαστώ με τον εντολοδόχο του Γιάννη Μιχαηλίδη.¹⁸⁵

Ο Μιχαηλίδης αποφυλακίστηκε στα τέλη Απριλίου και μέσω στελεχών του ΚΚΕ που είχαν ήδη υπογράψει δήλωση και αποφυλακιστεί (Οικονομίδης, Σιτοκωνσταντίνου) συνάντησε τον Μιχαηλίδη σε μηχανουργείο στον Πειραιά στο οποίο εργαζόταν και του παρέδωσε την έκκληση. Όμως ο Μιχαηλίδης στις αρχές Μαΐου συνελήφθη εκ νέου για ανυποταξία και μεταφέρθηκε στο Ηράκλειο όπου κατατάχτηκε στο 43^ο Σύνταγμα Πεζικού της Μεραρχίας Κρήτης και εκεί τελείωσε η σχέση του με τον Μιχαηλίδη και την ΠΔ. Η έκκληση του Ζαχαριάδη μαζί και με τις υπογραφές των Νεφελούδη–Παρτσαλίδη δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της ΠΔ στο 5^ο φύλλο της 15^{ης} Μαΐου 1940 και ήταν η παρακάτω:

Το ΚΚΕ ξεσκέπασε τώρα και έδιωξε μια χαφιεδική συμμορία που δούλευε μέσα του εδώ και 15 χρόνια. Στο διάστημα της φασιστικής δικτατορίας η συμμορία αυτή συγκέντρωσε τις κύριες προσπάθειες ενάντια στα καθοδηγητικά στελέχη του ΚΚΕ και παρέδωσε εκατοντάδες πολλές στη φασιστική τρομοκρατία.

Μα αν κατάφεραν να χτυπήσουν οργανωτικά το ΚΚΕ πολιτικά δεν κατάφεραν να το θιάζουν. Το ΚΚΕ σήμερα ενωμένο και πιο αποφασιστικό από κάθε άλλη φορά στέκει στη θέση του στην πρωτοπορεία του αγώνα για το νεοελληνικό ξεσκλάβωμα.

(...) Η ύπαρξη των λαών της γης, η λεφτεριά και η ανεξαρτησία τους σήμερα, είναι αδιάρρηχτα δεμένη με την ύπαρξη της ΕΣΣΔ. Η ολόπλευρη συνεργασία-συνμμαχία μαζί της και η υπεράσπισή της είναι ζήτημα ύπαρξης για όλους και για την Ελλάδα. Εμπρός για τη λεύτερη τη Λαϊκή Νεοελληνική Δημοκρατία. Ζήτω η Ένωση των Σοβιετικών Δημοκρατιών.

Γενάρης 1940

Ν. Ζαχαριάδης, αρχηγός του ΚΚΕ

Βασίλης Νεφελούδης, Γραμματέας του ΚΚΕ

Μήτσος Παρτσαλίδης, μέλος του Π.Γ. της Κ.Ε του ΚΚΕ.¹⁸⁶

Ο Ζαχαριάδης βάζει ημερομηνία «Γενάρης 1940» δηλαδή όταν βρισκόταν ακόμη στην Κέρκυρα για να μπορέσει να βάλει και τα ονόματα των Νεφελούδη–Παρτσαλίδη που ήταν κρατούμενοι και αυτοί εκεί. Επίσης δεν αναφέρει ονομαστικά ποιοι αποτελούν τη «χαφιεδική συμμορία». Σε γράμμα που έλαβε στις 25 Ιουλίου 1940 από την ΠΔ και θα δούμε στη συνέχεια του ζητούσαν να καταγγείλει ονομαστικά τους χαφιέδες:

β) Ένα μικρό ανοιχτό γράμμα σου στα μέλη του Κόμματος που να καταγγέλνεις ανοιχτά και ονομαστικά τους χαφιεδισμούς του Μάθηση και να καλείς όλους να συγκεντρωθούν γύρω απτήν ΠΔ που βγήκε απτή σύσκεψη στελεχών των οργανώσεων Αθήνας–Πειραιά και τέλος ότι άλλο νομίζεις εσύ πως θα μας βοηθήσει.¹⁸⁷

Στη δεύτερη σελίδα του Ριζοσπάστη της ΠΔ της 15^{ης} Μαΐου μαζί με την έκκληση υπάρχει άρθρο με τίτλο «Μαστίγωμα χαφιέδων», όπου εξηγεί ότι οι χαφιέδες της έκκλησης είναι οι Μάθησης–Παπαγιάννης. Προτρέπει να διαβάσουν όλοι με προσοχή

185. Δημήτρης Μιχαηλίδης, *όπ. π.*, σελ.139.

186. *Ριζοσπάστης ΠΔ (αρ. φ. 5) 15-5-1940*, σελ. 2-3 & Κουσίδου-Σταυρόπουλος, *όπ. π.*, σελ. 98.

187. Α. Ι. Παυλόπουλος, *Εθνοπροδοσία και ψευδολογία του ΚΚΕ*, Ελληνική Σκέψις, Αθήνα 1963, σελ. 135.

την έκκληση που απευθύνουν οι ηγέτες του κόμματος από το κάτεργο της Κέρκυρας για το ξεσκεπάσμα των χαφιάδων που δρουν στο ΚΚΕ εδώ και 15 χρόνια.

Αυτοί είναι ο Μάθησης που χαρακτηρίζεται «*κάθαρμα*» που μπήκε στο κόμμα το 1925 με εντολή του Γενικού Επιτελείου και από τότε δουλεύει για λογαριασμό του. Στην μακρόχρονη παραμονή του στη Σοβιετική Ένωση διενεργούσε κατασκοπεία σε βάρος της υπέρ ξένων δυνάμεων και της Ιντέλλιτζενς Σέρβις και ο Παπαγιάννης που «είναι ένα παλιόμουτρο που πρέπει να απομονωθεί και να τεθεί εκτός μάχης».

Ο Ζαχαριάδης δεν βρισκόταν στο κάτεργο της Κέρκυρας, όπως οι άλλοι δύο ηγέτες, αλλά στην Αθήνα. Αυτό βεβαίως είναι σε γνώση της ΠΔ και μάλιστα στο ίδιο φύλλο του Ριζοσπάστη στην τέταρτη σελίδα στο Δελτίο τρομοκρατίας γράφει ότι : «*Ο σ. Ζαχαριάδης παραμένει ακόμα στη Γ. Ασφάλεια και δεν έγινε γνωστό τι επιδιώκει η δικτατορία. Καθήκον όλων των οπαδών μας είναι να ζητήσουν την άμεση μεταφορά του σ. Ζαχαριάδη στη φυλακή του και να αξιώσουν το σταμάτημα της απομόνωσης των συν. μας στο κάτεργο της Κέρκυρας*».

Στη συνέχεια ο Μιχαηλίδης αποδέχεται την πρόταση της Ασφάλειας να συνδεθεί απευθείας με τον Ζαχαριάδη μέσα στα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας:

Υστερα από καμιά εικοσαριά μέρες, με πρόταση πάλι αυτουνού, [Τυρίμος] λένε να παίζω εγώ αυτό το ρόλο. Δέχτηκα. Γιατί έτσι θα μου δινόταν η ευκαιρία να δω το Νίκο και να του πω τι γίνεται μέσα στο Κόμμα. Είχαμε αποφασίσει να με βάλουνε από λάθος, του αστυφύλακα μέσα στο κελί του. Εκεί θα έλεγα του Νίκου ότι δημιουργήθηκε καινούργια καθοδήγηση και ότι πρέπει να τους βοηθήσει με άρθρο του στο Ρίζο και οδηγίες.¹⁸⁸

Ο Μιχαηλίδης συλλαμβάνεται από την Ασφάλεια και κλείνεται στο διπλανό κελί του Ζαχαριάδη όπου επικοινωνούν με χτυπήματα στον τοίχο. Ο Ζαχαριάδης λοιπόν είχε την ευκαιρία να μάθει απευθείας από τον Μιχαηλίδη τα πεπραγμένα του σχετικά με την αποστολή του στην Αθήνα. Ο Μιχαηλίδης είπε στον Ζαχαριάδη ότι η κατάσταση στο κόμμα είναι δραματική και ότι «*ουσιαστικά το Κόμμα το αποτελούν οι φυλακισμένοι και οι εξόριστοι*». Επίσης, ότι πήρε το γράμμα του από τον Μιχαηλίδη τον οποίο θεωρεί χαφιέ, ότι ετοιμάζεται κάτι καινούργιο και ότι θα πρέπει να βοηθήσει με άρθρο του στον Ριζοσπάστη. Ο Ζαχαριάδης ζήτησε από τον Μιχαηλίδη να του κάνει γραπτή έκθεση για την κατάσταση του Κόμματος και αυτός θα έγραφε κάτι στον Ριζοσπάστη για τη ζωή στην Κέρκυρα. «*Τούγραφα ένα γράμμα, φυσικά ψεύτικο, όπως είχαμε συμφωνήσει με τον Τυρίμο, που έκρυβε την πραγματική αλήθεια και παρουσίαζε την ΠΔ σαν γνήσια οργάνωση*».¹⁸⁹

Σύμφωνα λοιπόν με τον Μιχαηλίδη ο Ζαχαριάδης γύρω στον Μάιο του 1940 έμαθε για την ύπαρξη της ΠΔ και για τον Ριζοσπάστη που εξέδιδε. Τότε λοιπόν ξεκίνησε και η συνεργασία του με την ΠΔ, αφού ο Μιχαηλίδης κατάφερε να τον παραπλανήσει. Στις 25 Ιουλίου η ΠΔ στέλνει γράμμα στον Ζαχαριάδη που είχε γράψει ο Τυρίμος και του εκθέτουν την κατάσταση του κόμματος, την πορεία της ΠΔ και τις ενέργειες που πρέπει να κάνουν ώστε να εξουδετερώσουν την ΠΚΕ. Αυτό το γράμμα πιθανώς είναι αυτό που αναφέρει ο Μιχαηλίδης ότι έγραψε στον Ζαχαριάδη. Δεν γνωρίζουμε αν έστειλε και άλλο γράμμα στον Ζαχαριάδη. Πάντως αυτό έχει τα χαρακτηριστικά που γράφει ο Μιχαηλίδης στην έκθεσή του προς το ΠΓ του ΚΚΕ.

Η επιστολή είναι η παρακάτω:

188. Αρχείο ΚΚΕ-Έγγραφο 457821, Έκθεση Γιάννη Μιχαηλίδη προς το ΠΓ του ΚΚΕ, 9/8/1944, σ. 8.

189. Στο ίδιο, σελ. 8.

Αγαπητέ μας Νίκο,

Με το πιάσιμο του Σιάντου η καθοδήγηση του κόμματος πέρασε στα χέρια των Μάθησης–Παπαγιάννη. Αυτοί οι δυο έμειναν σαν μοναδικοί ηγέτες του ΚΚΕ. Έτσι εκκαθάριση του κόμματος απτά πάνω ήτανε πια αδύνατη, μόνος τρόπος σωτηρίας ήταν η ανταρσία της βάσης, αυτό και έγινε. Οι οργανώσεις της Αθήνας και του Πειραιά με κουτσουρεμένες δυνάμεις, κόψανε αμέσως επαφή με τη σπείρα, στις 9 του Γενάρη κάνανε σύσκεψη στελεχών (πήρανε μέρος 23) βγάλανε προσωρινή διοίκηση του ΚΚΕ με την απόφαση να δέσουν γερά τις δύο οργανώσεις και να τραβήξουν στη συγκέντρωση όλου του κόσμου γύρω στην ΠΔ. Πάμε καλλίτερα από ότι πιστεύαμε. Η Αθήνα αναπτύχθηκε 100%, ο Πειραιάς 400%, η νεολαία του Πειραιά είναι πια μια μαζική οργάνωση και η ΚΝΑ από μηδέν τώρα έχει 100 μέλη χωριστά από μια γερή αχτίδα φοιτητών. Βγάζουμε το “Ρίζο” ταχτικά κάθε μήνα (στην αρχή πολυγραφημένο, τώρα έντυπο). Τη δουλειά την έχει πάρει στα χέρια του αυτός στον οποίο είχες αναθέσει την εντολή στα 1938-39 [Μιχαηλίδης]¹⁹⁰. Βέβαια έδειξε κάποια αδεξιότητα στην αρχή και νωθρότητα, μα το πιάσιμο του Σιάντου τον έσπρωξε να βρει τη βάση του Πειραιά και από κει να πάρει σε λίγο διάστημα μαζί και τις δύο οργανώσεις.

Είχαμε και μια καλή τύχη. Απέξω με την κήρυξη του πολέμου μας ήρθαν κάμποσα στελέχη μας όσα δεν πιάστηκαν και βρήκαν τις οργανώσεις μας (είναι αρκετοί) μπήκανε κάτω απτή γραμμή μας και σήμερα είναι η βασική ομάδα επίθεσης για την αναδημιουργία του Κόμματος. Το ζήτημα όμως είναι ότι ο Μάθησης βγάζει τον “Ρίζο” και τον κυκλοφορεί μέσω των λίγων Δ.Υ [Δημοσίων Υπαλλήλων] και διανοομένων που έχει (άλλον δεν έχει ούτε μισόν). Μ’ αυτούς εμείς δεν καταφέραμε να πιάσουμε επαφή και να τους πείσουμε.

Γράψανε στον “Ρίζο” πως η έκκλησή σου γράφτηκε απτόν Μανιαδάκη. Σκέψου να φύγει απτή μέση ο Μάθησης. Πρέπει νάχουμε α) Το πιστοποιητικό για τον Κατσάν. [Μιχαηλίδης] (αυτός ο φίλος το έφαγε σε μια δύσκολη στιγμή και τώρα είναι χωρίς πιστοποιητικό συνεπώς έκθετος). β) Ένα μικρό ανοιχτό γράμμα σου στα μέλη του Κόμματος που να καταγγέλνεις ανοιχτά και ονομαστικά τους χαφιεδισμούς του Μάθησης και να καλείς όλους να συγκεντρωθούν γύρω απτήν ΠΔ που βγήκε απτή σύσκεψη των οργανώσεων Αθήνας–Πειραιά και τέλος ότι άλλο εσύ νομίζεις πως θα μας βοηθήσεις. Ο Κατσάν... δεν σου έγραψε γιατί δεν είμαστε σίγουροι για τον τρόπο αυτής της επαφής. Αν ιδούμε πως είναι εντάξει θα σου γράψει προσωπικά. Η σύνδεση γίνεται από την ομάδα που είχαμε στα χέρια μας απτά 1936 και που μας ακολουθεί στο ξεκίνημα (νομίζουμε πως καταλαβαίνεις). Είχαμε βέβαια δισταγμούς, μα σκεφθήκαμε πως αν είναι προβοκάτσια της ασφάλειας η σύνδεση αυτή και πέσουν όλα στα χέρια του Μανιαδάκη η ζημιά θα είναι σχεδόν μηδέν, αν όμως έρθουν στα χέρια σου το κέρδος θα είναι μεγάλο. Πάντως σκέψου και συ αν νομίζεις τη σύνδεση σίγουρη (εμείς έχουμε τέτοιους λόγους) μας στέλνεις και συ ότι θέλεις. Ήρθαμε σ’ επαφή με τον έλληνα σ. της ΚΔ που ήτανε στο Παρίσι [Σακαρέλος] και τώρα σε άλλη χώρα. Του κάναμε γνωστά όλα τα γεγονότα, αυτός τα έκανε γνωστά στην ΚΔ και μας έγραψε πως σε λίγο θάναί και ο ίδιος πάνω και θα τα εκθέσει και προφορικά. Ο Πλατής Υπαρχηγός του Γεν. Επιτελείου διώχτηκε, γιατί τάχθηκε κατά της δικτατορίας και ανέπτυξε τις απόψεις ομάδας στρατιωτικών.

Ο Σκυλακάκης με δική του ομάδα και ο Κοτζαμάνης με άλλη δική του ομάδα στάλθηκαν εξορία γιατί δούλευαν για λογαριασμό της Γερμανίας. Για την Αγγλία δουλεύουν οι Βενιζελικοί μα τώρα τάχουν χάσει. Ο κόσμος έξω λέει πως η

---

190. Οι επεξηγηματικές σημειώσεις είναι του Α. Παυλόπουλου-Λυκογιάννη.

Ρωσία θα μας σώσει. Ετοιμάζουν ξανά μάζεμα δηλωσιών. Ηρθαμε σε επαφή με την οργάνωση της Σαλονίκης που παίζει και ρόλο Μακεδ. Γραφείου. Αυτοί όμως ζητάν εγγυήσεις και πρώτα απόλα το πιστοποιητικό του Κατσάν... Για να δούμε τι θα γίνει. Η έκκλησή σας δημοσιεύτηκε και έκανε μεγάλη εντύπωση. 25-7-40¹⁹¹

Μέρος της αλληλογραφίας του Νίκου Ζαχαριάδη με την Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ είδε το φως της δημοσιότητας για πρώτη φορά από τον Αθανάσιο Παυλόπουλο, πραγματικό όνομα Αθανάσιος Λυκογιάννης, το 1963 με το βιβλίο του *Εθνοπροδοσία και ψευδολογία του ΚΚΕ*. Στο βιβλίο αυτό προσπάθησε να αποδείξει ότι το ΚΚΕ σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του έπαιξε προδοτικό ρόλο απέναντι στην Ελλάδα. Η γνωστή αλληλογραφία περιελάμβανε κατά χρονολογική σειρά τα εξής:

1. Επιστολή της ΠΔ προς τον Ζαχαριάδη (25-7-1940)
2. Α΄ Γράμμα του Ζαχαριάδη (31-10-1940)
3. Άρθρο του Ζαχαριάδη: «Η θέση μας για τον πόλεμο» (22-11-1940)
4. Β΄ Γράμμα του Ζαχαριάδη και Σχέδιο Απόφασης (26-11-1940)
5. Επιστολή της ΠΔ προς τον Ζαχαριάδη (3-12-1940)
6. Απάντηση του Ζαχαριάδη προς την ΠΔ (6-1-1941)

Το Α΄ Γράμμα του Ζαχαριάδη δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες στις 2-11-1940 και το Β΄ στις 9-3-1947, οπότε ήταν ήδη γνωστή η ύπαρξή τους. Το άρθρο «Η θέση μας για τον πόλεμο» δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της ΠΔ στις 5-12-1940. Δεν γνωρίζουμε αν υπήρχαν και άλλα γραπτά κείμενα που ανταλλάχθηκαν μεταξύ του Ζαχαριάδη και της ΠΔ. Το πιο πιθανό είναι να υπήρχαν και άλλα γραπτά κείμενα.

Ο Θανάσης Λυκογιάννης πρώην στέλεχος του ΚΚΕ και Ακροναυπλιώτης έγινε μεταπολεμικά πράκτορας της Ασφάλειας και έγραφε με το ψευδώνυμο Αθανάσιος Παυλόπουλος. Διετέλεσε καθηγητής ιστορίας του ελληνικού και διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος στις σχολές της Αστυνομίας, της Χωροφυλακής και των Ενόπλων Δυνάμεων. Το υλικό της αλληλογραφίας αντλήθηκε από το αρχείο της ΠΔ που είχε στην κατοχή της η Ασφάλεια και στο οποίο ο Λυκογιάννης είχε άμεση πρόσβαση.

Το πρόβλημα που τίθεται είναι το αν τα κείμενα αυτά που παρέθεσε ο Λυκογιάννης στο βιβλίο του είναι πιστή αναπαραγωγή των πρωτότυπων που είχε η Ασφάλεια στα αρχεία της ή έχουν αλλοιωθεί. Τις δύο επιστολές της ΠΔ προς τον Ζαχαριάδη η Ασφάλεια δεν είχε κάποιο λόγο να τις αλλοιώσει. Για την απάντηση του Ζαχαριάδη προς την ΠΔ (6-1-1941) δεν μπορούμε με απόλυτη βεβαιότητα να πάρουμε θέση. Πάντως η Ασφάλεια που είχε δώσει για λόγους προπαγάνδας στη δημοσιότητα το 1947 το Β΄ γράμμα του Ζαχαριάδη δεν το είχε αλλοιώσει και το είχε αποδεχθεί ο Ζαχαριάδης, όταν είχε απαντήσει στις προκλήσεις της Ασφάλειας με άρθρα του στον Ριζοσπάστη εκείνης της περιόδου. Η παραπάνω επιστολή της 25^{ης} Ιουλίου 1940 διαφωτίζει πολλά πράγματα και μπορούμε να κάνουμε τα παρακάτω σχόλια:

1. Ο Ζαχαριάδης ήταν πεπεισμένος από τις αρχές του 1939 ότι ο Μάθησης ήταν χαφιές. Στον μέχρι τώρα λοιπόν χαφιέ της Ασφάλειας Μάθησης, η ΠΔ προσθέτει και τον Παπαγιάννη, θέση που υιοθετεί και ο Ζαχαριάδης και στο εξής θα αναφέρεται με την έκφραση «χαφιέδικη σφηκοφωλιά Μάθησης–Παπαγιάννη».
2. Τον πληροφορούν για την ίδρυση και δράση της ΠΔ που εκδίδει και δικό της Ριζοσπάστη, η οποία είναι υπό την καθοδήγηση του εντολοδόχου του Μιχαηλίδη και υποτίθεται ότι είναι η γνήσια καθοδήγηση, ενώ η ΠΚΕ αποτελείται από πράκτορες της Ασφάλειας.

191. Α. Ι. Παυλόπουλος, *όπ. π.*, σελ. 135-136.

3. Στην ΠΔ εντάχθηκαν στελέχη που ήρθαν από τη Μόσχα (κούτβηδες), άρα η ΠΔ εκτελεί τις εντολές της ΚΔ.
4. Πρέπει να χτυπηθεί η ΠΚΕ και ο Ριζοσπάστης που βγάζει για αυτό πρέπει στο γράμμα που θα στείλει ο Ζαχαριάδης στην ΠΔ να κατονομάζει τους χαφιέδες Μάθεση–Παπαγιάννη, να συστήνει την ΠΔ ως τη γνήσια καθοδήγηση του ΚΚΕ και να καλεί τα μέλη του κόμματος να συσπειρωθούν γύρω από αυτή.
5. Πρέπει να στείλει ο Ζαχαριάδης κάποιο πιστοποιητικό έγγραφο στον Μιχαηλίδη για να το χρησιμοποιεί στις συνδέσεις του και να αποδεικνύει ότι λειτουργεί εξ ονόματος του, γιατί το προηγούμενο το έφαγε. Το ζητάνε μάλιστα μετ’ επιτάσεως λέγοντας ότι χωρίς αυτό δεν μπορούν να έχουν επαφή με τις οργανώσεις του Μακεδονικού Γραφείου. Το πιστοποιητικό που έφαγε ο Μιχαηλίδης είναι αυτό που του είχε δώσει ο Ζαχαριάδης στην Κέρκυρα για τις επαφές του στην Αθήνα και το έφαγε όταν συνελήφθη από την Ασφάλεια τον Μάιο του 1939 στο Κουκάκι στο ραντεβού του με τον Πλουμπίδη που επίσης συνελήφθη.
6. Ο Σακαρέλος που ήταν στο Παρίσι και προς τα τέλη του καλοκαιριού του 1940, μετά την είσοδο των Γερμανών, θα πήγαινε στη Μόσχα θα ενημερώσει την ΚΔ για τη νέα κατάσταση του ΚΚΕ και πιθανότατα θα πάρει την έγκρισή της.
7. Δίνονται και μερικά στοιχεία από την εσωτερική ελληνική επικαιρότητα για πληροφόρηση του Ζαχαριάδη και ενισχύουν την πίστη του στη Σοβιετική Ένωση με τη φράση «Ο κόσμος έξω λέει πως η Ρωσία θα μας σώσει».
8. Τα στοιχεία που δίνουν για τη δυναμικότητα των οργανώσεων της ΠΔ πιθανώς είναι διογκωμένα για να πείσουν τον Ζαχαριάδη ότι η νέα καθοδήγηση κινείται δραστήρια και θα επιτύχει σύντομα την κάθαρση και ανασυγκρότηση του ΚΚΕ.

Ο Ζαχαριάδης έλαβε το γράμμα της ΠΔ και έστειλε στον Μιχαηλίδη γραπτές οδηγίες σχετικά με τη σύνταξη του Ριζοσπάστη, πως θα χτυπάνε την ΠΚΕ και τους Μάθεση–Παπαγιάννη κλπ. Δεν έστειλε όμως το ειδικό πιστοποιητικό στον Μιχαηλίδη που του ζητήθηκε. Αυτό δείχνει ότι διατηρούσε κάποιες επιφυλάξεις για τον Μιχαηλίδη και την ΠΔ. Το βέβαιο είναι ότι στον Ζαχαριάδη είχε εδραιωθεί η πεποίθηση ότι η ΠΚΕ είναι διαβρωμένη και θα χρησιμοποιούσε κάθε μέσο για να τη χτυπήσει. Σε επόμενη επιστολή που έστειλε ο Ζαχαριάδης προς την ΠΔ έγραψε χαρακτηριστικά: «Μου ζητήσατε διευκολύνσεις για σύνδεσή σας με πρόσωπα, για λεφτά κτλ. Σας απάντησα. ΟΧΙ. Μόνο πολιτικές γνώμες δίνω.»¹⁹²

Θα λέγαμε ότι ο Ζαχαριάδης αποφάσισε να ξεκινήσει μια συνεργασία με την ΠΔ, αλλά αυτή να κινηθεί μέσα σε συγκεκριμένα όρια δίνοντας κυρίως πολιτικά κείμενα. Στην αυτοβιογραφία του προς την ΚΕ του ΚΚΕ στις 15-8-1946 γράφει:

...η όλη «συνεργασία» μου με την ΠΔ απόβλεπε στο να χρησιμοποιήσω, μέσα στις δύσκολες εκείνες στιγμές, και την ελάχιστη δυνατότητα για σωστή πολιτική κομματική δουλειά, χωρίς να πολυλογαριάζω τους τύπους, έτοιμος να χρησιμοποιήσω και την παραμικρή δυνατότητα που είταν υποχρεωμένος να δώσει ο εχθρός για να κάνει όπως πίστευε τη δουλειά του.»¹⁹³

Πάντως η συνεργασία του Ζαχαριάδη με την ΠΔ συνεχίστηκε μέχρι τα τέλη του 1940, όταν κατάλαβε τον ρόλο της και στις αρχές του 1941 τη διέκοψε.

Ο Μιχαηλίδης αν και δεν είχε το ιδιαίτερο πιστοποιητικό, με αυτές τις γραπτές οδηγίες που έλαβε κατόρθωσε να παρασύρει και την Ακροναυπλία υπέρ της ΠΔ.

192. Α. Ι. Παυλόπουλος, *οπ. π.*, σελ. 156.

193. Γ. Πετρόπουλος, *Νίκος Ζαχαριάδης, Ιστορικά διλήμματα – Ιστορικές απαντήσεις*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2011, σελ. 25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η Ακροναυπλία στηρίζει την ΠΔ

Οι γραπτές οδηγίες που έστειλε ο Ζαχαριάδης στον Μιχαηλίδη χρησιμοποιήθηκαν από αυτόν στη συνέχεια για να πειστεί η Ακροναυπλία ώστε να στηρίξει και αυτή την ΠΔ. Ο Μιχαηλίδης επικοινωνεί με τον Ιωαννίδη και του ζητά στήριξη:

Ναι στέλνει σε μένα ένα γράμμα μέσα σε παπούτσι. ...Μου έγραφε λοιπόν ο Μιχαηλίδης: Ελπίζω να μην πίστεψες ότι εγώ έκανα δήλωση και βγήκα από μέσα. Εγώ βγήκα από την Κέρκυρα ύστερα από εντολή του Νίκου Ζαχαριάδη για να καθαρίσω την κατάσταση του Κόμματος έξω, από τους διάφορους πράκτορες κλπ. που υπάρχουν και να ξαναφτιάξουμε το Κόμμα. Έχω σύνδεση με το Νίκο. Φτιάξαμε την “Προσωρινή Διοίκηση” του Κόμματος. Βγάζουμε και “Ριζοσπάστη”.¹⁹⁴

Ο Ιωαννίδης απαντά με γράμμα πάλι μέσα σε παπούτσι και ζητά από τον Μιχαηλίδη σημείωμα του Ζαχαριάδη για να στηρίξει την ΠΔ.

Τι να σου πω Γιάννη. Πολλά έχουν δει τα μάτια μας αυτόν τον καιρό. Όσο καινάμασταν φίλοι και τα ρέστα και συνεργάτες δεν μπορώ να πιστέψω αυτά που μου λες τώρα. Τότε μόνο θα πίστευα και θα σου έδινα την ενίσχυση που θέλεις όταν θα έχω ένα σημείωμα του Ζαχαριάδη προς την κομματική επιτροπή της Ακροναυπλίας. ... Αυτό γίνεται κατά τον Ιούλη του 1940.¹⁹⁵

Ο Μιχαηλίδης αφού δεν είχε ειδικό σημείωμα, στέλνει στον Ιωαννίδη τις γραπτές οδηγίες του Ζαχαριάδη ελπίζοντας να τους παραπλανήσει και να τις θεωρήσουν ως συστατική επιστολή, αφού γνώριζαν τον γραφικό του χαρακτήρα, και να αποσπάσει με αυτόν τον τρόπο τη στήριξη της Ακροναυπλίας.

Κατά τον Σεπτέμβρη, κατά τα τέλη Σεπτέμβρη, παίρνω πάλι ένα γραμματάκι από τον Μιχαηλίδη μέσα στα παπούτσια. Και μου στέλνει φωτοτυπωμένες όλες τις οδηγίες του Ζαχαριάδη προς την “Προσωρινή Διοίκηση”. Πως πρέπει να γράφει τον “Ριζοσπάστη”, πως να χτυπά την παλιά Κεντρική Επιτροπή, πως να μιλά για τον Παπαγιάννη “το χαφιέ χωροφύλακα” κλπ, για τον Μάθηση το “συνεργάτη του Γενικού Επιτελείου” και τα ρέστα. Και μου γράφει ο Μπάμπης – τον Μιχαηλίδη τον λέγαμε Μπάμπη – “ζήτησες ένα σημειωματάκι και εγώ σου στέλνω ολόκληρο φάκελο”. Εγώ ήξερα καλά τα γράμματα του Ζαχαριάδη και αυτά τέλος πάντων, ήταν του Ζαχαριάδη.¹⁹⁶

Ο Ιωαννίδης αφού διάβασε το γράμμα στους βουλευτές του Παλλαϊκού Μετώπου που ήταν έγκλειστοι στην Ακροναυπλία (Θέος, Βερβέρης, Τζήμας, Σινάκος, Μενύχτας και Παπαδόπουλος) ζήτησε τη γνώμη τους και ομόφωνα πήραν την απόφαση να στηρίξουν την ΠΔ. Ο Ιωαννίδης στέλνει στον Μιχαηλίδη δήλωση των βουλευτών της Ακροναυπλίας με ημερομηνία 25 Οκτωβρίου που συστήνουν την ΠΔ ως τη γνήσια καθοδήγηση του ΚΚΕ και δημοσιεύεται στον Ριζοσπάστη της.

194. Γιάννης Ιωαννίδης, *όπ. π.*, σελ.70.

195. Στο ίδιο, σελ.70.

196. Στο ίδιο, σελ.70-71.

Αναγνωρίζουμε για μοναδική πραγματική καθοδήγηση του ΚΚ την Προσωρινή Διοίκηση... Υιοθετούμε πέρα για πέρα την πολιτική γραμμή που χάραξε για την υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων του Ελληνικού λαού και την ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της χώρας μας...¹⁹⁷

Ο «πολυμήχανος», σύμφωνα με τον Ιωαννίδη, Μιχαηλίδης παγίδευσε με αυτόν τον τρόπο την Ακροναυπλία και έδωσαν την ευλογία τους στην ΠΔ. «*Τώρα πια μας κόλλησε στον τοίχο εμάς ο Μιχαηλίδης, δηλαδή ο Ζαχαριάδης μέσω του Μιχαηλίδη. Ο Μιχαηλίδης...*».¹⁹⁸

Έτσι λοιπόν γύρω στα τέλη Οκτωβρίου 1940 η ΠΔ με τη βοήθεια του Μιχαηλίδη εκτός από τη στήριξη του αρχηγού του ΚΚΕ Ζαχαριάδη, είχε και της Ακροναυπλίας, ενώ η ΠΚΕ απομονωμένη επηρέαζε όλο και λιγότερα μέλη του ΚΚΕ. Η ΠΔ με τη βοήθεια της Ασφάλειας διακινούσε τον Ριζοσπάστη της στις φυλακές και στα νησιά της εξορίας σε αντίθεση με την ΠΚΕ η οποία αντιμετώπιζε τεράστιες δυσκολίες στη διακίνηση του δικού της Ριζοσπάστη.

Όπως χαρακτηριστικά γράφει η Σταματία Βιτσαρά «*Αυτή την περίοδο αντιμετωπίζαμε μεγάλες δυσκολίες για να επικοινωνήσουμε με τις φυλακές και τα νησιά, ενώ η “ΠΔ” με τη βοήθεια των χαφιέδων έμπαζε τον τύπο της. Έτσι και με την αλληλογραφία του Μιχαηλίδη, οι σ. Ακροναυπλιώτες και οι εξόριστοι προσχώρησαν στην “ΠΔ” και αποκήρυξαν εμάς*».¹⁹⁹

Ο Ιωαννίδης έχοντας πειστεί ότι η ΠΚΕ ήταν διαβρωμένη και ότι η γνήσια καθοδήγηση του ΚΚΕ είναι η ΠΔ ζήτησε από τον Ανδρέα Τζήμα, που θα πήγαινε στην Αθήνα στις αρχές του Οκτώβρη για μια εγχείρηση που έπρεπε να κάνει, να έρθει σε επαφή με κάποια μέλη του ΚΚΕ και να βοηθήσει την υπόθεση της ΠΔ.

Πιο μπροστά είχαμε στείλει έξω τον Τζήμα. Να πάει στο νοσοκομείο δήθεν για εγχείρηση. Ο Τζήμας ήξερε την υπόθεση αυτή και εγώ του είπα να βοηθήσει και αυτός από εκεί που θα πάει. Να έρθει σε επαφή με ορισμένο κόσμο, και θα σου πω με ποιους [Καλοδίκη, Ζέγκο και Ζαρογιάννη], για να δουλέψουμε για την “Προσωρινή Διοίκηση”. Ο Τζήμας βγήκε έξω και γύρισε μετά από 15-20 μέρες.²⁰⁰

Ο Τζήμας ήρθε σε επαφή με τον Σπύρο Καλοδίκη στην Αθήνα, ο οποίος τον Ιούλιο του 1940 είχε αποδράσει από τον Άη Στράτη. Ο Καλοδίκης μόλις έφτασε στην Αθήνα πέρασε από την ΠΔ, αλλά συνδέθηκε με την ΠΚΕ, όπου λίγους μήνες μετά έφυγε και από αυτή και καθοδηγούσε μερικά ασύνδετα μέλη στην Αθήνα στην Ανεξάρτητη Κομματική Οργάνωση Αθήνας (ΑΚΟΑ). Ο Καλοδίκης είπε στον Τζήμα ότι δεν εμπιστεύεται ούτε την ΠΔ, ούτε την ΠΚΕ και έχει οργανώσει λίγα μέλη στην ΑΚΟΑ δρώντας ανεξάρτητα από τις άλλες δύο οργανώσεις. Στη συνέχεια ο Τζήμας συνάντησε τη Σταματία Βιτσαρά που ήταν μέλος της ΠΚΕ και προσπάθησε να την πείσει να φύγει από την ΠΚΕ και να ενταχθεί στην ΠΔ.

Επίσης βγήκε έξω ο σ. Τζήμας για εγχείρηση. Τον ειδοποιήσαμε υπεύθυνα για το ποιόν της “ΠΔ” και τους κινδύνους που περικλείει η προσχώρησή τους στο κόμμα

197. Αρχείο ΚΚΕ-Εγγραφο 158125, όπως αυτό παρατίθεται στο *Το ΚΚΕ στον Ιταλοελληνικό πόλεμο*, όπ. π., σελ. 104.

198. Γιάννης Ιωαννίδης, όπ. π., σελ. 69.

199. Έκθεση Σταματίας Βιτσαρά 6/7/1946 ΑΣΚΙ Φ. 29/1/31, όπ. π., σελ. 157.

200. Γιάννης Ιωαννίδης, όπ. π., σελ. 71-72.

*του Μανιαδάκη, μα ο σ. Τζήμας απάντησε πως η “ΠΔ” είναι το γνήσιο κόμμα και εμείς οι χαφιέδες και εγώ, που τον ειδοποιώ είμαι αφελής και παρασυρμένη.*²⁰¹

Η Βιτσαρά επικοινωνήσε με τον Σπύρο Ζέγκο που είχε αποδράσει την ίδια περίοδο με τον Καλοδίκη από το σανατόριο της Πέτρας για να τον πείσει να ενταχθεί στην ΠΚΕ. Ο Ζέγκος όμως που επικοινωνούσε με τον Ιωαννίδη στην Ακροναυπλία είχε ήδη ενταχθεί στην ΠΔ και προσπάθησε να πάρει μαζί τους και τη Βιτσαρά.

*Έπειτα μεταχειριστήκαμε τον σ. Ζέγκο που είχε τρόπο να επικοινωνήσει με το σ. Ιωαννίδη. Μα ο σ. Ζέγκος, σαν επικοινωνήσε, τον έπεισαν πως η “ΠΔ” είναι το κόμμα, εμείς χαφιέδες και του ανάθεσαν να δει τον Κανάκη, τον Καλοδίκη κι εμένα και να μας πάει στην “ΠΔ”. Ο σ. Ζέγκος έκανε όπως του υπέδειξαν. Απόφυγε να συναντήσει τον Παπαγιάννη που είχε ραντεβού και ζήτησε να δει εμένα. Εγώ πήγα χωρίς να ξέρω πως έχει προσχωρήσει στην “ΠΔ”. Συναντηθήκαμε σε κάποιο σπίτι τέλος Γενάρη του 41 και μόλις με είδε έβαλε τις φωνές “που είσαι χαλάσαμε τόσες φορές τον κόσμο να σε βρούμε;” Εννοούσε την “ΠΔ” που με ζητούσε παντού. Μου είπε πως είναι εντολή της “Ακρ.” να πάμε με την “ΠΔ” όλα τα τίμια στοιχεία, να του παραδώσω τον μηχανισμό... Μου είπε ότι ο Μεταξάς είναι ο σωτήρας της χώρας. Χτυπούσε τα πόδια και σε έντονο ύφος έλεγε πως δεν πρέπει να πέσει ο Μεταξάς, κι εμείς, αν μας πιάσει θα μας τουφεκίσει... Από τα λεγόμενά του είχα καταλάβει πως συνάντησε τον Καλοδίκη... Τον είχε δει και τον πήρε στην “ΠΔ” μαζί με την οργάνωση.*²⁰²

Ο Ιωαννίδης λοιπόν από την Ακροναυπλία με τους διαύλους επικοινωνίας που είχε έδωσε εντολή σε ελεύθερα μέλη του κόμματος να ενταχθούν στην ΠΔ, όπως έπραξε ο Ζέγκος. Ο Καλοδίκης δεν προσχώρησε στην ΠΔ, όπως γράφει η Βιτσαρά, αλλά παρέμεινε καθοδηγητής στην ΑΚΟΑ μέχρι το καλοκαίρι του 1941, όταν και παρέδωσε την οργάνωση αυτή στη Νέα Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ που συγκροτήθηκε στις αρχές Ιουλίου του 1941.

Ο Ζέγκος απέφυγε να συναντήσει τον Παπαγιάννη, αφού κατά την ΠΔ ήταν ο κύριος πράκτορας της Ασφάλειας και ενδεχομένως θα κινδύνευε και ο ίδιος, αν και τελικά ο Παπαγιάννης συνελήφθη από την Ασφάλεια τον Ιανουάριο του 1941. Η ΠΔ πάντως προσπάθησε να εντάξει στους κόλπους της τα στελέχη της ΠΚΕ πλην του «χαφιέ Παπαγιάννη», όπως φαίνεται από την έκθεση της Βιτσαρά.

Επίσης πολύ χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο Ζέγκος, που ήταν ενταγμένος στην ΠΔ υμνούσε τον Μεταξά και τον θεωρούσε σωτήρα της χώρας, κάτι που έκανε ο Ριζοσπάστης της ΠΔ από τον Οκτώβριο του 1940 μέχρι τον θάνατό του στα τέλη Ιανουαρίου 1941, σε αντίθεση με τον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ όπου σταθερά καταφερόταν εναντίον του με βαρύτατους χαρακτηρισμούς. Για αυτό και ο Ζέγκος ήθελε να τουφεκίσει τα μέλη της ΠΚΕ.

Τον Σεπτέμβριο του 1940 η ΠΚΕ αποτελείτο από τους Παπαγιάννη, Κτιστάκη, Κανάκη, Βιτσαρά, Σαντή και Ελληνούδη με πολιτικό καθοδηγητή τον Κτιστάκη και συνδεδεμένη με τον Νίκο Πλουμπίδη που κρατείτο στο σανατόριο Σωτηρία. Οι τέσσερις πρώτοι ήταν τα αρχικά μέλη της ΠΚΕ που συγκροτήθηκε στα τέλη του 1939 μετά τη σύλληψη των Σιάντου και Σκαφίδα. Ο Παναγιώτης Σαντής δραπετεύσε από τον Αη Στράτη το καλοκαίρι του 1940²⁰³, έφθασε στον Πειραιά, συνδέθηκε με την ΠΚΕ και ανέλαβε την οργάνωση του Πειραιά (ΚΟΠ). Ο Γιώργης Ελληνούδης από τις

201. Έκθεση Σταματίας Βιτσαρά 6/7/1946 ΑΣΚΙ Φ. 29/1/31, όπ. π., σελ. 157.

202. Στο ίδιο σελ. 157.

203. Κώστας Γκριτζώνας, όπ. π., σελ. 177.

πρώτες μέρες της δικτατορίας Μεταξά είχε συλληφθεί και κλείστηκε στην Ακροναυπλία. Παλιός καπνεργάτης, έπασχε από φυματίωση και η κατάστασή του επιδεινώθηκε εκεί από τις άσχημες συνθήκες κράτησης, οπότε το 1939 μεταφέρθηκε στο σανατόριο Σωτηρία. Εκεί ήταν μαζί με τον Πλουμπίδη και με τη βοήθειά του κατόρθωσε να δραπετεύσει στα τέλη καλοκαιριού του 1940 και να συνδεθεί με την ΠΚΕ, η οποία τον τοποθέτησε υπεύθυνο της ΚΟΑ και του παράνομου τυπογραφείου της. Το παράνομο τυπογραφείο της ΚΟΑ ο Ελληνούδης το παρέδωσε τελικά στη Νέα Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ στα τέλη καλοκαιριού του 1941 μετά από εντολή του Πλουμπίδη.

Ο Σπύρος Καλοδίκης, όπως είπαμε εντάχθηκε το καλοκαίρι του 1940 στην ΠΚΕ και του ανατέθηκε η καθοδήγηση της ΚΟΑ, αλλά κατά τον Οκτώβριο αποχώρησε και συγκρότησε την ΑΚΟΑ. Η οργάνωση αυτή εκτός από τα μέλη που είχε στην Αθήνα, είχε και ένα μικρό τμήμα στον Πειραιά. Οικονομικά στηριζόταν σε κάποιους επιστήμονες και κυρίως γιατρούς, ενώ κύρια κομματική της βάση ήταν οι φυματικοί και το υγειονομικό προσωπικό του σανατορίου Σωτηρία. Είχε φτιάξει ένα μικρό εκδοτικό οργανισμό (μια γραφομηχανή και ένα πολύγραφο) και έβγαζε συνεχώς προκηρύξεις.²⁰⁴ Μάλιστα από τις πρώτες προκηρύξεις που κυκλοφόρησαν στην Αθήνα μετά την κατάληψή της από τους Γερμανούς και καλούσε το λαό σε αντίσταση ήταν της ΑΚΟΑ.

Την αποχώρηση του Καλοδίκη από την ΠΚΕ και τη συγκρότηση της ΑΚΟΑ κατήγγειλε ο Ριζοσπάστης της ΠΚΕ της 17^{ης} Ιουνίου 1941 στην εισαγωγή για το άρθρο του Πλουμπίδη με τίτλο «Γιατί τα γράμματα του σ. Ζαχαριάδη είναι πλαστά». Το άρθρο αναφέρει τα εξής:

Το τελευταίο αυτό είναι κατασκεύασμα ενός καινούργιου παρακλαδιού της “ΠΔ” με αρχηγούς τους Καλοδίκη και Ζέγκο που πήραν και αυτοί τη μέθοδο της πλαστογραφίας από τα Μ.Μ.Μ [=ΠΔ]. Με την καινούργια πλαστογραφία πάνε να ξεγελάσουν τους ερχόμενους εξορίστους που άφησαν οι Γερμανοί από διάφορα νησιά και για να τους τραβήξουν στα δίκτυα του. Για τον Καλοδίκη θα ασχοληθούμε σε άλλο μας φύλλο γιατί σ’ αυτό δεν μας επιτρέπει ο χώρος.²⁰⁵

Συνδεδεμένος με την ΠΚΕ ήταν και ο παλαιάμαχος κομμουνιστής και δημοσιογράφος Νίκος Καρβούνης, ο οποίος είχε συλληφθεί από τη δικτατορία Μεταξά το 1936 και εκτοπίστηκε στη Γαύδο. Είχε υπογράψει δήλωση και είχε αφεθεί ελεύθερος αλλά του απαγορεύτηκε να δημοσιογραφεί, αυτός όμως αρθρογραφούσε στην εφημερίδα *Πρωία* με το ψευδώνυμο Κ. Μαυροθαλασσίτης. Ο Καρβούνης καθοδηγούσε μια ομάδα φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών με την επωνυμία *Αλήθεια* και έβγαζαν και μια μικρή αντιστασιακή εφημερίδα με το ίδιο όνομα.²⁰⁶

Ο Μάθησης που είχε απομακρυνθεί από την καθοδήγηση του ΚΚΕ από τα τέλη του 1938, καθοδηγούσε μια ολιγάριθμη ομάδα στρατιωτικών (Στέφανος Παπαγιάννης, Βασίλης Βενετσάνοπουλος κ.ά.) που είχε κάποια χαλαρή σύνδεση με την ΠΚΕ.²⁰⁷ Κατά τη διάρκεια της Κατοχής στρατολόγησε μερικούς ακόμη αξιωματικούς στην οργάνωση *Οι φίλοι του λαού*. Τα περισσότερα από αυτά τα στελέχη τα συνέδεσε με την επανασυγκροτηθείσα ΚΕ του ΚΚΕ τον Ιούλιο του 1941 και αργότερα διετέλεσαν στρατιωτικά στελέχη του ΕΛΑΣ.

204. Θανάσης Χατζής, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε*, εκδόσεις Δωρικός, σελ. 85.

205. *Ριζοσπάστης ΠΚΕ*, αρ. φ. 71, 17 Ιουνίου 1941, σελ. 1.

206. Πέτρος Ρούσος, *Η μεγάλη πενταετία*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, σελ. 60.

207. Στο ίδιο, σελ. 61.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οι Ριζοσπάστες της ΠΚΕ 1939 – 1940

Η ΠΚΕ εξέδιδε ένα τετρασέλιδο Ριζοσπάστη το μήνα με τα λογότυπα που έχουμε ήδη αναφέρει. Το πρώτο φύλλο το εξέδωσε τον Δεκέμβριο του 1939 παίρνοντας τη σκυτάλη από την προηγούμενη καθοδήγηση και μέχρι τον Δεκέμβριο του 1940 άλλα 12 φύλλα. Από αυτά τα 13 φύλλα τα σωζόμενα στα αρχεία του ΚΚΕ και αλλού είναι 6, τα εξής: Τα φύλλα με αριθμούς 49 (25–12–39), 50 (25–1–40), 51 (29–2–40), 52 (25–3–40), 58 (30–8–40) και 59 (10–9–40).

Θα δούμε στη συνέχεια αναλυτικά τα φύλλα αυτά.

1) Φύλλο 49. 25/12/1939

Τα σημαντικότερα άρθρα είναι τα παρακάτω:

1. Η ουδετερότης του Μεταξά.

Είναι το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας και αναφέρεται στην εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά:

Η πολιτική του Μεταξά να έχει συναλλαγές με όλους τους εμπολέμους (η Αγγλία έχει πλοία της στα λιμάνια μας και η Ιντέλιτζενς Σέρβις αλωνίζει τη χώρα, υπογραφή επωφελέστατης εμπορικής σύμβασης με τη Γερμανία, παραχώρηση της ελαιοπαραγωγής της χώρας μας μονοπωλιακά στην Ιταλία) αργά ή γρήγορα θα οδηγήσει τον πόλεμο πάνω στο ελληνικό έδαφος γιατί κάποια χώρα θα θεωρήσει τον εαυτό της αδικημένο.

Η σωτήρια εξωτερική πολιτική είναι ο προσανατολισμός σε μια βαλκανική συνεργασία με σύμμαχο τη Σοβιετική Ένωση τη μεγάλη ειρηνόφιλη δύναμη που με τον όγκο και την ισχύ της μπορεί να ανατρέψει την επέκταση του πολέμου και να επιβάλλει την ειρήνη στους εμπολέμους.

Στη χώρα μας για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι κίνδυνοι που την απειλούν πρέπει να αποκατασταθούν οι ελευθερίες του λαού και να επέλθει η εθνική ενότητα. Ο ελληνικός λαός κρατά τη σωτηρία στα χέρια του. Πρέπει μαζί με το στρατό να σαρώσει τη δικτατορία, να διώξει την ξενική δυναστεία των Γλύξμπουργκ που πρωτοστατεί στην εμπλοκή μας στον πόλεμο, να ελευθερωθούν οι φυλακισμένοι και εξόριστοι αγωνιστές του λαού και οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων και να σχηματιστεί κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας.

2. Ανακοίνωση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ

Το ΠΓ θεωρεί ότι ο Γκαζές πρόδωσε τους Σιάντο-Σκαφίδα στην Ασφάλεια: «Οι συλλήψεις Σιάντου-Σκαφίδα στις 21–23 Νοέμβρη προήλθαν από προδοσία του Μισέλ Γκαζέ ο οποίος συνελήφθη πριν ένα μήνα και λύγισε στα βασανιστήρια. Η απώλεια είναι μεγάλη, αλλά το ΚΚΕ θα συνεχίσει την αποστολή του μονολιθικό και ακατάβλητο».

3. Ανακοίνωση της ΚΟ Αθηνών

Η ΚΟΑ καταγγέλλει τον Κουτσογιάννη ως όργανο της Ασφάλειας:

Η Ε.Π. της Κ.Ο.Α. γνωρίζει στα μέλη του κόμματος και στο λαό ότι ο Δημητριάδης (επώνυμο) ή Ψαράς, ή Λεωνίδα, ή Μαύρος, ή Γέρος (ψευδώνυμο) πρόσφυγας που ήλθεν από την Καβάλλα κατά το 1929 και έγινε πρόεδρος του Σωματίου εργατών ιχθύων και πάγου στον Πειραιά είχε αισχρός τυχοδιώκτης και όργανο της Ασφάλειας της Δικτατορίας. ...Το κάθαρμα αυτό με λεφτά της Ασφάλειας βγάξει

λίγα αντίτυπα της εφημερίδας “Σπίθας” για να εξαπατά τους εχθρούς της δικτατορίας.

Η Κ.Ο. της Αθήνας τον ρίχνει στα σκουπίδια και στην περιφρόνηση του λαού, που κάποτε θα τον πληρώσει όπως του αξίζει.

4. Σώστε τους αγωνιστές

Κέρκυρα, Ακροναυπλία, ξερονήσια. Πρέπει να σώσουμε τους τιμημένους αγωνιστές του λαού μας είτε στις φυλακές είτε στις εξορίες βρίσκονται. Είναι το ιερότερο καθήκον όλων μας.

5. Εξωτερικές ειδήσεις

Τα Βαλκάνια και η ΕΣΣΔ. Ο βουλγαρικός τύπος για τον Στάλιν. Να ποιος απειλεί τη Ρουμανία. Οι τουρκοσοβιετικές σχέσεις. Οι λεοντάρηδες Ιταλοί φασίστες. Το μανιφέστο της ΚΔ. Ποιοι ματοκυλούν τη Φιλανδία. Η κατάσταση στη Γαλλία. Αντιπολεμικό κίνημα στην Αγγλία. Από ένα άρθρο του Λούδ Τζώρτζ. Οι συνέπειες του πολέμου. Η στάση της σοσιαλδημοκρατίας.

6. Εσωτερικές ειδήσεις

Συλλήψεις–τρομοκρατία. Γιατί πεινάμε. Γενική φτώχεια–τυραννία. Οι άνεργοι να αγωνιστούν. Οι ναυτεργάτες δολοφονούνται για το χρυσάφι.

7. Εκφράσεις για το καθεστώς

Το καθεστώς χαρακτηρίζεται με εκφράσεις όπως: συμμορία Μεταξά–Μανιαδάκη, συμμορία Μεταξά–Γλύξμπουργκ, μεταξική κλίκα και ο Μεταξάς: μισάνθρωπος τύραννος, πολιτικός τυχοδιώκτης και εγκληματίας.

2) Φύλλο 50. 25/1/1940

Τα σημαντικότερα άρθρα είναι τα παρακάτω:

1. Η ΕΣΣΔ στο πλευρό των Βαλκανίων

Είναι το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας και αναφέρεται στη Σοβιετική Ένωση η οποία εξασφαλίζει την ειρήνη στα Βαλκάνια και στην ανατολική Ευρώπη:

Ο τύραννος του λαού μας Μεταξάς εν γνώσει του φροντίζει να αποκοιμίσει τον λαό με ειρηνικές σαπουνόφουσκες. Η Σοβιετική Ένωση με δηλώσεις στο ραδιοφωνικό σταθμό της Μόσχας διακήρυξε ότι οποιαδήποτε ενέργεια στην ανατολική Ευρώπη δεν μπορεί να γίνει χωρίς να ληφθεί υπ’ όψιν η γνώμη της και ότι θα πατάξει κάθε απόπειρα περικύκλωσης της. Αυτές οι δηλώσεις κάνουν σαφές στην Ιταλία να μην προβεί σε καμιά επιθετική ενέργεια στα Βαλκάνια και ιδιαίτερα κατά της Ελλάδας.

Για αυτό πρέπει η Ελλάδα να προσανατολιστεί προς τη Σοβιετική Ένωση για να αποφύγει τον πόλεμο. Οι χώρες που το κατανόησαν αυτό (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) απολαμβάνουν την ειρήνη. Η Φιλανδία που αρνήθηκε τις προτάσεις και έγινε όργανο των ξένων ραδιούργων (Αγγλογάλλων κλπ) αντιμετώπισε την εξέγερση του φιλανδικού λαού που ανέτρεψε την κυβερνητική κλίκα και συγκρότησε δική του κυβέρνηση που αγωνίζεται με τη βοήθεια του κόκκινου στρατού για να απαλλάξει τη Φιλανδία από τους συμμορίτες του Τάννερ Μαννερχάιμ.

Η κλίκα Μεταξά–Γλύξμπουργκ εξυπηρετώντας τα συμφέροντα των Αγγλογάλλων ετοιμάζονται να μεταφέρουν τον πόλεμο στην Ελλάδα και να την μετατρέψουν σε ερείπια. Πρέπει λοιπόν να συσπειρωθούν σε ένα μέτωπο όλες τις δυνάμεις του λαού, του στρατού και των κομμάτων που θα συμφωνούν στα παρακάτω:

1) Οι εχθροί της χώρας και του λαού είναι οι Ιταλοί φασίστες και οι Αγγλογάλλοι ιμπεριαλιστές.

- 2) Δημιουργία ενός μπλοκ συνεργασίας και άμυνας με ειρηνόφιλα βαλκανικά κράτη και προσανατολισμός στην ΕΣΣΔ.
- 3) Στην ανατροπή της δικτατορίας και στο διώξιμο της δυναστείας Γλύξμπουργκ που αλληλοϋποστηρίζονται και επιδιώκουν να μεταφέρουν τον πόλεμο στην χώρα μας.

2. Ανακοίνωση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ

Η ΠΚΕ καταγγέλλει την ΠΔ για τα δύο έντυπα που κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο.

Ο χαφιάς Δημητριάδης χρησιμοποιείται απ' την Ασφάλεια για την κυκλοφορία δύο ακόμα εντύπων της πολυγραφημένων. Το ένα: "ΔΕΛΤΙΟ, Εσωτερικό δελτίο του ΚΚΕ (ΕΤΚΔ), αρ.1" με ημερομηνία 12 Γεννάριη. Το άλλο: "ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, Προλετάριοι όλου του κόσμου ενωθείτε... αρ.1" με ημερομηνία 16 Γεννάριη .

Για τη σύνταξη των εντύπων αυτών έχουν επιστρατευτεί οι άσσοι του Μανιαδάκη. Ξέχασαν ωστόσο πως ο "ΡΙΖ." απ' το 1933 χρησιμοποιεί το μότο "Προλετάριοι όλων των χωρών κτλ" και όχι "όλου του κόσμου" και πως ποτέ δεν επρόσθεσε στον τίτλο του τη λέξη "επίσημο όργανο"! ...

Το πολιτικό περιεχόμενο των εντύπων αυτών είναι προωρισμένο να εξαπατήσει τον αναγνώστη, δίνοντας και υλικό απ' την ΚΔ που περιήλθε στα χέρια του Μανιαδάκη με τη σύλληψη των συντρόφων Σιάντου και Σκαφίδα. Εννοείται πως το υλικό αυτό είναι διαστρεβλωμένο σκόπιμα σε ωρισμένα σημεία που αφορούν τη μέχρι σήμερα πολιτική μας γραμμή, για να χτυπήσει το κύρος του Κόμματος. Επίσης το σύνθημά μας για το "Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας", μετατρέπεται απ' το Μανιαδάκη σε... "παλλαϊκό μέτωπο σωτηρίας"!

Τα μέλη και οι οπαδοί του Κόμματός μας, ιδιαίτερα στις επαρχίες, οφείλουν να προσέξουν την καινούργια, όχι ολότελα απροσδόκητη προβοκάτσια των Μεταξά-Μανιαδάκη και να προφυλάξουν τον εαυτό τους και τις οργανώσεις τους από οποιαδήποτε επαφή με τα όργανα της Ασφάλειας.

Το Π.Γ της Κ.Ε του ΚΚΕ.

3. Διακήρυξη του ΚΚΕ

Το ΚΚΕ καλεί τους εργαζομένους να αγωνιστούν :

- 1) Επίδομα 50 δραχμές στους ανέργους άνδρες και 52 στις γυναίκες.
- 2) Οκτάωρη δουλειά και αύξηση των ημερομισθίων και μισθών.
- 3) Οι βιοπαλαιστές ης πόλης και του κάμπου για γενικό χρεοστάσιο.
- 4) Όλος ο εργαζόμενος λαός για χρεοστάσιο των εξωτερικών χρεών.
- 5) Συγκρότηση Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας.
- 6) Ανατροπή της δικτατορίας και του θρόνου.
- 7) Για μια λαϊκή δημοκρατική εξουσία που θα εγγυάται την ειρήνη, ανεξαρτησία και θα αποκαταστήσει την ελευθερία, ευημερία και όλα τα δικαιώματα του εργαζόμενου λαού.

4. Εξωτερικές ειδήσεις

Η Ιταλία στα Βαλκάνια. Η δράση του ΚΚ Γαλλίας. Φιλοσοβιετικό ρεύμα στην Ευρώπη. Οι ηγέτες της Β' Διεθνούς στην υπηρεσία του ιμπεριαλισμού. Τεράστια νίκη του Γιουγκοσλαβικού λαού. Από το λόγο του Ντημητρώφ. Η Τουρκία απειλεί.

5. Εσωτερικές ειδήσεις

Οι μηχανογραφίες των Αγγλογάλλων στην Ελλάδα. Από το Γ.Ε Στρατού τον Φλεβάρη θα κληθούνε 20 ηλικίες. Άφιξη στον Πειραιά αγγλικών πολεμοφοδίων και γαλλικών ρυμουλκών. Πιέσεις των Αγγλογάλλων στον Μεταξά.

6. Εκφράσεις για το καθεστώς

Το καθεστώς χαρακτηρίζεται με εκφράσεις όπως : συμμορία Μεταξά–Μανιαδάκη, συμμορία Μεταξά–Γλύξμπουργκ, μεταξική κλίκα και ο Μεταξάς : πράκτορας των Αγγλογάλλων τύραννος του λαού, και εγκληματίας.

3) Φύλλο 51. 29/2/1940

Τα σημαντικότερα άρθρα είναι τα παρακάτω:

1. Για τη στερέωση της ειρήνης

Είναι το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας και αναφέρεται στη Συνδιάσκεψη του Βελιγραδίου που προωθεί την ειρήνη στα Βαλκάνια:

Οι βαλκανικοί λαοί χαιρέτησαν αυθόρμητα την απόφαση της συνδιάσκεψης του Βελιγραδίου, που ήταν αποτέλεσμα των αγώνων τους για την ειρήνη και έδωσε μια αποστομωτική απάντηση στα καταστροφικά σχέδια των εμπολέμων ιμπεριαλιστών και ορισμένων δορυφόρων τους στα Βαλκάνια.

Ακόμη μεγαλύτερη σημασία έχει η απόφαση αυτή επειδή εκδηλώνει τη γνήσια θέληση των βαλκανικών λαών που αγωνίζονται με επικεφαλής τα ηρωικά τους Κομμουνιστικά Κόμματα και με τη σημαία της ειρηνόφιλης πολιτικής της Σοβιετικής Ένωσης. Πρέπει ο λαός να πυκνώσει το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας, να σαρώσει την κυβέρνηση Μεταξά και τον θρόνο των Γλύξμπουργκ και να προσανατολιστεί προς την ΕΣΣΔ.

2. Τρομοκρατία

Η εφημερίδα καταγγέλλει εκ νέου τον Κουτσογιάννη: *«Ο χαφιές Δημητριάδης πρόδωσε πολλά πρόσωπα που γνώριζε και πιάστηκαν. Συνελήφθησαν πολλοί δημόσιοι υπάλληλοι, ξενοδοχοϋπάλληλοι και τσαγκαράδες».*

3. Διακήρυξη του ΚΚΕ

Το ΚΚΕ καλεί τον εργαζόμενο λαό να αγωνιστεί :

- 1) Να μη δοθεί πεντάρα στους ξένους και ντόπιους δανειστές τοκογλύφους.
- 2) Για γενικό χρεοστάσιο σε όλα τα χρέη ξένων και ντόπιων τραπεζών και ιδιωτών.
- 3) Για τους ανέργους για καθημερινά επιδόματα.
- 4) Για τους βιοπαλαιστές της πόλης και του κάμπου ενάντια στις δημευτικές διατιμήσεις, τη φορολογία και τις επιτάξεις.
- 5) Για τη χορήγηση μακροπρόθεσμων και μικρότοκων δανείων.
- 6) Για την ενίσχυση των σεισμοπλήκτων και των καταστραφέντων από τις θεομηνίες.
- 7) Για το δυνάμωμα του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας που παλεύει για την ειρήνη και ανεξαρτησία της χώρας και την απαλλαγή του λαού από την δυστυχία και τη σκλαβιά.
- 8) Για την απελευθέρωση όλων των φυλακισμένων και εξορίστων αγωνιστών του λαού.
- 9) Για την ανατροπή της δικτατορίας Μεταξά–Γλύξμπουργκ γιατί είναι αιμοσταγείς πράκτορες των ξένων και ντόπιων δανειστών τοκογλύφων και οι μεγαλύτεροι καταστροφείς της χώρας μας που βύθισαν όλο το λαό σε απέραντη θλίψη και αθλιότητα.
- 10) Για το διώξιμο του θρόνου των Γλύξμπουργκ που είναι πράκτορας των εμπολέμων στη χώρα μας και των ομολογιούχων ληστών του λαού μας.
- 11) Για μια Λαϊκή Δημοκρατική εξουσία που θα εγγυάται την ειρήνη, ανεξαρτησία και θα αποκαταστήσει την ελευθερία, ευημερία και όλα τα δικαιώματα του εργαζόμενου λαού (ίδιο ακριβώς με την προηγούμενη της 25 Γενάρη 1940).

4. Μεταφορά του Ζαχαριάδη στην Αθήνα

Δημοσιεύεται για πρώτη φορά στον τύπο η μεταφορά του Ζαχαριάδη στη Γ.Α Αθηνών: *«Ο αρχηγός του Κόμματός μας σ. Ζαχαριάδης μεταφέρθηκε από την Κέρκυρα με συνοδεία 20 χωροφυλάκων στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών σε απομόνωση. Τα αίτια της μεταφοράς του είναι άγνωστα. Πρέπει ο ελληνικός λαός να αγρυπνά για τη σωτηρία της ζωής του».*

5. Εξωτερικές ειδήσεις

Η Συνδιάσκεψη του Βελιγραδίου. Η Βουλγαρία για την ειρήνη. Ανησυχία Αγγλογάλλων για την αεροπορική συμφωνία Βουλγαρίας Σ.Ε. Ο κομμουνισμός στην Αμερική. Δηλώσεις Γκάντι. Γιατί παραιτήθηκε ο Κιοσειβάνωφ. Δήλωση Ταταρέσκο. Δράση του ΚΚ Γαλλίας. Φιλοσοβιετικό ρεύμα στη Βουλγαρία.

6. Εσωτερικές ειδήσεις

Οι ναυτεργάτες παλεύουν. Το ξεπούλημα στους ξένους ληστές. Ρεμούλες. Διαφθορά. Οι κυνισμοί του μάπα (υφυπουργός Νικολούδης). Λογοκρισία. Ομαδικές εξορίες αγροτών. Οι αριθμοί μιλούν—Γιατί ο λαός μας πεινά. Οι εργάτες ακρωτηριάζονται. Η κυβέρνηση αποσιώπησε τους σεισμούς στην Κατερίνη. Κυκλοφορία προκηρύξεων στην Αθήνα υπέρ του πρίγκιπα Πέτρου. Ρωσοέλληνες εγκαταστάθηκαν στην Βόρειο Ελλάδα και μιλούν εγκωμιαστικά για τα επιτεύγματα της Σοβιετικής Ένωσης.

7. Εκφράσεις για το καθεστώς

Το καθεστώς χαρακτηρίζεται με εκφράσεις όπως : συμμορία Μεταξά—Γλύξμπουργκ, αιμοσταγής δικτατορία Μεταξά—Γλύξμπουργκ και ο Μεταξάς : άσπονδος εχθρός του λαού, πράκτορας των Αγγλογάλλων, πολιτικός τυχολιόγος και απατεώνας, πράκτορας των τοκογλόφων—ληστών.

4) Φύλλο 52. 25/3/1940

Τα σημαντικότερα άρθρα είναι τα παρακάτω:

1. Νέα ληστεία στο ψωμί.

Είναι το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας και αναφέρεται στις αυξήσεις που προτίθεται να κάνει η κυβέρνηση και θα επιδεινώσουν την ήδη άσχημη κατάσταση του λαού:

Η κυβέρνηση πρόκειται να αυξήσει την τιμή του ψωμιού με πρόσχημα την αύξηση της τιμής του σιταριού διεθνώς καθώς και των μεταφορών και ασφαλιστρών λόγω του πολέμου. Το κράτος θα μπορούσε να προμηθευτεί φτηνό σιτάρι από τη Σοβιετική Ένωση, αλλά ο Μεταξάς ο ασπονδότερος εχθρός του λαού δεν δέχτηκε την εμπορική συμφωνία που του προσέφερε η Σοβιετική Ένωση. Η αύξηση της τιμής του ψωμιού *«θα ρίξει το λαό στην ομαδική πείνα στο μαρασμό και στο θάνατο».* Για αυτό πρέπει *«Όλος ο εργαζόμενος λαός να ξεσηκωθεί και να μη δεχτεί καμμία αύξηση στο ψωμί του».* Επίσης *«τα έξοδα που ζητά η Κυβερνητική σπείρα δήθεν για την “Εθνική άμυνα”, να τα πληρώσουν οι πολεμικές βιομηχανίες και τα μονοπώλια που θησαυρίζουν. Να μη δοθεί δεκάρα στους ομολογιούχους».*

2. Η ΕΣΣΔ μοναδική ειρηνόφιλη χώρα

Το άρθρο αυτό ασχολείται με την Φιλανδοσοβιετική διαμάχη που ξέσπασε στις αρχές του 1940. Χαιρετίζεται η συνθήκη ειρήνης που επέβαλλε η Σοβιετική Ένωση στη Φιλανδία, μετά τη στρατιωτική της νίκη, και τον σχηματισμό κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον φιλανδικής καταγωγής Κουούσινεν πρώην γραμματέα της ΚΔ.

Πλέκεται το εγκώμιο του κόκκινου στρατού που εμποτισμένος από τα ιδανικά των Μάρξ-Ένγκελς-Λένιν-Στάλιν είναι ακατάβλητος και αήττητος.

Επίσης προτρέπει τους μικρούς λαούς και τον ελληνικό να προσανατολιστούν προς τη Σοβιετική Ένωση, τη μόνη ειρηνόφιλη χώρα, που θα τους εξασφαλίσει την ειρήνη. Στην Ελλάδα πρέπει ο λαός να δυναμώσει το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας που θα γκρεμίσει τη «σπείρα του Μεταξά» και θα διώξει τη «συμμορία του θρόνου» για να αποδοθούν σε αυτόν οι ελευθερίες και τα δικαιώματά του.

3. Κάτω τα βέβηλα χέρια σας από τη 25^η Μαρτίου

Το άρθρο αναφέρεται στην επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου: *«Ματωβαμμένοι τύραννοι μη βεβηλώνετε την ιερή μέρα και δεν έχετε καμιά σχέση με τους τιμημένους αγωνιστές των λαϊκών ελευθεριών. Η θέση σας είναι με τους τυράννους και εκεί θα σας κατατάξει η αμείλιχτη ιστορία».*

Ο Ελληνικός λαός σαν αντάξιος των ηρωικών προγόνων του, έχει ιερή υποχρέωση να αγωνιστεί για μια καινούργια 25^η Μαρτίου. Να σαρώσει την αιματοβαμμένη τυραννία, να ελευθερώσει τους τίμιους αγωνιστές του και να επαναφέρει την εξοστρακισμένη ελευθερία της Πατρίδας του.

4. Ο λαός να μάθει τους εχθρούς του

Η ΠΚΕ καταγγέλλει τον Δημήτρη Μιχελίδη ως χαφιέ της Ασφάλειας που συντάσσει τον Ριζοσπάστη της ΠΔ. Ο Μιχελίδης είχε συλληφθεί τον Ιούλιο του 1939 από την Ειδική Ασφάλεια Θεσσαλονίκης, κατόπιν προδοσίας του Κουτσογιάννη, μετήχθη στις φυλακές της Κέρκυρας, όπου αμέσως υπέγραψε δήλωση και απελευθερώθηκε. Ο ίδιος, όπως έχουμε ήδη πει, ισχυρίστηκε ότι έκανε δήλωση για να απελευθερωθεί και να ξεσκεπάσει τον Κουτσογιάννη τον ρόλο του οποίου είχε αντιληφθεί, αλλά ανυπότακτος όντας στάλθηκε να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία και δεν συμμετείχε στην ΠΔ. Στην καταγγελία αυτή επιστάται η προσοχή όλων των μελών του κόμματος στις επαφές τους, στην επιλογή του Ριζοσπάστη και στο να ξεσκεπάζουν τις προβοκάτσιες της Ασφάλειας που πέφτουν στην αντίληψή τους. Επαγρύπνηση λοιπόν και προσοχή.

Στην παρέα των καθαρμάτων τύπου Μανωλέα, Λιθοζόπουλου κλπ που πουλήθηκε στην κυβερνητική συμμορία Μεταξά-Γλύζμπουργκ προστέθηκε και ο Δ. Μιχελίδης ή Σταύρος ή Καϊκης, με τα χαρακτηριστικά, μελαχροινός, φαλακρός, και γουρλομάτης. Το κάθαρμα αυτό πιάστηκε στη Σαλονίκη την 1^η Ιούλη 1939 και στις 11 του ίδιου μηνός δημοσίευσε μια αισχρή δήλωση, που αράδιαζε με καμάρι τα πόστα που κατόρθωσε να πάρει ύστερα απ' τις συλλήψεις των στελεχών του Κόμματος. Σκόπιμα φαίνεται δεν δημοσίευσε τα ψευδώνυμά του, για να παραπλανήσει όσους τον γνώριζαν, να μη φυλαχτούν και να τους παραδώσει. Σήμερα έχουμε απόλυτα εξακριβώσει, ότι το υποκείμενο αυτό, είναι ένας από τους αισχρότερους σκκοφάντες του Κόμματός μας και των στελεχών του, ο βρωμερός τροφοδότης της χαφιεδικής παρέας που συντάσσει τον πολυγραφημένο «ριζοσπάστη», που εκδίδει η συμμορία του Μανιαδάκη και τον κυκλοφορεί η παρέα του χαφιέ Δημητριάδη. Στη διάδοση του χαφιεδικού «ριζοσπάστη» βοηθούν δυστυχώς και μερικοί αφελείς συμπαθούντες, που πίστεψαν στις προβοκάτσιες της Ασφάλειας και των οργάνων της, ότι πιάστηκαν τα λειτουργούντα τυπογραφεία του «Ριζοσπάστη», καθημερινά όμως πέφτουν στα νύχια της Ασφάλειας. Είναι χαρακτηριστική η αφέλεια ενός ξενοδοχοϋπάλληλου Καλαϊτζή, που ενώ με τα μάτια του είδε τους χαφιεδισμούς του Δημητριάδη, δεν πείστηκε και θέλησε να βεβαιωθεί καλύτερα. Έτσι

παραβρέθηκε σε μια σύσκεψη που οργάνωσεν ο Δημητριάδης και είχε προϊστάμενον έναν Αξιωματικό της Ασφάλειας με πολιτικά ντυμένον. Ύστερα από τη σύσκεψη – δεν μάθαμε πόσες ώρες – ο Καλαϊτζής βρέθηκε στα υπόγεια της Ασφάλειας. Επίσης κάποιος Ευαγγελίτης, που έλεγε ότι τον τυπωμένο «Ρίζο» τον βγάζει η Ασφάλεια και έπαιρνε τον χαφιεδικό πολυγραφημένο, βασανίζεται τώρα κι αυτός στην Ασφάλεια. Αυτό έγινε σε πολλούς, ιδιαίτερα στους κύκλους που είχε ο Δημητριάδης, Τραπεζικούς κλπ.

Καλούμε όλα τα μέλη και τους φίλους του Κόμματος να προσέχουν και να μελετούν με προσοχή όλες τις άτιμες προβοκάτσιες της Ασφάλειας και των οργάνων της και να τις ξεσκεπάζουν έγκαιρα στο λαό.

Στο δεύτερο πολυγραφημένο «ριζοσπάστη» η χαφιεδική σπείρα αναγγέλλει, ότι θα τον εκδώσει έντυπο, ίσως με τα ίδια στοιχεία του πραγματικού «Ρίζου» για να ψαρέψει ευκολότερα και να δημιουργεί σύγχυση. Γι' αυτό επιβάλλεται πολύ μεγαλύτερη προσοχή και επαγρύπνηση, αλύπητο ξεσκέπασμα κάθε προβοκάτσιας της Ασφάλειας και των οργάνων της. Κανένας δεν πρέπει να παίρνει «Ρίζο» από ανθρώπους όχι απλώς να τους γνωρίζει, αλλά να ξέρει που ανήκουν, γιατί είπαμε, υπάρχουν δυστυχώς και αφελείς.

5. Εξωτερικές ειδήσεις

Κήρυξη απεργίας στην Αγγλία σε εργοστάσιο αεροπλάνων. Η υφαντουργία της Βομβάης παρέλυσε από την απεργία 135 χιλιάδων εργατών. Ο αισχρός Μπλουμ σε άρθρο του λέει ότι η «Η απάνθρωπη ειρήνη που επιβλήθηκε στη Φινλαδία είναι μία ήττα για την υπόθεση των συμμάχων». Το ΚΚ Γαλλίας δεν μπορεί να εξοντωθεί. Ο πατριωτισμός του ΚΚ Κίνας.

6. Εσωτερικές ειδήσεις

Οι ναυτεργάτες αλύγιστοι. Νέο κύμα τρομοκρατίας και συλλήψεων. Ο καθηγητής Σωτ. Σουκαράς στάλθηκε στην Ακροναυπλία γιατί αρνήθηκε να υπογράψει δήλωση. Ο Βασίλης Νεφελούδης αθωώθηκε από το εφετείο Κέρκυρας για χρήση ψευδούς απολυτηρίου στρατού. Ο Δημητράτος πήρε χρήματα του ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων παράνομα για να δοθούν ως δάνεια σε πρωτοπαλικάρα του. Η μυστική επιστράτευση της Ελλάδας καθ' υπόδειξη της Αγγλίας συνεχίζεται. Η πρόσοψη του Υπουργείου Εξωτερικών βρέθηκε ένα πρωί βαμμένη με κόκκινο χρώμα. Κυκλοφόρησε το 6^ο και 7^ο τεύχος του περιοδικού “Σπίθα” οργάνου της ΚΟ Αθήνας. Κίνηση για ίδρυση σοσιαλιστικού κόμματος στην Ελλάδα που θα συνεργάζεται με τη Δεύτερη και τη Δυόμισι Διεθνή. Η σύμβαση των έργων του Αχελώου είναι μια μεγάλη λοβιτούρα.

7. Εκφράσεις για το καθεστώς

Το καθεστώς χαρακτηρίζεται με εκφράσεις όπως : κυβερνητική συμμορία Μεταξά–Γλύξμπουργκ, αιμοτωβαμμένη δικτατορία Μεταξά–Γλύξμπουργκ, σπείρα του Μεταξά, ο Μεταξάς : ασπονδότερος εχθρός του λαού, πράκτορας των Αγγλογάλλων, πολιτικός τυχοδιώκτης και απατεώνας, και ο βασιλιάς: πιστός πράκτορας της Αγγλίας.

5) Προκήρυξη της ΚΕ του ΚΚΕ 16/8/1940

Την επόμενη μέρα του τορπιλισμού της “Ελλης” συνεδρίασε η ΠΚΕ και εξέδωσε ένα κείμενο με τίτλο «Προκήρυξη του ΚΚΕ», όπως μας πληροφορούν *Τα επίσημα κείμενα του ΚΚΕ*, τόμος Δ' σελ. 497-499.

Ο υπότιτλος της προκήρυξης ήταν ο παρακάτω:

“Κοιμάσθε ήσυχοι...” Ι. Μεταξάς.

“Εμείς βροντοφωνάζουμε: Γρηγορείτε! Λίγες ώρες φτάνουν για να δούμε τ’ αεροπλάνα και τους στόλους των εχθρών στις πόρτες μας”.

(Από το μανιφέστο της ΚΕ του ΚΚΕ της 20.4.1940)

Προς όλο το λαό της Ελλάδας.²⁰⁸

Η προκήρυξη αναφέρει ότι οι Ιταλοί φασίστες ετοιμάζονται να επιτεθούν στην Ελλάδα και περιμένουν την κατάλληλη ευκαιρία, αλλά η κυβέρνηση Μεταξά εθελotuφλεί.

Οι ματωβαμένοι κατακτητές, οι δυνάστες και σφαγιαστές του λαού της Ιταλίας, Αβυσσηνίας, Αλβανίας, Ισπανίας, φασίστες Ιταλοί, απλώνουν το ματωμένο χέρι τους και πάνω στα ελληνικά εδάφη και με τους πράχτορές τους μέσα στη χώρα μας οργανώνουν τη σφαγή του λαού μας και την υποδούλωση της πατρίδας μας σε ξένους τυράννους.

Ποιος δε βλέπει τώρα το φάσμα του πολέμου να πλανάται πάνω απ’ το κεφάλι μας; Ποιος δε βλέπει την ατίμωση, τη μαύρη σκλαβιά που μας περιμένει;²⁰⁹

Ο Μεταξάς προσποιείται ότι δεν βλέπει όλα αυτά, κοιμίζει το λαό με την πολιτική της ουδετερότητας που ισχυρίζεται ότι ακολουθεί και πιστεύει ότι θα αποφύγει τον πόλεμο. Στην πραγματικότητα με την πολιτική του, που υπαγορεύεται από τους Άγγλους ιμπεριαλιστές δίνοντας τους τα λιμάνια και τα νησιά μας για χρήση του στόλου τους, είναι βέβαιο ότι θα μεταφέρει τον πόλεμο στη χώρα μας, αφού οι Ιταλοί και οι Άγγλοι ανταγωνίζονται για την κυριαρχία τους στη Μεσόγειο.

Για να αποφύγει η Ελλάδα την εμπλοκή της σε πόλεμο που θα οδηγήσει στην καταστροφή της πρέπει ο λαός να ανατρέψει τη δικτατορία Μεταξά-Γλύξμπουργκ, να αναλάβει τις τύχες της χώρας το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας που θα ζητήσει τη συνεργασία με τη Σοβιετική Ένωση και τα ειρηνόφιλα βαλκανικά κράτη ώστε να εξασφαλισθεί η ειρήνη και η ουδετερότητα μας. Κλείνει η προκήρυξη ως εξής:

Κάτω η ματωβαμένη βασιλομεταξική δικτατορία, η συμφορά του λαού και της πατρίδας μας.

Ζήτω το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας κι η συνεργασία με τη Σοβιετική Ένωση που θα σώσει το λαό και την πατρίδα μας.

Εμπρός για την πραγματική Λαϊκή Δημοκρατία.²¹⁰

6) Φύλλο 58. 30/8/1940

Το φύλλο αυτό του Ριζοσπάστη ήταν το δεύτερο που κυκλοφόρησε τον Αύγουστο του 1940. Ήταν έκτακτη έκδοση με αφορμή τον τορπιλισμό της “Ελλης” στην Τήνο τον δεκαπενταύγουστο. Το προηγούμενο φύλλο του Ριζοσπάστη κυκλοφόρησε στις 10 Αυγούστου και δεν σώζεται. Σύμφωνα με *Τα επίσημα κείμενα του ΚΚΕ*, τόμος Δ’, σελ. 491-496 περιείχε ένα εκτενές κείμενο για την ΠΔ την οποία κατηγορούσε ότι είναι δημιουργημα της Ασφάλειας και του Μανιαδάκη, ότι αποτελείται από χαφιέδες και ότι στην κορυφή της βρίσκονται τα τρία Μ, οι Μανιαδάκης, Μιχαηλίδης και Μιχελίδης. Έκανε έκκληση στα μέλη και στους φίλους του ΚΚΕ να κόψουν κάθε επαφή μαζί της, να ξεσκεπάσουν τον χαφιεδικό της ρόλο και να μην προμηθεύονται τον Ριζοσπάστη που εκδίδει.²¹¹

208. ΚΚΕ. Τα επίσημα κείμενα τόμος Δ’, όπ. π., σελ. 497.

209. Στο ίδιο, σελ. 497.

210. Στο ίδιο, σελ. 499.

211. Στο ίδιο, σελ. 491-496.

Στο φύλλο αυτό σε ολόκληρη την πρώτη σελίδα καταλαμβάνει η προκήρυξη του ΚΚΕ προς όλο το λαό της Ελλάδας με τίτλο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Ε.Τ.Κ.Δ.)²¹².

Πάνω από την προκήρυξη υπήρχε ένα απόσπασμα της ραδιοφωνικής ομιλίας του γραμματέα της ΚΔ Δημητρώφ στις 23 Αυγούστου 1940 που ανέφερε ότι το γερμανοσοβιετικό σύμφωνο αποτελεί ένα όργανο ειρήνης, που δεν εξασφάλισε μονάχα την ειρήνη στους λαούς της ΕΣΣΔ, αλλά έδωσε τη δυνατότητα και στους βαλκανικούς λαούς να αποφύγουν τον πόλεμο. Πιο άμεσα από όλες τις βαλκανικές χώρες απειλείται η Ελλάδα εξαιτίας της πολιτικής της κυβέρνησης Μεταξά που προκάλεσε τη δυσπιστία και των δύο μεγάλων εμπόλεμων παρατάξεων.

Τα κύρια σημεία της προκήρυξης είναι τα παρακάτω:

1. Ο πόλεμος που η δικτατορία ετοιμάζεται με την πολιτική της να φέρει στην Ελλάδα θα προκαλέσει τον αφανισμό της χώρας. Είναι πόλεμος για τα συμφέροντα των Άγγλων πλουτοκρατών – ιμπεριαλιστών και όχι για τα συμφέροντα του ελληνικού λαού.
2. Ο πόλεμος που ετοιμάζει η δικτατορία θα μας φέρει στη μοίρα του πολωνικού λαού που η Αγγλία δεν μπόρεσε να σώσει. Αφού η κυβέρνηση Μεταξά αρνήθηκε κάθε συνεργασία με τη Σοβιετική Ένωση πάνω στη βάση της εξασφάλισης της ειρήνης, στον επερχόμενο πόλεμο θα έχουμε μοναδικό σύμμαχο την Αγγλία που δεν θα μπορέσει να μας βοηθήσει αποτελεσματικά όπως συνέβη και στην Πολωνία.
3. Ο μόνος δρόμος για να αποφύγουμε τον πόλεμο και την καταστροφή είναι η ανατροπή της «βασιλομεταξικής σπείρας» και η συνεργασία με τα φιλειρηνικά βαλκάνια και τη Σοβιετική Ένωση. Κλείνει η προκήρυξη ακριβώς όπως και η προκήρυξη της 16^{ης} Αυγούστου:

*Κάτω η πουλημένη και ματωβαμένη βασιλομεταξική δικτατορία
Ζήτω το μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας
Ζήτω η συνεργασία με την ΕΣΣΔ που θα σώσει το λαό, την πατρίδα μας και την
ειρήνη.*

7) Φύλλο 59. 10/9/1940

1. Το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας αναφέρεται στην πολιτική κατάσταση της Ελλάδας και στην επερχόμενο πόλεμο με τίτλο:

Ο λαός κι η πατρίδα μας θα γλυτώσει με την ανατροπή της βασιλομεταξικής δικτατορίας

Οι Ιταλικές προκλήσεις απέναντι στην Ελλάδα έφτασαν στο ανώτερο σημείο με τον τορπιλισμό της Έλλης. Η Ιταλία ποτέ δεν παραιτήθηκε από την κατάληψη των στρατηγικών σημείων της Ελλάδας γιατί της είναι απαραίτητα στα κατακτητικά της σχέδια. Η Ελλάδα σαν μέτρο απέναντι στην πρόκληση της Ιταλίας κήρυξε σιωπηλά γενική επιστράτευση και προωθεί τους επιστράτους στην Ήπειρο τη Μακεδονία και τη Θράκη. Η Ιταλική επιθετικότητα απέναντι στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια ανακόπηκε από τη στάση της Σοβιετικής Ένωσης η οποία δήλωσε ότι δεν θα επιτρέψει καμιά ενέργεια που θα μεταβάλλει την κατάσταση στα Βαλκάνια, οπότε η Ιταλία «έβαλε την ουρά στα σκέλια». Όμως η «βασιλομεταξική σπείρα» συνεχίζει την πολιτική της υπέρ του εγγλέζικου ιμπεριαλισμού με την παραχώρηση των νησιών και των λιμανιών της στους Εγγλέζους και προκαλεί η ίδια την επέκταση του πολέμου στη χώρα μας και στα Βαλκάνια. Η φασιστική Ιταλία αποκτά λοιπόν σοβαρούς λόγους για να καταλάβει την Ελλάδα χωρίς να έρθει σε σύγκρουση με την ΕΣΣΔ, αν δεν ανατραπεί η δικτατορία.

---

212. Ελληνικό Τμήμα Κομμουνιστικής Διεθνούς.

Η φασιστική Ιταλία θα ξαναβάλει την ουρά στα σκέλια αν ανατραπεί στο εσωτερικό η «βασιλομεταξική σπείρα», αναλάβει τις τύχες της χώρας το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας (ΜΕΣ) και προσανατολίσουμε την πολιτική μας προς τη Σοβιετική Ένωση, τη μεγάλη και ισχυρή χώρα. Η τραγωδία του πολωνικού λαού θα έπρεπε «πολλούς άσκεφτους πατριώτες μας να σωφρονήσει». Κλείνει το άρθρο με τα παρακάτω συνθήματα:

Κάτω η πουλημένη στους ξένους βασιλομεταξική δικτατορία.

Κάτω ο πόλεμος και οι υπονομευτές της ειρήνης.

Ζήτω η προσωρινή αντιδικτατορική αντιπολεμική κυβέρνηση Μ.Ε.Σ. που θα ενεργήσει εκλογές με αναλογική για συνταχτική εθνοσυνέλευση.

Ζήτω η συνεργασία με την ΕΣΣΔ που θα σώσει το λαό μας, την πατρίδα μας, την ειρήνη.

2. Οι επίδοξοι δικτάτορες

Ο φασιστικός Άξονας βλέποντας πως ο Μεταξάς είναι άπιστος φίλος και επειδή η Ελλάδα αποτελεί πεδίο δράσης για τα κατακτητικά του σχέδια, βρήκε τους πιστούς υποστηρικτές του. «*Τέτοια πρωτοπαλλήκαρα βγήκαν απ' την ίδια ομάδα του Μεταξά κι απ' τους πρωτεργάτες της 4^{ης} Αυγούστου, όπως οι Σκυλακάκης, Πλατής, Κοτζιάς και Γιάνναρος*».

Αυτά τα άτομα επικεφαλής της 5^{ης} φάλαγγας που οργιάζει στην Ελλάδα δεν θα διστάσουν να ανατρέψουν τον Μεταξά και να ταχθούν με το μέρος του Άξονα πνίγοντας στο αίμα τον ελληνικό λαό. Για αυτό ο ελληνικός λαός πρέπει να αγρυπνά και να ξεχυθεί στους δρόμους για να τσακίσει και τις δύο συμμορίες. Και αυτή των Μεταξά–Μανιαδάκη–Δράκου που τον κυβερνά και των επίδοξων δικτατόρων. Επίσης «*Ο αγώνας αυτός θάνατι νικηφόρος και θάχει τα λιγώτερα θύματα, άμα τεθεί κάτω απ' τη καθοδήγηση του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας που η ψυχή και τα νεύρα είναι το Κομμουνιστικό Κόμμα*».

3. Προσοχή από τους λιποτάχτες χαφιέδες και τα έντυπά τους

Η βασιλομεταξική δικτατορία περνά δύσκολες ώρες γιατί έχει να αντιμετωπίσει τον Άξονα, αλλά και τα δυναμικά φασιστικά στοιχεία της 4^{ης} Αυγούστου που στρέφονται εναντίον της.

Αλλά εκείνο που την ανησυχεί περισσότερο είναι η δημιουργία του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας που συγκεντρώνει γύρω του όλα τα υγιή στοιχεία του λαού και του στρατού και αφηφώντας κάθε θυσία **καλεί το λαό να αντιταχτεί στον τυχοδιωκτικό πόλεμο** που ετοιμάζει η δικτατορία.

Με το κατασκεύασμα που έφτιαξε ο Μανιαδάκης με τους προδότες Μιχελίδη και Μιχαηλίδη (ΜΜΜ), πλαστογραφεί τη θέση του ΚΚΕ και κυκλοφορεί χιλιάδες προκηρύξεις που καλούν τον λαό να υποστηρίξει τον τυχοδιωκτικό πόλεμο που ετοιμάζει η δικτατορία και να σφαχτεί με τον φασιστικό Άξονα για τα συμφέροντα του εγγλέζικου ιμπεριαλισμού. Διαδίδουν επίσης πως πρόκειται να γίνει συνάντηση των Ζαχαριάδη, Νεφελούδη, Παρτσαλίδη με τον Μεταξά για να δώσουν την υποστήριξή τους στη δικτατορία.

Στη συγκεκριμένη όμως στιγμή που η πατρίδα μας διατρέχει σοβαρότατο κίνδυνο και το Κόμμα στέκει άγρυπνος υπερασπιστής της, ιερό καθήκον μπαίνει στα μέλη του Κόμματος, στους συμπαθούντες και στους φίλους του λαού να σηκώσουν αλύπητο αγώνα ενάντια στους αισχρούς προδότες της υπόθεσης του λαού και του κόμματός μας. Να διαφωτίσουν τους γύρω τους, να σαμποτάρουν τα χαφιεδικά έντυπα, να διαδίνουν τον τύπο του αληθινού κόμματός μας, να ξεσκεπάζουν

όσους μιλούν για τρίτο ή άλλο παρόμοιο κόμμα και όσους κατηγορούν τα κομματικά στελέχη.

4. Έκκληση

Μανάδες, Πατεράδες Γυναίκες Παιδιά των επιστράτων

Ζητήστε από το κράτος και τις επιχειρήσεις επιδόματα ίσα με τα μεροκάματα και τους μιστούς των δικών σας που επιστρατεύτηκαν.

Ζητήστε απ' το κράτος τα ίδια δικαιώματα και για τις οικογένειες των ανέργων επιστράτων.

ΑΓΡΟΤΕΣ: Οι αγροτοφάγοι Μεταξάς-βασιλιάς σας επιτάσσουν και κατάσχουν τα ζώα και τα προϊόντα σας. Απαιτήστε να σας πληρώσουν επί τόπου σε μετρητά και κανονικές τιμές.

ΒΙΟΠΑΛΑΙΣΤΕΣ του κάμπου και της πόλης. Αρνηθείτε να πληρώσετε τους φόρους σε καθαρό εισόδημα αξίας κάτω των 70 χιλιάδων δραχμών το χρόνο.

ΛΑΕ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ:

Ξεσηκώσου και μην αφήσεις ν' ανάψουν τη φωτιά του πολέμου. Πύκνωσε τις γραμμές του Μ.Ε.Σ για την ανατροπή της βασιλομεταξικής σπείρας, που είναι η αιτία της μεταφοράς του πολέμου στη χώρα μας.

5. Εσωτερικές ειδήσεις

Πιάστηκαν για συμμετοχή στην εθνικοσοσιαλιστική κίνηση του Σκυλακάκη ο Τουρκοβασιλιάς, Ο Γιάνναρος και ο καθηγητής πανεπιστημίου Λογοθετόπουλος.

Διατάχτηκε η σύλληψη του στρατηγού Πλατή. Όταν όμως πήγαν να τον συλλάβουν τράβηξε το πιστόλι του και τους έβρισε. Τη στάση του αυτή ανέφεραν στον Μεταξά και τον Μανιαδάκη και είπαν να μην τον πιάσουν γιατί είναι παλαβός.

Πολλά παιδιά μαζεύτηκαν βίαια για τον εορτασμό της 4^{ης} Αυγούστου, αλλά λιποθύμησαν από την πείνα και την εξάντληση. Στο Στάδιο ένα κοριτσάκι 15 χρονών που έπεσε έμεινα στον τόπο.

Ιταλικά αεροπλάνα έκαναν αναγνωρίσεις πάνω από τη γέφυρα της Παπαδιάς.

Στην κυβέρνηση εκδηλώνονται συγκρούσεις μεταξύ των γερμανόφιλων (Κοτζιάς κ.α) με τους αγγλόφιλους.

Καινούργιο κύμα τρομοκρατίας. Ο τραμπούκος Μανιαδάκης εξαπόλυσε κύμα συλλήψεων για να τρομοκρατήσει το κόμμα μας.

6. Εκφράσεις για το καθεστώς

Το καθεστώς χαρακτηρίζεται με εκφράσεις όπως : βασιλομεταξική διχτατορία, βασιλομεταξική σπείρα, αιμοτοβαμμένη δικτατορία Μεταξά-Γλύξμπουργκ, σπείρα του Μεταξά, και ο Μεταξάς : αγροτοφάγος, πράκτορας των Αγγλογάλλων και του φασισμού, πολιτικός τυχοδιώκτης, και ο βασιλιάς: αγροτοφάγος και πιστός πράκτορας της Αγγλίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Σταθερά και με συνέπεια οι Ριζοσπάστες της ΠΚΕ επιτίθενται σφοδρά κατά της «μοναρχοφασιστικής διχτατορίας» των Μεταξά-Γλύξμπουργκ, κατηγορώντας τη ότι για τα συμφέροντα του εγγλέζικου ιμπεριαλισμού, θα οδηγήσουν την Ελλάδα στον πόλεμο με τον Άξονα που θα έχει ως συνέπεια την καταστροφή της χώρας. Σε κάθε φύλλο ασκούν σφοδρή κριτική στον Μεταξά με χαρακτηρισμούς όπως πράκτορας των Αγγλογάλλων και του ιμπεριαλισμού, πολιτικός απατεώνας και τυχοδιώκτης, τύραννος, μισάνθρωπος, εγκληματίας, αγροτοφάγος κλπ. Επίσης και ο βασιλιάς χαρακτηρίζεται πιστός πράκτορας της Αγγλίας, αγροτοφάγος κλπ.

2. Για την αποφυγή του πολέμου προτείνουν τη συσπείρωση του λαού στο Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας (ΜΕΣ) που θα ανατρέψει τη δικτατορία, θα συγκροτήσει αντιπολεμική κυβέρνηση που θα προσανατολίσει τη χώρα προς τη Σοβιετική Ένωση και θα συνεργαστεί με τις ειρηνόφιλες βαλκανικές χώρες.
3. Ο πόλεμος χαρακτηρίζεται μπερλιαριστικός, τυχοδιωκτικός, πλουτοκρατικός κλπ.
4. Σε όλα τα φύλλα γίνονται εκκλήσεις για να αγωνιστεί ο λαός ώστε να δοθεί αμνηστία και να απελευθερωθούν οι εξόριστοι και οι φυλακισμένοι, να γίνουν έρανοι και να τους δοθεί βοήθεια (χρήματα, ρούχα, τρόφιμα).
5. Σταθερά και με συνέπεια οι Ριζοσπάστες της ΠΚΕ επιτίθενται σφοδρά κατά της ΠΔ και των ατόμων που την αποτελούν. Αυτοί είναι ο Μιχαηλίδης, ο Μύτλας, ο Κουτσογιάννης, ο Μιχελίδης και ο Τιμογιαννάκης.

Για τους δύο πρώτους οι αναφορές είναι πολλές, αρχής γενομένης από τον Ριζοσπάστη της 30^{ης} Νοεμβρίου 1939, όταν ακόμη δεν είχε συγκροτηθεί η ΠΔ «... απ' την εποχή εκείνη προδόθηκαν στην Ασφάλεια απ' τους διωχθέντες απ' το Κόμμα μας χαφιέδες Μίτλα και Μιχαηλίδη...».²¹³

Για τον Κουτσογιάννη η πρώτη καταγγελία ως χαφιέ γίνεται στον Ριζοσπάστη της 25^{ης} Δεκεμβρίου 1939 στην ανακοίνωση της ΚΟΑ: «*Η Ε.Π. της Κ.Ο.Α. γνωρίζει στα μέλη του κόμματος και στο λαό ότι ο Δημητριάδης (επώνυμο) ή Ψαράς, ή Λεωνίδα, ή Μαύρος, ή Γέρος (ψευδώνυμο) ... είναι αισχρός τυχοδιώκτης και όργανο της Ασφάλειας της Δικτατορίας. ... Η Κ.Ο. της Αθήνας τον ρίχνει στα σκουπίδια και στην περιφρόνηση του λαού, που κάποτε θα τον πληρώσει όπως του αξίζει.*»²¹⁴

Ακολουθεί η καταγγελία στο επόμενο φύλλο της 25^{ης} Ιανουαρίου 1940: «*Ο χαφιές Δημητριάδης (για τον οποίο δημοσιεύτηκαν δύο ανακοινώσεις της ΚΟΑ στο προηγούμενο φύλλο) χρησιμοποιείται από την Ασφάλεια για την κυκλοφορία δύο ακόμα εντύπων της πολυγραφημένων...*».²¹⁵

Στο φύλλο της 29^{ης} Φεβρουαρίου καταγγέλλεται ο Κουτσογιάννης: «*Πολλά πρόσωπα που γνώριζε ο χαφιές Δημητριάδης πιάστηκαν*».²¹⁶

Και στο το φύλλο της 25^{ης} Μαρτίου: «... και τον κυκλοφορεί [Ριζοσπάστη] η παρέα του χαφιέ Δημητριάδη».²¹⁷

Για τον Μιχελίδη η πρώτη καταγγελία ως χαφιέ γίνεται στον Ριζοσπάστη της 25^{ης} Μαρτίου 1940 : «*Στην παρέα των καθαρμάτων τύπου Μανωλέα, Λιθοζόπουλου κλπ που πουλήθηκε στην κυβερνητική συμμορία Μεταξά-Γλύζμπουργκ προστέθηκε και ο Δ. Μιχελίδης. ... Σήμερα έχουμε απόλυτα εξακριβώσει, ότι το υποκείμενο αυτό, είναι ένας από τους αισχρότερους συκοφάντες του Κόμματός μας και των στελεχών του, ο βρωμερός τροφοδότης της χαφιεδικής παρέας που συντάσσει τον πολυγραφημένο «ριζοσπάστη», που εκδίδει η συμμορία του Μανιαδάκη και τον κυκλοφορεί η παρέα του χαφιέ Δημητριάδη...*».²¹⁸

Για τον Τιμογιαννάκη η πρώτη καταγγελία γίνεται στον Ριζοσπάστη της 10^{ης} Αυγούστου 1940 : «*Είναι εύκολο να ανακαλύψει κανείς τη συμμετοχή διάφορων δηλωσιών που “παλεύουν” σήμερα κάτω απ' τη σκεπή του Μανιαδάκη και που ασχολούνται ιδιαίτερα με την κυκλοφορία των πλαστών εντύπων. Τέτοιοι είναι ο Σταυριανάκος, Μάλαμας, Π. Τιμογιαννάκης, Μαρινόπουλος καθώς και ο περιβόητος χαφιές Δημητριάδης*».²¹⁹

213. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 30/11/1939, σελ. 1.

214. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 25/12/1939, σελ. 1.

215. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 25/1/1940, σελ. 1.

216. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 29/2/1940, σελ. 2.

217. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 25/3/1940, σελ. 1.

218. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 25/3/1940, σελ. 1.

219. ΚΚΕ. Τα επίσημα κείμενα τόμος Δ', όπ. π., σελ. 493.

Για τον Μιχάλη Τυρίμο, ιθύνοντα νου της ΠΔ, καμία υποψία δεν υπήρχε, οπότε καμία αναφορά για αυτόν δεν υπήρξε. Η απόκρυψη της συμμετοχής του στην ΠΔ υπήρξε τέλεια. Μόνο μετά το 1942 κατάλαβε το ΚΚΕ τον προδοτικό του ρόλο.

6. Στη στήλη εξωτερικές ειδήσεις υπάρχουν ειδήσεις από την εξωτερική πολιτική επικαιρότητα (Φινλανδία, Γαλλία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία κλπ), από διάφορα κομμουνιστικά κόμματα (Γαλλία, Αμερική, Αγγλία) και από τη Σοβιετική Ένωση.
7. Σε όλα τα φύλλα γίνονται αναφορές στη Σοβιετική Ένωση, η οποία είναι η μεγάλη φιλειρηνική δύναμη που εξασφαλίζει την ειρήνη στα Βαλκάνια και στην ανατολική Ευρώπη και θα πρέπει όλα τα μικρά κράτη που επιθυμούν την ειρήνη να προσανατολιστούν προς αυτή.
8. Στη στήλη εσωτερικές ειδήσεις υπάρχουν ειδήσεις από την εσωτερική πολιτική επικαιρότητα για συλλήψεις–τρομοκρατία, ανεργία, φτώχεια, ακρίβεια, διαφθορά, καταγγελίες για υπουργούς (Νικολούδης, Δημητράτος), πολεμικές κινητοποιήσεις (μυστική επιστράτευση, άφιξη αγγλικών πολεμοφοδίων), κινητοποιήσεις ναυτεργατών αντιστασιακές ενέργειες (κυκλοφορία αντιστασιακών εφημερίδων, ρίψη προκηρύξεων κλπ), συλλήψεις Τουρκοβασίλη, Γιάνναρου, Λογοθετόπουλου για συμμετοχή στην εθνικοσοσιαλιστική κίνηση του Σκυλακάκη, διαμάχη στους κυβερνητικούς κύκλους μεταξύ αγγλόφιλων και γερμανόφιλων.
9. Σε μερικά φύλλα γίνονται διάφορες εκκλήσεις στους εργάτες, στους αγρότες, στους βιοπαλαιστές, στους συγγενείς των επιστράτων να αγωνιστούν για επιδόματα, αυξήσεις στους μισθούς και στα ημερομίσθια, φοροαπαλλαγές, μη συμμετοχή σε εράνους του καθεστώτος κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ αρ. φύλλου 5 (15-5-1940)

Αυτό είναι το δεύτερο φύλλο του έντυπου τετρασέλιδου Ριζοσπάστη της ΠΔ (τα 3 πρώτα ήταν πολυγραφημένα), αλλά είναι το πρώτο που υπάρχει στα αρχεία των ΚΚΕ, ΑΣΚΙ, και ΕΛΙΑ. Το 2^ο, 3^ο και 4^ο φύλλο δεν υπάρχουν σε κάποιο αρχείο. Το 4^ο φύλλο κυκλοφόρησε την 1^η Μαΐου 1940, αλλά από «τεχνικό στραπάτσο» τυπώθηκαν οι σελίδες μόνο από τη μία πλευρά, οπότε πολλές ειδήσεις που υπήρχαν σε εκείνο το φύλλο γράφονται σε αυτό.

Στην πρώτη γραμμή υπάρχει το μότο «Προλετάριοι όλου του κόσμου ενωθήτε!», στη δεύτερη γραμμή με κεφαλαία γράμματα ο τίτλος «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ», στην τρίτη γραμμή «Επίσημο όργανο του ΚΚΕ (ΕΤΚΔ) – Έκδοση της Προσωρινής Διοίκησης του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ελλάδας», στην τέταρτη γραμμή «Βγαίνει απ' το 1917 – περίοδος νέα, αριθμός φύλλου 5 – Αθήνα 15 του Μάη 1940 – Τιμή φύλλου δραχμές ΔΥΟ».

Πρώτη σελίδα του Ριζοσπάστη της ΠΔ (15-5-1940)

Αυτοί ακριβώς οι τίτλοι θα υπάρχουν σε όλα τα υπόλοιπα φύλλα του Ριζοσπάστη της ΠΔ. Το κύριο άρθρο του φύλλου αυτού έχει τίτλο «ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΣΤΗΡΙΧΤΕΙ Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ», καταλαμβάνει ολόκληρη την πρώτη σελίδα και αναλύει τη διεθνή πολιτική κατάσταση και τη στάση που πρέπει να τηρήσει η Ελλάδα, αλλά και οι μικρές χώρες απέναντι στον επερχόμενο πόλεμο. Κατά πάσα πιθανότητα έχει γραφεί από τον Τυρίμο.

Την περίοδο που γράφεται το άρθρο (αρχές Μαΐου) η Ευρώπη βρίσκεται ένα μήνα πριν την επίθεση των Γερμανών κατά της Γαλλίας. Η Γερμανία έχει ήδη εκτός από την Πολωνία καταλάβει τη Νορβηγία με μία επιχείρηση που οι σύμμαχοι απέτυχαν να αποτρέψουν, την Ολλανδία και το Βέλγιο.

Το άρθρο αναφέρει ότι ο πόλεμος είναι θέμα χρόνου που εκτός από τις μεγάλες χώρες θα συμπαράσχει και τις μικρές: «Κανένα σημάδι δεν μας δείχνει πως το ανήκουστο νέο μακελειό των λαών θα περιοριστεί ανάμεσα στους μεγάλους εμπόλεμους. Όλα αυτά δείχνουν πως ολοταχώς τραβάμε για μια γενίκευση της σύρραξης» και εκτιμά τις κινήσεις των δύο πολεμικών συνασπισμών οι οποίες σε γενικές γραμμές είναι οι εξής:

Οι Αγγλογάλλοι προσανατολίζονται σε ένα πόλεμο μακράς διάρκειας που θα στηριχθεί σε άμυνα στα σύνορα της Γαλλίας, άνοιγμα και άλλων μετώπων με τον Άξονα στη Νότια ή Βόρεια Ευρώπη και ναυτικό αποκλεισμό της Γερμανίας μέχρις εξαντλήσεώς της. Παράλληλα θα συμπαρασύρουν στον πόλεμο τα μικρά κράτη για να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα.

Επίσης, συγκεντρώνουν μεγάλες ναυτικές δυνάμεις στη Ανατολική Μεσόγειο και στην Αλεξάνδρεια, αυξάνουν τα ναύλα και τα ασφάλιστρα για πλόες στην Ανατολική Μεσόγειο, κλείνουν τη διώρυγα του Σουέζ και διατάζουν τα πλοία να παραπλεύουν την Αφρική από το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας.

Η Γερμανία από την άλλη πλευρά είναι αναγκασμένη για οικονομικούς και στρατιωτικούς λόγους να καταλάβει τη Σουηδία (σιδηρομεταλλεύματα) και τη Ρουμανία (πετρέλαιο) και για στρατιωτικούς λόγους το Βέλγιο και την Ολλανδία (επίθεση κατά της Γαλλίας παρακάμπτοντας τα γαλλογερμανικά σύνορα και τη γραμμή Μαζινό).

Μάλιστα στην τέταρτη σελίδα γράφει ότι όταν στοιχειοθετήθηκε το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας δεν είχαν καταλάβει ακόμη οι Γερμανοί το Βέλγιο και την Ολλανδία, πράγμα που συνέβη μέχρι την κυκλοφορία του φύλλου, οπότε το άρθρο *«δεν χάνει τίποτε από επικαιρότητα και δίνει μια ακριβή εκτίμηση των γεγονότων και τη σωστή πολιτική κατεύθυνση για όλα τα απειλούμενα απ' τον πόλεμο κράτη, και για την Ελλάδα ιδιαίτερα»*.

Η Ιταλία, που είχε ήδη καταλάβει εκτός από την Αιθιοπία και την Αλβανία, επιθυμεί να καταλάβει όλα τα Βαλκάνια και τα Στενά, αλλά η Σοβιετική Ένωση που είναι παράγοντας ειρήνης και σταθερότητας την εμποδίζει.

Οι ουδέτερες χώρες, αν δεν ζητήσουν τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης θα έχουν την τύχη της Νορβηγίας, όπου οι σύμμαχοι απέτυχαν να την προστατεύσουν και την κατέλαβαν οι Γερμανοί. Η μόνη λύση για να μην εμπλακούν οι μικρές χώρες στον πόλεμο είναι να συμμαχήσουν μεταξύ τους και *«να προσανατολιστούν τίμια και ειλικρινά προς τη μεγάλη χώρα των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών που κρατάει γερά τη σημαία της ειρήνης και της λευτεριάς των λαών και υπερασπίζεται με φανατισμό και ανιδιοτέλεια τα συμφέροντα των μικρών λαών»*.

Έτσι λοιπόν η Σοβιετική Ένωση έχει εξασφαλίσει την ειρήνη των Βαλτικών χωρών της Φιλανδίας και της Σουηδίας καθώς και των Βαλκανίων.

Οι λαοί των μικρών χωρών θα πρέπει όμως να απαλλαγούν από τους πράκτορες του φασισμού και του ιμπεριαλισμού που δρουν στο εσωτερικό τους και να χαράξουν δική τους ουδέτερη και φιλειρηνική πολιτική σχηματίζοντας γερά μπλοκ ειρήνης, αλληλεγγύης και συνεργασίας για την ενεργητική υπεράσπιση της ανεξαρτησίας τους και της ακεραιότητάς τους.

Τα πιο πάνω αφορούν γενικά τις ευρωπαϊκές χώρες. Για την Ελλάδα τώρα το άρθρο αναφέρει ότι ο λαός της αν δεν ανατρέψει τον Μεταξά που είναι πράκτορας των Αγγλογάλλων δεν θα καταφέρει να μην εμπλακεί σε πόλεμο. *«Η δικτατορία παραδίνει κάθε μέρα την Ελλάδα στους συμμάχους. Ο λαός μας αν θέλει να μείνει μακριά από τη σύρραξη, πρέπει ν' ανατρέψει τον πράκτορα των αγγλογάλλων, να κρατήσει γερά και παληκαρίσια τη σημαία της ουδετερότητας, να δυναμώσει τους δεσμούς με τους άλλους βαλκανικούς λαούς και να επιζητήσει τη φιλία και προστασία της Σ. Ένωσης. Άλλος δρόμος σωτηρίας δεν υπάρχει»*.

Επίσης καλεί τον ελληνικό λαό να κατανοήσει ότι τα Βενιζελικά και τα Λαϊκά κόμματα πρόδωσαν την ιδέα της απελευθέρωσης του λαού μας από τη *«μεταξική πανούκλα»* και να συγκροτήσει το **Παλλαϊκό Μέτωπο Σωτηρίας** για *«την ειρήνη, τη λευτεριά και τη μαχητική διεξαγωγή της πάλης κατά της δικτατορίας και του πολέμου»*.

Κλείνει το άρθρο ως εξής:

Δικό μας καθήκον είναι η συγκέντρωσή τους [μάζες του ελληνικού λαού] κάτω απ' τη σημαία της ειρήνης και λευτεριάς και η μαχητική διεξαγωγή της πάλης κατά τις διχτατορίας και του πολέμου.

Η θέση της ΠΔ είναι ακριβώς ίδια με τη θέση της ΚΕ του ΚΚΕ στην 5^η Ολομέλεια τον Φεβρουάριο του 1939 που έλεγε ότι ο πρώτος εχθρός είναι ο Μεταξάς και μετά ο πόλεμος. Γράφει για τον Μεταξά ότι είναι «πράκτορας των αγγλογάλων», «πράκτορας του φασισμού και του ιμπεριαλισμού» και αποκαλεί το καθεστώς «μεταξική πανούκλα». Στο φύλλο αυτό λοιπόν ακολουθείται η τακτική που έγραψε ο Τυρίμος στην έκθεση του προς το υπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας, ότι αρχικά θα γράφουμε κατά της δικτατορίας και σε μελλοντικό χρόνο θα αλλάξουμε την πολιτική μας γραμμή κατά το δοκούν.

Το άρθρο αναφέρει σε έξι σημεία τη Σοβιετική Ένωση και τον αγώνα της για την ειρήνη στην Ευρώπη και την προστασία των μικρών κρατών από τον ιμπεριαλισμό και τον πόλεμο με εκφράσεις όπως η «μεγάλη χώρα των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών που κρατάει γερά τη σημαία της ειρήνης και της λευτεριάς των λαών», «η χώρα του Σοσιαλισμού», «τη σωτηρία της τη χρωστάει [η Σουηδία] στους μπολσεβίκους», «η ΕΣΣΔ στέκει άγρυπνος φρουρός», «ΕΣΣΔ η μεγάλη ουδέτερη και φιλειρηνική δύναμη που υψώνει τη σημαία της ειρήνης και της υπεράσπισης των μικρών λαών από την ιμπεριαλιστική και φασιστική απληστία».

Στη δεύτερη σελίδα η εφημερίδα επανέρχεται στους Μάθηση–Παπαγιάννη με τίτλο «Μαστίγωμα χαφιέδων». Προτρέπει να διαβάσουν όλοι με προσοχή την έκκληση που απευθύνουν οι ηγέτες του κόμματος από το κάτεργο της Κέρκυρας για το ξεσκεπάσμα των χαφιέδων που δρουν στο ΚΚΕ εδώ και 15 χρόνια.

Αυτοί είναι ο Μάθησης που χαρακτηρίζεται «κάθαρμο», που μπήκε στο κόμμα το 1925 με εντολή του Γενικού Επιτελείου και από τότε δουλεύει για λογαριασμό του. Στην μακρόχρονη παραμονή του στη Σοβιετική Ένωση διενεργούσε κατασκοπεία σε βάρος της υπέρ ξένων δυνάμεων και της Ιντέλλιτζενς Σέρβις και ο Παπαγιάννης που «είναι ένα παλιόμουτρο που πρέπει να απομονωθεί και να τεθεί εκτός μάχης». Μέρος της έκκλησης του Ζαχαριάδη που δόθηκε στην ΠΔ μέσω των Μιχελίδη και Μιχαηλίδη υπάρχει στη δεύτερη σελίδα:

Να τι λένε οι αρχηγοί μας:

Το ΚΚΕ ξεσκεπάσε τώρα και έδωξε μια χαφιεδική συμμορία που δούλευε μέσα του εδώ και 15 χρόνια. Στο διάστημα της φασιστικής διχτατορίας η συμμορία αυτή συγκέντρωσε τις κύριες προσπάθειες ενάντια στα καθοδηγητικά στελέχη του ΚΚΕ και παρέδωσε εκατοντάδες πολλές στη φασιστική τρομοκρατία. Από την έκκληση των ηγετών του κόμματός μας.

Και στην τρίτη σελίδα:

Το κόμμα μας πιο δυνατό και ενωμένο.

Το ΚΚΕ σήμερα ενωμένο και πιο αποφασιστικό από κάθε άλλη φορά στέκει στη θέση του στην πρωτοπορεία του αγώνα για το νεοελληνικό ξεσκλάβωμα.

Από την έκκληση των ηγετών του κόμματός μας.

Η εφημερίδα σε όλες τις σελίδες της ασκεί σφοδρή κριτική εναντίον της μεταξικής κυβέρνησης και των οργάνων της.

Γράφει για νέους άδικους φόρους που επιβάλλονται στους αγρότες: «*Η νέα αυτή φορολογική επέλαση της δικτατορίας τσακίζει κυριολεκτικά τη φτώχη αγροτιά*». Για την κακή πορεία της εθνικής οικονομίας η οποία «*θα συντριβεί και θα καταβαρθρωθεί τη χώρα*», για τους διάφορους παράγοντες της κυβέρνησης οι οποίοι κοροϊδεύουν τον εργαζόμενο λαό για δήθεν καλύτερευση της οικονομικής του θέσης. Για το κρέας που έχει γίνει πλέον δυσεύρετο και για την εκμετάλλευση που υφίστανται οι κτηνοτρόφοι από ένα σύνδεσμο ζωοεμπόρων που ιδρύθηκε με την υποστήριξη και συνεργασία της αγορανομίας, ο οποίος μονοπωλιακά αγοράζει σε πολύ χαμηλές τιμές τα κρέατα και τα διαθέτει σε υψηλές.

Στην τέταρτη σελίδα υπάρχει Δελτίο τρομοκρατίας όπου αναφέρει ότι :

Στα ξερονήσια και στα στρατόπεδα συγκέντρωσης επιδημικές αρρώστιες θερίζουν τους πολιτικούς εξόριστους. Η δικτατορία αποβλέποντας στη φυσική εξόντωση των αγωνιστών του λαού δεν πήρε κανένα μέτρο για την αντιμετώπιση της επιδημίας. Έτσι πέθαναν στη Φολέγανδρο οι Χαράλαμπος Χρονόπουλος και Σταύρος Τσανάκας. Άλλος ένα τρελάθηκε στην Πύλο και υπάρχουν θύματα και στη Γαύδο. Πρέπει ακόμα να σημειώσουμε πως η δικτατορία κατακρατεί πάνω από 200 χιλ. δραχμές λεφτά των εξορίστων, που στάλθηκαν σ' αυτούς από τις οικογένειές τους.

Καταγγέλλει το θάνατο ενός μικρού λούστρου από ξυλοδαρμό στο αστυνομικό τμήμα Περιστερίου, τις συλλήψεις δημοσίων υπαλλήλων που έγιναν πριν δύο μήνες και τις αφόρητες πιέσεις που τους ασκήθηκαν για να υπογράψουν δήλωση, πράγμα που έκανε ο δημοσιογράφος Νίκος Καρβούνης, για 200 συλλήψεις στην περιφέρεια Γρεβενών και Κοζάνης, καθώς και για συλλήψεις στη Θήβα, τη Λαμία και την Πελοπόννησο. Τέλος καταγγέλλει την κράτηση του Ζαχαριάδη στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών και ζητά την μεταφορά του σε φυλακές, καθώς και την άρση της απομόνωσης στις φυλακές της Κέρκυρας.

Ο σ. Ν. Ζαχαριάδης παραμένει ακόμα στη Γ. Ασφάλεια και δεν έγινε γνωστό τι επιδιώκει η δικτατορία. Καθήκον όλων των οπαδών μας είναι να ζητήσουμε την άμεση μεταφορά του σ. Ζαχαριάδη στη φυλακή του και να αξιώσουμε το σταμάτημα της απομόνωσης των συν. μας στο κάτεργο της Κέρκυρας.

Στο φύλλο αυτό που βγήκε λίγο μετά την πρωτομαγιά αφιερώνεται ένα μικρό άρθρο με τίτλο «*Η ελεύθερη πρωτομαγιά*» που αναφέρεται στη Σοβιετική Ένωση :

Όπως κάθε χρόνο στην κόκκινη πλατεία της Μόσχας μπροστά στον σ. Στάλιν και τους αρχηγούς του κόμματος και της κυβέρνησης παρελάσανε τα εκατομμύρια των εργαζομένων της Μόσχας και μονάδες των ενόπλων δυνάμεων. Μίλησε ο σ. Βοροσίλωφ και δήλωσε απερίφραστα ότι οι λαοί της ΕΣΣΔ θα μείνουν μακριά από τη σύρραξη, αλλά δεν θα πάψουν ούτε στιγμή να δυναμώνουν την πολεμική τους μηχανή για να υπερασπίσουν την ειρήνη και την ελευθερία τους.

Και αμέσως πιο κάτω ένα άρθρο με τίτλο «*Η φασιστική πρωτομαγιά*» που αναφέρεται στην Ελλάδα :

Για να μπορέσει η δικτατορία να συγκεντρώσει κόσμο στην πρωτομαγιά της, κατέβασε με τη βία όλη την εργατιά κι απ' τ' άλλο μέρος εμπόδιζε τους εργάτες

να απομακρυνθούνε ακόμα και για φυσική τους ανάγκη από φόβο μήπως διαλυθεί η συγκέντρωση. Στις διαμαρτυρίες των εργατών οι αστυνομικοί κωφεύανε. Και μάλιστα ένας αστυνόμος Α΄ που ήταν επί της οδού βασιλέως Κωνσταντίνου και Δραγατσ. διέταξε τους αστυφύλακες να παίρνουν τα ονόματα όσων ήθελαν απομακρυνθεί, συνέλαβε δε για το λόγο αυτό ένα παλαιό πολεμιστή.

Υπάρχει ένα άρθρο στην τρίτη σελίδα με εργατικές ειδήσεις και ένα με εξωτερικές ειδήσεις, καθώς και ένα μικρό κείμενο στην τέταρτη σελίδα με τίτλο «Η Σοβ. Ένωση φρουρός της ειρήνης στα Βαλκάνια» :

Όπως γράφει ο ξένος τύπος, η Σοβιετική Ένωση ανακοίνωσε στις κυβερνήσεις Αγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας και Ιταλίας, ότι η Σοβιετική Ένωση με κανένα τρόπο δεν θα ανεχθεί επίθεσή τους ενάντια σε οποιοδήποτε κράτος της Βαλκανικής χερσονήσου.

Τέλος στην τέταρτη σελίδα υπάρχει μια ανακοίνωση της σύνταξης που αναφέρει ότι από «τεχνικό στραπάτσο» το φύλλο του προηγούμενου Ριζοσπάστη της πρωτομαγιάς κυκλοφόρησε τυπωμένο μόνο από τη μία μεριά. Έτσι πολλές ειδήσεις που ήταν για το προηγούμενο φύλλο δημοσιεύονται στο παρόν.

Συνοψίζοντας λοιπόν για το φύλλο αυτό του Ριζοσπάστη της ΠΔ έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

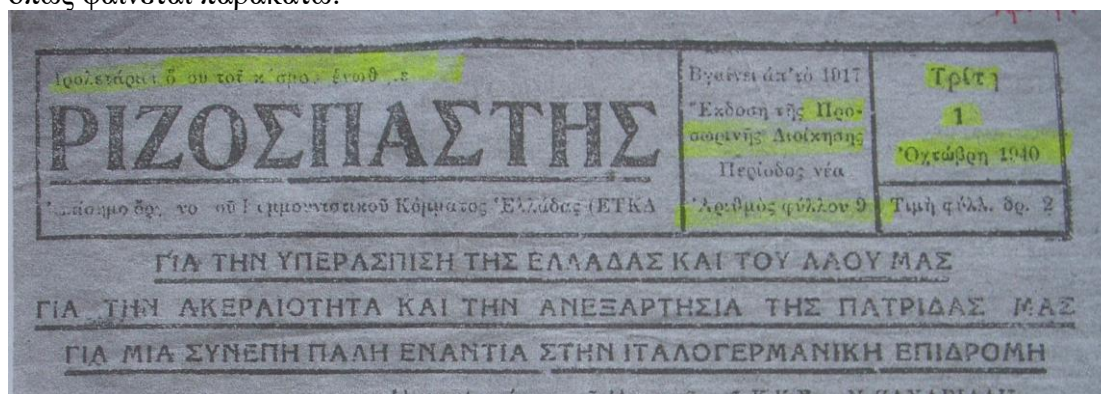
1. Οι τίτλοι της πρώτης σελίδας με τα λογότυπα και τα συνθήματα είναι ίδια με του πρώτου φύλλου του πολυγραφημένου Ριζοσπάστη της 16^{ης} Ιανουαρίου 1940.
2. Το όλο ύφος της γλώσσας και της φρασεολογίας είναι οικείο στα μέλη του ΚΚΕ και σύμφωνο με τα κομμουνιστικά πρότυπα.
3. Έθεσε ως γραμμή του κόμματος για τον επερχόμενο πόλεμο τη δημιουργία ενός **Παλλαϊκού Μετώπου Σωτηρίας** στο εσωτερικό για την ανατροπή του Μεταξά και στη συνέχεια τη συμμαχία με τα ουδέτερα και φιλειρηνικά κράτη των Βαλκανίων, ώστε να μην εμπλακεί η χώρα στον πόλεμο. Η γραμμή αυτή ταυτίζεται πλήρως με τις θέσεις της 5^{ης} Ολομέλειας του ΚΚΕ τον Φεβρουάριο του 1939 και με τις θέσεις της ΠΚΕ, όπως αυτές αναφέρονται στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ της 25^{ης} Ιανουαρίου 1940 και στους μετέπειτα. Η μόνη διαφορά είναι ότι η ΠΚΕ κάνει λόγο για τη δημιουργία ενός **Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας**, ακριβώς με τους ίδιους στόχους και επιδιώξεις, με διαφορά μιας μόνο λέξης στον τίτλο «Παλλαϊκού» αντί για «Εθνικής»!
4. Ασκει σφοδρή κριτική στον Μεταξά ως πράκτορα των Αγγλογάλλων, του ιμπεριαλισμού και του φασισμού για να πείσουν τα μέλη του ΚΚΕ ότι είναι σφοδροί πολέμιοι της δικτατορίας και να κερδίσουν την εύνοιά τους.
5. Ασκει σφοδρή κριτική στην κυβέρνηση Μεταξά (μεταξική πανούκλα) που συμπιέζει οικονομικά τις χαμηλές τάξεις προς όφελος των υψηλών και τρομοκρατεί τον λαό.
6. Υμνεί κατ' επανάληψη τη Σοβιετική Ένωση που στέκεται στο πλευρό των μικρών κρατών και τους εξασφαλίζει την ειρήνη για αυτό θα πρέπει και αυτά να προσανατολιστούν προς την ΕΣΣΔ. Επίσης συγκρίνει τον εορτασμό της μεγαλειώδους εργατικής πρωτομαγιάς στη Μόσχα με αυτόν της Αθήνας μέσα σε κλίμα τρομοκρατίας.
7. Δημοσιεύει την έκκληση των ηγετών του κόμματος (Ζαχαριάδης–Νεφελούδης–Παρτσαλίδης) οι οποίοι καταγγέλλουν το χαφιεδισμό που δρούσε στο κόμμα από το 1925, επικροτούν το ξεσκεπάσμα των χαφιέδων χωρίς να αναφέρονται ονομαστικά οι Μάθησης–Παπαγιάννης και χαιρετίζουν τη νέα πορεία του

- κόμματος υπό τη νέα καθοδήγηση. Ο Ζαχαριάδης μέσω των Μιχελίδη και Μιχαηλίδη έχει συνδεθεί με την ΠΔ, αγνοώντας τον ρόλο της. Είναι η πρώτη φορά που κείμενο του Ζαχαριάδη δημοσιεύεται στον Ριζοσπάστη της ΠΔ, δηλαδή στηρίζει την ΠΔ και καταγγέλλει τον χαφιεδισμό που δρούσε 15 χρόνια στο κόμμα.
8. Εξακολουθεί να καταγγέλλει ως χαφιέδες της Ασφάλειας τους Μάθηση–Παπαγιάννη και δίνει στοιχεία για να αποδείξει του λόγου το αληθές.
  9. Καταγγέλλει την τρομοκρατία που ασκεί το καθεστώς στο λαό και τις απάνθρωπες συνθήκες κράτησης για τους φυλακισμένους και εξορισμένους με σκοπό την φυσική τους εξόντωση.
  10. Καταγγέλλει την κράτηση του Ζαχαριάδη στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών κατά παράβαση του νόμου και ζητά τη μεταφορά του σε φυλακή, όπως και την άρση της απομόνωσης στις φυλακές της Κέρκυρας.
  11. Η πολιτική τακτική του Ριζοσπάστη αυτού είναι αυτή ακριβώς που ο Τυρίμος πρότεινε στο Υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας και στον Μανιαδάκη στην έκθεσή του τον Νοέμβριο του 1939, δηλαδή στην αρχή θα γίνεται μια αδιάλλακτη και συνεπής κομμουνιστική πολιτική ασκώντας σφοδρή κριτική στον Μεταξά και την κυβέρνησή του και υμνώντας τη Σοβιετική Ένωση.
  12. Σε κανένα σημείο του φύλλου αυτού δεν υπάρχει κάποια αναφορά στον βασιλιά. Στο πρώτο φύλλο η μοναδική αναφορά ήταν μέσα στον όρο «*βασιλομεταξική πανούκλα*», ενώ τώρα γίνεται «*μεταξική πανούκλα*». Σε αντίθεση ο Ριζοσπάστης της ΠΚΕ σε κάθε φύλλο του αναφέρεται στον βασιλιά Γλύξμπουργκ «*στους Αγγλογάλλους ιμπεριαλιστές που με τα όργανά τους, τη δυναστεία των Γλύξμπουργκ ετοιμάζονται να μεταφέρουν τον πόλεμο στην Ελλάδα και να την μετατρέψουν σε ερείπια*», «*η δυναστεία των Γλύξμπουργκ πρέπει να φύγει από τη χώρα μας γιατί δεν αποτελεί μόνο το κύριο στήριγμα της δικτατορίας αλλά είναι και ο κυριώτερος πράκτορας των εμπολέμων Αγγλογάλλων*» (Ριζοσπάστης ΠΚΕ 25–1–1940), «*πρέπει ακόμα να σαρωθεί ο θρόνος των Γλύξμπουργκ που είναι το τυφλό όργανο των εμπολέμων ιμπεριαλιστών και δουλεύει για τη μεταφορά του πολέμου στη χώρα μας*» (Ριζοσπάστης ΠΚΕ 29–2–1940), «*που την οδηγούν [την Ελλάδα] στο μέτωπο των εμπολέμων Αγγλογάλλων ο Γλύξμπουργκ πιστός σύμμαχος της Αγγλίας και ο τυχοδιώκτης Μεταξάς που ρυμουλκείται από το θρόνο, γιατί σ' αυτόν κυρίως στηρίζει την εξουσία του*» (Ριζοσπάστης ΠΚΕ 25–3–1940).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ αρ. φύλλου 9 (1-10-1940)

Αυτό είναι το ένατο φύλλο του έντυπου τετρασέλιδου Ριζοσπάστη της ΠΔ και υπάρχει στα αρχεία των ΚΚΕ, ΑΣΚΙ, και ΕΛΙΑ. Το λογότυπο και τα συνθήματα είναι τα ίδια με του προηγούμενου διαθέσιμου φύλλου, της 15^{ης} Μαΐου (αρ. φ. 4), αλλά έχουν λίγο διαφοροποιηθεί ως προς τη θέση τους στην πρώτη σελίδα. Έχουν μπει μέσα σε πλαίσιο, όπως φαίνεται παρακάτω.

Η πρώτη σελίδα του Ριζοσπάστη της ΠΚΕ (1-10-1940)

Στην πρώτη σελίδα δημοσιεύεται ένα ανοιχτό γράμμα με την υπογραφή του Νίκου Ζαχαριάδη, χωρίς όμως ημερομηνία, προς τον Μεταξά, που παρατίθεται παρακάτω. Πάνω από το γράμμα υπάρχει ένα μικρό κείμενο και ακολουθεί αυτό:

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΑΣ
ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΝΕΠΗ ΠΑΛΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ

Ανοιχτό γράμμα του Αρχηγού του ΚΚΕ σ. Ν. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ
στον πρόεδρο της κυβέρνησης Μεταξά
ΜΕΤΑΞΑΝ, Πρωθυπουργόν Αθήνα.

Το ΚΚΕ πάντα έβαζε και βάζει τα συμφέροντα του Λαού πάνω από όλα. Σήμερα η φασιστική Ιταλία και ο άξονας Βερολίνου-Ρώμης, έχουν ουσιαστικά αποφασίσει να καταργήσουν την ανεξαρτησία της Ελλάδας και περιμένουν την κατάλληλη στιγμή για να δράσουν. Την ακεραιότητα και την ανεξαρτησία μας μόνο δύο πράγματα μπορούν να τη σώσουν. 1) Η πανελλαδική παλλαϊκή στρατιά με το λαό πραγματικό αφέντη στον τόπο του και στη δουλειά του. Αυτό απαιτεί αμείλιχτο χτύπημα των πλουτοκρατικών παρασίτων και των πραχτόρων του άξονα και της Αγγλίας στην Ελλάδα. 2) Ολοκληρωτικό πολιτικό και οικονομικό προσανατολισμό προς τη Σοβιετική Ρωσία, τη μόνη μεγάλη δύναμη που υπερασπίζεται τους μικρούς λαούς και που μπορεί να μας εξασφαλίσει αποτελεσματικά. Η Ελλάδα πρέπει να δουλέψει με όλες τις δυνάμεις της για να πάρουν και οι άλλες βαλκανικές χώρες τον ίδιο προσανατολισμό. Το ΚΚΕ δεν αρνιέται σε κανένα το δικαίωμα να ενδιαφέρεται για τον τόπο του, με τον όρο όμως τα έργα να ακολουθούν τα λόγια. Με βάση την πιο πάνω γραμμή, το ΚΚΕ ξεχνώντας το παρελθόν, παίρνει τη θέση του στη γραμμή του πυρός για την εθνική ανεξαρτησία και την ακεραιότητα κάτω από τις διαταγές σας.

ΝΙΚΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ
Γραμματέας της Κ.Ε του ΚΚΕ.

Ελευθερία ή θάνατος ή οτιδήποτε άλλο...

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

Παλιόμοδος, νο. 100 Ιεραποστολικού Κόμματος Ελλάδας (ΕΤΚΑ)

Βγαίνει απ' το 1917

Έκδοση της Προσωρινής Διοικήσεως

Περίοδος νέα

Αριθμός φύλλου 9

Τρίτη

1

Όκτώβρη 1940

Τιμή φύλλ. δρ. 2

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΑΣ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΝΕΠΗ ΠΑΛΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ

Άνοιχτό γράμμα του Άρχηγού του Κ.Κ.Ε. σ. Ν. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ

στον πρόεδρο της κυβέρνησης Μεταξά

ΜΕΤΑΞΑΝ, Πρωθυπουργόν.

Αθήνα.

Το Κ.Κ.Ε. πάντα βράζει και βάζει τα συμφέροντα του λαού πάνω από όλα. Σήμερα ή φασιστική ή Ιταλία και ο άξονας-Βερολίνου-Ρώμης, έχουν ούσιαστικά αποφασίσει να καταργήσουν την ανεξαρτησία της Ελλάδας και περιμένουν την κατάλληλη στιγμή για να δράσουν. Την ακεραιότητα και την ανεξαρτησία μας μόνο δύο πράγματα μπορούν να την σώσουν. 1) Η πανελλαδική λαϊκή πανστρατιά με το λαό πραγματικό αφέντη στον τόπο του και στη δουλειά του. Αυτό απαιτεί άμεσο χτύπημα των πλουτοκρατικών παρασίτων και των πραχτόρων του άξονα και της Αγγλίας στην Ελλάδα. 2) Ολοκληρωτικό πολιτικό και οικονομικό προσανατολισμό προς τη Σοβιετική Ρωσία, τη μόνη μεγάλη δύναμη που υπερασπίζεται τους μικρούς λαούς, και που μπορεί να μας εξασφαλίσει άποψτελεσματικά. Η Ελλάδα πρέπει να δουλέψει με όλες τις δυνάμεις της για να πάρουν και οι άλλες βλκκανικές χώρες τον ίδιο προσανατολισμό. Το Κ.Κ.Ε. δεν αρνείται σε κανένα το δικαίωμα να ενδιαφέρεται για τον τόπο του, με τον όρο όμως τα έργα να ακολουθούν τα λόγια. Με βάση την πιο πάνω γραμμή, το Κ.Κ.Ε. ξεχνώντας το παρελθόν, πέρνει τη θέση του στη γραμμή του πυρός για την εθνική ανεξαρτησία και ακεραιότητα κάτω απ' τις διαταγές σας.

ΝΙΚΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

Γραμματέας της Κ. Ε. του Κ.Κ.Ε.

Βοηθήστε τοις αγωνιστάς του λαού!

Χιλιάδες είναι τα θύματα της μοναρχοφασιστικής στείρας που βρίσκονται στις φυλακές, στα στρατόπεδα και στα ξερονήσια. Τα καλύτερα παιδιά του ελληνικού λαού είναι με τις αλυσίδες στα χέρια. Άλλα χιλιάδες οικογένειες των φυλακισμένων και εξοριστών μένουν χωρίς καμιά προστασία. Ρουναίκες, παιδιά και γέροι μένουν νησιώτικοι άρροστοι, ξεθλιωμένοι, γιατί ή μοναρχοφασιστική κλίμα τους καταδικάζει και προσπαθεί με κάθε μέσο να τους εξτρώσει. Σήμερα οι φυλακισμένοι και οι εξοριστοι πεινάνε. Λέ φτάνει που τους κρατάνε τώρα 4 και πάνω χρόνια αλυσσοδεμένους. Πάνε να τους λιγίσουν, άνομα και να τους δολοφονήσουν, καταδικάζοντας τους στον απόλυτο θάνατο. Άλλα οί εξοριστοι μας πέρνουν δεκάδραχο ημερησίως

έπιδρομα, το ίδιο που πέρνανε απ' το 1926. Τα ηρωικά παιδιά του λαού μας λιμοχτοούν. Δεν έχουν ούτε φάρμακα, ούτε ρουζισμό. Τέσσερα χρόνια φυλακή και εξορία έχουν εξαντλήσει πέρα για πέρα τους άτομικούς τους πόρους, όσων έτιχε να έχουν. Η σωτηρία τους σήμερα είναι στα χέρια τα δικά μας. Κάνουμε έκκληση σ' όλους τους αδελφούς μας να συγκεντρώσουν όσο μπορούν περισσότερα είδη ρουζισμού παπούτσια, φάρμακα κλπ. Ζητάμε απ' τους φίλους μας, απ' τους έχτρους της δικτατορίας να δώσουν ότι μπορούν σε λεφτά και σε είδη. Η προσφορά μας και ή βοήθειά μας θα τους τονώσει άνομα περισσότερο το ήθικό τους. Έμπρός αγωνιστές! Για την επιτυχία της χειμωνιάτικης βοήθειας προς τα θύματα της δικτατορίας.

Οικονομικές έσυχύσεις

Φ. 1000, Άρ. 5 100, Κερκυραϊός 150, 550 φίλοι 65, Γεωργιάδης 50, Άλέκος 100, Τηλεφωνητής 50, Βραγγέν 50, Αράρης 200, δύο αδελφία 50, πένητς Ελίνας 200, Η 100, Μυτιληνός 200, Η. Η. 10, ΚΚΚ 50, Σωματίας 50, πένητ φίλοι άπο δουλειά Κυριακής 250, Φίλης 10, Συνδικαλιστής 100, Έπίσης ό σ. Βάτραχος έδωσε διάφορα είδη ρουζισμού και φάρμακα για τους εξοριστους και φυλακισμένους.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΡΑΝΟ

Κάνουμε γνωστό σ' όλους τους σ. μας ότι ο έπταμτος έρανος που άνοιξε ή Π.Δ. για τον τεχνικό μηχανισμό του κόμματος μας θα γίνει με κάρτες των 5, 10 και 25 δρ. Οί πάνω από 25 δρ. εισφορές θα δημοσιεύονται σε ειδική στήλη του «ΡΙΖΟΥ». Γν' αυτό όσοι σ. προσφέρουν μεγάλα ποσά θα πρέπει να βλέπουν τα ψευδώνυμά τους στην ειδική αυτή στήλη του «ΡΙΖΟΥ».

Το φερόμενο ως γράμμα του Ζαχαριάδη στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ (1-10-1940)

Ο Ζαχαριάδης ποτέ δεν δέχτηκε ότι το γράμμα, ήταν δικό του, αντιθέτως δήλωσε πολλές φορές ότι ήταν πλαστό και προϊόν της Ασφάλειας.

Το γράμμα αυτό δεν δημοσιεύτηκε σε καμιά άλλη εφημερίδα και δεν έλαβε τη δημοσιότητα των άλλων τριών γραμμάτων του Ζαχαριάδη. Απέχει ένα μόλις μήνα από το γνωστό γράμμα του της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940, έχει αρκετές ομοιότητες με αυτό, αλλά και διαφορές. Η βασική πολιτική γραμμή και των δύο γραμμάτων είναι η συμμετοχή των μελών του ΚΚΕ στον πόλεμο που είναι εθνικοαπελευθερωτικός και μάλιστα στην πρώτη γραμμή, «στη γραμμή του πυρός», χωρίς επιφυλάξεις και υπό την κυβέρνηση Μεταξά.

Η ΠΚΕ αναδημοσίευσε το γράμμα στον Ριζοσπάστη που εξέδιδε στις 26 Οκτωβρίου 1940 καταγγέλλοντάς το ως πλαστό και κατασκευασμένο από την Ασφάλεια. Όμως δεν υπάρχει σε κάποιο αρχείο το συγκεκριμένο φύλλο για να δούμε την επιχειρηματολογία και η πληροφόρησή μας περί αυτού προέρχεται από τον Γιάννη Πετσόπουλο που γράφει: «Ο δε υπέροχος Χτιστάκης το δημοσίευσε στον αληθινό Ριζοσπάστη της γνήσιας Κ.Ε. της 26^{ης} Οχτώβρη 1940, σαν δείγμα πλαστότητας και κακοήθειας του Μανιαδάκη και των αρχηγών της Προσωρινής Διοίκησης».²²⁰

Ο ίδιος ο Ζαχαριάδης, με αφορμή το βιβλίο που έγραψε ο Γιάννης Πετσόπουλος το 1946 με τίτλο *Τα πραγματικά αίτια της διαγραφής μου από το ΚΚΕ* που περιείχε το γράμμα αυτό και τον θόρυβο που δημιουργήθηκε στον τύπο της εποχής, αναφέρθηκε στο γράμμα αυτό με επιστολή που έστειλε στον Ριζοσπάστη της 9^{ης} Ιουλίου 1946 με τίτλο «Ο φαυλεπίφραυλος» και δηλώνει ότι ουδέποτε έγραψε αυτό το γράμμα, ότι είναι πλαστό και δημιούργημα της Ασφάλειας. Γράφει ο Ζαχαριάδης στην επιστολή του: «Μπαίνει και το ερώτημα: Γιατί ο Μανιαδάκης δημοσίευσε (με το γνωστό πλαστό πρόλογο) το ανοιχτό γράμμα του σ. Ζαχαριάδη της 31-10-40 και δεν δημοσίευσε αυτό που παραθέτει ο Πετσόπουλος, που πολιτικά θα οφελούσε το Μεταξά και τη δικτατορία του και θα έβλαπτε το ΚΚΕ;»²²¹

Η επίσημη θέση του ΚΚΕ είναι ότι το γράμμα αυτό είναι πλαστό και προϊόν της Ασφάλειας, όπως αναφέρεται στο έργο *Το ΚΚΕ στον Ιταλοελληνικό πόλεμο*, έκδοση του τμήματος Ιστορίας της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα 2014, όπου στις σελίδες 125–127 υπάρχει ειδική παράγραφος με επικεφαλίδα «Ένα πλαστό γράμμα με την υπογραφή “Νίκος Ζαχαριάδης”».

Ο δημοσιογράφος–ερευνητής Γιώργος Πετρόπουλος στο βιβλίο *Νίκος Ζαχαριάδης. Ιστορικά Διλήμματα, Ιστορικές Απαντήσεις*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2011, του οποίου είχε την ιστορική επιμέλεια, θεωρεί το γράμμα πλαστό. «Κατά τη γνώμη μας, η πλαστότητα του γράμματος είναι εμφανής δια γυμνού οφθαλμού...».²²²

Ο Γρηγόρης Φαράκος στο έργο του *ΚΚΕ και Διεθνές Κομμουνιστικό Κέντρο*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, υποστηρίζει ότι το γράμμα είναι του Ζαχαριάδη και η πολιτική του γραμμή συμπίπτει με αυτή στο επόμενο γράμμα του ένα μόλις μήνα αργότερα. Γράφει:

Ο Ν.Ζ επιθυμούσε, πριν εκδηλωθεί η επίθεση, να αποσαφηνιστεί η θέση του ΚΚΕ και να ξεπεραστεί η οξυμένη, τότε, μεταξύ των κομμουνιστών διαμάχη, ως προς τις θέσεις τους για τον πόλεμο. Το μεταξικό καθεστώς όμως επεδίωκε ακριβώς

220. Γιάννης Πετσόπουλος, *Τα πραγματικά αίτια της διαγραφής μου από το ΚΚΕ*, Αθήνα 1946, σελ. 446.

221. Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* 9^{ης} Ιουλίου 1946, σελ. 1.

222. Γιώργος Πετρόπουλος, *Νίκος Ζαχαριάδης. Ιστορικά Διλήμματα – Ιστορικές Απαντήσεις*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2011, σελ. 364.

την όξυνση αυτής της αντιπαράθεσης, γι' αυτό και δεν το έδωσε στη δημοσιότητα ποτέ και το γράμμα έχει μείνει άγνωστο.²²³

Η ιστορικός Ιωάννα Παπαθανασίου, επίσης, θεωρεί το γράμμα γνήσιο: «*Τα γράμματα του “αλύγιστου αρχηγού” του ΚΚΕ, τις παραμονές και στη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, ήταν τέσσερα και όχι τρία, όπως δηλώνεται στην επίσημη ιστοριογραφία*».²²⁴

Δεν μπορεί πάντως κανείς με βεβαιότητα να δεχτεί τη γνησιότητα ή μη του γράμματος αυτού γιατί υπάρχουν ισχυρά επιχειρήματα και για τις δύο εκδοχές.

Τα επιχειρήματα υπέρ της πλαστότητας του γράμματος είναι:

1. Δεν φέρει καμία ημερομηνία, πράγμα που δεν συνέβαινε σε κανένα άλλο γράμμα του Ζαχαριάδη και γενικά σε κείμενά του όπου πάντα έγραφε ημερομηνία.
2. Δεν δημοσιεύτηκε σε καμία εφημερίδα και δεν αξιοποιήθηκε από την Ασφάλεια ούτε πριν τον πόλεμο, ούτε μεταπολεμικά για λόγους προπαγάνδας, όπως έγινε με τα άλλα δύο γράμματα του Ζαχαριάδη (2^ο και 3^ο γράμμα).
3. Δεν χρησιμοποιήθηκε από τους αντιπάλους του Ζαχαριάδη (οι οποίοι γνώριζαν την ύπαρξή του) στην εσωκομματική διαμάχη του κόμματος στην 6^η Ολομέλεια του ΚΚΕ το 1956, όταν ο Ζαχαριάδης καθαιρέθηκε από την ηγεσία του ΚΚΕ και αργότερα διαγράφηκε.
4. Ο Ζαχαριάδης απευθύνει το γράμμα προς τον Μεταξά και όχι προς τον ελληνικό λαό, όπως έκανε στο γράμμα της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940. Ο Ζαχαριάδης, αλλά και άλλα στελέχη (Μιχαηλίδης, Ιωαννίδης) ισχυρίστηκαν ότι ο τίτλος που έφερε εκείνο το γράμμα «*Προς τον υφυπουργόν Δημ. Ασφαλείας*» πλαστογραφήθηκε από τον Μανιαδάκη, ενώ το πρωτότυπο απευθυνόταν «*Προς το Λαό της Ελλάδας*».
5. Ο Ζαχαριάδης ξεχνώντας τον παρελθόν θέτει το ΚΚΕ πλήρως κάτω από τον Μεταξά και το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, πράγμα που δεν έκανε στο γράμμα της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940.

Αν τώρα κανείς δεχθεί ότι αυτό το γράμμα είναι του Ζαχαριάδη τότε μπορεί να κάνει τα παρακάτω σχόλια.

Ο Ζαχαριάδης θα πρέπει να το έγραψε τον Σεπτέμβριο στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών που ήταν κρατούμενος από τον Ιανουάριο του 1940. Είναι βέβαιο ότι η πληροφόρησή του για την τρέχουσα πολιτική κατάσταση ήταν αρκετά καλή. Δηλαδή γνώριζε τις προκλήσεις των Ιταλών, τον τορπιλισμό της Έλλης αλλά και δημοσιεύσεις του τύπου, ελληνικού και ξένου, σχετικά με την τεταμένη κατάσταση που καταχωρούσαν οι ελληνικές εφημερίδες, ακόμα και οι δύο Ριζοσπάστες της ΠΔ και της ΠΚΕ. Οπότε γνωρίζει ότι η επίθεση της Ιταλίας κατά της Ελλάδας είναι θέμα χρόνου, όπως αναφέρει στην αρχή του γράμματος. Σε αντίθεση με αυτόν οι κρατούμενοι στην Κέρκυρα σε καθεστώς απόλυτης απομόνωσης γνώριζαν ελάχιστα έως καθόλου πράγματα, οπότε η μεταφορά του Ζαχαριάδη στην Αθήνα εξυπηρετούσε και αυτές τις σκοπιμότητες.

Το ύφος του γράμματος έχει το στυλ του Ζαχαριάδη και ως προς την ορολογία και το περιεχόμενο. Απευθύνει όμως το γράμμα στον Μεταξά και όχι στον ελληνικό λαό. Στο τέλος υπογράφει ως Γραμματέας της Κ.Ε του ΚΚΕ, ενώ τη θέση αυτή σύμφωνα με το καταστατικό του κόμματος από το 1934 κατείχε ο Βασίλης Νεφελούδης. Ο Ζαχαριάδης ήταν Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ – Αρχηγός και σαφώς γνώριζε τον

223. Γρηγόρης Φαράκος, *όπ.π.*, σελ. 307.

224. Ιωάννα Παπαθανασίου, «*Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας στην πρόκληση της ιστορίας 1940-1945*», στο συλλογικό έργο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τόμος Γ2, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007, σελ. 86.

ακριβή τίτλο του. Με αυτόν τον τρόπο όμως υπέγραψε και το επόμενο γράμμα του, της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940, πράγμα που επεσήμαναν στελέχη του ΚΚΕ και ιδιαίτερα ο Πλουμπίδης, όταν με άρθρα του τον Απρίλιο και Ιούνιο του 1941 στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ υποστήριζε ότι και τα δύο αυτά γράμματα ήταν πλαστά.

Σύμφωνα με το γράμμα την παρούσα χρονική στιγμή ο υπ' αριθμόν ένα κίνδυνος για την Ελλάδα είναι ο Άξονας Βερολίνου–Ρώμης. Σε αντίθεση με τη θέση αυτή η ΠΚΕ θεωρεί ότι υπ' αριθμόν ένα κίνδυνος είναι ο εγγλέζικος ιμπεριαλισμός και ο Μεταξάς. Σύμφωνα με το γράμμα ο μόνος δρόμος για την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της Ελλάδας είναι η πανελλαδική, παλλαϊκή στρατιά των Ελλήνων, όπου ο λαός θα εξασφαλίσει εκτός από τον τόπο του και τη δουλειά του.

Αυτό εξασφαλίζεται με διπλό αγώνα κατά των πλουτοκρατών και των πρακτόρων του Άξονα και της Αγγλίας. Στους πράκτορες της Αγγλίας σαφώς δεν τοποθετείται ο Μεταξάς, αφού στο τέλος του γράμματος το ΚΚΕ τίθεται υπό τις διαταγές του. Επίσης, ούτε πράκτορας του φασισμού και του ιμπεριαλισμού θεωρείται ο Μεταξάς, όπως έγραφε ο Ριζοσπάστης της ΠΔ μερικούς μήνες πριν, αλλά και ο Ριζοσπάστης της ΠΚΕ καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσής του. Αν όμως το γράμμα ήταν του Ζαχαριάδη και έγραφε ότι ο Μεταξάς είναι πράκτορας των Άγγλων (ιμπεριαλισμού) ή του Άξονα (φασισμού) το γράμμα δεν θα δημοσιευόταν σε άλλο μέσο πέραν του Ριζοσπάστη.

Παράλληλα απαιτείται οικονομικός και πολιτικός προσανατολισμός προς τη Σοβιετική Ένωση τη μόνη μεγάλη δύναμη που υπερασπίζεται τους μικρούς λαούς, μια πάγια θέση του ΚΚΕ από την ίδρυσή του ακόμη, καθώς και συνεργασία με τους βαλκανικούς λαούς. Αυτή επίσης είναι η θέση και της ΠΚΕ. Η πίστη και αφοσίωση των κομμουνιστών στη μεγάλη σοσιαλιστική πατρίδα, τη Σοβιετική Ένωση, και την ΚΔ είναι πασίδηλη σε αυτό το σημείο.

Στο γράμμα αυτό γίνεται μια σημαντικότερη δήλωση. **Ξεχνιέται το παρελθόν**, δηλαδή διαγράφονται τα έργα και οι ημέρες της δικτατορίας Μεταξά. Μιας δικτατορίας που κυνήγησε ανηλεώς το ΚΚΕ, που φυλάκισε και εξόρισε τα μέλη του, που ακόμα και τη στιγμή που γράφτηκε το γράμμα χιλιάδες ήταν οι φυλακισμένοι και εξορισμένοι κομμουνιστές. Ακόμα και ο Ριζοσπάστης της ΠΔ στο παρόν φύλλο, στην πρώτη σελίδα κάτω ακριβώς από το γράμμα με την υπογραφή του Ζαχαριάδη έχει άρθρο με τίτλο «*Βοηθήστε τους αγωνιστές του λαού!*» μιλώντας για χιλιάδες θύματα του μοναρχοφασισμού και κάνοντας έκκληση για οικονομική και υλική βοήθεια.

Αν το γράμμα ήταν του Ζαχαριάδη, τότε μάλλον δεν ξέχασε τις διαφορές του ΚΚΕ με τη δικτατορία, αλλά το κυρίαρχο θέμα για αυτόν ήταν η πολιτική γραμμή που έπρεπε να δώσει στους κομμουνιστές, δηλαδή η συμμετοχή τους στον πόλεμο και μάλιστα στην πρώτη γραμμή. Αυτό κυριαρχεί στο γράμμα και σε δεύτερη μοίρα μπαίνει το ξεκαθάρισμα των λογαριασμών με τη δικτατορία. Ίσως μια υποσημείωση μπορεί να ανιχνεύσει κανείς στη φράση για χτύπημα των πρακτόρων του Άξονα και της Αγγλίας. Αυτή η αμνησία του παρελθόντος είναι και ένα επιπλέον επιχείρημα για αυτούς που θεωρούν το γράμμα πλαστό. Ο Ζαχαριάδης που βίωσε στο πετσί του το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου στο κάτεργο της Κέρκυρας, θεωρούν ότι δεν θα δήλωνε με τόσο προκλητικό τρόπο κάτι τέτοιο.

Στα μέσα Σεπτεμβρίου, σύμφωνα με τον παρόντα Ριζοσπάστη, συνεδρίασε η ΠΔ στην οποία πήραν μέρος οι γραμματείς των οργανώσεων Αθήνας και Πειραιά, καθώς και αντιπρόσωπος της ΟΚΝΕ. Στη συνεδρίαση αυτή πάρθηκε η παρακάτω απόφαση:

Απόφαση της ΠΔ

Η γραμμή που καθώρισε η ΠΔ πάνω στα τελευταία ελληνοϊταλικά επεισόδια αποδείχτηκε πέρα για πέρα σωστή γιατί βρήκε όχι μονάχα μεγάλη απήχηση μέσα σ' όλα τα στρώματα του λαού μας μα και ξεσήκωσε έναν μεγάλο ενθουσιασμό

μέσα στο κόμμα μας στους συμπαθούντες μα και τ' άλλα δραστήρια στοιχεία της αντιδικτατορικής πάλης. Η θέση μας αυτή έθεσε τη δικτατορία μπροστά στο δίλημμα: ή να χαράζει μια τίμια, λαϊκή εθνική πολιτική ενώνοντας τις εθνικές δυνάμεις σ' ένα παλλαϊκό στρατό που θα συντρίψει τα σχέδια του άξονα για την υποδούλωση της Ελλάδας, ή να συνεχίσει την πολιτική της εξόντωσης των επαναστατικών λαϊκών δυνάμεων, τη γραμμή της διάσπασης των εθνικών δυνάμεων του τόπου μας, οπότε δεν μπορεί να μιλάει για παλλαϊκό εθνικό αγώνα κατά των φασιστικών σχεδίων υποδούλωσής μας και συνεπώς ανοίγει το δρόμο της εθνικής μας ατίμωσης και καταστροφής.

Σχολιάζοντας στη συνέχεια την απόφαση της ΠΔ γράφονται τα εξής:

Το ΚΚΕ με τη θέση του αυτή πήρε απ' τα χέρια της δικτατορίας το σύνθημα της πάλης κατά των ιταλογερμανικών σχεδίων για την υποδούλωση της Ελλάδας και δεν θα επιτρέψει στη δικτατορία να εμφανιστεί μοναδικός αγωνιστής για την εθνική ανεξαρτησία και ακεραιότητα της χώρας μας. Η θέση μας ακόμα κουρελιάζει τις προσπάθειες της δικτατορίας να εμφανίσει το κόμμα μας σαν κόμμα αντεθνικό που προδίδει τα συμφέροντα της πατρίδας και του Λαού.

Επιπλέον γράφει ότι το ανοιχτό γράμμα του Ζαχαριάδη στον Μεταξά ξεδιπλώνει με λίγα λόγια, μεγάλη απλότητα και κάνει κατανοητή τη γραμμή του ΚΚΕ και στον τελευταίο πολίτη. Χαρακτηρίζει την πολιτική γραμμή του κόμματος «*θαρραλέα*» και «*ευλύγιστη*» που θα βοηθήσει να δεθεί το ΚΚΕ με τον λαό.

Η γραμμή του ΚΚΕ που έβαλε το μανιφέστο της ΠΔ και το ανοιχτό γράμμα του Ζαχαριάδη προς τον Μεταξά πρέπει να εκλαϊκευτεί σε όλα τα μέλη του κόμματος. Οι διάφορες οργανώσεις να κάνουν «*αχτίφ*»²²⁵ και ειδικές συνεδριάσεις και να αναλυθεί και να αναπτυχθεί το γράμμα αυτό και η όλη πολιτική γραμμή του κόμματος, επίσης η ΠΔ δίνει εντολή στις οργανώσεις να τυπώσουν και να μοιράσουν «*φαρδειά το γράμμα του σ. Ζαχαριάδη*», ώστε τα μέλη του ΚΚΕ να διαβάσουν και να διαδώσουν τη γραμμή του κόμματος.

Τέλος «*Το γράμμα αυτό δεν χαράζει μόνο μία γραμμή. Βάζει και τα καθήκοντα που η πραγματοποίησή τους θα δώσει τη δυνατότητα της επιτυχίας αυτής της πολιτικής για το καλό της Ελλάδας και του Λαού μας*».

Βρισκόμαστε στον Σεπτέμβριο του 1940 ένα μήνα πριν την επίθεση των Ιταλών. Ο Μεταξάς, η κυβέρνηση, όλη η ελληνική κοινωνία μετά και τον τορπιλισμό της Έλλης στην Τήνο τον δεκαπενταύγουστο περιμένουν την ιταλική επίθεση. Ο Μανιαδάκης και ο Τυρίμος πλέον είναι έτοιμοι μέσω του Ριζοσπάστη της ΠΔ να χαράξουν τη νέα «*θαρραλέα*» και «*ευλύγιστη*» γραμμή του ΚΚΕ για τον επερχόμενο πόλεμο, **αποκλίνοντας από την προηγούμενη γραμμή**, που θα βοηθήσει να δεθεί το ΚΚΕ με τον λαό. Στο προηγούμενο διαθέσιμο φύλλο του Ριζοσπάστη της ΠΔ τον Μάιο, μόλις 4 μήνες πριν, όπως είχαμε δει, η ΠΔ έθετε ως γραμμή του ΚΚΕ την εξής: «*Δικό μας καθήκον είναι η συγκέντρωσή τους [μάζες του ελληνικού λαού] κάτω απ' τη σημαία της ειρήνης και λευτεριάς και η μαχητική διεξαγωγή της πάλης κατά τις δικτατορίας και του πολέμου.*»

Τώρα λοιπόν η πολιτική γραμμή του ΚΚΕ για τον επερχόμενο πόλεμο σύμφωνα με την ΠΔ είναι η ένωση υπό την κυβέρνηση Μεταξά όλων των εθνικών δυνάμεων

---

225. Αχτίφ στην κομμουνιστική ορολογία είναι η συνεδρίαση μελών του κόμματος για συζήτηση κάποιου θέματος.

από τον Μανιαδάκη έως τον Ζαχαριάδη σε ένα παλλαϊκό αγώνα κατά του Άξονα που θα αποτρέψει την υποδούλωση της χώρας, την εθνική ατίμωση και την καταστροφή. Καθήκον των μελών του κόμματος είναι η ολόψυχη συμμετοχή στον πόλεμο που είναι εθνικοαπελευθερωτικός και ουδόλως ιμπεριαλιστικός.

Και οι δύο προηγούμενες προϋποθέσεις για τη μαχητική διεξαγωγή **της πάλης κατά της δικτατορίας και του πολέμου** έχουν πλήρως αντιστραφεί. Το Παλλαϊκό Μέτωπο Σωτηρίας που θα ανέτρεπε τον «πράκτορα των Αγγλογάλλων και του φασισμού» Μεταξά, θα έφτιαχνε ένα γερό, ουδέτερο και φιλειρηνικό μπλοκ με τους άλλους βαλκανικούς λαούς και θα επιζητούσε την προστασία της Σοβιετικής Ένωσης έχει εντελώς εξαφανιστεί.

Η τακτική που θα ακολουθούσε ο Ριζοσπάστης σύμφωνα με τη έκθεση του Τυρίμου τον Νοέμβριο του 1939 τώρα, ένα χρόνο αργότερα, υλοποιείται. Στα χέρια της Ασφάλειας ο Ριζοσπάστης έχει γίνει ένα όργανο που προωθεί την πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά. Πόλεμος όλων των Ελλήνων στον πόλεμο των Ιταλών και μάλιστα **ξεχνώντας την ανατροπή του πράκτορα των Αγγλογάλλων Μεταξά**.

Το γράμμα αυτό που αποδίδεται στον Ζαχαριάδη και η απόφαση της ΠΔ συμπλέουν αρμονικά με μόνες διαφορές τις δύο παρακάτω, οι οποίες όμως δεν διαφοροποιούν ουσιαστικά την κύρια γραμμή. Το γράμμα μιλάει :

α) για αμείλιχτο χτύπημα των πρακτόρων του Άξονα και της Αγγλίας γενικά και οπωσδήποτε χωρίς καμιά αναφορά στον Μεταξά και

β) ολοκληρωτικό πολιτικό και οικονομικό προσανατολισμό προς τη Σοβιετική Ρωσία. Η ΠΔ πλέον δεν κάνει καμιά αναφορά στον πράκτορα της Αγγλίας Μεταξά και δεν ζητά τον προσανατολισμό προς τη Σοβιετική Ένωση. Πάντως υπάρχει ένα μικρό άρθρο στην τρίτη σελίδα που γράφει ότι αυξάνεται η λαϊκή συμπάθεια προς τη Σοβιετική Ένωση, ότι συγκροτήθηκαν πάνω από δέκα ομάδες για την φιλία και συνεργασία με την ΕΣΣΔ και θα πρέπει να ενισχυθεί από το κόμμα αυτή η λαϊκή κίνηση και να βαθύνει ώστε στο κοντινό μέλλον να μετατραπεί σε μια πραγματική μαζική Λαϊκή Οργάνωση. Πάντως το βασικό σημείο και των δύο είναι η συμμετοχή όλων των μελών του κόμματος στον πόλεμο και μάλιστα **ξεχνώντας το παρελθόν και κάτω από τις διαταγές σας !**

Το γράμμα αυτό ανεξάρτητα από το αν ήταν γνήσιο ή πλαστό έφθασε μέσω του Ριζοσπάστη της ΠΔ στην Ακροναυπλία, στις φυλακές και στα νησιά της εξορίας και έδωσε γραμμή στους φυλακισμένους και στους εξόριστους. Εκείνοι το αναπαρήγαγαν στις χειρόγραφες εφημερίδες των πολιτικών εξορίστων και το διέδωσαν σε όλα τα άτομα που ζούσαν στους τόπους κράτησης.²²⁶

Στην πρώτη σελίδα του Ριζοσπάστη αυτού, ακριβώς κάτω από το γράμμα με την υπογραφή του Ζαχαριάδη υπάρχει μια έκκληση για βοήθεια υλική και οικονομική των χιλιάδων θυμάτων της δικτατορίας με τίτλο «*Βοηθήστε τους αγωνιστές του λαού!*». Εδώ επανέρχονται για το καθεστώς οι εκφράσεις «*μοναρχοφασιστική σπείρα*» και «*μοναρχοφασιστική κλίκα*», που αφήνει τα ηρωικά παιδιά του λαού μας να «*λιμοχтонούν στα ξερονήσια, στις φυλακές και στα στρατόπεδα για να τους λυγίσουν, καταδικάζοντάς τους σε θάνατο από αστία*». Καταγγέλλει ότι οι εξόριστοι παίρνουν ημερήσιο επίδομα μόνο δέκα δραχμών, το ίδιο ποσό από το 1926. Τέσσερα και πλέον χρόνια φυλάκισης και εξορίας έχουν εξαντλήσει τους ατομικούς πόρους όσων από αυτούς διέθεταν, οπότε ζητάει είδη ρουχισμού, φάρμακα, παπούτσια κλπ καθώς και

---

226. Δημήτρης Σέρβος, *Παράνομες χειρόγραφες Εφημερίδες από τις φυλακές και τις εξορίες*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2003, σελ. 367.

χρήματα. Κλείνει με την κραυγή «*Εμπρός αγωνιστές! Για την επιτυχία της χειμωνιάτικης βοήθειας προς τα θύματα της δικτατορίας*».

Όπως αναφέραμε και παραπάνω αυτό το άρθρο έρχεται σε κατάφωρη αντίθεση με τη φράση του γράμματος «*ξεχνώντας το παρελθόν*» για μια πολιτική της δικτατορίας που όχι μόνο δεν αποτελεί παρελθόν, αλλά και ζέον παρόν!

Στην τρίτη σελίδα υπάρχει μια έκκληση της ΠΔ για τη δημιουργία ενός γερού παράνομου μηχανισμού και ενός εράνου για το σκοπό αυτό. Αναφέρει τις πολύ δύσκολες συνθήκες υπό τις οποίες βγήκε το πρώτο φύλλο του Ριζοσπάστη της 16^{ης} Γενάρη 1940 και τις δυσκολίες που ακόμη και τώρα υπάρχουν. «*Με τα μέσα όμως που σήμερα διαθέτουμε ο παράνομος μηχανισμός του κόμματος είναι ανεπαρκής. Αυτό δεν πρέπει να το κρύψουμε... Και το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι το οικονομικό ζήτημα*».

Για αυτό θα γίνει για πρώτη φορά από την ΠΔ έρανος, όπου το κάθε εργαζόμενο μέλος του ΚΚΕ και της ΟΚΝΕ θα πρέπει να προσφέρει μισό μεροκάματο και κάθε μέλος να μαζέψει τουλάχιστον 200 δραχμές για τον έκτακτο έρανο. Η ΠΔ καθορίζει τα χρονικά όρια του εράνου από 15 του Οχτώβρη μέχρι τις 15 του Δεκέμβρη. Το ποσό που ζητά να συγκεντρωθεί η ΠΔ είναι 50.000 δραχμές. Κλείνει η έκκληση ως εξής: «*Εμπρός σύντροφοι! Κάντε το παν για να μαζεψτούν τα λεφτά. Η Π.Δ.*» .

Στη δεύτερη σελίδα υπάρχει ένα κείμενο των Ζαχαριάδη, Νεφελούδη, Σιάντου και Παρτσαλίδη για τον χαφιεδισμό στο κόμμα και τους Μάθεση–Παπαγιάννη με τίτλο «*ΤΟ ΜΑΣΤΙΓΩΜΑ ΤΩΝ ΠΡΟΒΟΚΑΤΟΡΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΜΑΣ*», πάνω από τον τίτλο «*Στον τοίχο τα πουλημένα τομάρια!*» και υπότιτλο «*Η χαριστική βολή*». Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ σε όλα τα προηγούμενα φύλλα του καταγγέλλει τους Μάθεση–Παπαγιάννη ως χαφιέδες της Ασφάλειας. Στο παρόν φύλλο δημοσιεύεται το κείμενο αυτών των τεσσάρων ανώτατων στελεχών–αρχηγών του ΚΚΕ που καταγγέλλουν ότι ο Μάθησης είναι χαφιάς από το 1925, «*τσιράκι του αρχιχαφιέ Λαμπρινόπουλου*»²²⁷ που ευθύνεται για όλες τις προβοκάτσιες στο ΚΚΕ την περίοδο 1928–1930 και ο Παπαγιάννης πρώην χωροφύλακας που μπήκε στο κόμμα με εντολή της Ασφάλειας και παρέδωσε ολόκληρες οργανώσεις στην Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη. Αυτοί οι δύο σήμερα παρουσιάζονται ως επικεφαλής του ΚΚΕ ενώ είναι χαφιέδες της Ασφάλειας και πρέπει όλα τα μέλη του κόμματος να κόψουν κάθε επαφή με την ΠΚΕ. Κλείνει το κείμενο ως εξής:

Σήμερα ο Μανιαδάκης χρησιμοποιεί τους προβοκάτορες αυτούς εμφανίζοντάς τους σαν ΚΚΕ για να διαστρεβλώσει την πολιτική γραμμή του κόμματος και να σπέρνει τη δυσπιστία μέσα στο λαό και τον απογοητέψει. Καθήκον όλων των μελών του κόμματος και της νεολαίας, όλων των οπαδών μας, όλων των φίλων μας και των συνεργατών στην πάλη κατά της δικτατορίας είναι όχι μονάχα να κόψουν κάθε επαφή με τους ανθρώπους αυτούς της ασφάλειας αλλά και να μπου στις γραμμές του μετώπου για την πάλη και την πλήρη εξουδετέρωση της νέας αυτής χαφιεδικής προσπάθειας του Μανιαδάκη.

Ν. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ Β. ΝΕΦΕΛΟΥΔΗΣ Γ. ΣΑΝΤΟΣ Μ. ΠΑΡΤΣΑΛΙΔΗΣ.

Το άρθρο υπογράφουν οι Ζαχαριάδης, Νεφελούδης, Σ(ι)άντος και Παρτσαλίδης. Ο πρώτος κρατούνταν στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών και οι υπόλοιποι τρεις στην Ακτίνα Θ' στην Κέρκυρα. Ο μεν Ζαχαριάδης είχε επαφή με την ΠΔ της οποίας το ρόλο αγνοούσε, αλλά οι υπόλοιποι ζώντας στο καθεστώς απομόνωσης της Κέρκυρας δεν

---

227. Ο υπαστυνόμος Α' Κωνσταντίνος Λαμπρινόπουλος υπηρετούσε στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών και διακρίθηκε στη δίωξη του κομμουνισμού κατά την περίοδο 1927-1931. Πέθανε αιφνιδώς το 1931.

είχαν καμία επαφή με την ΠΔ, οπότε τίθεται το ερώτημα της υπογραφής του κειμένου και από τους τέσσερις. Δύο είναι οι πιθανές εξηγήσεις:

- α) ο Ζαχαριάδης υπέγραψε και για τους άλλους ερήμην τους
- β) η Ασφάλεια διευκόλυνε με κάποιο τρόπο να φτάσει το κείμενο στην Κέρκυρα για να συναινέσουν και να υπογράψουν οι τρεις κρατούμενοι εκεί.

Πιο πιθανή φαίνεται η πρώτη εξήγηση γιατί ο Ζαχαριάδης το είχε κάνει ξανά την άνοιξη του ίδιου έτους σύμφωνα με τον Δ. Μιχελίδη όταν συναντήθηκαν στα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών και του παρέδωσε ένα γράμμα για τον Γιάννη Μιχαηλίδη με την έκκληση που δημοσιεύτηκε στον Ρίζοσπάστη της ΠΔ της 15^{ης} Μαΐου, όπου πρόσθεσε τα ονόματα και των Νεφελούδη–Παρτσαλίδη.²²⁸

Επιπλέον ο Β. Νεφελούδης στο έργο του *Ακτίνα Θ'* που εξιστορεί αναλυτικά την κράτησή του στην Κέρκυρα δεν γράφει κάτι σχετικό για αυτό το κείμενο–καταγγελία. Όσο αναφορά τον Σιάντο μπορεί κανείς να παρατηρήσει το εξής: Ο Σιάντος ήταν αυτός που τον Μάιο του 1938 έβαλε τον Παπαγιάννη στην Κεντρική Επιτροπή και στο Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ και συνεργάστηκε μαζί του για ενάμισι χρόνο μέχρι τη σύλληψή του τον Νοέμβριο του 1939. Προφανώς για τις ενέργειες του αυτές θα είχε απόλυτη εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του Παπαγιάννη για τις οποίες θα έφερε και την ευθύνη, οπότε φαντάζει λίγο περίεργο ένα χρόνο μετά να θεωρεί τον Παπαγιάννη χαφιέ και πουλημένο τομάρι που πρέπει να στηθεί στον τοίχο!

Είναι η πρώτη φορά που ο Ζαχαριάδης δημοσιεύει ενυπόγραφα την καταγγελία του για τον προδοτικό ρόλο των Μάθηση–Παπαγιάννη στον Ρίζοσπάστη της ΠΔ, οπότε συνακόλουθα δηλώνει την υποστήριξή του στην Προσωρινή Διοίκηση. Στο 5^ο φύλλο της 15^{ης} Μαΐου 1940 στην έκκληση των αρχηγών του ΚΚΕ, ο Ζαχαριάδης μίλαγε γενικά για τη «χαφιδική συμμορία» και το άρθρο της εφημερίδας την ταυτοποιούσε στα πρόσωπα των Μάθηση–Παπαγιάννη.

Περαιτέρω υπάρχει και στην τέταρτη σελίδα ένα άρθρο που αναφέρεται στον Παπαγιάννη με τίτλο «*Ο πρώην χωροφύλακας*» που λέει ότι στην κορυφή του ΚΚΕ βρίσκεται ένας πρώην χωροφύλακας κατά παρέκκλιση της πάγιας κομμουνιστικής πρακτικής, ότι μέλη του ΚΚΕ που προέρχονται από αντεπαναστατικές οργανώσεις (στρατό, αστυνομία, χωροφυλακή) δεν μπορούν να καταλάβουν θέση μεγαλύτερη του γραμματέα ακτίνας.

Στην τρίτη και τέταρτη σελίδα ο Ρίζοσπάστης έχει στήλη με εξωτερικές ειδήσεις όπου αναπαράγονται ειδήσεις από ραδιοφωνικούς σταθμούς και άρθρα από εφημερίδες του εξωτερικού που αναφέρονται κυρίως στις προκλήσεις της Ιταλίας απέναντι στην Ελλάδα. Αυτός ο καταϊγισμός ειδήσεων για την προκλητικότητα των Ιταλών π.χ από τον ιταλικό τύπο «*αν η Ελλάδα εξακολουθεί να παραγνωρίζει τη νέα τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη, οι δυνάμεις του άξονα έχουν και άλλα μέσα πειθούς*», σκοπό έχει να πείσει τους αναγνώστες του Ρίζοσπάστη ότι ο πόλεμος είναι προ των πυλών και το χρέος των κομμουνιστών για τη μη υποδούλωση στον φασιστικό άξονα, σύμφωνα με την καθοδήγηση της ΠΔ αλλά και τον αρχηγό Ζαχαριάδη, είναι η συμμετοχή όλων στον εθνικοαπελευθερωτικό πόλεμο.

Επίσης αναπαράγει ένα άρθρο της εφημερίδας *Ισβέστια* για το Σύμφωνο Μολότωφ–Ρίμπεντροπ που έκλεισε ένα χρόνο και αποτελεί συνθήκη ειρήνης αφού «*θέτει τέλος στις αιτίες που θα γεννούσαν πόλεμο μεταξύ Γερμανίας και Σοβιέτ*».

Συνοψίζοντας λοιπόν για το φύλλο αυτό του Ρίζοσπάστη της ΠΔ έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

1. Οι τίτλοι της πρώτης σελίδας και τα λογότυπα είναι ίδια με του 5^{ου} φύλλου του Ρίζοσπάστη στις 15-5-1940 με ελαφρώς διαφοροποιημένη διάταξη.

---

228. Δ. Μιχελίδης, *Ο σκληρός δρόμος*, όπ. π., σελ. 139.

2. Το όλο ύφος της γλώσσας και της φρασεολογίας είναι ίδιο με τα προηγούμενα φύλλα και σύμφωνα με τα κομμουνιστικά πρότυπα.
3. Δημοσιεύεται το ανοιχτό γράμμα προς τον Μεταξά με την υπογραφή του Ζαχαριάδη και το μανιφέστο της ΠΔ, όπου με σαφέστατο τρόπο δίνουν γραμμή στους κομμουνιστές ξεχνώντας το παρελθόν να συμμετέχουν ολόψυχα στον πόλεμο και μάλιστα στην γραμμή του πυρός υπό τις διαταγές του Μεταξά.
4. Το Παλλαϊκό Μέτωπο Σωτηρίας στο εσωτερικό για την ανατροπή του Μεταξά και στη συνέχεια η συμμαχία με τα ουδέτερα και φιλειρηνικά κράτη των Βαλκανίων ώστε να μην εμπλακεί η χώρα στον πόλεμο και καταστραφεί έχει εξαφανιστεί.
5. Ο Μεταξάς δεν χαρακτηρίζεται πλέον «πράκτορας των Αγγλογάλλων», «πράκτορας του φασισμού και του ιμπεριαλισμού», αλλά ως ηγέτης που θα συνενώσει υπό τις διαταγές του όλους τους Έλληνες στον πόλεμο με τους Ιταλούς.
6. Υπάρχουν πολλά άρθρα από ξένες εφημερίδες και ειδήσεις από ραδιοσταθμούς για τη συνεχόμενη προκλητικότητα της Ιταλίας κατά της Ελλάδας πράγμα που ενισχύει την άποψη ότι είναι θέμα ημερών η επίθεση του φασιστικού άξονα, την οποία θα αντιμετωπίσουν όλοι οι Έλληνες μαζί.
7. Εξακολουθεί να καταγγέλλει ως χαφιέδες της Ασφάλειας τους Μάθηση–Παπαγιάννη και δίνει στοιχεία για να αποδείξει τους ισχυρισμούς αυτούς.
8. Η ΠΔ ζητά τη διενέργεια εράνου για τη δημιουργία γερού παράνομου μηχανισμού, ώστε να συνεχίσουν να εκδίδουν Ριζοσπάστη που θα χτυπάει τον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ, της «χαφιέδικης σφηκοφωλιάς των Μάθηση–Παπαγιάννη».
9. Η εφημερίδα κάνει έκκληση για βοήθεια προς τους αγωνιστές του λαού ώστε να μαζευτούν ρούχα, υποδήματα, φάρμακα και χρήματα για να δοθούν στους φυλακισμένους και εξόριστους τους οποίους η «μοναρχοφασιστική σπείρα και κλίκα» προσπαθεί να εξοντώσει. Με την έκκληση αυτή που δημοσιεύεται στην πρώτη σελίδα τα έργα και οι ημέρες της δικτατορίας Μεταξά που εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα και στο παρόν καταγγέλλουν περίτρανα την αμνησία του παρελθόντος που προτείνει το γράμμα του Ζαχαριάδη. Είναι προφανώς αντιφατικά αυτά τα δύο σημεία, αλλά και αξιοπρόσεκτο το γεγονός ότι δεν ζητείται η απελευθέρωσή των πολιτικών κρατουμένων ενόψει και του πολέμου, αλλά μόνο βοήθεια για να βγάλουν το δύσκολο χειμώνα τα θύματα της δικτατορίας!
10. Σε κανένα σημείο του φύλλου αυτού δεν υπάρχει κάποια αναφορά στον βασιλιά.
11. Η πολιτική τακτική του Ριζοσπάστη αυτού είναι αυτή ακριβώς που ο Τυρίμος πρότεινε στο Υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας και στον Μανιαδάκη στην έκθεσή του τον Νοέμβριο του 1939, δηλαδή στην αρχή θα γίνεται μια αδιάλλακτη και συνεπής κομμουνιστική πολιτική ασκώντας σφοδρή κριτική στον Μεταξά και την κυβέρνησή του και σε κατάλληλο χρόνο θα τον χρησιμοποιήσουν για να περάσουν την πολιτική γραμμή της κυβέρνησης Μεταξά. Έτσι λοιπόν η πολιτική γραμμή από ανατροπή του πράκτορα των Αγγλογάλλων και του φασισμού Μεταξά και αγώνα μαζί με τους βαλκανικούς λαούς κατά του πολέμου έχει μεταστραφεί «θαρραλέα» και «ευλύγιστα» σε παλλαϊκή συμμετοχή όλων των Ελλήνων στον πόλεμο κατά των Ιταλών υπό τις διαταγές του Μεταξά και μάλιστα ξεχνώντας το «αιματοβαμμένο» παρελθόν της «μεταξικής πανούκλας»!
12. Το φύλλο αυτό είναι το τελευταίο πριν την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου. Το επόμενο κυκλοφόρησε στις 8 Νοεμβρίου, όταν ο πόλεμος μαινόταν. Ο Μανιαδάκης και το υφυπουργείο Ασφαλείας έχουν με αριστοτεχνικό τρόπο οδηγήσει τα πράγματα εκεί που σχεδίαζαν από το καλοκαίρι του 1939. Το ΚΚΕ έχει μια καθοδήγηση υπό την κηδεμονία της Ασφάλειας η οποία ακολουθείται από τα περισσότερα μέλη του, στηρίζεται από τον Ζαχαριάδη και την Ακροναυπλία και είναι όργανο για τη διάδοση της γραμμής της κυβέρνησης Μεταξά!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η Ακροναυπλία τάσσεται υπέρ του πολέμου

Το ανοιχτό γράμμα με την υπογραφή του Ζαχαριάδη στον Ριζοσπάστη της ΠΔ και η πολιτική γραμμή του παράγουν άμεσα αποτελέσματα και το πρώτο σημαντικό αποτέλεσμα ήταν η δήλωση των κρατούμενων κομμουνιστών της Ακροναυπλίας προς τον Μεταξά ότι τάσσονται υπέρ του πολέμου. Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ της 1^{ης} Οκτωβρίου με το ανοιχτό γράμμα μπήκε στην Ακροναυπλία και η πολιτική του γραμμή υιοθετήθηκε από τους κρατούμενους εκεί κομμουνιστές. Έτσι μία μέρα μετά από την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου οι Ακροναυπλιώτες έστειλαν ένα υπόμνημα προς τον Μεταξά που δηλώνουν ότι ξεχνώντας το παρελθόν παίρνουν θέση στην πρώτη γραμμή του πυρός κάτω απ' τις διαταγές του Μεταξά! Το υπόμνημα υπογράφουν οι Ιωαννίδης και Θέος με έγκριση των βουλευτών του Παλλαϊκού Μετώπου Σινάκου, Τζήμα, Μενύχτα, Βερβέρη και Παπαδόπουλου με ημερομηνία 29 Οκτωβρίου 1940. Το υπόμνημα στάλθηκε μέσω της ΠΔ με το εξής διαβιβαστικό:

Δια την προσωρινήν Διοίκησιν

Επειδή τα γεγονότα μας πρόλαβαν αναγκαστήκαμε να πάρουμε την πρωτοβουλία να στείλουμε μέσω της διοικήσεως του στρατοπέδου το παραπάνω υπόμνημα στον Μεταξά. Βασισμένο πάνω στις γραμμές του Νίκου και της ΠΔ, το υπόμνημα αυτό πρέπει να το δημοσιεύσετε. ²²⁹

Ελάχιστες μέρες μετά, στις 6 Νοεμβρίου, οι κρατούμενοι της Ακροναυπλίας επιδίδουν ανοιχτό γράμμα στον υφυπουργό Ασφαλείας που δηλώνουν ότι υιοθετούν πλήρως το ανοιχτό γράμμα του Νίκου Ζαχαριάδη της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940 και ζητούν να σταλούν στην πρώτη γραμμή του μετώπου και να δώσουν όλες τους τις δυνάμεις χωρίς καμιά επιφύλαξη!

Το παραπάνω υπόμνημα και το ανοιχτό γράμμα των κρατούμενων της Ακροναυπλίας δημοσιεύτηκαν με καθυστέρηση δύο μηνών στον Ριζοσπάστη της ΠΔ αρ. φύλλου 12 της 8^{ης} Ιανουαρίου 1941. Είναι άγνωστο γιατί υπήρξε αυτή η σχετικά μεγάλη καθυστέρηση. Το υπόμνημα ακολούθησε την παράνομη οδό για να βγει από την Ακροναυπλία, αφού απευθυνόταν στην ΠΔ, το δε ανοιχτό γράμμα εκτός της ΠΔ θα επιδόθηκε και στη διοίκηση του στρατοπέδου για να επιδοθεί στον Μανιαδάκη. Η διοίκηση του στρατοπέδου και η Ασφάλεια που είχαν υπό τον έλεγχό τους τους υποτίθεται παράνομους διαύλους επικοινωνίας των κρατούμενων με τους έξω δρώντες προφανώς επιτάχυναν το χρόνο αποστολής τέτοιου είδους εγγράφων που στήριζαν τον πόλεμο και συνέπλεαν με την πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά. Είναι βέβαιο ότι τα δύο αυτά έγγραφα έφτασαν αρκετά γρήγορα στους αποδέκτες τους.

Το ανοιχτό γράμμα προς τον υφυπουργό Ασφαλείας δεν δημοσιεύτηκε στον καθημερινό τύπο, απλά ο Μανιαδάκης απάντησε στην πρόταση των κρατούμενων ότι χωρίς ατομική δήλωση δεν μπορούν να αποφυλακιστούν και να στρατευθούν, δηλαδή στην ουσία απέρριψε την πρότασή τους.

Το υπόμνημα και το ανοιχτό γράμμα της Ακροναυπλίας που δημοσιεύτηκαν μαζί στον Ριζοσπάστη της ΠΔ της 8^{ης} Ιανουαρίου 1941 (αρ. φύλλου 12) είχαν τίτλο «Οι

---

229. Αρχείο ΚΚΕ – Έγγραφο 20535, όπως παρατίθεται στο *Το ΚΚΕ στο ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41*, όπ. π., σελ. 128.

κομμουνιστές της Ακροναυπλίας στη γραμμή του πυρός για την ανεξαρτησία της πατρίδας μας και τη λευτεριά του λαού μας. Τα υπομνήματά τους προς την Κυβέρνηση».

Το υπόμνημα ήταν το παρακάτω:

*Προς τον εξοχώτατον πρόεδρον κυβερνήσεως Κων Ιωάννην Μεταξάν. Αθήνας.
(Δια της Διοικήσεως του στρατοπέδου συγκεντρώσεως κομμουνιστών
Ακροναυπλίας).*

Τη στιγμή που οι Ιταλοί φασίστες επιδρομείς σπέρνουν τις βόμβες τους και τον όλεθρο στις πόλεις της Ελλάδας και απειλούν να υποδουλώσουν τον ελληνικό λαό και την Πατρίδα μας, θεωρούμε καθήκον μας να σας μιλήσουμε σαν στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας και σαν πρώην βουλευτές έχοντας και την εξουσιοδότηση των άλλων πρώην βουλευτών και όλων των κρατουμένων στην Ακροναυπλία κομμουνιστών και να Σας πούμε τα παρακάτω:

Ημείς οι Κομμουνιστές πάντα βάζαμε και βάζουμε τα συμφέροντα του ελληνικού λαού πάνω απ' όλα. Σήμερα που απειλείται αυτή η ύπαρξη του Έθνους μας από τους Ιταλούς Φασίστες καταχτητές, μόνον ένας δρόμος για την υπεράσπιση της ακεραιότητας και ανεξαρτησία της χώρας μας υπάρχει. Ο δρόμος αυτός είναι: Η πανελλαδική κινητοποίηση όλων των δυνάμεων του λαού, ο οποίος πρέπει να γίνει κυρίαρχος στον τόπο του. Αυτό προϋποθέτει αμείλιχτο χτύπημα όλων των εκμεταλλευτών του λαού και των πραχτόρων των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων του άξονος και της Αγγλίας σε τρόπο ώστε να οργανωθεί η αποφασιστική παλλαϊκή αντίσταση ενάντια στον επιδρομέα. Η αντίσταση όμως αυτή του ελληνικού λαού οσοδήποτε ηρωική και αν είναι, δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική, αν δεν εξασφαλίσουμε την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης της μοναδικής μεγάλης δύναμης που υπερασπίζεται χωρίς υστεροβουλία όλους τους μικρούς λαούς, σ' αντίθεση με την Αγγλία της οποίας η δήθεν προστασία σημαίνει, όπως και στο παρελθόν, υποδούλωση και κατάκτηση της ανεξαρτησίας της χώρας μας. Εφ' όσον η Κυβέρνησή Σας είνε αποφασισμένη να υπερασπίσει μέχρι τέλους την ακεραιότητα, την ανεξαρτησία και την ύπαρξη του Έθνους, οφείλει να ζητήσει αμέσως την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης και προσανατολίσει τη χώρα μας πολιτικά και οικονομικά προς τη μεγάλη αυτή προστάτρια των μικρών λαών. Με βάση την παραπάνω πολιτική ημείς οι Κομμουνιστές, ξεχνώντας το παρελθόν, παίρνουμε την θέση μας στην πρώτη γραμμή του πυρός κάτω απ' τις διαταγές Σας για τη συντριβή των φασιστών επιδρομέων και την υπεράσπιση της ακεραιότητας και ανεξαρτησίας της χώρας μας. Είμεθα έτοιμοι να εκθέσουμε και προφορικά ενώπιόν Σας τις απόψεις μας αυτές και παρακαλούμε να καθορίσετε για το σκοπό αυτό τα της επαφής μας.

Ναύπλιο 29/10/1940

*Διατελούμε μετά πάσης τιμής
Ι. Ιωαννίδης, Κων. Θέος*

Εγκεκριμένο απ' τους κάτωθι υπογραφόμενους:

Μιχ. Σινάκος, Τζίμας, Μενύχτας, Β. Βερβέρης, Φ. Παπαδόπουλος²³⁰

Αμέσως μετά το υπόμνημα υπήρχε ένα μικρό κείμενο προς την ΠΔ στο οποίο οι κρατούμενοι της Ακροναυπλίας λένε ότι άργησαν να στείλουν το υπόμνημα λόγω της

230. Ριζοσπάστης ΠΚΕ, (αρ. φ. 12) 8-1-1941.

διακοπής των συγκοινωνιών και αναφέρουν ότι στα διαβήματά τους προς τον Μανιαδάκη για να πολεμήσουν στο μέτωπο τους απάντησε με τηλεγράφημα στο οποίο τους ζητούσε να κάνουν δηλώσεις. Ζητούν από την ΠΔ να καταγγείλει στον ελληνικό λαό τη στάση της κυβέρνησης Μεταξά.

Σύντροφοι,

Παρ' όλα που το υλικό αυτό το είχαμε από καιρό έτοιμο δεν μπορέσαμε να σας το στείλουμε λόγω της διακοπής των συγκοινωνιών. Φροντίστε να μας στείλετε το συντομότερο ό,τι έντυπα κυκλοφορήσατε το τελευταίο διάστημα και ιδιαίτερα μετά την Ιταλική επιδρομή. Όπως θα δείτε από το υλικό που σας στέλνουμε εμείς εδώ από τις πρώτες μέρες της επιδρομής κάναμε τα σχετικά διαβήματα. Η απάντηση του Υπουργείου ήταν να κάνουμε δηλώσεις. Σας στέλνουμε αντίγραφο του τηλεγραφήματος του Μανιαδάκη και φροντίστε να κυκλοφορήσετε πάνω σ' αυτό προκήρυξη για να καταγγείλετε στον Ελληνικό λαό τη θέση της κυβέρνησης που επιμένει ακόμα και στις πιο κρίσιμες για τη χώρα μας στιγμές να κρατάει διηρημένο το λαό και τις εθνικές δυνάμεις.²³¹

Το ανοιχτό γράμμα, ήταν το παρακάτω:

Προς τον κ. Υφυπουργόν Δημοσίας Ασφαλείας Αθήνας.

Οι Ιταλοί φασίστες επιδρομείς χωρίς προσχήματα, ζετσίπωτα και δολοφονικά εξαπόλυσαν τον πόλεμο και τις ορδές τους για να εξαφανίσουν την ανεξαρτησία της χώρας μας και να υποδουλώσουν τον ελληνικό λαό με τη φωτιά και το σίδερο. Σύσσωμος όμως ξεσηκώνεται ο ελληνικός λαός για να υπερασπίσει την ανεξαρτησία του και την ύπαρξή του και με την απόφαση να ζήσει ελεύθερος ή να πεθάνει.

Ο πόλεμος αυτός υπέρ της ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της χώρας μας, που τον διεθύνει σήμερα η κυβέρνηση Μεταξά, είναι πόλεμος εθνικοαπελευθερωτικός και συγκεντρώνει τις συμπάθειες των εργαζομένων όλου του κόσμου. Εμείς έχοντας και την εξουσιοδότηση όλων των κομμουνιστών της Ακροναυπλίας διακηρύττουμε:

Υιοθετούμε πλήρως το ανοιχτό γράμμα του Γενικού Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας Νίκου Ζαχαριάδη, που δημοσιεύτηκε στον Τύπο με ημερομηνία 31 Οκτώβρη και που καλεί τον ελληνικό λαό στην πάλη για την ανεξαρτησία του.

Τονίζουμε πάλι, όπως με το υπόμνημά μας από τις 29 του Οκτώβρη διακηρύξαμε, ότι είμαστε έτοιμοι να πάρουμε τις θέσεις μας στην πρώτη γραμμή του πυρός, να δώσουμε όλες τις δυνάμεις μας, χωρίς καμιά επιφύλαξη, στον υπέρ της ανεξαρτησίας της χώρας αγώνα, που διεθύνει σήμερα η κυβέρνηση Μεταξά, να πολεμήσουμε μέχρι τη νίκη που πρέπει να εξασφαλίσει στον ελληνικό λαό μια Ελλάδα ελεύθερη από κάθε ξενική εξάρτηση, από κάθε εκμετάλλευση και καταπίεση.

Ναύπλιο 6.11.1940

Ι. Ιωαννίδης Στέλεχος του ΚΚΕ και πρώην βουλευτής

Κ. Θέος Στέλεχος του ΚΚΕ, πρώην βουλευτής. Γενικός Γραμματέας της Ενωτικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας.²³²

231. Α. Ι. Παυλόπουλος, *όπ. π.*, σελ. 161.

232. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε', *όπ. π.*, σελ. 271-272.

Στα δύο αυτά κείμενα βλέπουμε την πλήρη ταύτιση των κρατουμένων κομμουνιστών της Ακροναυπλίας με τα δύο γράμματα του Ζαχαριάδη και συγκεκριμένα του υπομνήματος με το φερόμενο ως γράμμα του Ζαχαριάδη στον Ριζοσπάστη της ΠΔ της 1^{ης} Οκτωβρίου 1940 και του ανοιχτού γράμματος με το πρώτο γράμμα του της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940 που δημοσιεύτηκε στον ημερήσιο τύπο. Ακόμα και χαρακτηριστικές εκφράσεις του Ζαχαριάδη, όπως **ξεχνώντας το παρελθόν, κάτω απ' τις διαταγές σας, ξετσίπωτα και δολοφονικά, χωρίς καμιά επιφύλαξη** χρησιμοποιούνται αυτούσια στα κείμενα από τους Ακροναυπλιώτες.

Η έκκληση των κρατουμένων της Ακροναυπλίας προς την ΠΔ για την καταγγελία της κυβέρνησης που αρνήθηκε να τους επιτρέψει να στρατευθούν στο μέτωπο δεν υλοποιήθηκε.

Ένα παρόμοιο γράμμα προς τον Μανιαδάκη για στράτευση στο μέτωπο είχαν αποστείλει και οι εξόριστοι της Κιμώλου. Στο ανοιχτό γράμμα των κρατούμενων κομμουνιστών της Ακροναυπλίας και το αντίστοιχο των εξοριστών της Κιμώλου για απόλυσή τους και στράτευσή τους στο μέτωπο η κυβέρνηση Μεταξά απάντησε αρνητικά. Ο Μανιαδάκης απάντησε με το παρακάτω τηλεγράφημα στο αίτημα των κρατουμένων:

Ανακοινώσατε εξορίστους κομμουνιστάς Ακροναυπλίας και Κιμώλου, ... ότι : το κράτος υπόσχεται συνδρομήν απάντων Ελλήνων μη εξαιρουμένων ουδέ των υπονομευσάντων κατά το εγγύς ή απώτερον παρελθόν αυτήν ταύτην την υπόστασιν του κομμουνιστών, υπό την ρητήν προϋπόθεσιν ότι έκαστος τούτων χωριστά θα αποκηρύξει ιδέας και πολιτικά συστήματα άτινα κατά βάσιν δεν αναγνωρίζουσιν την ιερότητα των ιδεών Πατρίδος, οικογενείας και θρησκείας, αίτινες σήμερα αποτελούσιν το βάθρον του υπέρ βωμών και εστιών ιερού αγώνος. Υπό ανωτέρω προϋποθέσεις η Πατρίς θα δεχθή εις τους κόλπους της και τας ολίγας εκατοντάδας των παραπλανηθέντων εις θεωρητικές ουτοπίας τέκνων της....²³³

Ο Μανιαδάκης με την απάντηση αυτή κατηγορεί τους κρατούμενους κομμουνιστές ότι υπονόμισαν την υπόσταση του κράτους και τους ζητά να αποκηρύξουν την κομμουνιστική ιδεολογία που είναι πολέμια του ιερού τρίπτυχου «πατρίς-θρησκεία-οικογένεια» πάνω στο οποίο βασίζεται ο αγώνας κατά των Ιταλών. Τους ζητά μάλιστα να υποβάλλουν δήλωση ατομικά και όχι ομαδικά, όπου ίσως θα μπορούσε να συζητηθεί το θέμα. Το ΚΚΕ και η ηγεσία του που όλα αυτά τα χρόνια ήταν φανατικά αντίθετοι στις δηλώσεις δεν επρόκειτο να δεχθούν να υπογράψουν και μάλιστα ατομικές δηλώσεις μετανοίας. Επιπλέον ο Μανιαδάκης σαρκάζει τους κομμουνιστές ως παραπλανηθέντες από θεωρητικές ουτοπίες οι οποίοι μάλιστα ανέρχονται και σε ελάχιστες εκατοντάδες!

Ο Μανιαδάκης έχοντας ποδηγετήσει το ΚΚΕ μέσω της ΠΔ, η οποία ακολουθείται από την πλειοψηφία των μελών του και προωθεί πλήρως την πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά, με την απάντηση του για ατομικές δηλώσεις ζητά την πλήρη ταπείνωση των λίγων εναπομεινάντων κομμουνιστών, γνωρίζοντας βεβαίως ότι η απάντησή τους θα είναι αρνητική. Στην περίπτωση που τυχόν κάποιοι υπέγραψαν ατομικές δηλώσεις ο Μανιαδάκης θα είχε κερδίσει ολοκληρωτικά τον αντικομμουνιστικό αγώνα και δικαιολογημένα θα θριαμβολογούσε.

---

233. Αρχείο ΚΚΕ – Έγγραφο 20535, όπως παρατίθεται στο *Το ΚΚΕ στο ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41, όπ. π., σελ. 142.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η θέση της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής για τον πόλεμο

Μέχρι την κήρυξη του πολέμου στις 28 Οκτωβρίου 1940 η ΠΚΕ με προκηρύξεις, μανιφέστα και εκκλήσεις που δημοσιεύτηκαν στον Ριζοσπάστη που εξέδιδε τασσόταν κατά του πολέμου με την Ιταλία λέγοντας ότι εξυπηρετεί τα συμφέροντα των Αγγλογάλλων ιμπεριαλιστών, ότι η πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά με την πρόσδεσή της στο άρμα της Αγγλίας θα έχει σαν αποτέλεσμα την μεταφορά του πολέμου στο έδαφος της Ελλάδας και ότι ο πόλεμος αυτός θα είναι καταστροφικός για τη χώρα. Καλούσε τα μέλη του ΚΚΕ και τον ελληνικό λαό να ανατρέψουν τη «ματωβαμένη δικτατορία Μεταξά–Γλύζμπουργκ» και να αναλάβει προσωρινά τη διακυβέρνηση της χώρας το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας, το οποίο θα συνεργαστεί με τα ειρηνόφιλα βαλκανικά κράτη και θα προσανατολιστεί η Ελλάδα προς τη Σοβιετική Ένωση για να εξασφαλίσει την ειρήνη και την ουδετερότητα. Η πρώτη αναλυτική τοποθέτηση της ΠΚΕ για τον πόλεμο και τη θέση της απέναντι σ' αυτόν έγινε στο Μανιφέστο της ΚΕ του ΚΚΕ στις 20 Απριλίου 1940.

Έτσι για να ξεπληρωθούν τα χρέη του Γλύζμπουργκ απέναντι στο Σίτυ, για να διατηρηθούν ο Μεταξάς με το Διάκο, το Μανιαδάκη και τις συμμορίες τους στο σβέρκο του ελληνικού λαού, συντελέστηκε ολοκληρωτικά το πέραςμα της βασιλομεταξικής δικτατορίας στην υπηρεσία του αγγλογαλλικού μπλοκ.

...Την ώρα αυτή βρίσκει κατάλληλη η δικτατορία για να ξεπουλήσει τη χώρα μας στους υποκινητές του πολέμου αγγλογάλλους. Στους αγγλογάλλους για να μας βάζουν τους ίδιους να προκαλούμε επίθεση της Ιταλίας κατά της χώρας μας.

...Έλληνες εργαζόμενοι στις κρίσιμες αυτές στιγμές σας βροντοφωνάζουμε: Γρηγορείτε : Λίγες ώρες φτάνουν για να δούμε τ' αεροπλάνα και τους στόλους των εχθρών στις πόρτες μας. Ένας τρόπος υπάρχει να γλυτώσουμε: Να πυκνώσουμε γρήγορα τις γραμμές του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας, που θ' ανατρέψει την πουλημένη στους ξένους δικτατορική κυβέρνηση για να σχηματισθεί προσωρινή αντιδικτατορική αντιπολεμική κυβέρνηση από όλα τα κόμματα και τις οργανώσεις του λαού, που αγωνίζονται για την ανεξαρτησία μα και την ειρήνη, που θα αποκαταστήσει τις ελευθερίες και τα δικαιώματα του λαού, θα οδηγήσει τη χώρα στη συνεργασία με τ' άλλα Βαλκάνια και την ΕΣΣΔ, που θα μας εξασφαλίσει την ειρήνη.²³⁴

Στις 16 Αυγούστου 1940, μια μέρα μετά τον τορπιλισμό της Έλλης από τους Ιταλούς η ΠΚΕ έκανε Έκκληση προς τον Ελληνικό λαό:

Για όλες αυτές τις συμφορές, για τα τραγικά γεγονότα που διαδραματίζονται αυτές τις στιγμές στο λαό και στην πατρίδα μας ο καθένας μας ξέρει πως υπεύθυνοι δεν είναι τόσο οι επιδρομείς σφαγιαστές της ανθρωπότητας Ιταλοί φασίστες, όσο η ματωβαμένη βασιλομεταξική δικτατορία που καταδυναστεύει το λαό και την πατρίδα μας και κρατεί στα στρατόπεδα συγκέντρωσης χιλιάδες αγωνιστές πατριώτες.

...Κάθε τίμιο εργατικό στέλεχος, κάθε πολιτικός και στρατιωτικός παράγοντας, κάθε πατριώτης, πολίτης, στρατιώτης, νέος, γέρος, γυναίκα, ανεξάρτητα από πολιτικές πεποιθήσεις, αν θέλει να μην ατιμαστεί ο λαός μας απ' την ξενική

234. ΚΚΕ, Τα επίσημα κείμενα, τόμος Δ', όπ. π., σελ. 486-490.

*σκληριά, αν πονάει την πατρίδα του, την ελευθερία, την ειρήνη, ας τρέξει στο προσκλητήριο και στις γραμμές του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας κι ας είναι έτοιμος για κάθε θυσία.*²³⁵

Μετά την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και το ανοιχτό γράμμα του Ζαχαριάδη της 31^{ης} Οκτωβρίου που δημοσιεύτηκε στον τύπο, η ΠΚΕ εξέδωσε ένα Μανιφέστο με ημερομηνία 7 Δεκεμβρίου 1940 που δημοσιεύτηκε τον Δεκέμβριο στον Ριζοσπάστη που εξέδιδε :

Για να κρατήσει της εξουσίας το λουφέ, η δικτατορική σπείρα, για να σώσουν οι εγγλέζοι πλουτοκράτες την παγκόσμια κυριαρχία τους, για να θησαυρίσουν μια χούφτα από ντόπιους μπαζαδόρους και μεγαλοκαρχαρίες-ληστές, για να “δοξαστούν” μερικοί τυχοδιώκτες γαλονάδες, τραβήχτηκε στον πιο εγκληματικό τυχοδιωκτικό ιμπεριαλιστικό πόλεμο ο λαός μας...

*Ο πόλεμος αυτός που προκλήθηκε απ’ τη βασιλομεταξική σπείρα, που διατάχτηκε απ’ τους εγγλέζους ιμπεριαλιστές, δεν μπορεί νάχει την παραμικρή σχέση με την υπεράσπιση της πατρίδας μας. Ούτε βέβαια είναι “πόλεμος κατά του φασισμού”, όπως δήλωσε κυνικά ο αρχιφασίστας Μεταξάς, ο δήμιος του λαού μας. Μα ούτε και πόλεμος για την απελευθέρωση των ελληνικών μειονοτήτων της Αλβανίας απ’ το ζυγό του ιταλικού φασισμού και της αλβανικής αστοτσιφλικιάδικης κλίκας. Γι’ αυτό ο πόλεμος δεν μπορεί νάχει καμιά σχέση με την ελευθερία.*²³⁶

Στη συνέχεια καταγγέλλει το γράμμα του Ζαχαριάδη ως πλαστό και την ΠΔ ως χαφιέδικη που εξαπατά το λαό πλαστογραφώντας τον Ριζοσπάστη:

*Με ραδιουργίες, απάτες, πλαστογραφώντας το τιμημένο όνομα του ΚΚΕ και τις υπογραφές των φυλακισμένων ηρωικών ηγετών του σ.σ. Ζαχαριάδη, Νεφελούδη, Παρτσαλίδη, Σιάντου, πλαστογραφώντας το όργανό του το “Ριζοσπάστη”, σας τραβάνε να χύνετε, δίχως να το καταλαβαίνετε, άδικα το αίμα σας, ενώ ταυτόχρονα σκοτώνονται οι γονιοί και τα παιδιά σας στα μετόπισθεν κ’ η πατρίδα σας ρημάζει απ’ την μια άκρη ως την άλλη.*²³⁷

Καλεί τους στρατιώτες να μην πολεμήσουν στο έδαφος της Αλβανίας και να συνάψουν ειρήνη με τους Ιταλούς στρατιώτες.

Καλούμε τους πολεμιστές μας ν’ αρνηθούν να πολεμήσουν πέρ’ απ’ τα σύνορα της πατρίδας μας. Τι ζητάμε στην Αλβανία; Που μας πάνε; Ο λαός μας δε θέλει δεύτερο Σαγγάριο.

*Παίρνοντας αυτή την απόφαση, οι πολεμιστές μας να υποβάλλουν στους αντιπάλους απέναντι τους προτάσεις ειρήνης δίχως προσαρτήσεις και αποζημιώσεις. Να παρουσιαστούν ομαδικά κ’ ένοπλα στους ανώτερους τους ζητώντας συμμετοχή στις προσπάθειές τους. Να στείλουν τελεσίγραφο στην πουλημένη ιμπεριαλιστική κυβέρνηση ζητώντας την ειρήνη και θυμίζοντάς της πως τους κάλεσε στα όπλα μονάχα για να διώξουν απ’ τα ελληνικά εδάφη τον ιταλό κατακτητή.*²³⁸

235. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Δ’, όπ. π., σελ. 498-499.

236. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε’, όπ. π., σελ. 12-13.

237. Στο ίδιο, σελ. 14.

238. Στο ίδιο, σελ. 15.

Τέλος καλεί τον εργαζόμενο λαό να σχηματίσει το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας–Ειρήνης που θα αναλάβει τις τύχες της χώρας ανατρέποντας την κυβέρνηση Μεταξά.

*Καλούμε ολόκληρο τον εργαζόμενο ελληνικό λαό να σχηματίσει αδελφωμένος με το στρατό το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας–Ειρήνης, ν’ απαιτήσει άμεση Γενική πολιτική αμνηστεία! Να διακηρύξει πως θα κάμει ότι μπορεί για να σταματήσει τον πόλεμο που έφεραν οι εγγλέζοι και ντόπιοι πλουτοκράτες στη χώρα μας. Ν’ αναδείξει Κυβέρνηση εθνικής σωτηρίας – ειρήνης που θα συγκαλέσει συνταχτική εθνοσυνέλευση! Να δηλώσει πως κάθε είδους διαφορά με τους γειτονικούς λαούς μπορεί να λυθεί αδελφικά κ’ ειρηνικά σύμφωνα με τις υποδείξεις της Σοβιετικής Ένωσης! Και να ενώσει τη φωνή του και τον αγώνα του με την πάλη των λαών των γειτονικών χωρών για το κοινό πανανθρώπινο σκοπό: την ειρήνη.*²³⁹

Και στην Απόφαση της ΚΕ του ΚΚΕ τον Μάρτιο του 1941 βλέπουμε τις ίδιες θέσεις για τον χαρακτήρα του πολέμου:

*Ο πόλεμος άρχισε με την επίθεση της ιμπεριαλιστικής Ιταλίας κατά της χώρας μας, όταν το ξεπούλημα της βασιλομεταξικής σπείρας στους εγγλέζους εμπόλεμους ιμπεριαλιστές δημιουργούσε απειλή για τις δυνάμεις του Άξονα. ... Ο πόλεμος αυτός που οδηγεί στην εξόντωση το λαό και τη χώρα μας δεν έχει καμιά σχέση με την υπεράσπιση της πατρίδας.*²⁴⁰

Η Έκκληση της ΚΕ τον Μάρτιο του 1941 καλεί τους στρατιώτες να πάρουν στα χέρια τους τις διοικήσεις των μονάδων τους και να προτείνουν ειρήνη στους απέναντι αντιπάλους, να απαιτήσουν την παραίτηση της κυβέρνησης και την ανάληψη της κυβέρνησης από το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνη.²⁴¹

Επίσης απευθύνει έκκληση στους εργάτες των πολεμικών εργοστασίων και μεταφορών να σαμποτάρουν την πολεμική προσπάθεια:

*Η Κεντρική Επιτροπή καλεί την εργατική τάξη κ’ ιδιαίτερα τους εργάτες μεταφορών, ναυτεργάτες, λιμενεργάτες, αυτοκινητιστές, κ’ εργάτες πολεμικών εργοστασίων να εφαρμόσουν το πιο φαρδύ ενιαίο εργατικό αντιπολεμικό μέτωπο ... και να παλαίσουν με συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, με κωλδσιεργία στην παραγωγή, με οικονομικές και πολιτικές απεργίες.*²⁴²

Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ της 8^{ης} Μαρτίου 1941 κατηγόρησε την ΠΚΕ ότι η πολιτική των σαμποτάζ εν καιρώ πολέμου είναι τυχοδιωκτική και μοναδικό σκοπό έχει να σπείρει σύγχυση και να θολώσει την προοπτική των μαζών. Στο άρθρο με τίτλο «Το θεωρητικό πελάγωμα των χαφιέδων» γράφει:

Γιατί η πολιτική αυτή δεν ανταποκρίνεται προς τα γεγονότα και την κατάσταση, είναι σεχταριστική “αριστερή”, αντεπαναστατική και συνεπώς δεν ωφελεί το ΚΚΕ, αλλά το βλάπτει. Ακόμα η διχτατορία βάζοντας τους χαφιέδες να λανσάρουν αυτή τη γραμμή πάει να στιγματίσει το κόμμα μας, να το εμφανίσει

239. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε’, όπ. π., σελ. 16.

240. Στο ίδιο, σελ. 18.

241. Στο ίδιο, σελ. 25.

242. Στο ίδιο, σελ. 25.

*στα μάτια των μαζών σαν αντεθνικό και προδοτικό που κάνει πλάτες στα σχέδια των εχθρών της Ελλάδας και ρίχνει νερό στο μύλο του φασιστικού άξονα.*²⁴³

Η πολιτική γραμμή της ΠΚΕ για τον χαρακτήρα του πολέμου κατηγορήθηκε ως αντεθνική, πεμπτοφαλαγγίτικη, σεχταριστική, τροτσκιστική κλπ. Πρώτη απ' όλους η ΠΔ την κατηγόρησε ότι προτείνει «να πετάξουμε τα όπλα και να μην πολεμήσουμε» εξυπηρετώντας τις επιδιώξεις του ιταλικού φασισμού και του Άξονα. Στον Ριζοσπάστη της ΠΔ της 8^{ης} Νοεμβρίου 1940 στο άρθρο με τίτλο «Ανακοίνωση πάνω στο γράμμα του σ. Ζαχαριάδη» υπάρχει η παρακάτω καταγγελία για τη γραμμή της ΠΚΕ:

*Υποστηρίζουν δε [ΠΚΕ] πως η σωστή κομματική γραμμή είναι να καταθέσουμε τα όπλα!...
Κάνουμε έκκληση σ' όλους τους φίλους μας να τσακίσουν και ξεσκεπάσουν τους χαφιέδες που πάνε να λερώσουν την ηρωική μορφή του αρχηγού μας. Να ζετινάξουν τους άτιμους χαφιέδες που πάνε να διαστρεβλώσουν τη γραμμή του κόμματος και να το αποξενώσουν από τις μάζες του ελληνικού λαού.*²⁴⁴

Οι θέσεις της ΠΚΕ για τον πόλεμο «δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με την υπεράσπιση της πατρίδας μας», «δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με την ελευθερία» κλπ, δεν συμφωνούσαν καθόλου με το λαϊκό αίσθημα και ήταν η αιτία να απομακρυνθούν μέλη του ΚΚΕ που ακολουθούσαν την ΠΚΕ και να συρρικνωθεί ακόμη περισσότερο. Τα *Επίσημα Κείμενα του ΚΚΕ*, τόμος Ε', γράφουν ότι «Η "Παλιά Κεντρική Επιτροπή" πήρε λαθεμένη θέση στο ζήτημα του πολέμου, που δεν ακολουθήθηκε από τη βασική μάζα των μελών του ΚΚΕ».²⁴⁵

Ο Θανάσης Χατζής γράφει για τη θέση της ΠΚΕ για τον πόλεμο :

*Η Κ.Ε είχε την αντίληψη πως ο ελληνοϊταλικός πόλεμος ήταν ιμπεριαλιστικός πόλεμος που γινόταν αποκλειστικά για το συμφέρον της Αγγλίας. Είχε δηλαδή μια αντίληψη που αποδείχτηκε μέσα από την εξέλιξη του πολέμου λαθεμένη και που, απ' το άλλο μέρος, ήταν αντίθετη προς το κοινό αίσθημα του ελληνικού λαού και τη γραμμή που είχε επίσημα διακηρύξει το ΚΚΕ. Ήταν μια αντίληψη που στην κομματική γλώσσα αποκαλούμε "σεχταριστική".*²⁴⁶

Η Σταματία Βιτσαρά στην έκθεσή της προς τον Ζαχαριάδη το 1946 απολογούμενη για την κατηγορία που απευθύνθηκε στην ΠΚΕ, όχι μόνο από αντιπάλους του ΚΚΕ αλλά και από μέλη και στελέχη του, για το «να πετάξουν τα όπλα» έγραψε:

Εμείς πήραμε θέση να διώξουμε τους Ιταλούς από τα σύνορα μα παράλληλα να ριζούμε τη δικτατορία, ν' αναλάβει κυβέρνηση Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας... Ποτέ και πουθενά δεν είπαμε να "πετάξουμε τα όπλα". Που το βρίσκουν οι σύντροφοι που τόσες φορές και τώρα ακόμα το επαναλαβαίνουν στον τύπο μας, απορώ. Σας έχω δώσει όλα τα έντυπά μας. Το είδατε Σεις πουθενά; Άλλα λάθη

243. Ριζοσπάστης ΠΚΕ 8/3/1941, σελ. 2.

244. Ριζοσπάστης ΠΚΕ 8/11/1940, σελ. 4.

245. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε', όπ. π., σελ. 11.

246. Θανάσης Χατζής, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε*, όπ. π., σελ. 84.

*βέβαια υπάρχουν όπως το σαμποτάζ που βάλαμε τελευταία, όχι όμως και να “πετάξουμε τα όπλα”.*²⁴⁷

Συνοψίζοντας τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι η θέση της ΠΚΕ για τον πόλεμο διαχωριζόταν σε δύο μέρη. Ο πόλεμος ήταν αμυντικός στην πρώτη του φάση της επίθεσης των Ιταλών, αλλά μόλις η ιταλική επίθεση αποκρούστηκε και ο ελληνικός στρατός πέρασε τα σύνορα και πολεμούσε στο έδαφος της Αλβανίας μετατράπηκε σε επιθετικό – κατακτητικό και τότε έπρεπε οι στρατιώτες «να πετάξουν τα όπλα», να επιδιώξουν ειρήνη με τους Ιταλούς, και να ανατρέψουν τη δικτατορία του Μεταξά. Η θέση αυτή ταυτίζεται απόλυτα με τη θέση που πήρε ο Ζαχαριάδης στο δεύτερο γράμμα του της 26^{ης} Νοεμβρίου 1940, αλλά και με τη σύσταση της ΚΔ προς το ΚΚΕ της 10^{ης} Ιανουαρίου 1941 για το πρώτο γράμμα του Ζαχαριάδη.

Όμως, η ΠΚΕ την επιθετικότητα της Ιταλίας απέναντι στην Ελλάδα την απέδιδε αποκλειστικά στην προκλητική εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά–Γλύξμπουργκ που «ξεπουλημένη στους εγγλέζους ιμπεριαλιστές» προκαλούσε συστηματικά τον Άξονα που ανταγωνιζόταν με την Αγγλία για την κυριαρχία της ανατολικής Μεσογείου. Η θέση αυτή βεβαίως ήταν εσφαλμένη και εξόφθαλμα μεροληπτική, αφού η Ιταλία θεωρούσε την Ελλάδα μέρος του χώρου που ήθελε να κυριαρχήσει και δεν έκρυβε τις προθέσεις της για αυτό. Επιπλέον οι προτάσεις της ΠΚΕ για σαμποτάζ στην πολεμική προσπάθεια, όπως ομολογεί και η Βιτσαρά, ήταν λανθασμένες επιλογές οι οποίες δεν συμβάδισαν και με το λαϊκό αίσθημα με αποτέλεσμα να κατηγορείται ως «προδοτική» και «πεμπτοφαλαγγίτικη» και να αποξενώνεται από τις λαϊκές μάζες.

---

247. Έκθεση Σταματίας Βιτσαρά 6/7/1946. ΑΣΚΙ Φ. 29/1/31, όπ. π., σελ. 159.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Το Α΄ Ανοιχτό Γράμμα του Ζαχαριάδη

Από τα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών στις 31 Οκτωβρίου 1940, τρεις μέρες μετά την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, ο Ζαχαριάδης απηύθυνε ανοιχτό γράμμα προς τον ελληνικό λαό με τη θέση του ΚΚΕ για τον πόλεμο και τη στάση που πρέπει να τηρήσουν οι Έλληνες κομμουνιστές. Το γράμμα που δημοσιεύτηκε στις 2 Νοεμβρίου σε όλο τον ημερήσιο τύπο ήταν το παρακάτω:

Προς τον κ. Υφυπουργόν Δ. Ασφαλείας

Ανοιχτό Γράμμα

Ο φασισμός του Μουσολίνι χτύπησε την Ελλάδα πισώπλατα, δολοφονικά και ξετσιπώτα, με σκοπό να την υποδουλώσει και εξανδραποδίσει. Σήμερα όλοι οι Έλληνες παλεύουμε για τη λεφτεριά, την τιμή, την εθνική μας ανεξαρτησία. Η πάλη θα είναι πολύ δύσκολη και πολύ σκληρή. Μα ένα έθνος που θέλει να ζήσει πρέπει να παλεύει, αψηφώντας τους κινδύνους και τις θυσίες. Ο Λαός της Ελλάδας διεξάγει σήμερα έναν πόλεμο εθνικοαπελευθερωτικό, ενάντια στο φασισμό του Μουσολίνι. Δίπλα στο κύριο μέτωπο και ο κάθε βράχος, η κάθε ρεματιά, το κάθε χωριό, καλύβα με καλύβα, η κάθε πόλη, σπίτι με σπίτι, πρέπει να γίνει φρούριο του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Κάθε πράχτορας του φασισμού πρέπει να εξοντωθεί αλύπητα. Στον πόλεμο αυτό που το[ν] διευθύνει η κυβέρνηση Μεταξά, όλοι μας πρέπει να δώσουμε όλες μας τις δυνάμεις, δίχως καμιά επιφύλαξη. Έπαθλο για τον εργαζόμενο Λαό και επιστέγασμα για το σημερινό του αγώνα πρέπει να είναι και θα είναι, μια καινούργια Ελλάδα της Δουλειάς, της Λεφτεριάς, λυτρωμένη από κάθε ξενική ιμπεριαλιστική εξάρτηση και από κάθε εκμετάλλευση, μ' ένα πραγματικά παλλαϊκό πολιτισμό.

Όλοι στον αγώνα, ο καθένας στη θέση του και η νίκη θάνε νίκη της Ελλάδας και του λαού της. Οι εργαζόμενοι όλου του κόσμου στέκουν στο πλευρό μας.

*Αθήνα
31.Χ.40*

*Ν. Ζαχαριάδης
Γραμματέας Κ.Ε. του ΚΚΕ*

Σύμφωνα με τον Ριζοσπάστη της 28^{ης} Οκτωβρίου 1945 μαζί με το ανοιχτό γράμμα ο Ζαχαριάδης έγραψε ένα κείμενο που απευθυνόταν στην κυβέρνηση Μεταξά, το οποίο ήταν το παρακάτω:

ΟΙ 4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ σ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ

Μαζί με το “Ανοιχτό Γράμμα” ο σ. Ζαχαριάδης έστειλε στο Μεταξά σημείωμα που περιλάμβανε προτάσεις του Κομμουνιστικού Κόμματος σε μια βάση για κοινή λαϊκή-πατριωτική-εθνική πάλη κατά της φασιστικής επιδρομής. Ο Μεταξάς φυσικά δεν απάντησε, γιατί δεν έκανε λαϊκό-εθνικό πόλεμο, μα πλουτοκρατικό-δυναστικό-ξενοκίνητο. Οι τέσσερις προτάσεις-όροι είναι οι εξής:

- 1) Το ΚΚΕ αναλαμβάνει τη γραμμή του “Ανοιχτού Γράμματος” να την κρατήσει ως το τέλος του πολέμου.*
- 2) Η κυβέρνηση δίνει γενική αμνηστία.*
- 3) Ξαναβγαίνει ο Ριζοσπάστης*
- 4) Όποιο μέλος του ΚΚΕ διαφωνήσει με τη γραμμή του “Ανοιχτού Γράμματος” θα διαγραφεί απ’ το ΚΚΕ.²⁴⁸*

Το κείμενο αυτό δεν δημοσιεύτηκε στον τύπο, ούτε απαντήθηκε από τον Μεταξά.

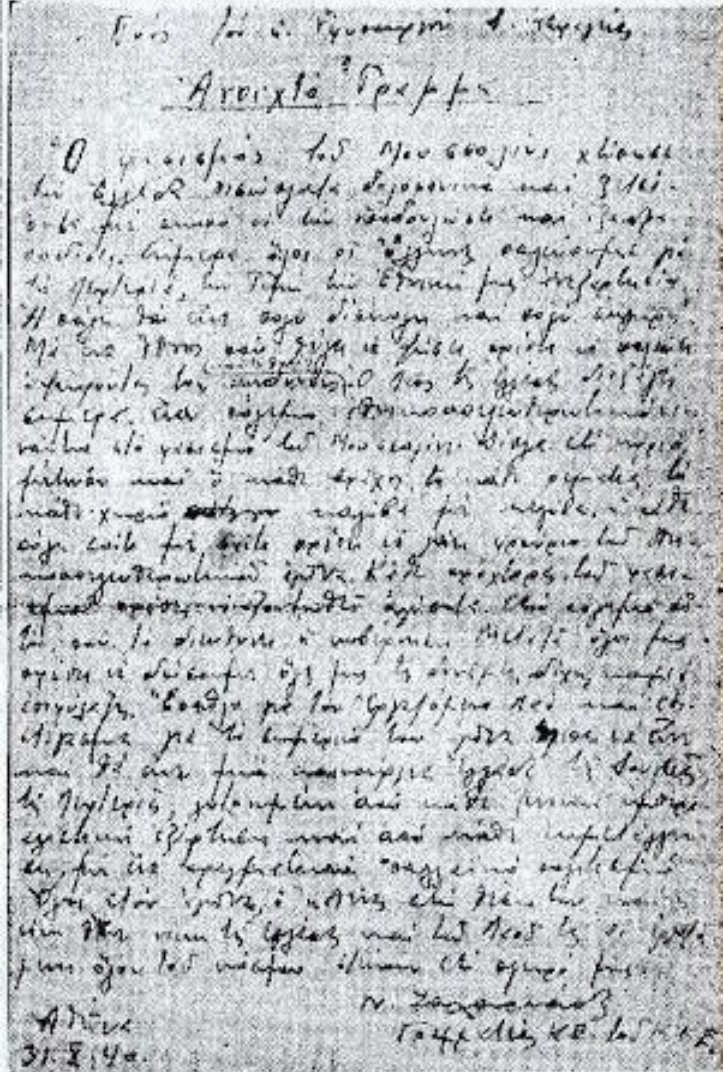
248. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 28-10-1945, σελ 1.

ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟΝ κ. ΜΑΝΙΑΔΑΚΗ

Προς τὸν ὑφυπουργὸν τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας κ. Μανιαδάκη ἀπεστάλη ἐκ μέρους τοῦ γραμματέως τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδος ἡ κάτωθι ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ τὴν ὅποιαν δημοσιεύομεν καὶ ἐν φωτοτυπίᾳ.

Ὁ φασισμὸς τοῦ Μουσολίνι χτύπησε τὴν Ἑλλάδα πισώπλατα, βολφονικά καὶ ξετοίπωτα μὲ σκοπὸ

να μὲ καλύβη, ἢ καὶ πόλι σπύε μὲ σπύε πρέπει νὰ γίνῃ φρούρι τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα. Κάθε πράκτορας τοῦ φασισμού πρέπει νὰ ἐξοντωθῆ ἀλύπητα. Στὸν πόλεμο αὐτὸν, ποὺ τὸν διευθίνει ἡ κυβέρνησις Μεταξά, ὅλοι μας πρέπει νὰ δώσουμε ὅλες μας τὶς δυνάμεις, δίχως ἐπιστάσει. Ἐπασθὲν γιὰ τὸν ἐργαζόμενον λαὸν καὶ ἐπὶ στέγασμα γιὰ τὸ σημερινὸν τοῦ ἀγῶνα πρέπει νὰ εἶνε καὶ θὰ εἶνε

νὰ τὴν ὑποδουλώσῃ καὶ ἐξαιδραποδίσει. Σήμερα ὅλοι οἱ Ἕλληνες παλεύομεν γιὰ τὴ λευτεριά, τὴν τιμὴ, τὴν ἐθνικὴ μας ἀνεξαρτησία. Ἡ πόλι θὰ εἶνε πολὺ ἐύσκολη καὶ πολὺ σκληρὴ. Μὰ ἕνα ἔθνος ποὺ θέλει νὰ ζῆσῃ, πρέπει νὰ παλεύῃ ἀψηφόντως τοὺς κινδύνους καὶ τὶς θυσίας. Ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος διεξάγει σήμερον ἕναν πόλεμο ἐθνικοαπελευθερωτικὸ ἐνάντια στὸ φασισμό τοῦ Μουσολίνι. Δίπλα στὸ κύριο μέτωπο καὶ ὁ κάθε βόσχος, ἢ

μὰ καινούργια Ἑλλάδα τῆς δουλειᾶς, τῆς λευτεριάς, λυτρωμένη ἀπὸ κάθε ξενικὴ ἰμπεριαλιστικὴ ἐξάρτησι καὶ ἀπὸ κάθε ἐκμετάλλευσι, μὲ ἕνα πραγματικὸν παλλακικὸν πολιτισμὸν. Ὅλοι στὸν ἀγῶνα, ὁ καθένας στὴ θέσι του καὶ ἡ νίκη θὰ εἶνε νίκη τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ λαοῦ τῆς. Οἱ ἐργαζόμενοι ὅλου τοῦ κόσμου στέκουν στὸ πλευρὸν μας
 Ἀθήναι, 31/12/40.
N. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ
 Γραμματεὺς Κ.Ε. τοῦ Κ.Κ.Ε.

Στις εφημερίδες δημοσιεύτηκε και η φωτοτυπία του γράμματος για να μην υπάρξει αμφισβήτηση για τη γνησιότητά του.

Ο Ζαχαριάδης ισχυρίστηκε²⁴⁹ ότι ο Μανιαδάκης και η Ασφάλεια πλαστογράφησαν το γράμμα και αντί της φράσης «Προς το λαό της Ελλάδας» που είχε αυτός γράψει στην επικεφαλίδα, έβαλαν τη φράση «Προς τον κ. Υφυπουργόν Δ. Ασφαλείας». Αυτό το έκαναν ως εξής. Την ίδια μέρα που ο Ζαχαριάδης έγραψε το ανοιχτό γράμμα έγραψε και ένα γράμμα που απευθυνόταν στον Μανιαδάκη και ζητούσε να σταματήσει η απομόνωση των φυλακισμένων στην Κέρκυρα για να προστατεύονται καλύτερα οι κρατούμενοι κατά τη διάρκεια των ιταλικών βομβαρδισμών. Ο Μανιαδάκης πήρε την επικεφαλίδα αυτού του δεύτερου γράμματος και την έβαλε στο ανοιχτό γράμμα θέλοντας να δείξει ότι και αυτό σ' αυτόν το έστειλε ο Ζαχαριάδης. Το θέμα της πλαστογραφίας το αναφέρει και ο Μιχαηλίδης στην έκθεσή του προς το ΠΓ του ΚΚΕ λέγοντας ότι :

Με την κήρυξη του πολέμου έστειλε το γνωστό ανοιχτό γράμμα (...). Το γράμμα αυτό απευθυνόταν στον ελληνικό λαό και όχι στο υπουργείο ασφαλείας, είχε όμως ένα σημείωμα για το υπουργείο ασφαλείας, που έλεγε ότι τώρα με τους βομβαρδισμούς στην Κέρκυρα, κινδυνεύει η ζωή των εκεί κρατουμένων κομμουνιστών, γι' αυτό πρέπει να λυθεί η απομόνωση. Η ασφάλεια πήρε την επικεφαλίδα από το σημείωμα αυτό και τόβαλε στο ανοιχτό γράμμα και έβγαλε την "προς τον Ελληνικό Λαό".²⁵⁰

Το υπόλοιπο σώμα του ανοιχτού γράμματος δεν έχει αμφισβητηθεί από τον Ζαχαριάδη και το έχει αποδεχθεί πλήρως. Πάντως η επικεφαλίδα που αφορά τον αποδέκτη του γράμματος δεν διαφοροποιεί επί της ουσίας τίποτε. Η πολιτική γραμμή του ανοιχτού γράμματος είναι η ολόψυχη συμμετοχή όλων των Ελλήνων συμπεριλαμβανομένων και των κομμουνιστών στον εθνικοαπελευθερωτικό πόλεμο δίχως καμιά επιφύλαξη, που διεξάγει η κυβέρνηση Μεταξά ενάντια στον φασισμό του Μουσολίνι. Στον δύσκολο αυτό αγώνα πέραν του κυρίου μετώπου πρέπει κάθε τμήμα της ελληνικής γης να γίνει φρούριο του αγώνα, προτείνει δηλαδή έναν ολοκληρωτικό πόλεμο όλου του λαού στρατευμένων και μη κατά των εισβολέων Ιταλών.

Κάθε πράκτορας του φασισμού πρέπει να εξοντωθεί αλύπητα και επιστέγασμα του αγώνα αυτού για τον εργαζόμενο λαό θα είναι μια καινούργια Ελλάδα ελεύθερη, ανεξάρτητη, με ένα παλλαϊκό πολιτισμό. Στον αγώνα που δίνει ο ελληνικός λαός δεν είναι μόνος του, έχει τη συμπαράσταση των εργαζομένων όλου του κόσμου.

Ο Ζαχαριάδης στο γράμμα αυτό αποφεύγει οποιαδήποτε αναφορά στο παρελθόν, αλλά και στο παρόν της δικτατορίας Μεταξά με τις φυλακίσεις και εκτοπίσεις των μελών του ΚΚΕ και για αυτό έχει κατηγορηθεί από διάφορους (Πλουμπίδης). Αλλά αν τυχόν ανέφερε κάτι τέτοιο πιθανόν το γράμμα δεν θα δημοσιευόταν και ο Ζαχαριάδης ήθελε οπωσδήποτε να δημοσιευτεί το γράμμα του για να θέσει τα καθήκοντα των κομμουνιστών στον πόλεμο που είχε ξεκινήσει. Όπως χαρακτηριστικά έγραψε ο Ζαχαριάδης σε επιστολή του αργότερα προς την ΠΔ: «Αυτού απόβλεπε και το "ανοιχτό γράμμα" μου της 31-Χ (που τη δημοσίευσή του, την αποστολή του έτσι όπως ήταν γραμμένο, την υπαγόρευσε κυρίως η εσωτερική κρίση του ΚΚΕ και η ανάγκη να δοθεί σ' όλους τους κομμουνιστές της Ελλάδας έγκυρη, ενιαία κατεύθυνση)».²⁵¹

249. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 28/10/1945.

250. Αρχείο ΚΚΕ – Έγγραφο 457821, Έκθεση Γιάννη Μιχαηλίδη προς το ΠΓ του ΚΚΕ, 9/8/1944, σελ. 14-15.

251. Επιστολή του Ζαχαριάδη προς την ΠΔ την 6-1-1941, όπως αυτή παρατίθεται στο Α. Παυλόπουλος Εθνοπροδοσία και ψευδολογία του ΚΚΕ, όπ. π., σελ. 152-156.

Ενδεχομένως η πρόταση για την εξόντωση κάθε πράκτορα του φασισμού, που έρχεται σε αντίθεση με την φράση «όλοι στον αγώνα», να είναι κάποιο ψήγμα για το παρελθόν της δικτατορίας. Ο ίδιος ο Ζαχαριάδης στην επιστολή που έστειλε στην ΠΔ στις 6–1–1941 έγραψε: «Πάντως το γράμμα εκείνο, καμουφλαρισμένο, τάλεγε όλα και μιλούσε για εξόντωση του εσωτερικού φασισμού».²⁵²

Η γραμμή του ανοιχτού γράμματος του Ζαχαριάδη είναι ταυτισμένη με αυτή των αποφάσεων του 7^{ου} Συνεδρίου της ΚΔ και αποκλίνει από τη γραμμή της ΚΔ μετά το σύμφωνο Ρίμπεντροπ–Μολότωφ. Ο Ζαχαριάδης είναι βέβαιο ότι γνώριζε το σύμφωνο αυτό, είναι όμως ελάχιστα πιθανό να γνώριζε και τις οδηγίες που είχε εκδώσει η ΚΔ τον Σεπτέμβριο του 1939 που είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο και άλλαζε άρδην τη γραμμή του 7^{ου} Συνεδρίου.

Η θέση του ΚΚΕ για το γράμμα αυτό εκφράζεται στην έκδοση της ΚΕ *Τα επίσημα κείμενα του ΚΚΕ*, τόμος Ε' (1981), σελίδα 9:

Σε εκείνες τις συνθήκες της παλλαϊκής, πατριωτικής και αντιφασιστικής έξαρσης, ο τότε Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ, Ν. Ζαχαριάδης, που είχε μεταφερθεί από τις φυλακές της Κέρκυρας και κρατούνταν στα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας στην Αθήνα, απεύθυνε στις 31 του Οκτώβρη ανοιχτό γράμμα προς το λαό της Ελλάδας καλώντας τον στον πόλεμο κατά του φασίστα εισβολέα. Με το γράμμα εκείνο καθοριζόταν η γενική γραμμή του ΚΚΕ στον πόλεμο.

Η συντριπτική πλειοψηφία των στελεχών και μελών του ΚΚΕ στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τις φυλακές, των κομματικών οργανώσεων που υπήρχαν τότε, καθώς και των ασύνδετων κομμουνιστών ενέκριναν τη γενική γραμμή του Κόμματος και έδωσαν όλες τις δυνάμεις τους για την απόκρουση των επιδρομών.

Ο Ζαχαριάδης, όπως και στο προηγούμενο γράμμα που του αποδίδεται, της 1^{ης} Οκτωβρίου 1940, υπογράφει ως Γραμματέας της Κ.Ε του ΚΚΕ και όχι ως Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ – Αρχηγός.

Η ΠΚΕ με επανειλημμένα δημοσιεύματα στον Ριζοσπάστη της υποστήριξε ότι το γράμμα αυτό, όπως και το προηγούμενο της 1^{ης} Οκτωβρίου 1940, είναι πλαστό και κατασκευασμένο από την Ασφάλεια. Το πλέον εκτεταμένο δημοσίευμα είναι αυτό του Νίκου Πλουμπίδη από το σανατόριο Σωτηρία στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ της 17^{ης} Ιουνίου 1941.

ΓΙΑΤΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ σ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ ΕΙΝΑΙ ΠΛΑΣΤΑ²⁵³

... Δ) Και τα δύο γράμματα δίνουν αμνηστεία στη ματωβαμένη τετραετία του Μεταξά, σιωπούν για τα χτεσινά και σημερινά εγκλήματά του. Και αυτόν που ολόκληρη η ζωή του λέγεται ΠΡΟΔΟΣΙΑ, αυτόν που τυράννησε τον ελληνικό λαό με τη φωτιά και το σίδερο και στο τέλος τον οδήγησε στο σφαγείο για το συμφέρον του αγγλέζικου ιμπεριαλισμού, αυτούς που κάθε πράξη τους είναι προδοσία, τους αναγνωρίζουν ικανούς και άξιους να κρατήσουν στα χέρια τους τις τύχες της Ελλάδας στις σημερινές κρίσιμες στιγμές.

Ε) Το γράμμα που δημοσιεύτηκε στον καθημερινό τύπο [Α' Ανοιχτό Γράμμα] αποτελείται στον Υφυπουργό Ασφάλειας. Αν ήταν σωστό θα απευθυνόταν στον λαό. Και τα δυο γράμματα υπογράφονται από «Γραμματέας της Κ.Ε του ΚΚΕ». Ο σ. Ζαχαριάδης είναι ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ και ΑΡΧΗΓΟΣ του Κόμματος

252. Στο ίδιο, σελ. 155.

253. Στα δύο γράμματα που αναφέρεται ο Πλουμπίδης είναι τα εξής: Το πρώτο γράμμα είναι της 1^{ης} Οκτωβρίου 1940 που δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της ΠΔ και το δεύτερο της 31^{ης} Οκτωβρίου που δημοσιεύτηκε στον ημερήσιο τύπο. Εδώ παραθέτουμε μόνο όσα αφορούν αυτό της 31^{ης} Οκτωβρίου.

και ξέρει καλά τον τίτλο του. Δεν θα υπέγραφε ποτέ με τον τίτλο που ανήκει στον σ. Νεφελούδη.

ΣΤ) Οι διαδόσεις που κυκλοφορούν για να διαβεβαιώσουν την πατρότητα του γράμματος που δημοσιεύτηκε στον καθημερινό τύπο και όπως τις μαθαίνω τις δημοσίευσε και το έντυπο του Μιχελίδη (πως η Ασφάλεια άλλαξε ωρισμένα σημεία αλλά η ουσία παραμένει ίδια), είναι πολύ ύποπτες. Και αυτοί που τις πιστεύουν είναι πολύ αφελείς.

Μάρτης 1941

Ν. Πλουμπίδης²⁵⁴

Επίσης στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ της 25^{ης} Απριλίου 1941 ο Πλουμπίδης στο άρθρο του «ΤΟ ΓΝΗΣΙΟ ΚΟΜΜΑ ΜΑΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ» πάλι χαρακτηρίζει το γράμμα του Ζαχαριάδη πλαστό και την ΠΔ χαφιεδική:

Η Ασφάλεια, αφού με την “Προσωρινή Διοίκησή” της δεν μπόρεσε να διαλύσει το κόμμα μας, που παρ’ όλες τις ελλείψεις κι αδυναμίες του συνεχίζει τον ηρωικό του δρόμο, πλαστογράφησε ασύστολα την υπογραφή του σ. Ζαχαριάδη για να ενισχύσει τη χαφιεδική θέση που διοχέτευε με το έντυπο της “Προσωρινής Διοίκησης”, να φέρει σύγχυση στα μέλη του Κόμματος και το λαό και να παρουσιάσει αντίθεση ανάμεσα στο ΓΝΗΣΙΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ και τον ΑΡΧΗΓΟ ΤΟΥ. Το κόλπο αυτό της ασφάλειας κατάφερε να παρασύρει αρκετά στελέχη και μέλη του Κόμματος, και να φέρει σύγχυση για το ποιο είναι το πραγματικό ΚΚΕ και ποιου η θέση είναι σωστή (...)

Μάρτης, Νίκος Πλουμπίδης²⁵⁵

Αλλά και στο βιογραφικό σημείωμα που έγραψε προς το ΚΚΕ ο Νίκος Πλουμπίδης στις 10–2–1946, γράφει για το ανοιχτό γράμμα του Ζαχαριάδη:

Το γράμμα του σ. Ζαχαριάδη σχετικά με τον πόλεμο μούβαλε σε πολλές σκέψεις. Είχε το στυλ του σ. Ζαχαριάδη, ήταν απόλυτα σωστό το μέρος να πολεμήσουμε ενάντια στους Ιταλούς φασίστες, μα ν’ αναγνωρίσουμε τον Μεταξά χωρίς όρους, ν’ αποτείνεται στο Μανιαδάκη και όχι στο λαό και να υπογράψει σαν γραμματέας της ΚΕ ενώ θα έπρεπε σαν αρχηγός ή σαν γενικός γραμματέας μου φαινόταν για όχι σωστό και μύριζε πλαστό. Σε λίγες μέρες πήρα σημείωμα του σ. Ελληνούδη που είχε δραπετεύσει, μούστελνε “Ρίζο” της Παλιάς ΚΕ και μούλεγε πως το γράμμα ήταν πλαστό και μια προκήρυξη με τη θέση της Παλιάς ΚΕ στον πόλεμο. Το σημείωμα έλεγε ότι υπήρχε Προσωρινή Διοίκηση του Κόμματος από τους Μιχαηλίδη, Μιχελίδη και άλλους που έλεγαν πως αποτελούν το Κόμμα και που έβριζαν την “Παλιά ΚΕ” αποτελούμενη από τους Παπαγιάννη, Κανάκη, Βιτσαρά, Κτιστάκη σαν χαφιέδες. Σε μένα, μετά την ανακάλυψη του τυπογραφείου της οδού Μιχαήλ Βόδα, τη σύλληψη και αμέσως σε λίγες μέρες την απόλυση του Μιχαηλίδη είχε γεννηθεί η πεποίθηση ότι ο Μιχαηλίδης ήταν χαφιές. Αφού λοιπόν αυτός είναι στην ΠΔ και υπερασπίζει το γράμμα του Ζαχαριάδη και κατηγορεί την Παλιά ΚΕ που εγώ πίστευα πως ΔΕΝ ήταν χαφιέδες, το γράμμα του σ. Ζαχαριάδη ασφαλώς είναι πλαστό. Εγώ εδώ, με βάση ωρισμένα στοιχεία τυπικά ΔΕΝ είδα το περιεχόμενο του γράμματός του σ. Ζαχαριάδη και γι’ αυτό παρασύρθηκα και το είπα πλαστό.²⁵⁶

254. Ριζοσπάστης της ΠΚΕ, 17/6/1941, σελ.1.

255. Ριζοσπάστης της ΠΚΕ, 25/4/1941, σελ.1.

256. Αρχείο ΚΚΕ – Έγγραφο 199606, όπως αυτό αναφέρεται στο Το ΚΚΕ στον ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41, όπ. π., σελ. 162.

Η ΚΔ με το πρωτόκολλο που συντάχθηκε στις 10 Ιανουαρίου 1941, ύστερα από τη συνεδρίαση του Προεδρείου της στις 19 Δεκεμβρίου 1940, άσκησε κριτική στο γράμμα του Ζαχαριάδη. Αρχικά θεωρεί ότι είναι απολύτως σωστή η απόφαση του ΚΚΕ που συντάσσεται στο πλευρό του ελληνικού λαού στον αμυντικό του αγώνα κατά του ιμπεριαλιστή κατακτητή. «*Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας ενήργησε απολύτως σωστά, στεκόμενο στο πλευρό του [ελληνικού λαού] στον αμυντικό του αγώνα κατά του ιμπεριαλιστή κατακτητή*». ²⁵⁷

Στη συνέχεια όμως αναφέρει ότι ο παρών πόλεμος δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μεμονωμένος και να αποκαλείται εθνικοαπελευθερωτικός πόλεμος της κυβέρνησης Μεταξά, αλλά σαν μέρος του ιμπεριαλιστικού πολέμου. Γιατί τότε θα παρασυρθεί ο ελληνικός λαός να στηρίζει την κυβέρνηση Μεταξά, αντί να την καταπολεμά για την εσωτερική πολιτική της και να επιδιώκει την ανατροπή της.

Είναι, ωστόσο εσφαλμένο και επιζήμιο να αποκαλείται ο παρών, από την πλευρά της Ελλάδας, πόλεμος εθνικοαπελευθερωτικός πόλεμος της κυβέρνησης Μεταξά εναντίον του φασισμού του Μουσολίνι, όπως έγινε στην επιστολή του συντρόφου Ζαχαριάδη προς τον υφυπουργό Δημοσίας Τάξεως, πανομοιότυπο της οποίας δημοσιεύτηκε σε κυβερνητικό όργανο. Έτσι ο ελληνικός λαός θα παραπλανηθεί σχετικά με την αλληλοσύνδεση του δεδομένου πολέμου με τον ιμπεριαλιστικό. Δεν πρέπει, δηλαδή, να αντιμετωπίζεται ως μεμονωμένος πόλεμος. Τούτο θα παρασύρει τον ελληνικό λαό να στηρίζει στον παρόντα πόλεμο την κυβέρνηση Μεταξά, αντί να την καταπολεμά για την εγκληματική εσωτερική πολιτική της. Αυτό, επίσης, θα αποσπάσει την προσοχή του ελληνικού λαού από τη βαριά ευθύνη, την οποία φέρουν η κυβέρνηση Μεταξά και μεγάλο μέρος της αστικής τάξης που, με την προς όφελος του αγγλικού ιμπεριαλισμού πολιτική τους, οδήγησαν τον ελληνικό λαό στον πόλεμο. ²⁵⁸

Και στη συνέχεια επισημαίνει τον κίνδυνο να μετατραπεί ο πόλεμος από την πλευρά της Ελλάδας σε κατακτητικό σε βάρος του αλβανικού λαού: «*Ο πόλεμος μεταξύ της Ιταλίας και της Ελλάδας σε αλβανικό έδαφος δεν πρέπει, από ελληνικής πλευράς να εξελιχθεί έτσι, ώστε ο αλβανικός λαός να πέσει υπό το ζυγό της ελληνικής κυριαρχίας*». ²⁵⁹

Αυτό ακριβώς το σημείο ο Ζαχαριάδης το θέτει στο επόμενο γράμμα του στις 26 Νοεμβρίου 1940, όπου έγραφε ότι δεν πρέπει να έχουμε καμιά εδαφική διεκδίκηση εις βάρος της Αλβανίας: «*Να ξανάρθουν τα πράγματα όπως ήταν στις 28 Οχτώβρη 1940 δίχως καμιά εδαφική-οικονομική-πολιτική ζημιά σε βάρος της Ελλάδας*».

Το επόμενο διάστημα από τη δημοσίευση του ανοιχτού γράμματος, μεταξύ της ΠΔ και της ΠΚΕ ξέσπασε ένας πόλεμος σχετικά με τη γνησιότητα του. Η ΠΔ υποστήριξε στον Ριζοσπάστη της στις 8-11-1940 (αρ. φύλλου 10), αλλά και στα επόμενα φύλλα, ότι είναι γνήσιο, ενώ η ΠΚΕ στα φύλλα του δικού της Ριζοσπάστη από τον Νοέμβριο και μετά ότι είναι πλαστό.

Στις φυλακές και στους τόπους εξορίας η κατάσταση ήταν περίπλοκη. Μάλλον αυτό που είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα είναι η άποψη του Θανάση Χατζή:

Από όσα έπεσαν στην αντίληψή μου και από συζητήσεις με παλιούς συντρόφους και συμπαθούντες στην Αθήνα είχα σχηματίσει τη γνώμη πως χάος επικρατούσε

257. ΡΚΑ, απ. 495, κ. 18.θ. 1326, φλ. 28-29, όπως παρατίθεται στο Γρ. Φαράκος, όπ. π., σελ. 200.

258. Στο ίδιο, σελ. 201-202.

259. Στο ίδιο, σελ. 202.

στις γραμμές των κομμουνιστών. Δεν υπήρξε ούτε ένας που να στήριζε στο σύνολο και ανεπιφύλακτα το γράμμα του Ζαχαριάδη. Όσοι δεν γνώριζαν το γραφικό χαρακτήρα του Γραμματέα του ΚΚΕ υποστήριζαν πως όλο ήταν πλαστό. Άλλοι δέχονταν πως το γράμμα ήταν γνήσιο, μα είχε προστεθεί η γνωστή απαράδεκτη φράση για ανεπιφύλακτη στήριξη στη μεταξική κυβέρνηση.²⁶⁰

Στην Κίμωλο όπου ήταν εξόριστος ο Πέτρος Ρούσος γράφει ότι όταν ο Ριζοσπάστης της ΠΔ άρχισε να φτάνει, που ήταν υπέρ του πολέμου, και να υμνεί τον Μεταξά, «τον πρωταγωνιστή των λαών» το κομματικό γραφείο των εξορίστων Κιμώλου (Π. Ρούσος Χ. Χατζηβασιλείου, Μ. Πορφυρογένης και Βασιλεία Παπαρήγα) αποφάσισε να μην τον κυκλοφορήσει στους συνεξοριστούς και να τον κρύβουν στις ξερολιθιές της μάντρας του σπιτιού τους.²⁶¹ Για την Φολέγανδρο και για τη θέση των εξορίστων ο Παντελής Καραγκίτσης, σε έκθεσή του στην ΚΕ του ΚΚΕ με ημερομηνία 12-3-1960, έγραψε τα παρακάτω:

*Ο σ. Στέργιος Αναστασιάδης, μαζί με άλλα μέλη της καθοδήγησης, διαβάζοντας το γράμμα του Ζαχαριάδη κατέληξαν στο λαθεμένο συμπέρασμα ότι αυτό είναι πλαστογραφία της ασφάλειας. Σε λίγες μέρες γύρισα και έπεισα τον Στέργιο και τους άλλους συντρόφους ότι το γράμμα είναι γνήσιο και πρέπει να δουλέψουμε για να το κάνουμε πράξη. Ο σ. Στέργιος και οι άλλοι σύντροφοι συμφώνησαν και η ομάδα οργάνωσε μια γενική συγκέντρωση των μελών της όπου ορίστηκε ομιλητής και ανέλυσά την ορθότητα του γράμματος του Ζαχαριάδη».*²⁶²

Για τους εξοριστούς στον Αη Στράτη ο Βάσσος Γεωργίου γράφει:

*Το γράμμα του Ζαχαριάδη μας ξάφνιασε. ... Οι περισσότεροι και όχι όλοι αναρωτήθηκαν αν το γράμμα του γενικού γραμματέα του Κόμματος ήταν γνήσιο ή πλαστό. Όταν έφθασαν οι εφημερίδες και διαπιστώθηκε πως το γράμμα ήταν γνήσιο του Ζαχαριάδη, αρκετοί πείστηκαν, όμως ούτε τώρα λείψανε οι αμφιβολίες και τα ερωτηματικά.*²⁶³

Ο Θανάσης Χατζής που βρέθηκε αρχές Νοεμβρίου 1940 στο Μακεδονικό Γραφείο στη Θεσσαλονίκη γράφει:

*Καθορίζοντας τον πρακτικό τρόπο αξιοποίησης του γράμματος και εφαρμογής της γραμμής που, χωρίς τη γνωστή φράση, ήταν πραγματικά φωτεινή και θα έβρισκε ανταπόκριση από το λαό και τους φαντάρους, αποφασίσαμε να ανατυπώσουμε το γράμμα, χωρίς τη φράση για “ανεπιφύλακτη υποστήριξη του Μεταξά” και μάλιστα να προσθέσουμε σαν υστερόγραφο έκκληση στους φαντάρους και το λαό να πολεμήσουν αποφασιστικά τους ξένους φασίστες εισβολείς και ταυτόχρονα να αγωνιστούν για να φύγει η κυβέρνηση των φασιστών της Ελλάδας και να δημιουργηθεί κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας.*²⁶⁴

Πάντως η θέση αυτή του Ζαχαριάδη για τον πόλεμο ήταν αυτή που καθόρισε τελικά τη στάση των κομμουνιστών εκείνη την περίοδο και κατοπινά στην αντίσταση.

260. Θανάσης Χατζής, *Οι ρίζες της Εθνικής Αντίστασης*, εκδόσεις Φιλίστωρ, Αθήνα 1996, σελ. 235.

261. Πέτρος Ρούσος, *Η μεγάλη πενταετία*, όπ. π., σελ. 63.

262. Στο ίδιο, σελ. 230.

263. Βάσσος Γεωργίου, *Η ζωή μου, τόμος Β*, εκδόσεις Οδηγητής Αθήνα 1992, σελ. 231.

264. Θανάσης Χατζής, *Οι ρίζες της Εθνικής Αντίστασης*, όπ. π., σελ. 241.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Ο Ριζοσπάστης της ΠΔ αρ. φύλλου 10 (8-11-1940)

Αυτό είναι το δέκατο φύλλο του έντυπου τετρασέλιδου Ριζοσπάστη της ΠΔ και υπάρχει στα αρχεία των ΚΚΕ, ΑΣΚΙ, και ΕΛΙΑ. Το λογότυπο και τα συνθήματα είναι τα ίδια με του προηγούμενου διαθέσιμου φύλλου, του ένατου, όπως και των υπολοίπων μέχρι του τελευταίου.

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε δέκα μέρες μετά την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου. Έχει ήδη δημοσιευθεί σε όλες τις εφημερίδες το γράμμα του Ζαχαριάδη της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940 και μάλιστα και η φωτοτυπία του γράμματος ώστε να μην υπάρχουν αμφιβολίες για τη γνησιότητά του.

Τις τέσσερις σελίδες του ο Ριζοσπάστης τις κατανέμει ως εξής:

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει το κεντρικό άρθρο για τον πόλεμο με τους Ιταλούς που έχει ήδη ξεσπάσει, ένα μικρό κομμάτι από το γράμμα του Ζαχαριάδη με τίτλο «Για ποια Ελλάδα παλεύουν οι κομμουνιστές» και μια είδηση για την απελευθέρωση του Ούγγρου κομμουνιστή Ράκοζυ με τη μεσολάβηση της ΕΣΣΔ, ο οποίος ήταν φυλακή από το 1925.

Στη δεύτερη σελίδα υπάρχει το πρώτο μέρος ενός μεγάλου άρθρου που καταλαμβάνει και τη μισή τρίτη σελίδα με τίτλο «Σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη».

Στο υπόλοιπο της τρίτης σελίδας υπάρχουν αποφάσεις οργανώσεων του κόμματος για το γράμμα του Ζαχαριάδη και τον πόλεμο.

Στην τέταρτη σελίδα ανακοίνωση πάνω στο γράμμα του Ζαχαριάδη με αναφορές στη «χαφιδική σπείρα Μάθεση–Παπαγιάννη» και δύο άρθρα για τον εορτασμό της επετείου της Οχτωβριανής επανάστασης στη Μόσχα και τα 23 χρόνια σοβιετικής εξουσίας. Το κεντρικό άρθρο της πρώτης σελίδας έχει τίτλο:

ΖΗΤΩ Ο ΠΑΝΕΘΝΙΚΟΣ ΠΑΛΛΑΪΚΟΣ ΜΑΣ ΑΓΩΝΑΣ !

ΖΗΤΩ Η ΑΝΤΙΪΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ !

Για τη λευτεριά μας! – Για την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της πατρίδα μας!

Για μια λαοκρατική Ελλάδα της δουλειάς, της λευτεριάς και του πολιτισμού.

Το άρθρο ξεκινάει με τη δεκαήμερη πάλη όλου του ελληνικού λαού για να συντρίψει την φασιστική ιταλική επιδρομή.

Ο πειναλέος ιταλοφασιστικός ιμπεριαλισμός ρίχτηκε πάνω στη χώρα μας ύπουλα και αιφνιδιαστικά και κάθε μέρα με τα μαύρα του φτερά σκορπίζει το θάνατο στον άμαχο πληθυσμό μας. Όμως θ' ανθέξουμε, θα πολεμήσουμε θα νικήσουμε.

Στη συνέχεια χαρακτηρίζει τον πόλεμο **αμυντικό**, συνεπώς **δίκαιο** και **προοδευτικό**, αφού η Ιταλία θέλοντας να αναβιώσει τη Μεγάλη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία επιχειρεί να καταλάβει την Ελλάδα και να τη μετατρέψει σε Ρωμαϊκή επαρχία.

Ο πόλεμος είναι **επαναστατικός** γιατί ο αγώνας μας είναι ένα σάλπισμα των εθνικοτήτων για την ανεξαρτησία, τη λευτεριά τους και την αυτόνομη ύπαρξή τους. Ο αγώνας μας είναι **αντιϊμπεριαλιστικός** γιατί πάει να φράξει το δρόμο στα καταχτητικά ιμπεριαλιστικά σχέδια του μουσολινικού φασισμού στα βαλκάνια. Για όλους αυτούς του λόγους το ΚΚΕ πήρε τη θέση της υπεράσπισης της Ελλάδας και της άμυνας ως το τέλος για τη συντριβή της φασιστικής επιδρομής.

Και για αυτούς τους λόγους «*το κόμμα μας ανέχτηκε τη δικτατορία και είναι έτοιμο να υπηρετήσει την κυβέρνηση Μεταξά. Για όλους αυτούς τους λόγους τις διαφορές μας*

με τη δικτατορία τις θέσαμε στην μπάντα και παν' απ' όλα θέσαμε το καθήκο του αγώνα για τη νίκη».

Αφού λοιπόν πρώτο καθήκον είναι ο αγώνας για τη νίκη δεν θα πάψει το ΚΚΕ να ζητάει γενική πολιτική αμνηστία, κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας υπό τον Μεταξά, πολιτικό προσανατολισμό προς την ΕΣΣΔ, δυνάμωμα της συνεργασίας με τα βαλκανικά κράτη, συνεπή και αδιάλλακτη πάλη ενάντια στους πράκτορες και φίλους του εχθρού στο μηχανισμό του κράτους και όχι ανεξάρτητη δράση των εγγλέζικων δυνάμεων στη χώρα μας, αλλά επίσημη ανοιχτή διακήρυξη πως θα δεχτούμε κάθε βοήθεια απ' οπουδήποτε και οποιονδήποτε, αλλά κάτω απ' τον έλεγχο και τη διεύθυνση της ελληνικής κυβέρνησης και του ελληνικού επιτελείου. Το άρθρο κλείνει ως εξής:

Κομμουνιστές : Σ' αυτές τις στιγμές του κινδύνου η σωτηρία της πατρίδας μας, το τσάκισμα των φασιστικών συμμοριών που χτυπάνε τα σύνορά μας ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΟ ΚΑΘΗΚΟ ΜΑΣ. Αγωνιζόμαστε για τη νίκη που θα μας δώσει μια καινούργια Ελλάδα. Για ένα λαοκρατικό καθεστώς και ένα νέο παλλαϊκό πολιτισμό. Για μια Ελλάδα ανεξάρτητη και λεύτερη απ' τους ξένους ληστές, για ένα λαό λεύτερο και νοικοκύρη στο σπίτι του.

Το μακροσκελές άρθρο με τίτλο «Σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη» που καταλαμβάνει ολόκληρη τη δεύτερη και μισή τρίτη σελίδα είναι το πρώτο μέρος ενός άρθρου που γράφηκε πριν την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και αφορά τα ευρωπαϊκά κράτη. Το δεύτερο μέρος που αφορά την Ελλάδα θα δημοσιευόταν στο επόμενο φύλλο. Το άρθρο υποστηρίζει ότι το σύνθημα του άξονα για «νέα τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη» θα μετατραπεί σε «σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη». Υποστηρίζει ότι ο εγγλέζικος ιμπεριαλισμός που συγκρούεται με τον ανερχόμενο γερμανικό επεκτατισμό θα εξασθενίσουν από τον μεταξύ τους πόλεμο, ενώ παράλληλα οι λαοί των κρατών αυτών μπουχτισμένοι και απογοητευμένοι θα πάρουν τις τύχες στα χέρια τους και θα θριαμβεύσει η σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη. Η Σοβιετική Ένωση παρά τις συνεχείς προσπάθειες της Αγγλίας να στρέψει τη Γερμανία εναντίον της θα παραμείνει μακριά από τον δεύτερο ιμπεριαλιστικό πόλεμο, φιλειρηνική και προστάτης των μικρών λαών. Θα αναπτυχθεί οικονομικά με τον σοσιαλιστικό προσανατολισμό της οικονομίας της και θα προσελκύσει και τους υπόλοιπους λαούς. Σήμερα το 1/6 του κόσμου είναι στον κόσμο του σοσιαλισμού. Με το τέλος του πολέμου το ποσοστό αυτό θα γίνει πολύ μεγαλύτερο.

Η μεγάλη και ουσιώδης διαφορά με τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο είναι η ύπαρξη της Σοβιετικής Ένωσης: «Μέσα στο καπιταλιστικό ξεχαρβάλωμα ο πόλος της ΕΣΣΔ με το ζωντανό παράδειγμά της, φωτίζει τους λαούς ότι η ζωή χωρίς πολέμους, δίχως εκμετάλλευση, δίχως καπιταλισμό είναι δυνατή, είναι πια πραγματικότητα. Να ο μόνος δρόμος εξόδου απ' τη γενική κρίση του καπιταλισμού και τον πόλεμο». Κλείνει το άρθρο ως εξής:

Μα τον πόλεμο αυτό δεν θα τον κερδίσει ούτε ο εθνικοσοσιαλισμός, ούτε ο εγγλέζικος ιμπεριαλισμός. Την τελευταία λέξη θα πουν οι προλετάριοι της ευρώπης ενάντια στην κεφαλαιοκρατία, τον ιμπεριαλισμό, το φασισμό και τη σοσιαλδημοκρατία. Την ευρώπη θα τη σώσει, θα τη γιατρέψει και θα την υψώσει μεσούρανα η σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων.

Στην τρίτη σελίδα υπάρχουν οι αποφάσεις των *αχτίφ* των οργανώσεων της Κ.Ν Πειραιά, της Ε.Π της Κ.Ν Αθήνας και του συνδικαλιστικού της Κ.Ο Πειραιά για το γράμμα του Ζαχαριάδη. Όλες εγκρίνουν ανεπιφύλακτα την πολιτική γραμμή του γράμματος του Ζαχαριάδη, καλούν τους κομμουνιστές στον αγώνα κατά του φασιστικού ιταλικού ιμπεριαλισμού και στέλνουν συντροφικούς χαιρετισμούς στον ηρωικό αρχηγό Ζαχαριάδη, στους ηρωικούς αρχηγούς του κόμματος που είναι κλεισμένοι στα κάτεργα και στα μπουντρούμια και σε όλους τους φυλακισμένους και εξόριστους κομμουνιστές.

Στην τελευταία σελίδα υπάρχει μια ανακοίνωση για το ανοιχτό γράμμα του Ζαχαριάδη «που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες και δόθηκε στον ραδιοσταθμό Αθηνών και τον *εγγλέζικο*», η οποία υποστηρίζει ότι είναι γνήσιο. Η γραμμή του Ζαχαριάδη, είναι η γραμμή της ΠΔ που χαρακτήρισε από τις 9 του Γενάρη στη σύσκεψη των στελεχών του ΚΚΕ και είναι ακριβώς η ίδια γραμμή με το προηγούμενο γράμμα του Ζαχαριάδη που δημοσιεύτηκε στον Ρίζοσπάστη της ΠΔ την 1^η Οκτωβρίου.

Η Ασφάλεια με τη «*χαφιέδικη σπείρα των Μάθηση-Παπαγιάννη*» προσπαθεί να αποπροσανατολίσει τους κομμουνιστές διαδίδοντας πως το γράμμα του Ζαχαριάδη είναι ένα είδος δήλωσης, ότι έφαγε ξύλο και έγραψε το γράμμα, ότι πουλήθηκε στη δικτατορία κλπ, αφού δεν μπορούν να πουν ότι είναι πλαστό διότι δημοσιεύτηκε και η φωτοτυπία του. Αυτοί οι «*χαφιέδες*» προσπαθούν να λερώσουν την ηρωική μορφή του αρχηγού και να διαστρεβλώσουν τη γραμμή του κόμματος λέγοντας να καταθέσουν οι Έλληνες τα όπλα και έτσι να αποξενώσουν το ΚΚΕ από τις μάζες του ελληνικού λαού. Γίνεται έκκληση σε όλους τους φίλους να τσακίσουν και να ξεσκεπάσουν τους χαφιέδες και να ακολουθήσουν τη μόνη σωστή γραμμή του κόμματος, τη γραμμή του αρχηγού Ζαχαριάδη.

Στο κείμενο υπάρχει και η φράση «*Το ανοιχτό αυτό γράμμα του σ. Ζαχαριάδη προς την κυβέρνηση έγινε ύστερα από έγκριση της Π.Δ. του Κ.Κ.Ε.*». Δηλαδή εδώ δηλώνεται ότι ο Ζαχαριάδης είναι υπό την ΠΔ και λειτουργεί με την έγκρισή της. Είναι όμως εξόχως παράλογο ο αρχηγός Ζαχαριάδης να παίρνει την έγκριση από τον Τιμογιαννάκη, τον Κουτσογιάννη, την Μπακόλα, τον Μύτλα και τον Μιχαηλίδη που συγκροτούν την ΠΔ για να απευθύνει ένα γράμμα προς την κυβέρνηση!!! Ο Ζαχαριάδης όπως κατ' επανάληψη είχε δηλώσει λογοδοτεί μόνο στην ΚΔ και στο Μπολσεβίκικο κόμμα και πουθενά αλλού.

Αυτό πιθανόν να γράφτηκε για να δηλωθεί η σύμπνοια και συνεργασία Ζαχαριάδη και ΠΔ και να δοθεί και κύρος στην ΠΔ. Αν ο Ζαχαριάδης διάβαζε την ανακοίνωση αυτή με τη συγκεκριμένη φράση, μάλλον δεν θα συμφωνούσε καθόλου και το λιγότερο θα δυσανασχετούσε. Πάντως από τη χρονική περίοδο αυτή και μετά η συνεργασία Ζαχαριάδη-ΠΔ διακόπτεται, αφού ο Ρίζοσπάστης της ΠΔ δεν δημοσίευσε το δεύτερο γράμμα του Ζαχαριάδη που έγραψε στα τέλη Νοεμβρίου και ζητούσε τον τερματισμό του πολέμου που πλέον έχασε τον αμυντικό χαρακτήρα του και είχε γίνει για την Ελλάδα επιθετικός-κατακτητικός.

Υπάρχουν δύο άρθρα για τη Σοβιετική Ένωση. Το πρώτο αφορά τον εορτασμό της επετείου της Οκτωβριανής Επανάστασης στην Κόκκινη Πλατεία στη Μόσχα. Έχει απόσπασμα του λόγου που εκφώνησε ο στρατηγός Τιμοσένκο προς τα πλήθη που συνοψίζεται στη διάθεση της Σοβιετικής Ένωσης για ειρήνη, αλλά αν εχθροί την επιβουλεύουν τότε ο κόκκινος στρατός θα τους επιφέρει συντριπτικό πλήγμα. Το δεύτερο είναι για τα 23 χρόνια σοβιετικής εξουσίας που μετέτρεψε την παλιά σάπια καπιταλιστική κοινωνία που γεννά και τρέφει την ανισότητα, την πείνα και την κλεψιά, την ατιμία και τη σκλαβιά σε μια ολότελα νέα, τη σοσιαλιστική κοινωνία.

Επίσης υπάρχει και ένα άρθρο με τίτλο «*οι μάζες στους δρόμους*», όπου γίνεται λόγος για διαδήλωση φοιτητών του Πανεπιστημίου και της Ανωτάτης Εμπορικής Σχολής με κυρίαρχο σύνθημα «*κάτω ο φασισμός*» που κατέληξε στην πρεσβεία της ΕΣΣΔ, όπου ο κόσμος ξέσπασε σε χειροκροτήματα και ζητωκραύγασε υπέρ της χώρας και του Στάλιν.

Τέλος στην τέταρτη σελίδα υπάρχει μια διόρθωση στο γράμμα του Ζαχαριάδη που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο φύλλο (9^ο). Η τελευταία φράση «...την ακεραιότητα κάτω από τις διαταγές σας.» γίνεται «...την ακεραιότητα ΚΑΙ κάτω από τις διαταγές σας.». Η προσθήκη του συνδέσμου ΚΑΙ δεν διαφοροποιεί τα πράγματα.

Συνοψίζοντας λοιπόν για το φύλλο αυτό του Ριζοσπάστη της ΠΔ έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

1. Οι τίτλοι της πρώτης σελίδας με τα λογότυπα και τα συνθήματα είναι ίδια με του 9^{ου} φύλλου του Ριζοσπάστη της 1^{ης} Οκτωβρίου 1940.
2. Η όλη προσπάθεια της εφημερίδας επικεντρώνεται στη στήριξη της γραμμής του γράμματος του Ζαχαριάδη της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940 και της ΠΔ, δηλαδή στη συμμετοχή όλων των Ελλήνων στον πόλεμο κατά των φασιστών Ιταλών.
3. Το κεντρικό άρθρο της πρώτης σελίδας υποστηρίζει ότι ο πόλεμος είναι αμυντικός, δίκαιος, προοδευτικός, επαναστατικός και αντιϊμπεριαλιστικός και ότι το τσάκισμα των φασιστικών συμμοριών που χτυπάνε την πατρίδα μας είναι το πρώτο και βασικό καθήκον των κομμουνιστών.
4. Δημοσιεύεται το πρώτο μέρος ενός μεγάλου άρθρου που αναλύει τη φύση του δεύτερου ιμπεριαλιστικού πολέμου ο οποίος θα καταλήξει στη σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη. Δηλαδή υποστηρίζεται ότι στο τέλος του πολέμου νικητές θα είναι οι λαοί των ευρωπαϊκών κρατών και θα ολοκληρωθεί ο θρίαμβος της Σοβιετικής Ένωσης.
5. Δημοσιεύονται αποφάσεις της Κ.Ν Πειραιά, της Ε.Π της Κ.Ν Αθήνας και του συνδικαλιστικού της Κ.Ο Πειραιά για το γράμμα του Ζαχαριάδη που εγκρίνουν απόλυτα την πολιτική γραμμή του γράμματος αυτού.
6. Καταγγέλλει τη «*χαφιέδικη σπείρα των Μάθηση-Παπαγιάννη*» και τον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ, που ισχυρίζονται ότι ο Ζαχαριάδης πουλήθηκε στη δικτατορία και έγραψε το γράμμα, αφού δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι είναι πλαστό γιατί υπάρχει η φωτοτυπία του, ενώ η δική τους γραμμή είναι η κατάθεση των όπλων με αποτέλεσμα την κατάκτηση της χώρας από τους Ιταλούς!
7. Χαιρετίζει την επέτειο της Οχτωβριανής επανάστασης και τα 23 χρόνια σοβιετικής εξουσίας, ενώ έχει ειδήσεις από τον αντίστοιχο εορτασμό στη Μόσχα.
8. Γίνεται μια διόρθωση στο γράμμα του Ζαχαριάδη που είχε δημοσιευτεί στο προηγούμενο φύλλο του Ριζοσπάστη της 1^{ης} Οκτώβρη, προσθέτοντας ένα ΚΑΙ στην τελευταία φράση, «... ΚΑΙ κάτω από τις διαταγές σας». Καμία ουσιαστική διαφοροποίηση δεν επιφέρει η διόρθωση αυτή. Το μόνο ίσως που κάνει είναι ότι υπενθυμίζει την ύπαρξη και προηγούμενου γράμματος του Ζαχαριάδη που δημοσιεύτηκε αποκλειστικά στον Ριζοσπάστη της ΠΔ.
9. Η ΠΔ εκμεταλλεύεται το γεγονός ότι οι θέσεις της ΠΚΕ για τον πόλεμο είναι ανεδαφικές (να καταθέσουμε τα όπλα) και δεν συνάδουν με το κοινό αίσθημα και διεισδύει στις τάξεις των κομμουνιστών, από τις οποίες η ΠΚΕ απομακρύνεται. Το δέσιμο του ΚΚΕ με τις μάζες του ελληνικού λαού πραγματοποιείται μέσω της πολιτικής γραμμής της ΠΔ που προβάλλει ο Ριζοσπάστης που εκδίδει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Η γραμμή για τον πόλεμο από τον Ζαχαριάδη αλλάζει

Στις 22 Νοεμβρίου 1940 από τα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών ο Ζαχαριάδης έστειλε στην ΠΔ ένα άρθρο με τίτλο «*Η ΘΕΣΗ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ*» που δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της ΠΔ (αρ. φύλλου 11) στις 5 Δεκεμβρίου 1940. Το άρθρο αναδημοσιεύτηκε μετά την απελευθέρωση στον Ριζοσπάστη στις 28 Οκτωβρίου 1945 με υπότιτλο «*ΕΝΑ ΠΑΛΙΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ σ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ*». Το άρθρο είναι το παρακάτω:

Η ΘΕΣΗ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Σε πολλούς εργαζόμενους θα ξεπροβάλλει η ερώτηση: Αφού αναγκαστικά ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος είναι κομμάτι του ιμπεριαλιστικού πολέμου Αγγλίας – Άξονα, είναι σωστή η θέση του ΚΚΕ στην ιταλοελληνική σύγκρουση; Δε χωρεί καμιά αμφιβολία ότι ο Μεταξάς, όπως τον κάνει τον πόλεμο σήμερα, παίζει το παιχνίδι της ελληνικής πλουτοκρατίας και του εγγλέζικου ιμπεριαλισμού. Γι' αυτό βάζει στους φυλακισμένους και εξορίστους κομμουνιστές τον όρο: Για να σας αφήσω να πολεμήσετε το φασισμό του Μουσολίνι πρέπει να προσκυνήσετε το φασισμό του Μεταξά! Και εάν η Αγγλία μας “βοηθά”, είναι γιατί έτσι αποκτά πρώτη γραμμή στρατηγική θέση στη Μεσόγειο και στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ορμητήριο για να χτυπήσει αύριο το Χίτλερ από τη στεριά. Ώστε ο εγγλέζικος ιμπεριαλισμός δεν μας “βοηθά” από αγάπη. Γιατί, όπως ο Μουσολίνι στα Δωδεκάνησα, έτσι κι αυτός δολοφονούσε τους Έλληνες στην Κύπρο στα 1931. Ούτε ξεχνάμε την Πάουερ²⁶⁵, το ΔΟΕ²⁶⁶ και τόσα άλλα. Ώστε το ΚΚΕ παίζει σήμερα το παιχνίδι του Μεταξά και του εγγλέζικου ιμπεριαλισμού; Η αλήθεια είναι ότι η θέση του ΚΚΕ είναι σήμερα πολύ λεπτή και δύσκολη. Τα στοιχεία που πρέπει να συγκροτήσουν σήμερα τη γραμμή του ΚΚΕ είναι τούτα δω:

- α) Το ΚΚΕ είναι ενάντια στην υποδούλωση της Ελλάδας απ' το Μουσολίνι και ενάντια στη φασιστική τάξη πραγμάτων του Άξονα.*
- β) Το ΚΚΕ είναι το ίδιο ενάντια στην υποδούλωση της Ελλάδας απ' τον εγγλέζικο ιμπεριαλισμό, που μας ληστεύει απ' το 1821 και που είναι σήμερα η συνισταμένη της αντεπαναστατικής και αντισοβιετικής πλουτοκρατίας σ' όλο τον κόσμο.*
- γ) Για τον εργαζόμενο λαό της Ελλάδας ο πόλεμος ενάντια στο Μουσολίνι είναι πόλεμος ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΜΥΝΤΙΚΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ. Είναι ακόμα ένας κρίκος στην αλυσίδα από οικονομικούς – εθνικούς – κοινωνικούς – πολιτικούς αγώνες που κάνει ανοίγοντας το δρόμο προς την ολόπλευρη, ολοκληρωτική, προς τη σοσιαλιστική, σοβιετική του απελευθέρωση.*
- δ) Ο Μεταξάς αποκρούοντας το Εθνικό – Παλλαϊκό μέτωπο κάνει σήμερα πόλεμο φασιστικό – πλουτοκρατικό – αγγλόφιλο.*

265. Πάουερ : Βρετανική ηλεκτρική εταιρεία που ανέλαβε μονοπωλιακά το 1925 την ηλεκτροδότηση της Αθήνας και τη δημιουργία ηλεκτροκίνητων τροχιοδρόμων (τραμ).

266. ΔΟΕ : Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος που επιβλήθηκε στην Ελλάδα το 1898 μετά την πτώχευση της χώρας το 1893 και την ήττα της στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Σκοπός του ΔΟΕ ήταν να εξασφαλιστεί ότι οι ξένοι δανειστές της χώρας θα έπαιρναν πίσω τα χρήματα που δάνεισαν στην Ελλάδα.

ε) Το ΚΚΕ πρέπει τον τέτοιο δρόμο του Μεταξά να τον μετατρέψει σε εθνικό – παλλαϊκό – αντιφασιστικό – αντιπλουτοκρατικό – αντιϊμπεριαλιστικό πόλεμο. Ο εργαζόμενος λαός στο μέτωπο και σ' όλη τη χώρα πρέπει να κατακτήσει την ηγεμονία στο σημερινό πόλεμο. Αυτή είναι ολόκληρη η θέση του ΚΚΕ. Πολεμά το Μουσολίνι όχι για χάρη του Μεταξά και της Αγγλίας, μα προς όφελος του εργαζόμενου λαού της Ελλάδας, της Βαλκανικής και όλου του κόσμου. Μπορεί στα 1914 μια τέτοια θέση για μια μικρή χώρα νάταν εσφαλμένη. Σήμερα εκτός από τον παγκόσμιο ιμπεριαλισμό υπάρχει και η ΕΣΣΔ, βασική κατάκτηση της παγκόσμιας επανάστασης και πρωταρχικό στήριγμα για κάθε λαϊκό απελευθερωτικό και επαναστατικό κίνημα. Και με τη σημερινή κατάσταση στη Μεσόγειο – Βαλκάνια – Ευρώπη η θέση του ΚΚΕ στον ελληνοϊταλικό πόλεμο, όπως μπαίνει στο ανοιχτό γράμμα μου και όπως ξεκαθαρίζεται πιο πάνω σε τελευταία ανάλυση δεν ωφελεί ούτε τον Μουσολίνι – Χίτλερ, ούτε τον Μεταξά, ούτε την Αγγλία, παρά μόνο το λαό της Ελλάδας και την Παγκόσμια Επανάσταση. Η Ελλάδα δεν θέλει ούτε την κατάκτηση, τις δολοφονίες και τους βιασμούς του Μουσολίνι, ούτε το φασισμό του Μεταξά, ούτε τον ιμπεριαλισμό της Αγγλίας. Και μέσα στο σημερινό αγώνα της πρέπει να ξεκαθαρίσει όλα αυτά.

στ) Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος είναι κι αυτός μια φάση, στην πράξη στον καινούργιο κύκλο από επαναστάσεις και πολέμους που έμπασε την ανθρωπότητα ο ιμπεριαλισμός και ο φασισμός. Οι προλετάριοι και οι αγρότες της Ελλάδας, ολόκληρος ο εργαζόμενος λαός της δεν μπορούσαν να μην δεχτούν την πρόκληση του Μουσολίνι, δεν μπόρεσαν να δεχτούν το βιασμό του για το λόγο και μόνο ότι έχουν στην πλάτη τους τον Μεταξά. Αυτό κάνει τον αγώνα τους πιο δύσκολο και βαρύ, μα δεν μπορούσε να τον χαλάσει και τα τελικά αποτελέσματα απ' το σημερινό μας αγώνα θα εχτιμηθούν από την ικανότητα μας να ξεκαθαρίσουμε τους λογαριασμούς μας τόσο με τον Μουσολίνι όσο και με τον Μεταξά και τον αγγλέζικο ιμπεριαλισμό. Εδώ βρίσκεται το πραγματικό νόημα της θέσης που παίρνουμε σήμερα. Αν είναι σωστή ή όχι θα κρίνουν όχι οι φλυαρίες μα τα έργα μας.²⁶⁷

Με το πρώτο ανοιχτό γράμμα του της 31^{ης} Οκτωβρίου 1940 ο Ζαχαριάδης είχε εκφράσει τη θέση του ΚΚΕ για τον πόλεμο. Τώρα με το άρθρο του αυτό προσπαθεί να επαναπροσδιορίσει τη θέση του ΚΚΕ απέναντι στην κυβέρνηση Μεταξά και απέναντι στον πόλεμο.

Είναι άμεσα αντιληπτό ότι ο Ζαχαριάδης αλλάζει τη στάση του ΚΚΕ απέναντι στην κυβέρνηση Μεταξά, λέγοντας ότι ο Μεταξάς:

1. Με τον τρόπο που διεξάγει σήμερα τον πόλεμο παίζει το παιχνίδι της ελληνικής πλουτοκρατίας και του αγγλέζικου ιμπεριαλισμού.
2. Απέρριψε τη συγκρότηση Εθνικού Παλλαϊκού Μετώπου.
3. Αρνήθηκε να δεχθεί την πρόταση των κομμουνιστών να πολεμήσουν στην πρώτη γραμμή. Από αυτή του τη φράση βγάζουμε το συμπέρασμα ότι ο Ζαχαριάδης παρ' ότι κρατούμενος στη Γενική Ασφάλεια έμαθε πολύ γρήγορα για την αρνητική απάντηση του Μανιαδάκη στα υπομνήματα της Ακροναυπλίας.

Συνεπώς ο πόλεμος σήμερα είναι φασιστικός, πλουτοκρατικός και αγγλόφιλος, οπότε πρέπει ο λαός να κατακτήσει την ηγεμονία στον πόλεμο αυτό και να τον μετατρέψει σε εθνικό, παλλαϊκό, αντιφασιστικό, αντιπλουτοκρατικό και αντιϊμπεριαλιστικό.

Αυτό που έχει αλλάξει τη μέρα που ο Ζαχαριάδης γράφει αυτό το άρθρο (22 Νοεμβρίου) από την αρχή του πολέμου και το πρώτο γράμμα του, είναι το γεγονός ότι

---

267. Εφημερίδα Ριζοσπάστης 28-10-1945.

ο ελληνικός στρατός αφού αντιμετώπισε επιτυχώς την εισβολή του ιταλικού στρατού, έχει περάσει στην αντεπίθεση και έχει μεταφέρει τον πόλεμο στο αλβανικό έδαφος. Μάλιστα τη μέρα που έγραφε αυτό το άρθρο, ο ελληνικός στρατός καταλάμβανε την Κορυτσά.

Ο Ζαχαριάδης δηλώνει ότι η θέση του ΚΚΕ σήμερα είναι πολύ λεπτή και συγκροτείται από τις εξής βασικές αρχές:

1. Είναι ενάντια στην υποδούλωση της Ελλάδας από τον ιταλικό φασισμό και από τον αγγλέζικο ιμπεριαλισμό.
2. Ο πόλεμος κατά του ιταλικού φασισμού για τον λαό είναι εθνικός, αμυντικός και πόλεμος που θα ανοίξει το δρόμο προς την σοσιαλιστική του απελευθέρωση.
3. Η πρόκληση των Ιταλών δεν μπορούσε να μείνει από τον εργαζόμενο λαό της Ελλάδας χωρίς απάντηση επειδή έχει στην πλάτη του τον Μεταξά. Αυτό κάνει τον αγώνα του πιο δύσκολο, αλλά το τελικό αποτέλεσμα θα εκτιμηθεί από την ικανότητά του να ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς του με τον ιταλικό φασισμό, τον Μεταξά και τον αγγλέζικο ιμπεριαλισμό.

Στο άρθρο του αυτό ο Ζαχαριάδης δεν θέτει ακόμη ζήτημα ανατροπής της κυβέρνησης Μεταξά. Θα το θέσει με το δεύτερο ανοιχτό γράμμα του τέσσερις μέρες αργότερα, στις 26 Νοεμβρίου 1940.

Το άρθρο αυτό όπως ήδη αναφέραμε δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της ΠΔ στις 5 Δεκεμβρίου 1940. Το φύλλο αυτό του Ριζοσπάστη (αρ. φ. 11) δεν υπάρχει σε κάποιο αρχείο, οπότε δεν έχουμε τα τυχόν σχόλια που συνόδευαν το άρθρο. Είναι πάντως πολύ πιθανό ότι η Ασφάλεια και τα στελέχη της ΠΔ θα προβληματίστηκαν έντονα για το αν πρέπει να γίνει η δημοσίευση του άρθρου ή όχι. Πρέπει να έφτασε στο έσχατο όριο της ανεκτικότητας των υπευθύνων της ΠΔ η απόφαση για τη δημοσίευση. Και αυτή τελικά πάρθηκε αφού δεν ζητούσε ο Ζαχαριάδης την ανατροπή της κυβέρνησης.

Επιπλέον, αφού οι υπεύθυνοι της ΠΔ επιθυμούσαν να συνεχιστεί η συνεργασία τους με τον Ζαχαριάδη, η δημοσίευση του άρθρου ήταν προς την κατεύθυνση αυτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Το Β' Ανοιχτό Γράμμα του Ζαχαριάδη

Από τα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών στις 26 Νοεμβρίου 1940 και 26 μέρες μετά το πρώτο γράμμα ο Ζαχαριάδης απηύθυνε προς τον Ελληνικό λαό το παρακάτω δεύτερο ανοιχτό γράμμα:

Προς το λαό της Ελλάδας

Ολόκληρος ο λαός της Ελλάδας ξεσηκώθηκε σαν ένας άνθρωπος και χάλασε τα σχέδια του φασισμού. Με το αίμα του ο λαός εξασφάλισε τη λευτεριά και την ανεξαρτησία του. Έξω απ' αυτά η Ελλάδα δεν έχει καμιά θέση στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο ανάμεσα στην Αγγλία και Ιταλία – Γερμανία. Αφού ο λαός μας υπερασπίσει αποτελεσματικά την ανεξαρτησία και την εθνική λευτεριά του, σήμερα ένα μονάχα πράγμα θέλει: Ειρήνη και ουδετερότητα με τούτους τους όρους: 1) να ξανάρθουν τα πράγματα όπως ήταν στις 28 Οχτώβρη 1940 δίχως καμιά εδαφική – οικονομική – πολιτική ζημιά σε βάρος της Ελλάδας. 2) Οι πολεμικές δυνάμεις της Αγγλίας να φύγουν όλες απ' τα χώματα και τα νερά της Ελλάδας. Με βάση τους δύο αυτούς όρους να ζητήσουμε αμέσως απ' την κυβέρνηση της ΕΣΣΔ να μεσολαβήσει για να γίνει ελληνοϊταλική ειρήνη. Αυτό είναι σήμερα το μοναδικό εθνικολαϊκό συμφέρον. Και η πράξη έχει αποδείξει ότι μόνον η ΕΣΣΔ σήμερα έδωσε την ειρήνη και ουδετερότητα της Γιουγκοσλαβίας – Βουλγαρίας – Τουρκίας.

26 του Νοέμβρη 1940

N. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

Υ.Γ. Είμαστε υποχρεωμένοι να ζητήσουμε ειρήνη έντιμη και δίχως κυρώσεις και για να ξεκαθαρίσουμε άλλη μια φορά τόσο τον εθνικό – αμυντικό – απελευθερωτικό χαρακτήρα του πολέμου που κάνουμε, όσο και ότι είμαστε ξένοι προς τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο που κάνουν οι πλουτοκρατικές μεγάλες δυνάμεις. Αν σήμερα δεν δουλέψουμε για μια έντιμη ειρήνη ο πόλεμος θα χάσει για μας τον εθνικό αμυντικό χαρακτήρα του, θα γίνει καταχτητικός και τότε θα έχει αντίθετο το Λαό.²⁶⁸

Δεν έχουμε το πρωτότυπο γράμμα ώστε να γνωρίζουμε σε ποιον απευθύνεται και με ποιο τρόπο υπογράφει ο Ζαχαριάδης. Στο γράμμα που παραθέτουμε και έχει ληφθεί από *Τα επίσημα κείμενα του ΚΚΕ* (τόμος Ε') απευθύνεται «Προς το λαό της Ελλάδας», ενώ σε αυτό που παραθέτει στο βιβλίο του ο Παυλόπουλος-Λυκογιάννης (*Εθνοπροδοσία και ψευδολογία του ΚΚΕ*) απευθύνεται προς τον «Μεταξάν Πρωθυπουργόν». Και στα δύο βιβλία που παραθέτουν το γράμμα ως υπογραφή υπάρχει μόνο το ονοματεπώνυμό του Ζαχαριάδη χωρίς αυτός να έχει θέσει την κομματική του ιδιότητα (Γραμματέας της ΚΕ ή Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ), όπως έκανε στο προηγούμενο. Όμως και στο τρίτο γράμμα του στις 15-1-1941 υπογράφει μόνο με το ονοματεπώνυμό του. Στο γράμμα που παραθέτει ο Γ. Πετρόπουλος στο βιβλίο *Νίκος Ζαχαριάδης. Ιστορικά διλήμματα - Ιστορικές απαντήσεις* (σελ. 34) εκτός από το ονοματεπώνυμο θέτει και την ιδιότητα «Γραμματέας της ΚΕ».

268. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε', όπ. π., σελ. 273.

Το γράμμα αυτό το έστειλε ο Ζαχαριάδης μέσω της ΠΔ και το κατακράτησε ο Μανιαδάκης και η Γενική Ασφάλεια, χωρίς να δημοσιευθεί στον τύπο. Έμεινε στην αφάνεια μέχρι το 1946 όταν το ανέφερε ο Γιάννης Πετσόπουλος στο βιβλίο του *Τα πραγματικά αίτια της διαγραφής μου από το ΚΚΕ*, όπου αναφέρθηκε σε μια δεύτερη επιστολή του Ζαχαριάδη. Ο Ζαχαριάδης απάντησε με κείμενό του στον Ριζοσπάστη της 7^{ης} Ιουλίου 1946 λέγοντας ότι:

Το 2^ο γράμμα του σ. Ζαχαριάδη, που γράφτηκε στις 22/11/1940 δεν έχει δημοσιευτεί και βρίσκεται στα χέρια της Ασφάλειας.... Το 2^ο αυτό γράμμα ήταν μια πρόταση που έκανε ο σ. Ζαχαριάδης στην Π.Δ, να αποταθεί αυτή στο Μεταξά, είτε και με την υπογραφή του σ. Ζαχαριάδη και να του προτείνει να ζητήσει τη μεσολάβηση της ΕΣΣΔ για έντιμη ειρήνη με την Ιταλία. Αν η Ιταλία δε δεχότανε τις προτάσεις μας, θα συνεχίζαμε τον πόλεμο ενάντιά της. Το Μεταξά, αν δε δεχόταν να κάνει τις προτάσεις θα τον καταγγέλαμε, ότι με τον πόλεμο που διεξάγει δεν εξυπηρετεί τα εθνικά μα πλουτοκρατικά και ξένα ιμπεριαλιστικά (αγγλικά) συμφέροντα.²⁶⁹

Το γράμμα της 22/11/1940 που αναφέρει στην απάντησή του ο Ζαχαριάδης δεν είναι το Β΄ ανοιχτό γράμμα, αλλά το άρθρο του «*Η θέση μας για τον πόλεμο*» που είχε δημοσιευτεί στον Ριζοσπάστη της ΠΔ (αρ. φύλλου 11) στις 5 Δεκεμβρίου 1940.

Τελικά το δεύτερο γράμμα δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες στις 9 Μαρτίου 1947, όταν η Γενική Ασφάλεια το έδωσε στον Τύπο. Αμέσως μετά ο Ζαχαριάδης έγραψε στον Ριζοσπάστη της 11^{ης} Μαρτίου 1947 ένα σημείωμα με τα αρχικά Ν.Ζ απαντώντας ότι η δικτατορία δεν τόλμησε τότε να δημοσιεύσει το γράμμα και να τον στείλει παράλληλα στο στρατοδικείο για «εσχάτη προδοσία» και το δημοσιεύει τώρα για να δώσει όπλα στην αντικομμουνιστική προπαγάνδα νομίζοντας ότι θα πλήξει το ΚΚΕ.

Στο γράμμα αυτό ο Ζαχαριάδης χαιρετίζει το παλλαϊκό ξεσήκωμα των Ελλήνων στην ιταλική επίθεση που είχε σαν αποτέλεσμα να ανατραπούν τα σχέδια των φασιστών Ιταλών και να εξασφαλιστεί η ανεξαρτησία και ακεραιότητα της Ελλάδας. Όμως ο πόλεμος των Ελλήνων ενάντια στους Ιταλούς έχασε τον αμυντικό χαρακτήρα του και αφού ο ελληνικός στρατός προελαύνει μέσα στο αλβανικό έδαφος έχει γίνει κατακτητικός. Ο εθνικοαπελευθερωτικός πόλεμος που ξεκίνησε στις 28 Οκτωβρίου πλέον μετατρέπεται σε ιμπεριαλιστικό και πρέπει να σταματήσει.

Προτείνει να τερματιστούν οι πολεμικές ενέργειες και να συναφθεί ειρήνη με την Ιταλία με τη μεσολάβηση της Σοβιετικής Ένωσης και με τους εξής δύο όρους:

- 1) Να επανέλθουν τα σύνορα εκεί που ήταν στις 28 Οκτωβρίου χωρίς καμία οικονομική και πολιτική ζημιά σε βάρος της Ελλάδας και
- 2) Να φύγουν από την ελληνική επικράτεια (στεριά και θάλασσα) οι Άγγλοι.

Στο γράμμα αυτό ο Ζαχαριάδης συντάσσεται με την γραμμή της ΚΔ, την οποία πιθανώς αγνοούσε, λέγοντας ότι ο πόλεμος πλέον είναι ιμπεριαλιστικός και εξυπηρετεί μόνο τα συμφέροντα των πλουτοκρατών και ιμπεριαλιστών Άγγλων. Η γραμμή αυτή ταυτίζεται απόλυτα και με αυτή της ΠΚΕ που εκφράστηκε με το Μανιφέστο της 7/12/1940 που έλεγε ότι πέραν των ελληνικών συνόρων καμία πολεμική ενέργεια δεν πρέπει να γίνει και ότι πρέπει να συναφθεί ειρήνη με την Ιταλία με μεσολάβηση της Σοβιετικής Ένωσης.

---

269. Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* 7-7-1946, σελ. 1.

*Καλούμε τους πολεμιστές μας ν' αρνηθούν να πολεμήσουν πέρ' απ' τα σύνορα της πατρίδας μας. Τι ζητάμε στην Αλβανία; Παίρνοντας αυτή την απόφαση, οι πολεμιστές μας να υποβάλλουν στους αντιπάλους απέναντι τους προτάσεις ειρήνης δίχως προσαρτήσεις και αποζημιώσεις. ... Κάθε είδους διαφορά με τους γειτονικούς λαούς μπορεί να λυθεί αδελφικά κ' ειρηνικά σύμφωνα με τις υποδείξεις της Σοβιετικής Ένωσης! Και να ενώσει τη φωνή του και τον αγώνα του με την πάλη των λαών των γειτονικών χωρών για το κοινό πανανθρώπινο σκοπό: την ειρήνη.*²⁷⁰

Μαζί με το Β' ανοιχτό γράμμα ο Ζαχαριάδης έστειλε στην ΠΔ και ένα «Σχέδιο απόφασης του ΚΚΕ» για να δημοσιευτεί, χωρίς βέβαια να γίνει κάτι τέτοιο. Δημοσιοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1963 στο βιβλίο του Παυλόπουλου-Λυκογιάννη, όπως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Το σχέδιο αυτό είχε τα παρακάτω πέντε σημεία:

- 1. Ο λαός της Ελλάδας σε μια παλλαϊκή πανστρατιά πολεμώντας για την εθνική ανεξαρτησία συντρίψε την πρώτη επίθεση του ιταλικού φασισμού και υπεράσπισε με το αίμα τη λευτεριά του. Ο παλλαϊκός αντιφασισμός τσάκισε τα φασιστικά σχέδια.*
- 2. Σήμερα πρωταρχική επιθυμία του λαού είναι α) να αποκαταστήσει την εσωτερική ειρήνη, δίχως καμιά οικονομική – πολιτική – εδαφική παραχώρηση στον εξωτερικό φασισμό, χωρίς καμιά βίαιη προσάρτηση β) να αποκαταστήσει την εσωτερική ελευθερία του, να συντρίψει τον εσωτερικό φασισμό. Ένας λαός εσωτερικά σκλαβωμένος δεν μπορεί να φυλάξει ούτε την εθνική λευτεριά του. Και ο λαός δεν έχυσε και χύνει το αίμα του για νάνε δούλος στο Μεταξά, τη μοναρχία, την ντόπια κεφαλαιοκρατία και τον αγγλέζικο Ιμπεριαλισμό.*
- 3. Ενάντια στη θέληση του λαού ο Μεταξάς έκανε και κάνει τον πόλεμο ενάντια στην Ιταλία σαν μια επιχείρηση, αντιλαϊκή – πλουτοκρατική – καταχτητική – φασιστική ιμπεριαλιστική. Όλα τα βάρη του πολέμου τα φορτώνει στους εργαζόμενους. Δημιούργησε στρατιές από πλουτοκράτες κουραμπιέδες. Δεν προτείνει σήμερα που η θέση μας είναι ευνοϊκή έντιμη ειρήνη με τη βοήθεια της ΕΣΣΔ, μόνο μας δίνει κρέας για τα κανόνια στην μακρόχρονη πολεμική προσπάθεια του Αγγλέζικου ιμπεριαλισμού, άρχισε τουφεκισμούς Αλβανών. Μας υποδουλώνει ακόμα πιο πολύ στην Αγγλέζικη κεφαλαιοκρατία που μας γδέρνει απ' το 1821, που στα 1917 με την πείνα και τις δολοφονίες στην Αθήνα–Πειραιά μας ανάγκασε να πολεμήσουμε για τα συμφέροντά της. Που μας έστειλε στην Ουκρανία ενάντια στην Ρούσικη επανάσταση. Που μας χαντάκωσε στη Μικρασία. Που στα 1931 έπνιξε στο αίμα το ξεσήκωμα των Ελλήνων της Κύπρου. Που κρατεί το μισό κόσμο σκλάβο της. Που αρνιέται σήμερα να καθορίσει τους πολεμικούς της σκοπούς γιατί ετοιμάζει καινούργια συνθήκη Βερσαλλιών που θα χρησιμοποιήσει σαν προγεφύρωμα για την βασική πολιτική στρατηγική επιδίωξή της: Το χτύπημα της ΕΣΣΔ. Ο Μεταξάς και η Μοναρχοφασιστική δικτατορία τον εθνικό – απελευθερωτικό – αντιφασιστικό – αμυντικό αγώνα του Λαού το μετατρέπει σε πόλεμο καταχτητικό – ιμπεριαλιστικό – ολοκληρωτικό.*
- 4. Ο λαός είνε αποφασιστικά ενάντια σ' ένα τέτοιο πόλεμο. Σήμερα θέλει έντιμη ειρήνη – Βαλκανική στέρεη αδερφική συνεργασία. Συμμαχία και ολόπλευρη*

---

270. Μανιφέστο της ΠΚΕ του ΚΚΕ 7/12/1940, όπως παρατίθεται στο ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε', όπ. π., σελ. 16.

σύμπραξη με την ΕΣΣΔ. Εσωτερικό λαϊκό αντιφασιστικό – αντιπλουτοκρατικό καθεστώς. Πραγματική κατοχύρωση της Εθνικής ανεξαρτησίας μας, με την απολύτρωση της Ελλάδας απ' την Εγγλέζικη και κάθε άλλη ξένη ιμπεριαλιστική εξάρτηση.

5. Στο δρόμο αυτό της Ειρήνης – Λευτεριάς, κύριο εμπόδιο στέκεται η μοναρχοφασιστική δικτατορία του Μεταξά. Για να εξασφαλιστεί ο δρόμος αυτός πρέπει να συντριβεί η δικτατορία αυτή. Ο λαός και ο στρατός πρέπει να πάρουν στα χέρια τους τον αγώνα της υπεράσπισης της χώρας απ' την Ιταλοφασιστική εξωτερική επιδρομή και απ' την εσωτερική φασιστική δικτατορία. Αυτός είναι σήμερα ο δρόμος του ΚΚΕ και του λαού της Ελλάδας.²⁷¹

Τα πέντε αυτά σημεία αναλύουν τις θέσεις του Β' γράμματος του Ζαχαριάδη και συνοψίζονται στο σταμάτημα του πολέμου που πλέον χάνοντας τον αμυντικό και εθνικοαπελευθερωτικό του χαρακτήρα έχει γίνει επιθετικός – κατακτητικός, που εξυπηρετεί μόνο τα συμφέροντα του αγγλικού ιμπεριαλισμού και πλέον ο λαός είναι αντίθετος με αυτόν. Πρέπει να ανατραπεί η δικτατορία, να συναφθεί ειρήνη με την εγγύηση της Σοβιετικής Ένωσης, να αναπτυχθεί η συνεργασία με τα βαλκανικά κράτη και να επανέλθουν τα σύνορα εκεί που ήταν την 28^η Οκτωβρίου, χωρίς προσαρτήσεις, οικονομικές πολιτικές και εδαφικές παραχωρήσεις.

Με το Β' Ανοιχτό Γράμμα και το Σχέδιο Απόφασης ο Ζαχαριάδης ανατρέπει εντελώς τη γραμμή του Α' γράμματος. Θέτει ως κύριο εμπόδιο για τον αντιφασιστικό αγώνα του λαού τη «μοναρχοφασιστική δικτατορία του Μεταξά» και για πρώτη φορά ρητά ζητά την ανατροπή της, οπότε και τερματίζεται ουσιαστικά η συνεργασία του με την ΠΔ. Βέβαια η ΠΔ δημοσίευσε μερικές μέρες αργότερα στις 5-12-1940 στον Ριζοσπάστη της το άρθρο του Ζαχαριάδη «*Η θέση μας για τον πόλεμο*», αλλά σε αυτό η γραμμή του Ζαχαριάδη δεν είχε ακόμη πλήρως αντιστραφεί, όπως αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

---

271. Α. Ι. Παυλόπουλος, *όπ. π.*, σελ 141-142.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Η ρήξη Ζαχαριάδη – Προσωρινής Διοίκησης

Η ΠΔ δεν δημοσίευσε το «Σχέδιο απόφασης του ΚΚΕ» στον Ριζοσπάστη της, αντ' αυτού έστειλε στον Ζαχαριάδη μια επιστολή στις 3 Δεκεμβρίου 1940 αναπτύσσοντας τις αντιρρήσεις της για τις θέσεις του Ζαχαριάδη. Ο συντάκτης της επιστολής αυτής ήταν ο Τυρίμος. Η επιστολή (ολόκληρη παρατίθεται στο παράρτημα) ξεκινάει ως εξής:

Αγαπητέ φίλε,

Πήραμε το νέο γράμμα σου και το σχέδιο απόφασης. Έχεις παράπονο γιατί δεν πήρες ότι μας ζήτησες. Κυττάξαμε τα χαρτιά σου, κάναμε νέο κοντρόλ και είδαμε ότι πήρες ότι ζήτησες. Ως τώρα πήρες όλους τους Ρίζους μας τους έντυπους απ' τον Απρίλη και δώθε, πήρες το μανιφέστο μας της 28-10-40 και το «Δελτίο» με την απόφασή μας. Τώρα θα πήρες και ένα «Δελτίο» Νο 1 του Γενάρη 1940 με τις δύο “αποφάσεις” και τις δύο εισηγήσεις στη σύσκεψη των στελεχών. Δε μένουν παρά μόνον οι 3 πολυγραφημένοι “Ρίζοι” μας (Γενάρης–Μάρτης) πούνε πολυσέλιδοι και πως θα καταφέρεις αυτού να τους καταστρέψεις. Πάντως με την άλλη παρτίδα σου στέλνομε και αυτούς τους 3 για να τελειώνει η σειρά. Απ' τους Ρίζους του Μάθεση ως τώρα πήρες 4. Απ' το αρχείο μας λείπουν 2 φύλλα αυτής της χρονιάς, τα υπόλοιπα, αν τα θέλεις, θα τάχεις αμέσως αλλά με επιστροφή γιατί είναι τα μοναδικά μας.

Τύπο του Μάθεση ζητάει σχεδόν κάθε κολ/βα [κολεκτίβα] με την οποία πιάνουμε επαφή για να δει τι γράφει. Ας είναι. Ακόμα μας λες σε κάθε τι που γράφει και έχει ανάγκη απάντησης να απαντούμε να μην μπερδεύουν τα πράγματα: Σου ζητήσαμε εξηγήσεις τι έγινε με τον Κατσάν. (τι παρεξήγηση) και δεν μας ξανάγραψες, ακόμα μας έδωσες κάποιο όνομα (Χον...) σου γράψαμε πως μας είναι άγνωστος και δεν μας απάντησες ξανά για να καθαρίσει το ζήτημα.²⁷²

Από το κείμενο αυτό φαίνεται πως η επικοινωνία Ζαχαριάδη – ΠΔ είναι συνεχής και απρόσκοπτη. Του έχουν στείλει όλους τους έντυπους Ριζοσπάστες της ΠΔ από τον Απρίλιο (φύλλο 4), μέχρι και τον Νοέμβριο (φύλλο 10). Δεν του έχουν στείλει τους πολυγραφημένους τρεις πρώτους, αλλά πήρε το Μανιφέστο της ΠΔ της 28/10/1940 και το πρώτο Δελτίο της 12^{ης} Ιανουαρίου καθώς και τις δύο αποφάσεις της σύσκεψης στελεχών της 9^{ης} Ιανουαρίου. Ακόμη και τους Ριζοσπάστες της ΠΚΕ τα άτομα της ΠΔ τους προμηθεύουν στον Ζαχαριάδη και ζητούν τη γνώμη του για να απαντούν στις δημοσιεύσεις της ΠΚΕ.

Το κρίσιμο θέμα εδώ είναι το εξής. Αν ο Ζαχαριάδης πήρε τον Ριζοσπάστη της ΠΔ της 1^{ης} Οκτωβρίου (φύλλο 9) θα είδε το γράμμα που του αποδίδεται. Αφού στην επόμενη επιστολή του προς την ΠΔ (6-1-1941) και στο τρίτο γράμμα του (15-1-1941) δεν κάνει καμία αναφορά σε αυτό, τότε αποδεικνύεται ότι το γράμμα είναι δικό του. Αν όμως δεν έλαβε το φύλλο αυτό τότε κανένα τέτοιο συμπέρασμα δεν μπορούμε να βγάλουμε. Στη συνέχεια η επιστολή μπαίνει στο κυρίως θέμα που είναι η πολιτική γραμμή που βάζει ο Ζαχαριάδης με το δεύτερο γράμμα του, η οποία ανατρέπει τη γραμμή του πρώτου γράμματος.

Και τώρα πάνω στην νέα πολιτική γραμμή που βάζεις με το νέο σου γράμμα και με το σχέδιο απόφασης. Ως αυτή τη στιγμή δεν κάναμε τίποτα για το λανσάρισμα

272. Α. Ι. Παυλόπουλος, *όπ. π.*, σελ 143.

αυτής της γραμμής γιατί απλούστατα όλα τα μέλη της ΠΔ δεν συμφωνάν με τη στροφή της πολιτικής μας γραμμής. Γι' αυτό εδώ θα προσπαθήσουμε λίγο πολύ να σου πούμε τις απόψεις μας και να μας ξαναγράψεις κάνοντας προσπάθεια να μας διαφωτίσεις. Έχουμε τη γνώμη πως το σύνθημα για σήμερα: Σταμάτημα του πολέμου και ειρήνη είναι σύνθημα “αριστερό” σεχταριστικό και δεν εξυπηρετεί καθόλου τα συμφέροντα του λαού μας και της πατρίδας μας, δεν προωθεί την πορεία της παγκόσμιας Επανάστασης και το δυνάμωμα της Ασφάλειας της ΕΣΣΔ. Νομίζουμε πως συνεχίζοντας τον πόλεμο και πάνω σε ξένο, εχθρικό (Αλβανία) έδαφος δε μεταβάλλεται ο χαρακτήρας του πολέμου, δεν γίνεται επιθετικός κατακτητικός κλπ αλλά εξακολουθεί να παραμένει αμυντικός συνεπώς δίκαιος και αναγκαίος.²⁷³

Στη συνέχεια η επιστολή αναφέρει ότι οι Έλληνες σήμερα παλεύουν με φανατισμό και λύσσα και είναι υπέρ του πολέμου. Είναι κάτι που τους ξαφνιάζει όλους, αλλά είναι η πραγματικότητα. Τέτοιος ενθουσιασμός δεν υπήρξε ούτε το 1912-13, ούτε ποτέ άλλοτε. Ο λαός έχει αγκαλιάσει αυτόν τον πόλεμο γιατί είναι αντιφασιστικός.

Ο πόλεμος αυτός δεν είναι απλώς Ελληνοϊταλικός πόλεμος. Ο πόλεμος αυτός πήρε βαθύτατο ιδεολογικό περιεχόμενο είναι ένας πόλεμος αντιφασιστικός. Ο λαός μας έχει βαρύτατη επίγνωση πως παλεύοντας δεν υπερασπίζει τα σύνορά του απλώς, αλλά τσακίζει το φασισμό σαν διεθνές πολιτικό και ιδεολογικό σύστημα, βοηθάει τη λευτεριά του Ιταλικού λαού, υπερασπίζει τη λευτεριά των Βαλκανικών λαών και ακόμα δίνει μια μεγάλη μάχη για τη χρεωκοπία του φασισμού σαν δόγματος σ' όλο τον κόσμο. Τέτοιο περιεχόμενο έδωσε ο λαός μας στον Αγώνα του. Ένα σύνθημα για ειρήνη και για ένα καθεστώς παρόμοιο με το πριν της 28-10 θα μας γελοιοποιούσε μπροστά στο λαό και θα χρεωκοπούσαμε ανεπανόρθωτα. Γιατί πρέπει να είμαστε βέβαιοι πως ένα τέτοιο σύνθημα σήμερα δεν θα το αγκάλιαζαν πάνω από 100 άνθρωποι και αυτοί δεν θα ήτανε απ' τους οπαδούς μας, θα ήτανε οι φανατικοί φίλοι του άξονα.²⁷⁴

Και συνεχίζει:

Η Αλβανία πρέπει να γίνει ελεύθερη, οι Ιταλοί να πέσουν στη θάλασσα. Στα Βαλκάνια να μην υπάρχουν ορμητήρια ιμπεριαλιστικών εξορμήσεων στα χέρια του φασισμού. Ώστε παλεύοντας στην Αλβανία και με σύνθημα οι Ιταλοί στη θάλασσα, κάμουμε πόλεμο αμυντικό και ζητάμε να συντρίψουμε το φασιστικό ιμπεριαλιστικό προγεφύρωμα πάνω στη Βαλκανική που αν παραμείνει θα είναι διαρκής απειλή για την πατρίδα μας και τους Βαλκανικούς λαούς. Τον αμυντικό λοιπόν χαρακτήρα του πολέμου δε τον καθορίζει το έδαφος πάνω στο οποίο πολεμάνε οι λαοί, αλλά οι σκοποί που επιδιώκουν.

... Οι Ιταλοί λοιπόν πρέπει να φύγουν απ' την Αλβανία, αυτό είναι το συμφέρον της Ελλάδας και του λαού, το συμφέρον των Βαλκανίων, αυτό υποβοηθεί το τσάκισμα του φασισμού και της Ιταλίας, δίνει φτερά στον Ιταλικό λαό για λαϊκά κινήματα, φθείρει τις δυνάμεις του άξονα και βοηθά την άμυνα και την επίθεση της ΕΣΣΔ. Αν έτσι αντικρύσουμε τα γεγονότα θα δούμε πως ένα τέτοιο σύνθημα δεν είναι επαναστατικό – ρεαλιστικό.²⁷⁵

273. Α. Ι. Παυλόπουλος, *όπ. π.*, σελ 143-144.

274. Στο ίδιο, σελ 144.

275. Στο ίδιο, σελ.146.

Στη συνέχεια αναφέρεται στον Στάλιν και στην διαφωνία του με το ΚΚ Γαλλίας για την ψήφιση των πολεμικών πιστώσεων στη Γαλλική Βουλή για να τονίσει ότι την ζωντανή πολιτική την καθορίζουν τα γεγονότα και όχι «τα τσιτάτα και τα Άπαντα του Λένιν».

Κλείνοντας την επιστολή λένε στον Ζαχαριάδη πως από την τριετή και πλέον απομόνωση έχει χάσει την αίσθηση της πραγματικότητας και τον παλμό των γεγονότων και του συνιστούν να ξαναδουλέψει το όλο θέμα στο μυαλό του:

Τελειώσαμε σ. Νίκο χωρίς να παραγνωρίζουμε το οξύτατο και κριτικό μυαλό σου, νομίζουμε πως όντας σε απομόνωση τώρα και 3 χρόνια μπορεί να χάσεις την αίσθηση της ζωής και τον παλμό των γεγονότων. Ξαναδούλεψε το πρόβλημα αυτό μέσα στο μυαλό σου και δεν πρέπει να ξεχνάς πως η Ιταλία στα Βαλκάνια είναι πρώτ' απ' όλα απειλή κατά της Σ.Ρ. [Σοβιετικής Ρωσίας] και ύστερα απειλή των Βαλκανικών Κρατών.²⁷⁶

Αυτή ήταν και η τελευταία επιστολή της ΠΔ προς τον Ζαχαριάδη. Η συνεργασία τους που ξεκίνησε τον Απρίλιο του ίδιου έτους με την έκκληση που είχε δώσει ο Ζαχαριάδης στον Μιχελίδη και δημοσιεύτηκε στον Ριζοσπάστη της ΠΔ στις 15-5-1940 (φύλλο 5) λάμβανε τέλος. Ο Ζαχαριάδης, άθελά του, είχε παίξει τον ρόλο που ήθελε ο Μανιαδάκης και η Ασφάλεια στη συγκρότηση και δράση της ΠΔ και πλέον δεν εξυπηρετούσε κάτι στα σχέδια τους.

Ο Ζαχαριάδης μόλις έλαβε την επιστολή αυτή συνειδητοποίησε ότι η ΠΔ έπαιζε το δικό της παιχνίδι, δεν ακολουθούσε τις οδηγίες του και ότι τόσο καιρό τον χρησιμοποιούσε. Προφανώς κάτι ύποπτο υπήρχε πίσω από αυτή. Για αυτό απάντησε στην ΠΔ στις 6 Ιανουαρίου με επιστολή που της έστειλε σε πολύ επιθετικό τόνο λέγοντας πως οι δικές του θέσεις για τον πόλεμο είναι οι σωστές ενώ αυτές της ΠΔ είναι θέσεις σοσιαλπατριωτικές, είναι οι θέσεις του Μεταξά και της κυβέρνησης και θέσεις της υπερσυντηρητικής εφημερίδας Εστίας, αφήνοντας αιχμές ότι η ΠΔ είναι όργανο του Μανιαδάκη. Η επιστολή (ολόκληρη παρατίθεται στο παράρτημα) ξεκινάει πολύ επιθετικά:

Θα τα πω έξω απ' τα δόντια. Δεν είμαστε παιδιά για να λέμε και να ζελέμε. Όσα είπα είναι καλώς ειπωμένα. Μάλιστα η “επιχειρηματολογία” σας με κατέπεισε ολοκληρωτικά ότι έχω 100% δίκιο! Χτυπάτε το μηχανισμό και λέτε ότι στην τωρινή κατάσταση της Ελλάδας ανακαλύψατε το “νέο”. Μα στην πραγματικότητα το “νέο” αυτό είναι ο πολύ παλιός σοσιαλπατριωτισμός του 1914 και 1939! Κατακεραυνώνετε το μηχανισμό. Και όμως λέτε ότι η περίπτωση Ελλάδας-Αλβανίας είναι ίδια με την περίπτωση ΕΣΣΔ-Φινλανδίας! Συγκρίνετε τη δήλωση του Στάλιν (διαστρεβλώνοντάς την) για τους γαλλ. εξοπλ. στην εποχή του γαλλοσοβιετικού με την Ελλάδα της μοναρχοφασιστικής δικτατορίας. Γιατί να μην συγκρίνετε τον Ντελαντιέ του 1939-40 με τη σημερινή Ελλάδα;²⁷⁷

Επιτίθεται με λάβρο τρόπο στον συντάκτη της επιστολής: «Κάποιος από σας κάνει το “θεωρητικό”. Μα του πήρε ο διάολος τον πατέρα. Λιγότερη φλυαρία – Λιγότεροι ιστορικοί παραλληλισμοί (όπως λ.χ της Φινλαδίας!!!) γιατί είναι κακοτοπιές!»²⁷⁸

Ζητά να δημοσιεύσουν το δεύτερο γράμμα του, το σχέδιο απόφασης και την επιστολή αυτή, συνοδεύοντάς τα με όλες στις αντιρρήσεις και ενστάσεις που έχουν.

276. Α. Ι. Παυλόπουλος, *οπ. π.*, σελ 147.

277. Στο ίδιο, σελ 152-153.

278. Στο ίδιο, σελ 155.

*Έχετε υποχρέωση τιμής να κάνετε αμέσως τις δημοσιεύσεις που ζητώ πιο πάνω. Αλλιώς θα πεισθώ τελειωτικά ότι πίσω απτή Π.Δ. κρύβεται ύποπτη βρωμοδουλειά του Μανιαδάκη και της Ασφάλειας.*²⁷⁹

Για τα έντυπα που του έχουν στείλει (Ρίζοσπάστες, Δελτία κλπ) ο Ζαχαριάδης τους γράφει ότι έχει πάρει λίγα.

*Εσείς μπορεί να στέλνετε πολλά μα εγώ παίρνω πολύ λίγα. Απόδειξη: Απτόν πόλεμο και δω πήρα μόνο τον 1^ο πολεμικό “Ρίζο” και το “Δελτίο” με την απόφασή σας. Τίποτε άλλο. Πριν 1 μήνα λέγατε: Σε 4 μέρες θα πάρεις την 1^η πολεμική προκήρυξη μας και το “Ρ” του Δεκέμβρη. Ακόμα να τα πάρω! Θέλω όλα τα υλικά σας (έντυπα) απτόν πόλεμο και δω όσα δεν πήρα.*²⁸⁰

Για τον Μιχαηλίδη και τις συνδέσεις που ζήτησαν από τον ίδιο γράφει :

*Απ’ τον Κατσ. [Μιχαηλίδη] εγώ είχα ζητήσει εξηγήσεις. Αυτός δεν μου έδωσε. Μετά ζητήσατε σεις από μένα. Μπορείτε να τις πάρετε απτόν ιδιον. Όταν μου είπατε ότι το Χόντζα δεν τον ξέρετε, σας απήντησα ότι δεν πρόκειται για Χόντζα μα για ΧΟΝΖΑ και σας ξαναρωτούσα αν τον ξέρετε. Δεν απαντήσατε. (Μου ζητήσατε διευκολύνσεις για σύνδεσή σας με πρόσωπα για λεφτά κτλ. Σας απάντησα ΟΧΙ. Μόνο πολιτικές γνώμες δίνω).*²⁸¹

Ο Ζαχαριάδης έχει αντιληφθεί τον ρόλο του Μιχαηλίδη και αναφέρει ότι η συνεργασία του με την ΠΔ είναι μόνο σε πολιτικό επίπεδο. Φαίνεται ότι αντιμετώπιζε την ΠΔ με κάποια επιφυλακτικότητα, αν και η συνεργασία μαζί της είναι αδιαμφισβήτητη. Δεν τους έχει δώσει συνδέσεις με πρόσωπα που θα μπορούσε να τα χρησιμοποιήσει η ΠΔ προς όφελός της. Κλείνει την επιστολή του ως εξής:

Οι γνώμες μου για τον πόλεμο να μπουν στο αχτίφ Κ. και Κ.Ν. Πάντως η συνέχιση της συζήτησης μεταξύ μας δεν έχει νόημα. ΕΡΓΑ χρειάζονται. Να γράφετε πιο ζωνρά και αραιά να τα βγάζω εύκολα και γρήγορα. (Αν η προσπάθεια της ΠΔ είναι παστρικά δουλειά μη ξεχνάτε ότι δεν έχετε δικαίωμα να ατιμάσετε το ΚΚΕ). (Αν δεν κάνετε τις δημοσιεύσεις, θα προσπαθήσω να χρησιμοποιήσω ένα μέσο που ίσως προσωπικά μου κοστίζει ακριβά, μα το ΚΚΕ θα το ωφελήσει.) Αν αποφασίσετε τη δημοσίευση μην αργείτε ούτε δευτερόλεπτο. Τα γραφτά μου να τα φυλάχτε. (Ο σύνδεσμός μας κάνει ανοησίες). 6.1.41²⁸²

Τίποτε από αυτά που ζήτησε ο Ζαχαριάδης δεν έγινε και στα τέλη Φεβρουαρίου ο Μανιαδάκης τον μετέφερε στα κρατητήρια του Κέντρου Αλλοδαπών στα υπόγεια της ΑΣΟΕΕ, σε καθεστώς απόλυτης απομόνωσης και υπό τη συνεχή επιτήρηση του Σπύρου Παξινού, ο οποίος ήταν διοικητής του Κέντρου Αλλοδαπών.

Ο Ζαχαριάδης δεν μπόρεσε έκτοτε να κάνει καμία παρέμβαση και παραδόθηκε στους Γερμανούς τον Μάιο, όπου και μεταφέρθηκε αρχικά στις φυλακές Λέξελ στην Αυστρία και στη συνέχεια στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Νταχάου.

Πριν μεταφερθεί από την Γενική Ασφάλεια έγραψε το τρίτο του γράμμα, αλλά και αυτό δεν είδε το φως της δημοσιότητας όπως θα εξηγήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

279. Στο ίδιο, σελ. 155.

280. Στο ίδιο, σελ. 155.

281. Στο ίδιο, σελ. 155-156.

282. Στο ίδιο, σελ. 156.

ΜΕΡΟΣ Γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Το Γ' Ανοιχτό Γράμμα του Ζαχαριάδη

Από τα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών ο Ζαχαριάδης παρέδωσε στον φοιτητή Ι. Λιανόπουλο το Γ' ανοιχτό γράμμα του με ημερομηνία 15 Γενάρη 1941, για να το παραδώσει στη φοιτητική οργάνωση του ΚΚΕ και στην ΟΚΝΕ.

Ο Λιανόπουλος δεν υλοποίησε την εντολή του Ζαχαριάδη και το γράμμα δεν δημοσιεύτηκε. Γύρω στον Μάιο έφτασε στα χέρια του Καλοδίκη, ο οποίος το κυκλοφόρησε σε φωτοτυπίες και στη συνέχεια το παρέδωσε στη Νέα Κεντρική Επιτροπή που ιδρύθηκε στις αρχές Ιουλίου 1941. Ο Ριζοσπάστης της ΠΚΕ της 17^{ης} Ιουνίου 1941 κατήγγειλε αδικώς το γράμμα ως πλαστό και τον Καλοδίκη ως χαφιέ της Ασφάλειας. Η καταγγελία αναφέρει:

Το τελευταίο αυτό είναι κατασκευάσμα ενός καινούργιου παρακλαδιού της "ΠΔ" με αρχηγούς τους Καλοδίκη και Ζέγκο που πήραν και αυτοί τη μέθοδο της πλαστογραφίας από τα Μ.Μ.Μ [=ΠΔ]. Με την καινούργια πλαστογραφία πάνε να ξεγελάσουν τους ερχόμενους εξορίστους που άφησαν οι Γερμανοί από διάφορα νησιά και για να τους τραβήξουν στα δίκτυα του. Για τον Καλοδίκη θα ασχοληθούμε σε άλλο μας φύλλο γιατί σ' αυτό δεν μας επιτρέπει ο χώρος.²⁸³

Το Γ' γράμμα του Ζαχαριάδη ήταν το ακόλουθο:

Για την Κομμουνιστική Φοιτητική Οργάνωση (ΚΚΕ και ΟΚΝΕ)

Αγαπητοί σύντροφοι,

Έχω για σας μια παράκληση: Να τυπώστε, μοιράστε, τοιχοκολλήστε στην Αθήνα – Πειραιά – Θεσσαλονίκη, αν είναι μπορετό σ' όλη τη χώρα και στο μέτωπο, το παρακάτω γράμμα μου. Κρατάτε ψηλά τη σημαία του ΚΚΕ και συνεχίστε με πιο μεγάλη ορμή την πολιτική και οργανωτική σας δουλιά.

Ζήτω το ΚΚΕ και η Κομμουνιστική Διεθνής.

Αθήνα, 15 Γενάρη 1941

Ν. Ζαχαριάδης

ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΚΕ (ΕΤΚΔ) ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΚΝΕ (ΕΤΚΑΝ)

Το γράμμα αυτό το γράφω, γιατί παρουσιάστηκε μια βασική ριζική διαφωνία μου με την Προσωρινή Διοίκηση που παρουσιάζεται σαν εκπρόσωπος του ΚΚΕ από το Σεπτέμβρη του 1940. Είχα δεχτεί την πολιτική μόνο συνεργασία με την "Προσωρινή Διοίκηση" (παρά τους σοβαρούς δισταγμούς μου), γιατί είχα εμπιστευτεί σ' ένα παλιό σύντροφο να καθαρίσει το ΚΚΕ από τη χαφιέδικη σφηκοφωλιά του Μάθηση – Παπαγιάννη.

Από την πρώτη στιγμή είχα παρατηρήσει σοβαρά λάθη στην πολιτική γραμμή της "Προσωρινής Διοίκησης", που αυτή παρά τις υποδείξεις μου αρνήθηκε να τα διορθώσει, όπως δε δέχτηκε και άλλες υποδείξεις μου. Η βασική όμως διαφωνία μας, που θ' αναφέρω πιο κάτω, με αναγκάζει να μιλήσω ανοιχτά. Το γράμμα μου που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες στις 2 του Νοέμβρη 1940 αποβλέπει στα

283. Ριζοσπάστης ΠΚΕ, αρ. φ. 71, 17 Ιουνίου 1941, σελ. 1.

παρακάτω: 1) Να δώσει έγκυρη ενιαία κατεύθυνση στους κομμουνιστές όλης της χώρας. 2) Να κινητοποιήσει το λαό στην αντιφασιστική εξόρμηση για την εθνική ανεξαρτησία και λευτεριά. 3) Να αποκαταστήσει στο εσωτερικό τις λαϊκές ελευθερίες, μια λαϊκή αντιπλουτοκρατική πολιτική. 4) Να κάμει τον πόλεμο εθνικό αντιφασιστικό, αντιιμπεριαλιστικό με βασικό και μοναδικό σκοπό την εξασφάλιση της εθνικής μας ανεξαρτησίας, της ειρήνης και ουδετερότητάς μας, έξω από το γενικό ιμπεριαλιστικό πόλεμο. Αυτό θα μπορούσαμε να το επιτύχουμε μόνο μ' έναν ολόπλευρο προσανατολισμό στην ΕΣΣΔ και με μια πραγματική βαλκανική συνεργασία. Ο Μεταξάς από την πρώτη στιγμή έκαμε το αντίθετο, έκαμε πόλεμο φασιστικό, κατακτητικό πόλεμο. Ενώ, αφού διώξαμε τους Ιταλούς από την Ελλάδα βασική προσπάθειά μας έπρεπε να είναι να κάνουμε μια ξεχωριστή έντιμη και δίχως παραχωρήσεις ελληνοϊταλική ειρήνη, πράγμα που μπορούσε να γίνει με τη μεσολάβηση της ΕΣΣΔ, η μοναρχοφασιστική δικτατορία συνέχισε τον πόλεμο για λογαριασμό όχι του λαού της Ελλάδας μα της πλουτοκρατίας και του αγγλικού ιμπεριαλισμού. Μετά το διώξιμο δε των Ιταλών από την Ελλάδα, το αίμα των φαντάρων μας χύνεται άδικα, σήμερα δε ο εγγλέζικος ιμπεριαλισμός εισπράττει σε αίμα των παιδιών της Ελλάδας, τους τόκους των κεφαλαίων που διέθεσε στα 1935-'36 για την παλινόρθωση του Γεωργίου και την εγκαθίδρυση της μοναρχοφασιστικής δικτατορίας του Μεταξά. Αφού δε ο Μεταξάς αρνιέται να αποκαταστήσει τις ελευθερίες του λαού, να εξασφαλίσει την ειρήνη της Ελλάδας και κάνει πόλεμο κατακτητικό ιμπεριαλιστικό, που όλα του τα βάρη τα πληρώνει ο λαός, παραμένει (ο Μεταξάς) κύριος εχθρός του λαού και της χώρας. Η ανατροπή του είναι το πιο άμεσο και ζωτικό συμφέρο του λαού μας. Λαός και στρατός πρέπει να πάρουνε στα χέρια τους τη διαχείριση της χώρας και του πολέμου με σκοπό ειρήνη, εθνική ανεξαρτησία, εσωτερικό αντιφασιστικό, αντιπλουτοκρατικό λαϊκό καθεστώς, ολόπλευρη προσέγγιση προς την ΕΣΣΔ και βαλκανική συνεργασία – με βάση την ειρηνική λύση των εσωβαλκανικών διαφορών. Όλες τις απόψεις μου αυτές τις ανέπτυξα σ' ένα ανοιχτό γράμμα κι ένα σχέδιο απόφασης που στις 22-11-1940 έστειλα στην Προσωρινή Διοίκηση. Αυτή αρνήθηκε να τα δεχτεί και να τα δημοσιεύσει, αναπτύσσοντας μια καθαρή σοσιαλπατριωτική επιχειρηματολογία που έχει αυτή τη βάση: Ο πόλεμος της Ελλάδας εναντίον της Ιταλίας στην Αλβανία είναι παρόμοιος με τον πόλεμο της ΕΣΣΔ – Φινλανδίας και ότι ο Μεταξάς είναι ο πρωτεργάτης στον παγκόσμιο αντιφασιστικό αγώνα. Η Προσωρινή Διοίκηση θέλει να υποδουλώσει ολοκληρωτικά το ΚΚΕ στη μοναρχοφασιστική δικτατορία αντί να οργανώσει την ανατροπή της. Έτσι η Προσωρινή Διοίκηση και το ανοικτό γράμμα μου της 2-11-1940 (που ακέραια την ευθύνη του την έχω εγώ μπροστά στο ΚΚΕ και στην ΚΔ) το καταντά ένα καθαρό σοσιαλπατριωτικό ντοκουμέντο και πάει να λερώσει την τιμή του ΚΚΕ. Αυτή είναι η διαφωνία μου και η στάση της Προσωρινής Διοίκησης. Έτσι πίσω από τη στάση αυτή καθαρίζει ολότελα και τούτο: Ότι η Προσωρινή Διοίκηση είναι δημιούργημα και όργανο του Μανιαδάκη και ότι ο Γιάννης Μιχαηλίδης, Ψηλός, Κατσανέβης, Κάμος, πρόδωσε την εντολή που είχε να καθαρίσει το ΚΚΕ από τη σπείρα του Μάθηση, πουλήθηκε στη μοναρχοφασιστική δικτατορία. Ύστερα από όλα αυτά η στάση όλων των μελών, στελεχών και οργανώσεων του ΚΚΕ και της ΟΚΝΕ μέσα στη χώρα και το μέτωπο πρέπει να είναι αυτή: Ο λαός της Ελλάδας υπερασπίζει στον πόλεμο αυτό μόνο την εθνική του ανεξαρτησία. Είναι ξένος, ενάντια στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο Αγγλίας – Γερμανίας και Σία. Θέλει χωριστή, έντιμη, άμεση ειρήνη με τη μεσολάβηση της ΕΣΣΔ. Αναγνωρίζει την αρχή της αυτοδιάθεσης μέχρις αποχωρισμού για όλους, θέλει την ελευθερία

του, τη δουλιά του, την επικράτηση της θέλησής του που του πνίγει ο Μεταξάς. Εξωτερική συμμαχία με την ΕΣΣΔ και αληθινή βαλκανική συνεννόηση. Οι λαοί και φαντάροι της Ελλάδας και Ιταλίας δεν είναι εχθροί μα αδέρφια και η συναδέλφωσή τους στο μέτωπο θα σταματήσει τον πόλεμο που κάνουν οι εκμεταλλευτές κεφαλαιοκράτες του. Για να γίνουν όλα αυτά, λαός και στρατός πρέπει να ανατρέψουν τη μοναρχοφασιστική δικτατορία του Μεταξά που είναι ο κύριος και βασικός εχθρός τους και να εγκαθιδρύσουν τη λαϊκή αντιφασιστική κυβέρνηση. Για να μπορεί ένας λαός να κρατεί την εθνική λευτεριά, πρέπει να είναι και εσωτερικά λεύτερος. Λαός εσωτερικά σκλάβος δε θα 'ναι άξιος να κρατήσει και την εθνική του ανεξαρτησία και κάθε νίκη του εσωτερικού του τυράννου θα δυναμώνει τη σκλαβιά του.

Αυτός είναι σήμερα ο δρόμος του ΚΚΕ. Κάθε μέλος – στέλεχος Οργάνωσης αυτή τη γραμμή πρέπει να μπάσει στις μάζες και οργανώνοντάς τες γύρω απ' αυτή να την επιβάλει νικηφόρα. Ακόμα μην ξεχνάτε ούτε στιγμή τους φυλακισμένους και εξόριστους μας. Στην Κέρκυρα κάθε στιγμή η ζωή των καλύτερων παιδιών μας, Νεφελούδη, Σιάντου, Παρτσαλίδη και τόσων άλλων, είναι σε άμεσο κίνδυνο από το μαχαίρι του Μεταξά και τις μπότες του Μουσολίνι. Εγώ είμαι γερός και καλά. Όλη μου η σκέψη και η καρδιά μου είναι στο Κόμμα, όπως και η ζωή μου είναι δοσμένη σ' αυτό.

Ζήτω το ΚΚΕ!

Ζήτω η ΚΔ!

Αθήνα, κρατητήρια Γενικής Ασφάλειας
15-1-1941

Γεια χαρά
Ν. Ζαχαριάδης²⁸⁴

Το Γ' γράμμα δημοσιεύτηκε στην ΚΟΜΕΠ στην Κατοχή τον Ιούνιο του 1942, (τεύχος 2) και θεωρήθηκε το δεύτερο γράμμα του Ζαχαριάδη, αφού το πραγματικό δεύτερο δεν είχε δημοσιευτεί και αγνοούσαν την ύπαρξή του. Το Γ' γράμμα είχε δημοσιευτεί στην ΚΟΜΕΠ με ένα προλογικό σημείωμα, πιθανόν γραμμένο από τον Σιάντο και χωρίς το αρχικό κομμάτι «Για την κομμουνιστική φοιτητική οργάνωση (ΚΚΕ και ΟΚΝΕ κλπ μέχρι Αθήνα, 15 Γενάρη 1941, Ν. Ζαχαριάδης».

Τα κύρια σημεία του προλογικού σημειώματος είναι τα εξής: α) Ο Ζαχαριάδης καθόρισε μόνος του την πολιτική του ΚΚΕ στον ιταλοελληνικό πόλεμο με το Α' ανοιχτό γράμμα που καλούσε τον ελληνικό λαό να πολεμήσει τον ξένο επιδρομέα και έθετε σαν προϋπόθεση για τη νίκη την αποκατάσταση των λαϊκών ελευθεριών στο εσωτερικό και τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας προς τη Σοβιετική Ένωση και τα ουδέτερα τότε βαλκανικά κράτη. β) Ο ελληνικός λαός και στρατός έκαναν το καθήκον τους και έδιωξαν έξω από τα σύνορα της χώρας τους Ιταλούς, αλλά παρότι ο πόλεμος συνεχιζόταν στην Αλβανία ο Μεταξάς ούτε αποκατάστησε τις λαϊκές ελευθερίες, ούτε προσανατολίστηκε για την υπογραφή μιας έντιμης ειρήνης προς τη Σοβιετική Ένωση. γ) Τότε δεν είχε επιτεθεί ακόμη η Γερμανία στην ΕΣΣΔ και ο πόλεμος δεν είχε πάρει τον σημερινό του αντιφασιστικό χαρακτήρα και ότι τότε ακόμη η Αγγλία δεν ήταν σύμμαχος της ΕΣΣΔ. δ) Την εποχή εκείνη η Ασφάλεια με τη βοήθεια των προβοκατόρων Μάθεση-Παπαγιάννη είχε συλλάβει όλα τα καθοδηγητικά στελέχη του ΚΚΕ και είχε εγκαταστήσει δύο καθοδηγήσεις μία με τους Παπαγιάννη-Κτιστάκη που αυτοτιτλοφορούνταν ΠΚΕ και μία του Μιχαηλίδη-Κουτσογιάννη-Μιχελίδη που αυτοτιτλοφορούνταν ΠΔ. Κλείνει το προλογικό σημείωμα ως εξής:

284. ΚΚΕ, Τα επίσημα κείμενα, τόμος Ε', όπ. π., σελ. 274-276.

*Τώρα ο καθένας μπορεί να καταλάβει την αξία που θα είχε για τη χώρα μας και το λαό μας μια υπογραφή ειρήνης που υποστήριζε ο σ. Ζαχαριάδης, τότε που ο ελληνικός στρατός ήταν ακόμα στην Αλβανία και η κλίκα Τσολάκογλου δεν είχε κάνει την προδοσία, όσο και το ρόλο που έπαιζαν οι προβοκάτορες που είχαν μπει στην κεντρική καθοδήγηση του Κομμ. Κόμματος απ' τον ίδιο τον Μανιαδάκη. Όσο για τον Νεφελούδη ο σ. Ζαχαριάδης δεν ήξερε ότι αυτός απ' τις αρχές του 1940 είχε αρχίσει διαπραγματεύσεις συνθηκολόγησης με τον Μανιαδάκη.*²⁸⁵

Μετά την απελευθέρωση το Γ' γράμμα δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Μάχη* στις 28 Οκτωβρίου 1945 και στα σχόλια που το συνόδευαν γράφτηκε ότι το γράμμα δεν δόθηκε στην κομμουνιστική νεολαία γιατί ο Λιανόπουλος, όπως τα πράγματα έδειξαν αργότερα, ήταν χαφιές. Στις 29 Οκτωβρίου ο Λιανόπουλος έστειλε στην εφημερίδα *Μάχη* μία επιστολή διαμαρτυρίας όπου ζητούσε να διαψευστεί η κατηγορία αυτή, ή να δημοσιεύσουν τα τεκμήρια που αποδεικνύουν τον χαφιεδισμό του.

Στην επιστολή του Λιανόπουλου που την έστειλε και στον Ριζοσπάστη απάντησε ο Ζαχαριάδης με επιστολή του που δημοσιεύτηκε στις 3 Νοεμβρίου 1945 στον Ριζοσπάστη. Η επιστολή ανέφερε ότι ο Λιανόπουλος, γιος διευθυντή στο υπουργείο Εσωτερικών επί Μεταξά, παρέδωσε το γράμμα του όχι στην κομμουνιστική νεολαία όπως όφειλε, αλλά στους Παξινό-Χαραλαμπίδη που σαν όργανό τους ενεργούσε. Απολύθηκε από τα κρατητήρια ύστερα από δήλωσή του και παρέμβαση του Μανιαδάκη και παρέδωσε το γράμμα του στην ΚΕ πολύ αργότερα, όταν πια είχε χάσει την επικαιρότητά του και ο ίδιος ο Ζαχαριάδης βρισκόταν στη Γερμανία.²⁸⁶

Ο Ζαχαριάδης τον Φεβρουάριο του 1941 έγραψε στη σύζυγό του Μάνια και στον γιο του Κύρο στη Μόσχα νέα επιστολή όπου τους πληροφορούσε για την κατάσταση της υγείας του και τη θεραπεία των δοντιών του. Ζήτησε επίσης να του στείλουν ζεστά ρούχα (μια ζεστή φόρμα του σκι, δύο ζευγάρια μάλλινες αθλητικές κάλτσες, ένα ζευγάρι ζεστά γάντια), τρόφιμα και χρήματα. Η επιστολή δεν φέρει ημερομηνία και δίνει ως διεύθυνσή του «Κελιά Γενικής Ασφαλείας, Στουρνάρη και Πατησίων γωνία, Αθήναι». Το γράμμα από τη σφραγίδα του ταχυδρομείου φαίνεται ότι παραδόθηκε στην Αθήνα στις 26-2-1941. Στη Θεσσαλονίκη έφτασε στις 7-3-41 και στη Μόσχα στις 15-4-41. Το γράμμα λογοκρίθηκε στην Αθήνα και όταν έφτασε στη Μόσχα στην ΚΔ το μετέφρασε ο Δ. Σακαρέλος (ψευδώνυμο Ζωγράφος).²⁸⁷

Ο Σακαρέλος κάνει τα παρακάτω δύο σχόλια για το γράμμα του Ζαχαριάδη:

- 1) Ο Ζαχαριάδης λέγοντας ότι έφτιαξε τα δόντια του επιβεβαιώνει ότι έλαβε τα χρήματα που του είχαν σταλεί από το Παρίσι (στέκι του Παρισιού) πριν δύο χρόνια για τη θεραπεία των δοντιών του.
- 2) Το γεγονός ότι στις 26-2-41, δηλαδή ενάμιση μήνα πριν το καλοκαίρι, ζητά ζεστά ρούχα και γάντια μας οδηγεί στο σκέψη ότι σκοπεύει να πετύχει τη μεταφορά του στο μέτωπο και στη συνέχεια να διαφύγει. Αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη στο γράμμα και κατά την αποστολή του δέματος.

Καμία απάντηση δεν έλαβε ο Ζαχαριάδης, εξάλλου ένα μήνα μετά την άφιξη του γράμματός του στη Μόσχα παραδόθηκε στους Γερμανούς με προορισμό το Νταχάου. Εν τω μεταξύ στα τέλη Φεβρουαρίου μεταφέρθηκε στα κρατητήρια του Κέντρου Αλλοδαπών στα υπόγεια της ΑΣΟΕΕ σε απόλυτη απομόνωση και υπό τη συνεχή επίβλεψη του Παξινού.

285. *Το ΚΚΕ στον ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41, όπ. π., σελ. 200-201.*

286. *Εφημερίδα Ριζοσπάστης, 3 Νοεμβρίου 1945, σελ. 1.*

287. 1931-1944 Φάκελος Ελλάς, *Τα αρχεία των μυστικών Σοβιετικών Υπηρεσιών*, (Κατ. 74, φάκελος 173), όπ. π., σελ. 72-73.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι Ριζοσπάστες της ΠΔ το 1941

Το 1941 η ΠΔ εξέδωσε πέντε φύλλα τετρασέλιδου Ριζοσπάστη με αριθμούς : 12 (8/1/41), 13 (Φεβρουάριος), 14 (8/3/41), 15 και 16 (Αύγουστος).

Από αυτά σώζονται σε διάφορα αρχεία (ΚΚΕ, ΑΣΚΙ, ΕΛΙΑ) τα φύλλα με αριθμούς 12, 14 και 16. Το 15^ο φύλλο πιθανώς να εκδόθηκε τον Απρίλιο λίγο πριν την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς. Το τελευταίο φύλλο το 16^ο κυκλοφόρησε μετά από 4 μήνες, τον Αύγουστο, κι ενώ η Κατοχή διένυε ήδη τον πέμπτο μήνα της. Τα λογότυπα είναι τα ίδια με τα προηγούμενα φύλλα από το 9^ο και μετά.

1) Φύλλο 12 (8-1-1941)

Όταν κυκλοφόρησε ο φύλλο αυτό τερματιζόταν η συνεργασία της ΠΔ με τον Ζαχαριάδη και την Ακροναυπλία. Ο Ζαχαριάδης στις 6 Ιανουαρίου είχε στείλει την τελευταία του επιστολή στην ΠΔ, η οποία δεν απαντήθηκε. Όταν κυκλοφόρησε τον Φεβρουάριο το επόμενο φύλλο του Ριζοσπάστη της ΠΔ βρισκόταν ακόμη στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών και προς το τέλος του μήνα μεταφέρθηκε στην απομόνωση του Κέντρου Αλλοδαπών στην ΑΣΟΕΕ, η δε Ακροναυπλία, όπως αναφέρει ο Ιωαννίδης στις *Αναμνήσεις* του, είχε καταλάβει το ρόλο της ΠΔ και είχε διακόψει κάθε επαφή μαζί της.

Πάνω από τα λογότυπα της εφημερίδας (Ριζοσπάστης κλπ) υπάρχει το εξής σύνθημα:

«Κάτω τα χέρια απ' το Ζαχαριάδη! – Εμπρός να σώσουμε τον μαρτυρικό αρχηγό του Κόμματός μας! – Ο σ. Ν. Ζαχαριάδης σε πλήρη και βασανιστική απομόνωση στα μπουντρούμια της Γεν. Ασφάλειας! – Ζητήστε με τηλεγραφήματα και και ψηφίσματα απ' τη κυβέρνηση να λυτρώσει τον πρώτο αντιφασίστα της Ελλάδας! – Αξιώστε τη Γενική Αμνηστία για τους φυλακισμένους αγωνιστές μας!»

Στη συνέχεια δημοσιεύονται στην πρώτη σελίδα τα δύο υπομνήματα των κρατουμένων της Ακροναυπλίας που έχουμε ήδη δει με τίτλο:

*«ΟΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΝΑΥΠΛΙΑΣ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ».*
Και υπότιτλο : *«ΤΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ».*

Το πρώτο υπόμνημα με ημερομηνία 29 Οκτωβρίου 1940 απευθυνόταν στον Μεταξά και οι κρατούμενοι κομμουνιστές της Ακροναυπλίας δήλωναν ότι ξεχνώντας το παρελθόν παίρνουν θέση στην πρώτη γραμμή του πυρός κάτω από τις διαταγές του Μεταξά. Το δεύτερο υπόμνημα ήταν ένα ανοιχτό γράμμα με ημερομηνία 6 Νοεμβρίου 1940 που απευθυνόταν στον υφυπουργό Δημοσίας Ασφαλείας (Μανιαδάκης), όπου ζητούσαν να απελευθερωθούν και να σταλούν στην πρώτη γραμμή του μετώπου.

Τα δύο αυτά υπομνήματα δεν δημοσιεύτηκαν στον ημερήσιο τύπο και άργησαν να δημοσιευτούν και στον Ριζοσπάστη της ΠΔ. Η κυβέρνηση και ο Μανιαδάκης δεν ήθελαν να δημοσιευτούν αυτά τα δύο υπομνήματα πιθανώς για να μη φανεί ότι υπάρχουν πολιτικοί κρατούμενοι, που ενώ θέλουν να πολεμήσουν, η κυβέρνηση το αρνείται. Η καθυστερημένη δημοσίευση στον Ριζοσπάστη της ΠΔ τον Ιανουάριο, όταν πλέον η κατάσταση είχε σταθεροποιηθεί, ίσως να ήταν μια ύστατη προσπάθεια επηρεασμού της Ακροναυπλίας για να συνεχιστεί η συνεργασία της με την ΠΔ.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει μια είδηση για τον Νίκο Ζαχαριάδη, όπου τέθηκε από τις 18 Δεκεμβρίου σε πλήρη απομόνωση σε κελί της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών χωρίς παράθυρο και φως, ενώ του αφαίρεσαν τα προσωπικά του αντικείμενα, για τα άρθρα και τα γράμματα που δημοσίευσε στο προηγούμενο φύλλο (αρ. φ. 11, 5/12/1940).

Κάτω από χέρια απ' το ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ — ή μπροστά σώ του με το μαρτυρικό φρονιμό του Κόμματος μας! — Ο σ. Ν. Ζαχαριάδης σε τόση και βασανιστική απομόνωση στα μπουντρούμια της Γεν. Ασφ. Ελλάς! — Ζητήσατε με τηλεγραφήματα και ψηφίσματα απ' την κυβέρνηση να λυτευρώσει τον πρώτο αντίφασιστα της Ελλάδας! — Αξιώσατε τη Γενική Δημοκρατία για τους φυλακισμένους αγωνιστές μας! —

Πρωτοεργατοί όλου του κόσμου ενωθήτε	Βγαίνει απ' το 1917	Τετάρτη
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ	* Έκδοση της Προσωρινής Διοικήσεως	8
	Περίοδος: νέα	Γενάρη 1941
* Επίσημο όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΕΤΚΑ)	* Αριθμός φύλλου 1	Τιμή φύλλ. δε. 2

ΟΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ

ΤΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Προς τον Εξουσιοδοτημένο πρόεδρον κυβερνήσεως Κων. Ίωαννίν Μιχαλάκ. Αθήνας.
(Από της Διοικήσεως του στρατοπέδου συγκεντρωσώς κομμουνιστών Ακροναυπλίας)

Τη στιγμή που οι Ιταλοί φασίστες επιδρομείς, σπέρνουν τις βόμβες τους και τον όλεθρο στις κοιλίες της Ελλάδας και απειλούν να υποδολεώσουν τον ελληνικό λαό και την πατρίδα μας, θεωρούμε καθήκον να Σας μιλήσουμε σαν στέλεχη του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας και σαν πρώην βουλευτές, έχοντας και την εξουσιοδότηση των άλλων πρώην βουλευτών και όλων των κρατούμενων στην Ακροναυπλία κομμουνιστών και να Σας πούμε τα παρακάτω: Ήρθε ο κομμουνιστάς πάντα βήμας και βάζουμε με τα σημερινά του ελληνικού λαού πάνω απ' όλα Σήμερα που απειλείται αυτή η πατρίδα του έθνους μας απ' τους Ιταλούς φασίστες κατακτητές, μονον ένας δρόμος για την υπερασπίση της άκραι όττης και ανεξαρτησίας της χώρας υπάρχει. Ο δρόμος αυτός είναι: Η πανελλαδική κινητοποίηση όλων των δυνάμεων του λαού, ο οποίος πρέπει να γίνει κυρίαρχος στον τόπο του. Αυτό προϋποθέτει άμελλυχο χτύπημα όλων των εκμεταλλευτών του λαού και των πραχτόρων των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων του άξονος και της Αγγλίας σε τρόπο ώστε να εξαφανιστεί ή απομαρσιστική παλλαική αντίσταση ενάντια στον ιμπεριαλισμό. Η αντίσταση όμως αυτή του ελληνικού λαού οσοδήποτε ήρωική και αν είναι, δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική, αν δεν εξασφαλισουμε την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσεως της μοναδικής μεγάλης δύναμης που υπερασπίζεται χωρίς ύστεροβουλία όλους τους μικρούς λαούς, σ' αντίθεση με την

Αγγλία της οποίας η δήθεν προστασία σημαίνει, όπως και στο παρελθόν, υποδολεώση και καταχτηση της ανεξαρτησίας της χώρας μας. Ένα' οσον η κυβερνήσή Σας είναι

Πληροφόρησαστε ότι ο σ. Ν. Ζαχαριάδης απ' τις 18 του Δεκεμβρη βρίσκεται σε πλήρη απομόνωση. Η δικτατορία για να εκδικηθεί τον ήρωικό και μαρτυρικό άρχηγό μας για τα άρθρα και τα γράμματα που δημοσίευσε στο προαμένο μας φύλλο, πήρε τα πιο σκληρά μέτρα εναντιον του. Συγκεκριμένα, τον βάλανε σε άλλο κελί δίχως παράθυρο και φως, με ηλιθιο σκοπεδι νόχτα μέσα. Του απαγορεύσανε τον τίπο και γενικά το διάφασμα. Του πήσανε όλα, έχτος από τα ρούχα, κομίσια, χαρτιά, σαπούνι, οδοντόπαστα, ακόμα και το ποτήρι του νερού. Ψογαζώμενοι της Ελλάδας! Υπερασπίστε τον άρχηγό μας! Αξιώσατε τη λευτεριά για τον πρώτο Έλληνα αντίφασιστα! Αποσπάστε τη Γενική Πολιτική Δημοκρατία!

άποφασισμένη να υπερασπίσει μέχρι τέλους την ανεξαρτησία, την ανεξαρτησία και την ύπαρξη του έθνους, οφείλει να ζητήσει άμεσα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσεως και να προσωποποιήσει τη χώρα μας πολιτικά και οικονομικά προς τη μεγάλη αυτή προστατρία των μικρών λαών. Με βάση την παραπάνω πολιτική ήμεν οι κομμουνιστές, ξεχνώντας το παρελθόν, παίρνουμε τη θέση μας στην πρώτη γραμμή του πυρός κάτω απ' τις διαταγές σας για τη συνειρή των φασιστών επιδρομικών και την υπερασπίση της ανεξαρτησίας και της ανεξαρτησίας της χώρας μας. Είμεθα έτοιμοι να εκδώσουμε και προπορικά ένώπιον Σας τις απόψεις μας αυτές και παρακαλούμε να καθορί-

σετε για το σκοπό αυτό τα της επαφής μας.
Ναύπλιο 29)10)1940.

Διατελούμε μετά πάσης τιμής
Ι. Ίωαννίδης, Κων. Όθο.

Ευγεκρομένο απ' τους κάτωδι υπογραφομένους: Μιχ. Σινάκος, Τζιμας, Μενόχτας, Β. Βαρθέλης, Φ. Παπαδόπουλος.

Ανοιχτό γράμμα προς τον κύριον Υφυπουργον Δημοσίας Ασφαλείας Αθήνας!

Οι Ιταλοί φασίστες επιδρομείς χωρίς προσχήματα, ξεσπασαν και ολομονια εξατόλυσαν τον πόλεμο και τις όρδες τους για να εξαφανίσουν την ανεξαρτησία της χώρας μας και να υποδολεώσουν τον ελληνικό λαό με τη φροιά και το σίδερο. Σύσσωμος όμως ξεσπάρνετα ο ελληνικός λαός για να υπερασπίσει την ανεξαρτησία του και την ύπαρξη του και με την απόφαση να ζητήσει ελευθερος ή να πεθάνει. Ο πόλεμος αυτός υπέρ της ανεξαρτησίας και της ανεξαρτησίας της χώρας μας που τον διεκδύνη σήμερα η κυβέρνηση Μεταξά είναι πολεμος εθνικοαπελευθερωτικός και συγκεκριμένως τις συμμάχους των εργαζομένων όλου του κόσμου. Σήμερα για τον καθένα που πονάει τον τόπο του ένα είναι το καθήκον: Να δώσει όλες του τις δυνάμεις, να πολεμήσει με τα νόχια και με τα δόντια για τη συνειρή του φασίστα επιδρομεί, για τη νίκη του ελληνικού λαού. Το άμελλυχο χτύπημα των πραχτόρων του Μουσολίνι στο εσωτερικό της χώρας είναι μια άπαραίτητη προαύθεση για τη νίκη του ελληνικού λαού. Είμεν, έχοντας και την εξουσιοδότηση όλων των κομμουνιστών της Ακροναυπλίας διακηρύσσουμε: Υιοθετούμε πλήρως το ανοιχτό γράμμα του Γενικού (Συνέχεια στην επόμενη σελίδα)

Ριζοσπάστης της ΠΔ αρ. φύλλου 12 (8-1-1941)

2) Φύλλο 14 (8-3-1941)

Αυτό είναι το δέκατο-τέταρτο φύλλο του έντυπου τετρασέλιδου Ριζοσπάστη της ΠΔ και υπάρχει στα αρχεία των ΚΚΕ, ΑΣΚΙ, και ΕΛΙΑ.

Το λογότυπο και τα συνθήματα είναι τα ίδια με του προηγούμενου διαθέσιμου φύλλου, του δέκατου, όπως και των δύο ακόμη που ακολούθησαν.

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε στις αρχές Μαρτίου, όταν ο Μεταξάς είχε ήδη πεθάνει και πρωθυπουργός με απόφαση του βασιλιά Γεωργίου Β΄ είχε αναλάβει ο τραπεζίτης Κορυζής. Το μέτωπο της Αλβανίας ήταν ακινητοποιημένο και το κύριο γεγονός των ημερών ήταν η είσοδος των γερμανικών στρατευμάτων στη Βουλγαρία, κατόπιν προσχωρήσεως της στον Άξονα (τριμερές σύμφωνο Γερμανίας-Ιταλίας-Ιαπωνίας). Η είσοδος αυτή των Γερμανών στη Βουλγαρία ανέτρεπε για την Ελλάδα τα μέχρι τότε δεδομένα και έκανε σαφείς τις γερμανικές επιδιώξεις. Αν η Ιταλία δεν κατέβαλλε την Ελλάδα στρατιωτικά στην εαρινή επίθεση που σχεδίαζε, τη λύση θα έδιναν οι Γερμανοί, όπως και έγινε ένα μήνα αργότερα με την επίθεση και μάχη των οχυρών.

Το κύριο άρθρο της εφημερίδας με τίτλο «*Σε συναγερμό για να τσακιστούν οι συμμορίες της Ευρώπης*», που καταλαμβάνει ολόκληρη την πρώτη σελίδα και μέρος της τέταρτης, έχει να κάνει με τα γεγονότα στη Βουλγαρία που άλλαζαν το στάτους στην περιοχή των Βαλκανίων και προκαλούσαν το παγκόσμιο ενδιαφέρον. Γράφει το άρθρο ότι η Βουλγαρία που μέχρι πρότινος εμφανιζόταν ως ειρηνόφιλο και ουδέτερο κράτος με απόφαση της φιλοφασιστικής κυβέρνησης του πρωθυπουργού Φίλωφ και συγκατάθεση του βασιλιά Βόρι προσχώρησε στον Άξονα και επέτρεψε την είσοδο γερμανικών στρατευμάτων στη χώρα με πρόσχημα να διαφυλάξουν την ειρήνη στα Βαλκάνια.

Επίσης η Βουλγαρία από το 1923 με το πραξικόπημα του φασίστα Τσαγκώφ γνώρισε μονάχα διώξεις, φυλακίσεις, δολοφονίες, τουφεκισμούς και σφαγές. Η μια φασιστική κλίκα διαδεχόταν την άλλη, κατ' εντολήν του βασιλιά Βόρι, για να «*συνεχίσει την ίδια αντιδραστική φασιστική πολιτική στο εσωτερικό και στο εξωτερικό*». Το «*ακατάβλητο και ανυπέρβλητο*» ΚΚ Βουλγαρίας μέσα σε διωγμούς και θυσίες ποτέ δεν έπαψε να αγωνίζεται για ένα ελεύθερο εσωτερικό καθεστώς, συνεργασία με την ΕΣΣΔ και τα βαλκανικά κράτη, για μια τίμια πολιτική ειρήνης και ουδετερότητας.

Οι προτάσεις της Σοβιετικής Ένωσης προς τη Βουλγαρία, αμέσως μετά την ιταλική επιδρομή κατά της Ελλάδας, για συνεργασία, φιλία και αμοιβαία βοήθεια απορρίφθηκαν. Και τώρα ο ηρωικός λαός της Βουλγαρίας και το αδελφό κόμμα του Δημητρώφ, διεξάγουν έναν αγώνα για λευτεριά για να διώξουν τον ξένο δυνάστη και τον ντόπιο πράκτορα. Στο άρθρο εκτιμάται ότι οι Γερμανοί δεν εισέβαλλαν στη Βουλγαρία για να διασφαλίσουν την ειρήνη, αλλά για να επιτεθούν στην Ελλάδα, οπότε το καθήκον των Ελλήνων κομμουνιστών είναι και πάλι ο αγώνας κατά των Γερμανών χωρίς ταλαντεύσεις και δισταγμούς. Κλείνει το άρθρο ως εξής:

Και τώρα τι θα γίνει; Για πού τραβάμε; Η Γερμανία μπήκε στη Βουλγαρία για δύο λόγους. Πρώτα και κύρια για να χτυπήσει την πατρίδα μας, για να βοηθήσει τη σύμμαχό της Ιταλία να βγει απ' το αλβανικό αδιέξοδο, να χρησιμοποιήσει την ελληνική χερσόνησο για βάση επίθεσης κατά των αγγλικών θέσεων στην Α. Μεσόγειο και δεύτερο να ολοκληρώσει την πλευροκόπηση της ΕΣΣΔ, να καλυτερέψει τη στρατηγική της θέση για μελλοντικές αντισοβιετικές εξορμήσεις και για επέχταση της Τουρκίας για κατάκτηση θέσεων στην Εγγύς Ανατολή.

Και το καθήκον εμάς των κομμουνιστών σ' αυτόν τον εθνικό κίνδυνο; ΕΝΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΔΙΧΩΣ ΔΙΣΤΑΓΜΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑΛΑΝΤΕΥΣΕΙΣ: ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ!

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ! ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ! ΩΣ ΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΕΝΟΣ ΜΑΣ! ΩΣ ΤΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ! Οι γερμανικές ορδές πρέπει να καρφωθούν και να τσακιστούν πάνω στις κορυφές της Ροδόπης και του Μπέλες.

Στη δεύτερη σελίδα με τίτλο «*Το θεωρητικό πελάγωμα των χαφιέδων*» σχολιάζονται οι θέσεις της ΠΚΕ για τον πόλεμο, όπως αυτές παρουσιάζονται στο θεωρητικό της όργανο *Λαϊκή Επιθεώρηση* αρ. 6 της 15^{ης} Γενάρη. Οι θέσεις αυτές της ΠΚΕ είναι αγώνας κατά του πολέμου και ειρήνη που θα κερδηθεί με δράση των μαζών, όπως διαδηλώσεις του λαού για σταμάτημα του πολέμου, απεργίες και σαμποτάζ στις πολεμικές βιομηχανίες, απεργίες και σαμποτάζ στις μεταφορές, σαμποτάζ του λαού σε όλη την πολεμική προσπάθεια (επιτάξεις, φόρους, εράνους κλπ), άρνηση των φαντάρων στο μέτωπο να κάνουν έστω και ένα βήμα μπροστά και επαναστατική πάλη για ανατροπή της κυβέρνησης. Αυτή η πολιτική εν καιρώ πολέμου είναι τυχοδιωκτική και μοναδικό σκοπό έχει να σπείρει σύγχυση και να θολώσει την προοπτική των μαζών. Τώρα στο ερώτημα γιατί το κάνουν αυτό οι πράκτορες του Μανιαδάκη, η απάντηση είναι:

α) Τα συνθήματα αυτά δεν βλάπτουν την κυβέρνηση γιατί δεν αναλύονται και δεν ξεδιπλώνονται ως το τέλος, ως τις λογικές τους συνέπειες. β) γιατί δεν διοχετεύονται μέσα στις μάζες, αλλά μπαίνουν μόνο σ' ένα στενό κύκλο οπαδών της χαφιεδικής ομάδας που δεν ξεπερνούν τους 100. γ) γιατί η πολιτική αυτή δεν ανταποκρίνεται προς τα γεγονότα και την κατάσταση, είναι σεχταριστική «αριστερή», αντεπαναστατική και συνεπώς δεν ωφελεί το ΚΚΕ αλλά το βλάπτει. Ακόμα η δικτατορία βάζοντας τους χαφιέδες να λανσάρουν αυτή τη γραμμή πάει να στιγματίσει το κόμμα μας, να το εμφανίσει στα μάτια των μαζών σαν αντεθνικό και προδοτικό που κάνει πλάτες στα σχέδια των εχθρών της Ελλάδας και ρίχνει νερό στο μύλο του φασιστικού άξονα.

Το παραπάνω είναι το καθιερωμένο άρθρο για τους χαφιέδες της Ασφάλειας της ΠΚΕ που υπάρχει σε κάθε φύλλο του Ριζοσπάστη της ΠΔ. Σε αυτό δεν γίνεται πλέον καμία αναφορά στη «*χαφιεδική σπείρα Μάθηση-Παπαγιάννη*», αφού ο Παπαγιάννης είχε ήδη συλληφθεί. Οι αναφορές από τον Ιανουάριο είναι πλέον γενικά για «*χαφιέδες του Μανιαδάκη*».

Στη στήλη *Ειδήσεις Εσωτερικές* υπάρχει η είδηση, η οποία αντλήθηκε από γράμμα συντρόφου στο σπίτι του, ότι η απομόνωση των κρατουμένων της Ακτίνας Θ' στην Κέρκυρα (Νεφελούδης, Παρτσαλίδης, Σιάντος, Ζέβγος, Γιώσης, Χρονόπουλος κ.α) σταμάτησε, με ενέργειες και υπομνήματα του σ. Ζαχαριάδη. Τώρα το καθήκον των εργαζομένων είναι να αξιώσουν τη μεταφορά τους στις φυλακές της Αίγινας. Η παύση της απομόνωσης των κρατουμένων της Ακτίνας Θ', σύμφωνα με τον Β. Νεφελούδη, είχε γίνει μετά από τους βομβαρδισμούς της Κέρκυρας από τους Ιταλούς την 28^η Οκτώβρη.²⁸⁸ Επίσης, δίνεται η είδηση ότι η κυβέρνηση διέλυσε την προσωπική φρουρά του Μεταξά που αποτελείτο από 300 μπράβους και χαφιέδες.

Στη στήλη *Εξωτερικές Ειδήσεις* τη μερίδα του λέοντος αφορούν ειδήσεις για τη Σοβιετική Ένωση τον μήνα Φεβρουάριο (εορτασμός 20 χρόνων από την ίδρυση της Γεωργιανής Σοβιετικής Δημοκρατίας, εορτασμός της επετείου ίδρυσης του Κόκκινου Στρατού και Στόλου, προσθήκη πέντε δημοκρατιών των Λιθουανίας, Λετονίας, Εσθονίας, Καρελοφιλανδίας και Μολδαβίας στις έντεκα δημοκρατίες της ΕΣΣΔ).

²⁸⁸ Β. Νεφελούδης, *Ακτίνα Θ'*, όπ. π., σελ. 303.

Ειδήσεις για τη Βουλγαρία, συλλήψεις 100 κομμουνιστών στη Γαλλία, απεργίες στις Ηνωμένες Πολιτείες στα εργοστάσια της Φόρντ και αλλού και για την απαγόρευση της κυκλοφορίας της εφημερίδας Νταϊήλυ Γουόρκερ οργάνου του ΚΚ Αγγλίας.

Υπάρχει στην τρίτη σελίδα εκτενές άρθρο για την 18^η Συνδιάσκεψη του Πανενοσιακού Μπολσεβίκικου Κόμματος. Γίνεται αναφορά και σχολιασμός στα τρία θέματα της ημερήσιας συνδιάσκεψης α) Τα προβλήματα της ανάπτυξης της βιομηχανίας και των συγκοινωνιών, β) Η πορεία της σοβιετικής οικονομίας το 1940 και πρόβλεψη για το 1941 και γ) οργανωτικά προβλήματα.

Στην τέταρτη σελίδα υπάρχει άρθρο για την επέτειο της Παρισινής Κομμούνας όπου οι προλετάριοι όλου του κόσμου θα σταθούν στις 18 Μαρτίου με συγκίνηση και θα φέρουν τη σκέψη τους στη λαϊκή επαναστατική εξέγερση του παρισινού λαού στα 1870, όταν η γαλλική μπουρζουαζία έμπλεκε σε πόλεμο το γαλλικό λαό με τη Γερμανία και η Γαλλία έπεφτε κάτω από τα χτυπήματα του πρωσικού μιλιταρισμού. Ο γαλλικός λαός όμως δεν ξεχνά τις παραδόσεις του. Όπως τότε αντιστάθηκε στους Γερμανούς έτσι και τώρα θα αντισταθεί στη νεοφασιστική κυβέρνηση του Πεταίν και στους γερμανούς κατακτητές. Και κλείνει το άρθρο ως εξής: «Και μεις σήμερα που διεξάγουμε τον μεγάλο αγώνα κατά των φασιστικών επιδρομών, ενώ ταυτόχρονα έχουμε στο σβέρκο μας ένα φασιστικό εσωτερικό καθεστώς, δεν θα ξεχάσουμε όταν έρθει η ώρα το φωτεινό παράδειγμα της Κομμούνας».

Στην τελευταία σελίδα στο πάνω μέρος υπάρχει μια διακήρυξη πιθανόν της ΠΔ, αν και δεν αναφέρεται ρητά, όπου δίνεται όλο το πολιτικό της περίγραμμα τη δεδομένη χρονική στιγμή και με σειρά προτεραιότητας. Γράφει:

ΕΛΛΗΝΙΚΕ ΛΑΕ! Αγónισου: Για ένα ελεύθερο εσωτερικό πολιτικό καθεστώς – Για μια κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας! – Για τη Γενική Αμνηστία και την ενότητα όλων των δυνάμεων του έθνους! – Για μια προσέγγιση με την ΕΣΣΔ! – Ο πόλεμος από πλουτοκρατικός να γίνει λαϊκός προοδευτικός! – Όλα τα βάρη στους πλούσιους! – Οικονομικές διευκολύνσεις στο λαό που δίνει το αίμα του – Χωρίς να φέρνουμε δυσκολίες στη διεξαγωγή του πολέμου, αλλά αντίθετα για να δώσουμε φτερά στον αγώνα μας, ζητάμε : Βαριά φορολογία των μεγάλων εισοδημάτων! – Χέρι στα αποθέματα των τραπεζών και εταιρειών! – Αναπροσαρμογή των μισθών και μεροκάματων! – Εξασφάλιση της συντήρησης των οικογενειών των φαντάρων, (τροφή, νοίκι, περίθαλψη)! – Μάσκες στο λαό! – Καλά λαϊκά καταφύγια με έξοδα του κράτους, δήμων, επιχειρήσεων! – Δίκαιη κατανομή των τροφίμων στο λαό κάτω από τον έλεγχο λαϊκών επιτροπών.

Στη διακήρυξη αυτή της ΠΔ υπάρχουν πολλά αντιφατικά στοιχεία σε σχέση με τις προηγούμενες ανακοινώσεις της ΠΔ, ακόμη και με το παρόν πρωτοσέλιδο άρθρο. Πρώτο μέλημα του ελληνικού λαού είναι ένα ελεύθερο εσωτερικό πολιτικό καθεστώς με μια κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας που θα δώσει γενική αμνηστία, θα ενώσει όλες τις δυνάμεις του έθνους και θα προσεγγίσει τη Σοβιετική Ένωση. Αντιθέτως στο άρθρο της πρώτης σελίδας αναφέρεται ότι πρώτιστο καθήκον των κομμουνιστών είναι η αντίσταση ως το τέλος χωρίς δισταγμούς και ταλαντεύσεις!

Ο πόλεμος που έρχεται σε δεύτερη μοίρα χαρακτηρίζεται πλουτοκρατικός που πρέπει να γίνει λαϊκός προοδευτικός. Είναι η πρώτη φορά που ο πόλεμος υποχωρεί από το πρώτιστο καθήκον και μάλιστα χαρακτηρίζεται πλουτοκρατικός! Σε όλες τις τελευταίες ανακοινώσεις της ΠΔ ο πόλεμος είναι το πρώτο και κύριο καθήκον των κομμουνιστών και μάλιστα είναι αμυντικός – εθνικοαπελευθερωτικός.

Το **Παλλαϊκό Μέτωπο Σωτηρίας** γίνεται **κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας** πιο κοντά σαν τίτλος στο **Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας** της ΠΚΕ.

Το υπόλοιπα αιτήματα που έπονται είναι μέσα στα πλαίσια των ανακοινώσεων της ΠΔ, αλλά και της ΠΚΕ, ίσως με διαφορετική σειρά προτεραιότητας.

Συνοψίζοντας λοιπόν για το φύλλο αυτό του Ριζοσπάστη της ΠΔ έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

1. Οι τίτλοι της πρώτης σελίδας με τα λογότυπα και τα συνθήματα είναι ίδιοι με του 9^{ου} φύλλου του Ριζοσπάστη της 1^{ης} Οκτωβρίου 1940 και μετά.
2. Το κύριο άρθρο της εφημερίδας στην πρώτη σελίδα, καθώς και διάσπαρτες αναφορές στις υπόλοιπες σελίδες επικεντρώνονται στο κύριο και βασικό καθήκον των Ελλήνων κομμουνιστών να πολεμήσουν στην πρώτη γραμμή τους Γερμανούς όταν θα επιτεθούν στην Ελλάδα και μάλιστα αντίσταση μέχρι ολοκαυτώματος.
3. Στην τελευταία σελίδα υπάρχει με τη μορφή διαγγέλματος ένα κείμενο πιθανώς της ΠΔ το οποίο θέτει την πολιτική γραμμή του κόμματος και τα καθήκοντά των κομμουνιστών με σειρά προτεραιότητας. Ανάμεσα σε αυτό το διάγγελμα και στο κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας υπάρχουν προφανέστατες αντιφάσεις τόσο στην σειρά προτεραιότητας των καθηκόντων των κομμουνιστών, όσο και στον χαρακτηρισμό του πολέμου από εθνικοαπελευθερωτικό σε πλουτοκρατικό!
4. Στο φύλλο αυτό δεν γίνεται πλέον καμία αναφορά στη *“χαφιέδικη σπείρα των Μάτθουση-Παπαγιάννη”*, αφού ο Παπαγιάννης είχε ήδη συλληφθεί. Οι αναφορές είναι πλέον γενικά για *“χαφιέδες του Μανιαδάκη”*.
5. Ασκήι σφοδρή κριτική στις θέσεις της ΠΚΕ, όπου μιλούν για ειρήνη και σταμάτημα του πολέμου μέχρι και παράδοση των όπλων.
6. Υπάρχουν εκτεταμένες αναφορές στη Σοβιετική Ένωση, όπου είναι κατά του πολέμου, υπέρμαχος της ειρήνης και της ουδετερότητας και προσηλωμένη στη σοσιαλιστική ανάπτυξη της οικονομίας της.
7. Με αφορμή την επέτειο της παρισινής κομμούνας και το φωτεινό παράδειγμα που αντλείται από αυτή και πάλι ζητείται από τους κομμουνιστές να αντισταθούν στις φασιστικές επιδρομές.
8. Στη στήλη με τις εσωτερικές ειδήσεις δίνεται η άρση της απομόνωσης των πολιτικών κρατουμένων στην Ακτίνα Θ' κατόπιν ενεργειών του Ζαχαριάδη, αν και αυτό είχε γίνει ανεξάρτητα από αυτές, λόγω βομβαρδισμών της Κέρκυρας από τους Ιταλούς, από τις αρχές του πολέμου.
9. Δίνονται και μερικές ειδήσεις που αφορούν κάποιες κινήσεις μεταξικών στελεχών και ανακατατάξεις στην κυβέρνηση, όπως και τη διάλυση της προσωπικής φρουράς του Μεταξά που αποτελείτο *«από 300 μπράβους και χαφιέδες»*. Οι πολύ ευνοϊκοί χαρακτηρισμοί για τον Μεταξά των τελευταίων φύλλων του Ριζοσπάστη της ΠΔ φαίνεται μάλλον να υποχωρούν.
10. Το επόμενο φύλλο που κυκλοφόρησε τον Απρίλιο δεν υπάρχει σε κάποιο αρχείο, είναι πάντως το τελευταίο φύλλο που κυκλοφόρησε με την αρχική συχνότητα της μηνιαίας έκδοσης. Η ΠΔ με την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα τερμάτισε τον βίο της αφού ήταν κατασκεύασμα της Ασφάλειας και οι Μανιαδάκης-Παξινός έφυγαν για την Αίγυπτο. Οι εδώ εναπομείναντες θεωρητικοί υπεύθυνοι Τυρίμιος, Χαραλαμπίδης κ.α δεν είχε πλέον νόημα να συνεχίσουν τη λειτουργία της, αφού η κατασκευή της σκοπό είχε τη στήριξη της πολιτικής του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου που αυτό είχε ήδη καταρρεύσει. Το επόμενο φύλλο κυκλοφόρησε τέσσερις μήνες μετά, τον Αύγουστο, όπου προτρέπει τους κομμουνιστές να αντισταθούν στους Γερμανούς και να στηρίξουν με κάθε μέσο τον τιτάνιο αγώνα της Σοβιετικής Ένωσης ενάντια στον χιτλεροφασισμό.

Η ΠΔ είχε ήδη διαλυθεί και εύλογη είναι η απορία για το ποιος είναι ο συντάκτης του και περί του σκοπού της εκδόσεώς του. Οι πολιτικοί προϊστάμενοι της ΠΔ Μανιαδάκης και Παξινός έχουν φύγει για το Κάιρο. Ο Τυρίμος είχε ήδη αποχωρήσει και ενταχθεί σε φιλοφασιστικές οργανώσεις, οπότε πιθανώς ο συντάκτης ήταν ο Μιχαηλίδης.

Το πολιτικό πλαίσιο της εποχής είναι το εξής. Η Ελλάδα διανύει ήδη τον πέμπτο μήνα της Κατοχής, ο Τσολάκογλου είναι πρωθυπουργός της κατοχικής κυβέρνησης και ο βασιλιάς μαζί με την κυβέρνηση Τσουδερού έχουν φύγει από την Ελλάδα για την Αίγυπτο. Ο Νίκος Ζαχαριάδης έχει παραδοθεί στους Γερμανούς και μεταφέρθηκε αρχικά σε φυλακές στην Αυστρία και στη συνέχεια στο Νταχάου. Στις 22 Ιουνίου η Γερμανία παραβιάζοντας το σύμφωνο Ρίμπεντροπ–Μολότωφ είχε επιτεθεί στη Σοβιετική Ένωση που δεν μπόρεσε να την αποκρούσει και ήδη οι Γερμανοί έχουν καταλάβει σημαντικό μέρος των εδαφών της.

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε με υπέρτιτλο τα συνθήματα:

**«Ζήτω ο κόκκινος στρατός, ο ηρωικός υπερασπιστής της ελευθερίας των λαών!
Ζήτω ο ακατανίκητος σοβιετοαγγλικός συνασπισμός! Ζήτω ο αγώνας της
σκλαβωμένης μας πατρίδας! Εμπρός για μια Ελλάδα λεύτερη εντυχισμένη!»**

Το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας έχει τίτλο «*ΕΜΠΡΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ-ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ*» και αναφέρει ότι:

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος που ήταν ιμπεριαλιστικός και από τις δύο πλευρές, από τις 22 Ιουνίου έχει αλλάξει χαρακτήρα, ποιότητα και σκοπούς.

Από τη μεριά του σοβιετοαγγλικού συνασπισμού είναι πόλεμος προοδευτικός και δίκαιος, συνεπώς πρέπει να έχει την υποστήριξη όλου του λαού και όλων των πολιτών. Από τη μεριά του φασιστικού Άξονα είναι πόλεμος ιμπεριαλιστικός, κατακτητικός, αντιδραστικός, συνεπώς άδικος. Για αυτό πρέπει όλοι οι πατριώτες της χώρας μας μαζί με τους κομμουνιστές να οργανωθούν σε ένα αντιστασιακό μέτωπο.

Οι κομμουνιστές της πατρίδας μας πρέπει να τραβήξουν στον αγώνα της λευτεριάς όλους τους πατριώτες της χώρας μας. Ένα γερό, πλατύ εθνικοαπελευθερωτικό μπλοκ πρέπει να είναι η έκφραση των προσπαθειών μας για τη συμμετοχή στην πάλη και του δικού μας λαού. Καμιά σχεταριστική, δήθεν κομμουνιστική άποψη δεν θα πρέπει να εμποδίσει τις προσπάθειές μας για ένα πανελλαδικό μπλοκ που θα τραβήξει όχι μόνο τους Έλληνες, αλλά και τους Τούρκους, εβραίους, αρμένηδες που κατοικούν στη χώρα μας.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στον Τσουδερό και στην κυβέρνηση του.

Ο Τσουδερός μιλώντας στην Αγγλία δήλωσε ότι ο ελληνικός λαός είναι σύσσωμος στο πλευρό της Σοβιετικής Ένωσης και εύχεται τη νίκη του κόκκινου στρατού, αλλά και της συμμαχίας Σοβιετικής Ένωσης – Μεγάλης Βρετανίας. Τάσσεται λοιπόν υπέρ της συμμαχίας αυτής. «*Σε αυτό είμαστε σύμφωνοι. Για αυτό και θα υποστηρίζουμε όλες τις ενέργειες της κυβέρνησης Τσουδερού που θα συντελούν στο θρίαμβο των σοβιετικών όπλων, στην νίκη του σοβιετοαγγλικού συνασπισμού, στην ήττα του άξονα*».

Κλείνοντας το άρθρο θέτει τα καθήκοντα των Ελλήνων κομμουνιστών:

Αυτή τη στιγμή εμείς οι κομμουνιστές δεν βάζουμε καθεστωτικό ζήτημα. Πάμε χέρι με χέρι για τη νίκη με όλους: δημοκράτες και βασιλόφρονες, φτάνει όλοι αυτοί να δουλεύουν με συνέπεια για την πλέρια νίκη.

Δηλαδή η ΠΔ ή τα απομεινάρια της, δεν θέτουν καθεστωτικό θέμα, στηρίζουν την κυβέρνηση Τσουδερού, η οποία δεν είχε στη συνείδηση του ελληνικού λαού πλήρη αποδοχή, αφού έφυγε άρον άρον αφήνοντας τον μόνο του στον κατακτητή. Επίσης υποστηρίζουν τη συμμετοχή όλων των Ελλήνων χωρίς αποκλεισμούς στον αγώνα για τη νίκη των συμμάχων και την ήττα του Άξονα.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει η έκκληση να γυρίσει πίσω στην Ελλάδα ο ηρωικός αρχηγός Νίκος Ζαχαριάδης (άρα έχει γίνει γνωστό ότι ο Ζαχαριάδης μεταφέρθηκε στη Γερμανία), να δοθεί γενική πολιτική αμνηστία και να ελευθερωθούν όλοι οι φυλακισμένοι. Επίσης να αφεθούν ελεύθεροι οι συλληφθέντες των τελευταίων ημερών. Υπάρχει επίσης ένα άρθρο για την επέτειο ενός έτους από τον τορπιλισμό της Έλλης που κλείνει με την υπόσχεση-όρκο και στίχους από το γνωστό εμβατήριο για τη μεγάλη σοσιαλιστική πατρίδα, τη Σοβιετική Ένωση:

Σήμερα, την επέτειο της ατιμίας ο ελληνικός λαός με σφιγμένη τη γροθιά και την ψυχή, ορκίζεται, πως σύντομα θα παρουσιάσει τους λογαριασμούς αυτούς για εξόφληση. Η ημέρα πλησιάζει...

*Ψηλά απ' τη μεγάλη τη χώρα, που πάντα φυσάει ο βοριάς,
Στον κόσμο ξεχύνεται τώρα, γλυκειά μια πνοή λευτεριάς...*

Τέλος υπάρχει και το άρθρο με τον τίτλο «Καταραμένη μέρα» όπου αναφέρεται στην αποφράδα επέτειο της 4^{ης} Αυγούστου και στα έργα και ημέρες της κυβέρνησης Μεταξά που «θα αποτελέσει το πιο μεγάλο στίγμα της νεοελληνικής ιστορίας» και «έφερε την πιο μεγάλη εθνική καταστροφή». Ο τόπος διοικήθηκε από μια «σπείρα κακοποιών» χωρίς κανένα ιδανικό με πραγματικό μίσος για το λαό. Από την εποποιία του ελληνικού λαού στον πόλεμο τίποτε δε δικαιούται η «αυγουστιανή μαφία». Τουναντίον η «φασιστική καμόρα» βάλθηκε να πνίξει τον λαϊκό ξεσηκωμό για την άμυνα της χώρας!

Στο κύκνειο άσμα της η ΠΔ κάνει μια θεαματική στροφή στη στάση της απέναντι στο καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου και τον Μεταξά που από σωτήρες της χώρας ξαναέγιναν στίγμα, σπείρα, μαφία και φασιστική καμόρα!!! Ο λόγος είναι πιθανόν ο εξής. Τα στηρίγματα της ΠΔ, η κυβέρνηση Μεταξά και ο Μανιαδάκης έχουν καταρρεύσει. Οι εναπομεινάντες στην ΠΔ, εξωμότες του ΚΚΕ, προβλέποντας ότι κάποια στιγμή θα έρθει η ώρα του ξεκαθαρίσματος των λογαριασμών θέλουν να εγγράψουν μια ευνοϊκή υποθήκη, κατά το κοινώς λεγόμενο να «κρατήσουν μια πισινή». Και αν υποθέσουμε ότι ο Μιχαηλίδης είναι ο συντάκτης του φύλλου αυτού είναι η δεύτερη φορά που κάνει μια τέτοιου είδους ενέργεια. Η πρώτη ήταν στις αρχές Μαρτίου όταν πληροφόρησε τον Ιωαννίδη στην Ακροναυπλία ότι η ΠΔ είναι χαφιεδική.

Ο Μιχαηλίδης θεωρούσε ότι η συμμετοχή του στην ΠΔ ήταν επιβεβλημένη για να μπορέσει, κατά το δυνατόν, να αξιοποιήσει τη συνεργασία του με τις αρχές προς όφελος του κόμματος. Αμέσως μετά τη σύλληψή του τον Μάιο του 1939 δέχθηκε να συνεργαστεί με την Ασφάλεια για να μπορέσει να μάθει ποιος τον πρόδωσε, να δει ποιοι συνεργάζονται με τις αρχές Ασφαλείας και να μάθει τα σχέδια τους. Δεν έδωσε στην Ασφάλεια όσα στοιχεία γνώριζε αλλά όσα θεωρούσε ότι ήταν αναγκασμένος να δώσει. Αυτά τα στοιχεία προκύπτουν από τις συζητήσεις που είχε με τον Ιωαννίδη στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της Κατοχής (και τα οποία καταγράφει ο Ιωαννίδης στις *Αναμνήσεις* του), αλλά και από την έκθεση που έγραψε με τη θέλησή του προς την ΚΕ του ΚΚΕ. Αυτοί ενδεχομένως ήταν και οι λόγοι που μόνο αυτός δεν εκτελέστηκε από όσους έπεσαν στα χέρια του κόμματος. Παρόλα αυτά προκάλεσε μεγάλη ζημιά στο ΚΚΕ που μόνο μέσω αυτού, ως εντολοδόχου του Ζαχαριάδη, μπορούσε να προκληθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η διάλυση της Προσωρινής Διοίκησης

Στα τέλη καλοκαιριού του 1941 η ΠΔ είχε διαλυθεί. Την καθοδήγηση του ΚΚΕ είχε ήδη από τις 3 Ιουλίου αναλάβει η λεγόμενη Νέα Κεντρική Επιτροπή. Τα μέλη της ΠΔ την εγκατέλειψαν και τράβηξαν τους δικούς τους δρόμους. Από τα κορυφαία στελέχη της κανένα δεν εντάχθηκε στη νέα καθοδήγηση του κόμματος.

Από τα τέλη καλοκαιριού ο Μιχάλης Τυρίμος ανέλαβε καθήκοντα υπαρχηγού στο νεοσύστατο εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα του Γεωργίου Μερκούρη και μαζί με τον Αλέξανδρο Γιάνναρο και τον Μανώλη Μανωλέα επεδίωξαν να προσεγγίσουν την εργατοϋπαλληλική τάξη με σκοπό να εντάξουν νέα μέλη στο κόμμα και να αυξήσουν τη δύναμη του, αλλά η προσπάθεια τους αυτή δεν ευδοκίμησε. Η δράση του Τυρίμου στην ΠΔ άργησε να εξακριβωθεί και αυτό έγινε προς τα τέλη του 1942. Τον Δεκέμβριο του 1942 η Β΄ Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ διέγραψε τον Τυρίμο από μέλος του ΚΚΕ μαζί με τους Σκλάβαινα, Μιχαηλίδη, Σκαφίδα, Μιχελίδη, Σιτοκωνσταντίνου και Δαμασκόπουλο γιατί «*πρόδοσαν το Κόμμα και το λαό μας και συνθηκολόγησαν με τον εχθρό στην περίοδο της 4^{ης} Αυγούστου*». ²⁸⁹ Τον Οκτώβριο του 1943 η ΟΠΛΑ επιχείρησε να εκτελέσει τον Τυρίμο στην πλατεία Συντάγματος, αλλά αυτός σώθηκε με βαριά τραύματα. ²⁹⁰ Μαζί με τον Τυρίμο ήταν ο Βύρων Καστρινός μέλος και αυτός της ΠΔ, ο οποίος επίσης είχε προσχωρήσει σε εθνικοσοσιαλιστικά κόμματα, που γλίτωσε με ελαφρά τραύματα. Σταδιακά ο Τυρίμος απομονώθηκε από τους Γερμανούς και τους συνεργάτες τους και έπεσε σε δυσμένεια. Προσπάθησε να επανακτήσει την εύνοια των Γερμανών και στις αρχές του 1944 ανέλαβε τη συγκρότηση των Ταγμάτων Ασφαλείας στην Εύβοια. Κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών συνελήφθη στη Χαλκίδα από τον ΕΛΑΣ, στάλθηκε στην Αθήνα όπου έγραψε αναλυτικές εκθέσεις προς την ΚΕ του ΚΚΕ για τη δράση του στην ΠΔ και εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ τον Ιανουάριο του 1945 ως «*προδότης του ΚΚΕ*». Ο Γιάννης Μιχαηλίδης στις αρχές Μαρτίου του 1941 έστειλε μήνυμα στον Ιωαννίδη στην Ακροναυπλία ότι η ΠΔ είναι υπό την κηδεμονία της Ασφάλειας:

Υστερα από λίγο καιρό παίρνω νέο γράμμα από τον Μιχαηλίδη που μου λέει: πρέπει να σου πω ότι η “Προσωρινή Διοίκηση” είναι χαφιεδική. Την έφτιαξε ο Μανιαδάκης και πρέπει να φυλαχθείτε. Μην έχετε καμιά σχέση μαζί της. Αν θέλεις να γράψεις σε μένα μπορείς να μου γράψεις, αλλά με τρόπο ώστε να μην καταλαβαίνει η Ασφάλεια που τα διαβάζει. Εγώ στα στέλνω στα παπούτσια, αλλά όλα τα χαρτιά κλπ που μπαίνουν εκεί πέρα είναι εγκριμένα από την Ασφάλεια. Αυτό ήταν το γράμμα του Μιχαηλίδη. Αυτός που μας έβαλε να κάνουμε όλα αυτά... (τη δήλωση των βουλευτών κλπ) έπρεπε να έχει και κάποια πισινή. ²⁹¹

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής ο Μιχαηλίδης δεν εντάχθηκε στην αντίσταση και ιδιώτευσε. Το 1944 ο Πέτρος Ρούσος τον συνάντησε σε τυχαία τράκα στο Φάληρο και ο Μιχαηλίδης του ζήτησε να τον φέρει σε επαφή με την ΚΕ για να τους εξηγήσει τη δράση του. ²⁹² Πράγματι συναντήθηκε με τον Ιωαννίδη που του ζήτησε να γράψει έκθεση για τη δράση του στην ΠΔ. Ο Μιχαηλίδης έγραψε έκθεση προς το ΠΓ του ΚΚΕ με ημερομηνία 9–8–1944. Ο Ρούσος γράφει για την αντιμετώπιση του Μιχαηλίδη:

289. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε΄, όπ. π., σελ. 76.

290. Ιάσων Χανδρινός, όπ. π., σελ. 134.

291. Γιάννης Ιωαννίδης, όπ. π., σελ. 72-73.

292. Πέτρος Ρούσος, όπ. π., σελ. 256-258.

Κατά τα Δεκεμβριανά ορισμένοι απ' όσους είχαν παίξει προβοκατόρικο ρόλο στον επαναστατικό αγώνα έδωσαν λόγο των πράξεών τους στα όργανα της Εθνικής Αντίστασης (Τυρίμος, Κουτσογιάννης κ.α). Επικράτησε η γνώμη του Ιωαννίδη να εξαιρεθεί ο Μιχαηλίδης με την ελπίδα να ελευθερωθεί ο Ζαχαριάδης και να επανεξεταστούν τα ζητήματα “κατ’ αντιβολίαν”.

Ο Ζαχαριάδης πράγματι γύρισε. Ο Μιχαηλίδης γλύτωσε. Ποτέ δεν μπόρεσα να καταλάβω το “χειρισμό Μιχαηλίδη” από το Ζ..²⁹³

Ο Μιχαηλίδης μετά την Κατοχή δεν είχε καμιά πολιτική δράση, εργάστηκε σε μηχανουργείο στον Πειραιά όπου και πέθανε τη δεκαετία του 1960.

Ο Δημήτρης Κουτσογιάννης το φθινόπωρο του 1942 συναντήθηκε τυχαία στο Νέο Κόσμο με τον Πέτρο Ρούσο. Γράφει ο Ρούσος για αυτή την «τράκα»:

... Και μπαίνει χωρίς περιστροφές στην υπόθεση: ήταν, λέει ο τυπογράφος του δήθεν παράνομου δήθεν “Ριζοσπάστη” που εξέδιδε κατά το τέλος της δικτατορίας η “Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ”, δηλαδή ο Μανιαδάκης. Μου αφηγήθηκε λαχανιαστά πως στη ΠΔ μετείχαν: ο Μιχάλης Τυρίμος, άλλοτε μέλος του ΠΓ του ΚΚΕ και βουλευτής, ο Μιχελίδης, άλλοτε μέλος της ΚΕ και άλλοι. Ο Τυρίμος ήταν ο πολιτικός καθοδηγητής. Όλη η υπόθεση είχε κινηθεί από το Γιάννη Μιχαηλίδη, άλλοτε μέλος του ΠΓ ου ΚΚΕ που αποφυλακίστηκε με πλασματική δήλωση, κατά το μεγαλεπίβολο σχέδιο του Ζαχαριάδη από τη φυλακή, σχέδιο ανασυγκρότησης του κόμματος. Ο Μανιαδάκης το παροχέτευσε βέβαια εκεί που σύμφερνε τη δικτατορία.

Ο Κουτσογιάννης δήλωσε πως έχει τύψεις και ζητάει επιείκεια.²⁹⁴

Ο Κουτσογιάννης παρέδωσε το τυπογραφείο της ΠΔ στην ΚΕ του ΚΚΕ. «Πράγματι το τυπογραφείο παραλήφθηκε από την Επιτροπή Πόλης και εντάχθηκε αμέσως στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα. Πολύ μεγάλο απόχτημα».²⁹⁵ Κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών ο Κουτσογιάννης με εντολή του Ιωαννίδη εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ.

Η Όλγα Μπακόλα κατά τη διάρκεια της Κατοχής εντάχθηκε στην ΕΠΟΝ και τραυματίστηκε βαριά κατά τη διάρκεια της μεγάλης διαδήλωσης στις 22 Ιουλίου 1943 για τη μη επέκταση της Βουλγαρικής ζώνης κατοχής στην Κεντρική Μακεδονία. Πέθανε μετά από λίγες μέρες. Η τύχη των υπόλοιπων κούτβηδων ήταν η εξής.²⁹⁶

Ο Τιμογιαννάκης εκτελέστηκε από τους Γερμανούς το 1943, ο Τζωρτζάτος εκτελέστηκε στην Καισαριανή την πρωτομαγιά του 1944 μαζί με τους 200 Έλληνες κομμουνιστές. Ο Χρονόπουλος εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στις 3 Μαρτίου 1943 στο στρατόπεδο «Παύλος Μελάς» της Θεσσαλονίκης. Από τους Γερμανούς φέρεται να εκτελέστηκε και ο Καραφύλλας. Ο Γιώσης δολοφονήθηκε από παρακρατικούς το 1947 στο Περιστέρι, ενώ η Κατσίδου τρελάθηκε και πέθανε σε ψυχιατρείο στην Κατοχή. Για τον Μπουκίδη δεν υπάρχουν πληροφορίες.

Τα ίχνη του Τηλέμαχου Μύτλα μετά τη διάλυση της ΠΔ χάθηκαν. Κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών ο Ιωαννίδης ζήτησε από την ΟΠΛΑ να τον συλλάβει για να ανακριθεί, αλλά αυτό δεν κατέστη δυνατό.²⁹⁷

Ο Θανάσης Κλάρας που μετείχε στην ΠΔ ήταν ο κατοπινός δημιουργός και αρχικαπετάνιος του ΕΛΑΣ με το ψευδώνυμο Άρης Βελουχιώτης.

293. Πέτρος Ρούσος, *όπ. π.*, σελ. 258.

294. Στο ίδιο, σελ. 254-255.

295. Στο ίδιο, σελ. 255.

296. *Το ΚΚΕ στον ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41, όπ. π.*, σελ. 101-102.

297. Γιάννης Ιωαννίδης, *όπ.π.*, σελ. 114.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Οι Ριζοσπάστες της ΠΚΕ το 1941

Το 1941 η ΠΚΕ εξέδωσε δέκα φύλλα τετρασέλιδου Ριζοσπάστη με αριθμούς : 63 (28/1/41), 64 (14/2/41), 65 (18/3/41), 66 (25/3/41), 67 (14/4/41), 68 (25/4/41), 69 (18/5/41), 70 (17/6/41), 71 (4/7/41) και 72 (30/7/41) το οποίο ήταν και το τελευταίο της. Το επόμενο φύλλο που κυκλοφόρησε τον Αύγουστο ήταν το πρώτο φύλλο που εξέδωσε η Νέα Κεντρική Επιτροπή ως συνέχεια της ΠΚΕ με τα ίδια λογότυπα και με αριθμό φύλλου 1 (νέα περίοδος).

Συνεπώς η ΠΚΕ εξέδωσε Ριζοσπάστη κάθε μήνα μέχρι και τον Ιούλιο του 1941 που τερματίστηκε η λειτουργία της και μάλιστα τον Μάρτιο, τον Απρίλιο και τον Ιούλιο εξέδωσε δύο φύλλα. Στο τελευταίο φύλλο της το 72 υπήρχε στην πρώτη σελίδα Διακήρυξη για να συσπειρωθούν τα μέλη του κόμματος και οι οργανώσεις γύρω από τη νέα καθοδήγηση.

Όλα τα φύλλα αυτά σώζονται στο αρχείο του ΚΚΕ.

1) Φύλλο 63 (28-1-1941)

Κάτω από τους τίτλους της πρώτης σελίδας υπάρχει μια ανακοίνωση με τίτλο «*ΕΡΓΑΤΕΣ, ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ*», όπου εστιάζεται σε τέσσερα σημεία:

1. Ο αγώνας για την ειρήνη, τη γενική πολιτική αμνηστία, την ανατροπή της «*πουλημένης και φιλοπόλεμης κυβερνητικής σπείρας*» και τον προσανατολισμό προς τη Σοβιετική Ένωση είναι «*σφιχτά και αναπόσπαστα συνδεδεμένος*» με τον αγώνα για φτηνό και καλό ψωμί, οκτάωρο, καταφύγια, μάσκες, επιδόματα στις οικογένειες των επιστρατευμένων και στους ανέργους και ενάντια στην ακρίβεια των ειδών πρώτης ανάγκης.
2. Ο αγώνας αυτός είναι επίσης συνδεδεμένος με τον αγώνα για πληρωμή των επιταγμένων αγροτικών προϊόντων, ζώων και μεταφορικών μέσων, για φτηνό σπόρο και λιπάσματα, για μικρότοκα και μακροπρόθεσμα δάνεια από το κράτος.
3. Όσοι κατανοούν αυτό τον δεσμό μεταξύ των οικονομικών και πολιτικών αιτημάτων θα έχουν τις μεγαλύτερες επιτυχίες και θα είναι οι συνεπέστεροι αγωνιστές,
4. Το Ενιαίο Εργατικό Αντιπολεμικό Μέτωπο, το Ενιαίο Αγροτικό Κόμμα και το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας είναι οι καθοδηγητές του οργανωμένου αγώνα.

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «*ΠΡΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΣΥΜΦΟΡΕΣ*» και επισημαίνει ότι τα Βαλκάνια και η Ελλάδα είναι η «*πίσω πόρτα της Ευρώπης*» και ζωτικής σημασίας για τη Γερμανία και τον Άξονα. Αυτή την «*πίσω πόρτα*» οι Άγγλοι την έχουν αναθέσει στη «*βασιλομεταξική σπείρα*» να την ανοίξει. Συγκεκριμένα αν η Ελλάδα καταλάβει την Αυλώνα αυτό θα αποτελέσει το άνοιγμα όλης της Αδριατικής για τον αγγλικό στόλο, κάτι που θα φέρει σε μειονεκτική θέση τη Γερμανία. Για αυτό η Γερμανία θα προσπαθήσει να αποτρέψει με κάθε μέσο αυτή την κίνηση της Ελλάδας. Το πιο πιθανό από την πλευρά της Γερμανίας θα είναι μια επίθεση κατά της Ελλάδας που είναι αδύνατον να αντιμετωπιστεί γιατί η γερμανική πολεμική μηχανή είναι πανίσχυρη. Η Ελλάδα τώρα που βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση δεν επιδιώκει τη σύναψη ειρήνης με την Ιταλία, αλλά συνεχίζει την πολεμική προσπάθεια, οδηγώντας τη χώρα σε καινούργιες συμφορές. Επίσης το άρθρο προβλέπει ότι αυτοί που σήμερα γιορτάζουν τις νίκες του ελληνικού στρατού (Κοτζιάς, Κρανωτάκης, διάδοχος Παύλος

και Φρειδερίκη), μόλις φανεί ο Χίτλερ στα σύνορα είναι έτοιμοι να δράσουν ως 5^η φάλαγγα και να τον υπηρετήσουν ανατρέποντας τον Μεταξά.

Οφείλουν λοιπόν οι ηρωικοί πολεμιστές, οι πατριώτες αξιωματικοί, τα τίμια εργατικά στελέχη, οι αληθινοί πολιτικοί, όλος ο λαός που παραδέρνει μέσα στον πόλεμο να παλέψει για την ειρήνη στη βαλκανική με τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει το άρθρο «*Να σώσουμε τους ηρωικούς ναυτεργάτες*» που αναφέρεται σε τρεις ναυτεργάτες που μεταφέρθηκαν από τις φυλακές της Αγγλίας και παραδόθηκαν στην ελληνική κυβέρνηση και κινδυνεύουν με βαριές ποινές. Το άρθρο κάνει λόγο για τις κινητοποιήσεις των Ελλήνων ναυτεργατών στην Αγγλία και στην Αμερική όπου ζητούν καλύτερους μισθούς και καλύτερες συνθήκες εργασίας και αντιμετωπίζουν διώξεις και φυλακίσεις από τις κυβερνήσεις αυτών των χωρών. Ο εργαζόμενος λαός πρέπει με υπομνήματα και διαμαρτυρίες να κατακλύσει τις αρχές με ένα σύνθημα: «*Κάτω τα χέρια από τους ναυτεργάτες*».

Και η έκκληση «*Να σώσουμε τους αγωνιστές του Λαού – της Πατρίδας μας – της Ειρήνης*», όπου σύσσωμος ο ελληνικός λαός και ανεξάρτητα από πολιτικές πεποιθήσεις πρέπει να ξεσηκωθεί και να αγωνιστεί για Άμεση Γενική Πολιτική Αμνηστία. «*Απ' τα μέτωπα κι απ' όλες τις γωνιές της Ελλάδας μια ενωμένη φωνή ας κυριαρχήσει: ΑΜΕΣΗ ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΝΗΣΤΕΙΑ – ΕΙΡΗΝΗ*».

2) Φύλλο 64 (14-2-1941)

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε μετά τον θάνατο του Μεταξά στις 29 Ιανουαρίου 1941 και την αντικατάστασή του στην πρωθυπουργία από τον Αλέξανδρο Κορυζή. Οι εκφράσεις για το καθεστώς εφεξής δεν περιέχουν το όνομα «Μεταξάς». Για παράδειγμα η συνηθισμένη φράση «σπείρα Γλύξμπουργκ–Μεταξά» του Ριζοσπάστη της ΠΚΕ μετατρέπεται σε «σπείρα Γλύξμπουργκ–Κορυζή–Μανιαδάκη».

Το κεντρικό άρθρο με τίτλο «*ΝΑ ΣΩΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ ΟΣΟ ΕΙΝΑΙ ΑΚΟΜΗ ΚΑΙΡΟΣ!*...» είναι σε συνέχεια με το άρθρο του προηγούμενου φύλλου «*Προς καινούργιες συμφορές*» και αναφέρει ότι ενώ το μέτωπο στον ελληνοϊταλικό πόλεμο έχει ακινητοποιηθεί, πλανάται ήδη στις πεδιάδες της Μακεδονίας και Θράκης το φάσμα των μηχανοκίνητων γερμανικών δυνάμεων. Οι Έλληνες στρατιώτες εξουθενωμένοι από τον τιτάνιο αγώνα τους στα αλβανικά βουνά, πεινασμένοι και κρυοπαγημένοι είναι αδύνατον να αντιμετωπίσουν τη γερμανική μηχανή. Οι Άγγλοι ζήτησαν από την ελληνική κυβέρνηση να καταλάβουν πάση θυσία την Αυλώνα για να ανοίξουν στον αγγλικό στόλο την Αδριατική ώστε να εμπλέξουν στον πόλεμο και τη Γιουγκοσλαβία και να απειλήσουν τα νότια της Γερμανίας. Οι Άγγλοι στη Θάσο εγκατέστησαν αεροδρόμια για να σαμποτάρουν τον γερμανικό εφοδιασμό βομβαρδίζοντας τις πετρελαιοπηγές της Ρουμανίας, ενώ στην Κρήτη κλείστηκαν αυθαίρετα τα γερμανικά προξενεία. Επιπλέον Αυστραλοί και Καναδοί αποβιβάζονται στον Πειραιά και μεταφέρονται στα βουλγαρικά σύνορα για να ανάψουν μέσα από το έδαφος της πατρίδας μας τη μεγάλη φωτιά που ζήτησε ο Τσώρτσιλ. Με τέτοιες προκλήσεις «*παίζει η σπείρα που κυβερνά με τη φωτιά*» και θα σύρει το λαό μας στον πόλεμο και την καταστροφή.

Καμιά αμφιβολία δε μένει πια. Η σπείρα Γλύξμπουργκ-Μανιαδάκη-Κορυζή κι οι γαλονάδες που την ακολουθούν είναι αποφασισμένη να εφαρμόσει του Μεταξά τη διαθήκη: να μην αφήσει ούτε ένα φαντάρο μας ζωντανό και να παραδώσει

την πατρίδα μας στα όρνια της πέμπτης φάλαγγας που караδοκούν, αφού τη μετατρέψει σε ερείπια.

Ο ελληνικός λαός λοιπόν δεν πρέπει να αφήσει τα πράγματα στη μοίρα τους. Πρέπει «Να συντρίψουμε τη σπείρα που μας σέρνει σε καινούργιες συμφορές, να διώξουμε τους Εγγλέζους από τα ελληνικά εδάφη και ν' ασφαλίσουμε την πατρίδα μας με της Σοβ. Ένωσης τη βοήθεια».

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει το άρθρο με τίτλο «Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΑ» που αναφέρεται στην πολιτική βιογραφία του Μεταξά. Η οξύτατη κριτική που του ασκείται και οι βαρύτεροι χαρακτηρισμοί που του αποδίδονται «μπόγιας», «προδότης», «κινηματίας», «ραδιούργος», «καταστροφέας», «μιζαδόρος» και άλλες διατρέχουν όλο το κείμενο.

Μέσα στις πιο χαρακτηριστικές εκδηλώσεις του “πολιτισμού” που ο ίδιος δημιούργησε, μέσα στην αποπνιχτική ατμόσφαιρα ραγιαδισμού και γενιτσαρισμού, χαφιεδοποίησης και διαφθοράς των συνειδήσεων, πέθανε και θάφτηκε ο Μεταξάς, ο μπόγιας που συστηματικά δούλεψε για την καταστροφή της χώρας και την εξόντωση του λαού μας....

Το παρελθόν του! Οι πουλημένοι κοντυλοφόροι που χρόνια τώρα ζέμαθαν τι θα πει ντροπή, δοκίμασαν στεναχώρια σκισάροντας για το Μεταξά βιογραφίες. Τους παράγγειλαν να βγάλουν όχι μονάχα ασπροπρόσωπο μα και “ήρωα εθνικό” τον “άνθρωπο” που η ζωή του είναι γιομάτη από τέτοιες “εθνικές” πράξεις :

Στον προηγούμενο πόλεμο παρέδωσε ανοιχτά την πατρίδα μας παραδίνοντας το Ρούπελ κι ένα σώμα στρατού στους Γερμανοβουλγάρους. Οργάνωσε πλήθος κινήματα και συνωμοσίες. Αποτυχαίνοντας εγκατέλειπε τους συνεργάτες του στην εκδίκηση του αντιπάλου και δραπέτευε, τρυπώνοντας κατά προτίμηση ανάμεσα σε βαρέλια μπακαλιάρου. Αυτοχειροτονήθηκε αρχηγός των “ελευθεροφρόνων” προπαγανδίζοντας ταυτόχρονα την απολυταρχία. Τη δημοκρατία την αναγνώρισε πρώτος απ’ τους μοναρχικούς αυτός – και την πρόδωσε πάλι πρώτος. Πολιτικές δολοφονίες, ραδιουργίες και μανούβρες παλαιοκομματικές, οι μίζες στην “Πάουερ” και τις άλλες εταιρείες, δεν του αφαίρεσαν το θράσος να παριστάνει το “σωτήρα του λαού απ’ τα κύματα”. Πρωθυπουργός διορίστηκε απ’ το Γλύξμπουργκ όταν οι σοβαροί του αστοί αντίπαλοι κι ο προκάτοχός του είχαν “μυστηριωδώς” πεθάνει.

Τα επακόλουθα ανήκουν στο παρόν. Καταπατώντας όρκους κι υποσχέσεις επέβαλε με τα πολυβόλα το πιο τερατώδικο καθεστώς που ο τόπος μας είχε γνωρίσει. Χιλιάδες πολίτες γνώρισαν τον πάγο και, σύμφωνα με το παράδειγμα του Μουσολίνι, το ρετσινόλαδο. Δεκάδες χιλιάδες μάθαν την εξορία και τη φυλακή, άλλοι υποβλήθηκαν σε εξευτελιστικές πράξεις, εκατοντάδες δολοφονήθηκαν απροφάσιστα είτε πέθαναν στα βασανιστήρια. Θύματα πέσαν στον μπόγια τη διαταγή ηγέτες κι αγωνιστές του λαού, πολιτικοί, στρατηγοί, πολίτες απ’ όλες τις τάξεις. Τεσσεράμιση χρόνια βαστά πρωτόφαντη καταπίεση του λαού, και πλάι της εξαθλίωση και πείνα. Στο τέλος ο μπόγιας έφερε και τον πόλεμο...

Έτσι ο λαός μας θα παρηγορηθεί για τη μοναδική θλίψη που δοκίμασε με το θάνατο του Μεταξά: Πως ο τύραννος πρόλαβε τη μέρα του γδικιωμού και ξέφυγε την τιμωρία.

3) Φύλλο 65 (18-3-1941)

Το φύλλο αυτό στην πρώτη σελίδα έχει την απόφαση της ΚΕ του ΚΚΕ που συνήλθε το δεύτερο δεκαήμερο του Μαρτίου. Η απόφαση εστιάζει σε 6 σημεία:

1. Τεσσερισήμισι μήνες η ελληνική νεολαία αποδεκατίζεται στο αλβανικό μέτωπο από τον πόλεμο, αλλά και από τις ελλείψεις στη διατροφή και τον ιματισμό του στρατού, ενώ στα μετόπισθεν οι αεροπορικές επιθέσεις ερημώνουν τις πολιτείες και τα χωριά. Πρόκειται όμως να ανοίξει και άλλο μέτωπο στη Μακεδονία με τη μεγαλύτερη πολεμική μηχανή του κόσμου, ενώ η κυβέρνηση επιτρέπει την αποβίβαση στην Ελλάδα *«αλλόφυλων εθνών λεγεώνες»*. Έτσι ο λαός μας που περίμενε στο τέλος του χειμώνα ειρήνη, θα εμπλακεί τώρα σε καινούργιο και μεγαλύτερο μακελειό.
2. Τον πόλεμο τον έφερε στην Ελλάδα η αντεθνική λαομίσητη δικτατορία, δουλεύοντας για λογαριασμό της *«ιμπεριαλιστικής κλίκας της ελληνικής πλουτοκρατίας»*, ενώ αρνήθηκε να προσανατολιστεί προς την ειρηνόφιλη Σοβιετική Ένωση που θα ασφάλιζε την ειρήνη και την ουδετερότητά μας. Ο πόλεμος άρχισε με την επίθεση της ιμπεριαλιστικής Ιταλίας, όταν όμως το ξεπούλημα της δικτατορίας στους Άγγλους εμπόλεμους ιμπεριαλιστές δημιουργούσε απειλή και για τις δύο χώρες του Άξονα.
3. Ο πόλεμος αυτός που οδηγεί τη χώρα στην εξόντωση δεν έχει καμιά σχέση με την υπεράσπιση της πατρίδας γιατί μπορούσε να αποφευχθεί και γιατί οι εργαζόμενοι δεν έχουν να κερδίσουν κάτι από αυτόν. Παρόλα αυτά η δικτατορία κατάφερε να εξαπατήσει τον λαό και να παραστήσει τον πόλεμο αυτό στα μάτια του σαν μια θυσία αναπόφευκτη, εκμεταλλευόμενη την αγάπη του για την ελευθερία και ανεξαρτησία του. Και το μόνο κόμμα που θα μπορούσε να δείξει στο λαό το σωστό δρόμο της ειρήνης και ουδετερότητας, η δικτατορία με το κατασκευάσμα της Ασφάλειας, την ΠΔ, το πλαστογραφεί και αλλάζει την πολιτική του γραμμή καλώντας *«ξετίπωτα το λαό να υποστηρίξει τον πόλεμο και τη σπείρα που τον έφερε στο λαό μας»*. Επιπλέον χρησιμοποιεί συστηματικά το πλαστό γράμμα του Ζαχαριάδη για να σπείρει σύγχυση στο λαό και στα μέλη του κόμματος, ώστε να υποστηρίξουν τον πόλεμο.
4. Η παράταση του πολέμου και ο κίνδυνος καινούργιας περιπλοκής, η αγωνία και η απόγνωση του λαού, οι διαφωνίες στους κύκλους της δικτατορίας, οι αντικαταστάσεις στρατιωτικών αρχηγών, τα διαβήματα και οι κινήσεις των δυσारेστημένων παραγόντων προσφέρουν κατάλληλο έδαφος στους προδότες της 5^{ης} φάλαγγας που επιδιώκουν την παράδοση της Ελλάδας στον ζυγό του Άξονα.
5. Πριν προλάβει η *«αγγλόδουλη σπείρα»* και η 5^η φάλαγγα να ρίξουν τη χώρα στο μακελειό πρέπει ο λαός να πυκνώσει τις τάξεις του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνης (ΜΕΣ-Ε), να ανατρέψει την *«αγγλόδουλη σπείρα Γλύξμπουργκ-Κορυζή-Μανιαδάκη»* που θα αναλάβει την διακυβέρνηση της χώρας και θα δώσει γενική αμνηστία, θα αποκαταστήσει τις λαϊκές ελευθερίες και τους συνταγματικούς θεσμούς, θα ακυρώσει όλες τις συμφωνίες πολιτικής και στρατιωτικής φύσεως που έχει κλείσει με τους Άγγλους και θα προσανατολίσει τη χώρα προς τη Σοβιετική Ένωση για να διασφαλίσει την ειρήνη και την ουδετερότητα.
6. Το ΚΚΕ κατόρθωσε πριν ακόμα ξεσπάσει ο πόλεμος να δώσει στο λαό τη σωστή πολιτική γραμμή, ένα ξεκίνημα για τον τιτάνιο αγώνα της ειρήνης, που τούτη τη στιγμή τη μετατρέπει κιόλας σε πραγματικότητα ο ηρωικός λαός μας. Για αυτό οφείλει το Κόμμα να οξύνει την επαναστατική του επαγρύπνηση, να προφυλάξει το κομματικό απαράτ και τον εκδοτικό του μηχανισμό, να εντείνει την πάλη του για την απογύμνωση της χαφιεδικής ΠΔ των τριών Μ (Μανιαδάκης-Μιχαηλίδης-

Μιχελίδης), να αναπτύξει τη δουλειά της διαφώτισης του λαού και να οργανώσει μαζικούς αγώνες κάτω από την καθοδήγηση του ΜΕΣ-Ε.

Στη δεύτερη σελίδα δημοσιεύονται ένα χαιρετιστήριο και δύο εκκλήσεις. Το χαιρετιστήριο απευθύνεται προς τους ηρωικούς φυλακισμένους αρχηγούς του ΚΚΕ (σ.σ. Ζαχαριάδη–Νεφελούδη–Παρτσαλίδη–Σιάντου) που αφηφώντας τα κάτεργα, τα βασανιστήρια και τις στερήσεις εμπνυχώνουν το κόμμα στο δύσκολο έργο και φωτίζουν το έργο του λαού.

Η πρώτη έκκληση απευθύνεται στα μέλη του κόμματος που πρέπει με θάρρος και ενθουσιασμό να εξορμήσουν στην εκτέλεση των καθηκόντων τους. Να πάρουν μπολσεβίκικα μέτρα για να προφυλάξουν το κόμμα και τους μηχανισμούς του και να ξεσκεπάσουν το ασφαλίτικο κατασκευάσμα της ΠΔ, ενώ τα μέλη του κόμματος που είναι στρατιώτες και ναύτες να δώσουν σάρκα και οστά στα όνειρα των κομμουνιστών της περασμένης γενιάς (Μαρουκάκη, Μαλτέζου, Λασκαρίδη, Βαλλιανάτου).

Η δεύτερη έκκληση απευθύνεται στους στρατιώτες να πάρουν στα χέρια τους τις διοικήσεις των μονάδων τους και να προτείνουν ειρήνη στους αντιπάλους και να απαιτήσουν την παραίτηση της κυβέρνησης και το σχηματισμό νέας υπό την καθοδήγηση του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνης.

Επίσης απευθύνει έκκληση στους εργάτες των πολεμικών εργοστασίων και μεταφορών να σαμποτάρουν την πολεμική προσπάθεια:

Η Κεντρική Επιτροπή καλεί την εργατική τάξη κ' ιδιαίτερα τους εργάτες μεταφορών, ναυτεργάτες, λιμενεργάτες, αυτοκινητιστές, κ' εργάτες πολεμικών εργοστασίων να εφαρμόσουν το πιο φαρδύ ενιαίο εργατικό αντιπολεμικό μέτωπο ... και να παλαίψουν με συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, με κωλυσίεργα στην παραγωγή, με οικονομικές και πολιτικές απεργίες.

Τέλος καλεί ολόκληρο τον εργαζόμενο λαό να φυλαχτεί και να τιμωρεί όπως τους αξίζει, τους χαφιέδες της ΠΔ (Μ.Μ.Μ).

4) Φύλλο 66 (25-3-1941)

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «*ΝΑ ΓΙΟΡΤΑΣΟΥΜΕ ΣΑΝ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ*» και αναφέρει ότι η δικτατορία με «*ξετσίπωντους θεατρινισμούς*» με «*υστερικές κραυγές που παρωδούν αξιοθρήνητα τα συνθήματα του ηρωικού 1821*» βεβηλώνουν την ιερή γιορτή της ελευθερίας του έθνους μας. Αυτό το κάνει για να «*μορφινίσει το λαό*» και έτσι να τον ρίξει στη μεγάλη καινούργια σφαγή, που έκανε ότι μπορούσε για να προκαλέσει. Μα ο λαός αυτή τη φορά δεν θα παραπλανηθεί και θα αγωνιστεί για την πατρίδα του συνεχίζοντας την παράδοση των ηρώων του 1821. «*Και ο αγώνας για την πατρίδα του είναι και σήμερα ο αγώνας για τη Λευτεριά, μα είναι πρωτ' απ' όλα ο αγώνας για την ειρήνη!*» Για αυτό λοιπόν όλοι πρέπει να πυκνώσουν τις γραμμές του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνης που σηκώνει ψηλά τη σημαία για:

–να γκρεμίσουμε την αγγλόδουλη σπείρα των Γλύξμπουργκ–Κορυζή–Μανιαδάκη...

–να προτείνουμε ειρήνη δίχως προσαρτήσεις κι αποζημιώσεις και φιλικό διακανονισμό των εδαφικών και άλλων διαφορών μας με τον αλβανικό, το βουλγαρικό κι οποιοδήποτε άλλο γειτονικό λαό.

–να ακυρώσουμε όλες τις μυστικές συμφωνίες πολιτικής και στρατιωτικής φύσης που δίχως καμιά εξουσιοδότηση απ’ το λαό είτε τους πραγματικούς αντιπροσώπους του, έχουν κλείσει με τους Εγγλέζους οι πουλημένες δικτατορικές κυβερνήσεις.

–να προσανατολίσουμε τη χώρα προς τη μεγάλη Σοβ. Ένωση, ασφαρίζοντας την ουδετερότητά μας δυναμικά τόσο απ’ τους Εγγλέζους, όσο κι απ’ τον Άξονα...

–να αναδείξουμε με πραγματικά ελεύθερες εκλογές Συνταχτική Εθνοσυνέλευση, που θα πραγματοποιήσει το παλιό όνειρο του λαού, τη Λαϊκή Δημοκρατία.

Αυτά λοιπόν πρέπει να γίνουν για να γλυτώσει την ύστατη ώρα η ελληνική Θράκη, η Μακεδονία και όλη η χώρα. «Κι έτσι θα πούμε πως γιορτάσαμε τούτη τη μέρα της Λευτεριάς σαν αγωνιστές, όπως ταιριάζει στους αντάξιους απογόνους των ηρώων του 1821!».

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει μια έκκληση με τίτλο «ΝΑ ΣΩΣΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΜΑΣ», όπου αναφέρει ότι στις φυλακές της Αίγινας δόθηκε εντολή στη φρουρά να πυροβολεί τους φυλακισμένους κομμουνιστές κάθε φορά που γίνεται στο νησί αεροπορικός βομβαρδισμός, στην Ακροναυπλία μειώνουν απελπιστικά την ποσότητα του συσσιτίου και τους προκαλούν αδιάκοπα, ώστε στην παραμικρή διαμαρτυρία τους να δοθεί η αφορμή «για να τους κάψουν ζωντανούς». Για αυτό λοιπόν καλούνται ο λαός και τα στρατευμένα παιδιά του να ξεσηκωθούν σύσσωμοι και να σώσουν τους φυλακισμένους τιμημένους αγωνιστές, ματαιώνοντας τα σχέδια εξόντωσής τους από τη δικτατορία.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει άρθρο με τίτλο «Η “ΠΕΜΠΤΗ ΦΑΛΑΓΓΑ”» που αποκαλύπτει ότι οι γερμανόφιλοι Σκυλακάκης (ανακλήθηκε από την εξορία), στρατηγός Πλατής (του ανέθεσαν πάλι διοίκηση μονάδας), Κοτζιάς «χιτλερόδουλος παραγκιόζης», διάδοχος Παύλος και Φρειδερίκη «Φρίκη», χρησιμοποιούνται από την δικτατορία, ώστε σε περίπτωση κατάληψης της χώρας από τον Άξονα να έχουν μια πισινή. Αυτά τα άτομα που δρουν ως 5^η φάλαγγα στη χώρα μπορούν να εκμεταλλευτούν το συνεχώς αυξανόμενο φιλειρηνικό λαϊκό ρεύμα και να εξασφαλίσουν λαϊκή αποδοχή σε κάθε κυβέρνηση που θα προσέφερε στον Άξονα «ειρήνη αλλά Πεταίν». Μια τέτοια ειρήνη θα σήμαινε ουσιαστική υποδούλωση στον Άξονα και ακόμη πόλεμο με την Αγγλία. Η πάλη κατά των πρακτόρων του Άξονα είναι ολοένα και πιο επιτακτική ανάγκη για το ΚΚΕ. Η λύση για τη διπλή απειλή κατά της χώρας (αγγλόδουλη δικτατορική κυβέρνηση και 5^η φάλαγγα) είναι το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνης.

Τέλος στην πρώτη σελίδα υπάρχει μια ανακοίνωση της ΠΚΕ για τη «χαφιεδική Προσωρινή Διοίκηση» που καθοδηγείται από τον Μιχαηλίδη και τον Μιχελίδη. Ο Μιχαηλίδης παρέδωσε στην Ασφάλεια τον Πλουμπίδη, το τυπογραφείο του ΚΚΕ, καθώς και τις γιάφκες των οργανώσεων της Ανατολικής και Δυτικής Μακεδονίας και Θράκης, προκαλώντας έτσι τη σύλληψη των καθοδηγητικών οργάνων τους. Ο Μιχελίδης παρέδωσε στην Ασφάλεια ότι είχε απομείνει από το κομματικό απαράτ σε όλη τη Μακεδονία και Θράκη.

Στα τρία ΜΜΜ (Μανιαδάκης–Μιχαηλίδης–Μιχελίδης) προστίθεται το τέταρτο Μ (ο Στέφανος Μόσχος), ο πιο παράνομος αρχηγός της ΠΔ, που θα το αποκαλύψουν σε επόμενη ανακοίνωση. «Πιστεύουμε πως σύντομα θα είμαστε σε θέση να παραδώσουμε στο μίσος του λαού το όνομά του, μαζί με τα ονόματα ορισμένων άλλων καθαρμάτων». Επίσης η σύλληψη του Παπαγιάννη τον Ιανουάριο, απαιτεί μια πιο ριζική αναπροσαρμογή του κόμματος.

Κλείνει η ανακοίνωση ως εξής:

Τα στελέχη, τα μέλη κι οι οπαδοί του κόμματός μας πρέπει από τώρα να παίρνουν τα μέτρα τους για την κεραυνοβόλα αντιμετώπιση κάθε καινούργιας και μ' οποιαδήποτε μορφή επίθεσης απ' την πλευρά των Μ.Μ.Μ. και Μ. Και νάχουν πάντα υπόψη τους πως η εγγύηση για την αποτυχία κάθε παρόμοιας απόπειρας του οχτρού είναι η συσπείρωση τους γύρω απ' τις τοπικές και την κεντρική τους καθοδήγηση κι η εξασφάλιση της ιδεολογικής μονολιθικότητας του κόμματος πάνω στην πολιτική γραμμή της τελευταίας απόφασης της ΚΕ.

Η Κ.Ε του ΚΚΕ

5) Φύλλο 67 (14-4-1941)

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε μετά την είσοδο των Γερμανών στη Θεσσαλονίκη στις 9 Απριλίου και ενώ οι Γερμανοί κινούνται για την κατάληψη της υπόλοιπης Ελλάδας. Στην πρώτη σελίδα ακριβώς κάτω από τους τίτλους υπάρχει το παρακάτω κείμενο:

ΕΛΛΗΝΕΣ! Να οι καρποί του πολέμου. Χάσαμε τη Σαλονίκη κι εκατομμύρια Έλληνες πέσαν στη μαύρη ξενική σκλαβιά! Ο θάνατος κι η αιχμαλωσία βρήκαν δεκάδες χιλιάδες παλληκάρια μας! Η δικτατορία ετοιμάζεται να εγκαταλείψει και την Ήπειρο! Η ίδια τύχη περιμένει όλους μας, ο υπόλοιπος στρατός μας απειλείται να εξοντωθεί, οι πολιτείες μας θα γίνουν στάχτη – αν δεν προλάβουμε να κερδίσουμε την ΕΙΡΗΝΗ ΔΙΩΧΝΟΝΤΑΣ πρώτ' απ' όλα την ΑΓΓΛΟΔΟΥΛΗ ΣΠΕΙΡΑ που μας έφερε τον ΠΟΛΕΜΟ! Σε λίγες μέρες θα είναι πολύ αργά! ΑΓΩΝΙΣΤΕΙΤΕ για το ΨΩΜΙ και τις ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ σας! ΠΑΛΑΙΨΤΕ για την ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ μας και για ΣΥΜΦΩΝΟ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ με τη ΣΟΒ. ΕΝΩΣΗ! Από άκρου σε άκρο της χώρας απ' τους δρόμους και τις πλατείες, απ' τα χαρακώματα ας αντηχήσει το σωτήριο σάλπισμα: ΚΑΤΩ Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ! ΖΗΤΩ Η ΕΙΡΗΝΗ!

Η ΠΚΕ, κι ενώ η μισή Ελλάδα έχει καταληφθεί από τους Γερμανούς, πιστεύει ακόμη ότι είναι εφικτή μια ειρήνη με τον Άξονα με τη μεσολάβηση της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτή η πεποίθηση απορρέει από την πολιτική του συμφώνου Ρίμπεντροπ–Μολότοφ, στην οποία η ΠΚΕ είναι σταθερά προσηλωμένη.

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «*Η ΛΟΥΖΙΤΑΝΙΑ*» με αφορμή μια δήλωση του τούρκου αντιπροέδρου της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης της Άγκυρας, Ατάτ. Η δήλωση ήταν:

Την στιγμήν αυτήν επίθεσις κατά της Ελλάδος θα έχει ίσως τας αυτάς συνεπείας, τας οποίας είχε το επεισόδιον της Λουζιτανίας εις τον πόλεμον 1914-1918. Η μάρτυς Ελλάς θα εκλόνιζε ούτω ισχυρώς τον Νέον κόσμον.

Το άρθρο επιχειρηματολογεί για να αποδείξει ότι η επίθεση του Χίτλερ κατά της Ελλάδας μπορεί να έχει σαν συνέπεια την είσοδο της Αμερικής στον πόλεμο, όπως ακριβώς στον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο η βύθιση του πλοίου Λουζιτάνια είχε το ίδιο αποτέλεσμα. Οι Αμερικανοί οικονομικοί μεγιστάνες για να διατηρήσουν τις προπολεμικές αγορές τους, που κινδυνεύουν από τον Άξονα, ψάχνουν αφορμή για να εισέλθει στον πόλεμο η Αμερική ώστε να συμβάλλουν στην ήττα του Χίτλερ. Όμως η νεολαία της Αμερικής σήμερα καθοδηγούμενη από το ΚΚ Αμερικής είναι κατά του πολέμου για να διατηρήσουν τα κέρδη τους οι καπιταλιστές. Στον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο είχαν πείσει τον αμερικανικό λαό ότι λόγοι ανθρωπισμού επέβαλλαν την τιμωρία του Κάιζερ για τον τορπιλισμό της Λουζιτάνιας. Σήμερα επέλεξαν την

Ελλάδα. «Να όμως που και σήμερα βρίσκουν ένα θύμα κατάλληλο – τη δυστυχισμένη πατρίδα μας!»

Και δυστυχώς η Ελλάδα, αντί να επιζητήσει ειρήνη με τον Άξονα με τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης σύρεται από την «αγγλόδουλη κυβερνητική σπείρα» σε καταστροφικό πόλεμο με τον Άξονα, ενώ στο εσωτερικό της η 5^η φάλαγγα οργιάζει υπέρ των Γερμανών και περιμένουν την κατάλληλη στιγμή για να αντικαταστήσουν την κυβέρνηση Γλύξμπουργκ–Κορυζή–Μανιαδάκη. Κλείνει το άρθρο με την έκκληση της Απόφασης της ΚΕ του Μαρτίου που δημοσιεύτηκε και στο φύλλο 65 της 18^{ης} Μαρτίου 1941 για συσπείρωση του λαού στο Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνη ώστε:

–να γκρεμίσουμε την αγγλόδουλη σπείρα των Γλύξμπουργκ–Κορυζή–Μανιαδάκη...

–να προτείνουμε ειρήνη δίχως προσαρτήσεις κι αποζημιώσεις και φιλικό διακανονισμό των εδαφικών και άλλων διαφορών μας με τον αλβανικό, το βουλγαρικό κι οποιοδήποτε άλλο γειτονικό λαό.

–να ακυρώσουμε όλες τις μυστικές συμφωνίες πολιτικής και στρατιωτικής φύσης που δίχως καμιά εξουσιοδότηση απ’ το λαό είτε τους πραγματικούς αντιπροσώπους του, έχουν κλείσει με τους Εγγλέζους οι πουλημένες δικτατορικές κυβερνήσεις.

–να προσανατολίσουμε τη χώρα προς τη μεγάλη Σοβ. Ένωση, ασφαρίζοντας την ουδετερότητά μας δυναμικά τόσο απ’ τους Εγγλέζους, όσο κι απ’ τον άξονα...

–να αναδειξουμε με πραγματικά ελεύθερες εκλογές Συνταχτική Εθνοσυνέλευση, που θα πραγματοποιήσει το παλιό όνειρο του λαού, τη Λαϊκή Δημοκρατία.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει μια καταγγελία της ΠΚΕ, όπου σε συνέχεια με το προηγούμενο φύλλο αποκαλύπτει το τέταρτο Μ της ΠΔ, τον Στέφανο Μόσχο που χαρακτηρίζεται ως πολιτικός καθοδηγητής της ΠΔ. Ο πραγματικός πολιτικός καθοδηγητής Μιχάλης Τυρίμος εξακολουθεί να είναι στο απυρόβλητο και να μην υπάρχει καμιά υποψία για το άτομό του ακόμη. Κατά την πάγια τακτική δίνουν ένα σύντομο κομμάτι της προδοτικής δράσης του:

Ο Στέφανος Μόσχος, αντάξιο πρωτοπαλλήκαρο του Μανιαδάκη και συνεργάτη των Μιχελίδη και Μιχαηλίδη. Ο Μόσχος είχε πιαστεί το 1937 και μεταφέρθηκε στις φυλακές της Κέρκυρας. Τη “φυλακή του” όμως την πέρασε όλη στο γραφείο της διεύθυνσης. Δεν αποκλείεται εκεί μέσα να καταστρώθηκαν τα σχέδια του κατασκευάσματος της “ΠΔ”. Βγήκε με δήλωση.

Επίσης κατονομάζει το άτομο που πρόδωσε τον Δημήτρη Παπαγιάννη στην Ασφάλεια και νεοφώτιστο οπαδό της ΠΔ, τον Θόδωρο Ζέγκο.

Πρόκειται για το φυματικό τριατατικό Θόδωρο Ζέγκο, τύπο ανισόρροπο, που και παλιότερα έχει κάνει ένα σωρό πολύ ακριβά πλερωμένες “εξυπνάδες”, νομίζοντας πως παρίστανε τον ήρωα.

Τέλος κατηγορεί για μια ακόμη φορά τους χαφιέδες της ΠΔ που με ατιμίες, παγίδες, πλαστογραφίες και άλλα εγκλήματα, όπως το πλαστό γράμμα του σ. Ζαχαριάδη, ξεγέλασαν το λαό και σύρθηκε στον καταστροφικό πόλεμο. Κλείνει η ανακοίνωση:

Ας κρίνει λοιπόν μονάχος του ο λαός πόσο οι εγκληματίες της “ΠΔ” είναι υπαίτιοι για τις σημερινές του συμφορές, τι κίνδυνο αποτελεί για τη λαϊκή

υπόθεση το να περιφέρονται αυτοί ελεύθεροι στους δρόμους και ποια μέτρα είναι απαραίτητο να παρθούν εναντίον τους για να τιμωρηθούν για όσα μέχρι σήμερα έκαναν και να προλάβει ο λαός καινούργια μεγαλύτερα εγκλήματά τους.

Η Κ.Ε του ΚΚΕ

6) Φύλλο 68 (25-4-1941)

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε δύο μέρες πριν την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα στις 27 Απριλίου και ενώ η κυβέρνηση Τσουδερού έχει ήδη φύγει για την Κρήτη δύο μέρες νωρίτερα. Στην πρώτη σελίδα ακριβώς κάτω από τους τίτλους υπάρχει το παρακάτω κείμενο:

ΠΟΛΕΜΙΣΤΕΣ! ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕ ΛΑΕ! ΔΙΧΩΣ ΔΙΚΟ ΣΑΣ ΦΤΑΙΣΜΟ ΠΛΕΡΩΝΕΤΕ ΤΑ ΣΠΑΣΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΔΟΣΙΑΣ! ΑΓΩΝΙΣΤΕΙΤΕ ΓΙΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ, ΣΤΝΤΑΞΕΙΣ, ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΙΣ, ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ, ΨΩΜΙ ΚΑΙ ΔΟΥΛΕΙΑ! ΑΠΑΙΤΕΙΣΤΕ Ν' ΑΜΝΗΣΤΕΥΘΟΥΝ ΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΣΑΣ!

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «ΠΡΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ» και αναφέρεται στην κατάσταση που δημιουργήθηκε στη χώρα μετά τη φυγή της κυβέρνησης και του βασιλιά για την Κρήτη. Γράφει ότι η δικτατορία αφού τυράννησε για τεσσεράμισι χρόνια τη χώρα και το λαό με τρομοκρατία, με δολοφονίες, με φυλακές και εξορίες, έφερε και τον πόλεμο στα εδάφη της Ελλάδας με κατάληξη την κατάληψη από τους Γερμανούς. Και τελικά η κυβέρνηση δραπέτευσε «για να ξεκοκκαλίσουν το εγγλέζικο χρυσάφι με την ησυχία τους» αφήνοντας το λαό μόνο του. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά φεύγοντας ζήτησαν από το λαό να υποταχθεί στον ξενικό ζυγό με αξιοπρέπεια και χωρίς ταραχές.

Οι δραπέτες Γλύξμπουργκ, Μανιαδάκης και Σία, αφού στείλαν τα παιδιά του Λαού στον άδικο χαμό, αφού ρίζαν τη χώρα μας στον όλεθρο, μας ζητούν σήμερα να ξαναγίνουμε ραγιάδες αδιαμαρτύρητα! “Κτυπήστε αλύπητα τυχόν πρόωρον εκδήλωσιν ευαρίθμων ταραζιών”, ξερνάει ο Μανιαδάκης στο σημερινό “αποχαιρετηστήριό” του: Ιδέ ο άνθρωπος! Καρφί δεν του καίγεται πως πλάκωσαν οι Γερμανοί. Τρέμει αντίθετα, μήπως ξεσηκωθεί ο Λαός – οι “εύαριθμοι ταραζίαι”, όπως τον αποκαλεί – μήπως ξεφύγουμε την τύχη που μας ετοίμασεν η σπείρα.

Στη συνέχεια αναφέρει πως η 5^η φάλαγγα, οι «χαφιέδες του Μανιαδάκη», είναι έτοιμοι να υποδεχθούν και να υπηρετήσουν τα καινούργια τους αφεντικά. Ο λαός όμως δεν πρέπει να ξεχάσει ούτε στιγμή πως του φέρθηκαν οι κυβερνήτες του και να θυμάται πως το δρόμο της σωτηρίας του τον έδειξε το ΚΚΕ με τον Ριζοσπάστη και τις προκηρύξεις του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνης. «Και να ξέρει ποιους ν' ακολουθήσει στην πάλη του για της Ανάσταση»

Το άρθρο κάνει έκκληση για να δοθεί γενική αμνηστία, να καταργηθούν τα έκτακτα στρατοδικεία και να αποκατασταθούν οι προσωπικές και συνδικαλιστικές ελευθερίες, να καταβληθούν άμεσα επιδόματα για τους απολυόμενους στρατιώτες και να δοθούν τα ναύλα για να επιστρέψουν στα σπίτια τους, να χορηγηθούν συντάξεις σε όλα τα θύματα πολέμου, να αποζημιωθούν οι πολεμοπαθείς, να μοιραστούν τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης στο λαό για να γλιτώσει από την πείνα, να εξασφαλιστεί δουλειά στους ανέργους και να παρθούν μέτρα κατά της ακρίβειας. Κλείνει το άρθρο ως εξής:

Πολεμιστές επιβάλετε τις παραπάνω απαιτήσεις σας πριν παραδώσετε τα όπλα σας! Μην επιτρέψετε να πάει χαμένο το αίμα σας που χύθηκε! Εργάτες! Τιμήστε

την Πρωτομαγιά εξασφαλίζοντας τη λύση των παραπάνω σας ζητημάτων, αρχίζοντας απ' την πάλη τα πιο ειδικότερα που ενδιαφέρουν τον καθένα σας χρησιμοποιώντας όλες τις μορφές πάλης, απ' το υπόμνημα μέχρι την απεργία Έλληνες εργαζόμενοι! Με συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, μαχητικές απεργίες, με καθόδους απ' τα χωριά στις πόλεις, αγωνιστείτε για τις παραπάνω διεκδικήσεις σας, ξεκινώντας έτσι για την κατάκτηση της Λευτεριάς και της πραγματικής Ειρήνης.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει άρθρο του Πλουμπίδη που γράφτηκε τον Μάρτιο από το σανατόριο Σωτηρία με τίτλο «*Το γνήσιο Κόμμα μας και η θέση του*», όπου καταγγέλλει την ΠΔ ότι πλαστογραφεί το ΚΚΕ και αλλάζει τη θέση του για τον πόλεμο. Το ΚΚΕ (ΠΚΕ) σύμφωνα με την απόφαση της ΚΕ του Μαρτίου είναι κατά του πολέμου για τους λόγους που αναφέρονται εκεί και έχουμε δει στον Ριζοσπάστη της 18^{ης} Μαρτίου 1941 (αρ. φ. 65). Η Ασφάλεια και η ΠΔ πλαστογράφησαν το γράμμα του σ. Ζαχαριάδη για να σπείρουν τη σύγχυση ανάμεσα στα μέλη του ΚΚΕ. Όμως το ΚΚΕ με τη φωτισμένη καθοδήγηση του Ζαχαριάδη μπήκε στη μολοσεβικοποίηση και έκτοτε πορεύεται ακλόνητο και μονολιθικό στο δρόμο της λαϊκής υπόθεσης.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχουν δύο αποφάσεις των Επιτροπών Πόλης (Ε.Π) της ΚΟΑ και της ΚΟΠ. Η Ε.Π της ΚΟΑ με απόφασή της που πάρθηκε το πρώτο δεκαήμερο του Απριλίου καλεί τα κομματικά μέλη της να μπου επικεφαλής στην πάλη για την ειρήνη. Καλεί το λαό της Αθήνας να συγκροτήσει ένοπλες επιτροπές του Μ.Ε.Σ.Ε και να δουλέψουν για την απαλλαγή της Ελλάδας και όλων των Βαλκανίων από τους Εγγλέζους και Γερμανοϊταλούς ιμπεριαλιστές και τον πόλεμό τους, ανατρέποντας πρώτα απ' όλα τη δική μας κυβέρνηση.

Επίσης καλεί τα μέλη της να ξεσκεπάσουν το «*χαφιεδικό κατασκεύασμα των Μ.Μ.Μ*» που εξαπάτησε το λαό με πλαστογραφίες, όπως το γράμμα του Ζαχαριάδη και παρέδωσε στην Ασφάλεια τον σ. Παπαγιάννη.

Στέλνει τέλος το θερμότερο χαιρετιστήριο σε όλους τους φυλακισμένους και εξόριστους συντρόφους και ιδιαίτερα στον Αρχηγό του Κόμματος σ. Ζαχαριάδη και στους αντάξιους συνεργάτες του σ.σ. Νεφελούδη, Παρτσαλίδη και Σιάντο.

Η Ε.Π της ΚΟΠ με απόφασή της που πάρθηκε το τελευταίο δεκαήμερο του Μαρτίου καλεί τα κομματικά μέλη της «*να συνεχίσουν τον ανειρήνευτο αγώνα ενάντια στους πράκτορες των Εγγλέζων, Γλύζμπουργκ, Μανιαδάκη και Σία, στους αξονικούς πεμπτοφαλαγγίτες και στα Μ.Μ.Μ (ΠΔ)*». Να πάρουν τα πιο αυστηρά μέτρα επαγρύπνησης και προστασίας του κομματικού και εκδοτικού μηχανισμού και να μπου επικεφαλής στην προσπάθεια διαφώτισης του λαού με προκηρύξεις, τρικ, συνθήματα στους τοίχους και επίκαιρα. Να οργανώσουν και να καθοδηγήσουν τους μερικούς αγώνες του λαού για τα άμεσα ζητήματα και να τους συνενώσουν και τους προωθήσουν σε υψηλότερα επίπεδα.

Στέλνει και η Ε.Π της ΚΟΠ χαιρετιστήριο στους αρχηγούς, τα στελέχη και όλα τα μέλη του κόμματος, φυλακισμένους και εξόριστους αγωνιστές και κάθε τίμιο άνθρωπο που παρά τις διώξεις, συκοφαντίες, βασανιστήρια και τουφεκισμούς στέκουν στις επάλξεις του μεγάλου και δύσκολου αγώνα. Επίσης θα απομονώσουν την ΠΔ από το λαό καταδικάζοντάς την σε χρεοκοπία.

7) Φύλλο 69 (18-5-1941)

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε μετά την κατάληψη της Αθήνας από τους Γερμανούς στις 27 Απριλίου 1941 και τη συγκρότηση της δοσιλογικής κυβέρνησης Τσολάκογλου.

Στο δεξιό περιθώριο της πρώτης σελίδας είναι γραμμένο κατακόρυφα το σύνθημα: «ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΠΕΘΑΝΟΥΜΕ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΕΙΝΑ ΑΠΑΙΤΕΙΣΤΕ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΜΕ ΤΗ ΣΟΒ. ΕΝΩΣΗ».

Στην πρώτη σελίδα κάτω από τους τίτλους υπάρχει χαιρετιστήριο προς τον Στάλιν:

Εκφράζοντας τον ενθουσιασμό που προκάλεσε στο Λαό μας, που ρίχτηκε στα σίδερα του ξενικού ζυγού απ' τον εγκληματικό πόλεμο και τις προδοσίες των Κυβερνητών "του", η ανάληψη της προεδρείας του Συμβουλίου των Επιτρόπων του Λαού της ΕΣΣΔ απ' το Μεγάλο σ. Στάλιν, χαιρετίζουμε τον Αρχηγό όλων των λαών που διακήρυξε σαν αρχή της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής την αλληλεγγύη απέναντι σε όσους λαούς αγωνίζονται πραγματικά για την ανεξαρτησία της Πατρίδας τους.

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «*Η ΧΑΡΑΜΑΔΑ*» και αναφέρει ότι ο Τσολάκογλου και οι συνεταίροι του είχαν την ευκαιρία να γίνουν οι σωτήρες της πατρίδας μπαίνοντας επικεφαλής της κίνησης των στρατιωτών του μετώπου για την ειρήνη. Η κίνηση αυτή θα πραγματοποιούσε το πρόγραμμα του Εθνικού Μετώπου Σωτηρίας – Ειρήνης (ΜΕΣΕ) που σε συνεννόηση με τους άλλους βαλκανικούς λαούς και τη συνεργασία της Σοβιετικής Ένωσης θα έφερνε στην Ελλάδα την ειρήνη και την ουδετερότητα. Αντ' αυτού οι «*Τσολάκογλου και Σία*» προτίμησαν να γίνουν προδότες της πατρίδας. Οι προδότες αυτοί κρατούν στα κάτεργα τον αρχηγό του ΚΚΕ Ν. Ζαχαριάδη και τους αντάξιους συνεργάτες του Νεφελούδη, Παρτσαλίδη και Σιάντο οι οποίοι θα κατήγγειλαν οι ίδιοι τις πλαστογραφίες της ΠΔ που τους παρουσίαζε σαν υπέρμαχους του πολέμου και με αυτό τον τρόπο συμπαρέσυραν πολλά άτομα να τον υποστηρίξουν. Έτσι λοιπόν ανοίγεται μια χαραμάδα στο προπέτασμα που έκρυβε τους Γλύξμπουργκ, Μανιαδάκη, Διάκο και Τσολάκογλου οι οποίοι παίζουν στα ζάρια την Ελλάδα. «*Όποιος κι αν κερδίσει την παρτίδα, όλοι τους, κι απ' τις δυο μεριές, τσεπώνουν μάλαμα*». Αν ο λαός ρίξει ένα βλέμμα γύρω του μπορεί να δει τους σκοτωμένους, τους τραυματίες, τις χήρες, τα ορφανά, τους πεινασμένους, τους αρρώστους, τις πολιτείες και τα χωριά που έγιναν στάχτη εξαιτίας του πολέμου. Μπορεί ακόμα από τη χαραμάδα αυτή να δει ποιοι είναι οι αίτιοι αυτών των καταστροφών. Και αφού κατανοήσει όλα αυτά να διαδηλώσει την αλληλεγγύη του προς τους αγωνιστές της Εθνικής Σωτηρίας και της Ειρήνης παλεύοντας για τη Γενική Αμνηστία τους. «*Έτσι παλεύοντας δουλεύει και για το διώξιμο των προδοτών, κι ακόμα, για την ανάχτηση της Ανεξαρτησίας μας και την πραγματική Ειρήνη!*»

Επιμένει λοιπόν η ΠΚΕ ότι το γράμμα του Ζαχαριάδη ήταν πλαστό και με αυτή την προβοκάτσια ξεγελάστηκαν πολλά άτομα και υποστήριξαν τον πόλεμο και ότι ήταν εφικτή μια ειρήνη με τους Γερμανούς με τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης. Η κυβέρνηση Τσολάκογλου όταν κυκλοφόρησε αυτό το φύλλο κρατούσε ακόμη τον Ζαχαριάδη στην απομόνωση του Κέντρου Αλλοδαπών στα υπόγεια της ΑΣΟΕΕ. Στις 20 Μαΐου ο Ζαχαριάδης παραδόθηκε στον Διευθυντή της Γερμανικής Αστυνομίας και μεταφέρθηκε αρχικά στη Βιέννη και μετά στο Νταχάου. Ο Άγγελος Έμπερτ διοικητής της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών, που αντικατέστησε τον Παξινό όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν την Αθήνα, σε έγγραφό του προς την Αστυνομική Διεύθυνση στις 21 Μαΐου αναφέρει ότι:

Λαμβάνομεν την τιμήν ν' αναφέρομεν ότι, ως ανέφερεν ημίν το καθ' ημάς Κέντρον Αλλοδαπών την 9:40 ώραν της 20-5-1941, ο εκεί εγκατεστημένος Διευθυντής της Γερμανικής Αστυνομίας – Γκεσταπό – κ. Γκάϊσλερ παρέλαβε τον εκεί κρατούμενον αρχηγόν του Κ.Κ.Ε. Νικόλαον Ζαχαριάδην του Παναγιώτου και της

Ερατούς, όστις κατά τας πληροφορίας του ιδίου Αστυνομικού, μετεφέρθη αεροπορικώς εις Βερολίνον.

*Ο Διοικητής
ΑΓΓ. ΕΒΕΡΤ
ΑΣΤΥΝ. Δ/ΝΤΗΣ Β!*²⁹⁸

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει το άρθρο του Πλουμπίδη με τίτλο «*Τσακίστε τους χαφχέδες*». Το άρθρο αυτό γράφτηκε τον Μάρτιο στις φυλακές του σανατόριου της Σωτηρίας, αλλά «*είναι όμως και σήμερα επίκαιρο, γιατί το χτύπημα της χαφιεδικής “Προσωρινής Διοίκησης” παραμένει καθήκον, απ’ τα πιο βασικά*».

Ο Πλουμπίδης στο άρθρο του αυτό καταγγέλλει για μια ακόμα φορά την ΠΔ ότι είναι κατασκευάσμα της Ασφάλειας για να φέρει σύγχυση στα μέλη του ΚΚΕ και να εκμηδενίσει το γνήσιο Κόμμα. Πλαστογραφώντας την υπογραφή του Αρχηγού Ζαχαριάδη και των αντάξιων συνεργατών του Νεφελούδη, Παρτσαλίδη και Σιάντου «*θέλει να δώσει κύρος στη χαφιεδική θέση της και στις βρωμερές πράξεις της*». Στη συνέχεια δίνει στοιχεία για τους αρχηγούς της ΠΔ Μανιαδάκη, Μιχαηλίδη, Μιχελίδη και Μπουκίδη.

1) Ο Μανιαδάκης είναι γνωστός σε όλο τον ελληνικό λαό ως υπουργός Ασφαλείας.

2) Ο Μιχαηλίδης πρόδωσε τον ίδιο στην Ασφάλεια και συνελήφθη, παρέδωσε το παράνομο τυπογραφείο της οδού Μιχαήλ Βόδα στην Ασφάλεια, ξεγέλασε τους «εκ Γαλλίας ελθόντες» και παρέσυρε πολλούς συντρόφους στην παγίδα και να τους πείσει ότι η ΠΔ έχει την έγκριση του Ζαχαριάδη και ότι τα πλαστά γράμματα του Ζαχαριάδη είναι γνήσια. «*ΑΥΤΑ ΤΑ ΒΕΒΑΙΩΝΩ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΜΟΥ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΩ ΠΛΕΡΙΑ ΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗ. Ο Μιχαηλίδης ξεπέρασε τον Μαλινόφσκι και είναι ο μεγαλύτερος προβοκάτορας που ξέρασε η Κομματική ιστορία*».

3) Ο Μιχελίδης έκανε δήλωση πριν φτάσει στην Κέρκυρα, πρόδωσε γιάφκες των κομματικών οργανώσεων της Μακεδονίας και Θράκης, βοήθησε την Ασφάλεια στη σύλληψη του Σιάντου και παρασέρνει πολλά μέλη του ΚΚΕ στην ΠΔ, δηλαδή στα δίχτυα της Ασφάλειας.

4) Ο Μπουκίδης αυτός είναι ο άγνωστος Μ. ο κρυφός από τους αρχηγούς της ΠΔ, ένας από τους «εκ Γαλλίας ελθόντες» που έπεσαν θύματα της Ασφάλειας και του Μιχαηλίδη. «*Αυτός αν ακόμα δεν πουλήθηκε στην ασφάλεια και παραμένει στην “Προσωρινή Διοίκηση” από άγνοια και αν τούμεινε ίχνος φιλότιμο, πρέπει να κάμει το καθήκον του*». Κλείνει το άρθρο του ο Πλουμπίδης ως εξής:

Από τα σίδερα της φυλακής και το κρεββάτι του πόνου καλώ τα μέλη του Κόμματος, τους Συμπαθούντες και κάθε τίμιο άνθρωπο που παρασύρθηκε απ’ τους χαφιέδες αυτούς, να μελετήσει σοβαρά αυτά που γράφω, να διώξουν τους χολεριασμένους προβοκάτορες, να μη γίνουν και αυτοί ασυνείδητοι συνεργοί στο θάψιμο του Κόμματός μας και της Λαϊκής υπόθεσης, αλλά να βοηθήσουν το Γνήσιο Κομμουνιστικό Κόμμα μας στον τιτάνιο αγώνα που διεξάγει για τη σωτηρία της Ελλάδας.

Νίκος Πλουμπίδης.

Μάρτης 1941

Στο εισαγωγικό σημείωμα του άρθρου από την ΠΚΕ δίνεται ένα ακόμη ηγετικό στέλεχος της ΠΔ, ο Μιλτιάδης Τιμογιαννάκης ένας από τους «εκ Γαλλίας ελθόντες» που ηγείται της προσπάθειας να συνενωθούν η ΠΚΕ με την ΠΔ. «*Σε τούτη την κίνηση πρωτοστατεί ο χαφιές Τιμογιαννάκης*».

298. Θεόδωρος Λυμπερίου, *όπ. π.*, σελ. 613.

Είναι η δεύτερη φορά που γίνεται λόγος για τον Τιμογιαννάκη και κατηγορείται ως μέλος της ΠΔ και «χαφιάς». Η πρώτη ήταν στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ στις 10 Αυγούστου 1940. Το εισαγωγικό σημείωμα του άρθρου κλείνει ως εξής: «*Να σημειωθεί πως ο σ. Ν. Πλουμπίδης δεν είχε υπόψη του πως ανακαλύψαμε έναν ακόμα Μ., το Μόσχο, και πως τα τρία Μ. έγιναν πέντε στο μεταξύ*» (Μανιαδάκης, Μιχαηλίδης, Μιχελίδης, Μόσχος, Μπουκίδης).

8) Φύλλο 70 (17-6-1941)

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «*ΠΑΛΕΨΤΕ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΑΜΝΗΣΤΕΙΑ*» και αναφέρει ότι το ΚΚΕ ήταν το μόνο κόμμα που σε αυτή την πεντάχρονη διακυβέρνηση της χώρας από τη «*βασιλομεταξική σπείρα*», αγνοώντας διώξεις, φυλακίσεις, εξορίες και μεσαιωνικά βασανιστήρια, σήκωσε το ανάστημά του και αγωνίστηκε για να διαφωτίσει το λαό και να τον ξεσηκώσει ώστε να την ανατρέψει. Όλος ο αστικός τύπος της χώρας εξαναγκάστηκε να εγκωμιάζει καθημερινά την «*άτιμη βασιλομεταξική σπείρα*», σε αντίθεση με τον Ριζοσπάστη που κατάφερε να συνεχίσει ως το τέλος την έκδοσή του και να «*χτυπά αλύπητα κι ανειρήνευτα*» τη «*βασιλομεταξική σπείρα*» ξεσκεπάζοντας το ξεπούλημα της χώρας στους εγγλέζους ιμπεριαλιστές και προειδοποιώντας ότι ο πόλεμος δεν γινόταν για τα συμφέροντα του λαού μα για ξένα. Και μέσα στη συνέχεια του καταστροφικού για το λαό πόλεμο το ΚΚΕ υπέδειξε τη μοναδική σωτήρια λύση, την ανατροπή της δικτατορίας και την ανάληψη της εξουσίας από μια κυβέρνηση Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνης που θα υπέβαλλε προτάσεις ειρήνης στον άξονα, χωρίς αποζημιώσεις και προσαρτήσεις και θα προσανατολιζόταν οικονομικά και πολιτικά στην ΕΣΣΔ. Αν και στην άνιση αυτή μάχη το ΚΚΕ δεν πέτυχε τον αντικειμενικό του σκοπό, ωστόσο αναδείχθηκε ο μοναδικός και ειλικρινής υπερασπιστής των λαϊκών συμφερόντων.

Και σήμερα ακόμη η κυβέρνηση χωρίς κανένα λόγο κρατά φυλακισμένους τους αγωνιστές του λαού, τα στελέχη και μέλη του ΚΚΕ και ζητά δηλώσεις για να απελευθερωθούν. Για αυτό ο λαός πρέπει:

Να απαιτήσει από την κυβέρνηση και τις γερμανικές αρχές την άμεση απελευθέρωση όλων των αγωνιστών του. Πρέπει να απαιτήσει την απελευθέρωση του αρχηγού του Κομ. Κόμματος σ. Ζαχαριάδη που κρατιέται αυστηρά απομονωμένος στα μπουντρούμια της Ασφάλειας...

Ελληνικό λαέ, εμπρός για τη ΓΕΝΙΚΗ ΑΜΝΗΣΤΕΙΑ για την απελευθέρωση του λαϊκού ήρωα Ζαχαριάδη.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω ο Ζαχαριάδης είχε ήδη από τις 20 Μαΐου μεταφερθεί σε φυλακές στη Βιέννη, αλλά αυτό δεν ήταν γνωστό στην ΠΚΕ και γενικότερα στην κοινή γνώμη, που έχει την εσφαλμένη εντύπωση ότι βρίσκεται ακόμη στην Ελλάδα.

Επίσης υπάρχει το άρθρο του Πλουμπίδη με τίτλο «*Γιατί τα γράμματα του σ. Ζαχαριάδη είναι πλαστά*» που παραθέτουμε αυτούσιο:

ΓΙΑΤΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Σ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ ΕΙΝΑΙ ΠΛΑΣΤΑ

Το γράμμα του Ζαχαριάδη που δημοσιεύτηκε στο έντυπο της Προσωρινής Διοίκησης της 1^{ης} Οκτώβρη 1940, παρόλο που δημοσιεύτηκε σε «κομματικό» όργανο και θεωρητικά βγήκε παράνομα από την Ασφάλεια, παρουσιάζει τα εξής:

- A) Δεν έχει το κομματικό ύφος και τη σαφήνεια των γραπτών του σ. Ζαχαριάδη.*
- B) Δεν βάζει καμιά σοβαρή κομματική διεκδίκηση αλλά αοριστολογεί και γενικολογεί.*

Γ) Η περικοπή του «1) Η Πανελλαδική παλλαϊκή πανστρατιά με το λαό πραγματικό αφέντη στον τόπο του και στη δουλειά του. Αυτό απαιτεί αμείλιχτο χτύπημα των πλουτοκρατικών παρασίτων και των πραχτόρων του άξονα και της Αγγλίας στην Ελλάδα» έρχεται σε σύγκρουση με τούτη την άλλη του περικοπή: «Ξεχνώντας το παρελθόν ... κάτω απ' τις διαταγές σας». Τέτοια πράγματα ούτε τα λέει ούτε τα γράφει ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ γιατί οι ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ δεν ξεχνούνε τίποτε, ούτε και μπαίνουν κάτω απ' τις διαταγές κανενός τυφλά και «χωρίς καμία επιφύλαξη» (όπως λέει το γράμμα που δημοσιεύτηκε στον καθημερινό τύπο). Εμείς παραμερίζουμε ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ τις διαφωνίες μας και τις διαφορές μας μ' έναν αντίπαλο μας και δεχόμαστε ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ μ' αυτόν, και με δική του ακόμα καθοδήγηση, ΜΟΝΟ όταν συμφωνήσουμε για την από κοινού επιδίωξη ενός σκοπού και με βάση ένα πρόγραμμα που θα περιλαμβάνει το μίνιμουμ των διεκδικησέων μας.

Δ) Και τα δύο γράμματα δίνουν αμνηστεία στη ματωβαμένη τετραετία του Μεταξά, σιωπούν για τα χτεσινά και σημερινά εγκλήματα του. Και αυτόν που ολόκληρη η ζωή του λέγεται ΠΡΟΔΟΣΙΑ, αυτόν που τυράννησε τον ελληνικό λαό με τη φωτιά και το σίδερο και στο τέλος τον οδήγησε στο σφαγείο για το συμφέρον του εγγλέζικου ιμπεριαλισμού, αυτούς που κάθε πράξη τους είναι προδοσία, τους αναγνωρίζουν ικανούς και άξιους να κρατήσουν στα χέρια τους τις τύχες της Ελλάδας στις σημερινές κρίσιμες στιγμές.

Ε) Το γράμμα που δημοσιεύτηκε στον καθημερινό τύπο αποτελείται στον Υφυπουργό Ασφάλειας. Αν ήταν σωστό θα απευθυνόταν στον λαό. Και τα δυο γράμματα υπογράφονται από «Γραμματέας της Κ.Ε του ΚΚΕ». Ο σ. Ζαχαριάδης είναι ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ και ΑΡΧΗΓΟΣ του Κόμματος και ξέρει καλά τον τίτλο του. Δεν θα υπέγραφε ποτέ με τον τίτλο που ανήκει στον σ. Νεφελούδη. ΣΤ) Οι διαδόσεις που κυκλοφορούν για να διαβεβαιώσουν την πατρίδα του γράμματος που δημοσιεύτηκε στον καθημερινό τύπο και όπως τις μαθαίνω τις δημοσίευσε και το έντυπο του Μιχελίδη (πως η Ασφάλεια άλλαξε ωρισμένα σημεία αλλά η ουσία παραμένει ίδια), είναι πολύ ύποπτες. Και αυτοί που τις πιστεύουν είναι πολύ αφελείς.

Μάρτης 1941

Ν. Πλουμπίδης

9) Φύλλο 71 (4-7-1941)

Το φύλλο αυτό κυκλοφόρησε μετά την επίθεση της Γερμανίας στη Σοβιετική Ένωση στις 22 Ιουνίου 1941. Κάτω από τους τίτλους της πρώτης σελίδας υπάρχει το εξής χαιρετιστήριο:

Ο κατενθουσιασμένος ελληνικός λαός απ' τον αγώνα της Σοβιετικής Ένωσης και του κόκκινου στρατού για την απελευθέρωση όλων των σκλαβωμένων λαών και για τη δική του μαζί, μας δίνει το δικαίωμα να χαιρετίσουμε θερμά και αδερφικά από μέρους όλου του λαού της χώρας μας τον ελευθερωτή κόκκινο στρατό, τον αρχηγό όλων των λαών σ. Στάλιν και τους άξιους συνεργάτες του, που με τη φωτεινή καθοδήγησή του ο κόκκινος στρατός σε συνεργασία με τους σκλαβωμένους λαούς θα εξοντώσει το φασιστικό τέρας και θα δώσει τη ζωή και τη λευτεριά σ' όλους τους σκλαβωμένους και πεινασμένους λαούς.

Η Κ.Ε του ΚΚΕ.

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «ΟΛΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΝΤΩΣΗ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ» και αναφέρεται στον τιτάνιο αγώνα της Σοβιετικής Ένωσης ενάντια στη χιτλερική

Γερμανία που εντελώς άδικα και απροκάλυπτα της επιτέθηκε. «*Η 22 του Ιούνη 1941 η μέρα που θα σημειώσει το μεγαλύτερο σταθμό στη παγκόσμια Ιστορία. Είναι η μέρα που συγκρούστηκαν το σκοτάδι με το φως, η αλήθεια με το ψέμα, ο πολιτισμός με τη βαρβαρότητα. Είναι η αυγή της κοινωνικής αναγέννησης ολόκληρης της ανθρωπότητας, η αυγή του πιο φωτεινού μέλλοντος*». Οι «*ματωβαμένοι αρχηγοί του φασισμού Χίτλερ και Μουσολίνι*» αδυνατώντας να συνεχίσουν τον πόλεμο ενάντια στους Αγγλοαμερικάνους και για να βγουν από το οικονομικό και πολιτικό τους αδιέξοδο επιτέθηκαν κατά της φιλειρηνικής Σοβιετικής Ένωσης. Είναι όμως βέβαιο ότι «*θα σπάσουν τα μούτρα τους μπροστά στην πανίσχυρη δύναμη της Σοβ. Ένωσης*». Όλοι οι λαοί της Ευρώπης που βογγούν κάτω από τη μπότα του φασιστικού άξονα θα ενισχύσουν τον αγώνα της Σοβιετικής Ένωσης. Και ο ελληνικός λαός που στενάζει κάτω από τη σκλαβιά πρέπει να ενωθεί με τους βαλκανικούς λαούς και με τη βοήθεια του κόκκινου στρατού να διώξει τους τυράννους του Τσολάκογλου και Σία. Στη συνέχεια κάνει έκκληση σε όλο τον ελληνικό λαό να μπει στις γραμμές του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας που οργανώνει την πάλη για τη λευτεριά της πατρίδας. Κλείνει το άρθρο με την προτροπή «*Όλοι στο πλευρό της αγωνιζόμενης μεγάλης πατρίδας μας της Σοβ. Ένωσης και του κόκκινου στρατού*».

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει άρθρο με τίτλο «*Σώστε τους αγωνιστές μας*» και προτρέπει το λαό να κινητοποιηθεί για να δοθεί γενική αμνηστία στους φυλακισμένους και εξοριστούς αγωνιστές. Επίσης υπάρχει το άρθρο «*Για να σωθούμε από την πείνα*» όπου αναφέρεται στα πρώτα κρούσματα πείνας που σημειώνονται στην Αθήνα, αλλά και στην επαρχία. Μεγάλες ποσότητες τροφίμων δίνονται στους Γερμανούς και στέλνονται στη Γερμανία, με αποτέλεσμα να σημειώνονται μεγάλες ελλείψεις τροφίμων. Για αυτό πρέπει να κατασχεθούν όλες οι αποθηκευμένες ποσότητες τροφίμων από τους πλούσιους και τους μεγαλεμπόρους και να διανεμηθούν από λαϊκές επιτροπές στο λαό. Να αυξηθεί η μερίδα του ψωμιού στα 200 δράμια το άτομο με άμεση χορήγηση λαδιού, σαπουνιού και κάρβουνων. Άμεση αποκατάσταση των συγκοινωνιών για να διακινηθούν τα τρόφιμα, αύξηση των μεροκαμάτων, οικονομική ενίσχυση των αγροτών και κτηνοτρόφων και συσσίτια στους Κρήτες εφέδρους και σε όσους ακόμα δεν γύρισαν στο σπίτι τους.

Στη δεύτερη σελίδα υπάρχει ένα άρθρο με τίτλο «*Δολοφόνοι θα τα πληρώσετε*» για τη δολοφονία εξοριστών στον Άι Στράτη από τη φρουρά χωροφυλακής του νησιού. Κλείνει το άρθρο : «*Αδικοσκοτωμένοι σύντροφοί μας, επέσατε θύματα κρατώντας ψηλά τη σημαία της πάλης για τη λευτεριά και τη σωτηρία της χώρας μας. Ο Ελληνικός λαός θα κρατήσει για πάντα ιερή τη μνήμη σας και θα εκδικηθεί τον άδικο και άτιμο σκοτωμό σας*».

Σε κανένα σημείο της εφημερίδας δεν γίνεται καμιά αναφορά για την ΠΔ, αφού αυτή έχει διαλυθεί και δεν εκδίδει πλέον Ριζοσπάστη.

10) Φύλλο 72 (30-7-1941)

Το φύλλο αυτό είναι το τελευταίο της ΠΚΕ. Στην πρώτη σελίδα υπάρχει η Διακήρυξη για συσπείρωση όλων των μελών και οργανώσεων γύρω από τη νέα Κεντρική Επιτροπή που συγκροτήθηκε στις 3 Ιουλίου.

Διακήρυξη

Η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ πιστεύοντας πως μόνον η ενότητα των κομματικών δυνάμεων κάτω από μια ενιαία και μονολιθική καθοδήγηση θα

δώσει τη δυνατότητα στο κόμμα μας να ανταποκριθεί στις σημερινές κρισιμότερες ιστορικές στιγμές, παραδίδει τη διοίκηση του κόμματος στην Κεντρική Επιτροπή συντρόφων εξορίστων που αποτελείται από νόμιμα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ εκλεγμένα από συνέδρια και ολομέλειες και καλεί τις οργανώσεις που καθοδηγεί να συσπειρωθούν γύρω από τη νέα καθοδήγηση.

Εμπρός ενωμένοι όλοι, στελέχη, μέλη του κόμματος, νεολαίοι και συμπαθούντες να παλαίψουμε για το ξεκαθάρισμα του κόμματος, από κάθε τυχόν ύποπτο στοιχείο και το κόμμα μας έτσι μονολιθικό και ακλόνητο θ' αποδοθεί στον τιτάνιο αγώνα για την απελευθέρωση της πατρίδας μας από τον ξένο κατακτητή και τους προδότες Τσολάκογλου και Σία και για τη βοήθεια του απελευθερωτή Κόκκινου Στρατού.

Η Κ.Ε του ΚΚΕ

Ο Πλουμπίδης από το σανατόριο Σωτηρία στα μέσα Ιουλίου έδωσε εντολή για να παραδώσουν τα μέλη της ΠΚΕ τις οργανώσεις και τον εκδοτικό μηχανισμό στη νέα καθοδήγηση με αποτέλεσμα τη δημοσίευση αυτής της διακήρυξης στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ.

Το κεντρικό άρθρο έχει τίτλο «*ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΟΣΜΩΝ*» και σε συνέχεια με το προηγούμενο φύλλο αναφέρεται στον αγώνα της Σοβιετικής Ένωσης ενάντια στη χιτλερική Γερμανία, όπου είναι σύγκρουση δύο κόσμων, του σοσιαλισμού και του φασισμού, της μέρας και της νύχτας, του φωτός και του σκοταδιού. Προτρέπει και πάλι τον ελληνικό λαό για συσπείρωση γύρω από το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας. Επίσης προτρέπει για σαμποτάζ στον εφοδιασμό και στις μεταφορές των Γερμανών, που θα βοηθήσουν τον αγωνιζόμενο κόκκινο στρατό. Για το εσωτερικό προτρέπει πάλι, όπως στο προηγούμενο φύλλο, για διανομή τροφίμων, αύξηση της μερίδας του ψωμιού, αύξηση των μισθών και των ημερομισθίων κλπ.

Στην πρώτη σελίδα υπάρχουν δύο άρθρα, ένα για τη στάση των σιδηροδρομικών των εργοστασίων και μηχανοστασίων των ΣΠΑΠ (Σιδηρόδρομοι Πειραιώς Αθηνών Πελοποννήσου) και ΣΕΚ (Σιδηρόδρομοι Ελληνικού Κράτους) με τίτλο «*Ξεκινώντας από τη στάση των σιδηροδρομικών*», που πρέπει να επεκταθούν σε απεργίες και σε άλλους κλάδους εργαζομένων για να βελτιωθούν οι απελπιστικές συνθήκες διαβίωσης και το δεύτερο άρθρο με τίτλο «*Ούτε ένας Έλληνας στη λεγεώνα των Πατριδοκάπηλων*» που ζητά να μην καταταγεί κανένας Έλληνας σε στρατιωτικές μονάδες που θα πάνε να πολεμήσουν στη Ρωσία κατά του κόκκινου στρατού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Η ΠΚΕ μέσω του Ριζοσπάστη παίρνει σταθερά θέση κατά του πολέμου διακηρύσσοντας ότι δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα του λαού, αλλά γίνεται για τα συμφέροντα των ντόπιων πλουτοκρατών και των Άγγλων ιμπεριαλιστών και θα οδηγήσει τη χώρα στην καταστροφή. Θεωρεί ότι τον πόλεμο έφερε στην Ελλάδα η «*πουλημένη στους Άγγλους δικτατορία*» προκαλώντας τον Άξονα με την εξωτερική πολιτική της. Όμως, την επιθετικότητα της Ιταλίας απέναντι στην Ελλάδα την απέδιδε αποκλειστικά στην εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Μεταξά-Γλύξμπουργκ, αγνοώντας το γεγονός ότι η Ιταλία θεωρούσε την Ελλάδα μέρος του χώρου που ήθελε να κυριαρχήσει και δεν έκρυβε τις προθέσεις της για αυτό.

2. Χαρακτηρίζει τον πόλεμο «ιμπεριαλιστικό», «αντεθνικό», «καταστροφικό» κλπ και φθάνει σε ακραίες προτροπές προς τον ελληνικό λαό, όπως τα σαμποτάζ σε εργοστάσια πολεμικού υλικού και στις μεταφορές. Για αυτές τις προτροπές δέχθηκε σφοδρή κριτική από την ΠΔ και χαρακτηρίστηκε «πεμπτοφαλαγγίτικη», «προδοτική» κλπ.
3. Η θέση της ΠΚΕ για τον πόλεμο διαχωριζόταν σε δύο μέρη. Ο πόλεμος ήταν αμυντικός στην πρώτη του φάση της επίθεσης των Ιταλών, αλλά μόλις η ιταλική επίθεση αποκρούστηκε και ο ελληνικός στρατός πέρασε τα σύνορα και πολεμούσε στο έδαφος της Αλβανίας μετατράπηκε σε επιθετικό – κατακτητικό και τότε έπρεπε οι στρατιώτες «να πετάξουν τα όπλα» και να επιδιώξουν ειρήνη. Η θέση αυτή ταυτίζεται απόλυτα με τη θέση που πήρε ο Ζαχαριάδης στο δεύτερο γράμμα του της 26^{ης} Νοεμβρίου 1940, αλλά και με τη σύσταση της ΚΔ προς το ΚΚΕ της 10^{ης} Ιανουαρίου 1941 για το πρώτο γράμμα του Ζαχαριάδη.
4. Η ΠΚΕ σε κάθε φύλλο εξαπολύει σφοδρές επιθέσεις στην κυβέρνηση με βαρύτατους χαρακτηρισμούς και εκφράσεις, όπως «πουλημένη σπείρα», «αγγλόδουλη σπείρα Γλύζμπουργκ–Μεταξά», «σπείρα Γλύζμπουργκ–Μανιαδάκη–Κορυζή», «σπείρα Γλύζμπουργκ–Μανιαδάκη και Σία» κλπ. Μετά το θάνατο του Μεταξά, αρχής γενομένης από το φύλλο του Φεβρουαρίου η λέξη «Μεταξάς» απαλείφθηκε και αντικαταστάθηκε από άλλες όπως στα προηγούμενα παραδείγματα. Στο φύλλο του Φεβρουαρίου υπάρχει μια πολιτική βιογραφία καταπέλτης του Μεταξά που κοσμείται με επίθετα «μπόγιας», «προδότης», «κινηματίας», «ραδιούργος», «καταστροφέας», «μιζαδόρος» κλπ.
5. Σε όλα τα φύλλα υπάρχουν αναφορές και καταγγελίες ότι τα γράμματα του Ζαχαριάδη είναι πλαστά και κατασκευασμένα από την Ασφάλεια με σκοπό να εξαπατήσουν το λαό και να τον συμπαρασύρουν στην υποστήριξη του πολέμου.
6. Η ΠΔ που κυκλοφόρησε τα γράμματα του Ζαχαριάδη είναι κατασκευάσμα της Ασφάλειας και ο ρόλος της χαφιεδικός και προβοκατόρικος με σκοπό να σπείρουν τη σύγχυση μεταξύ των μελών του ΚΚΕ και να τα απομακρύνουν από το γνήσιο ΚΚΕ που έχει ως καθοδήγηση την ΠΚΕ. Για αυτό τα μέλη του ΚΚΕ και κάθε τίμιος φίλος του ΚΚΕ πρέπει να προσανατολιστεί προς την ΠΚΕ.
7. Η ΠΚΕ συνεχώς «χτυπά αλύπητα κι ανειρήνευτα» την ΠΔ. Οι επιθέσεις ενάντια στους χαφιέδες και προβοκάτορες της ΠΔ υπάρχουν σε όλα αυτά τα φύλλα. Αρχικά η ΠΚΕ αναφέρει ως αρχηγούς της ΠΔ τα τρία Μ (ΜΜΜ), δηλαδή τους Μανιαδάκη, Μιχαηλίδη και Μιχελίδη. Στο φύλλο 67 της 14/4/1941 στα τρία Μ προστίθεται και το τέταρτο Μ, ο Στέφανος Μόσχος, ο οποίος είναι ο θεωρητικός καθοδηγητής της ΠΔ. Στο φύλλο 69 της 18/5/1941 προστίθεται και το πέμπτο Μ, ο «εκ Γαλλίας ελθών» Γιώτης Μπουκίδης. Στο ίδιο φύλλο καταγγέλλεται και ο Μιλτιάδης Τιμογιαννάκης ως μέλος της ΠΔ και χαφιές της Ασφάλειας.
8. Σε όλα τα φύλλα υπάρχουν χαιρετιστήρια προς τον ηρωικό Αρχηγό του ΚΚΕ, σ. Ν. Ζαχαριάδη και στους αντάξιους συνεργάτες του σ.σ. Νεφελούδη, Παρτσαλίδη και Σιάντο. Επίσης σε όλα τα φύλλα υπάρχουν εκκλήσεις για να δοθεί γενική αμνηστία και να απελευθερωθούν οι αρχηγοί του ΚΚΕ και όλα τα φυλακισμένα και εξόριστα μέλη του.
9. Σε όλα τα φύλλα προτείνεται ως λύση για το αδιέξοδο που έχει προκαλέσει ο πόλεμος και προς το συμφέρον της Ελλάδας η συσπείρωση του λαού στο Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας – Ειρήνης (ΜΕΣΕ), το οποίο θα ανατρέψει την δικτατορία και θα εγκαταστήσει μια κυβέρνηση που θα συνεργαστεί με τους βαλκανικούς λαούς και θα προτείνει ειρήνη στον Άξονα με τη μεσολάβηση της Σοβιετικής Ένωσης. Το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας (ΜΕΣ) το είχε προτείνει η ΠΚΕ από τον Δεκέμβριο του 1939 (φύλλο 49). Στο ΜΕΣ συμπαρατάσσονταν το ΚΚΕ και το

Ενιαίο Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας. Μετά την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου προστέθηκε και η λέξη «Ειρήνη» με σκοπό την επίτευξη ειρήνης με τους Ιταλούς αρχικά και τους Γερμανούς στη συνέχεια.

10. Οι πολιτικοί σκοποί του ΜΕΣΕ δίνονται στον Ριζοσπάστη της 14/4/1941 (αρ. φύλλου 67): Α) Ανατροπή της δικτατορίας και συγκρότηση προσωρινής αντιδικτατορικής και αντιπολεμικής κυβέρνησης που θα δώσει γενική αμνηστία και θα αποκαταστήσει τις ατομικές ελευθερίες και τους συνταγματικούς θεσμούς. Β) Πρόταση ειρήνης αρχικά προς τους Ιταλούς και αργότερα προς τον Άξονα χωρίς προσαρτήσεις και αποζημιώσεις, με φιλικό διακανονισμό των διαφορών με τους γειτονικούς λαούς. Γ) Προσανατολισμός της χώρας, οικονομικός και πολιτικός, προς την ΕΣΣΔ και συνεργασία με τους βαλκανικούς λαούς με σκοπό της δημιουργία ενός ειρηνικού συνασπισμού για την ουδετερότητα, την ειρήνη και την ανεξαρτησία όλων των Βαλκανίων. Δ) Πραγματοποίηση ελεύθερων εκλογών για την ανάδειξη συντακτικής εθνοσυνέλευσης που θα λύσει τα οικονομικά και εσωτερικά προβλήματα της χώρας και θα πραγματοποιήσει το όνειρο του λαού για Λαϊκή Δημοκρατία.
11. Ο Πλουμπίδης από το σανατόριο Σωτηρία έγραψε γράμματα που δημοσιεύτηκαν στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ, α) στο φύλλο 68 (25/4/41) με τίτλο «*Το γνήσιο Κόμμα μας και η θέση του*», β) στο φύλλο 69 (18/5/41) με τίτλο «*Τσακίστε τους χαφχέδες*», γ) στο φύλλο 70 (17/6/41) με τίτλο «*Γιατί τα γράμματα σου σ. Ζαχαριάδη είναι πλαστά*». Και στα τρία γράμματα δηλώνει κατηγορηματικά ότι τα γράμματα του Ζαχαριάδη είναι πλαστά με σκοπό να ξεγελάσουν τον ελληνικό λαό και να τον παρασύρουν να υποστηρίξει τον πόλεμο και ότι η ΠΔ είναι χαφιεδική και προβοκατόρική.
12. Στα περισσότερα φύλλα γίνονται διάφορες εκκλήσεις προς τους εργάτες, τους εργαζόμενους της πόλης και του κάμπου, τους στρατιώτες, τους ναύτες και αεροπόρους, τους πολεμιστές του μετώπου, τους ναυτεργάτες κ.ά. να αγωνιστούν για διάφορα ζητήματα και να συσπειρωθούν γύρω από το ΜΕΣΕ, όπως και τα μέλη του κόμματος στην ΠΚΕ.
13. Από το φύλλο του Μαΐου (αρ. 69) και μετά επιτίθεται στη δοσιλογική κυβέρνηση των προδοτών «*Τσολάκογλου και Σία*» και καλεί το λαό για την ανατροπή της υπό την καθοδήγηση του ΜΕΣΕ.
14. Στα δύο τελευταία φύλλα που κυκλοφόρησαν μετά την επίθεση της Γερμανίας στην ΕΣΣΔ υπάρχουν εκκλήσεις για την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης και του αγώνα της ενάντια στον φασισμό και εκκλήσεις προς το λαό για ενεργή αντίσταση κατά των Γερμανών και σαμποτάζ που θα βοηθήσουν τον αγωνιζόμενο κόκκινο στρατό.
15. Στο τελευταίο φύλο υπάρχει η διακήρυξη για παράδοση της καθοδήγησης στη Νέα Κεντρική Επιτροπή και προτροπή σε όλα τα μέλη του κόμματος να ενταχθούν στο ανασυγκροτημένο κόμμα και ενωμένοι όλοι να δώσουν τον αγώνα για την απελευθέρωση της χώρας από τους Γερμανούς και την προδοτική κυβέρνηση Τσολάκογλου και για τη βοήθεια του κόκκινου στρατού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η συγκρότηση της Νέας Κεντρικής Επιτροπής

Στις αρχές του καλοκαιριού του 1941 είχαν φθάσει στην Αθήνα εξόριστοι που είχαν δραπετεύσει από τους τόπους εξορίας τους εκμεταλλευόμενοι την κατάρρευση του κράτους λόγω της κατάληψης της χώρας από τους Γερμανούς. Η μαζικότερη απόδραση, περίπου 130 άτομα, ήταν των εξόριστων από την Φολέγανδρο που διαπεραιώθηκαν σε διάφορους προορισμούς, μεταξύ αυτών οι Παντελής Καραγκίτσης και Στέργιος Αναστασιάδης μέλη της ΚΕ του 1935 καθώς και όλων των εξόριστων, 36 συνολικά άτομα, από την Κίμωλο, μεταξύ αυτών οι Πέτρος Ρούσος, Χρύσα Χατζηβασιλείου και Μιλτιάδης Πορφυρογένης μέλη της ΚΕ του 1935. Υπήρχε και άλλο ένα μέλος της ΚΕ του 1935 που είχε αποδράσει από τη Γαύδο, ο Λεωνίδας Στρίγκος, αλλά ήταν αποκομμένος στην Κρήτη, όπως ο Μ. Πορφυρογένης και ο Στ. Αναστασιάδης. Οι Ακροναυπλιώτες που ήταν η μεγαλύτερη ομάδα κρατούμενων κομμουνιστών είχαν παραμείνει με απόφαση του Ιωαννίδη στο στρατόπεδο κρατούμενων κομμουνιστών Ακροναυπλίας και παραδόθηκαν από τους δεσμοφύλακες στους Γερμανούς. Ωστόσο στις 30 Ιουνίου 27 κρατούμενοι της Ακροναυπλίας αφέθηκαν ελεύθεροι ως σλαβομακεδόνες με παρέμβαση της Βουλγαρικής πρεσβείας.²⁹⁹ Ανάμεσα σε αυτούς ήταν ο Ανδρέας Τσίπας αναπληρωματικό μέλος της ΚΕ από το 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ το 1935, ο Ανδρέας Τζήμας βουλευτής του Παλλαϊκού Μετώπου το 1936 και ο Κώστας Λαζαρίδης παλιό στέλεχος του κόμματος με πρωταγωνιστική δράση στο καπνεργατικό κίνημα.³⁰⁰ Η κατάσταση του ΚΚΕ στις αρχές του καλοκαιριού ήταν σύμφωνα με τον Πέτρο Ρούσο η εξής:

Η ελληνική λέξη χάος αποδίδει καλά την κομματική κατάσταση που βρήκαν έξω οι δραπέτες, την άνοιξη του 1941... Ας δούμε από κοντά αυτή την κατάσταση, συνέπεια των χτυπημάτων της φασιστικής δικτατορίας Μεταξά, που βρήκαν έξω οι δραπέτες εξόριστοι, από κομματική άποψη υπήρχαν:

- Η “παλιά” Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ.
- Η λεγόμενη “Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ”.
- Η “Ανεξάρτητη Κομμουνιστική Οργάνωση της Αθήνας”.
- Η ομάδα σπουδαστών “Αλήθεια” γύρω από τον Ν. Καρβούνη που συνδεόταν με την παλιά ΚΕ.
- Η ομάδα αξιωματικών γύρω από τον Μάθηση (Στ. Παπαγιάννης, Β. Βενετσανόπουλος κ.α) που συνδεόταν με την παλιά ΚΕ.
- Μια ομάδα γιατρών και άλλων διανοουμένων που είχε τον τίτλο “Δημοκράτης”.
- Ο Δ. Γληνός με ορισμένους δεσμούς συντρόφων.

Αυτά στο κέντρο.

Στη Θεσσαλονίκη υπήρχε ανασυγκροτημένο, κατά τον Απρίλη του 1941, νομίζω, ένα στενό όργανο, το Ανεξάρτητο “Γραφείο Μακεδονίας–Θράκης του ΚΚΕ” που βρισκόταν κάπου στην Ανατολική Μακεδονία.

Υπήρχαν ακόμα σε διάφορα μέρη της χώρας σκόρπιες μικροοργανώσεις ή ασύνδετοι κομμουνιστές, όπως στην Ήπειρο, στη Ρούμελη, στη Θεσσαλία, στο Μωριά και αλλού.³⁰¹

299. Ιστορία της Αντίστασης 1940-45, *όπ. π.*, σελ. 196 & Γιάννης Μανούσακας, *όπ. π.*, σελ. 186-187.

300. Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α', *όπ. π.*, σελ. 280.

301. Πέτρος Ρούσος, *όπ. π.*, σελ. 60-61.

Τα τρία μέλη της ΚΕ Ρούσος, Χατζηβασιλείου και Καραγκίτσης που βρέθηκαν στην Αθήνα τον Μάιο είχαν επαφές με διάφορα ασύνδετα μέλη του ΚΚΕ και από τις αρχές Ιουνίου έκαναν επανειλημμένες συσκέψεις στην προσπάθειά τους να συγκροτηθεί μια νέα καθοδήγηση ανεξάρτητα από την ΠΚΕ και την ΠΔ, οι οποίες είχαν το στίγμα του χαφιεδισμού. Ωστόσο ήρθαν σε επαφή και με την ΠΚΕ μέσω της Σταματίας Βιτσαρά η οποία τους συνέδεσε με τον Πλουμπίδη. Ο Πλουμπίδης τους ρώτησε τι σκοπεύουν να κάνουν και αυτοί του απάντησαν ότι θα έπρεπε να συγκροτηθεί μια νέα καθοδήγηση ανεξάρτητα από τις δύο υπάρχουσες από εκλεγμένα από συνέδρια μέλη της ΚΕ. Ας σημειωθεί ότι εκείνη τη στιγμή κανένα μέλος της ΠΚΕ δεν ήταν εκλεγμένο από συνέδριο, συνεπώς κανείς από τους Κτιστάκη, Κανάκη, Βιτσαρά, Ελληνούδη και Σαντή δεν επρόκειτο να μετέχει στη νέα καθοδήγηση. Όμως οι διαπραγματεύσεις με τον Πλουμπίδη δεν καρποφόρησαν. *«Δυστυχώς οι επανειλημμένες συνεννοήσεις μέσω της Σταματίας με το φυλακισμένο Πλουμπίδη δεν έφεραν αποτέλεσμα. Ο αείμνηστος Πλουμπίδης δεν μπόρεσε ακόμα να αντιληφθεί καθαρά την αλλαγή.»*³⁰²

Επιπλέον τα τρία αυτά μέλη επικοινωνήσαν και με την Ακροναυπλία όπου τους σύστησαν να μην μετέχουν στη νέα καθοδήγηση πρόσωπα της ΠΚΕ. Για την ΠΔ δεν ετίθετο θέμα γιατί η Ακροναυπλία είχε οριστικά καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ήταν δημιούργημα της Ασφάλειας. *«...οι σύντροφοι της καθοδήγησης της Ακροναυπλίας... μας μνημόσαν πως συμφωνούσαν με τις ενέργειες των μελών της ΚΕ και πρότειναν να προσληφθούν στην ΚΕ μερικοί από τους νεοελευθερωμένους Ακροναυπιώτες [σλαβομακεδόνες] και να εκλεγεί γραμματέας της ΚΕ ο Α. Τσίπας.»*³⁰³

Η επαφή με τα φυλακισμένα μέλη της ΚΕ στην Κέρκυρα (Νεφελούδης, Παρτσαλίδης, Σιάντος και Ζέβγος) ήταν αδύνατη λόγω των συνθηκών κράτησης και της μεγάλης απόστασης.

Ενώ γινόταν αυτές οι διαπραγματεύσεις στις 22 Ιουνίου η Γερμανία επιτέθηκε στη Σοβιετική Ένωση, οπότε τα τρία αυτά μέλη της ΚΕ επισπεύσανε τις ενέργειές τους και αποφάσισαν να συγκροτήσουν τη νέα καθοδήγηση.

Στο διάστημα 1–3 Ιουλίου 1941 συνήλθε η 6^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ σε ένα σπίτι στον Υμηττό. Πήραν μέλος οι Πέτρος Ρούσος και Χρύσα Χατζηβασιλείου τακτικά μέλη της ΚΕ, οι Παντελής Καραγκίτσης (Σίμος) και Ανδρέας Τσίπας αναπληρωματικά μέλη της ΚΕ, ο Ανδρέας Τζήμας βουλευτής του Παλλαϊκού Μετώπου το 1936 και ο Κώστας Λαζαρίδης στέλεχος του ΚΚΕ, που προσλήφθηκαν από την Ολομέλεια της ΚΕ. Γραμματέας της νέας ΚΕ με εντολή της Ακροναυπλίας ανέλαβε ο Α. Τσίπας.³⁰⁴ Η 6^η Ολομέλεια κάλεσε τον ελληνικό λαό, τα κόμματα και τις οργανώσεις του σε ένα εθνικό μέτωπο απελευθέρωσης :

- α) Για το διώξιμο της γερμανοϊταλικής κατοχής από την Ελλάδα.
- β) Για την ανατροπή της κυβέρνησης–οργανέτου της.
- γ) Για την καθημερινή υποστήριξη και υπεράσπιση της Σοβιετικής Ένωσης.
- δ) Για την υποστήριξη κάθε συνεπούς αντιφασιστικής δύναμης με όλα τα μέσα.
- ε) Για το σχηματισμό προσωρινής κυβέρνησης απ' όλα τα κόμματα, που θα αποκαταστήσει τις δημοκρατικές ελευθερίες του λαού, θα του εξασφαλίσει ψωμί και δουλειά, θα συγκαλέσει συνταχτική εθνοσυνέλευση και θα υπερασπίσει την ακεραιότητα και ανεξαρτησία της Ελλάδας από κάθε ξενική ιμπεριαλιστική δύναμη.³⁰⁵

302. Πέτρος Ρούσος, *όπ. π.*, σελ. 88-89.

303. Στο ίδιο, σελ. 100.

304. Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α', *όπ. π.*, σελ. 380.

305. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε', *όπ. π.*, σελ. 39.

Η Ολομέλεια τόνισε ότι πρωταρχικός όρος της νίκης είναι η ύπαρξη ενός γερού Κομμουνιστικού Κόμματος και ενέκρινε την αποστολή στελεχών στην επαρχία, ενώ πήρε και μια σειρά από άλλα οργανωτικά μέτρα.

Τελικά ο Πλουμπίδης, που ήταν ο πολιτικός καθοδηγητής της ΠΚΕ από το σανατόριο Σωτηρία, στα μέσα Ιουλίου έδωσε εντολή στα μέλη της ΠΚΕ να παραδώσουν τις οργανώσεις και τον εκδοτικό μηχανισμό στη νέα καθοδήγηση. Επίσης να δημοσιευτεί στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ η διακήρυξη που καλούσε τα μέλη του ΚΚΕ να συσπειρωθούν γύρω από τη νέα καθοδήγηση, πράγμα που έγινε στον Ριζοσπάστη της 30^{ης} Ιουλίου, όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Τα μέλη όμως της ΠΚΕ ήθελαν πρώτα να ενταχθούν στη νέα καθοδήγηση και μετά να παραδώσουν τις οργανώσεις και τον εκδοτικό μηχανισμό, πράγμα που αρνήθηκε η νέα ΚΕ. Στις συζητήσεις που ακολούθησαν και κατόπιν πιέσεων του Πλουμπίδη προς τα μέλη της ΠΚΕ, αποφασίστηκε να γίνει πρώτα η παράδοση και μετά, αφού εξεταστεί ατομικά η κάθε περίπτωση, να ενταχθούν στον μηχανισμό.

Γράψαμε και στο σ. Πλουμπίδη να βοηθήσει και αυτός την κατάσταση. Έγραψε στους σ. εξορίστους να μην πάρουν κανένα Προσωρινίτη, ούτε τον Καλοδίκη που πήγε στην ΠΔ. Σ' εμάς έγραψε να παραδώσουμε χωρίς όρους, γιατί εκείνοι είναι βγαλμένοι από το συνέδριο και συνεπώς αρμόδιοι να κανονίσουν. Εμείς αυτό ζητούσαμε να παραδώσουμε όσο μπορούσαμε πιο γρήγορα, μα με τον όρο ν' αποκηρύξουν και να φύγουν εντελώς από την "ΠΔ" γιατί αυτό επέβαλε η τιμή, το κύρος και το συμφέρον του κόμματος.³⁰⁶

Η αποκατάσταση των μελών της ΠΚΕ και η ένταξή τους και πάλι στον μηχανισμό του κόμματος άργησε δύο περίπου χρόνια και έγινε τον Αύγουστο του 1943. Μέχρι τότε τα μέλη της ΠΚΕ ήταν απομονωμένα από το κόμμα με την κατηγορία της συνεργασίας τους με την Ασφάλεια να πλανάται πάνω τους, ενώ ο Κτιστάκης είχε διαγραφεί από το κόμμα το 1942.

Επιτέλους τον Αύγουστο του 1943 μας ειδοποίησαν πως ήθελαν να μας δουν. Ήρθαν στο σπίτι οι σ. Ιωαννίδης και Πλουμπίδης και μας είπαν πως με δική τους πρωτοβουλία πήραν την απόφαση να λύσουν το ζήτημα... Καθίσαμε και τα είπαμε με πολλά νεύρα, μα και με καλή θέληση και κομματική συνείδηση από μέρους όλων. Συμφώνησαν να μας πάρουν στη δουλειά. Αποκατέστησαν το Βαγγέλη [Κτιστάκη] και Καρβούνη και έτσι λύθηκε το ζήτημα προς το συμφέρον του κόμματος.³⁰⁷

Ο Πλουμπίδης μόλις απέδρασε τον Φεβρουάριο του 1942 από τις φυλακές της Τρίπολης, που είχε μεταφερθεί στις αρχές του ίδιου έτους, εντάχθηκε αμέσως στην ΚΕ και στο Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ.

Ο Βαγγέλης Κτιστάκης μόλις αποκαταστάθηκε στάλθηκε στην Κρήτη και ανέλαβε γραμματέας της Περιφερειακής Επιτροπής Κρήτης του ΚΚΕ. Συνελήφθη από Γερμανούς και Έλληνες συνεργάτες τους τον Ιούνιο του 1944 και εκτελέστηκε.

Ο Χρήστος Κανάκης στάλθηκε στη Θεσσαλονίκη και εξελέγη γραμματέας των Σιδηροδρομικών της Μακεδονίας–Θράκης

Η Σταματία Βιτσαρά εντάχθηκε στο ΕΑΜ στην Αθήνα και ανέλαβε διάφορες υπεύθυνες θέσεις στην Αντίσταση.

306. Έκθεση Σταματίας Βιτσαρά 6/7/1946. ΑΣΚΙ Φ. 29/1/31, όπ. π., σελ. 158.

307. Στο ίδιο, σελ. 159.

Ο Δημήτρης Παπαγιάννης που είχε συλληφθεί τον Ιανουάριο του 1941, μεταφέρθηκε στην Ακροναυπλία και το 1942 στην Κέρκυρα, απ' όπου απέδρασε με τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας το καλοκαίρι του 1943 και επέστρεψε στην Αθήνα, όπου εντάχθηκε στο ΕΑΜ και δούλεψε σε υπεύθυνους τομείς της Αντίστασης.

Ο Γιώργος Ελληνούδης παρέδωσε τον Ιούλιο το τυπογραφείο της ΚΟΑ στη νέα καθοδήγηση και ανέλαβε στη συνέχεια υπεύθυνος του παράνομου τυπογραφείου του ΕΑΜ που λειτούργησε όλη τη διάρκεια της Κατοχής μέχρι την απελευθέρωση. Ο Παναγιώτης Σαντής εντάχθηκε στο ΕΑΜ και έδρασε στον Πειραιά. Συνελήφθη από τους Γερμανούς τον Σεπτέμβριο του 1942 και εκτελέστηκε τον Ιανουάριο του 1943.

Ο Σπύρος Καλοδίκης προσχώρησε μαζί με την ΑΚΟΑ στο ΚΚΕ, ανέλαβε γραμματέας της Επιτροπής Πόλης της ΚΟΑ και εξελέγη μέλος της ΚΕ τον Ιανουάριο του 1942 από τη Β' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ.

Ο Σιάντος απέδρασε τον Σεπτέμβριο του 1941 κατά την μεταγωγή του από τις φυλακές της Κέρκυρας, ήρθε στην Αθήνα και τον Ιανουάριο του 1942 η 8^η Ολομέλεια της ΚΕ τον εξέλεξε Γενικό Γραμματέα της ΚΕ αντικαθιστώντας τον Ανδρέα Τσίπα.

Η νέα Κεντρική Επιτροπή (ΝΚΕ) εξέδωσε το πρώτο φύλλο του Ριζοσπάστη την 1^η Αυγούστου σε συνέχεια του Ριζοσπάστη που εξέδιδε η ΠΚΕ. Οι τίτλοι ήταν οι εξής: Στην πρώτη γραμμή το μότο : ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΕΝΩΘΕΙΤΕ. Στη δεύτερη γραμμή : ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ.

Στην τρίτη και τέταρτη γραμμή: ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (νέας) ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ) – ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡΑΧ. 5.

Στην πέμπτη γραμμή: Βγαίνει από το 1917 – Αριθμός φύλλου 1 (νέα περίοδος) – Αθήνα 1 Αυγούστου 1941.

Πάνω από τους τίτλους υπήρχε το εξής κείμενο: «Κομμουνιστές, εργαζόμενοι. Συσπειρωθείτε γύρω από τη νέα καθοδήγηση του μονολιθικού Κομμουνιστικού Κόμματος για την απελευθέρωση της Ελλάδας και του λαού της».

Στο πρώτο φύλλο του Ριζοσπάστη δημοσιεύτηκε μια ανακοίνωση της ΝΚΕ που καλούσε τα μέλη του ΚΚΕ να κόψουν κάθε επαφή με τις προηγούμενες καθοδηγήσεις, να συσπειρωθούν γύρω από τη νέα καθοδήγηση, «να παραμερίσουν τις διαφωνίες τους και να συμβάλλουν ειλικρινά στην ανόρθωση του κόμματος, στη μαζική μπολσεβίκικη δουλειά.»³⁰⁸

Στην έκκληση της ΝΚΕ, απάντησαν δηλώνοντας πειθαρχία οι πιο κάτω οργανώσεις: η ΠΚΕ αφού απομόνωσε τα ύποπτα στοιχεία, οι οργανώσεις της Αθήνας και του Πειραιά, το ανεξάρτητο Μακεδονικό Γραφείο της ΚΕ με τις οργανώσεις Μακεδονίας-Θράκης, οι κομματικές οργανώσεις Θεσσαλίας και η οργάνωση Αθήνας της ΠΔ.³⁰⁹ Τα «ύποπτα στοιχεία» που απομονώθηκαν από την ΠΚΕ ήταν τα ηγετικά στελέχη Κτιστάκης, Κανάκης, Βιτσαρά, Ελληνούδης και Σαντής. Η ανακοίνωση κλείνει ως εξής:

Χαιρετίζοντας την πρώτη νίκη του κόμματος η Κεντρική Επιτροπή καλεί όλους τους τίμιους αγωνιστές να κόψουν κάθε σχέση με τα ύποπτα στοιχεία και ομάδες, να περιφρουρήσουν την ενότητα και την πειθαρχία του κόμματος για ν' ανυψώσουν στο συντομότερο δυνατό διάστημα το ΚΚΕ σε οδηγό ελευθερωτή του ελληνικού λαού, αντάξιο των ιστορικών περιστάσεων.

Η Κεντρική Επιτροπή (νέα) του ΚΚΕ (ΕΤΚΔ).³¹⁰

308. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε', όπ. π., σελ. 39.

309. Στο ίδιο, σελ. 44.

310. Στο ίδιο, σελ. 44-45.

Στον τίτλο της ΚΕ προστίθεται το «νέα» εντός παρενθέσεως για να δηλωθεί ότι δεν υπάρχει καμία σχέση με την ΠΚΕ. Επίσης προστίθεται και το «(ΕΤΚΔ)»³¹¹ που δεν υπήρχε στον τίτλο της ΚΕ μέχρι τότε. Το «νέα» στον τίτλο θα διατηρηθεί μέχρι και την 7^η Ολομέλεια της ΚΕ τον Σεπτέμβριο του 1941. Μετά από αυτή το «νέα» εγκαταλείπεται. Το «(ΕΤΚΔ)» θα συνεχίσει να γράφεται μέχρι και τη διάλυση της ΚΔ τον Φεβρουάριο του 1943.

Ο αμέσως επόμενος Ριζοσπάστης της ΝΚΕ κυκλοφόρησε την 1^η Σεπτεμβρίου με τους ίδιους τίτλους και πάνω από τους τίτλους την ίδια έκκληση για συσπείρωση των μελών του κόμματος γύρω από τη νέα καθοδήγηση.

Ριζοσπάστης της νέας Κεντρικής Επιτροπής αρ. φ. 2

Στο φύλλο αυτό του Ριζοσπάστη δημοσιεύτηκε γράμμα-δήλωση των έγκλειστων κομμουνιστών της Ακροναυπλίας με ημερομηνία 4 Αυγούστου 1941 που κατήγγειλε την ΠΔ ως όργανο της Ασφάλειας και της Γκεστάπο.

Εξ' ονόματος όλων των μελών του Κόμματος της Ακροναυπλίας καταγγέλλουμε σ' ολόκληρο τον Ελληνικό λαό, ότι αυτοί που αποτελούν τη λεγόμενη "Προσωρινή Διοίκηση του Κόμματος" είναι όργανα της ασφάλειας και της Γκεσταπό...

Με αυτή τη δήλωση τερματίστηκε και τυπικά, έστω και αργά, η στήριξη της ΠΔ από την Ακροναυπλία, η οποία είχε ξεκινήσει τον Οκτώβριο του 1940 με τη δήλωση των εκεί κρατούμενων βουλευτών του ΚΚΕ. Όπως εκθέσαμε στην εργασία η συνεργασία Ακροναυπλίας-ΠΔ ήταν κατά κύριο λόγο επίτευγμα του Γιάννη Μιχαηλίδη. Βέβαια η ουσιαστική διακοπή της συνεργασίας Ακροναυπλίας-ΠΔ είχε γίνει από τις αρχές της άνοιξης του 1941, όταν ο Μιχαηλίδης είχε ειδοποιήσει τον Ιωαννίδη ότι η ΠΔ είναι υπό την κηδεμονία της Ασφάλειας.

Στην 7^η Ολομέλεια της ΚΕ στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1941 πήραν μέρος τα παρακάτω άτομα: Παντελής Καραγκίτσης (Σίμος), Κώστας Λαζαρίδης, Πέτρος Ρούσος, Ανδρέας Τζήμας, Ανδρέας Τσίπας, Χρύσα Χατζηβασιλείου (που είχαν πάρει

311. ΕΤΚΔ: Ελληνικό Τμήμα Κομμουνιστικής Διεθνούς.

μέρος και στην 6^η Ολομέλεια) και επιπλέον οι Σπύρος Καλοδίκης, Κώστας Χατζήμαλης, Αριστείδης Μπούρας και Καίτη Νισυρίου–Ζεύγου.³¹²

Η Ολομέλεια συζήτησε για την τρέχουσα πολιτική κατάσταση και τα καθήκοντα του ΚΚΕ. Τέθηκε ως προτεραιότητα η ίδρυση από κοινού με άλλα κόμματα εθνικού απελευθερωτικού μετώπου.

Στις 27 Σεπτεμβρίου με ενέργειες της ΝΚΕ ιδρύθηκε το ΕΑΜ που σαφώς ήταν η πρώτη μεγάλη επιτυχία της.

Στην 8^η Ολομέλεια της ΚΕ το πρώτο δεκαήμερο του Ιανουαρίου 1942 πήραν μέρος τα παρακάτω μέλη της ΚΕ: Κώστας Λαζαρίδης, Πέτρος Ρούσος, Γιώργης Σιάντος, Λεωνίδας Στρίγκος, Ανδρέας Τσίπας, Ανδρέας Τζήμας και Χρύσα Χατζηβασιλείου. Πήραν ακόμη μέρος τα καθοδηγητικά στελέχη του κόμματος: Μάρκος Βαφειάδης, Δημήτρης Βλαντάς, Κώστας Γαμβέτας, Πολύδωρος Δανηλίδης, Καίτη Ζεύγου, Σπύρος Καλοδίκης, Αδάμ Μολυβάς, Αριστοτέλης Μπούρας, Θανάσης Χατζής και Κώστας Χατζήμαλης. Εξέλεξε Πολιτικό Γραφείο από τους Σιάντο, Στρίγκο, Χατζηβασιλείου, Καραγκίτση (Σίμο), Ρούσο, Τσίπα και αναπληρωματικό μέλος τον Τζήμα.³¹³

Ο Σιάντος εξελέγη Γενικός Γραμματέας της ΚΕ αλλά αργότερα, επειδή θεωρήθηκε ότι Γ.Γ της ΚΕ είναι ο Ζαχαριάδης, το ΠΓ αποφάσισε να μη χρησιμοποιείται ο τίτλος του Γ.Γ για τον Σιάντο, αλλά αυτός του Γραμματέα της ΚΕ.

Τα στελέχη και μέλη του ΚΚΕ σε όλη την περίοδο της κατοχής ακολούθησαν τη γραμμή του Α' Γράμματος του Ζαχαριάδη, αγωνιζόμενοι κατά των κατακτητών και του φασισμού για την εθνική απελευθέρωση και την ανεξαρτησία της χώρας με το βλέμμα στραμμένο στη μελλοντική Ελλάδα *«της Δουλειάς, της Λεφτεριάς, λυτρωμένη από κάθε ξενική ιμπεριαλιστική εξάρτηση και από κάθε εκμετάλλευση, μ' ένα πραγματικά παλλαϊκό πολιτισμό»*, σε όλα αυτά που συμπυκνώθηκαν στο σύνθημα «Λαοκρατία».

---

312. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε', όπ. π., σελ. 46.

313. Στο ίδιο, σελ. 59.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Στο πρώτο μέρος του παραρτήματος που ακολουθεί θα δώσουμε τις βιογραφίες των πρωταγωνιστών αυτής της εργασίας. Οι βιογραφίες των Ζαχαριάδη, Μιχαηλίδη, Ιωαννίδη, Γκαζέ, Μύτλα και Κουτσογιάννη, υπάρχουν στο κυρίως σώμα της εργασίας.

Σταματία Βιτσαρά

Η Σταματία Βιτσαρά γεννήθηκε στην Ικαρία το 1897. Σπούδασε στο Αρσάκειο και διορίστηκε δασκάλα στα Ψαχνά Ευβοίας. Ασπάστηκε την κομμουνιστική ιδεολογία και έγινε μέλος του ΚΚΕ.

Συνελήφθη το 1931 με το Ιδιώνυμο και κλείστηκε στις φυλακές Αβέρωφ. Την περίοδο της μεταξικής δικτατορίας πέρασε στην παρανομία και το 1939–41 ήταν μέλος της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής (ΠΚΕ), υπεύθυνη του παράνομου εκδοτικού μηχανισμού. Στις αρχές του 1940 παντρεύτηκε με το στέλεχος του ΚΚΕ Βαγγέλη Κτιστάκη.

Όταν το καλοκαίρι του 1941 συγκροτήθηκε η Νέα Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ από στελέχη που είχαν αποδράσει από τους τόπους κράτησής τους κρατήθηκε μακριά από το κόμμα λόγω της συμμετοχής της στην ΠΚΕ, δεδομένου ότι θεωρούνταν κατασκευάσμα της Ασφάλειας. Αποκαταστάθηκε το καλοκαίρι του 1943 και εντάχθηκε αμέσως στο ΕΑΜ, όπου ανέλαβε διάφορες υπεύθυνες θέσεις στην Αντίσταση.

Το 1946 έγραψε μια έκθεση για την περίοδο 1939–41 με αποδέκτη τον αρχηγό του ΚΚΕ Νίκο Ζαχαριάδη, που αναφερόταν στα τεκταινόμενα σχετικά με τις δύο καθοδηγήσεις του ΚΚΕ, την ΠΚΕ και την ΠΔ και προς αποκατάσταση της μνήμης του συζύγου της Βαγγέλη Κτιστάκη.

Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου έμεινε στην Αθήνα και πέρασε στην παρανομία. Πέθανε από ανακοπή καρδιάς το 1948 και ενταφιάστηκε στο νεκροταφείο του Βύρωνα.

Γιώργος Ελληνούδης

Ο Γιώργος Ελληνούδης γεννήθηκε το 1909. Από μικρός εργάστηκε ως καπνεργάτης. Το 1924 έγινε μέλος της ΟΚΝΕ και το 1928 μέλος του ΚΚΕ. Την ίδια περίοδο διώχτηκε από τη δικτατορία του Πάγκαλου. Τα επόμενα χρόνια διετέλεσε γραμματέας συνδικάτων καπνεργατών στην Καβάλα, τη Δράμα, την Ξάνθη και τη Θεσσαλονίκη. Επίσης ήταν γραμματέας της παράνομης Ομοσπονδίας Καπνεργατών Ελλάδας και μέλος του Γραφείου Περιοχής Βόρειας Ελλάδας του ΚΚΕ. Το 1934–35 φοίτησε στις κομματικές σχολές ΚΟΥΤΒ στη Μόσχα.

Η μεταξική δικτατορία τον συνέλαβε και τον φυλάκισε στην Ακροναυπλία. Εκεί αρρώστησε βαριά από φυματίωση και μεταφέρθηκε στο σανατόριο *Σωτηρία*, απ' όπου κατάφερε το καλοκαίρι του 1940 να αποδράσει, με τη βοήθεια του Ν. Πλουμπίδη που ήταν επίσης έγκλειστος εκεί και να ενταχθεί στην ΠΚΕ. Όταν τον Ιούλιο του 1941 συγκροτήθηκε η Νέα Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ, ο Ελληνούδης της παρέδωσε το παράνομο τυπογραφείο της ΚΟΑ που είχε υπό την επίβλεψή του.

Στην Κατοχή που ακολούθησε εντάχθηκε στο Εργατικό ΕΑΜ (ΕΕΑΜ) και έγινε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του. Το 1942 του ανατέθηκε η συγκρότηση

παράνομου τυπογραφείου στην περιοχή της Καλλιθέας. Το παράνομο τυπογραφείο εγκαταστάθηκε στο υπόγειο οικίας στην οδό Σκρα 31 και ήταν το μεγαλύτερο αντιστασιακό τυπογραφείο. Παρά τις επίμονες προσπάθειες των Γερμανών να αποκαλύψουν το παράνομο τυπογραφείο, αυτό δεν επιτεύχθηκε λόγω των αυστηρών συνωμοτικών μέτρων. Υπεύθυνος του τυπογραφείου αυτού που λειτούργησε όλη τη διάρκεια της Κατοχής μέχρι την απελευθέρωση ήταν ο Ελληνούδης, με βοήθη τη γυναίκα του Καλλιόπη. Το τυπογραφείο αυτό σήμερα λειτουργεί ως Μουσείο Αντιστασιακού Τύπου.

Στον εμφύλιο που ακολούθησε, πρώτα έδρασε στην παρανομία στην Αθήνα και αργότερα εντάχθηκε στον ΔΣΕ. Με την ήττα του ΔΣΕ εγκαταστάθηκε ως πολιτικός πρόσφυγας σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Επαναπατρίστηκε το 1987 και πέθανε στην Αθήνα το 1994, μέλος του ΚΚΕ ως τον θάνατό του.

Κώστας Θέος

Ο Κώστας Θέος γεννήθηκε το 1896 στο Κατηχώρι Μαγνησίας και εργάστηκε ως καπνεργάτης στον Βόλο. Σε νεαρή ηλικία έγινε μέλος του ΣΕΚΕ και αναμίχθηκε στο συνδικαλιστικό κίνημα φτάνοντας μέχρι την ηγεσία της Καπνεργατικής Ομοσπονδίας. Τον Φεβρουάριο του 1921 για αντιπολεμική διαδήλωση στον Βόλο και εκτεταμένα επεισόδια που ακολούθησαν καταδικάστηκε μαζί με τους Σαρόγλου και Μπεναρόγια σε δύομισι χρόνια φυλάκιση. Μετά την αποφυλάκιση του και την περιθωριοποίηση της ιδρυτικής γενιάς του ΣΕΚΕ εντάχθηκε στην ηγεσία του κόμματος. Το 1924 πήγε στη Σοβιετική Ένωση μαζί με άλλους φυματικούς για θεραπεία. Νοσηλεύτηκε σε σανατόριο του Καυκάσου και φοίτησε στις κομματικές σχολές ΚΟΥΤΒ. Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1926. Το κομματικό του ψευδώνυμο ήταν Δούρος.

Στο 3^ο Έκτακτο Συνέδριο του ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1924 εκλέχθηκε στην ΚΕ του κόμματος, ενώ στις εκλογές του 1926 εξελέγη με το ΚΚΕ βουλευτής Λάρισας. Στο 3^ο Τακτικό Συνέδριο του ΚΚΕ, τον Μάρτιο του 1927, συντάχθηκε με την ομάδα του Ανδρόνικου Χαϊτά που ήρθε σε σφοδρή αντιπαράθεση με την ομάδα των τροτσκιστών του Πουλιόπουλου. Εξελέγη τότε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και του Πολιτικού Γραφείου που συγκροτήθηκε για πρώτη φορά. Στο 4^ο Τακτικό Συνέδριο του ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1928, εξελέγη ξανά στην ΚΕ του κόμματος.

Ήταν επί σειρά ετών κορυφαίο στέλεχος της ΓΣΕΕ. Στις 3 Φεβρουαρίου 1929 ανέλαβε Γραμματέας της Ενωτικής ΓΣΕΕ που μόλις είχε ιδρυθεί. Την περίοδο 1929–31 συμμετείχε ενεργά στην φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές που ξέσπασε στους κόλπους του ΚΚΕ, συγκροτώντας την αριστερή τάση του κόμματος με τους Σιάντο, Παπαρήγα και Πυλιώτη και η οποία οδήγησε το κόμμα στα πρόθυρα της διάλυσης. Την άνοιξη του 1931 κλήθηκε στη Μόσχα όπου έδωσε εξηγήσεις στην ΚΔ και επέστρεψε το καλοκαίρι του ίδιου έτους, όπου εντάχθηκε και πάλι στην ηγεσία του κόμματος. Στις εκλογές του 1936 εξελέγη βουλευτής Δράμας με το Παλλαϊκό Μέτωπο. Από τις πρώτες μέρες της δικτατορίας Μεταξά συνελήφθη και εκτοπίστηκε στην Ανάφη. Στις 25 Απρίλη του 1937 δραπέτευσε μαζί με 7 άλλους κρατούμενους, αλλά συνελήφθη εκ νέου στις 6 Απριλίου 1939 στην οικία που διέμενε στον Πειραιά. Μαζί του διέμενε η σύζυγός του (με την οποία δεν είχε παντρευτεί) και ο εξάχρονος γιος του ο οποίος δεν είχε ληξιαρχική πράξη γέννησης, δεν είχε βαπτισθεί και είχε πλαστό δικαιολογητικό βάπτισης. Ο Θέος τότε τέλεσε τον γάμο του τον Μάιο με τη σύζυγό του στην οικία του υποδιοικητή της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών Σπύρου Παξινού παρουσία του Υφυπουργού Δημοσίας Ασφαλείας Κ. Μανιαδάκη με κουμπάρα τη σύζυγο του Παξινού Τζούλια. Στη συνέχεια φυλακίστηκε στην Ακροναυπλία.

Στην Ακροναυπλία συμμετείχε στην ηγεσία της καθοδήγησης μαζί με τον Γιάννη Ιωαννίδη. Στις 29 Οκτωβρίου και στις 6 Νοεμβρίου 1940 ο Ιωαννίδης μαζί με τον Θέο, εκ μέρους των συγκρατούμενών τους, υπέγραψαν δύο υπομνήματα προς την κυβέρνηση ζητώντας οι πολιτικοί κρατούμενοι της Ακροναυπλίας να πολεμήσουν στην πρώτη γραμμή του μετώπου, αλλά η κυβέρνηση απέρριψε το αίτημά τους.

Στην Κατοχή μεταφέρθηκε για νοσηλεία μαζί με άλλους Ακροναυπλιώτες στο Σανατόριο Πέτρας στην Πιερία, απ' όπου δραπέτευσαν τον Ιούλιο του 1942. Στη συνέχεια κατέβηκε στην Αθήνα και εντάχθηκε στο ΕΑΜ, χωρίς να καταλάβει κάποια ηγετική θέση λόγω του γάμου του υπό την επίβλεψη της Ασφάλειας και του Μανιαδάκη, πράξη ασυμβίβαστη με τα επαναστατικά-προλεταριακά πρότυπα. Το 1944 εκλέχτηκε εθνοσύμβουλος Δράμας της ΠΕΕΑ.

Μετά την Απελευθέρωση από τους Γερμανούς, το 1945, ο Θέος επικεφαλής του Εργατικού Αντιφασιστικού Συνασπισμού (ΕΡΓΑΣ) κέρδισε τις εκλογές σε πολλά εργατικά κέντρα και έγινε γραμματέας της ΓΣΕΕ. Στο 8^ο Πανελλαδικό Συνέδριο της ΓΣΕΕ τον Μάρτιο του 1946 εξελέγη στην επταμελή διοίκηση της ΓΣΕΕ, ενώ Γραμματέας της εξελέγη ο Δημήτρης Παπαρήγας. Στο 7^ο Συνέδριο του ΚΚΕ τον Σεπτέμβριο του 1945 εξελέγη αναπληρωματικό μέλος της ΚΕ.

Στα μέσα του 1948 μετέβη στο Γράμμο και εντάχθηκε στην ηγετική ομάδα του ΚΚΕ μέχρι τη λήξη του εμφυλίου πολέμου. Μετά την ήττα του ΔΣΕ τον Αύγουστο του 1949 μαζί με την ηγεσία του ΚΚΕ εγκαταστάθηκε στο Βουκουρέστι. Το 1953 εξελέγη αντιπρόεδρος της Παγκόσμιας Συνδικαλιστικής Οργάνωσης (ΠΣΟ). Πέθανε στο Βουκουρέστι στις 27 Μαΐου 1958

Σπύρος Καλοδίκης

Ο Σπύρος Καλοδίκης γεννήθηκε στους Παξούς το 1900 και ήταν το έκτο από τα εννιά παιδιά του παπα-Νίκου Καλοδίκη. Σε νεαρή ηλικία εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα όπου δούλεψε ως λιμενεργάτης και ήρθε σε επαφή με την κομμουνιστική ιδεολογία την οποία ασπάστηκε και έγινε μέλος του ΚΚΕ. Στη συνέχεια μετέβη στην Αθήνα όπου εντάχθηκε Κομμουνιστική Οργάνωση Αθήνας (ΚΟΑ) ως μέλος της Επιτροπής Πόλης. Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας συνελήφθη στις 16 Απριλίου 1938 και φυλακίστηκε στην Ακροναυπλία. Το 1939 μεταφέρθηκε ως φυματικός στο σανατόριο Πέτρας Ολύμπου κι από εκεί στον Αϊ-Στράτη. Τον Ιούλιο του 1940 δραπέτευσε από τον Αϊ-Στράτη και έφτασε στην Αθήνα, όπου εντάχθηκε στην Παλιά Κεντρική Επιτροπή. Με σύσταση όμως της Ακροναυπλίας αποχώρησε δύο μήνες αργότερα και προσέγγισε την Προσωρινή Διοίκηση (ΠΔ), αλλά δεν προσχώρησε σ' αυτή, κατήγγειλε τον ρόλο της και προσπάθησε να ανασυγκροτήσει την ΚΟΑ, ανεξάρτητα από τις δύο καθοδηγήσεις. Ο Καλοδίκης κατόρθωσε να οργανώσει μερικά ασύνδετα μέλη του ΚΚΕ στην Ανεξάρτητη Κομμουνιστική Οργάνωση Αθήνας (ΑΚΟΑ).

Στα τέλη καλοκαιριού του 1941 προσχώρησε μαζί με την ΑΚΟΑ στο ανασυγκροτημένο κόμμα υπό την καθοδήγηση της Νέας Κεντρικής Επιτροπής που συγκροτήθηκε τον Ιούλιο του 1941. Στην Κατοχή που ακολούθησε έγινε οργανωτικός γραμματέας της Επιτροπής Πόλης της ΚΟΑ και τον Δεκέμβριο του 1942 εκλέχτηκε από τη Β' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ μέλος της Κεντρικής Επιτροπής.

Όλη την περίοδο της Κατοχής δούλεψε στην Αθήνα για την ενίσχυση του αντιστασιακού κινήματος και ήταν από τους οργανωτές όλων των αντιστασιακών εκδηλώσεων που έγιναν την περίοδο εκείνη. Στα Δεκεμβριανά έλαβε μέρος και ήταν ο πολιτικός υπεύθυνος της επιχείρησης για την τοποθέτηση των εκρηκτικών στα θεμέλια του ξενοδοχείου *Μεγάλη Βρετάνια*. Επίσης ήταν αυτός που ματαίωσε την

πυροδότηση των εκρηκτικών, κατόπιν εντολής του ΠΓ του ΚΚΕ, γιατί στο ξενοδοχείο είχε εγκατασταθεί ο βρετανός πρωθυπουργός Τσώρτσιλ.

Μετά το 7^ο Συνέδριο του ΚΚΕ (Οκτώβριος 1945) και προς τα τέλη του 1945 στάλθηκε στη Θεσσαλία σαν μέλος του Περιφερειακού Γραφείου, γραμματέας της ΚΟ Βόλου και έπειτα της Λάρισας. Στις 24 του Νοεμβρίου του 1947 τον πυροβόλησαν και τον τραυμάτισαν βαριά σε δρόμο της Λάρισας παρακρατικοί. Πέθανε την επόμενη μέρα στο νοσοκομείο της Λάρισας που είχε μεταφερθεί.

Χρήστος Κανάκης

Ο Χρήστος Κανάκης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1897 και ήταν σιδηροδρομικός. Ασχολήθηκε με τον συνδικαλισμό και από νεαρή ηλικία εντάχθηκε στο ΚΚΕ. Το 1928 διεγράφη από τον Σύνδεσμο Σιδηροδρόμων Ελλάδας ως κομμουνιστής.

Το 1934 ήταν υποψήφιος δήμαρχος του ΚΚΕ στη Θεσσαλονίκη, ενώ διετέλεσε κοινοτάρχης Αμπελοκήπων Θεσσαλονίκης την τετραετία 1930–1934. Στην θητεία του ως κοινοτάρχης εργάστηκε για την οργάνωση και ανάπτυξη της κοινότητας του και την επίλυση των μεγάλων προβλημάτων της εποχής, όπως η ηλεκτροδότηση, η υδροδότηση και η αποχέτευση.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας Μεταξά πέρασε στην παρανομία και στην 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ τον Φεβρουάριο του 1939 έγινε μέλος της, ενώ στα τέλη του 1939 εντάχθηκε στην Παλιά Κεντρική Επιτροπή (ΠΚΕ).

Στη διάρκεια της Κατοχής εξελέγη γενικός γραμματέας των Σιδηροδρομικών της Μακεδονίας–Θράκης. Μετά την απελευθέρωση για τη δράση του εξορίστηκε στη Μακρόνησο, στην Ικαρία και στον Αη Στράτη.

Το 1956 όντας εξοριστος στον Αη Στράτη εξελέγη και πάλι δήμαρχος Αμπελοκήπων Θεσσαλονίκης. Ο Κανάκης σκοτώθηκε σε τροχαίο μαζί με το μέλος του ΚΚΕ Μιγάλη Σκουπακίδη το 1964.

Ήταν παντρεμένος και είχε δύο γιους τον Θόδωρο και τον Δημήτρη. Ο Θόδωρος ήταν πολιτικός επίτροπος τάγματος του ΔΣΕ και σκοτώθηκε το 1948 στο Γράμμο, ενώ τα ίχνη του Δημήτρη χάθηκαν το 1956 όταν ήρθε παράνομα στην Ελλάδα από την Ουγγαρία με κομματική αποστολή.

Βαγγέλης Κτιστάκης

Ο Βαγγέλης Κτιστάκης γεννήθηκε στα Χανιά το 1907, γόνος εύπορης οικογένειας. Η οικογένειά του είχε εισαγωγική εταιρεία ξυλείας με συνεργασία με πολλές χώρες, συμπεριλαμβανόμενης και της Σοβιετικής Ένωσης. Έκανε νομικές σπουδές στην Αθήνα και στο Βερολίνο όπου το 1930 αναγορεύτηκε διδάκτορας του πανεπιστημίου *Φρίντριχ Βίλχεμ* του Βερολίνου με τη διατριβή του "*Η ευθύνη των εφοπλιστών: Συγκριτική μελέτη υπό τη σκοπιά των ιστορικών πηγών*". Κατά τη διάρκεια των σπουδών του ασπάστηκε την κομμουνιστική ιδεολογία και όταν επέστρεψε στην Κρήτη το 1932 εντάχθηκε στο ΚΚΕ. Ήταν από τα πλέον μορφωμένα στελέχη του ΚΚΕ και γνώριζε αρκετές ξένες γλώσσες. Διώχθηκε επανειλημμένα για τις πολιτικές του πεποιθήσεις και δούλεψε στον μηχανισμό της ΚΕ του ΚΚΕ. Το κομματικό του ψευδώνυμο ήταν Ι. Αλεξίου.

Ήταν από τους ηγέτες της ένοπλης εξέγερσης εναντίον της δικτατορίας του Μεταξά το 1938 στην Κρήτη μαζί με τον βασικό καθοδηγητή της Αριστομένη Μητσοτάκη και τον στρατηγό Εμμανουήλ Μάντακα, ο οποίος ήταν σύζυγος της αδελφής του Κτιστάκη Μαρίας. Μετά την αποτυχία της εξέγερσης στην Κρήτη, ο

Κτιστάκης διέφυγε στην Αθήνα και εντάχθηκε πάλι στον παράνομο μηχανισμό του ΚΚΕ.

Τον Δεκέμβριο του 1939 έγινε μέλος της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ και ήταν ο πολιτικός της καθοδηγητής. Το 1942 διαγράφηκε από το ΚΚΕ ως "προβοκάτορας" και "πεμπτοφαλαγγίτης", λόγω της συμμετοχής του στην ΠΚΕ, δεδομένου ότι θεωρούνταν κατασκευάσμα της Ασφάλειας. Αποκαταστάθηκε το καλοκαίρι του 1943 και στάλθηκε στην Κρήτη ως γραμματέας της Περιφερειακής Επιτροπής Κρήτης του ΚΚΕ. Το 1944 ορίστηκε πρόεδρος της Διοικητικής Επιτροπής Κρήτης της ΠΕΕΑ. Συνελήφθη από απόσπασμα χωροφυλάκων και Γερμανών στα Χανιά, και εκτελέστηκε στις 16 Ιουνίου 1944.

Ο Κτιστάκης είχε παντρευτεί το 1933 με την Ευαγγελία Παλίδου και απέκτησαν το 1936 έναν γιο, το Γιάννη, ο οποίος πνίγηκε στις 10 Μαΐου 1956, κατά τη διάρκεια υποβρυχίου ψαρέματος στα Χανιά. Επίσης, είχε παντρευτεί με δεύτερο γάμο στις αρχές του 1940 το στέλεχος του ΚΚΕ Σταματία Βιτσαρά.

Δαμιανός Μάθεσης

Ο Δαμιανός Μάθεσης γεννήθηκε το 1898 και υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία στο ναυτικό. Συνέχισε ως μόνιμος, φοίτησε σε στρατιωτική σχολή της Μεγάλης Βρετανίας στη Μέση Ανατολή και έγινε αξιωματικός της αεροπορίας. Έγινε μέλος του ΚΚΕ γύρω στο 1927, παραιτήθηκε από την αεροπορία και μετέβη μυστικά για σπουδές και κατάρτιση στη Σοβιετική Ένωση το 1931. Στη Μόσχα με το ψευδώνυμο «Στρατηγός» ήταν καθηγητής στο ελληνικό τμήμα της Μαρξιστικής Λενινιστικής Σχολής (MLS).

Στα τέλη του 1935 επιστρέφει στην Ελλάδα και γίνεται μέλος της Κ.Ε του ΚΚΕ στο 6^ο Συνέδριο τον Δεκέμβριο του 1935. Ήταν άμεσος συνεργάτης του Ζαχαριάδη και ο καθοδηγητής πυρήνων αριστερών αξιωματικών του στρατού. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Μεταξά πέρασε στην παρανομία όντας στην ηγεσία του κόμματος και ήταν το μόνο στέλεχος από την καθοδήγηση του ΚΚΕ μαζί με τον Δ. Παπαγιάννη που διέφυγε τη σύλληψη. Μετά τη σύλληψη της τριμελούς Γραμματείας του ΚΚΕ Νεφελούδη–Σκλάβαινα–Παρτσαλίδη τον Απρίλιο του 1938 την καθοδήγηση του κόμματος ανέλαβαν τα μέλη του Πολιτικού Γραφείου Σιάντος, Θέος, Σκαφίδας, Μιχελίδης και Πλουμπίδης, τα οποία απομάκρυναν τον Μάθεση από την καθοδήγηση, ενώ από τις αρχές του 1939, λόγω υποψιών, του αφαίρεσαν τις κομματικές χρεώσεις. Έκτοτε δεν μετείχε σε κομματικό όργανο, ούτε και στην Παλιά Κεντρική Επιτροπή (ΠΚΕ), που συγκροτήθηκε τον Δεκέμβριο του 1939.

Ο Ζαχαριάδης κατά την παραμονή του στις φυλακές της Κέρκυρας υποστήριξε ότι η σύλληψή του από την Ασφάλεια τον Σεπτέμβριο του 1936 ήταν έργο του Μάθεση. Επίσης, στις αρχές του 1940 κατήγγειλε την ΠΚΕ σαν «χαφιέδικη σφηκοφωλιά των Μάθεση–Παπαγιάννη». Αποτέλεσμα και της καταγγελίας του Ζαχαριάδη ήταν ο Μάθεσης να απομονωθεί από τα υπόλοιπα μέλη του ΚΚΕ και να τεθεί οριστικά εκτός του κόμματος.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής δραστηριοποιήθηκε μεταξύ των αξιωματικών και στρατολόγησε μερικούς στην οργάνωση *Οι φίλοι του λαού* που την παρέδωσε στην επανασυγκροτηθείσα Κ.Ε του ΚΚΕ. Πολλοί αξιωματικοί της οργάνωσής του (Β. Βενετσανόπουλος, Στ. Παπαγιάννης κ.α) διετέλεσαν στρατιωτικά στελέχη του ΕΛΑΣ.

Ο ίδιος δεν εντάχθηκε ούτε στο ΕΑΜ, ούτε στον ΕΛΑΣ λόγω των κατηγοριών του ως πράκτορα των αρχών ασφαλείας. Οι εναντίον του καταγγελίες ("παλιός πράκτορας του εχθρού", "χαφιάς του Γενικού Επιτελείου" κλπ) δεν αποσύρθηκαν ούτε όταν το 1946 η υπόθεσή του επανεξετάστηκε, ωστόσο η περίπτωσή του δεν έχει ακόμη πλήρως

διευκρινισθεί. Ο Ζαχαριάδης πάντως στην έκθεσή του το 1946 για τον Μάθηση τον χαρακτηρίζει ως τον μεγαλύτερο πράκτορα που πέρασε ποτέ από τις γραμμές του ΚΚΕ. Το υπόλοιπο της ζωής του έζησε στην Αθήνα, χωρίς ενεργό πολιτική συμμετοχή. Πέθανε στις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Δημήτρης Μιχελίδης

Ο Δημήτρης Μιχελίδης γεννήθηκε στο Νυμφαίο Μικράς Ασίας το 1909. Σε ηλικία έξι ετών έμεινε ορφανός από μητέρα και την ανατροφή του ανέλαβε η γιαγιά του. Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στο Ηράκλειο της Κρήτης, όπου εργάστηκε ως οικοδόμος, σιδεράς, λιμενεργάτης και οδηγός αυτοκινήτου. Από τα νεανικά του χρόνια εντάχθηκε στην ΟΚΝΕ και δραστηριοποιήθηκε στο συνδικαλιστικό κίνημα.

Το 1930 εξελέγη γραμματέας του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου και της Κομμουνιστικής Οργάνωσης Κρήτης. Καταδικάστηκε με το Ιδιώνυμο για ανατρεπτική δράση, φυλακίστηκε και το 1931 πήγε στην Αθήνα. Με εντολή της ηγεσίας εστάλη διαδοχικά στη Λέσβο, στην Πάτρα, στην Καλαμάτα και στη Λαμία για κομματική δουλειά.

Την περίοδο 1931–1936 γνώρισε αλλεπάλληλες διώξεις και φυλακίσεις και το 1935 ανέλαβε γραμματέας της Περιφερειακής Επιτροπής Ανατολικής Μακεδονίας στην Καβάλα. Στο 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ (Δεκέμβρης 1935) εξελέγη μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ. Τα κομματικά του ψευδώνυμα ήταν Ασιάτης και Καΐμης.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας Μεταξά πέρασε στην παρανομία και ανέλαβε γραμματέας της Επιτροπής Πόλης της ΚΟ Θεσσαλονίκης. Τον Φεβρουάριο του 1939 έλαβε μέρος στην 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ όπου επανεξελέγη μέλος της.

Στις αρχές Ιουλίου του 1939, κατόπιν προδοσίας του Δημήτρη Κουτσογιάννη, συνελήφθη στη Θεσσαλονίκη και μετά από ανάκριση και βασανιστήρια στην Ειδική Ασφάλεια μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα στην Ακτίνα Θ', όπου ήταν κρατούμενα πολλά ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ, μαζί με τον Νίκο Ζαχαριάδη. Λίγο μετά την άφιξή του στην Κέρκυρα έκανε δήλωση, όπως είπε ο ίδιος για να ανακαλύψει τη δράση του Κουτσογιάννη που υποπτευόταν, αφού η σύλληψή του έγινε στη Θεσσαλονίκη αμέσως μετά από συνάντησή του με τον Κουτσογιάννη.

Αν και έκανε δήλωση δεν απελευθερώθηκε, κρατήθηκε σε διάφορες φυλακές μέχρι τον Απρίλιο του 1940 που μεταφέρθηκε στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών. Εκεί ήρθε σε επαφή με τον Ζαχαριάδη που ήταν κρατούμενος εκεί και μετέφερε στον Μιχαηλίδη σημείωμα του Ζαχαριάδη για την Προσωρινή Διοίκηση. Αυτή ήταν όλη η συμμετοχή του στην ΠΔ, αφού τον Μάιο κατατάχτηκε στον στρατό γιατί ήταν ανυπότακτος. Κατατάχτηκε στο Ηράκλειο στο 43^ο Σύνταγμα Πεζικού, με το οποίο πολέμησε στο μέτωπο στον πόλεμο του 1940. Από τη σύλληψή του το 1939 και μετά κατηγορήθηκε από την ηγεσία του ΚΚΕ ότι συνεργάστηκε με την Ασφάλεια και υπήρξε μέλος της ΠΔ, πράγμα που ο ίδιος αρνήθηκε. Η ΠΚΕ μέσω του Ριζοσπάστη που κυκλοφορούσε κατήγγειλε τον Μιχελίδη ότι όταν συνελήφθη στη Θεσσαλονίκη το καλοκαίρι του 1939 έδωσε πληροφορίες στην Ασφάλεια η οποία έτσι μπόρεσε να εξαρθρώσει το παράνομο κομματικό γραφείο Μακεδονίας–Θράκης και επιπλέον ότι ήταν ηγετικό στέλεχος της ΠΔ. Η ΠΚΕ αποκαλούσε την ΠΔ "χαφιέδικη καθοδήγηση των Μ-Μ-Μ" (εννοώντας τους Μανιαδάκη–Μιχαηλίδη–Μιχελίδη). Τον Δεκέμβριο του 1942 η Β' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ διέγραψε τον Μιχελίδη από μέλος του ΚΚΕ μαζί με τους Τυρίμο, Σκλάβαινα, Μιχαηλίδη, Σκαφίδα, Σιτοκωνσταντίνου και Δαμασκόπουλο.

Ο Γιάννης Μιχαηλίδης σε έκθεση που έγραψε προς το ΠΓ του ΚΚΕ το καλοκαίρι του 1944 ανέφερε πως ο Μιχελίδης δεν συμμετείχε στην Προσωρινή Διοίκηση και ότι άδικα τον κατηγορούν, όμως ήταν πράκτορας της Ασφάλειας.

Μετά τη λήξη του πολέμου και την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς συνελήφθη εκ νέου και φυλακίστηκε στην Ακροναυπλία, τη Λάρισα και το Χαϊδάρι, απ' όπου και απελευθερώθηκε τον Ιανουάριο του 1944 μαζί με μερικούς άλλους κρατούμενους. Τρεις μέρες μετά την απελευθέρωσή του συνελήφθη εκ νέου και κλείστηκε στις φυλακές Χατζηκώστα, απ' όπου τελικά απέδρασε τον Απρίλιο του 1944, κατέφυγε στην Κοκκινιά και εντάχθηκε στο ΕΑΜ. Παράλληλα υπέβαλλε αίτημα στην ηγεσία του ΚΚΕ να εξεταστεί η υπόθεσή του και να αρθούν οι κατηγορίες για συμμετοχή του στην ΠΔ και συνεργασία με την Ασφάλεια. Οι κατηγορίες όμως δεν αναιρέθηκαν και η διαγραφή του δεν ακυρώθηκε. Ο Μιχελίδης μέχρι το τέλος της ζωής του με υπομνήματα στην ηγεσία του ΚΚΕ προσπάθησε να αποσείσει τις κατηγορίες από πάνω του για συνεργασία με την Ασφάλεια. Έζησε το υπόλοιπο της ζωής του στην Αθήνα κάνοντας διάφορες δουλειές και κατέληξε σαν αυτοκινητιστής, μέχρι την σύνταξή του το 1980. Πέθανε στην Αθήνα το 1990. Ήταν παντρεμένος και είχε μία κόρη.

Όλγα Μπακόλα

Η Όλγα Μπακόλα γεννήθηκε το 1920 στο Νέο Ηράκλειο. Από μικρή μπήκε στη βιοπάλη δουλεύοντας σε υφαντουργείο. Ήταν από τους οργανωτές του Σωματείου Υφαντουργών Νέας Ιωνίας. Ασπάστηκε την κομμουνιστική ιδεολογία και έγινε μέλος της ΟΚΝΕ το 1933, ενώ το 1934–35 ήταν Γραμματέας της Αχτιδικής Επιτροπής Κομμουνιστικής Νεολαίας Λάρισας. Οργανωμένα στο ΚΚΕ ήταν και τα άλλα πέντε αδέρφια της καθώς και οι γονείς της.

Το 1937 πήγε στη Σοβιετική Ένωση και φοίτησε στην κομματική σχολή ΚΟΥΤΒ στη Μόσχα. Τα κομματικά της ψευδώνυμο ήταν "Ασπασία" και "Αλίκη Καντά". Τον Οκτώβριο του 1939 μαζί με άλλους επτά Έλληνες (Τιμογιαννάκης, Γιώσης, Κατσίδου, Καραφύλας, Χρονόπουλος, Μπουκίδης και Τζωρτζάτος) που σπούδαζαν στη Σοβιετική Ένωση επέστρεψαν στην Ελλάδα, μέσω Παρισιού, για να βοηθήσουν στην ανασυγκρότηση της καθοδήγησης του ΚΚΕ που είχε διαβρωθεί από την Ασφάλεια. Όταν έφτασαν στην Αθήνα συνδέθηκαν με τους Κουτσογιάννη και Τυρίμο που ήταν ήδη πράκτορες της Ασφάλειας, χωρίς όμως να το γνωρίζουν.

Τα άτομα αυτά μαζί με τους Κουτσογιάννη, Τυρίμο, Μιχαηλίδη, Μύτλα κ.α συγκρότησαν τον Δεκέμβριο του 1939 την Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ (ΠΔ), αγνοώντας ότι είναι υπό την κηδεμονία της Ασφάλειας και του Μανιαδάκη. Η ΠΔ έκανε την επίσημη εμφάνισή της τον Ιανουάριο του 1940, εκδίδοντας ακόμη και δικό της Ριζοσπάστη και έδρασε μέχρι το καλοκαίρι του 1941.

Η Μπακόλα στην Κατοχή που ακολούθησε εντάχθηκε σε αντιστασιακές οργανώσεις, ενώ το 1943 έγινε μέλος της ΕΠΟΝ. Στη μεγάλη διαδήλωση στις 22 Ιουλίου 1943 στην Αθήνα για να τη μη επέκταση της βουλγαρικής ζώνης κατοχής στην Κεντρική Μακεδονία, τραυματίστηκε βαριά από γερμανικό τανκ και πέθανε μετά από πέντε μέρες στο νοσοκομείο. Οι γονείς της Αριστείδης και Μαρία Μπακόλα σκοτώθηκαν στις 4 Δεκεμβρίου 1944 από άνδρες δοσιλογικών οργανώσεων στην Ομόνοια που πυροβόλησαν από τα ξενοδοχεία στα οποία διέμεναν κατά ατόμων που επέστρεφαν στα σπίτια τους μετά την κηδεία των θυμάτων του συλλαλητηρίου της προηγούμενης μέρας στο Σύνταγμα.

Βασίλης Νεφελούδης

Ο Βασίλης Νεφελούδης γεννήθηκε στα Μουδανιά της Μικράς Ασίας το 1906. Με την μικρασιατική καταστροφή η οικογένειά του ήλθε στην Ελλάδα και ο ίδιος εργάστηκε σε διάφορες εργασίες πριν προσληφθεί στην εταιρεία των τροchioδρόμων (τραμ), ως εισπράκτορας αρχικά και αργότερα ως οδηγός. Δραστηριοποιήθηκε ως συνδικαλιστής, ενώ το 1927 εντάχθηκε στο ΚΚΕ. Το 1930 εκλέχθηκε Γραμματέας της ΚΟΑ, καθώς και Γραμματέας της Ομοσπονδίας Εργατών Ηλεκτρισμού και Επιχειρήσεων Κοινής Ωφέλειας. Το 1931 με την επέμβαση της Κομμουνιστικής Διεθνούς (ΚΔ) για τον τερματισμό της φραξιονιστικής πάλης χωρίς αρχές, διορίστηκε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ.

Φοίτησε στις κομματικές σχολές ΚΟΥΤΒ, διετέλεσε αντιπρόσωπος του ΚΚΕ στην Εκτελεστική Επιτροπή της ΚΔ στη Μόσχα και συμμετείχε στο 7^ο Συνέδριο της ΚΔ το 1935.

Το 1932 εξελέγη βουλευτής Αθηνών του ΚΚΕ με το Ενιαίο Μέτωπο Εργατών Αγροτών (ΕΜΕΑ), ενώ το 1934 ήταν υποψήφιος δήμαρχος Αθηναίων. Το 1936 εξελέγη πάλι βουλευτής Αθηνών του ΚΚΕ με το Παλλαϊκό Μέτωπο.

Το 1934 στο 5^ο Συνέδριο του ΚΚΕ κατέλαβε τη θέση του Γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΕ, ενώ ο Νίκος Ζαχαριάδης αυτή του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΕ. Στο 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ το 1935 επανεξελέγη στο Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ.

Με την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά και τη σύλληψη του Ζαχαριάδη και άλλων μελών της καθοδήγησης μαζί με τον Στέλιο Σκλάβαινα και τον Δημήτρη Παρτσαλίδη συγκρότησαν την Τριμελή Γραμματεία που αποτέλεσε τον καθοδηγητικό πυρήνα του κόμματος. Τον Απρίλιο του 1938 συνελήφθη μαζί με τον Σκλάβαινα και τον Παρτσαλίδη και φυλακίστηκε στην Ακτίνα Θ' των φυλακών της Κέρκυρας. Παρέμεινε εκεί μέχρι τις αρχές του 1943, όπου μεταφέρθηκε στην Ιταλία και με την συνθηκολόγηση της Ιταλίας τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους διέφυγε στο Κάιρο, όπου συμμετείχε στο κίνημα της Μέσης Ανατολής ως καθοδηγητής.

Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1945, αλλά δεν επανήλθε στην ηγεσία του ΚΚΕ, λόγω της στάσης του στις φυλακές της Κέρκυρας (σύγκρουση με τον Ζαχαριάδη και σκέψεις για δήλωση). Έκτοτε η σχέση του με το ΚΚΕ είχε πολλές διακυμάνσεις. Εντάχθηκε το 1955 στην ΕΔΑ με την οποία εξελέγη βουλευτής το 1964. Το 1968 τάχθηκε με την πτέρυγα της ανανεωτικής αριστεράς διατελώντας μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ εσωτερικού. Πέθανε στην Αθήνα το 2004, ενώ άφησε αξιόλογο συγγραφικό έργο.

Δημήτρης Παπαγιάννης

Ο Δημήτρης (Μήτσος) Παπαγιάννης (ψευδώνυμο Ποπώφ) γεννήθηκε στην Καρυά Ελασσόνας το 1904. Από τα νεανικά του χρόνια δραστηριοποιήθηκε στο συνδικαλιστικό κίνημα, φτάνοντας σε υψηλές θέσεις της ΓΣΕΕ, ενώ παράλληλα εντάχθηκε στο ΚΚΕ. Την περίοδο 1928–1931 γνώρισε αλλεπάλληλες διώξεις και το 1932 ανέλαβε γραμματέας του Ενωτικού Εργατικού Κέντρου Αθήνας. Το 1934 συνελήφθη και φυλακίστηκε, ενώ την επόμενη χρονιά εξορίστηκε στην Ανάφη απ' όπου απέδρασε τον Οκτώβριο του 1936.

Κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας του Μεταξά πέρασε στην παρανομία και ανέλαβε γραμματέας της ΚΟ Βόλου, Πειραιά και Θεσσαλονίκης. Το 1938 έγινε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ και του Πολιτικού Γραφείου, μετά από τις συλλήψεις ηγετικών στελεχών του κόμματος. Ήταν μαζί με το Δαμιανό Μάθηση τα μόνα στελέχη από την καθοδήγηση του ΚΚΕ που διέφυγαν τη σύλληψη κατά το κύμα συλλήψεων της Ασφάλειας το χρονικό διάστημα 1938–1939.

Τον Δεκέμβριο του 1939 ο Παπαγιάννης μαζί με λίγα ακόμη στελέχη του ΚΚΕ (Κτιστάκης, Κανάκης, Βιτσαρά) συγκρότησαν την Παλιά Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ (ΠΚΕ). Το 1940 ο Ζαχαριάδης από τα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών θα υποστηρίξει ότι κάποια μέλη της ΠΚΕ είναι χαφιέδες της Ασφάλειας, μεταξύ αυτών και ο Παπαγιάννης, πράγμα που επαναλάμβανε συνεχώς και η Προσωρινή Διοίκηση στον Ριζοσπάστη που εξέδιδε. Χαρακτηριστικά αποκαλούσε την ΠΚΕ "χαφιέδικη σφηκοφωλιά των Μάθεση-Παπαγιάννη". Τελικά, ο Παπαγιάννης θα συλληφθεί από την Ασφάλεια τον Ιανουάριο του 1941 και θα σταλεί στην Ακροναυπλία. Το 1942 μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα και μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας απέδρασε και κατέβηκε στην Αθήνα. Η Νέα Κεντρική Επιτροπή, διέγραψε τον Παπαγιάννη και η διαγραφή του ανακλήθηκε τον Αύγουστο του 1943 και ο ίδιος εντάχθηκε ξανά στο ΚΚΕ. Παράλληλα εντάχθηκε και στο ΕΑΜ και δούλεψε σε υπεύθυνους τομείς της Αντίστασης.

Το 1945 εκλέχθηκε πρόεδρος του ΕΡΓΑΣ Θεσσαλονίκης και μέλος της διοίκησης του Εργατικού Κέντρου της πόλης. Το 1946 συνελήφθη και εκτοπίστηκε στην Αίγινα απ' όπου απελευθερώθηκε το 1949. Μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου συνέχισε τη συνδικαλιστική δράση. Πέθανε στην Αθήνα το 2001 όντας μέλος του ΚΚΕ.

Δημήτρης Παρτσαλίδης

Ο Δημήτρης (Μήτσος) Παρτσαλίδης γεννήθηκε στην Τραπεζούντα το 1903. Το 1924 ήρθε πρόσφυγας στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Καβάλα, όπου εργάστηκε ως καπνεργάτης και αναμίχθηκε στο καπνεργατικό κίνημα. Μέλος της ΟΚΝΕ από το 1924 και του ΚΚΕ αργότερα εξελέγη βουλευτής του ΚΚΕ στην Καβάλα το 1932 και το 1936, ενώ το 1934 εξελέγη δήμαρχος Καβάλας, ο πρώτος κομμουνιστής δήμαρχος. Σπούδασε στο ΚΟΥΤΒ και εξελέγη στην ΚΕ και στο ΠΓ του ΚΚΕ στο 5^ο (1934) και 6^ο Συνέδριο (1935) του ΚΚΕ.

Με την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά το 1936 πέρασε στην παρανομία και μετά τη σύλληψη του Ζαχαριάδη και άλλων κορυφαίων στελεχών του ΚΚΕ συγκρότησε μαζί με τους Νεφελούδη και Σκλάβαινα την Τριμελή Γραμματεία που αποτέλεσε τον καθοδηγητικό πυρήνα του κόμματος. Τον Απρίλιο του 1938 συνελήφθη μαζί με τον Σκλάβαινα και τον Παρτσαλίδη και φυλακίστηκε στις φυλακές της Κέρκυρας στην Ακτίνα Θ'.

Μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς μεταφέρθηκε από την Κέρκυρα σε διάφορες φυλακές της χώρας. Το Μάρτιο του 1944 κατάφερε να δραπέτευσει από τις φυλακές του Χαϊδαρίου και εντάχθηκε στο ΕΑΜ, όπου τον Αύγουστο του 1944 ανέλαβε γενικός γραμματέας του μέχρι την έναρξη του εμφυλίου πολέμου. Κατά την περίοδο των Δεκεμβριανών διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο και μαζί με τον Γιώργη Σιάντο και τον Ηλία Τσιριμώκο υπέγραψαν εκ μέρους του ΕΑΜ-ΚΚΕ τη συμφωνία της Βάρκιζας.

Τον Ιούλιο του 1947 συνελήφθη και εκτοπίστηκε στην Ικαρία απ' όπου τον Απρίλιο του 1949 δραπέτευσε για να ενταχθεί στον Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ) και να ηγηθεί στην Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση Ελλάδας μετά την απομάκρυνση του Μάρκου Βαφειάδη. Τη θέση διατήρησε μέχρι την τελική ήττα του ΔΣΕ. Η μετέπειτα όμως κάθετη ρήξη του με τον Ζαχαριάδη στην υπερορία είχε ως συνέπεια την απομάκρυνση του Παρτσαλίδη από κάθε θέση που κατείχε στο κόμμα και τελικά το 1952 την διαγραφή του.

Το 1956 στην 6^η Πλατιά Ολομέλεια του ΚΚΕ, όπου καθαιρέθηκε ο Ζαχαριάδης, ο Παρτσαλίδης επανήλθε στο κόμμα και έγινε και πάλι μέλος του Πολιτικού Γραφείου. Το 1968 στην 12^η Ολομέλεια του ΚΚΕ και τη διάσπαση του κόμματος, ο Παρτσαλίδης

τάχθηκε με την πτέρυγα της ανανεωτικής αριστεράς και ήταν από τα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ Εσωτερικού. Πέθανε στην Αθήνα το 1980. Ήταν παντρεμένος με το μέλος του ΚΚΕ Αύρα Βλάσση.

Νίκος Πλουμπίδης

Ο Νίκος Πλουμπίδης (ψευδώνυμα Μπάρμπας, Τίμοβιτς) γεννήθηκε στα Λαγκάδια Αρκαδίας στις 31 Δεκεμβρίου 1902 από φτωχή αγροτική οικογένεια. Υπηρέτησε στο στρατό για ένα χρόνο έως τον Οκτώβριο του 1923. Εγγράφεται αμέσως μετά στο Διδασκαλείο του Πύργου Ηλείας και αποφοιτά ως δάσκαλος τον Ιούλιο του 1924. Τον Σεπτέμβριο του 1926 διορίστηκε στη Βούρμπα Ελασσόνας και υπηρετεί εκεί ως το 1929. Στην Ελασσόνα έρχεται σε επαφή με κομμουνιστές της περιοχής, αποδέχεται τις σοσιαλιστικές ιδέες και γίνεται μέλος του ΚΚΕ.

Παράλληλα αναπτύσσει συνδικαλιστική δράση στον διδασκαλικό κλάδο. Τον Αύγουστο του 1929 κατεβαίνει στην Αθήνα για μετεκπαίδευση στο Διδασκαλείο Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως και παίρνει μέρος στη μεγάλη φοιτητική απεργία του 1929, συλλαμβάνεται και ξυλοκοπείται άγρια. Οι γιατροί διαπιστώνουν ότι πάσχει από φυματίωση και μπαίνει για λίγο σε σανατόριο.

Στα πρώτα βήματα της συνδικαλιστικής του πορείας εξελέγη μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της Δημοσιούπαλληλικής Ομοσπονδίας και λίγο αργότερα της Πανυπαλληλικής Συνομοσπονδίας. Για τις πρώτες του αυτές δραστηριότητες συνελήφθη τον Μάρτιο του 1931, για παράβαση του Ιδιωνύμου και καταδικάστηκε σε τρεις μήνες φυλάκιση με παράλληλη απόλυση από τη θέση του. Έκτοτε αφιερώθηκε στον συνδικαλισμό και αναδείχθηκε σε ηγετικό στέλεχος της Ενωτικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος (ΕΓΣΕΕ). Από τον Ιανουάριο του 1934 έως τον Αύγουστο του 1935 αντιπροσωπεύει την Ενωτική ΓΣΕΕ στην Κόκκινη Συνδικαλιστική Διεθνή στη Μόσχα, όπου παράλληλα σπουδάζει στη Μαρξιστική Λενινιστική Σχολή (MLS). Οι στερήσεις και φυλακίσεις υπέσκαψαν την υγεία του και προσβλήθηκε από φυματίωση ήδη από το 1929.

Παράλληλα με τη συνδικαλιστική του δράση ανήλθε και στην ιεραρχία του ΚΚΕ. Ανέλαβε διάφορες καθοδηγητικές θέσεις και συμμετείχε στην αντιπροσωπεία του ΚΚΕ που πήρε μέρος στο 7^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς στη Μόσχα το καλοκαίρι του 1935. Στο 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1935 εξελέγη στην Κεντρική Επιτροπή.

Στη διάρκεια της δικτατορίας του Μεταξά πέρασε στην παρανομία. Αρχικά ανέλαβε γραμματέας της παράνομης κομματικής επιτροπής του ΚΚΕ Θεσσαλίας στο Βόλο και στη συνέχεια στη Μακεδονία. Τον Ιούνιο του 1938, μετά από τις εκτεταμένες συλλήψεις πολλών ηγετικών στελεχών του κόμματος έγινε μέλος του Πολιτικού Γραφείου και μαζί με τους Σιάντο, Θέο, Σκαφίδα και Μιχελίδη ανέλαβαν την καθοδήγηση του ΚΚΕ. Ο ίδιος ανέλαβε στη Θεσσαλονίκη την καθοδήγηση του Μακεδονικού Γραφείου έως τον Απρίλιο του 1939, όπου και κατεβαίνει στην Αθήνα, όταν αυτό εξαρθρώνεται από την Ασφάλεια.

Στις 22 Μαΐου 1939 ο Πλουμπίδης συνελήφθη στο Κουκάκι από την Ασφάλεια σε κομματικό ραντεβού με τον Γ. Μιχαηλίδη, κατόπιν προδοσίας του Δ. Κουτσογιάννη, αλλά επειδή έπασχε από φυματίωση μεταφέρθηκε στο σανατόριο *Σωτηρία* στην πτέρυγα των πολιτικών κρατουμένων. Τον Δεκέμβριο του 1939 συγκροτήθηκε η Παλιά Κεντρική Επιτροπή (ΠΚΕ) και ο Πλουμπίδης που ήταν έγκλειστος στη *Σωτηρία* μέσω ενός παρανόμου δικτύου, συνδέθηκε με αυτή και ανέλαβε την καθοδήγηση της, αρθρογραφώντας κατά διαστήματα στον παράνομο Ριζοσπάστη που αυτή εξέδιδε. Ο Πλουμπίδης σε άρθρα του στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ (Μάρτιος, Απρίλιος και Ιούνιος

1941) κατήγγειλε τα γράμματα του Ζαχαριάδη ως πλαστά και προϊόντα της Ασφάλειας, ενώ πήρε και θέση κατά του πολέμου, χαρακτηρίζοντάς τον ιμπεριαλιστικό και αντεθνικό.

Τον Ιούλιο του 1941 έδωσε εντολή στα μέλη της ΠΚΕ να παραδώσουν τις οργανώσεις και τον παράνομο εκδοτικό μηχανισμό στη Νέα Κεντρική Επιτροπή που είχε ιδρυθεί στις αρχές του μήνα. Στις 6 Ιανουαρίου 1942 τελειώνει η φυλάκιση του και μεταφέρεται από το σανατόριο *Σωτηρία* στις φυλακές της Τρίπολης για να εκτίσει δύο χρόνια εξορίας, από όπου δραπέτευσε στις 26 Φεβρουαρίου 1942. Αμέσως μετά την δραπέτευσή του φθάνει στην Αθήνα και εντάσσεται στην καθοδήγηση του ΚΚΕ. Παράλληλα εντάσσεται στις γραμμές της Εθνικής Αντίστασης, αναλαμβάνοντας την καθοδήγηση του Εργατικού ΕΑΜ. Τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς εξελέγη μέλος του Πολιτικού Γραφείου του κόμματος στη Β' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ. Σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής έδρασε στην Αθήνα και ήταν από τους βασικούς διοργανωτές των κινητοποιήσεων του ΕΑΜ κατά της πολιτικής επιστράτευσης (Φεβρουάριος-Μάρτιος 1943), κατά της επέκτασης της βουλγαρικής ζώνης κατοχής (Ιούλιος 1943) κ.ά.

Μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς, τον Απρίλιο του 1945, εξελέγη μέλος της Κεντρικής Επιτροπής από την 11^η Ολομέλεια του ΚΚΕ και συμμετείχε στο νέο Πολιτικό Γραφείο. Με την επάνοδο όμως του Νίκου Ζαχαριάδη από το Νταχάου τον Μάιο του 1945 δεν εξελέγη ξανά στο Πολιτικό Γραφείο.

Όταν στα τέλη του 1947 το ΚΚΕ τέθηκε εκτός νόμου και η ηγεσία του έφυγε για τους ορεινούς όγκους της βόρειας Πίνδου, παρέμεινε στην Αθήνα και ανέλαβε την καθοδήγηση των οργανώσεων του ΚΚΕ στην Αθήνα και τον Πειραιά μαζί με τη Χρύσα Χατζηβασιλείου. Την άνοιξη του 1948 που έφυγε και η Χατζηβασιλείου για το Γράμμο, ο Πλουμπίδης μαζί με τον Στέργιο Αναστασιάδη ανέλαβαν την καθοδήγηση και μετά τη σύλληψη του Αναστασιάδη τον Μάρτη του 1949 συνέχισε μόνος του την κομματική καθοδήγηση των παράνομων οργανώσεων του ΚΚΕ στην πρωτεύουσα. Όταν τελείωσε ο εμφύλιος πόλεμος τέθηκε επικεφαλής της παράνομης κομματικής οργάνωσης εσωτερικού του ΚΚΕ και ήταν υπεύθυνος για την έκδοση της εφημερίδας "Δημοκρατικός", ενώ ήταν ο βασικός διαπραγματευτής εκ μέρους του ΚΚΕ για τη συγκρότηση της ΕΔΑ. Κατά τη σύλληψη του Νίκου Μπελογιάννη (20 Δεκεμβρίου 1950) και πολλών άλλων στελεχών του ΚΚΕ, από τις αστυνομικές αρχές, με την κατηγορία της κατασκοπείας, ο Πλουμπίδης διέφυγε τη σύλληψη και έκτοτε παρέμενε κρυπτόμενος σε διάφορα κρησφύγετα. Μετά τη δεύτερη δίκη του Μπελογιάννη, την καταδικαστική απόφαση και την αναμονή της απόφασης του Συμβουλίου Χαρίτων που είχαν προσφύγει οι θανατοποινίτες, ο Πλουμπίδης έστειλε επιστολή, στον τύπο, μαζί με τα δακτυλικά του αποτυπώματά στην οποία δήλωνε ότι αυτός ήταν ο υπεύθυνος του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ και των ασυρμάτων που είχαν εντοπιστεί και επί των οποίων στηρίχθηκε το κατηγορητήριο και όχι ο Μπελογιάννης.

Όμως ο Ζαχαριάδης από τον "Ραδιοφωνικό σταθμό της Ελεύθερης Ελλάδας" στο Βουκουρέστι, δήλωσε ότι η επιστολή αυτή ήταν κατασκευάσμα της Αστυνομίας και ότι ο Πλουμπίδης βρισκόταν στο εξωτερικό. Έτσι η προσπάθεια αυτή του Πλουμπίδη για να σωθεί ο Μπελογιάννης έπεσε στο κενό και οι κατάδικοι εκτελέστηκαν. Τελικά συνελήφθη από την Ασφάλεια στις 25 Νοεμβρίου 1952, οκτώ μήνες μετά την εκτέλεση του Μπελογιάννη, στο κρησφύγετό του στον Κολωνό σε πολύ προχωρημένο στάδιο φυματίωσης. Στις 24 Ιουλίου 1953 ξεκινά στο Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών η δίκη του για κατασκοπία και εσχάτη προδοσία που διαρκεί δέκα μέρες. Στις 3 Αυγούστου η απόφαση είναι καταδικαστική "δix εις θάνατο". Μετά την καταδικαστική απόφαση παρέμεινε στο παράρτημα-φυλακή του σανατορίου *Σωτηρία* μέχρι τη μέρα της εκτέλεσης. Την αυγή της 14^{ης} Αυγούστου 1954 μεταφέρθηκε στο δάσος του Δαφνίου

όπου και εκτελέστηκε επιδεικνύοντας θάρρος αρνούμενος την κάλυψη των ματιών του, ζητωκραυγαύζοντας υπέρ του ΚΚΕ και τραγουδώντας τη "Διεθνή". Το ΚΚΕ τον είχε διαγράψει από την ΚΕ το 1952, ενώ μετά την εκτέλεσή του ανέφερε από το ραδιόφωνο, ότι ο «Πλουμπίδης δεν πέθανε, αλλά μεταφέρθηκε στην Αμερική, όπου γεμίζει τις μέρες και τις τσέπες του με το πικρό αντίτιμο της προδοσίας». Η αποκατάσταση του Πλουμπίδη έγινε από την 8^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ το 1958, μαζί με του Σιάντου και του Καραγιώργη.

Ο Πλουμπίδης ήταν παντρεμένος από το 1946 με το μέλος του ΚΚΕ Ιουλία Παπαχρήστου με την οποία απέκτησε το 1948 ένα γιο τον Δημήτρη, ομότιμο καθηγητή ψυχιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών σήμερα.

Παναγιώτης Σαντής

Ο Παναγιώτης Σαντής γεννήθηκε στον Πολιχνίτο Λέσβου το 1902. Εργάστηκε ως λιμενεργάτης στη Μυτιλήνη, ασχολήθηκε με τον συνδικαλισμό και εντάχθηκε από τα νεανικά του χρόνια στο ΚΚΕ. Με τη πολιτική του δράση κέρδισε την εμπιστοσύνη της ηγεσίας του κόμματος, η οποία τον χρησιμοποίησε ως κομματικό στέλεχος σε διάφορες θέσεις και πόλεις της Ελλάδας. Για την πολιτική του δράση διώχθηκε αρκετές φορές. Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας εξορίστηκε στον Αη Στράτη, όπου τον βρήκε η γερμανική Κατοχή.

Το καλοκαίρι του 1940 καταφέρνει μαζί με άλλους επτά συντρόφους του να δραπετεύσει από τον Αη Στράτη και να φτάσει στον Πειραιά, όπου ανέλαβε την καθοδήγηση της Κομματικής Οργάνωσης Πειραιά (ΚΟΠ). Παράλληλα εντάχθηκε στην ΠΚΕ που είχε συγκροτηθεί τον Δεκέμβριο του 1939. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής ο Σαντής εντάχθηκε στο ΕΑΜ και έδρασε στον Πειραιά. Συνελήφθη από τους Γερμανούς στις 19/9/1942 και φυλακίστηκε στην Ακροναυπλία. Στις αρχές του 1943 μαζί με άλλους Ακροναυπιώτες μεταφέρθηκε στον Πειραιά και εκτελέστηκε στις 7/1/1943 στην Κοκκινιά, μαζί με άλλα 6 μέλη του ΚΚΕ.

Γιώργης Σιάντος

Ο Γιώργης Σιάντος (ψευδώνυμα Γέρος, Σαρής, Σαγκαρινός) γεννήθηκε στην Καρδίτσα το 1890 και καταγόταν από φτωχή οικογένεια. Αφού τελείωσε το δημοτικό σχολείο, εργάστηκε ως καπνεργάτης. Από το 1912 ως το 1920 υπηρέτησε ως υπαξιωματικός στον Ελληνικό Στρατό και πολέμησε στους Βαλκανικούς Πολέμους και στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ το 1916, συμμετείχε στο κίνημα της Εθνικής Αμύνης στη Θεσσαλονίκη. Μετά την απόλυσή του από το στρατό εντάχθηκε στο ΣΕΚΕ. Αναμίχθηκε ενεργά στο συνδικαλιστικό κίνημα και εξελέγη Γραμματέας της Καπνεργατικής Ομοσπονδίας της Ελλάδας. Το 1927 στο 3^ο Τακτικό Συνέδριο του ΚΚΕ εξελέγη μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και του Πολιτικού Γραφείου. Τα αμέσως επόμενα χρόνια, συμμετείχε ενεργά στη λεγόμενη φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές που ξέσπασε στους κόλπους του ΚΚΕ, συγκροτώντας την αριστερή πτέρυγα του κόμματος με τους συνδικαλιστές Κώστα Θεό, Δημήτρη Παπαρήγα και Διονύση Πυλιώτη. Την περίοδο 1929–31 η ομάδα των συνδικαλιστών Σιάντου–Θέου ήρθε σε σφοδρή σύγκρουση με την ομάδα του τότε Γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΕ Ανδρόνικου Χαϊτά, Ευτυχιάδη και Κολοζόφ, οδηγώντας το κόμμα στα πρόθυρα της διάλυσης.

Τον Σεπτέμβριο του 1930 όταν ο Χαϊτάς φυλακίστηκε ο Σιάντος ανέλαβε Γραμματέας της ΚΕ του ΚΚΕ. Τελικά η σύγκρουση αυτή διακόπηκε ύστερα από παρέμβαση της Κομμουνιστικής Διεθνούς το Νοέμβριο του 1931 και την ανάληψη της ηγεσίας του ΚΚΕ από τον Νίκο Ζαχαριάδη. Τον Μάρτιο του 1931 κλήθηκε στα όργανα

της Κομμουνιστικής Διεθνούς όπου έκανε αυτοκριτική και επανήλθε μετά από μερικούς μήνες μαζί με τον Κ. Θέο σε καθοδηγητικές θέσεις. Το 1934 ανέλαβε Γραμματέας της Κομματικής Οργάνωσης Πειραιά του ΚΚΕ, ενώ το 1936 εξελέγη βουλευτής Τρικάλων με το Παλλαϊκό Μέτωπο.

Κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου πέρασε στην παρανομία, συνελήφθη όμως και εξορίστηκε στην Ανάφη από όπου δραπέτευσε το 1937. Το 1938 μετά τη σύλληψη της τριμελούς Γραμματείας (Νεφελούδη–Παρτσαλίδη–Σκλάβαινα) ηγήθηκε της διαδικασίας ανασυγκρότησης της καθοδήγησης του κόμματος, αλλά συνελήφθη εκ νέου τον Νοέμβριο του 1939 και κλείστηκε στις φυλακές της Κέρκυρας στην Ακτίνα Θ'. Απέδρασε τον Σεπτέμβριο του 1941 κατά τη μεταγωγή του στην ηπειρωτική Ελλάδα, ενώ η Ελλάδα βρισκόταν ήδη υπό Κατοχή. Αμέσως μετά τη δραπέτευσή του εντάχθηκε στο ΚΚΕ και ανέλαβε την ηγεσία του στα τέλη του 1941, όπου κατόρθωσε να το ανασυγκροτήσει, ενώ παράλληλα συμμετείχε στην οργάνωση του ΕΑΜ. Από τα μέσα του 1942 ο Σιάντος μαζί με τον Γιάννη Ιωαννίδη θα αποτελέσουν το ηγετικό δίδυμο του ΚΚΕ που θα το καθοδηγήσουν μέχρι την επιστροφή του Ζαχαριάδη από το Νταχάου, τον Μάιο του 1945. Τον Μάρτιο του 1944 πρωταγωνίστησε στη συγκρότηση της ΠΕΕΑ της οποίας ανέλαβε Γραμματέας Εσωτερικών και Επισιτισμού. Παρά τις αρχικές του αντιρρήσεις αποδέχθηκε τη Συμφωνία του Λιβάνου στις 15 Αυγούστου του 1944 και τη συμμετοχή του ΕΑΜ στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας του Γεωργίου Παπανδρέου, καθώς και τη Συμφωνία της Καζέρτας που ακολούθησε.

Μετά την απελευθέρωση έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις. Ήταν επικεφαλής του ΕΑΜ–ΚΚΕ και ο κύριος διαπραγματευτής με την κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου. Η ρήξη ανάμεσα στα δύο μέρη οδήγησε στα Δεκεμβριανά, όπου ο Σιάντος ανέλαβε τη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων του ΕΑΜ–ΕΛΑΣ. Η ήττα των Δεκεμβριανών και η υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας χρεώθηκαν κατά μεγάλο μέρος στον Σιάντο.

Μετά την επιστροφή του Ζαχαριάδη τον Μάιο του 1945 από το Νταχάου και την ανάληψη της ηγεσίας από αυτόν, ο Σιάντος σταδιακά απομακρύνθηκε από την ηγεσία του ΚΚΕ και άρρωστος πλέον πέθανε στις 20 Μαΐου 1947 στην Αθήνα από ανακοπή καρδιάς στη κλινική του Πέτρου Κόκκαλη. Μετά το θάνατό του ο Ζαχαριάδης υποστήριξε ότι ο Σιάντος ήταν πράκτορας της Ιντέλιτζενς Σέρβις. Η αποκατάσταση του έγινε από την 8^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ το 1958, μαζί με του Πλουμπίδη και του Καραγιώργη.

Γρηγόρης Σκαφίδας

Ο Γρηγόρης Σκαφίδας γεννήθηκε στο Ληξούρι της Κεφαλονιάς το 1902. Μετά την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και προσελήφθη ως εργάτης στην Εταιρεία Φωταερίου Αθηνών. Από νεαρή ηλικία ασπάστηκε την κομμουνιστική ιδεολογία και εντάχθηκε στο ΚΚΕ, ενώ παράλληλα δραστηριοποιήθηκε στο συνδικαλιστικό κίνημα. Τα πρώτα χρόνια από την ένταξή του στο ΚΚΕ ήταν χαμηλόβαθμο στέλεχος και στις αρχές της δεκαετίας του 30 μετέβη στη Μόσχα και φοίτησε στις κομματικές σχολές ΚΟΥΤΒ. Το κομματικό του ψευδώνυμο ήταν Γκεοργκίεφ. Μετά την επάνοδό του από τη Μόσχα, ανέλαβε θέσεις σε διάφορους τομείς του κόμματος και ανέβηκε στην κομματική ιεραρχία. Εξελέγη μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ το 1934 στο 5^ο Συνέδριο και επανεξελέγη στην ΚΕ το 1935 στο 6^ο Συνέδριο. Για την κομματική και συνδικαλιστική του δράση διώχθηκε κατ' επανάληψη από το κράτος.

Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας πέρασε στην παρανομία και ανέλαβε διάφορες καθοδηγητικές θέσεις του κόμματος. Μετά τις εκτεταμένες συλλήψεις στελεχών του ΚΚΕ το 1938 ο Σκαφίδας έγινε μέλος του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ με απόφαση της 5^{ης} Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ, τον Φεβρουάριο του 1939. Το καλοκαίρι του 1939 μαζί με τον Σιάντο ανέλαβαν την καθοδήγηση του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ. Συνελήφθη από την Ασφάλεια τον Νοέμβριο του 1939 στην Αθήνα μαζί με τον Σιάντο και κλείστηκε στην Κέρκυρα στην Ακτίνα Θ', όπου ήταν κρατούμενος ο Νίκος Ζαχαριάδης και άλλα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ. Για τη σύλληψη των Σιάντου-Σκαφίδα η ΠΚΕ με ανακοίνωσή της στον Ριζοσπάστη της 25^{ης} Δεκεμβρίου 1939 κατήγγειλε ως "χαφιέ" τον Μισέλ Γκαζέ, που είχε συλληφθεί ένα μήνα νωρίτερα. Στην Κέρκυρα λίγο καιρό μετά από τον εγκλεισμό του έκανε δήλωση μετανοίας, αφέθηκε ελεύθερος και επέστρεψε στην Αθήνα.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής εγκαταστάθηκε στη Μεσσηνία στο χωριό της γυναίκας του. Οι παλιοί του σύντροφοι τον είχαν απομονώσει ως "δηλωσία", ενώ τον Δεκέμβριο του 1942 διαγράφηκε από το κόμμα με απόφαση της Β' Πανελλαδικής Συνδιάσκεψης του ΚΚΕ. Την άνοιξη του 1944 κλήθηκε από την τότε ηγεσία του ΚΚΕ στο Καρπενήσι για να του ανατεθεί δουλειά στο ΕΑΜ και να εξεταστεί η περίπτωσή του. Το καλοκαίρι του 1944 εκτελέστηκε στο Καρπενήσι με εντολή της ηγεσίας.

Στέλιος Σκλάβαινας

Ο Στέλιος Σκλάβαινας γεννήθηκε στη Σίφνο το 1907. Τελείωσε την εμπορική σχολή στον Πειραιά και έγινε τυπογράφος. Από νεαρή ηλικία εντάχθηκε στο εργατικό κίνημα και στην ΟΚΝΕ, ενώ αργότερα έγινε μέλος του ΚΚΕ. Δραστηριοποιήθηκε στο συνδικαλιστικό κίνημα και ανήλθε στα ανώτατα κλιμάκια φτάνοντας μέχρι το διοικητικό συμβούλιο της ΓΣΕΕ. Συμμετείχε στην ίδρυση της Ενωτικής ΓΣΕΕ (3 Φεβρουαρίου 1929) και έγινε μέλος του διοικητικού συμβουλίου της.

Στα τέλη του 1931 με την επέμβαση της Κομμουνιστικής Διεθνούς για τον τερματισμό της φραξιονιστικής πάλης χωρίς αρχές διορίστηκε στο Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ. Στη συνέχεια μετέβη στη Μόσχα και φοίτησε στις κομματικές σχολές ΚΟΥΤΒ με το ψευδώνυμο Πετκόφ, απ' όπου επέστρεψε το 1932. Εξελέγη πάλι στο Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ στο 5^ο (1934) και 6^ο Συνέδριο (1935) του κόμματος. Στις εκλογές του 1932, εξελέγη βουλευτής Θεσσαλονίκης του ΚΚΕ, όπως και στις εκλογές του 1936 με το συνασπισμό του Παλλαϊκού Μετώπου, όπου ορίστηκε και αρχηγός της κοινοβουλευτικής ομάδας.

Το καλοκαίρι του 1935 στο 7^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς ήταν επικεφαλής της οκταμελούς ελληνικής αντιπροσωπείας που έλαβε μέρος. Τον Φεβρουάριο του 1936 πήρε μέρος στις μυστικές διαπραγματεύσεις του ΚΚΕ με το Κόμμα των Φιλελευθέρων του Σοφούλη και υπέγραψε εκ μέρους του ΚΚΕ το λεγόμενο Σύμφωνο Σοφούλη-Σκλάβαινα.

Κατά τη δικτατορία του Μεταξά πέρασε στην παρανομία. Μετά τη σύλληψη του Ζαχαριάδη τον Σεπτέμβριο του 1936, συγκρότησαν μαζί με τον Νεφελούδη και τον Παρτσαλίδη, την τριμελή Γραμματεία που αποτέλεσε τον πυρήνα της καθοδήγησης του παράνομου ΚΚΕ. Συνελήφθη μαζί με τους Νεφελούδη, Παρτσαλίδη τον Απρίλιο του 1938 καταδικάστηκε σε τετραετή φυλάκιση και εκτόπιση και φυλακίστηκε στις φυλακές της Κέρκυρας στη Ακτίνα Θ', όπου ήταν ήδη κρατούμενοι εκεί ο Ζαχαριάδης και άλλα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ.

Τον Δεκέμβριο του 1938 μετά από ατομικά και ομαδικά βασανιστήρια υπέγραψε δήλωση και αποφυλακίστηκε. Τον Φεβρουάριο του 1939 η 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του

ΚΚΕ τον διέγραψε από μέλος του ΚΚΕ και η απόφαση δημοσιεύτηκε στις 12 Μαρτίου 1939 στον παράνομο Ριζοσπάστη.

Τον Ιούνιο του 1941 ο Σκλάβαινας συνελήφθη από τους Ιταλούς και κλείστηκε στην Ακροναυπλία, όπου η κομματική ηγεσία εκεί τον απομόνωσε. Με εντολή του Ιωαννίδη έγραψε έκθεση προς την ΚΕ του ΚΚΕ για τη δράση του την περίοδο από την αποφυλάκισή του στην Κέρκυρα μέχρι και τη φυλάκισή του στην Ακροναυπλία.

Στη συνέχεια μεταφέρθηκε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Λάρισας και κατόπιν στο Στρατόπεδο συγκέντρωσης Χαϊδαρίου. Εκτελέστηκε από τους Γερμανούς την Πρωτομαγιά του 1944 στην Καισαριανή μαζί με τους διακόσιους Έλληνες πατριώτες.

Μανώλης Μανωλέας

Ο Μανώλης Μανωλέας (πραγματικό όνομα Αντώνης Κρητικός, ψευδώνυμο Σάμος) γεννήθηκε στην Καρδαμύλη το 1903. Στις αρχές της δεκαετίας του '20 εντάχθηκε αρχικά στην ΟΚΝΕ και κατόπιν στο ΚΚΕ και το 1925 εκλέχθηκε πρόεδρος των ναυπηγοξυλουργών της Καλαμάτας. Την περίοδο 1926–1927 διετέλεσε Γραμματέας του Εργατικού Κέντρου του Γυθείου. Το 1929 η δράση του μετατέθηκε στον Πειραιά όπου ανέλαβε βασικές καθοδηγητικές θέσεις. Το 1932 εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής του ΚΚΕ στον Πειραιά με το Ενιαίο Μέτωπο Εργατών Αγροτών (ΕΜΕΑ) και το 1934 ήταν υποψήφιος δήμαρχος Πειραιά.

Το 1933 μετέβη στην ΕΣΣΔ όπου σπούδασε για δύο έτη στο ΚΟΥΤΒ. Το 1935 επέστρεψε στην Ελλάδα, και τέθηκε εκ νέου υποψήφιος του ΚΚΕ στον Πειραιά, όπου εξελέγη και πάλι στις εκλογές του 1936 με το Παλλαϊκό Μέτωπο ξεπερνώντας τον Ζαχαριάδη σε ψήφους όπου αν και ήταν υποψήφιος στον Πειραιά δεν εξελέγη.

Ο Μανωλέας ήταν από τα πρώτα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ που συνέλαβε το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου. Εκτοπίστηκε αρχικά στην Ανάφη, στη συνέχεια μεταφέρθηκε στις φυλακές της Αίγινας και τελικά φυλακίστηκε στην Κέρκυρα, στην απομόνωση της Ακτίνας Θ' μαζί με τον Ζαχαριάδη. Τον Νοέμβριο του 1938 στην Κέρκυρα υπέγραψε δήλωση μετανοίας και αποκήρυξης του κομμουνισμού και αποφυλάκιστηκε. Μετά την αποφυλάκιση συνεργάστηκε φανερά με το καθεστώς και εντάχθηκε στην ΕΟΝ. Η συμμετοχή του στην Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ μάλλον πρέπει να αποκλειστεί και η όποια σχέση του με αυτή θα πρέπει να περιορίστηκε σε θεωρητικό επίπεδο με τη μορφή υποδείξεων και προτάσεων στους Παξινό–Χαραλαμπίδη, γιατί κανείς από τους συμμετέχοντες δεν τον ανέφερε αργότερα.

Με την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς δραστηριοποιήθηκε σε διάφορες φιλοναζιστικές οργανώσεις και εντάχθηκε στην Εθνική Σοσιαλιστική Πανελλήνια Οργάνωση (ΕΣΠΟ), η οποία όμως δεν κατόρθωσε να αποκτήσει μαζικό χαρακτήρα. Μετά την ανατίναξη των γραφείων της ΕΣΠΟ και την ουσιαστική διάλυσή της, ο Μανωλέας αντιμετώπισε βιοποριστικά προβλήματα και εργάστηκε ως μάγειρας. Από τις αρχές του 1943 και μετά συνεργάστηκε με τις γερμανικές ναζιστικές αρχές στο κατοχικό ραδιόφωνο, όπου έκανε τακτικές εκπομπές κατά του κομμουνισμού και μπολσεβικισμού και προσελήφθη στο Γραφείο Τύπου της γερμανικής πρεσβείας, ενώ διάφορα αντικομμουνιστικά και αντιεαμικά άρθρα του δημοσιεύτηκαν στον κατοχικό τύπο.

Η δοσιλογική δράση του Μανωλέα τον κατέστησε στόχο της ΟΠΛΑ. Έτσι στις 20 Απριλίου 1944 εκτελέστηκε από άνδρες της οργάνωσης αυτής έξω από τον σταθμό των τραμ στην οδό Θησέως στην Καλλιθέα, ενώ κατευθυνόταν από το σπίτι του στον Πειραιά με τραμ προς το Ζάππειο όπου βρισκόταν οι εγκαταστάσεις της ελληνικής ραδιοφωνίας στην Κατοχή.

Μιχάλης Τυρίμος

Ο Μιχάλης Τυρίμος γεννήθηκε στη Λαφιώνα Λέσβου το 1907. Ο πατέρας του Ιωάννης (1874-1930) ήταν δάσκαλος και η μητέρα του Μαριάνθη (1878-1960) το γένος Πετριανού, οικοκυρά. Τα άλλα παιδιά της οικογένειας ήταν η Μερόπη που γεννήθηκε το 1910, η Φωτώ το 1915 και ο Γεώργιος το 1917.³¹⁴

Φοίτησε στο δημοτικό του χωριού του, όπου δάσκαλος ήταν ο πατέρας του, και στη συνέχεια στο Γυμνάσιο Μυτιλήνης. Όταν ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του φοίτησε στο Διδασκαλείο Μυτιλήνης και αποφοίτησε με το δίπλωμα του δασκάλου. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του στο Διδασκαλείο εργαζόταν παράλληλα ως τυπογράφος, αρθρογραφούσε σε τοπικές εφημερίδες και μυήθηκε στον μαρξισμό.

Μιχάλης Τυρίμος (αρχές 1935)

Εντάχθηκε στο κομμουνιστικό κίνημα από τα μαθητικά του ακόμη χρόνια και συμμετείχε σε λαϊκές κινητοποιήσεις στη Μυτιλήνη. Δραστηριοποιήθηκε ενεργά για τη διάδοση της μαρξιστικής ιδεολογίας και την προσχώρηση νέων ατόμων στο κομμουνιστικό κίνημα. Το 1926 οργάνωσε την Κομμουνιστική Νεολαία (ΟΚΝΕ) Λέσβου συγκροτώντας κομμουνιστικούς πυρήνες σε διάφορα μέρη του νησιού. Για την κομμουνιστική του δραστηριότητα εξορίστηκε για πρώτη φορά στη Θήρα στις αρχές του 1927 και όταν προσκλήθηκε η στρατολογική του κλάση τον Μάρτιο του 1927 βρισκόταν στην εξορία. Κατατάχθηκε στον στρατό στις 18 Σεπτεμβρίου 1927 στο 22^ο Σύνταγμα Πεζικού και απολύθηκε στις 31 Μαρτίου 1928.³¹⁵ Επίσης κατατάχθηκε εκ νέου στον στρατό κατά την περίοδο του ελληνοϊταλικού πολέμου από 8 Νοεμβρίου 1940 έως 1 Μαΐου 1941, υπηρετώντας στο έμπειρο Αθηνών.³¹⁶ Σύμφωνα με τον Ριζοσπάστη της 3^{ης} Φεβρουαρίου 1936 κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής θητείας του πέρασε για σωφρονισμό και από τον Πειθαρχικό Ουλαμό Καλπακίου.

Μετά την απόλυσή του από το στρατό και λόγω της εργώδους κομματικής του δραστηριότητας στη Λέσβο κλήθηκε από το ΚΚΕ να προσφέρει τις υπηρεσίες του σε

314. Πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης Ιωάννη Τυρίμου του Δήμου Μήθυμνας, 16-3-2006.

315. Πιστοποιητικό στρατολογικής κατάστασης τύπου Α΄ Τυρίμου Ι. Μιχαήλ, του Στρατολογικού Γραφείου Μυτιλήνης.

³¹⁶ Στο ίδιο.

οργανώσεις του κόμματος στην Αθήνα. Με την εγκατάστασή του στην Αθήνα εντάσσεται στην ΚΟΑ και εργάζεται άοκνα για την ανάπτυξη του κομμουνιστικού κινήματος. Εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, αλλά από τις υπάρχουσες πηγές δεν γνωρίζουμε αν και πότε αποφοίτησε.

Την περίοδο 1929–1931 το ΚΚΕ ταλανιζόταν από την “φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές” όπου ο Τυρίμος δεν φαίνεται να είχε ενεργή συμμετοχή σε κάποια από τις δύο αντιμαχόμενες ομάδες. Με την έλευση της νέας ηγεσίας του ΚΚΕ που διόρισε στα τέλη του 1931 η ΚΔ γνωρίζεται με τον Ζαχαριάδη, κερδίζει την εκτίμησή του και εργάζεται ως συντάκτης στον Ριζοσπάστη και αρχίζει η κομματική ανέλιξη του.

Ο Τυρίμος ήταν υποψήφιος του ΚΚΕ στο νομό Λέσβου:³¹⁷

Α) στις βουλευτικές εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 με το συνδυασμό του Ενιαίου Μετώπου Εργατών Αγροτών (ΕΜΕΑ), όπου κατέλαβε την πρώτη θέση του ψηφοδελτίου με 2442 σταυρούς, χωρίς να εκλεγεί βουλευτής.

Β) στις βουλευτικές εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933, όπου κατέλαβε την πρώτη θέση του ψηφοδελτίου με 4824 σταυρούς χωρίς να εκλεγεί βουλευτής.

Γ) στις βουλευτικές εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1933, όπου κατέλαβε την πρώτη θέση του ψηφοδελτίου με 6299 σταυρούς χωρίς να εκλεγεί βουλευτής.

Δ) στις βουλευτικές εκλογές της 19^{ης} Ιανουαρίου 1936 με το συνδυασμό του Παλλαϊκού Μετώπου, όπου κατέλαβε την πρώτη θέση του ψηφοδελτίου με 3854 σταυρούς και εκλέγεται βουλευτής Λέσβου.

Επίσης ήταν υποψήφιος δήμαρχος Μυτιλήνης του ΚΚΕ στις δημοτικές εκλογές του 1934 και υποψήφιος βουλευτής στις βουλευτικές εκλογές του 1935.

Το 1932 μετέβη στη Μόσχα και φοίτησε στο ΚΟΥΤΒ, ενώ έγινε μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ στο 5^ο Συνέδριο τον Μάρτιο του 1934. Επανεκλέχθηκε στην ΚΕ στο 6^ο Συνέδριο τον Δεκέμβριο του 1935. Το κομματικό του ψευδώνυμο ήταν “Σβίγκος”.

Το καλοκαίρι του 1935 ήταν μέλος της οκταμελούς αντιπροσωπείας του ΚΚΕ που έλαβε μέρος στο 7^ο Συνέδριο της ΚΔ στη Μόσχα μαζί με τους Σκλάβαινα, Σακαρέλο, Μιχαηλίδη, Ιωαννίδη, Σκλάβαινα, Πλουμπίδη και Σινάκο.³¹⁸

Ως βουλευτής Λέσβου του Παλλαϊκού Μετώπου το 1936 ανέπτυξε μια έντονη δραστηριότητα για την επίλυση προβλημάτων του νησιού και ζήτησε την ίδρυση Εφετείου στη Μυτιλήνη. Στις αρχές του 1936 αναλαμβάνει τη διεύθυνση του Ριζοσπάστη και γραμματέας της ΚΟΑ. Στο διάστημα μέχρι την επιβολή της δικτατορίας Μεταξά εξορίστηκε με το Ιδιώνυμο στην Αίγινα, στην Ανάφη και σε άλλα μέρη.

Η δικτατορία Μεταξά βρίσκει τον Τυρίμο διευθυντή του Ριζοσπάστη, μέλος της ΚΕ και βουλευτή του Παλλαϊκού Μετώπου, δηλαδή είναι ανώτατο στέλεχος του ΚΚΕ και στενός συνεργάτης του Ζαχαριάδη.

Με την εγκαθίδρυση της 4^{ης} Αυγούστου περνά στην παρανομία και αναλαμβάνει μαζί με τους υπεύθυνους του παράνομου εκδοτικού μηχανισμού του ΚΚΕ την έκδοση του παράνομου πλέον Ριζοσπάστη. Η έκδοση δεν γίνεται σε τακτά διαστήματα, πάντως ο Ριζοσπάστης είναι η μόνη αντιδικτατορική εφημερίδα που εκδίδεται συνεχώς σε όλη τη διάρκεια της δικτατορίας με συχνότητα ένα περίπου φύλλο το μήνα και με το μεγαλύτερο αναγνωστικό κοινό. Στη συνεδρίαση του Πολιτικού Γραφείου τον Νοέμβριο του 1936 ο Τυρίμος τιμωρήθηκε για «παράβαση των συνωμοτικών κανόνων» και «ασυγχώρητη επιπολαιότητα» με βαριά μομφή.³¹⁹

317. Κώστας Μίσσιος, *Ποικίλα φιλολογικά της Μυτιλήνης*, τόμος 14^{ος}, εκδόσεις Πιπτακός, Αθήνα 2009, σελ. 216.

318. Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, τόμος Α', *όπ. π.*, σελ. 280.

319. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος 4^{ος}, *όπ. π.*, σελ. 403.

Τον Απρίλιο του 1938 μετά την εξάρθρωση της ΚΟΑ από την Ασφάλεια ο Τυρίμος αναλαμβάνει την προσπάθεια ανασυγκρότησής της. Στις επαφές που πραγματοποιεί με διάφορα μέλη του ΚΚΕ και της Εργατικής Βοήθειας (ΕΒΕ) γίνεται αντιληπτός από την Ασφάλεια, παρακολουθείται και συλλαμβάνεται το καλοκαίρι του ίδιου έτους σε σύσκεψη μελών και στελεχών του κόμματος στην περιοχή Γκύζη.

Με βάση τα κατασχεθέντα έγγραφα καταδικάστηκε από το Πλημμελειοδικείο Αθηνών σε τριετή φυλάκιση και ενός έτους εκτόπιση στην Αμοργό, στάλθηκε δε στις φυλακές της Αίγινας. Εκεί, σαν ανώτατο στέλεχος του ΚΚΕ, αναλαμβάνει την καθοδήγηση των έγκλειστων κομμουνιστών, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Θανάσης Κλάρας, ο οποίος γίνεται βοηθός του Τυρίμου.

Μέχρι την άνοιξη του 1939 καμία απολύτως σκέψη του Τυρίμου δεν υπάρχει για δήλωση ή και συνεργασία με το μεταξικό καθεστώς, αντιθέτως είναι σταθερός και αδιάλλακτος στα πιστεύω του. Τότε η Ασφάλεια διοχετεύει εντέχνως στις φυλακές της Αίγινας την ψευδή πληροφορία ότι ο μικρότερος αδελφός του Τυρίμου Γιώργος, ο οποίος βρισκόταν στην Μόσχα για σπουδές στη Μαρξιστική Λενινιστική Σχολή (Διεθνές Πανεπιστήμιο Λένιν), είχε εκτελεστεί ως τροτσκιστής. Ο Τυρίμος που είχε μεσολαβήσει για να αποσταλεί ο αδελφός του Γιώργος για κομματικές σπουδές στη Σοβιετική Ένωση συγκλονίζεται και αποφασίζει να εκδικηθεί το ΚΚΕ. Δηλώνει στους Παξινό–Χαραλαμπίδη ότι θα υπογράψει δήλωση μετανοίας και θα συνεργαστεί με το καθεστώς για την καταπολέμηση του κομμουνισμού. Ο αδελφός του Γιώργος Τυρίμος όχι μόνο δεν εκτελέστηκε στη Σοβιετική Ένωση, αλλά επέστρεψε οριστικά στην Ελλάδα το 1960. Οπότε το μεγάλο κόλπο που έστησε η Ασφάλεια στον Τυρίμο είχε απόλυτη επιτυχία.

Μεταφέρεται στις φυλακές της Κέρκυρας, στην Ακτίνα Θ' όπου ήταν φυλακισμένα ανώτατα στελέχη του ΚΚΕ υπό καθεστώς απόλυτης απομόνωσης και τον Ιούνιο του 1939 υπογράφει δήλωση και αποφυλακίζεται. Στην ολιγόμηνη παραμονή του στις φυλακές της Κέρκυρας δεν έρχεται σε επαφή με κανένα από τα στελέχη του ΚΚΕ που ήταν έγκλειστα εκεί, παρ' όλες τις προσπάθειες που έκαναν οι σύντροφοί του. Στην Κέρκυρα μεταφέρθηκε γιατί στο αποστειρωμένο καθεστώς κράτησης κάθε προσπάθεια επηρεασμού του από τους εκεί συντρόφους του ήταν αδύνατη, σε αντίθεση με την Αίγινα όπου οι πιέσεις θα ήταν έντονες και ίσως μετέβαλλαν την απόφασή του για δήλωση. Επιπλέον στην Κέρκυρα με την υπογραφή της δήλωσης έθετε σε δοκιμασία τις αντοχές των υπόλοιπων κρατούμενων εκεί. Την ίδια ακριβώς περίοδο μεταφέρθηκε και ο Κλάρας από την Αίγινα στην Κέρκυρα όπου υπέγραψε και αυτός δήλωση.

Η δήλωση του Τυρίμου που υπεγράφη στις 26 Ιουνίου 1939, δήλωνε ότι θα ιδιώτευε και θα φρόντιζε την κλονισμένη του υγεία, δεν έγινε αποδεκτή από τη διεύθυνση των φυλακών και του υπέδειξαν να συντάξει άλλη όπου θα αποκήρυσσε τον κομμουνισμό. Ο Τυρίμος αρνήθηκε να υπογράψει άλλη δήλωση και την επόμενη μέρα στις 27 Ιουνίου έστειλε επιστολή στον Μανιαδάκη που του ζητούσε προσωπική συνάντηση για να του εξηγήσει τον λόγο αυτής της ήπιας δήλωσης. Ο λόγος ήταν ότι ο Τυρίμος δεν ήθελε να μπει στο στόχαστρο των πρώην συντρόφων του με μια δήλωση αποκήρυξης, αλλά με μια απλή δήλωση ιδιώτευσης να παραμείνει στην αφάνεια, αφού σχεδίαζε να ενταχθεί στους μηχανισμούς της Ασφάλειας και στον αντικομμουνιστικό αγώνα. Τελικά, κατόπιν διαπραγματεύσεων με τους Παξινό–Χαραλαμπίδη, η αρχική του δήλωση έγινε αποδεκτή από τον Μανιαδάκη και δημοσιεύτηκε στον τύπο στις 2 Αυγούστου 1939.

Και πράγματι κανείς δεν ασχολήθηκε με τον Τυρίμο και τη δήλωσή του και δεν έγινε ευρέως γνωστό ότι ο Τυρίμος συνθηκολόγησε με το καθεστώς μιας και η μέλλουσα συνεργασία του με την Ασφάλεια έπρεπε να κρατηθεί μυστική.

Ο Τυρίμος ως διευθυντής του Ριζοσπάστη είχε μερικές καταδικαστικές αποφάσεις με βάση το νόμο περί τύπου και εκκρεμούσε εναντίον του ένταλμα σύλληψης για χρέη προς το δημόσιο ύψους 70.000 χιλιάδων δραχμών, ποσό μεγάλο για την εποχή εκείνη, έτσι οδηγείται στις φυλακές Συγγρού.

Εκεί σε εκτεταμένες συζητήσεις με τους επικεφαλής του αντικομμουνιστικού αγώνα Παξινό–Χαραλαμπίδη συμφωνεί να πληρωθεί το χρέος του εντάλματος σύλληψης και να γίνει έμμισθο όργανο της Ασφάλειας. Λίγο μετά την αποφυλάκιση του συνέταξε λεπτομερή έκθεση προς το υφυπουργείο Δημοσίας Ασφαλείας και τον Μανιαδάκη σχετικά με τη δράση της Ασφάλειας εναντίον του ΚΚΕ. Η έκθεση αυτή περιείχε τρία μέρη, α) μια εισαγωγή από τη διεθνή πείρα της πάλης κατά των κομμουνιστικών κομμάτων, β) το κυρίως μέρος που ήταν η τακτική του πλαστού ΚΚΕ που θα συγκροτούσε η Ασφάλεια και γ) την έκδοση πλαστού Ριζοσπάστη, όπως αναλυτικά είδαμε στο κύριο μέρος της εργασίας.

Η συνεργασία του Τυρίμου με τους Μανιαδάκη–Παξινό–Χαραλαμπίδη ήταν γόνιμη και απρόσκοπτη και έτσι κάθε αμφιβολία τους για τη στάση του Τυρίμου ήρθη. Η εμπιστοσύνη τους προς το πρόσωπο του Τυρίμου ήταν απεριόριστη και όπως χαρακτηριστικά έγραψε αργότερα στην έκθεσή του προς το ΚΚΕ ο Γιάννης Μιχαηλίδης, «*ότι έλεγε ο Τυρίμος στους Παξινό–Χαραλαμπίδη γινόταν αμέσως αποδεκτό*».

Οι συναντήσεις με τα τρία αυτά πρόσωπα γινόταν υπό άκρα μυστικότητα και με κανόνες συνωμοτισμού στους οποίους ο Τυρίμος ήταν εξπέρ. Επιπλέον ο Τυρίμος στην πλαστή καθοδήγηση του ΚΚΕ που δημιούργησε η Ασφάλεια, τη λεγόμενη Προσωρινή Διοίκηση (ΠΔ) ποτέ δεν εμφανίστηκε αυτοπροσώπως και η καθοδήγησή της γινόταν από το παρασκήνιο. Τη δράση του άρχισαν να καταλαβαίνουν οι πρώην σύντροφοί του πολύ μετά το καλοκαίρι του 1941 όπου η ΠΔ διαλύθηκε. Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Ριζοσπάστης της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής ο οποίος ποτέ δεν έγραψε το παραμικρό για ανάμιξη του Τυρίμου στην ΠΔ, πράγμα που κατ' επανάληψη έκανε για τα υπόλοιπα στελέχη της ΠΔ.

Ο Τυρίμος ως ανώτατο στέλεχος του ΚΚΕ, αλλά και στενός συνεργάτης του Ζαχαριάδη, γνώριζε πρόσωπα και πράγματα και βοήθησε στη σύλληψη και ταυτοποίηση μερικών στελεχών του ΚΚΕ που δεν είχαν ακόμη συλληφθεί, καθώς και στην εξάρθρωση οργανώσεων. Αλλά η κύρια συνεισφορά του ήταν η σύλληψη της ιδέας συγκρότησης της πλαστής καθοδήγησης του ΚΚΕ, της Προσωρινής Διοίκησης, αλλά και της υλοποίησης της στις αρχές του 1940 καθώς και της όλης δράσης της μέχρι το καλοκαίρι του 1941.

Έτσι ο Τυρίμος έγινε ο ιθύνων νους της Προσωρινής Διοίκησης και ο πραγματικός συντάκτης του πλαστού Ριζοσπάστη που αυτή εξέδιδε. Η όλη συνεισφορά του στον αντικομμουνιστικό αγώνα ήταν ανεκτίμητη από το καθεστώς και προσωπικά από τον Μανιαδάκη, για αυτό και μισθοδοτούνταν με το ποσό των 5000 δραχμών.³²⁰ Την όλη δράση του Τυρίμου στην ΠΔ είδαμε αναλυτικά στην εργασία μέχρι το καλοκαίρι του 1941. Όταν εκδόθηκε το τελευταίο τεύχος του Ριζοσπάστη της ΠΔ τον Αύγουστο του 1941 ο Τυρίμος είχε αποχωρήσει από την ΠΔ.

Η προδοτική δράση του Τυρίμου έγινε γνωστή στο ΚΚΕ στα τέλη του 1942. Τον Δεκέμβριο του 1942 η Β΄ Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ διέγραψε τον Τυρίμο από μέλος του ΚΚΕ μαζί με τους Σκλάβαινα, Μιχαηλίδη, Σκαφίδα, Μιχελίδη, Σιτοκωνσταντίνου και Δαμασκόπουλο γιατί «*πρόδοσαν το Κόμμα και το λαό μας και συνθηκολόγησαν με τον εχθρό στην περίοδο της 4^{ης} Αυγούστου*».³²¹

320. Σύμφωνα με τον Γιάννη Μιχαηλίδη που μετείχε στην ΠΔ ο Τυρίμος έπαιρνε από την Ασφάλεια 5000 δραχμές το μήνα, ο Μύτλας 4000 και ο ίδιος 2500.

321. ΚΚΕ, *Τα επίσημα κείμενα*, τόμος Ε΄, όπ. π., σελ. 76.

Μετά τη διάλυση της ΠΔ ο Τυρίμος εντάχθηκε στο στρατόπεδο των φιλοναζιστικών οργανώσεων που ιδρύθηκαν στην Ελλάδα με την υποστήριξη των κατακτητών. Έτσι στα τέλη καλοκαιριού του 1941 ανέλαβε καθήκοντα υπαρχηγού στο νεοσύστατο εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα του Γεωργίου Μερκούρη και μαζί με τον Αλέξανδρο Γιάνναρο και τον Μανώλη Μανωλέα επεδίωξαν να προσεγγίσουν την εργατοϋπαλληλική τάξη με σκοπό να εντάξουν νέα μέλη στο κόμμα και να αυξήσουν τη δύναμη του, αλλά η προσπάθεια αυτή δεν ευδοκίμησε. Την περίοδο της Κατοχής χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο Γεωργιάδης Στάθης. Τον Οκτώβριο του 1943 η ΟΠΛΑ επιχείρησε να τον εκτελέσει στην πλατεία Συντάγματος, αλλά αυτός σώθηκε με βαριά τραύματα.³²² Μαζί με τον Τυρίμο ήταν ο Βύρων Καστρινός μέλος και αυτός της ΠΔ, ο οποίος επίσης είχε προσχωρήσει σε εθνικοσοσιαλιστικά κόμματα και γλίτωσε με ελαφρά τραύματα.

Προς το τέλος της Κατοχής κατηγορήθηκε μαζί με τον Γιάνναρο για απογύμνωση της Εφορίας Υλικού Πολέμου και για ύποπτες συναλλαγές με μαυραγορίτες.³²³ Σταδιακά ο Τυρίμος απομονώθηκε από τους Γερμανούς και τους συνεργάτες τους και έπεσε σε δυσμένεια. Προσπάθησε να επανακτήσει την εύνοια των Γερμανών και ανέλαβε τη συγκρότηση των Ταγμάτων Ασφαλείας στην Εύβοια. Κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών συνελήφθη στη Χαλκίδα από τον ΕΛΑΣ, στάλθηκε στην Αθήνα όπου έγραψε αναλυτικές εκθέσεις προς την ΚΕ του ΚΚΕ για τη δράση του στην ΠΔ και εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ τον Ιανουάριο του 1945 ως «προδότης του ΚΚΕ».

Γιώργος Τυρίμος

Ο Γιώργος Τυρίμος γεννήθηκε στο χωριό Λαφιώνα της Λέσβου το 1917. Ήταν το μικρότερο από τα τέσσερα παιδιά του δάσκαλου Ιωάννη Τυρίμου και αδελφός του ανώτατου στελέχους του ΚΚΕ Μιχάλη Τυρίμου.

Τελείωσε το δημοτικό και το Γυμνάσιο στη Μυτιλήνη και εντάχθηκε στην ΟΚΝΕ. Το 1935 πήγε στην Αθήνα στον μεγαλύτερο αδερφό του Μιχάλη και αυτός εισηγήθηκε στο ΚΚΕ να μεταβεί στη Σοβιετική Ένωση για κομματικές σπουδές. Στις αρχές του 1936 μετέβη στη Μόσχα και φοίτησε αρχικά στο Κομμουνιστικό Πανεπιστήμιο Εθνικών Μειονοτήτων Δύσης (KUNMZ) και στη συνέχεια στη Μαρξιστική Λενινιστική Σχολή (Διεθνές Πανεπιστήμιο Λένιν).

Στις αρχές του 1938 στα πλαίσια των σταλινικών διώξεων–εκκαθαρίσεων εξορίστηκε στην περιοχή του Καυκάσου, όπου και παρέμεινε μέχρι το 1950. Στην Ελλάδα διέρρευσε μέσω της Ασφάλειας ότι ο Γιώργος Τυρίμος είχε εκτελεστεί ως τροτσκιστής και αυτός ήταν ο κύριος λόγος μεταστροφής του αδελφού του Μιχάλη που υπέγραψε δήλωση και συντάχθηκε με το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου στον αντικομμουνιστικό αγώνα.

Ο Γιώργος Τυρίμος στη Σοβιετική Ένωση παντρεύτηκε την ελληνοπόντια Αλεξάνδρα Γεωργιάδη που είχε γεννηθεί το 1919 στην Τραπεζούντα και απέκτησε δύο παιδιά, τον Βλαδίμηρο το 1951 και την Άλλα το 1954.

Στις αρχές του 1960 ο Γιώργος έστειλε γράμμα στη μητέρα του Μαριάνθη στη Μυτιλήνη πληροφορώντας τη ότι πρόκειται να επισκεφθεί την Ελλάδα. Οι συγγενείς του εδώ στην Ελλάδα θεωρούσαν ότι είχε εκτελεστεί στη Σοβιετική Ένωση την περίοδο των μεγάλων εκκαθαρίσεων. Η μητέρα του (82 χρονών) από τη μεγάλη της συγκίνηση πέθανε από εγκεφαλικό λίγες μέρες αργότερα χωρίς να προλάβει να δει τον

322. Ιάσων Χανδρινός, *οπ. π.*, σελ. 134.

323. Ιάκωβος Χονδροματίδης, *Η μαύρη σκιά στην Ελλάδα. Εθνικοσοσιαλιστικές και φασιστικές οργανώσεις στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου και της Κατοχής (1941-1944)*, εκδόσεις Περισκόπιο, Αθήνα 2011.

γιο της, ο οποίος ήρθε στην Ελλάδα το αμέσως επόμενο διάστημα. Κατά την παραμονή του στη Μυτιλήνη εξαγόρασε τη στρατιωτική του υποχρέωση και επέστρεψε στη Ρωσία, όπου μερικούς μήνες αργότερα εγκαταστάθηκε οικογενειακώς στη Μυτιλήνη. Στις 12–9–1968 τέλεσε στον Πειραιά, όπου είχε εγκατασταθεί, θρησκευτικό γάμο με τη σύζυγό του αφού στη Ρωσία είχαν τελέσει πολιτικό γάμο.

Το 1984 μεταδημότευσε στον Πειραιά, όπου και πέθανε το 1988. Ο γιος του Βλαδίμηρος εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1976, όπου ζει με την οικογένειά του έως σήμερα.

Κατά την παραμονή του στην Ελλάδα ο Γιώργος Τυρίμος δεν ασχολήθηκε με την πολιτική και παρότι του ζητήθηκε να δώσει κάποιες πληροφορίες ή να γράψει κάποιο βιογραφικό δικό του δεν ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση αυτή.³²⁴

Κωνσταντίνος Μανιαδάκης

Ο Κωνσταντίνος Μανιαδάκης γεννήθηκε στο Σοφικό Κορινθίας στις 25 Ιουλίου 1893, όπου και πέρασε τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Γονείς του ήταν ο Σπυρίδων και η Μαρία Μανιαδάκη και είχε δύο αδέρφια: τον Μιχάλη, αξιωματικό της Αεροπορίας και την Παναγιώτα. Αποφοίτησε την 1^η Οκτωβρίου του 1916 από τη Σχολή Ευελπίδων ως ανθυπολοχαγός του Μηχανικού. Συμμετείχε στις μετέπειτα στρατιωτικές επιχειρήσεις και στη Μικρασιατική εκστρατεία. Στη συνέχεια το 1923 συμμετείχε στο αποτυχημένο κίνημα Λεοναρδόπουλου – Γαργαλίδη με αποτέλεσμα την αποστρατεία του με το βαθμό του ταγματάρχη, επανήλθε όμως στο στράτευμα αργότερα κατόπιν αμνηστίας. Τελικά παραιτήθηκε το 1929 με τον βαθμό του αντισυνταγματάρχη και ιδιώτευσε ασκώντας το επάγγελμα του πολιτικού μηχανικού.

Όταν ο Ιωάννης Μεταξάς στις 4 Αυγούστου του 1936 εγκαθίδρυσε την ομόνυμη δικτατορία περιέλαβε τον Μανιαδάκη στην κυβέρνησή του διορίζοντάς τον υφυπουργό Δημοσίας Ασφαλείας, θέση από την οποία και αναδείχθηκε τελικά σε σημαντικότερο πρόσωπο του καθεστώτος και της κυβέρνησης της 4^{ης} Αυγούστου.

Μετά τον θάνατο του Μεταξά (29/1/1941), παρέμεινε ως υφυπουργός στην κυβέρνηση Κορυζή μέχρι τις 20 Απριλίου 1941, οπότε σχηματίστηκε η κυβέρνηση Τσουδερού, όπου διατηρώντας το χαρτοφυλάκιο του υφυπουργείου Ασφαλείας, ανέλαβε και υπουργός Εσωτερικών. Τον Μάιο του 1941 η κυβέρνηση Τσουδερού, μαζί με την βασιλική οικογένεια, έφυγε από την Ελλάδα για την Αίγυπτο, και ο Μανιαδάκης τους ακολούθησε. Στην Αίγυπτο ένα μήνα μετά την εγκατάσταση δημιουργήθηκε αρνητικό κλίμα για την κυβέρνηση λόγω της συμμετοχής σε αυτήν υπουργών της 4^{ης} Αυγούστου, οπότε ο Μανιαδάκης αναγκάστηκε να παραιτηθεί στις 2 Ιουνίου 1941 και να μεταβεί στην Αργεντινή ως επόπτης των ελληνικών πρεσβειών της Λατινικής Αμερικής. Παρέμεινε στην Αργεντινή έως τον Αύγουστο του 1949 όταν και επέστρεψε στην Ελλάδα.

Με την επιστροφή του στην Ελλάδα δημιούργησε το πολιτικό κόμμα *Ελληνική Αναγέννησις*, το οποίο στη συνέχεια ενώθηκε μαζί με άλλα μικρά φιλομεταξικά κόμματα με αποτέλεσμα την ίδρυση της *Πολιτικής Ανεξαρτήτου Παρατάξεως*. Στις εκλογές του 1950 εξελέγη βουλευτής Αργολιδοκορινθίας, ενώ αντίθετα στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1951, 1952 και 1956 δεν κατάφερε να εισέλθει στην Βουλή. Εξελέγη

---

324. Ο Κώστας Μίσσιος με καταγωγή από τη Μυτιλήνη ήρθε σε επαφή με τον γιο του Τυρίμου Βλαδίμηρο για να ζητήσει κάποιες πληροφορίες για τον πατέρα του, αλλά αυτός αρνήθηκε και διέκοψε κάθε επικοινωνία μαζί του. Τα περισσότερα στοιχεία για τον Γιώργο Τυρίμο αντλήθηκαν από προσωπική επικοινωνία με τον ίδιο τον Κ. Μίσσιο και από άρθρο του για τον Μιχάλη Τυρίμο στο περιοδικό *Ποικίλα φιλολογικά της Μυτιλήνης*, τόμος 14^{ος}, σελ. 215-232, Εκδόσεις Πιττακός, Αθήνα 2009.

πάλι βουλευτής Κορινθίας, με την ΕΡΕ στις εκλογές του 1958, αλλά και στις εκλογές του 1961. Τέλος, εξελέγη βουλευτής Αθηνών με την ΕΡΕ το 1964 και πρωταγωνίστησε σε επιθέσεις κατά του Ανδρέα Παπανδρέου και της αριστερής πτέρυγας της Ένωσης Κέντρου. Ο Μανιαδάκης ήταν ανύπαντρος.

Απεβίωσε στις 28 Φεβρουαρίου 1972 και κηδεύτηκε δημοσία δαπάνη στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών.

Σπύρος Παξινός

Ο Σπύρος Παξινός γεννήθηκε το 1895 στην Κέρκυρα, όπου ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του. Εισήχθη στη Χωροφυλακή το 1915 και έφτασε μέχρι τον βαθμό του ανθυπομοίραρχου. Το 1929 μετετάγη στην Αστυνομία Πόλεων με τον βαθμό του αστυνόμου Β΄ και τοποθετήθηκε στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών. Ανέβηκε γρήγορα την ιεραρχία του Σώματος, φτάνοντας μέχρι τις ανώτατες θέσεις. Ήταν πολύγλωσσος, μιλούσε Αγγλικά, Γαλλικά και Γερμανικά.

Το 1935 με το βαθμό του αστυνομικού διευθυντή Β΄ έγινε υποδιοικητής της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών και το 1936 επί δικτατορίας Μεταξά ο υφυπουργός Δημοσίας Ασφαλείας Μανιαδάκης τον έστειλε να εκπαιδευτεί στη γερμανική Γκεστάπο στη δίωξη του κομμουνισμού. Επέστρεψε το 1937 όπου τοποθετήθηκε επικεφαλής της Υπηρεσίας Διώξεως Κομμουνισμού με βοηθό του τον αστυνόμο Α΄ Νικόλαο Χαραλαμπίδη και του νεοσυσταθέντος Κέντρου Αλλοδαπών, το οποίο ήταν στην πραγματικότητα υπηρεσία αντικατασκοπίας.

Ο Παξινός εφάρμοσε πολύ αποτελεσματικά τις μεθόδους της Γκεστάπο και επέτυχε την εξάρθρωση της καθοδήγησης του ΚΚΕ με τη σύλληψη κατά τα έτη 1938–39 πολλών ηγετικών στελεχών του κόμματος (Μαλτέζος, Νεφελούδης, Σκλάβαινας, Παρτσαλίδης, Μιχαηλίδης, Πλουμπίδης, Θέος, Σιάντος, Σκαφίδας, Μιχελίδης, Δαμασκόπουλος κ.α). Επίσης πρωτοστάτησε στην προσπάθεια του Υφυπουργείου Ασφαλείας να υπογράψουν δήλωση μετανοίας και αποκήρυξης του κομμουνισμού φυλακισμένα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ και στη συνέχεια κάποια από αυτά να περάσουν στην υπηρεσία της Ασφάλειας, όπως οι Τυρίμος, Μανωλέας, Μύτλας κ.ά. Στα τέλη του 1939 μεθόδευσαν μαζί με τους Μανιαδάκη και Τυρίμο την ίδρυση της Προσωρινής Διοίκησης του ΚΚΕ (ΠΔ), ενός ασφαλίτικου μηχανισμού με σκοπό τη διάβρωση της πραγματικής ηγεσίας του ΚΚΕ της λεγόμενης Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής (ΠΚΕ) και της ανάληψης της καθοδήγησης του ΚΚΕ από την Ασφάλεια. Για τη επιτυχημένη δράση του στον αντικομμουνιστικό αγώνα ο Παξινός τιμήθηκε από τον Μεταξά και τον Μανιαδάκη.

Το 1940 έγραψε το βιβλίο "Εγκλημα – Κοινωνία – Αστυνομία" (με υπότιτλο "Βλέπε, άκουε, σιώπα") που κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο Σαλίβερου.

Ο Παξινός ήταν παντρεμένος, η γυναίκα του ονομαζόταν Ιουλία (Τζούλια), χωρίς να αποκτήσει παιδιά. Τον Απρίλιο του 1939 η σύζυγος του Παξινού ήταν η κουμπάρα στον γάμο του κρατούμενου στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών Κώστα Θεού, στελέχους του ΚΚΕ, και νονά του γιου του, ώστε το εξάχρονο τότε παιδί να μπορέσει να αποκτήσει όνομα και να δηλωθεί στο ληξιαρχείο για να φοιτήσει νόμιμα στο σχολείο. Επίσης είχε δύο αδελφές, τη Μαρία – σύζυγο Σκιαδόπουλου – και την Κωνσταντίνα – σύζυγο Αρβανιτάκη.

Αμέσως μετά τη κατάληψη της Αθήνας από τους Γερμανούς ο Παξινός απομακρύνθηκε από τη θέση του υποδιοικητή στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών και αντικαταστάθηκε από τον Άγγελο Έβερτ γιατί θεωρήθηκε πράκτορας των Άγγλων. Λίγους μήνες αργότερα κατάφερε να διαφύγει στην Αίγυπτο όπου και παρέμεινε μέχρι το τέλος της Κατοχής. Δεν επέστρεψε στην Ελλάδα με την απελευθέρωση γιατί είχε

ταυτιστεί με το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου και το κλίμα για τα πρόσωπα αυτά ήταν αρνητικό. Εγκαταστάθηκε στο Καρατσι του Πακιστάν (τότε Ινδιών), όπου άνοιξε ναυτιλιακό γραφείο και ασκούσε το επάγγελμα του ναυλομεσίτη. Επέστρεψε στην Ελλάδα μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, όπου χώρισε και τυπικά με τη γυναίκα του και επέστρεψε στο Καρατσι, όπου συνέχισε να εργάζεται στο ναυτιλιακό του γραφείο, ενώ διετέλεσε για ένα διάστημα πρόξενος της Ελλάδας στο Πακιστάν. Στις 24 Νοεμβρίου 1958 δολοφονήθηκε στο Καρατσι υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες. Η επίσημη εκδοχή της Πακιστανικής αστυνομίας ήταν ότι τον δολοφόνησε ο συνεταίρος του στο ναυτιλιακό γραφείο για να τον ληστέψει. Η σορός του μεταφέρθηκε στην Αθήνα και ενταφιάστηκε στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών στις 11 Δεκεμβρίου 1958.

Σπύρος Παζινός

2. Αλληλογραφία Ζαχαριάδη - ΠΔ

Η αλληλογραφία του Νίκου Ζαχαριάδη με την Προσωρινή Διοίκηση του ΚΚΕ που παραθέτουμε εδώ ήρθε στο φως της δημοσιότητας από τον Αθανάσιο Παυλόπουλο, πραγματικό όνομα Αθανάσιος Λυκογιάννης, το 1963 με το βιβλίο του *Εθνοπροδοσία και ψευδολογία του ΚΚΕ*.

Οι δύο αυτές επιστολές αντλήθηκαν από το αρχείο της ΠΔ που είχε στην κατοχή της η Ασφάλεια και στο οποίο ο Λυκογιάννης είχε άμεση πρόσβαση. Το πρόβλημα που τίθεται είναι το αν τα κείμενα αυτά που παρέθεσε ο Λυκογιάννης είναι πιστή αναπαραγωγή των πρωτότυπων που είχε η Ασφάλεια στα αρχεία της ή έχουν αλλοιωθεί. Η πεποίθησή μας, όπως αναφέρουμε στο κύριο μέρος της εργασίας, είναι ότι η αλληλογραφία παρατέθηκε χωρίς αλλοιώσεις. Η επιστολή της 6-1-1941 παρατίθεται φωτοτυπημένη στο βιβλίο του Παυλόπουλου-Λυκογιάννη (σελ. 148-151).

1) Επιστολή της ΠΔ προς τον Ζαχαριάδη 3-12-1940³²⁵

Αγαπητέ φίλε,

Πήραμε το νέο γράμμα σου και το σχέδιο απόφασης. Έχεις παράπονο γιατί δεν πήρες ότι μας ζήτησες. Κυττάξαμε τα χαρτιά σου, κάναμε νέο κοντρόλ και είδαμε ότι πήρες ότι ζήτησες. Ως τώρα πήρες όλους τους Ρίζους μας τους έντυπους απ' τον Απρίλη και δώθε, πήρες το μανιφέστο μας της 28-10-40 και το «Δελτίο» με την απόφασή μας. Τώρα θα πήρες και ένα «Δελτίο» Νο 1 του Γενάρη 1940 με τις δύο «αποφάσεις» και τις δύο εισηγήσεις στη σύσκεψη των στελεχών. Δε μένουν παρά μόνον οι 3 πολυγραφημένοι «Ρίζοι» μας (Γενάρης-Μάρτης) πούνε πολυσέλιδοι και πως θα καταφέρεις αυτού να τους καταστρέψεις. Πάντως με την άλλη παρτίδα σου στέλνομε και αυτούς τους 3 για να τελειώνει η σειρά. Απ' τους Ρίζους του Μάθησε ως τώρα πήρες 4. Απ' το αρχείο μας λείπουν 2 φύλλα αυτής της χρονιάς, τα υπόλοιπα, αν τα θέλεις, θα τάχεις αμέσως αλλά με επιστροφή γιατί είναι τα μοναδικά μας.

Τύπο του Μάθησε ζητάει σχεδόν κάθε κολ/βα [κολεκτίβα]³²⁶ με την οποία πιάνουμε επαφή για να δει τι γράφει. Ας είναι. Ακόμα μας λες σε κάθε τι που γράφει και έχει ανάγκη απάντησης να απαντούμε να μην μπερδεύουν τα πράγματα: Σου ζητήσαμε εξηγήσεις τι έγινε με τον Κατσάν. (τι παρεξήγηση) και δεν μας ξανάγραψες, ακόμα μας έδωσες κάποιο όνομα (Χον...) σου γράψαμε πως μας είναι άγνωστος και δεν μας απάντησες ξανά για να καθαρίσει το ζήτημα.

Και τώρα πάνω στην νέα πολιτική γραμμή που βάζεις με το νέο σου γράμμα και με το σχέδιο απόφασης. Ως αυτή τη στιγμή δεν κάναμε τίποτα για το λανσάρισμα αυτής της γραμμής γιατί απλούστατα όλα τα μέλη της ΠΔ δεν συμφωνάν με τη στροφή της πολιτικής μας γραμμής. Γι' αυτό εδώ θα προσπαθήσουμε λίγο πολύ να σου πούμε τις απόψεις μας και να μας ξαναγράψεις κάνοντας προσπάθεια να μας δια φωτίσεις. Έχουμε τη γνώμη πως το σύνθημα για σήμερα: Σταμάτημα του πολέμου και ειρήνη είναι σύνθημα «αριστερό» σεχταριστικό και δεν εξυπηρετεί καθόλου τα συμφέροντα του λαού μας και της πατρίδας μας, δεν προωθεί την πορεία της παγκόσμιας Επανάστασης και το δυνάμωμα της Ασφάλειας της ΕΣΣΔ. Νομίζομε πως συνεχίζοντας τον πόλεμο και πάνω σε ξένο, εχθρικό (Αλβανία) έδαφος δε μεταβάλλεται ο χαρακτήρας του πολέμου, δεν γίνεται επιθετικός καταχτητικός κλπ αλλά εξακολουθεί να παραμένει αμυντικός συνεπώς δίκαιος και αναγκαίος.

325. Α. Ι. Παυλόπουλος, *όπ. π.*, σελ 143-147.

326. Οι επεξηγηματικές σημειώσεις είναι του Α. Παυλόπουλου-Λυκογιάννη.

Πριν κάνουμε ανάπτυξη των απόψεών μας αυτών θα πούμε λίγα γενικά για το πώς και γιατί κάνει τον πόλεμο ο λαός μας (όχι ο Μεταξάς) και για το πώς βλέπουμε τη θέση της ΕΣΣΔ μέσα στη σύγκρουση των δύο ιμπεριαλιστικών κόσμων.

Α' Ο Ελληνικός λαός σήμερα, Νίκο, παλεύει όλος με φανατισμό και λύσσα. Δεν υπάρχει παρόμοιο παράδειγμα τέτοιου εθνικού φανατισμού στη χώρα μας. Οι ενθουσιασμοί της “μεγάλης ιδέας” και οι πόλεμοι του '12 είναι ένα τίποτα μπροστά σ' ότι γίνεται σήμερα. Είναι κάτι που μας ξαφνιάζει όλους μας. Η Ελληνική μπουρζουαζία με την πολιτική της κατάφερε να κουρελιάσει τα “πατριωτικά ιδανικά” του λαού, να τα χρεωκοπήσει. Ο πόλεμος 14-18 και ο εμφύλιος μας το 17 έδωσε τη πρώτη γερή μαχαιριά σ' αυτά, η καταστροφή του 22 ήταν η χαριστική βολή. Κανένας δεν πίστευε, ούτε μεις μα ούτε και η ίδια αστοτσιφλικιάδικη Ελλάδα, πως θα ήταν δυνατό να ξαναζωντανέψει τόσο ζεστό, τόσο αυθόρμητο, τόσο φανατικά λυσασμένο το Ιδανικό της πατρίδας, να ξαναγεννηθεί απ' την ίδια κυρίαρχη τάξη. Και όμως νομίζουμε πως η εξήγηση υπάρχει πως το φαινόμενο έχει την αιτιολογία του και δεν πρέπει να το νομίζουμε θαύμα. Ο πόλεμος αυτός δεν είναι απλώς Ελληνοϊταλικός πόλεμος. Ο πόλεμος αυτός πήρε βαθύτατο ιδεολογικό περιεχόμενο είναι ένας πόλεμος αντιφασιστικός. Ο λαός μας έχει βαθύτατη επίγνωση πως παλεύοντας δεν υπερασπίζει τα σύνορά του απλώς, αλλά τσακίζει το φασισμό σαν διεθνές πολιτικό και ιδεολογικό σύστημα, βοηθάει τη λευτεριά του Ιταλικού λαού, υπερασπίζει τη λευτεριά των Βαλκανικών λαών και ακόμα δίνει μια μεγάλη μάχη για τη χρεωκοπία του φασισμού σαν δόγματος σ' όλο τον κόσμο. Τέτοιο περιεχόμενο έδωσε ο λαός μας στον Αγώνα του. Ένα σύνθημα για ειρήνη και για ένα καθεστώς παρόμοιο με το πριν της 28-10 θα μας γελοιοποιούσε μπροστά στο λαό και θα χρεωκοπούσαμε ανεπανόρθωτα. Γιατί πρέπει να είμαστε βέβαιοι πως ένα τέτοιο σύνθημα σήμερα δεν θα το αγκάλιαζαν πάνω από 100 άνθρωποι και αυτοί δεν θα ήταν απ' τους οπαδούς μας, θα ήταν οι φανατικοί φίλοι του άξονα.

Β' Ο βασικός κίνδυνος για τη Σ.Ρ. [Σοβιετική Ρωσία] νομίζουμε πως είναι ο άξονας. Ως τα προχθές (Ιούνιο 1940) ο ανταγωνισμός ΕΣΣΔ και Ιταλίας στα Βαλκάνια κυριαρχούσε πάνω απ' όλα. Η πολεμική του φασιστικού τύπου κατά της Σ.Ρ. και του Σοβιετικού κατά της Ιταλίας δεν είχε όρια. Όλα αυτά τι σημαίνουν; Σημαίνουν πως τα Βαλκάνια για την ΕΣΣΔ είναι ένας ζωτικός χώρος ασφαλείας. Και θα κάνει το παν για να μη παγιώσει τη θέση του κανένα Ιμπεριαλιστικό κράτος και πρώτα απ' όλα ο άξονας. Αντίθετα η Ιταλία θεωρεί τα Βαλκάνια δικό της ζωτικό χώρο και η Αλβανία ήταν απλώς ένα προγεφύρωμα. Αν αμβλύνθηκε η οξύτης των σχέσεων Ιταλίας – ΕΣΣΔ αυτό οφείλεται στην υποχώρηση και τους ελιγμούς της Ιταλίας. Το ότι όμως η Ιταλία δεν παραιτήθηκε από τους σκοπούς της στα Βαλκάνια και ότι η Σ.Ρ. δεν έπαψε να αγρυπνάει και να παρακολουθεί όλες τις μανούβρες του άξονα και της Ιταλίας στα Βαλκάνια είναι γεγονότα αναμφισβήτητα. Ύστερα ο κίνδυνος για την Σ.Ρ. νομίζουμε πως σήμερα προέρχεται κυρίως απ' τον άξονα και δεν ξέρουμε ως πότε η Σ.Ρ. θα καταφέρει να είναι μη εμπόλεμη. Νομίζουμε πως αργά ή γρήγορα η Σ.Ρ. θα συγκρουσθεί με τον άξονα για τα ζητήματα της Ευρώπης είτε σε συνεργασία με την Αγγλία και με όρους που θα υπαγορεύσει ο Στάλιν, είτε ακόμα και μόνη της ανεξάρτητα και άσχετα από τον αγώνα της Αγγλίας για δικούς της καθαρά σκοπούς. Αυτά σαν εισαγωγή. Και τώρα ξανά στο θέμα μας, ο αγώνας μας έπαψε να είναι εθνικός – παλλαϊκός αμυντικός και συνεπώς δίκαιος;

Όχι λέμε εμείς. Το ότι οι Ιταλοί διώχτηκαν απ' τα χόματά μας και ο πόλεμος τώρα διεξάγεται σε εχθρικό έδαφος δεν μπορεί ποτέ να μας κάνει να πούμε πως ο πόλεμος έγινε επιθετικός – καταχτητικός. Τι ζήτηγε η Ιταλία; Να κυριαρχήσει στα Βαλκάνια-Τουρκία-Στενά. Πήδηξε λοιπόν την Αδριατική και έκανε την Αλβανία προχωρημένο φυλάκιο εξόρμησης. Τι ζητάμε εμείς οι Έλληνες; Να κάνουμε αδύνατη κάθε απειλή ενάντια στη χώρα μας, υπερασπίζοντας ταυτόχρονα τους Βαλκανικούς λαούς. Πως θα

κατορθωθεί αυτό; Αν το προχωρημένο φυλάκιο του φασιστικού ιμπεριαλισμού τσακισθεί. Συνεπώς, Η Αλβανία πρέπει να γίνει ελεύθερη, οι Ιταλοί πρέπει να πέσουν στη θάλασσα. Στα Βαλκάνια να μην υπάρχουν ορμητήρια ιμπεριαλιστικών εξορμήσεων στα χέρια του φασισμού. Ωστε παλεύοντας στην Αλβανία και με σύνθημα οι Ιταλοί στη θάλασσα, κάμουμε πόλεμο αμυντικό και ζητάμε να συντρίψουμε το φασιστικό ιμπεριαλιστικό προγεφύρωμα πάνω στη Βαλκανική που αν παραμείνει θα είναι διαρκής απειλή για την πατρίδα μας και τους Βαλκανικούς λαούς. Τον αμυντικό λοιπόν χαρακτήρα του πολέμου δεν το καθορίζει το έδαφος πάνω στο οποίο πολεμάνε οι λαοί, αλλά οι σκοποί που επιδιώκουν. Αν πάρουμε τον πόλεμο της Σ.Ρ. κατά της Φιλανδίας θα δούμε την τέτοια αντίληψη των γεγονότων. Η Σ.Ρ. υποστήριζε πως η οχυρωμένη γραμμή Μανερχάιμ, κάτι νησιά και λίγες βουνοκορφές που ανήκουν στην Φιλανδία θα πρέπει να καταστραφούν, άλλα να αφοπλιστούν και άλλα να δοθούν στην ΕΣΣΔ με ανταλλάγματα, γιατί όλα θεωρούνταν επιθετικά ορμητήρια κατά της Σ.Ρ. Όταν δε η Σ.Ρ. μπήκε μέσα σε ζένο έδαφος και κατέστρεψε τα εχθρικά ορμητήρια έκανε πόλεμο αμυντικό.

Οι Ιταλοί λοιπόν πρέπει να φύγουν απ' την Αλβανία, αυτό είναι το συμφέρον της Ελλάδας και του λαού, το συμφέρον των Βαλκανίων, αυτό υποβοηθεί το τσάκισμα του φασισμού και της Ιταλίας, δίνει φτερά στον Ιταλικό λαό για λαϊκά κινήματα, φθείρει τις δυνάμεις του άξονα και βοηθά την άμυνα και την επίθεση της ΕΣΣΔ. Αν έτσι αντικρύσουμε τα γεγονότα θα δούμε πως ένα τέτοιο σύνθημα δεν είναι επαναστατικό-ρεαλιστικό.

Αν θελήσουμε τα ζητήματα να τα κυττάζουμε με το μάτι του κλασικού μαρξισμού ίσως δεχθούμε ένα σύνθημα ειρήνης. Μα ο κλασικός Μαρξισμός ίσα-ίσα ζητά να τον εμπλουτίσουμε καθημερινά και να ανακαλύπτουμε πάντα το νέο στα γεγονότα. Όταν οι Γάλλοι βουλευτές σκεφτόμενοι μηχανικά, σχηματικά και «μαρξιστικά» καταπήριζαν τις πολεμικές πιστώσεις στη Βουλή, την ίδια μέρα ο Στάλιν σε συνέντευξή του έλεγε: Η Γαλλία μας χρειάζεται δυνατή, γερή, εξοπλισμένη καλά. Η αντίδραση εκμεταλλεύτηκε αυτή την αντίθεση Στάλιν-ΚΚΓ και το ΚΚΓ βγήκε απ' τη σφήνα που του μπήκε με το σύνθημα : Ο Στάλιν έχει δίκαιο, για να ψηφίσει ύστερα από λίγο τις πιστώσεις των εξοπλισμών. Αυτή τη στιγμή πρέπει να σκεφθούμε πάνω στα γεγονότα και με τα γεγονότα να συγκροτήσουμε τη γραμμή μας, με θεωρητικά σχήματα και αναδρομή μηχανική στο παρελθόν θα πελαγώσουμε, θα χάσουμε το καινούργιο στην κατάσταση και θα γίνουμε ουρά των γεγονότων.

Όταν τον Αύγουστο ο Στάλιν έκανε τη μεγάλη και κλασική στροφή του απ' τις Δημοκρατίες στο Χιτλερικό φασισμό οι Γάλλοι κομμουνιστές τάχασαν. Η "Ουμανιτέ" την άλλη μέρα τάκανε μούσκεμα για να τα φτιάξει πολύ αργότερα, όταν πήρε οδηγίες από την Κ.Δ και το ΚΚ Αμερικής βγήκε επίσημα και είπε σχεδόν τούτα: Απ' όλα αυτά δεν έχω ιδέα και δεν νοιώθω τίποτα, ζήτησα πληροφορίες απ' τη Μόσχα, μόλις τις πάρω θα σας διαφωτίσω. Κι όλα αυτά έγιναν, γιατί ο Στάλιν κράταγε τα γεγονότα, έκανε ζωντανή πολιτική, ενώ τα κόμματα κάναν πολιτική με τα τσιτάτα του Λένιν.

Τελειώσαμε σ. Νίκο χωρίς να παραγνωρίζουμε το οξύτατο και κριτικό μυαλό σου, νομίζουμε πως όντας σε απομόνωση τώρα και 3 χρόνια μπορεί να χάσεις την αίσθηση της ζωής και τον παλμό των γεγονότων. Ξαναδούλεψε το πρόβλημα αυτό μέσα στο μυαλό σου και δεν πρέπει να ξεχνάς πως η Ιταλία στα Βαλκάνια είναι πρώτ' απ' όλα απειλή κατά της Σ.Ρ. και ύστερα απειλή των Βαλκανικών Κρατών.

Νομίζουμε λοιπόν πως ο πόλεμος πρέπει να συνεχισθεί με αύξουσα ενεργητικότητα. Οι Ιταλοί πρέπει να φύγουν απ' τα Βαλκάνια. Ύστερα το ότι η Γερμανία δεν μας κήρυξε τον πόλεμο είναι κάτι που πρέπει να το σκεφθείς επίσης.

Σου στέλνουμε το τελευταίο μεταπολεμικό υλικό του Μάθησης δηλαδή α' «Ρίζος» Νο 60 της 26 Οκτωβρίου με προκήρυξη για τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, β' το «Ρίζο» του Μάθησης Νο 61 της 9^{ης} Νοεμβρίου (στη γραφομηχανή γιατί το μοναδικό έντυπο που έχουμε

το ετοιμάζομε για την Ακροναυπλία) και το Νο 60 είναι το μοναδικό μας και σε παρακαλούμε να μας το στείλεις πίσω, γ' μια προκήρυξη επίσης του Μάθεση (αντίγραφο στη γραφομηχανή). Δικό μας σου στέλνομε το «Δελτίο» με την απόφασή μας σε 3-4 μέρες θα πάρεις «Ρίζο» μας με όλα τα δικά σου γραφτά. Επίσης και κάτι μικροπροκηρύξεις που βγάλαμε. Όπως έχομε μάθει η ΕΣΣΔ έδωσε μπόλικο και φθηνό σιτάρι στην Ελλάδα. Μεγάλες ποσότητες που τις προόριζε για την Ελβετία τις έδωσε σε μας με πολύ πιο ευνοϊκούς όρους.

Ομάδα κεφαλαιούχων έφυγε για τη Μόσχα με σκοπό να κάνει αγορές πρώτων υλών. Το δίνει ο ραδιοσταθμός της Μόσχας.

3-12-40

2) Απάντηση του Ζαχαριάδη στην επιστολή (3-12-1940) της ΠΔ 6-1-1941³²⁷

Θα τα πω έξω απ' τα δόντια. Δεν είμαστε παιδιά για να λέμε και να ζελέμε. Όσα είπα είναι καλώς ειπωμένα. Μάλιστα η “επιχειρηματολογία” σας με κατέπεισε ολοκληρωτικά ότι έχω 100% δίκιο! Χτυπάτε το μηχανισμό και λέτε ότι στην τωρινή κατάσταση της Ελλάδας ανακαλύψατε το “νέο”. Μα στην πραγματικότητα το “νέο” αυτό είναι ο πολύ παλιός σοσιαλπατριωτισμός του 1914 και 1939! Κατακεραυνώνετε το μηχανισμό. Και όμως λέτε ότι η περίπτωση Ελλάδας-Αλβανίας είναι ίδια με την περίπτωση ΕΣΣΔ-Φινλανδίας! Συγκρίνετε τη δήλωση του Στάλιν (διαστρεβλώνοντάς την) για τους γαλλ. εξοπλ. στην εποχή του γαλλοσοβιετικού με την Ελλάδα της μοναρχοφασιστικής διχτατορίας. Γιατί να μην συγκρίνετε τον Ντελαντιέ του 1939-40 με τη σημερινή Ελλάδα; Δεν είναι πιο σωστό; (Η διαστρέβλωση του Στάλιν είναι αυτή: Τότε ο Λαβάλ στη Μόσχα ζήτησε μια δήλωση απ' το Στάλιν για τους γαλλικούς εξοπλισμούς. Ο Στ. την έκανε από συμφώνου με την ΚΔ και τον Τορρές. Τότε η αντίδραση στη Γαλλία θέλησε να βρει αντίθεση ανάμεσα στο Στάλιν και στο ΚΚ Γαλ. Και αυτό απάντησε με το περίφημο πλακάτ: Ο Στάλιν έχει δίκιο! Μα τι σχέση μπορούν να έχουν όλα αυτά με τη σημερινή Ελλάδα; Και όμως κατατροπώνετε το μηχανισμό!!!). Λέτε: η είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο μετέτρεψε τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο σε αντιφασιστικό(!) για την ελευθερία της Ελλ., των Βαλκανίων, της ΕΣΣΔ και ... βάλε! Μη χειρότερα!! Λέτε: ο λαός κάνει αντιφασιστικό πόλεμο. Μα ο Μεταξάς; Κατά την ίδια λογική επειδή και για τα εσωτερικά ελληνικά ζητήματα ο λαός είναι αντιφασιστικός στην Ελλάδα δεν έχουμε μοναρχοφασιστική δικτατορία μα λαοκρατία! Όσο για τον ενθουσιασμό του Λαού (αυτά θυμίζουν αρθρογραφία “Εστίας” και Σία) δεν ξέρετε τι γίνεται στο Μέτωπο ούτε στα μετόπισθεν. Γενικά, τα επιχειρήματά σας είναι “πιστόν αντίγραφον” με τον αντιφασισμό κλπ. που κοπανάει τόσο ο Μεταξάς και Σία όσο και ο εγγλεζ. Ιμπεριαλισμός. (Τώρα βλέπω ότι τα λάθη στην αρθρογραφία του «Ρίζου» και αλλού (που παρά τις συστάσεις μου δεν διορθώσατε) δεν ήταν τυχαία). Μιλάτε πολύ για το συμφέρον της ΕΣΣΔ προς το συμφέρον του άξονα όσο και της Αγγλίας και αν ο άξονας θέλει να κάνει τα Βαλκάνια φασιστικό προγεφύρωμα, η Αγγλία τα θέλει όχι μόνο αντιαξονικό μα και αντισοβιετικό ορμητήριο ξέροντας το βασικό στην περιοχή αυτή σοβιετ. ενδιαφέρον. Και αυτούς ακριβώς τους σκοπούς της Αγγλίας εξυπηρετεί σήμερα ο Μεταξάς. Εσείς λέτε ότι ο Μετ. πολεμά σήμερα κατά του φασισμού και για την ελευθερία Ελλ. Βαλκ. Κλπ. Γιατί τότε εφαρμόζει εσωτερικό φασισμό, δεν δίνει αμνηστία στους κομ., γιατί ζητά από τους εθελοντές πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, γιατί πιάνει φαντάρους κομμουνιστές του Μετώπου και τόσα και παρόμοια;

327. Α. Ι. Παυλόπουλος, *όπ. π.*, σελ 152-156.

Στραβοκαταλάβατε απόλυτα τη γραμμή της ΚΔ και του ΚΚΕ. Το βασικό δεν είναι αν η Ελλάδα βρίσκεται στην Αλβανία, μα ποια Ελλάδα βρίσκεται στην Αλβανία και γιατί. Η Ελλάδα αυτή είναι του Μεταξά + εγγλ. ιμπεριαλ. Και τους καταχτητικούς φασιστικούς σκοπούς της τους ξεκαθάρισε και πάλι ο Μεταξάς (πρωτοχρον. διαγγέλματά του + συνέντευξή του). Η πολιτική του ΚΚΕ απέβλεψε στο ν' αποσπάσει την Ελλάδα απ' την Αγγλία και να την προσεγγίσει στην ΕΣΣΔ μαζί με τις εσωτερικές αλλαγές. Αυτού απόβλεπε και το «ανοιχτό γράμμα» της 31-Χ (που τη δημοσίευσή του, την αποστολή του έτσι όπως ήταν γραμμένο, την υπαγόρευσε κυρίως και η εσωτερική κρίση του ΚΚΕ και η ανάγκη να δοθεί σ' όλους τους κομμουνιστές της Ελλάδας έγκυρη, ενιαία κατεύθυνση). Πάντως το γράμμα εκείνο, καμουφλαρισμένο, τάλεγε όλα και μιλούσε για εξόντωση και του εσωτερικού φασισμού. Πάντως το γράμμα εκείνο ήταν μονάχα μια προσπάθεια και προϋπόθετε όλους τους κατοπινούς ελιγμούς που θα γινόταν αναγκαστικά. (Εσείς, αντίθετα δένετε οριστικά το ΚΚΕ στο Μεταξά και στο σοσιαλσωβινισμό και έτσι παθαίνει το μεγαλύτερο ΑΙΣΧΟΣ στην ιστορία του). Τα πράγματα είναι καθαρά: Ο λαός θέλει μόνο τη Λεφτεριά και ανεξαρτησία του εσωτερική και εξωτερική. Αυτό είναι δυνατό μόνο με εσωτερική αντιφασιστική στροφή + σύμπραξη με ΕΣΣΔ. Ο Μεταξάς κάνει τα αντίθετα, μας δένει οριστικά στον ιμπερ. Πόλεμο για λ/σμό της Αγγλ., μας μπλέκει και με τη Γερμ. (βλέπε γερμ. βοήθεια στην Ιταλία) και κάνει πόλεμο φασιστικό - ιμπεριαλ. - καταχτητικό. Καθήκον του ΚΚΕ: Να ζητήσει η Ελλάδα να μεσολαβήσει η ΕΣΣΔ για έντιμη ειρήνη. Ο πόλεμος στα χέρια στρατού - Λαού: ανατροπή Μεταξά. Αυτός είναι ο κύριος εχθρός! Λαϊκή Δημοκρατική εξουσία. (Αν, όπως λέτε, ο Λαός είναι με το Μεταξά, τότε το ΚΚΕ πρέπει να πάει ενάντια στο ρέμα. Απ' την Κορυτσά και πέρα οι στρατιώτες μας σφάζονται άδικα, για ξένα συμφέροντα). Αυτή είναι η γνώμη μου. "Παλιός" μαρξισμός θα πείτε. Ναι μα όχι σοσιαλσωβινισμός. Και έχετε υποχρέωση τιμής τη γνώμη μου αυτή, δηλ. το ανοιχτό γράμμα που δεν δημοσιεύσατε 2) το σχέδιο απόφασης που σας πρότεινα και πιστή απόδοση αυτού εδώ του γράμματος να τα δημοσιεύσετε στο «Ριζ.» συνοδευόντάς τα με όλες τις αντιρρήσεις σας κτλ. αν δεν πειστείτε ότι έχω δίκιο. (Κοκορέβεστε ότι ανακαλύψατε το «νέο» και όμως δεν βλέπετε το ΝΕΟ στην κατάσταση που επιβάλλει τη στροφή που σας προτείνω. Δίχως τη στροφή αυτή, και το «ανοιχτό γράμμα» μου της 31-Χ καταντά ένα σοσιαλπατριωτικό προδοτικό ντοκουμέντο. Έχετε υποχρέωση τιμής να κάνετε αμέσως τις δημοσιεύσεις που ζητώ πιο πάνω. Αλλιώς θα πεισθώ τελειωτικά ότι πίσω απτή Π.Δ. κρύβεται ύποπτη βρωμοδουλειά του Μανιαδάκη και της Ασφάλειας. Όταν ο Μανιαδ. πήρε τα τελευταία μέτρα ενάντια μου χάρηκα γιατί τα απέδωσα στη δημοσίευση και τοιχοκόλληση του νέου γράμματός μου. Έπεσα έξω. Ίσως τα μέτρα να οφείλονται στο ότι ο Μανιαδ. Έλαβε "αρμοδίως" γνώση του νέου αυτού γράμματος. Ποιος ξαίρει; Κάποτε είπα στην Ειρηνοδίκη ότι τη φωλιά του τη σκάτωσε. Και αυτός «φρονίμως ποιών» δεν απάντησε! Τώρα ποιος είναι ο Ειρηνοδίκης ίσως να θυμάται ο Κάτσος.) Και κάτι άλλο: Κάποιος από σας κάνει το "θεωρητικό". Μα του πήρε ο διάλογος τον πατέρα. Λιγότερη φλυαρία - Λιγότεροι ιστορικοί παραλληλισμοί (όπως λ.χ της Φινλαδίας!!!) γιατί είναι κακοτοπιές! Πάντως το παράδειγμα του ΚΚ Κίνας κυρίως απ' την αιχμαλωσία του Τσαγκ-Κάι-Σεκ και δω κάτι μπορεί να ωφελήσει.

Για τις μικροδιαφορές μας: Εσείς μπορεί να στέλνετε πολλά μα εγώ παίρνω πολύ λίγα. Απόδειξη: Απτόν πόλεμο και δω πήρα μόνο τον 1^ο πολεμικό "Ρίζο" και το "Δελτίο" με την απόφασή σας. Τίποτε άλλο. Πριν 1 μήνα λέγατε: Σε 4 μέρες θα πάρεις την 1^η πολεμική προκήρυξη μας και το "Ρ" του Δεκέμβρη. Ακόμα να τα πάρω! Θέλω όλα τα υλικά σας (έντυπα) απτόν πόλεμο και δω όσα δεν πήρα. (Απ' τόν Κατο. εγώ είχα ζητήσει εξηγήσεις. Αυτός δεν μου έδωσε. Μετά ζητήσατε σεις από μένα. Μπορείτε να τις πάρετε απτόν ίδιον.) Όταν μου είπατε ότι το Χόντζα δεν τον ξέρετε, σας απάντησα ότι δεν πρόκειται για Χόντζα μα για ΧΟΝΖΑ και σας ξαναρωτούσα αν τον ξέρετε. Δεν

απαντήσατε. (Μου ζητήσατε διευκολύνσεις για σύνδεσή σας με πρόσωπα για λεφτά κτλ. Σας απάντησα ΟΧΙ. Μόνο πολιτικές γνώμες δίνω). Οι γνώμες μου για τον πόλεμο να μπουν στο αχτίφ Κ. και Κ.Ν. Πάντως η συνέχιση της συζήτησης μεταξύ μας δεν έχει νόημα. ΕΡΓΑ χρειάζονται. Να γράφετε πιο ζωηρά και αραιά να τα βγάζω εύκολα και γρήγορα. (Αν η προσπάθεια της ΠΔ είναι παστρικά δουλειά μη ξεχνάτε ότι δεν έχετε δικαίωμα να ατιμάσετε το ΚΚΕ). (Αν δεν κάνετε τις δημοσιεύσεις, θα προσπαθήσω να χρησιμοποιήσω ένα μέσο που ίσως προσωπικά μου κοστίζει ακριβά, μα το ΚΚΕ θα το ωφελήσει.) Αν αποφασίσετε τη δημοσίευση μην αργείτε ούτε δευτερόλεπτο. Τα γραφτά μου να τα φυλάχτε.

(Ο σύνδεσμός μας κάνει ανοησίες).

6.1.41

Νίκος Ζαχαριάδης 1945

3. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

17–23 Νοεμβρίου 1918 Ιδρυτικό συνέδριο του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Ελλάδας (ΣΕΚΕ).

2–6 Μαρτίου 1919 Ιδρύεται στη Μόσχα από τον Λένιν η Γ΄ Κομμουνιστική Διεθνής.

Δεκέμβριος 1924 Στο 3^ο Έκτακτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ μετονομάζεται το κόμμα σε ΚΚΕ (ΕΤΚΔ) και γίνεται οργανικό μέλος της ΚΔ.

7 Νοεμβρίου 1926 Το ΚΚΕ με το Ενιαίο Μέτωπο Εργατών Αγροτών & Προσφύγων εκλέγει για πρώτη φορά στην ιστορία του 10 βουλευτές.

Μάρτιος 1927 Στο 3^ο Τακτικό Συνέδριο του ΚΚΕ επικρατεί η σταλινική ομάδα του Ανδρόνικου Χαϊτά ο οποίος εκλέγεται Γραμματέας της ΚΕ, ενώ η ομάδα των τροτσικιστών του Παντελή Πουλιόπουλου και των Κεντριστών του Σεραφείμ Μάξιμου απομακρύνονται από την ηγεσία και στη συνέχεια διαγράφονται από το ΚΚΕ.

1929–1931 Στο κόμμα ξεσπά η «φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές», η οποία το οδηγεί στα πρόθυρα της διάλυσης

Νοέμβριος 1931 Η ΚΔ με επέμβασή της στα εσωτερικά του ΚΚΕ τερματίζει τη φραξιονιστική πάλη χωρίς αρχές, καταργεί την ηγεσία του κόμματος και διορίζει άλλη με επικεφαλής τον Νίκο Ζαχαριάδη.

25 Σεπτεμβρίου 1932 Το ΚΚΕ με το Ενιαίο Μέτωπο Εργατών Αγροτών (ΕΜΕΑ) εκλέγει 10 βουλευτές.

Ιανουάριος 1934 Συνέρχεται η 6^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ η οποία διέγραψε τον Γιώργο Κωνσταντινίδη (Ασημίδα) σαν ομορτοουνιστή–φραξιονιστή και καθόρισε τον χαρακτήρα και τις κινητήριες δυνάμεις της επερχόμενης επανάστασης στην Ελλάδα. Στο εξής η «μπολσεβίκικη ομοψυχία» θα χαρακτηρίζει την πορεία του ΚΚΕ.

11 Φεβρουαρίου 1934 Στις δημοτικές εκλογές το ψηφοδέλτιο του ΕΜΕΑ πλειοψηφεί στην Καβάλα και εκλέγεται ο πρώτος δήμαρχος κομμουνιστής στην Ελλάδα, ο Μήτσος Παρτσαλίδης.

12 Μαρτίου 1934 Στις επαναληπτικές δημοτικές εκλογές στις Σέρρες εκλέγεται και δεύτερος δήμαρχος κομμουνιστής, ο Διονύσης Μενύχτας.

Μάρτιος 1934 Συνέρχεται το 5^ο Συνέδριο του ΚΚΕ που επικυρώνει τις αποφάσεις της 6^{ης} Ολομέλειας της ΚΕ. Εκλέγεται νέα ΚΕ και ο Ζαχαριάδης εκλέγεται Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ–Αρχηγός, ενώ τη θέση του Γραμματέα της Κεντρικής Επιτροπής που υποβαθμίζεται καταλαμβάνει ο Βασίλης Νεφελούδης.

7 Μαΐου 1934 Δραπετεύουν από τις φυλακές της Αίγινας 8 στελέχη του ΚΚΕ μεταξύ αυτών οι Σακαρέλος, Βαβούδης και φυγαδεύονται στη Σοβιετική Ένωση.

25 Ιουλίου – 21 Αυγούστου 1935 Συνέρχεται στη Μόσχα το 7^ο Συνέδριο της ΚΔ, όπου έθεσε ως πρώτο καθήκον του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος την αντιμετώπιση του φασισμού με τη δημιουργία Λαϊκών Μετώπων. Το ΚΚΕ συμμετέχει στο συνέδριο με οκταμελή αντιπροσωπεία.

27–28 Σεπτεμβρίου 1935 Συνέρχεται η 4^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ η οποία επεξεργάζεται τις θέσεις της ΚΔ και τις προσαρμόζει στην ελληνική πραγματικότητα.

Δεκέμβριος 1935 Συνέρχεται το 6^ο Συνέδριο του ΚΚΕ, όπου εγκρίνει τις αποφάσεις του 7^{ου} Συνεδρίου της ΚΔ και ψηφίζει τις θέσεις της 4^{ης} Ολομέλειας της ΚΕ που έχουν προσαρμοστεί για την Ελλάδα. Συγκροτείται το Παλλαϊκό Μέτωπο με τη συνεργασία ΚΚΕ–ΑΚΕ και εκλέγεται νέα ΚΕ με 26 μέλη.

26 Ιανουαρίου 1936 Το ΚΚΕ με το συνασπισμό του Παλλαϊκού Μετώπου εκλέγει 15 βουλευτές.

19 Φεβρουαρίου 1936 Υπογράφεται το Σύμφωνο Σοφούλη–Σκλάβαινα.

13 Απριλίου 1936 Θάνατος του υπηρεσιακού πρωθυπουργού Κ. Δεμερτζή και ανάθεση από τον βασιλιά τον σχηματισμό κυβέρνησης στον Μεταξά, η οποία παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης με 241 ψήφους υπέρ, 4 αποχές και 16 κατά.

9 Μαΐου 1936 Μεγάλες απεργιακές κινητοποιήσεις στη Θεσσαλονίκη με τη δολοφονία 12 εργατών από τις δυνάμεις καταστολής της κυβέρνησης Μεταξά.

22 Ιουλίου 1936 Υπογραφή συμφωνητικού μεταξύ ΚΚΕ και ΑΚΕ για τη συγκρότηση Λαϊκού Μετώπου εναντίον του φασισμού και την υπεράσπιση της δημοκρατίας.

4 Αυγούστου 1936 Εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά. Συλλήψεις στελεχών του ΚΚΕ και κλείσιμο του Ριζοσπάστη.

17 Αυγούστου 1936 Ίδρυση του Υφυπουργείου Ασφαλείας και ανάληψη της ηγεσίας του από τον Κ. Μανιαδάκη.

17 Σεπτεμβρίου 1936 Σύλληψη του Νίκου Ζαχαριάδη από τη Γενική Ασφάλεια Πειραιά στην οδό Ιπποκράτους.

18 Σεπτεμβρίου 1936 Δημοσιεύεται ο νόμος (ΑΝ. 117/15-9-1936) «Περί μέτρων προς καταπολέμηση του κομμουνισμού και των εκ τούτου συνεπειών».

26 Σεπτεμβρίου 1936 Σύλληψη από τη Γενική Ασφάλεια Αθηνών του μέλους του ΠΓ του ΚΚΕ και στενού συνεργάτη του Ζαχαριάδη, Γιάννη Μιχαηλίδη.

10 Νοεμβρίου 1936 Στον παράνομο Ριζοσπάστη δημοσιεύεται η απόφαση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ για την οργάνωση μαζικών αγώνων, την περιφρούρηση των οργανώσεων και τη συγκρότηση λαϊκού μετώπου για την ανατροπή της δικτατορίας.

19 Δεκεμβρίου 1936 Δημοσιεύεται ο νόμος (ΑΝ. 375/18-12-1936) «Περί τιμωρίας των εγκλημάτων κατασκοπείας και των εγκληματικών ενεργειών των απειλουσών την εξωτερικήν ασφάλειαν της χώρας».

Φεβρουάριος 1937 Συνήλθε η 3^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ. Σε απόφασή της που δημοσιεύεται στον Ριζοσπάστη στις 15 Μαρτίου 1937 καλεί τα κόμματα που αντιπολιτεύονται τον Μεταξά να συγκροτήσουν λαϊκό μέτωπο και να αγωνιστούν κατά της δικτατορίας.

17 Μαρτίου 1937 Ίδρυση του Στρατοπέδου Κράτησης Κομμουνιστών Ακροναυπλίας.

Αύγουστος 1937 Συνήλθε η 4^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, η οποία έθεσε ως κεντρικό καθήκον όλων των αντιδικτατορικών δυνάμεων τη δημιουργία λαϊκού μετώπου για την ανατροπή της δικτατορίας.

11 Φεβρουαρίου 1938 Δημοσιεύεται ο Α.Ν. 1075/10-2-1938 «Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των πολιτών» που θεσπίζει τις δηλώσεις μετανοίας και αποκήρυξης του κομμουνισμού.

17–20 Απριλίου 1938 Σύλληψη της τριμελούς Γραμματείας του ΠΓ του ΚΚΕ Νεφελούδη–Παρτσαλίδη–Σκλάβαινα και 150 περίπου άλλων στελεχών και μελών του ΚΚΕ.

Μάιος 1938 Συνεδρίαση της ΚΕ του ΚΚΕ με θέμα τις συλλήψεις των προηγούμενων ημερών, η οποία κάλεσε όλα τα μέλη του κόμματος να ανασυγκροτήσουν τις αποδιαρθρωμένες οργανώσεις και να αναπροσαρμόσουν τις μεθόδους δουλειάς και δράσης. Συγκροτήθηκε νέο Πολιτικό Γραφείο από τους Σιάντο, Θεό, Πλουμπίδη, Σκαφίδα, Μιχελίδη, Σιτοκωνσταντίνου και Παπαγιάννη.

28 Ιουλίου 1938 Αντιδικτατορική εξέγερση στα Χανιά.

30 Σεπτεμβρίου 1938 Υπογραφή του Συμφώνου του Μονάχου μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας, Γερμανίας και Ιταλίας.

22 Νοεμβρίου 1938 Θάνατος του Χρήστου Μαλτέζου στις φυλακές της Κέρκυρας μετά από φριχτά βασανιστήρια και υπογραφή δήλωσης από τον Μανώλη Μανωλέα.

12 Δεκεμβρίου 1938 Υπογραφή δήλωσης από τον Στέλιο Σκλάβαινα στις φυλακές της Κέρκυρας.

Φεβρουάριος 1939 Συνήλθε η 5^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, η οποία έθεσε ως πρώτιστο καθήκον των κομμουνιστών την ανατροπή της δικτατορίας. Διέγραψε από το κόμμα τους Σκλάβαινα, Μανωλέα για τη συνθηκολόγηση με τη δικτατορία και τον Δαμασκόπουλο ως προβοκάτορα της Ασφάλειας.

Μάρτιος 1939 Ο Γιάννης Μιχαηλίδης στις φυλακές της Κέρκυρας υπογράφει δήλωση κατ' εντολή του Ζαχαριάδη και αποφυλακίζεται για να καθαρίσει το κόμμα από τον χαφιεδισμό και να συγκροτήσει νέα καθοδήγηση.

7 Απριλίου 1939 Κατάληψη της Αλβανίας από ιταλικά στρατεύματα

22 Μαΐου 1939 Σύλληψη των στελεχών του ΚΚΕ Ν. Πλουμπίδη και Γ. Μιχαηλίδη στο Κουκάκι από την Ασφάλεια.

26 Ιουνίου 1939 Ο Μιχάλης Τυρίμος, ανώτατο στέλεχος του ΚΚΕ, υπογράφει δήλωση στις φυλακές της Κέρκυρας, αλλά δεν αποφυλακίζεται.

30 Ιουνίου 1939 Η Ειδική Ασφάλεια Θεσσαλονίκης συλλαμβάνει τον Δημήτρη Μιχελίδη και εξαρθρώνει τις κομματικές οργανώσεις της Μακεδονίας.

2 Αυγούστου 1939 Δημοσιεύεται στον τύπο η δήλωση του Μιχάλη Τυρίμου και αποφυλακίζεται κατόπιν διαπραγματεύσεων με τους Μανιαδάκη–Παζινό.

23 Αυγούστου 1939 Υπογράφεται στη Μόσχα το Σύμφωνο Ρίμπεντροπ–Μολότοφ.

1 Σεπτεμβρίου 1939 Έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την επίθεση της ναζιστικής Γερμανίας κατά της Πολωνίας.

Οκτώβριος 1939 Σύλληψη του Μισέλ Γκαζέ και ανακάλυψη από την Ασφάλεια των δύο παράνομων τυπογραφείων του ΚΚΕ στην οδό Μιχαήλ Βόδα 227 και στην Ηλιούπολη.

21–23 Νοεμβρίου 1939 Σύλληψη Σιάντου–Σκαφίδα και ολοσχερής εξάρθρωση της εκλεγμένης ΚΕ του ΚΚΕ το 1935.

Δεκέμβριος 1939 Συγκρότηση της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής από τους Κτιστάκη, Κανάκη, Παπαγιάννη και Βιτσαρά.

9 Ιανουαρίου 1940 «Σύσκεψη στελεχών του ΚΚΕ» και συγκρότηση της Προσωρινής Διοίκησης του ΚΚΕ.

16 Ιανουαρίου 1940 Έκδοση του πρώτου πολυγραφημένου φύλλου του Ριζοσπάστη της Προσωρινής Διοίκησης.

23 Ιανουαρίου 1940 Ο Ζαχαριάδης μεταφέρεται από την Ακτίνα Θ΄ των φυλακών της Κέρκυρας στη Γενική Ασφάλεια Αθηνών.

Απρίλιος 1940 Ο Ζαχαριάδης κρατούμενος στη Γ.Α Αθηνών συνδέεται με την ΠΔ μέσω του Δημήτρη Μιχελίδη.

15 Μαΐου 1940 Στον Ριζοσπάστη της ΠΔ (φύλλο 5) δημοσιεύεται η έκκληση του Ζαχαριάδη για την απομάκρυνση των μελών του κόμματος από την ΠΚΕ και η καταγγελία του για τους Μάθηση–Παπαγιάννη ως πράκτορες της Ασφάλειας.

Ιούλιος 1940 Ο Μιχαηλίδης συνδέεται με τον Ιωαννίδη στην Ακροναυπλία ζητώντας του τη στήριξη της ΠΔ. Ο Σπύρος Καλοδίκης δραπετεύει από τον Άη Στράτη φτάνει στην Αθήνα και εντάσσεται στην ΠΚΕ

25 Ιουλίου 1940 Η ΠΔ στέλνει επιστολή στον έγκλειστο Ζαχαριάδη στην Γ.Α Αθηνών όπου του εκθέτει την κατάσταση του ΚΚΕ χρησιμοποιώντας ψευδή στοιχεία.

15 Αυγούστου 1940 Τορπιλισμός του καταδρομικού «Ελλη» στην Τήνο.

Τέλη Σεπτεμβρίου 1940 Ο Σπύρος Καλοδίκης αποχωρεί από την ΠΚΕ και συγκροτεί την Ανεξάρτητη Κομμουνιστική Οργάνωση Αθήνας (ΑΚΟΑ).

1 Οκτωβρίου 1940 Στον Ριζοσπάστη της ΠΔ (φύλλο 9) δημοσιεύεται ένα «Ανοιχτό Γράμμα» προς τον Μεταξά που φέρει την υπογραφή του Ζαχαριάδη.

Οκτώβριος 1940 Η Ακροναυπλία με δήλωση της καθοδήγησης της (Ιωαννίδης–Θέος) στηρίζει την ΠΔ.

28 Οκτωβρίου 1940 Οι Ιταλοί επιτίθενται απρόκλητα κατά της Ελλάδας και αρχίζει ο ελληνοϊταλικός πόλεμος.

29 Οκτωβρίου 1940 Οι κρατούμενοι κομμουνιστές της Ακροναυπλίας ζητούν με υπόμνημά τους προς την κυβέρνηση να σταλούν στο μέτωπο για να πολεμήσουν τον εισβολέα.

31 Οκτωβρίου 1940 Ο Ζαχαριάδης γράφει το Α΄ «Ανοιχτό Γράμμα», το οποίο δημοσιεύτηκε στον τύπο στις 2 Νοεμβρίου 1940, όπου καλούσε τον ελληνικό λαό σε παλλαϊκή αντίσταση.

6 Νοεμβρίου 1940 Οι κρατούμενοι κομμουνιστές της Ακροναυπλίας υπέβαλλαν δεύτερο υπόμνημά προς τον υφυπουργό Δημοσίας Ασφαλείας Μανιαδάκη, όπου υιοθετούν τη γραμμή του γράμματος Ζαχαριάδη και ζητούν να απελευθερωθούν και να πολεμήσουν στην πρώτη γραμμή του πυρός τους φασίστες εισβολείς.

14 Νοεμβρίου 1940 Ο ελληνικός στρατός αφού απώθησε τους Ιταλούς από τα ελληνικά εδάφη πέρασε στην αντεπίθεση μεταφέροντας τον πόλεμο στο έδαφος της Αλβανίας.

22 Νοεμβρίου 1940 Ο ελληνικός στρατός καταλαμβάνει την Κορυτσά.

26 Νοεμβρίου 1940 Ο Ζαχαριάδης γράφει το Β΄ «Ανοιχτό Γράμμα» και το στέλνει για να δημοσιευτεί στον Ριζοσπάστη της ΠΔ, πράγμα που δεν συνέβη.

3 Δεκεμβρίου 1940 Η ΠΔ στέλνει στον Ζαχαριάδη στη Γ.Α Αθηνών επιστολή αναπτύσσοντας τις αντιρρήσεις της για τις θέσεις του στο Β΄ «Ανοιχτό Γράμμα».

7 Δεκεμβρίου 1940 Η ΠΚΕ σε маниφέστο που κυκλοφορεί τάσσεται κατά του πολέμου, ζητά την άμεση κατάπαυση των πολεμικών επιχειρήσεων, την ανατροπή της δικτατορικής κυβέρνησης και τη σύναψη ειρήνης με τη μεσολάβηση της ΕΣΣΔ.

8 Δεκεμβρίου 1940 Ο ελληνικός στρατός καταλαμβάνει το Αργυρόκαστρο.

6 Ιανουαρίου 1941 Ο Ζαχαριάδης γράφει επιστολή προς την ΠΔ αναπτύσσοντας τις θέσεις του ζητώντας να τις δημοσιεύσουν μαζί με το Β΄ «Ανοιχτό Γράμμα».

15 Ιανουαρίου 1941 Ο Ζαχαριάδης γράφει το Γ΄ «Ανοιχτό Γράμμα» χωρίς όμως να δημοσιευτεί κάπου.

29 Ιανουαρίου 1941 Θάνατος του Μεταξά και ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον τραπεζίτη Αλέξανδρο Κορυζή.

Τέλη Φεβρουαρίου 1941 Μεταφορά του Ζαχαριάδη από τα κρατητήρια της Γ.Α Αθηνών στα κρατητήρια του Κέντρου Αλλοδαπών στην ΑΣΟΕΕ.

6 Απριλίου 1941 Τα χιτλερικά στρατεύματα εισβάλλουν στην Ελλάδα. Αρχίζει η «μάχη των οχυρών». Στις 9 Απριλίου οι Γερμανοί εισέρχονται στη Θεσσαλονίκη.

18 Απριλίου 1941 Αυτοκτονεί στην Αθήνα ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής.

21 Απριλίου 1941 Ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ διορίζει πρωθυπουργό τον Εμμανουήλ Τσουδερό. Στις 23 Απριλίου η κυβέρνηση Τσουδερού μαζί με τη βασιλική οικογένεια αναχωρεί για την Κρήτη και μετά την κατάληψή της από τους Γερμανούς στο Κάιρο. Ο Τσολλάκογλου υπογράφει την άνευ όρων παράδοση του στρατού στους Γερμανούς.

26 Απριλίου 1941 Στον Άη Στράτη, δύο μέρες πριν την άφιξη των Γερμανών, η φρουρά χωροφυλακής πυροβολεί αναίτια κατά των πολιτικών κρατουμένων που διαπραγματεύονται με τον διοικητή της φρουράς για να φύγουν από το νησί. Σκοτώνονται τρία άτομα και τραυματίζονται άλλα τρία.

27 Απριλίου 1941 Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν την Αθήνα.

30 Απριλίου 1941 Στα Παλαιά Ανάκτορα ο Τσολάκογλου ορκίζεται πρωθυπουργός.

20 Μαΐου 1941 Ο Ζαχαριάδης παραδίδεται από τα κρατητήρια του Κέντρου Αλλοδαπών στην ΑΣΟΕΕ στη γκεστάπο με τελικό προορισμό το Νταχάου.

Δεύτερο δεκαήμερο Μαΐου 1941 Δραπετεύουν οι εξόριστοι από τη Φολέγανδρο και την Κίμωλο. Φτάνουν στην Αθήνα στα τέλη του μήνα και πραγματοποιούν συσκέψεις για την αναδιοργάνωση του ΚΚΕ.

20–31 Μαΐου 1941 Η μάχη της Κρήτης και η κατάληψή της από τους Γερμανούς.

30 Μαΐου 1941 Δραπετεύουν από τη Γαύδο επτά εξόριστοι (Στρίγκος, Βαφειάδης κ.α).

31 Μαΐου 1941 Ο Μανώλης Γλέζος και ο Λάκης Σάντας κατεβάζουν τη χιτλερική σημαία από την Ακρόπολη.

17 Ιουνίου 1941 Στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ (αρ. φύλλου 70) δημοσιεύεται άρθρο του Πλουμπίδη που αναφέρει ότι τα γράμματα του Ζαχαριάδη είναι πλαστά.

22 Ιουνίου 1941 Η ναζιστική Γερμανία επιτίθεται κατά της Σοβιετικής Ένωσης.

30 Ιουνίου 1941 Απελευθερώνονται από την Ακροναυπλία ως σλαβομακεδόνες 27 μέλη του ΚΚΕ.

1–3 Ιουλίου 1941 Συνήλθε στην Αθήνα η 6^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ και συγκροτείται η Νέα Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ (ΝΚΕ) από 6 στελέχη του κόμματος.

16 Ιουλίου 1941 Ιδρύεται το Εργατικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΕΑΜ).

30 Ιουλίου 1941 Στον Ριζοσπάστη της ΠΚΕ (αρ. φύλλου 72) δημοσιεύεται έκκληση για παράδοση των κομματικών οργανώσεων και του εκδοτικού μηχανισμού στη ΝΚΕ.

1 Αυγούστου 1941 Η νέα ΚΕ του ΚΚΕ εκδίδει το πρώτο φύλλο του Ριζοσπάστη.

Αύγουστος 1941 Κυκλοφορεί το τελευταίο φύλλο (αρ. φ. 16) του Ριζοσπάστη της ΠΔ.

Αρχές Σεπτεμβρίου 1941 Συνήλθε στην Αθήνα η 7^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, στην οποία λαμβάνουν μέρος δέκα στελέχη του ΚΚΕ. Κύριο θέμα η ίδρυση από κοινού με άλλα κόμματα του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ).

27 Σεπτεμβρίου 1941 Ιδρύεται το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ).

Αρχές Ιανουαρίου 1942 Συνήλθε στην Αθήνα η 8^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, στην οποία λαμβάνουν μέρος δεκαεπτά στελέχη του ΚΚΕ. Κύριο θέμα η προώθηση της οργάνωσης τους αντάρτικου. Εκλέγεται Γραμματέας της ΚΕ του ΚΚΕ ο Γ. Σιάντος.

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές

Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* της Προσωρινής Διοίκησης:

Αρ. φύλλου 1, 16-1-1940

Αρ. φύλλου 5, 15-5-1940

Αρ. φύλλου 9, 1-10-1940

Αρ. φύλλου 10, 8-11-1940

Αρ. φύλλου 12, 8-1-1941

Αρ. φύλλου 14, 8-3-1941

Αρ. φύλλου 16, 8^{ος} 1941

Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* της Παλιάς Κεντρικής Επιτροπής:

Αρ. φύλλου 49, 25-12-1939

Αρ. φύλλου 50, 25-1-1940

Αρ. φύλλου 51, 29-2-1940

Αρ. φύλλου 52, 25-3-1940

Αρ. φύλλου 58, 30-8-1940

Αρ. φύλλου 59, 10-9-1940

Αρ. φύλλου 63, 28-1-1941

Αρ. φύλλου 64, 14-2-1941

Αρ. φύλλου 65, 18-3-1941

Αρ. φύλλου 66, 25-3-1941

Αρ. φύλλου 67, 14-4-1941

Αρ. φύλλου 68, 25-4-1941

Αρ. φύλλου 69, 18-5-1941

Αρ. φύλλου 70, 17-6-1941

Αρ. φύλλου 71, 4-7-1941

Αρ. φύλλου 72, 30-7-1941

Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* της νέας Κεντρικής Επιτροπής:

Αρ. φύλλου 1, 1-8-1941

Αρ. φύλλου 2, 1-9-1941

Αρχείο ΚΚΕ, έγγραφο 40261 «1936-1940 (Περίοδος Υπουργίας). Πως ο κ. Κ. Μανιαδάκης εδημιούργησε δικόν του Κομμουνιστικό Κόμμα εις την Ελλάδα».

Βιβλιογραφία

1. Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, Α΄ τόμος 1919-1949, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2012.

2. Ιστορία της Αντίστασης 1940-45, εκδόσεις Αυλός, Αθήνα 1979.

3. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμοι ΙΕ & ΙΣΤ, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000.

4. Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, τόμος Γ2, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2007

5. Κομμουνιστική Διεθνής 1919-1943, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2009.

6. Τα επίσημα κείμενα του ΚΚΕ, τόμοι Γ, Δ & Ε, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1975 & 1981.

7. Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ, Πρακτικά, έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα 1982.

8. **Τμήμα Ιστορίας της ΚΕ του ΚΚΕ** *Το ΚΚΕ στον ιταλοελληνικό πόλεμο 1940-41*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2015.
9. **Έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ**, *Έπεσαν για τη ζωή*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988.
10. **Νίκος Ζαχαριάδης**, *Θέσεις για την ιστορία του ΚΚΕ*, Εκδοτικό της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα 1945.
11. **1931-1944 Φάκελος Ελλάς**, *Τα αρχεία των μυστικών Σοβιετικών Υπηρεσιών*, εκδόσεις Νέα Σύνορα-Λιβάνη, Αθήνα 1993.
12. **Γιώργος Αλεξάτος**, *Ιστορικό Λεξικό του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος*, Εκδόσεις Γειτονιές του Κόσμου, Αθήνα 2008.
13. **Γιάννης Ανδρικόπουλος**, *Οι ρίζες του ελληνικού φασισμού*, εκδόσεις Διογένης, Αθήνα 1977.
14. **Πέτρος Ανταίος**, *Νίκος Ζαχαριάδης: Θύτης και Θύμα*, εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα 1991.
15. **Λευτέρης Αποστόλου**, *Νίκος Ζαχαριάδης*, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1987.
16. **Αντώνης Αρβανίτης**, *Μανώλης Μανωλέας, Ο κομμουνιστής που έγινε ναζί*, αυτοέκδοση, Αθήνα 2014.
17. **Τάσος Βουρνάς**, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας*, τόμος Β', εκδόσεις Τολίδη, Αθήνα 1980.
18. **Βάσσης Γεωργίου**, *Η ζωή μου*, τόμος Β', εκδόσεις Οδηγητής Αθήνα 1992.
19. **Κώστας Γκριτζώνας**, *Κόκκινοι δραπέτες 1920-1944*, εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1985.
20. **Μπάμπης Γραμμένος**, (έρευνα) *Υπόθεση Ζαχαριάδη: Απόρρητα ντοκουμέντα. Καταδίκη και αποκατάσταση του κομμουνιστή ηγέτη*, εκδόσεις Φιλίστωρ, Αθήνα 2001.
21. **Γρηγόρης Δαφνής**, *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923-1940*, εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα 1974.
22. **Άγγελος Ελεφάντης**, *Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης, ΚΚΕ και αστισμός στον Μεσοπόλεμο*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1986.
23. **Κώστας Ευθυμίου**, «*Εργατική Βοήθεια*» και «*Κοινωνική Αλληλεγγύη*», *Δύο παραδείγματα ταξικής αλληλέγγυας δράσης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2015.
24. **Γιάννης Ιωαννίδης**, *Αναμνήσεις, Προβλήματα της πολιτικής του ΚΚΕ*, Επιμέλεια Α. Παπαπαναγιώτου, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1979.
25. **Κυριακή Καμαρινού**, *Τα πέτρινα πανεπιστήμια*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2005.
26. **Γιώργος Κατσούλης**, *Ιστορία του κομμουνιστικού κόμματος Ελλάδας*, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1976.
27. **Δημοσθένης Κούκουνας**, *Νίκος Ζαχαριάδης, η άγνωστη ζωή του κομμουνιστή ηγέτη*, εκδόσεις Historia, Αθήνα 2016.
28. **Ντούνια Α. Κουσίδου – Σταύρος Γ. Σταυρόπουλος**, *Η υπόθεση Νίκου Πλουμπίδη*, εκδόσεις Διογένης, Αθήνα 1998.
29. **Δημήτρης Κούσουλας**, *Επανάστασις και Ήττα (Ιστορία του ΚΚΕ 1918-1949)*, εκδόσεις Ιω. Καμπανά, Αθήνα 1971.
30. **Α. Κουτσούκαλης**, *Η δευτέρα δεκαετία του ΚΚΕ 1929-1939*, εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1984.
31. **Σωτήρης Κωστόπουλος**, *Η αμφιλεγόμενη πενταετία: "Η πορεία του ΚΚΕ στα χρόνια 1936-1941"*, εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα 1983.
32. **Θεόδωρος Λυμπερίου**, *Το κομμουνιστικό κίνημα στην Ελλάδα*, τόμοι α'-β', εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005.
33. **Σπύρος Λιναρδάτος**, *Η 4^η Αυγούστου*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1966.

34. Γιάννης Μανούσακας, *Ακροναυπλία: Θρύλος και πραγματικότητα*, εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα 1978.
35. Λευτέρης Μαυροειδής, *Οι δύο όψεις της ιστορίας*, εκδόσεις Δελφίνι, Αθήνα 1997.
36. Ιωάννης Μεταξάς, *Το προσωπικό ημερολόγιο του Ιωάννη Μεταξά*, τόμος Δ', εκδόσεις Γκοβόστης, Αθήνα 2005.
37. Δημήτρης Μιχελίδης, *Ο μυστικός πράκτορας στο ΚΚΕ*, εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1986.
38. Δημήτρης Μιχελίδης, *Ο σκληρός δρόμος*, Εκδόσεις Τολίδη, Αθήνα 1983.
39. Βασίλης Μπαρτζιώτας, *Και άστραψε φως η Ακροναυπλία*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983.
40. Λεάνδρος Μπόλαρης, *ΣΕΚΕ Οι επαναστατικές ρίζες της Αριστεράς στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2008.
41. Βασίλης Νεφελούδης, *Ακτίνα Θ', Αναμνήσεις 1930-1940*, εκδόσεις Εστίας, Αθήνα 2007.
42. Βασίλης Νεφελούδης, *Ντοκουμέντο. Το σταλινικό φαινόμενο στην Ελλάδα, Ζαχαριάδης και Ζαχαριαδισμός, ο μύθος και η αλήθεια*, εκδόσεις Δελφίνι, Αθήνα 1993.
43. Παύλος Νεφελούδης, *Στις πηγές της κακοδαιμονίας. Τα βαθύτερα αίτια της διάσπασης του ΚΚΕ 1918-1968*, 4η έκδοση Gutenberg, Αθήνα 1974.
44. Αχιλλέας Παπαϊωάννου, *Η διαθήκη του Νίκου Ζαχαριάδη*, εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1986.
45. Δημοσθένης Παπαχρήστου, *Νίκος Πλουμπίδης Ντοκουμέντα*, εκδόσεις Δελφίνι, Αθήνα 2017.
46. Μήτσος Παρτσαλίδης, *Διπλή αποκατάσταση της Εθνικής Αντίστασης*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1978.
47. Α. Ι. Παυλόπουλος, *Εθνοπροδοσίες και ψευδολογία του ΚΚΕ*, εκδόσεις Ελληνική Σκέψη, Αθήνα 1963.
48. Γιάννης Πετρόπουλος, *Η καθαίρεση του Ν. Ζαχαριάδη*, εκδόσεις Προσκήνιο-Άγγελος Σιδεράτος, Χαλάνδρι 2003.
49. Γιώργος Πετρόπουλος, *Νίκος Ζαχαριάδης: Ιστορικά διλήμματα, ιστορικές απαντήσεις*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2011.
50. Γιάννης Πετσόπουλος, *Τα πραγματικά αίτια της διαγραφής μου από το ΚΚΕ – Κριτική μιας πολιτικής καιροσκοπίας και προδοσίας*, Αθήνα 1946.
51. Άλκης Ρήγος, *Τα κρίσιμα χρόνια 1935-1941*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
52. Περικλής Ροδάκης, *Νίκος Ζαχαριάδης*, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 2007.
53. Πέτρος Ρούσος, *Η Μεγάλη Πενταετία*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1976.
54. Δημήτρης Σέρβος, *Παράνομες χειρόγραφες Εφημερίδες από τις φυλακές και τις εξορίες*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2003.
55. Χρήστος Ν. Τσιντζιλώνης, *ΟΚΝΕ 1922-1943*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1989.
56. Γρηγόρης Φαράκος, *Β' Παγκόσμιος Πόλεμος: Σχέσεις του ΚΚΕ και Διεθνούς Κομμουνιστικού Κέντρου*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004.
57. Γρηγόρης Φαράκος, *Η Κομμουνιστική Διεθνής στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004.
58. Χάγκεν Φλάισερ, *Στέμμα και σβάστικα*, 2 τόμοι, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992.
59. Αντώνης Φλούντζης, *Ακροναυπλία και Ακροναυπιώτες*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1983.
60. Ιάσωνας Χανδρινός, *Το τιμωρό χέρι του λαού. Η δράση του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1942-44*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2012.
61. Θανάσης Χατζής, *Η Νικηφόρα Επανάσταση που χάθηκε*, εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα 1983.

62. Θανάσης Χατζής, *Οι ρίζες της Εθνικής Αντίστασης*, εκδόσεις Φιλίστωρ, Αθήνα 1996.

63. Ιάκωβος Χονδροματίδης, *Η μαύρη σκιά στην Ελλάδα. Εθνικοσοσιαλιστικές και φασιστικές οργανώσεις στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου και της Κατοχής (1941-1944)*, εκδόσεις Περισκόπιο, Αθήνα 2011.